Scire leges non hoc est, verba earum tenere, sed vim ac potestatem. (L. 17, Dig., Lib. I, Tit. III, *de legibus*, etc.)

„*Înțelegerea pravilelor este nu ca să înțeleagă cineva cuvintele, ci tâlcuirea și puterea lor*". (Andr. Donici, § 10, Capit. 1; — L. 17, Dig., Lib. 1, Tit. III.)

„Legea, pe care judecătoria are să o aplice la vre o pricină de judecată, nu se tâlcuește într'alt chip, fără de cât numai după rostirea și alcătuirea cuvintelor, și după scopul cel vederat a dătătorului de legi". (Art. 8 C. Calimach, 6 C. austriac).

30022

EXPLICAȚIUNE

TEORETICA ȘI PRACTICA

A

DREPTULUI CIVIL ROMÂN

ÎN COMPARAȚIUNE CU LEGILE VECHI

ȘI CU

PRINCIPALELE LEGISLAȚIUNI STRAINE

19739 8

DE

„Înțelegerea pravilelor este nu ca să înțeleagă cine-va cuvintele, ci tâlcuirea și puterea lor.“ (Andr. Donici, § 10, Cap. I;— L. 17, Dig., Lib. 1, Tit. 3.)

Dimitrie Alexandresco

profesor de drept civil la Universitatea din Iași

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ BUCUREȘTI

TOMUL AL CINCILE
(Art. 942 urm. din Codul Civil)

IAȘI
TIPOGRAFIA NAȚIONALĂ
11, STRADA ALEXANDRI, 11
1898

1956

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI
COTA 30 022

1961

B.C.U. Bucuresti
C197398

CARTEA III

TITLUL III

Despre contracte sau convenţiuni sau, mai bine zis, despre Obligaţiuni [1])

Art. 644 prevede că proprietatea bunurilor se dobêndeşte şi se transmite, între altele, prin succesiuni, legate şi *convenţiuni*. Am studiat succesiunile, testamentele şi donaţiunile (care nu sunt de cât nişte convenţiuni). Acum trecem la obligaţiuni: *Nunc transeamus ad obligationes (Instit., III, 13, pr.).* Transiţie.

[1]) Contract şi convenţiune sunt astăzi două cuvinte sinonime, căci contractul este o convenţie prin care două sau mai multe persoane se învoesc pentru a da naştere unei obligaţiuni sau pentru a o stênge (art. 942), ear convenţia este ori ce acord al voinţei mai multora. Convenţia (*cum venire*) este deci genul, ear contractul (*trahere cum*), specia. Contract, convenţie.

Rubrica codului francez este intitulată: *Despre contracte sau despre obligaţiuni convenţionale în genere*, ceea ce confundă efectul cu causa (Marcadé, IV, 378. B. St. Prix, II, 4001. T. Huc, *Code civil*, Paris, 1894, t. VII. No. 1). Vedi însă Demolombe, XXIV, 2.—Rubrica cărţei a III-a trebuea deci intitulată: *Despre obligaţiuni*, aşa precum ea este intitulată în codul olandez. Codul italian şi acel spaniol au adoptat rubrica următoare: *Despre obligaţiuni şi despre contracte în genere*, ceea ce este earăş inexact. Vedi Laurent, *Ante-proiect*, t. IV, p. 4, No. 10. Inexactitatea rubricei.

Am zis că, în dreptul modern, contractul se confundă cu convenţia. Aceasta provine din împrejurarea că, în dreptul actual, simplul consimţêmênt este suficient pentru a da naştere unei obligaţiuni. Nu tot astfel era însă în dreptul roman, unde se făcea o mare deosebire între *contracte* şi *convenţiuni*, căci contractul dădea naştere unei obligaţiuni garantată prin o acţiune, pe când convenţia sau pactul (*pactum nudum*) nu producea de cât o obligaţie naturală, lipsită de ori ce acţiune şi dădea loc numai la excepţii (*pacti exceptiones*). *Nuda pactio obligationem non parit, sed parit* Dreptul roman.

CAPITOLUL I.

Dispoșițiuni preliminare.

Noțiuni generale asupra obligațiunei.

Drepturile personale și drepturile reale formează patrimoniul care compune *bunurile* unei persoane.

Dreptul personal sau de creanță are tot-deauna ca corelativ o obligație.

Obligație. Obligația *(ligare*, a lega) este o legătură de drept *(juris vinculum)*, care sîlește una sau mai multe persoane determinate a da (art. 1074), a face sau a nu face ceva (art. 1075 urm.), *ad dandum aliquid*, *vel faciendum*, *vel præstandum* (L. 3. Pr., Dig., 44, 7), în folosul uneia sau mai multor persoane earăș deteterminate: *Obligatio est juris vinculum, quo necessitate adstringimur alicujus solvendæ rei* (Instit., Pr., III, 13). (Cpr. art. 1088 C. civ. spaniol).

Acel obligat se numește debitor (*is qui debet*), ear acela în folosul căruia obligațiunea există se numește creditor (de la *credere*, a crede, a avea încredere). Romanii ḍiceau *reus*.

---

exceptionem. (L. 7, § 4, Dig., II, 14, și L. 41, Dig., *loco cit.*)—*Ex pacto actionem non oriri*. (L. 15, Dig., 19, 5).—*Traditionibus et usucapionibus domina rerum, non nudis pactis transferuntur*. (L. 20, Cod., II, 3.) Veḍi și L. 45, Dig., II, 14. Cu toate aceste, unele pacte fură mai tărḍiu garantate prin o acțiune. Aceste erau pactele *legitima*, *prætoria* și *adjecta*, și se numeau *non nuda*. Intre pactele *legitime* vom cita donațiunea, pe care Justinian a făcut-o perfectă prin simplul consimțemênt al părților (L. 35, § 5, Cod., 8, 54), promisiunea de dotă (L. 6, Cod., 5, 11), pactul de bezman (Instit., III, 24, § 3), etc.; între pactele pretoriane, adecă pe care dreptul pretorian le a garantat prin o acțiune, vom cita jurémêntul, constitutul, convenția de ipotecă (Instit., IV, 6, §§ 7, 8 și 9). In fine, pactele *adjecta* erau acele care făceau parte din un contract ḍis *bonæ fidei* și care erau apărate prin acțiunea generală ce năștea din acest contract, de câte ori ele erau adause în momentul chiar când contractul se formase, *non ex intervallo*. Aceste erau pactul de rescumpărare (comp. art. 1372 C. C.), pactul comisor, etc. Veḍi Duranton, X, 58. Mackeldey, *Droit romain*, p. 222 și urm., §§ 455 și urm., etc.

De și astăzi pactele se confund cu contractele, totuși, câte odată legiuitorul înțelege prin *pact* clausa adaosă la un contract. Veḍi, de ex., art. 1372 C. C.

Obligațiunile sunt *civile* sau *naturale* (art. 1002, § 2, 1588, 1636, 1638) [1]).

Obligațiunea este civilă de câte ori debitorul poate fi constrâns la esecutarea ei prin o acțiune în justiție. Ea este din contra naturală, de câte ori nici o acțiune nu asigură esecutarea ei. Oblig. civilă, naturală.

Vom vedea sub art. 1092, § 2, când vom trata pe larg despre obligațiunile naturale, care nu sunt de cât niște *obligațiuni civile imperfecte*, că mulți autori confund aceste obligațiuni cu datoriile pur morale sau de conștiință, precum sunt, de ex., datoria de caritate, de recunoștință, etc. Această confusie este însă regretabilă, pentru că asemene datorii nu sunt în domeniul dreptului, ci al moralei, și am vĕdut că, de și dreptul și morala sunt în intim raport, pentru că ambele științi regulează modul de purtare a omului în societate, totuș dreptul se deosebește de morală, pentru că, pe când acel dintâi își are sancțiunea sa, morală se mulțumește numai de a enuncia principiile sale, fără a avea vre un mijloc de constrîngere pentru executarea lor [2]).

Despre causele sau sorgintea obligațiunilor.

Obligațiunile isvoresc: 1° din convențiuni sau contracte (oblig. convenționale); 2° din quasi-contracte; 3° din delicte; 4° din quasi-delicte; 5° și din lege (art 588) [3]).

Cu toate aceste, sorgintele obligațiunilor, astfel cum le am expus nu sunt admise de toți autorii, și sunt unii care susțin că, în caz de quasi-contract, obligația isvorĕște din lege, ear în caz de delict sau de quasi-delict, din vatamă-

[1]) Cpr. L. 1, § 1, Dig., 46, 2.—L. 16, § 4, Dig., 46, 1.—L. 6, Dig., 16, 2.—L. 19, Pr., L. 60, Pr., Dig., 12, 6.—Gaïus, III, § 119, etc. Vedi *infrà*, capit. *despre obligațiuni naturale* (art. 1092, § 2).

[2]) Mai vedi în tomul I, p. 2, și alte deosebiri între dreptul și morala.

[3]) Cpr. art. 1370 C. fr., eliminat de legiuitorul nostru; art. 1097 C. italian; art. 1089 C. spaniol; art. 859 C. austriac; art. 1150 C. Calimach, etc. „*Aut enim ex contractu sunt, aut quasi ex contractu, aut ex maleficio, aut quasi ex maleficio*“. (Instit., III, 13, § 2). Vedi și Instit. lui Gaïus, III, § 88, unde se dice: „*Omnis obligatio vel ex contractu nascitur, vel ex delicto.*“

rea unui drept [1]). Această teorie pare a fi fost consacrată de codul Calimach, unde art. 1150 (859 C. austr.) nu prevede quasi-contractul între sorgintele obligațiunilor, de și i acest cod se ocupă pe larg despre quasi-contracte la titlul mandatului (art. 1388 și urm. [2]). Adevĕrul este însă, că astăzi, quasi-contractul, delictul și quasi-delictul dau loc la obligațiuni, și obligațiunea resultă din lege numai în acest sens că legea o consacră și o sancționează. In acest sens, obligația care resultă din contracte isvorĕște tot din lege, pentru că nu poate să existe o obligație, fără a fi recunoscută de lege [3]).

Despre contracte sau convenţiuni.

Noțiuni generale asupra convențiunilor și contractelor.

Convenție, definiție.

Convenţiunea (*venire cum*) sau tocmala [4]), după cum se exprimă vechile noastre legiuiri, este acordul a două sau mai multor voinți cu scopul de a crea, de a modifica sau de a stînge un drept real sau personal, cu alte cuvinte, acordul voinței a două sau mai multor persoane asupra aceluiaș obiect: *duorum, pluriumve in idem placitum consensus.* (L. 1, § 2, Dig., II, 14, *de pactis*). „Tocmala sau contractul, dice Andr. Donici (cap. 10, § 1), este o îndatorire cu o potrivită voință și primire între doi sau între mai mulți, și împreună plăcere despre amêndouĕ părțile, și așezare de bună voe, cu îndatorire, spre a da și a lua, sau a face ceva, însă lucru cuviincios, ear nu necuviincios“.

[1]) Cpr. Laurent, XX, 307.—Vedi și Demolombe, XXXI, 17 urm., 47 și 100, care admite această teorie în parte numai, dicênd că obligația gerantului isvorĕște din un fapt voluntar, adecă din quasi-contract, ear acea a stăpânului din autoritatea legei.

[2]) „Personalnicile drituri asupra lucrurilor, dice art. 1150 din codul Calimach, prin care se îndatorește o persoană cătră alta ca să facă un lucru sau să dee, să sufere sau să nu facă ceva, se întemeiează, ori, fără mijlocire, asupra unei legi, sau asupra unei tocmeli, sau asupra unei vătămări pricinuită cuiva.“ Vedi și art. 1269 din codul olandez, după care obligațiunile isvoresc numai din convenție și din lege.

[3]) Cpr. Gr. G. Pĕucescu, *Obligațiuni*, II, 46 și urm.

[4]) Cuvêntul *tocmală* se găsește în Art. 207 C. C. Vedi și legea pentru *tocmeli* de lucrări agricole din 28 mai 1893, care abroagă și inlocuește legea din 14 mai 1882.

Art. 942.—Contractul este acordul între două sau mai multe persoane spre a constitui sau a stînge între dînșii un raport juridic. (Art. 644, 948, 962, 969 urm., 986, 1091, 1169, 1191, C. C. Art. 1098 *C. italian.* Art. 1101 C. fr. *modificat.* [1])

Convenţiunea iea numele de contract (*trahere cum*, a tage împreună, a strînge legătura), cînd ea are de obiect principal creaţiunea, modificarea sau stîngerea unui drept personal ori a unei obligaţiuni [2]), *negotii contrahendi causa* (L. 1, §§ 2 şi 3, Dig., II, 14), (art. 942 C. C. 1098 C. italian). Convenţiunea este deci genul, ear contractul, specia [3]).

Contractul este tot-deauna o convenţie, pe cînd convenţia nu este tot-deauna un contract. (Duranton, X, 55.)

Nu trebue să confundăm contractul cu policiţiunea, despre care vom trata mai pe larg în secţiunea a II-a a capit. II, cînd vom vorbi despre consimţĕmînt, căci aceasta din urmă consistă într'o propunere care n'a fost încă Policitaţiune.

---

[1]) Definiţia dată de codul nostru este mult mai exactă de cât acea dată de textul corespunḍĕtor francez (1101), care ḍice că contractul este o convenţiune, căci aceste cuvinte fiind sinonime, este întocmai ca şi cum s'ar ḍice: contractul este *un contract*, ceea ce este contrar regulei că nu se poate defini lucrul prin sine însuş. De aceea, art. 1051 din Anteproectul de revisuire a lui Laurent ḍice că „contractul este *concursul consimţĕmîntului* prin care una sau mai multe persoane se obligă a da, a face sau a nu face ceva, cătră una sau mai multe persoane, care au o acţiune contra celor dintăi". Art. 942 din codul român reproduce art. 1098 din codul italian, unde se ḍice că „*il contratto e l'accordo di doue o più persone per costituere, regolare o sciogliere fra loro un vincolo giuridico*". Cpr. Ciorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni nel diritto moderno italiano, III, 5 şi urm.*, (*Firenze, 1895*).

[2]) In unele casuri, contractul poate da naştere unui drept real.

[3]) Cpr. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, III, 5.— „*Conventiones verbum generale est, ad omnia pertinens, de quibus negotii contrahendi, transigendique causa consentiunt qui inter se agunt; nam sicuti convenire dicuntur, qui ex diversis locis in unum locum colliguntur, et veniunt; ita et qui ex diversis animi motibus in unum consentiunt, id est, in unam sententiam decurrunt. Adeò autem conventionis nomen generale est, ut eleganter dicat Pedius, nullum esse contractum, nullam obligationem, quæ non habeat in se conventionem*". (L. 1, § 3, Dig., II, 14, *de pactis*).

acceptată [1]). *Pollicitatio est solius offerentis promissum.* (L. 3. Pr., Dig., 50, 12, *de pollicitationibus.*)

Ea nu este un contract, fiind că, în specie, lipseşte acordul voinţilor (art. 942). Ea nu dă naştere nici unei obligaţiuni, cât timp n'a fost încă acceptată [2]), şi până la acceptare sau, mai bine dis, până la aducerea acceptărei la cunoştinţa propuitorului, ea poate în tot-deauna să fie retrasă (cpr. art. 37 C. com.), afară de casul când s'ar fi statornicit, fie expres, fie tacitamente, un termen în lăuntrul căruia ea să nu poată fi retrasă [3]).

Divisiunea contractelor.

1° Contracte unilaterale şi bilaterale sau sinalagmatice.

Art. 943.— Contractul este bilateral sau sinalagmatic, când părţile se obligă reciproc una cătră alta. (Art. 1020, 1021, 1179, 1294 urm., 1405 urm., 1410 urm. C. C. Art. 1102 C. fr.)

Art. 944. — Contractul este unilateral, când una sau mai multe persoane se obligă cătră una sau mai multe persoane, fără ca aceste din urmă să se oblige. (Art. 1180, 1181, 1576 urm. C. C. Art. 1103 C. fr.)

Contractul este tot-deauna un act bilateral, pentru că el nu poate să devie perfect de cât prin concursul voinţei mai multora. Dar dacă contractul este neapărat un act juridic bilateral, el poate, cu toate aceste, din punctul de vedere al obligaţiunilor la care dă naştere, să fie şi unilateral. Contractele sunt deci bilaterale şi unilaterale.

„Tocmelele îndatoresc, dice art. 1155 din codul Calimach (864 austriac), ori pe o parte numai din contrac-

---

[1]) „Cel ce arată cum că voeşte să mute dritul seu la altul, dice art. 1152 din codul Calimach (861 austriac), adecă voeşte să'i lese lui ceva, să'i facă sau să nu'i facă un lucru spre folosul aceluia, acesta dă făgăduinţă; ear dacă celalt va primi legiuit această făgăduinţă, atunci prin o asemene de bună voe primire a ambelor părţi se alcătueşte tocmala".

[2]) La Romani, în unele casuri, policitaţiunea era producătoare de efecte (L. 1, §§ 1, 2, Dig., 50. 12). Veţi Pothier (ediţia Bugnet, Paris, 1861), T. II, p. 5, No. 4 şi T. VIII, p. 372, No. 63.

[3]) „Mai înainte de hotărîrea termenului, dice art. 1153 din codul Calimach (862 austr.), nu poate să'şi retragă cineva data înscris făgăduinţă." Cpr. C. Bordeaux. D. P. 1892. 2. 390.

tuitorii și se numesc *unilaturale*, adecă când o parte făgăduește un lucru, ear celaltă primește făgăduința, sau *bilaturale*, adecă când se mută driturile de la o parte la alta și le primesc reciproc".

Contractul este bilateral sau sinalagmatic (συναλλαττειν, a schimba, συνάλλαγμα, *contract*), când părțile se obligă reciproc una către alta, de ex., contractul de locațiune [1]), vêndarea [2]), schimbul, societatea, transacțiunea, cesiunea unei moșteniri [3]), etc.

Contractul este unilateral *(ex uno latere)*, când una sau mai multe persoane se obligă către una sau mai multe persoane fără reciprocitate. Astfel sunt: donațiunea, depositul, mandatul, etc.

---

[1]) Cas. Rom., S-a 1, Bulet. 1870, p. 284. Doctrina vechie și Pothier (*Oblig.*, II, 9) împart contractele sinalagmatice în contracte sinalagmatice *perfecte* și *imperfecte*. Contractele sinalagmatice perfecte sunt acele care dau loc la obligațiuni reciproce chiar în momentul formărei lor (de ex., vêndarea, locațiunea, transacțiunea, etc.), ear contractele sinalagmatice imperfecte sunt acele care, în momentul formațiunei lor, nu dau loc de cât la o obligație, însă care pot mai în urmă *(ex post facto)* să dee loc și la obligațiuni din partea celei-lalte părți, în urma unor fapte posterioare contractului. Aceste sunt: comodatul (art. 1574), depositul (art. 1618) și mandatul (art. 1547). Această distincțiune, admisă și de unii autori moderni, este periculoasă și inutilă, pentru că contractele sinalagmatice imperfecte sunt, în realitate, contracte unilaterale în momentul formațiunei lor. Comodatul, depositul și mandatul vor fi deci considerate ca contracte unilaterale, de și ele mai în urmă pot da loc la obligațiuni reciproce, pentru că natura contractului se determină în momentul când el se formează. Cpr. Baudry, II, 788. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 11. Thiry, II, 563. Laurent, XV, 435 și Ante-proiect, IV, p. 9, No. 1. Marcadé, IV, 388. Péucescu, I, 46. Demolombe, XXIV, 22. Arntz, III, 8. Mourlon, II, 1030. Pand. Fr. *Oblig.*, II, 6943. Boissonade, *Projet de C. C. pour l'Empire du Japon*, II, p. 24. Demante, V, 5 și 5 bis II. T. Huc, VII, 4.—*Contrà.* Acollas, II, p. 740. Toullier D., VI, 19. Larombiere, *Oblig.*, I, art. 1102, No. 2. Vedi și Giorgio Giorgi, *op. cit.*, III, 25.

Contracte sinalagmatice perfecte și imperfecte.

[2]) Cas. Rom. S-a 1, Bulet. 1890, p. 1408.—„*Contractum autem ultro citroque obligationem quod Græci* συνάλλαγμα *vocant: veluti emptionem, venditionem, locationem, conductionem, societatem.*" (L. 19, *in medio*, Dig., 50, 16, *de verborum significatione.*)

[3]) Cas. Rom., Bulet. 1881, p. 758. Cpr. Baudry et Barde, *Oblig.*, (Paris, 1897), 1, 10.

Se admite însă că contractele unilaterale prin natura lor pot să devie bilaterale prin voința părților [1]).

Utilitatea distincțiunei.

Distincțiunea între contractele unilaterale și bilaterale, admisă și în codul italian (art. 1099, 1100), nu este lipsită de interes. In adevĕr, pe de o parte, art. 1020, după care condiția resolutorie este în tot-deauna subînțeleasă în contractele sinalagmatice, în caz când una din părți nu'și îndeplinește obligațiunea sa, nu se aplică la contractele unilaterale, ci numai la contractele bilaterale [2]); ear pe de altă parte, art. 1179, care prescrie oare care formalități pentru actele sub semnătură privată cuprinḑênd convențiuni sinalagmatice, nu se aplică la contractele unilaterale. In fine, art. 1180, care prescrie oare care formalități *(bunul și aprobat)* pentru actele cuprinḑênd obligațiuni unilaterale avênd de obiect sume de bani sau o câtime oare-care, nu se aplică la contractele sinalagmatice.

2° Contracte cu titlu oneros și cu titlu gratuit.

Art. 945. — Contractul oneros este acela în care fie-care parte voește a'și procura un avantagiŭ. (Art. 1294 urm., 1405 urm., 1410 urm. C. C. Art. 1106 C. fr.)

Art. 946. — Contractul gratuit sau de binefacere este acela în care una din părți voește a procura, fără equivalent, un avantagiŭ celeilalte. (Art. 800 urm. 1532, 1593 C. C. Art. 1105 C. fr.)

Contract cu titlu oneros.

Contractul cu titlu oneros *(onus*, sarcină) este acela în care fie-care parte face un sacrificiŭ în favoarea celeilalte părți sau în favoarea unui al treile. Acest contract are loc în interesul comun al părților. Astfel sunt vênḑarea, locațiunea, transacțiunea, împrumutul cu dobêndă, etc.

Acest din urmă contract este unilateral, și cu toate aceste, el procură un avantagiŭ ambelor părți, de vreme ce el permite, pe de o parte, împrumutătorului de a trage un folos din capitalul seu, ear pe de alta, împrumutatului de a se folosi de capitalul împrumutat. (Barde, I, 19).

---

[1]) Cas. Fr., D. P. 77. *1.* 366. Cpr. Cas. Rom., S-a 1, Bulet. 1872, p. 106. Baudry et Barde, *Oblig.*, I. 12.

[2]) Cu toate aceste, chestiunea este controversată, și mulți autori aplică art. 1020 și la contractele unilaterale. Veḑi *infrà*, esplicarea acestui text.

Prin urmare, nu numai contractele sinalagmatice, dar şi acele unilaterale pot fi cu titlu oneros [1]).

Contract cu titlu gratuit.

Contractul gratuit sau de binefacere este acela care n'are loc de cât în interesul uneia din părţi. Astfel sunt depositul, mandatul, donaţiunea, etc.

Interesul distincţiunei.

Această distincţiune între contractele cu titlu oneros şi cu titlu gratuit presintă un interes practic destul de însemnat: 1° Astfel, epitropul, care, cu oare care forme (art. 401 şi urm. C. C.), poate să vêndă averea minorului sau a interdisului, nu poate nici odată dispune de ea cu titlu gratuit, pentru că asemene dispositiune nu aduce nici un folos incapabilului; 2° creditorii unei persoane insolvabile pot să facă ca actele cu titlu gratuit ale debitorului lor să fie mai uşor revocate de cât acele cu titlu oneros, unde, pe lângă alte condiţiuni, trebueşte dovedită şi complicitatea celor de al treile (art. 975); 3° donaţiunea, actul cel mai de căpetenie cu titlu gratuit, este inconjurat de formalităţile solemnităţei (art. 813), pentru a apara pe dăruitor în contra captaţiunei şi a fraudei din partea celor de al treile; 4° în contractele cu titlu oneros, apreciarea culpei şi a responsabilităţei la care ele dau naştere este mai grea de cât în contractele cu titlu gratuit (comp. art. 1540, 1560, 1599, etc.); 5° în contractele cu titlu gratuit, taxele de înregistrare percepute de fisc sunt mai mari de cât în contractele cu titlu oneros (art. 33, 34 L. timbr. din 31 iulie 1881, modificată prin legea din 21 martie 1886); 6° ori ce înstrăinare cu titlu gratuit trebue să figureze în mod fictiv în masa patrimoniului dispunĕtorului, pentru a se putea calcula cotitatea disponibilă şi reserva (art. 849), pe când acest raport fictiv n'are loc în privinţa înstrăinărilor cu titlu oneros, etc.

Subdivisiunea contractelor cu titlu oneros în contracte comutative şi aleatorii.

Art. 947. — Contractul cu titlu oneros este comutativ, atunci când obligaţiunea unei părţi este equivalentă obligaţiunei celeilalte. (Art. 828, 1294 urm., 1405 urm., 1411, 1412, 1491 urm. C. C.)

Contractul este aleator când equivalentul depinde, *pentru*

[1]) Baudry, II, 789. Thiry, II, 563. Demolombe, XXIV, 24.

una sau toate părțile [1]), de un eveniment incert. (Art. 1635 urm., 1639 urm. C. C. Art. 1104 C. fr.)

Pothier subîmpărțea contractele *cu titlu oneros* în comutative și aleatorii, ceea ce face și textul nostru, pe când textul francez (art. 1104) pare să presinte această divisiune ca o subdivisiune a contractelor *sinalagmatice*, ceea ce este inexact. In adevĕr, în contractele cu titlu oneros, fie-care din părți face un sacrificiŭ ca o compensare a avantagiului ce primește, și de câte ori equivalentul ce fiecare parte primește în schimbul sacrificiului ce face este ceva cert și positiv, susceptibil de a fi estimat la o valoare oare-care, contractul este comutativ (*cum mutare*), chiar dacă valoarea primită în schimb nu este matematicește egală cu acea dată; astfel sunt: vêndarea, schimbul, locațiunea, societatea, etc.

De câte ori, din contra, equivalentul ce o parte primește ca compensare a sacrificiului ce ea își impune, atârnă de un eveniment necert și poate constitui pentru dênsa un câștig sau o pagubă, contractul se dice aleator (*alea*, risc). Astfel sunt: contractele de asigurare (art. 448 urm. C. com.), împrumutul nautic, jocul și prinsoarea, contractul de rentă pe viață (art. 1635 C. C.), cumpărarea unor lucruri pe nădejde, de ex., câți pești s'ar păscui, *l'achat d'un coup de*

---

[1]) Pentru ca contractul să fie aleator, s'ar părea că *fie-care parte*, ear nu numai una din ele, trebue să fie supusă unui câștig sau unei pagube: *lorsque l'équivalent consiste dans la chance de gain ou de perte* **pour chacune des parties**..., dice textul francez. In adevĕr, una din părți nu poate să câștige de cât ceea ce celaltă perde. Posibilitatea de câștig sau pagubă există deci pentru ambele părți, ear nu numai pentru una din ele. Cpr. Thiry, II, 563. Baudry, II, 790. Barde, I, 18. Demol., XXIV, 27. Cu toate aceste, textul nostru a admis soluția contrară, dicênd atât în art. 947 § 2, cât și în art. 1635 § 1, că contractul este aleator când există posibilitate de câștig sau pagubă *pentru toate părțile sau numai pentru una ori mai multe din ele*. In codul nostru, art. 947 este deci în perfectă armonie cu art. 1635; pe când, în codul francez, aceste texte presintă o antinomie care a dat loc la controversă. Legiuitorul nostru a admis părerea lui Marcadé (IV, 389), care este susținută de Duranton (X, 77, XVIII, 95) și de Larombière (I, art. 1102 urm., No. 4). Art. 1102 din codul italian este redactat în acelaș sens. Cpr. și art. 2051 a cod. Rep. Argentine.

filet, captus piscium, vel avium (L. 8, § 1, Dig. 18, 1; art. 1427, 1710 C. Calimach). (Vedi *infrà*, explic. art. 965.)

Remâne deci bine statornicit că nu contractele sinalagmatice, ci acele cu titlu oneros se subîmpart în contracte comutative şi aleatorii [1]), şi textul nostru este, în această privinţă, mai bine redactat de cât acel francez. Această distincţiune este însă, în dreptul nostru, lipsită de ori ce interes, pentru că vênḍarea, fie comutativă, fie aleatorie, nu poate, nici într'un caz, să fie resiliată pentru lesiune [2]).

3° Contracte solemne şi nesolemne.

Astăzi, mai toate contractele sunt nesolemne, şi, numai prin excepţie, unele din ele sunt solemne, pe când, la Romani, solemnitatea era regula generală şi nesolemnitatea excepţiunea [3]).

Contracte solemne.

Contractele solemne în legislaţia actuală şi, care fără îndeplinirea unor anume forme, n'au existenţă legală, sunt următoarele: societatea în comandită prin acţiuni şi societatea anonimă (art. 88 C. com.) [4]), donaţiunea (art. 813), căsătoria (art. 127 urm.), adopţiunea (art. 318 urm.), convenţiunile matrimoniale (art. 1228 C. C., 708 urm. Pr. civ.), ipoteca (art. 1772), subrogaţiunea convenţională constituită de debitor (art. 1107, § 2), tocmelele pentru muncî agricole (art. 6 şi urm., 14 şi urm. L. din 28 mai 1893) [5]) şi instituţiile contractuale, pentru că ele nu pot să aibă loc de cât prin contractul de căsătorie. (Art. 933 C. C.)

---

[1]) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 13. Marcadé, IV, 389. Thiry, II, 563. Baudry, II, 790. Acollas, II, p. 742. Demolombe, XXIV, 26. Pand. Fr. *Oblig.*, I, 6972. Vigié, II, 1059. Barde, I, 17.

[2]) Vedi ceea ce am ḍis asupra lesiunei, în tomul III, sub art. 790, p. 633 şi urm. Mai vedi încă tratatul nostru în limba franceză, p. 47 n. 2, p. 177, 189, 190, 241, 242, 445, 496, etc.

[3]) Vedi t. IV, p. 107 şi tratatul nostru în limba franceză, p. 395 şi urm. Solo consensu non obligat.

[4]) Asociaţiunea în participare este şi ea un contract solemn, în acest sens că trebue să fie constatată prin act scris. (Art. 88, 98 şi 256 C. com.) Curte Craiova, *Curier judeciar* din 1896, No. 36.

[5]) Ori-ce contract agricol încheiet fără îndeplinirea formelor solemne este isbit de o nulitate absolută, care nu poate fi acoperită prin recunoaşterea sa. Cass. Rom. S-a 1, Bulet. an.

Testamentul este şi el un *act* solemn, în acest sens că nu mai poate, astăzi, să aibă fiinţă fără un act scris şi fără îndeplinirea unor anume forme prescrise de lege, sub pedeapsă de nulitate. [1]) (Art. 800, 858 urm., 886 C. C.) De asemene, compromisul, sau actul prin care se numesc arbitri (art. 342 Pr. civ.), este un act solemn, pentru că el trebue să fie redactat prin act scris şi legalisat de tribunal. (Art. 341 Pr. civ.) [2])

Contracte nesolemne.

Afară de aceste contracte, toate celelalte sunt nesolemne şi perfecte prin simplul consimţĕmênt al părţilor. Astfel sunt: vênḑarea (art. 971, 1295 C. C.), locaţiunea, etc. Actul scris nu se mai cere de astă dată pentru existenţa contractului *(ad solemnitatem)*, ci ca simplu mijloc de dovadă *(ad probationem)*. „*On lie les bœufs par les cornes*, ḑice un vechiŭ scriitor francez, Loysel, *et les hommes par les paroles*, sau mai bine ḑis, *par leur consentement* [3]).

4° Contracte consensuale şi reale.

Contractele consensuale sunt acele care sunt perfecte prin simplul consimţĕmênt al părţilor, de ex., vênḑarea, locaţiunea, societatea, mandatul, etc.; ear contractele reale sunt acele care nu devin perfecte de cât prin remiterea lucrului sau tradiţiune, *qui re perficiuntur*, de ex., împrumutul, depositul, amanetul, etc. [4])

1881, p. 660.— Contestaţiunile isvorite din tocmelele agricole se judecă de judecătoria comunală, ţinêndu-se samă de dispoziţiunile speciale ale legei acelor tocmeli, însă cu drept de apel la judecătoria de ocol, dacă reclamaţiunea întrece suma de *cinci* lei. (Art. 21 L. din 1 iunie 1896, asupra jud. com. şi de ocoale.)

[1]) Veḑi în tomul IV, p. 12, explicarea art. 802.

[2]) Cpr. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, III, 205.— In cât priveşte afacerile de competenţa judecătoriilor de ocoale, compromisul poate fi autentificat de judecătorul de pace. (Art. 117—119 L. din 1 iunie 1896.)

[3]) *Verba ligant homines, taurorum cornua funes,*
Cornu bos capitur, voce ligatur homo;
de unde şi vechiul proverb francez:
„*Comme les bœufs que par la corne on lie,*
Aussi les gens par leurs mots font folie.“

Dreptul roman.

[4]) Romanii împărţeau contractele, după modul formaţiunei lor, în contracte *reale*, *verbale*, *literale* şi *consensuale*: „*aut enim*

Tradiţia a perdut astăzi mult din însĕmnătatea sa, de și art. 644 o prevede între modurile de a dobêndi și de a transmite proprietatea, căci, actualmente, ea nu strămută proprietatea de cât în douĕ casuri: 1° în materie de daruri manuale [1]), și 2° atunci când lucrul prevĕḑut în contract nu este determinat în individualitatea sa, ci numai în specie [2]). (Mai veḑi încă art. 972 și 1909 C. C.). Tradiţie.

5° Contracte principale și accesorii.

Contractele principale sunt acele care există prin ele înșile, fără a se referi la alt contract, de ex.: vênḑarea,

---

re contrahuntur, aut verbis, aut litteris, aut solo consensu". (Instit., III, tit. 13, § 2, *in fine*). Această divisiune se găseşte și în Gaïus (III, § 89 și urm.). Contractele reale se formau prin remiterea lucrului, de ex., împrumutul, comodatul, amanetul, depositul (Instit., III, tit. 14). Simpla făgăduinţă de a realisa un atare contract era un pact și dădea loc numai la o obligaţie naturală. Veḑi p. 5, nota 1. Astăzi, această teorie este necunoscută, și promisiunea de a realisa un *mutuum*, un comodat, etc., fiind obligatorie, dă loc la executarea contractului. Tradiţiunea obiectului promis nu mai constitue deci, astăzi, însuș contractul, ci numai executarea lui.— Contractele verbale se formau prin pronunţarea unor cuvinte solemne (Instit., III, tit. 15).— Contractele literale erau acele a căror obligaţiune resulta din un act scris (Instit., III, tit. 21).— In fine, contractele consensuale erau acele care deveneau perfecte prin simplul consimţĕmênt al părţilor, de ex., vênḑarea, locaţiunea, societatea și mandatul (Instit., III, tit. 22).

Romaniĭ mai impărţeau încă contractele în contracte *bonæ fidei* (Instit., III, tit. 22, § 3 și Gaïus, III, § 137), și în contracte *stricti juris*, distincţiune care nu mai există astăzi (art. 970 C. C.) și pe care însuș Pothier n'o mai admitea (*Oblig.*, II, No. 9). In adevĕr, astăzi, toate contractele sunt de bună credintă, și buna credinţă se presupune în tot deauna (art. 960, § 2, 1899, § 2). Cas. Rom., S-a I, Bulet. 1871, p. 124. Veḑi *infrà*, explic. art. 970.

[1]) Darul manual, pentru acei care'l admit, este și astăzi un contract *re*, în sensul riguros ce această expresiune avea în dreptul roman. Veḑi tomul IV al lucrărei noastre, p. 142.

[2]) Astfel, dacă debitorul s'a obligat a da un cal, fără a determina anume care cal, creditorul nu va dobêndi nimic până la tradiţiunea calului, care singură va determina obiectul convenţiunei. Veḑi în tomul III, p. 208, explicarea art. 644. Veḑi și *infrà*, explic. art. 971 și 1295, § 1.

C 197398
BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ BUCUREȘTI

împrumutul, depositul, căsătoria, adopţiunea [1]), etc.; ear contractele accesorii sunt acele care intervin spre a asigura existenţa unui contract anterior, de ex., amanetul, ipoteca, antichreza, fidejusiunea, etc. [2])

Interesul distincţiunei.

Interesul împărţirei contractelor în principale şi accesorii consistă în înrîurirea ce poate să aibă nulitatea unuia asupra celuilalt. Astfel, anularea contractului principal atrage nulitatea contractului accesor (art. 1067) [3]), afară de casul în care contractul accesor ar fi avut de scop suplinirea contractului principal [4]). Şi reciproc, anularea contractului accesor nu atrage nulitatea contractului principal (art. 1067, 1139), afară de casul în care părţile ar fi considerat ambele contracte ca indivisibile.

6° Contracte numite şi nenumite.

(Art. 1107 C. fr., 1103 C. ital. eliminate de legiuitorul nostru).

Contractele numite sunt acele care au o denumire proprie şi fac obiectul unor dispoziţii particulare a codului civil sau a codului de comerţ. Astfel sunt: vênḑarea, schimbul, locaţiunea, societatea, mandatul, etc.

Contractele nenumite [5]) sunt acele neprevḑute de lege, pentru că sunt de un uz mai puţin frequent. Ele sunt valide în baza principiului libertăţei convenţiunilor (art. 969), dacă nu aduc nici o atingere dispoziţiilor le-

---

[1]) Vênḑarea şi alte contracte pot fi accesorii, pe când căsătoria şi adopţiunea nu pot nici odată fi accesoriul unui alt contract.

[2]) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 14. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 24.

[3]) *Accessio cedat principali* (L. 19, § 13, Dig., 34, 2, *De auro, argento*, etc.—Veḑi în tomul II, p. 469 şi urm. explic. art. 482. Astfel, o creanţă asigurată prin o ipotecă, declarându-se că este simulată în cât priveşte existenţa ei, este nulă şi atrage după sine şi nulitatea ipotecei. C. Bucureşti, *Dreptul* din 1879, No. 40.

[4]) Astfel, persoana care ar fi garantat obligaţiunea contractată de un minor, ar remânea obligată, cu toate că obligaţia minorului ar fi fost mai în urmă anulată, pentru că tocmai aceasta a fost scopul garanţiei. G. Boissonade, *Projet du Code civil pour l'Empire du Japon*, II, p. 40, No. 36.

[5]) Expresiunea *contracte nenumite* nu se găseşte în textele legilor romane; L. 3, Dig., 19, 5, vorbeşte însă de *contractus quorum appellationes nullæ juri civili proditæ sunt.*

gislative cari interesează ordinea publică (art. 5 C. C.) [1]).

Contractele nenumite sunt astăzi obligatorii prin simplul efect al consimţământului [2]) şi, în lipsă de o dispoziţie legislativă specială, le se vor aplica regulele contractelor cu care ele au mai multă asemănare şi analogie [3]). Astfel, contractului de asigurare pe uscat (*contrat d'as-*

---

[1]) Intre contractele nenumite doctrina citează următoarele: schimbul de servicii; convenţiunea prin care se primeşte îngrijirea unui medic, lecţiile unui profesor; acea prin care un avocat este însărcinat cu susţinerea unui proces (C. din Craiova, *Dreptul* din 1890, No. 76); făgăduinţa de împrumut, de amanet, de ipotecă, de a primi un deposit, etc.; convenţiunea prin care cineva este însărcinat de a vinde un imobil pentru o sumă determinată, cu clausa că ceea ce va prisosi să aparţie vênzătorului, etc. Vezi Boissonade, *op. cit.*, II, p. 12, No. 37. Baudry-Lacantinerie, II, 791.— Tot ca contract nenumit trebue să considerăm şi convenţia prin care o persoană s'ar obliga către alta, pentru o sumă determinată, a'i descoperi o moştenire despre care moştenitorul n'ar avea nici o cunoştinţă. Cpr. C. Paris şi Cas. Belg., D. P., 94. 2. 484 şi D. P., 1896. 2. 4. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 20. Vezi şi *infrà*, explic. art. 966, 968: *Oblig. întemeiate pe o causă ilicită.* Contracte nenumite. —

[2]) La Romani, contractele nenumite, mult mai numeroase de cât astăzi, erau *reale*, căci ele se năşteau mai cu samă din tradiţiunea unui lucru sau executarea unui fapt. Ele se reduceau la ipotezele prevĕdute în formula următoare: dau pentru ca să dai (*do ut des*); dau pentru ca să faci (*do ut facias*); fac pentru ca să dai (*facio ut des*); fac pentru ca să faci (*facio ut facias*) (L. 5, Pr., Dig., 19, 5). Casul întâi cuprindea schimbul de proprietate; casul al doile şi al treile schimbul de servicii pentru o valoare consistând în alt-ceva de cât în bani, căci dacă serviciile s'ar fi prestat pentru bani, contractul ar fi fost o locaţiune (*locatio operarum*), contract numit şi consensual, obligator pentru ambele părţi înainte de executarea lui. Casul al patrule cuprindea schimbul de servicii contra altor servicii. Aşa dar, pe când vênzarea era un contract consensual, schimbul (*rerum permutatio*) atât al proprietăţei cât şi al serviciilor, remăsese un simplu pact, până când a fost şi el admis între contractele nenumite, şi nu devinea perfect de cât prin tradiţiunea lucrului: „*Item emptio ac venditio nuda consentientium voluntate contrahitur; permutatio autem ex re tradita initium obligationi præbet*". (L. 1, § 2, Dig., 19, 4, *De rerum permutatione*). Deosebire între dreptul actual şi dreptul roman.

[3]) Curte din Genova, 13 martie 1893, *Dreptul* din 1893, No. 58. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 20.

surances terrestres, contract nenumit, pentru că legea nu se ocupă de el), se vor aplica regulele contractului de asigurare maritim (art. 616 urm. C. com.); contractului făcut cu un medic pentru căutarea sănătății sau cu un profesor pentru urmarea prelegilor sale, se vor aplica regulele de la locație de opere (art. 1470 urm. C. C.); contractului închiet cu un avocat pentru urmărirea unui proces, se vor aplica regulele de la mandat (art. 1532 urm. C. C.), etc. [1])

Despre cele trei lucruri ce trebuesc distinse în fie-care contract.

Pothier, și după dênsul, toți autorii disting în fie-care contract trei lucruri: 1° lucrurile *esențiale*; 2° lucrurile *naturale*; 3° și lucrurile *accidentale*.

Lucrurile *esențiale* sunt acele fără care contractul nu poate să aibă ființă. Astfel, sunt esențiale într'o vêndare: consimțêmêntul, un lucru (*res quæ veneat*) și un preț (*pretium*) [2]). „Fără alcătuirea prețului, vêndarea nu se face", ḑice Andr. Donici (capit. 11, § 2).

Lucruri naturale. Lucrurile *naturale* sunt acele care, fără a fi de esența contractului, fac parte dintr'ênsul, și sunt subînțelese, *quæ in contractu tacite veniunt*, cu toate că părțile nu le au prevẽḑut prin o anume stipulațiune. Astfel, garanția este o obligație de natura contractului de vêndare (art. 1337 C. C.), însă părțile pot, prin convenționea lor, să adaoge, să micșureze sau să șteargă cu desevêrșire obligațiunea de a respunde de evicțiune (art. 1338 C. C.), pentru că această obligație nu este de esența contractului de vêndare.

Lucruri accidentale. Lucrurile *accidentale* sunt acele care nu există într'un contract de cât în virtutea unei clause exprese: de exemplu, termenul (art. 1022 urm.), condițiunea (art. 1004 urm.), facultatea de a face plăți parțiale (art. 1101 C C.), etc. [3])

[1]) C. Craiova, *Dreptul* din 1890, No. 76. Cpr. Boissonade, *op. cit.*, II, 44. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, III, 28.

[2]) Veḑi, în privința prețului, Cas. Fr., *Pand. Périod.*, 1896. 1.38. Dacă prețul n'ar consista în bani, ci într'un alt lucru, contractul n'ar mai fi o vêndare, ci un schimb. (Art. 1405 urm. C. C.). Cpr. L. 5, § 1, Dig., 19, 5, *De præscript. verbis.*

[3]) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 5 urm. Thiry, II, 564. Baudry, II 794. B. St. Prix, II, 4200. Vigié, II, 1162. Pand. Fr. *Oblig.*, II, 6998 urm. Demolombe, XXIV, 38. Acollas, II, p. 467. Pêucescu, I, 58 urm. Aubry et Rau, IV, § 342, p 289. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 25.

Aceste clause trebuesc în tot-deauna să fie exprimate, pentru că ele au de scop modificarea dreptului comun.

CAPITOLUL II

Despre condițiunile [1]), adecă însușirile, esențiale pentru validitatea convențiunilor (contractelor).

Art. 948. — Condițiunile esențiale pentru validitatea unei convențiuni sunt: 1° capacitatea de a contracta; 2° consimțemêntul valabil al părței ce se obligă [2]); 3° un obiect determinat; 4° o causă licită. (Art. 949 urm., 953 urm., 962 urm., 966 urm., Art. 1108 C. fr.).

Acte inexistente și anulabile.

Art. 948 confundă elementele sau însușirile neapărate pentru *existența* contractului cu acele cerute numai pentru *validitatea* lui, confusiune care provine din aceea că legiuitorul nu distinge cu precisiune actele *inexistente* de acele care sunt numai *anulabile*.

Prin cuvêntul general de *nulitate*, legiuitorul actual înțelege, în adevĕr, atât împrejurările care împedică contractul de a avea ființă, cât și acele care'l vicieză numai; pe când ar fi fost mult mai bine și mai nemerit de a se da numele de *nulitate* (de la *nihil*, nimic) acelor împrejurări care împedică însăș existența contractelor, și acel de *anulare* tuturor împrejurărilor care'l vicieză numai, făcêndu'l imperfect, cu atât mai mult cu cât distincțiunea între actele inexistente și acele anulabile numai, cunoscută

---

[1]) In înțĕlesul seu juridic, cuvêntul *condițiune* însĕmnează un eveniment viitor și necert (art. 1004 C. C.); într'un alt sens, cuvêntul *condițiune* însĕmnează sarcină (*modus*) (art. 823, 829). In rubrica de față, cuvêntul *condițiune* însĕmnează *însușire*. Vedi în tomul IV al lucrărei noastre, p. 243, nota 1, explic. art. 829. Cpr. Barde, I, p. 160, nota 2.

Sensul cuvêntului condițiune.

[2]) Sau mai bine dis *al părților contractante*, după cum se exprimă art. 1104 din codul italian și art. 1055 din Anteproiectul de revisuire a lui Laurent. Comp. art. 325 al proiectului de C. C. pentru Imperiul Japonului, elaborat de profesorul Boissonade (Tokio, 1883). Vedi Laurent, XV, 466. Baudry, II, 796. Demolombe, XXIV, 45. Marcadé, IV, 394. Giorgio Giorgi, III, 139. Baudry et Barde, I, 27. T. Huc, VII, 11. Comp. și C. din Iași, *Curierul judeciar* din 1894, No. 26. Vedi și *infrà*, p. 24.

de vechii autori francezi [1]), și admisă implicitamente de însuș legiuitorul actual [2]), este generalminte împărtășită atât în doctrină [3]) cât și în jurisprudență [4]).

Interesul distincțiunei.

Eată acum deosebirile principale care există între convențiunile *nule* sau *inesixtente* și acele *anulabile* numai:

1° De câte ori convențiunea este *inexistentă* sau *fără ființă*, nulitatea fiind radicală, va avea loc de drept, fără a fi dobêndită prin justiție; ea va fi numai declarată ca

---

[1]) Vedi, de ex., d'Argentré, Bouhier (*Observ. sur la coutume de Bourgogne*), Dunaud și alții citați de Laurent (XV. 458) și în Pand. Fr., *Oblig.*, II, 7008. Cât pentru Domat și Pothier, cari au fost, în unele părți, urmați aproape literalmente de redactorii codului francez, ei sunt departe de a fi clari și precisi în această privință, ceea ce face că autoritatea lui Pothier a fost invocată când în favoarea, când în contra teoriei actelor inexistente. Comp. Laurent, XV, 459, 460.

[2]) Astfel, art. 129 C. C. înțelege a dice că căsătoria este *inexistentă*, când nu este consimțêmênt. „Considerând, dice Curtea noastră supremă, că de câte ori nu există consimțêmênt, nici actele nu pot avea existența lor juridică". (Bulet. Cas., S-a I, anul 1878, p. 338). Tot astfel, art. 961 admite implicitamente teoria actelor inexistente, când dice că convențiunea făcută prin eroare, violență sau dol, nu este *nulă de drept* (adecă *inexistentă*), ci numai *anulabilă*. (Mai vedi încă art. 966 și 1168 C. C.). In fine, mai este încă de observat că art. 448 prevede că toate actele făcute în urma publicațiunei de interdicțiune, sau fără asistența consiliului judeciar, vor fi de drept socotite ca *fără ființă* (adecă ca *inexistente*), ceea ce este inexact, pentru că asemene acte sunt numai *anulabile*. Vedi în tomul II, p. 337, explic. art. 448. Cpr. Laurent, V, 305, 307 și XVIII, 532.

[3]) Cpr. asupra acestei distincțiuni: Laurent, I, 71; II, 269 urm., 440 urm.; XV, 450 urm.; XVIII, 531 și XXVIII, 133 urm. Demolombe, II, 240 urm.; XXIV, 41 și XXIX, 21 urm. Larombière, IV, art. 1304, No. 11 urm. Baudry, II, 795, 854 și 1148. Vigié, II, 1063. Thiry, II, 565 și III, 92, 94. Marcadè, IV, 883. Demante, V, 261, 262. Arntz, III, 261 urm. Mourlon, II, 1462 urm. Massé-Vergé, I, § 35, p. 45 și III, § 579, p. 470. Ar. Pascal, *Gazeta Tribun.*, anul 1862, No. 59. Pand. Fr., *Oblig.*, II, 7002 urm. G. Boissonade, *op. cit.*, II, p. 53 urm. T. Huc, VII, 10. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, VIII, 143.

[4]) Cpr. Cas. Rom. S-a 1, Bulet. 1878, p. 338. C. Toulouse, 21 jan. 1885, D. P., 86. 2. 73.

preexistentă, la caz de contestaţie, ceea ce însĕmnează că justiţia va declara cum că actul n'a avut nici o dată fiinţă [1]).

2° Fie care din părţi va putea să se prevaleze de inexistenţa actului, fie pentru a se sustrage de la executarea lui, fie pentru a desfiinţa executarea, la caz când ea ar fi avut loc, ceea ce însĕmnează că nulitatea *este absolută*.

3° In fine, nici timpul, nici voinţa părţilor n'ar putea să valideze o convenţie inexistentă, pentru că neantul nu poate fi confirmat. Ea va trebui deci să se refacă cu formele legiuite (art. 1168). *Quod nullum est, confirmari nequit.* [2]).

De câte ori, din contra, convenţiunea este nnmai *anulabilă*, anularea trebue să fi cerută şi dobêndită în justiţie, şi aceasta numai de partea care era incapabilă sau a cărei consimţĕmênt era viciat. Cu alte cuvinte, nulitatea nu mai este de astă dată absolută, ci *relativă*; ear viciul convenţiunei, care este *anulabilă* numai, poate să fie acoperit prin o ratificare sau confirmare tacită ori expresă (art. 1162 şi 1190), şi faptul părţei interesate de a lăsa să treacă timpul cerut pentru exerciţiul acţiunei în anulare, fără a exercita acest drept, equivalează cu o ratificare (art. 1900 C. C.).

In fine, este de observat că condiţiile necesare pentru *existenţa* convenţiunilor sunt neapărate şi pentru validitatea lor, pe când condiţiile cerute pentru *validitatea* convenţiunilor nu sunt absolut neapărate pentru existenţa lor. In adevĕr, se poate da sănătatea unui om bolnav, dar nu se poate da viaţă unui om mort [3]).

Aceste principii fiind expuse, să vedem acum însuşirile care sunt cerute pentru existenţa convenţiunilor, şi acele care sunt prescrise numai pentru validitatea lor.

---

[1]) Veḑi explicarea art. 790, în tomul III, p. 632, text şi nota 5.—In privinţa distincţiunei ce se face între actele inexistente şi anulabile, mai veḑi încă tomul I al lucrărei noastre, partea II, p. 46, 294 urm., 379 urm.; tomul II, p. 334, 337, text şi nota 2, 338, nota 3; tomul III, p. 336, 361, 631 urm.; t. IV, p. 107, etc.

[2]) Art. 1310 din codul italian este formal în această privinţă. Veḑi *infrà*, explic. art. 965, § 2 (pacte succesorale), 966, etc.

[3]) Comp. G. Boissonade, *op. cit.*, II, 40. Baudry, II, 854, 1149. Marcadé, V, asupra art. 1338, No. 1, p. 92 şi asupra art. 1398, No. II, p. 429. Cpr. C. Pau, 13 mai 1889, D. P., 90. 2. 345. Veḑi şi lucrarea nostră, t. III, p. 336, 362, 632, 633 şi t. IV, p. 88, 107, text şi nota 1, 241, etc.

Insușirile cerute p. existența contractului. Art. 948 §§ 2, 3 și 4.

Elementele sau însușirile neapărate pentru *existența* ori cărei convenţiuni sau contract sunt :

1° Consimţământul valabil *al părţilor contractante* sau al representanţilor lor, ear nu numai al părţei ce se obligă, după cum pe nedrept se exprimă art. 948 (vedi *suprà*, p. 21, nota 2);

2° Un obiect determinat de care părţile au putut să dispue, adecă care este în comerţ (art. 948, § 3, 963 și 1310);

3° O causă adevărată și licită (art. 948, § 4, 966-968).

Contracte solemne.

Pentru contractele solemne arătate *suprà* p. 15, se mai cere încă îndeplinirea formelor substanţiale prescrise de lege; *forma dat esse rei* [1]).

Independent de insușirile neapărate pentru existența convenţiunilor, două elemente mai sunt încă cerute pentru *validitatea lor*, și anume :

1° Capacitatea părţilor contractante (art. 948, § 1 [2]);

2° Lipsa de eroare, violenţă sau dol (art. 953-961).

Intervertirea ordinei admisă de legiuitorul francez.

Legiuitorul nostru intervertind, după codul italian, ordinea admisă de legiuitorul francez, se ocupă mai întâi despre capacitatea părţilor contractante (art. 949-952), și apoi, în secţia a II-a, despre consimţământ (art. 953-961).

SECŢIUNEA I

Despre capacitatea părţilor contractante (condiţiune de validitate a convenţiunilor).

Art. 949. — Poate contracta veri ce persoană ce nu este declarată necapabilă de lege. (Art. 434, 856, 942, 948, 950 urm. C. C. Art. 1123 C. fr.).

Art. 949 pune în princip că capacitatea este regula generală, ear incapacitatea o excepţiune, de unde resultă că acel care propune o incapacitate trebue s'o dovedească (art. 1169), și dovada nu se poate face de cât prin un anume text de lege [3]).

---

[1]) Cpr. Baudry, II 795. Thiry, III, 94. Marcadé, IV, 402. Baudry et Barde, I, 26. Mai vedi încă art. 325 din Ante-proiectul japonez și art. 1055 din Ante-proiectul de revisuire a lui Laurent care sunt formali în această privinţă. Vedi și tomul III al lucrărei noastre, p. 632, nota 1.

[2]) De câte ori deci părţile n'au fost capabile de a contracta, convenţiunea nu va fi *inexistentă*, ci numai *anulabilă*, *nulă*, după terminologia codului. Cpr. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 26.

[3]) Vedi Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 227.

Textele care prevĕd o incapacitate fiind niște dispoziţiuni excepţionale trebuesc interpretate în mod strict și nu pot fi întinse de la un caz la altul [1]). *Exceptiones sunt strictissimæ interpretationis.*

Persoanele lovite de o incapacitate naturală de a contracta.

Capacitatea individului poate să fie micșurată sau distrusă cu totul prin o alienaţiune mentală, prin demenţă sau imbecilitate, prin beție, prin o boală [2]) sau prin oare care infirmităţi fisice, precum ar fi surditatea, mutismul, cecitatea, etc. [3]).

Aceste sunt niște incapacităţi *naturale* de care legiuitorul nu avea nevoe să se ocupe, pentru că ele împedică manifestarea consimţĕmêntului. Astfel, este evident că un copil [4]) un om nebun sau unul bat cu desevêrșire, ori în

---

[1]) Vedi tomul IV al lucrărei noastre, p. 14.

[2]) Cpr. Larombriere, I, art. 1124, No. 14. Laurent, XVI, 20.

[3]) Aceste infirmităţi nu constituesc însă prin ele însile o incapacitate naturală, dacă bolnavul a putut să'și dee samă de ceea ce făcea și să'și manifeste voinţa în mod clar și în deplină libertate. C. Riom, D. P., 80. 2. 58. Cpr. Pand. Fr., II, 7552. Aubry et Rau, I, § 86, p. 363. Astfel, tribunalele aprecieză în mod suveran validitatea consimţĕmentului dat de un surdo-mut. C. Nîmes, *Pand. Périod.*, 92. 2. 57. Cas. Rom. S-a 1, Bulet. 1878, p. 84. T. Huc, VII. 57. Vedi și t. IV al lucrărei noastre p. 18, nota 3. In privinţa donaţiunilor, vedi însă art. 816 C. C. (Tom. IV, p. 126 urm.).

[4]) „Cel lipsit de minte, dice art. 1156 din codul Calimach (865 austriac), cum și acel ce n'au împlinit vrêsta de 14 ani fiind parte bărbătească, sau 12 ani fiind parte femeească, nu sunt vrednici nici să dee nici să primească făgăduinţă.“ Vedi și art. 2, partea I, capit. 4 din codul Caragea, unde se dice : „Cei fără de minte, veri ce tocmală sau dar vor face, se socotește nimic și se strică“.

Dreptul roman.

La Romani, copilul *infans* (*qui fari non potest*), care nu poate încă să vorbească sau, mai bine dis, care nu înţĕlege ceea ce spune) era cu desevêrșire incapabil de a face ori ce act juridic, chiar cu autoritatea tutorului. O dată eșit din *infantia*, dar nefiind încă *pubertati proximus*, pupilul putea să facă toate actele prin care condiţia sa devenea mai bună, dar nu putea să'și facă condiţiunea mai rea de cât cu autoritatea tutorului (Instit. Pr., 1, 21; comp. art. 1157 C. Calimach, 865 C. austriac și art. 3, partea 1, cap. 3, C. Caragea), fiind, pe de altă parte, incapabil de a se obliga prin delictele sale. In fine, pupilul devenit *pubertati proximus* avea capacitatea de a face toate actele licite și de

delir, este incapabil de a contracta [1]). Legiuitorul nu se ocupă de cât de incapacităţile aşa dise *civile*, adecă care pun pe om în imposibilitatea *juridică* de a consimţi.

---

a se obliga prin delictele sale (*doli capax*). „*Verum et si quid dolo ejus factum est, hoc eum præstare convenit*“. (L. unică *in fine*, Cod., 2, 48, *De reputationibus, etc.*).

Vêrsta omuluĭ ne mai fiind astăzi împărţită aşa precum era la Romani şi în vechea noastră legislaţiune (v. t. II al lucrărei noastre, p. 56, nota 2), judecătoriĭ, făcênd abstracţiune de vêrsta minorului, vor examina şi vor decide în fapt dacă consimţĕmêntul dat de dênsul a fost destul de serios pentru ca contractul să poată fi format. De câte ori se va decide că consimţĕmêntul seu n'a fost dat in deplină cunoştinţă de causă, contractul nu va fi numai anulat, ci declarat *inexistent*, pentru că'i lipseşte unul din elementele sale esenţiale. Cpr. Demolombe, XXIV, 8. Marcadé, IV, 397. Demante, V, 39, *in fine*. Larombière, I, art. 1124, No. 11. Aubry et Rau, IV, § 343, p. 289, text şi nota 2. Pand. Fr., II, 7546. Acollas, II, p. 770. Giorgio Giorgi, III, 49.

[1]) In adevĕr, pentru a putea da un consimţĕment valid (art. 948, § 2), trebueşte, de şi legea n'o spune, a avea usul raţiunei sale: *integritas mentis, non corporis sanitas exigenda est* (L. 2. Dig., 28, 1). Veḑi tomul IV al lucrărei noastre, p. 15, 16. Cpr. C. Toulouse şi Nîmes, D. P., 86. 2, 73. D. P., 91. 2. 97. Cas. Rom. S-a I, Bulet. 1878, p. 97 şi 338. Demolombe, XXIV, 81. Thiry, II, 604. Arntz, III, 31. Veḑi şi *infrà*, p. 31, 32.

Beţie. Beţia este generalmente considerată ca o causă de incapacitate generală de a consimţi şi face ca contractul să fie *inexistent*, pentru că omul bat nu'şi mai dă samă de ceea ce ḑice sau face. De aceea am vĕḑut că un om bat nu poate să dispue de averea sa prin donaţiune sau testament. (Art. 724 C. Calimach, 566 austriac). Veḑi t. IV. p. 19. Cpr. C. Bucureşti, *Dreptul* din 1889, No. 58. C. Nîmes, D. P., 91. 2. 97. *Idem*. D. P., 81. 2. 248. D. P., 63. 2. 139. Pothier, *Oblig.*, II, 49. Thiry, II, 604. Demolombe, XXIV, 81. Larombière, I, art. 1124, No. 14. Duranton, X, 103. Pand. Fr., *Oblig.*, II, 7559. Acollas, II, 770. Pĕucescu, I, 81. Giorgio Giorgi, III, 67 urm. Marcadé, IV, 397.—Veḑi însă Aubry et Rau (IV, § 343, p. 290, text şi nota 4), după cari numai convenţiunea închietă cu un copil lipsit de judecată şi cu o persoană care n'ar fi dat consimţĕmêntul seu de cât din glumă (*par plaisanterie*) ar fi inexistentă. Cât pentru convenţiunea închietă cu un nebun sau cu o persoană în stare complectă de ebrietate, ea ar fi, după aceşti autori, numai *anulabilă*, ceea ce ni se pare inadmisibil.

Beţia complectă distruge consimţĕmêntul şi face ca con-

Ură, mânie.

Cât pentru ura și mânia impinse chiar până la exces, ele nu sunt, în regulă generală, de natură a distruge consimțĕmêntul. Cu toate aceste, ura și mânia ar putea, ca ori ce pasiune omenească, să altereze facultățile omului, și, în asemene caz, nu mai remâne nici o îndoeală că judecătorii fondului, apreciatori suverani ai faptelor, ar putea să considere consimțĕmêntul ca inexistent, mai cu samă dacă această ură ar fi fost provocată de către cealaltă parte contractantă [1]). O pasiune violentă ar putea, de asemene, fără a produce o demență propriu disă, să turbure în așa mod facultățile mentale ale uneia din părți, în cât consimțĕmêntul ei să fie considerat ca inexistent [2]).

Somnambulism.

In fine, trebue să decidem că consimțĕmêntul dat de o persoană pe când dormea n'ar putea să constituească un contract, pentru că somnambulul nu'și dă sama de faptele sale. [3])

---

tractul să fie *inesistent*, chiar când ea n'ar fi fost provocată de acela în favoarea căruia obligațiunea a fost contractată. Cpr. C. Toulouse, D. P., 63. 2. 139. — *Contrà*. C. Rouen, D. P., 45. 4. 366, No. 3.—Dacă beția a fost provocată prin uneltirile viclene a celeilalte părți contractante, atunci beția ar fi complicată cu dol și convențiunea ar fi nulă din un îndoit punct de vedere. Cpr. C. Rennes și Nîmes, D. P., 81. 2. 248 și D. P., 91. 2. 97. Vedi și tom. IV al lucrărei noastre, p. 19, nota 2.

Dovedirea stărei de ebrietate.

In ori ce caz, proba testimonială este tot-deauna admisibilă spre a se constata starea de ebrietate în momentul contractărei, și judecătorii fondului sunt suverani în apreciarea unor asemene probe. C. din București, *Dreptul* din 1889, No. 58 și *Dreptul* din 1892, No. 8.—Proba cu marturi poate însă fi respinsă de câte ori judecătorii fondului din celelalte împrejurări ale causei și-au făcut convingerea de inexistența faptului. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1893, No. 62. C. Toulouse, D. P., 63. 2. 139.

[1]) Cpr. Larombière, I, art. 1124, No. 14. Pand. Fr., II, 7568. Giorgio, Giorgi, III, 70 urm. Vedi și t. IV al nostru, p. 20.

[2]) Vedi tomul IV al lucrărei noastre, p. 19.

[3]) Cpr. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, III, 51.— O lege din Digeste comparează pe furios și pe pupil cu o persoană adormită în mâna căruia s'ar pune ceva. „*Furiosus et pupillus sine tutoris auctoritate non potest incipere possidere*: *quia affectionem tenendi non habent, licet maxime corpore suo rem contingant*: **sicuti si quis dormienti aliquid in manu ponat**“. (L. I, § 3, Dig., 41, 2, *De adquirenda vel amittenda possessione*).

Persoanele lovite de o incapacitate civilă sau juridică de a contracta.

Art. 950. — Necapabili de a contracta sunt:

1° Minorii (art. 342, 390, 421 urm., 427 urm., 433, 951, 1157 urm., 1164 C. C.);

2° Interdișii (art. 435 urm., 445, 448, 449, 454, 458 C. C.);

3° Femeile măritate, în casurile determinate de lege (art. 197, 199, 1248, 1249 urm., 1254 urm., 1281, 1283 urm., 1287 urm. C. C.);

4° In genere toți acei cărora legea le a proibit oare care contracte (art. 390, 419, 1307-1309, 1498, 1706, 1769 C. C. Art. 1124 C. fr.).

Intre persoanele lovite de o incapacitate *civilă* de a contracta, unele sunt lovite de o incapacitate generală (art. 950, §§ 1, 2 și 3), ear altele de o incapacitate specială (art. 950, § 4).

A) Persoane lovite de o incapacitate generală de a contracta (art. 950, § 1-3).

Persoanele lovite de o incapacitate *generală* de a contracta sunt: *minorii*, *interdișii* și *femeile măritate*.

Minorii. 1° Minorii, *chiar și acei emancipați*, sunt, în regulă generală, incapabili de a contracta, pentru că de și acești din urmă sunt capabili în privința actelor de administrațiune (art. 427) [1]), totuși ei sunt incapabili pentru celelalte acte; de unde resultă că și pentru dênșii incapacitatea este regula generală, ear capacitatea o excepțiune.

Minorul aflat sub tutelă este representat de epitropul seu (art. 390), ear acel emancipat lucrează singur, însă cu asistența curatorului seu (art. 425 urm.).

Interdișii judecătorește. Art. 435 urm., 448, § 2. 2° Persoanele interdise judecătorește (art. 435 urm.) sunt lovite de o presumțiune de insanitate de spirit permanentă, chiar în privința actelor sevêrșite într'un interval lucid. In adevĕr, art. 448, § 2 prevede că toate actele făcute în urma publicațiunei hotărîrei de interdicțiune sunt de drept socotite *ca fără ființă*, ceea ce însĕmnează că judecătorii vor trebui neapărat să anuleze actul îndată ce

---

[1]) Cpr. Cas. Rom. S-a I, Bulet. 1879, p. 186.

se va stabili că el a fost sevêrșit în urma publicărei hotărîrei de interdicțiune, fără a cerceta dacă interdisul a fost sau nu lesat (art. 951), sau dacă a existat rea credință din partea acelor care au contractat cu dênsul [1]).

Interdișii legalmente. Art. 13, 16 C. penal.

Cât pentru persoanele lovite de o interdicție legală, adecă condamnate la munca sîlnică sau la reclusiune (art. 13, 16 C. penal), ele sunt, în tot timpul pedepsei lor, incapabile de a'și administra averea și de a dispune de ea prin acte între vii, păstrând însă dreptul de a dispune prin testament [2]).

Femeile măritate.

3° Femeile măritate sunt incapabile, *însă numai în casurile determinate de lege* [3]), ceea ce dovedește că, în unele casuri, ele sunt capabile.

Astfel, femeea măritată poate să dispue de averea sa prin testament (art. 208); femeea separată de bunuri prin contract sau judecătorește (art. 1265, 1285) are libera administrațiune a averei sale parafernale, etc.

Femee comerciantă.

De asemene, femeea împuternicită conform legei de a face comerț (art. 15 C. com.) este capabilă de a se obliga pentru tot ce privește comerciul seu și chiar de a ipoteca și înstrăina toată averea sa, fără nici o autorisare (art. 16 C. com.).

Incapacitatea femeei măritate, *în unele casuri determinate de lege*, constă în necesitatea de a dobêndi autorisarea barbatului sau a justiției (art. 197 urm. C. C.) [4]).

---

[1]) Vedi în tomul II, p. 337, explic. art. 448.

[2]) Vedi în t. IV, p. 38, 39, explic. art. 13 și 16 din codul penal.—Incapacitatea resultând din interdicție pentru o causă de condamnare penală, dice art. 1107, § 2 din codul civil italian, poate fi opusă de ori cine are interes. Cpr. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, III, 125.

[3]) Cuvintele *în casurile determinate de lege* găsinduse în ultimul alineat al art. 950 se referă numai la femeile măritate. Demolombe, XXIV, 297. Acbllas, II, p. 772, Berriat St. Prix, II, 4132.—*Contrà*. Demante (V, 36), după care aceste cuvinte s'ar referi la toți incapabilii de care vorbește art. 250; însă această părere este contrară explicărei dată de Bigot-Préamneu în expunerea de motive. Vedi Fenet, t. XIII, p. 227.

[4]) In procesele care sunt de competența judecătoriilor de ocoale, autorisarea necesară femeei pentru a putea sta în judecată, fie ca reclamantă, fie ca pârîtă, poate fi dată de judecătorul de ocol, sub îndatorirea de a observa formele prevêdute de art. 624 și urm. Pr. civ. (art. 67 L. din 1 junie 1896).

Faliții. Controversă. Art. 713 C. com.

La această listă de incapabili unii mai adaugă încă falițiĭ. Nici un text de lege nedeclarând însă pe faliți incapabili, ei remân supuși regulei generale care este capacitatea, sentința declarativă de faliment rădicând falitului, din ziua pronunțărei sale, numai administrațiunea tuturor bunurilor sale, chiar și acelora dobêndite în timpul falimentului (art. 713 C. com.) [1]).

Persoane morale.

Persoanele morale, de și puse sub tutelă, remân de asemene, în regulă generală, capabile de a contracta, ele nefiind incapabile de cât pentru unele contracte [2]).

Societăți comerciale.

Cât pentru societățile comerciale (art. 77 urm. C. com.), ele nu sunt supuse nici unei incapacități juridice de a contracta.

B) Persoanele lovite de o incapacitate specială de a contracta (art. 950, § 4).

Pe lângă persoanele lovite de o incapacitate generală de a contracta, altele sunt lovite de o capacitate specială, adecă numai pentru oare care contracte. Ástfel, barbatul nu poate să cumpere de la femee și femeea de la barbat de cât în casurile determinate de art. 1307 C. C.; tutoriĭ, sub pedeapsă de nulitate, nu se pot face adjudecatari, nici direct, nici prin persoane interpuse, ai averei celor de sub a lor tutelă; mandatariĭ, ai averei ce sunt însărcinați să vêndă; administratoriĭ, ai averei comunelor sau stabilimentelor încredințate îngrijirei lor; funcționariĭ publici, ai averilor Statului ale căror vênzări se fac printr'ênșiĭ (art. 1308); judecătoriĭ și supleanțiĭ, membriĭ ministeriului public și advocațiĭ [3]) nu se pot face cesionari de drepturi li-

---

[1]) Baudry, II, 832. Baudry et Barde, I, 235, 236. Pand. Fr., II, 7579.—Vedi însă C. Rennes, D. P., 1893, 2, 263.

[2]) Cpr. Baudry-Lacantinerie, II, 832. Baudry et Barde, I, 237. Pand. Fr., *Oblig.*, II. 7580.

Comunele nu pot fi obligate la plata unor sumi care nu sunt votate și trecute în budget. Cas. Rom. S-a 1, Bulet. 1883, p. 789.—Comuna este representată în justițe prin primarul seu, ear la caz de disolvare a consiliului comunal, prin comisiunea interimară. Cas. Rom. S-a I, Bulet. 1893, p. 136.

[3]) Art. 1172, § 3 din codul Calimach (879 austriac) pune și el între tocmelele fără tărie (adecă nule) acea prin care un avocat s'ar fi tocmit ca să iee o plată hotărîtă, sau să cumpere pricina de gâlceavă încredințată luĭ.

tigioase [1]) care sunt de competența curței de apel în a cărei circonscripțiune ei își exercită funcțiunile lor, și aceasta sub pedeapsă de nulitate, spese și daune-interese (art. 1309).

Alte incapacități speciale sau, mai bine dis, alte prohibițiuni de a contracta mai resultă încă din art. 390, 1498, 1706, 1769, etc. (Mai vedi încă art. 809, 810, 883).

Persoane puse sub un consiliu judeciar. Art. 445, 458 urm.

Râsipitorii și acei slabi de minte, puși sub autoritatia unui consiliu judeciar (art. 445, 458 urm.), trebuesc clasificați în categoria persoaneler cărora legea interdice oare care contracte și cari, prin urmare, sunt loviți de o incapacitate specială de a contracta, căci ei ne fiind într'un mod general incapabili de a contracta, capacitatea este pentru dênșii regula generală, ear incapacitatea o excepțiune [2]).

Alienații neinterdișI.

Ce trebue să decidem în privința persoanelor neinterdise, așezate într'un stabiliment de alienați potrivit legei asupra alienaților din 15 dechembrie 1894?

L. din 15 dechem. 1894.

Unii asimilează pe acești nenorociți cu interzișii, considerându'i ca incapabili de a contracta, pentru că au un administrator provisor care le gerează afacerele până la însănătoșarea lor (art. 32 și urm. L. din 15 dechembrie 1894). [3]) Adevĕrul este însă că aședarea unei persoane într'un stabiliment de alienați nu face să nască contra acelei persoane nici o incapacitate *juridică* de a contracta, și că ea remâne lovită numai de o incapacitate *naturală*,

---

[1]) Art. 1309 nu se aplică când nu există nici cesiune, nici drept litigios. Cas. Rom. S-a I, *Dreptul* din 1896, No. 12. Pentru ca să existe drept litigios trebue să se fi ivit vre o contestațiune asupra fondului dreptului cesionat (art. 1403). C. din Iași, *Dreptul* din 1896, No. 65. Comp. C. Craiova, *Dreptul* din 1890, No. 76. Curtea de casațiune S-a I, a decis însă că cuvintele *drepturi ligitioase* din art. 1309 nu pot fi interpretate prin dispositiunile art. 1403 și că, în sistemul legislațiunei noastre, acestor expresiuni cată a li se da un înțeles larg, așa că ele ar cuprinde nu numai drepturile care sunt în proces, dar și acele în privința cărora se poate naște o contestațiune serioasă, adecă atunci chiar când litigiul nu era început în momentul cesiunei. Vedi Bulet. Cas., S-a 1, anul 1875, p. 48. Cpr. Trib. Prahova, *Dreptul* din 1896, No. 8.

[2]) Baudry, II, 831. Baudry et Barde, I, 233, 241. T. Huc, VII, 58. Pand. Fr., II, 7577.—*Contrà*. Thiry, II, 605. Demolombe, XXIV, 292.

[3]) Vedi, de ex., Demolombe, XXIV, 292.

ca toți acei atinși de alienațiune mentală; de unde resultă că actele sevêrșite de dênsa într'un interval lucid vor fi valide, dacă, în momentul contractărei, ea se bucura de întregimea minței sale. Acel care va voi să desființeze contractul va trebui deci să dovedească că, în momentul întocmirei lui, persoana aședată într'o casă de sănătate nu se bucura de facultățile sale intelectuale. Totul deci va fi o chestie de fapt, întocmai ca și în privința persoanelor alienate, neinternate într'un asil [1]).

Persoanele internate în asemene stabilimente nu pot deci fi asimilate interdișilor, cari, din momentul publicărei hotărîrei de interdicție, sunt, precum am vêdut, loviți de o presumțiune de incapacitate, chiar in privința actelor sevêrșite într'un interval lucid (art. 448), pentru că, încă o dată, art. 950 se ocupă numai de incapacitățile *juridice* de a contracta, ear nu de incapacitățile *naturale* [2]).

Sancțiunea incapacităților generale.

Art. 207.— Numai femeea, barbatul sau moștenitorii lor pot cere anularea tocmelelor sau a pornirilor de judecată făcute fără autorisațiune. (Art. 197, 199, 820, 951, 952, 1164, 1190 C. C. Art. 225 C. fr.).

Art. 952.—Persoanele capabile de a se obliga nu pot opune minorului, interdișului, femeei măritate, incapacitatea lor [3]). (Art. 207, 951, 1157 urm., 1164 urm. C. C. Art. 1125 C. fr.).

Art. 948 face să figureze capacitatea părților contractante între condițiunile *esențiale* ale convențiunilor, însă, cu toate acestea, incapacitatea părților sau a uneia din ele nu face ca contractul să fie *inexistent* sau *fără ființă*, ci numai anulabil; de unde și regula prevêdută de art. 952 că anularea contractului pentru causă de incapacitate este

---

[1]) Vedi *suprà*, p. 26, text și nota 1, *ab initio*.

[2]) Baudry, II, 832. Baudry et Barde, I, 232, Vedi și *suprà* p. 25, 26. — *Contrà*. Thiry, II, 605.

[3]) Textul corespundetor fr. mai are încă un alineat, în care se dice că minorul, interdisul și femeea măritată nu pot să atace angajamentul lor pentru causă de incapacitate, de cât în casurile anume prevêdute de lege. Acest alineat a fost eliminat de legiuitorul român și înlocuit, cu o modificare de redacție însă, prin art. 951 relativ numai la minori, pe care îl vom explica odată cu art. 1157 și urm.

relativă și nu poate fi propusă de cât de acela în folosul căruia ea a fost stabilită. In adevĕr, dacă incapacitatea uneia din părți ar face ca contractul să fie inexistent, inexistența ar putea, după cum am vĕdut, fi propusă de toate părțile interesate. (Veḍi *suprà*, p. 23).

Așa dar, numai minoriĭ, interḍișii și femeile măritate pot singuri exercita acțiunea în anulare pentru causă de incapacitate [1]). Și când ḍicem minoriĭ, interḍișii și femeile măritate, se înțĕlege că acelaș drept aparține atât moștenitorilor (art. 207) și cesionarilor cât și creditorilor lor, de și, în această din urmă privință, chestiunea este controversată. (Veḍi *infrà* explic. art. 974).

Cât pentru persoanele capabile, care au contractat cu un incapabil, ele nu pot opune acestui din urmă incapacitatea sa, de oare ce sunt în culpă că au contractat cu un incapabil: *sibi imputet cur cum tali contraxerit* [2]).

Din cele mai sus expuse resultă că de câte ori un incapabil cere anularea contractului, în baza art. 952, persoana capabilă care a contractat cu dênsul nu poate să

---

[1]) Cpr. Cas. fr., D. P., 93. 1. 279.—Astfel, nu se poate cere de cătră comoștenitoriĭ majori nulitatea unui act de împărțeală pe motiv că parte din copartași au fost minori și împărțeala nu s'a făcut cu îndeplinirea formelor prescrise de lege pentru minori. O asemene nulitate fiind relativă, nu poate fi propusă de cât de minori. Cas. rom. S-a 1, Bulet. 1887, p. 6. C. din București, *Dreptul* din 1886, No. 79. *Idem.* Cas. fr., 30 aug. 1815, Pand. fr., II, 7590.—*Contrà.* Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1888, No. 63.

De asemenea, nulitatea unei adopțiuni pentru viciĭ de consimțĕmênt din partea minorului adoptat este relativă și nu poate fi propusă de cât de dênsul. Cas. rom. S-a I, Bulet. 1889, p. 37. Comp. și Cas. S-a I. Bulet. 1891, p. 788.

Tot în aceiaș ordine de idei s'a decis că numai comuna, ear nu și partea cu care ea s'a judecat, poate cere nulitatea unei hotărîri pentru lipsă de autorisare. Cas. rom. S-a I, *Dreptul* din 1875, No. 2. Veḍi și numeroasele decisiuni citate în Pand. fr., II, 7606.—Lipsa de capacitate a administratorului unui așeḍĕmênt de binefacere resultând din neautorisarea autorității competente, nu se poate invoca de terțiile persoane, ci numai de administrațiunea neautorisată. C. din București, *Dreptul* din 1886, No. 73.

[2]) „*Qui cum alio contrahit, vel est, vel debet esse non ignarus conditionis ejus*". (L. 19, Dig., 50, 17).

exercite acțiunea în garanție, [1]), căci a garanta este a despăgubi [2]), și nu se poate pricepe ca o persoană să despăgubească pe alta de consecințile unei acțiuni ce ea exercită în virtutea legei.

Art. 1164. Favoarea conferită incapabilului nu poate însă să meargă până a-i permite de a se îmbogăți în detrimentul părței capabile. De aceea, vom vedea că, de câte ori el va dobêndi în justiție anularea contractului, de atâte ori el va trebui să restitue ceea ce'i a folosit personal (art. 1164): *quatenus ex ea pecunia locupletior est* (L. 27, § 1, *in fine*, Dig., 4, 4, *De minoribus 25 annis*).

Art. 952 nu se aplică numai la contracte, dar și la hotăririle dobêndite, precum și la acțiunile pornite contra incapabilului [3]).

Aplicarea art. 952 la donațiuni. Controversă. El se aplică de asemene și la donațiuni: de unde conclusiunea că, dacă donațiunea făcută unui incapabil n'a fost acceptată în mod regulat, anularea acceptațiunei nu va putea fi propusă de cât de persoana incapabilă în folosul căreia ea a fost înființată [4]). Chestiunea este însă astădi controversată, ca și în dreptul vechiu francez, și conflictul datează de mai bine de 100 ani, după cum observă unii autori [5]).

Persoane puse sub un consiliu judeciar. Dispositiunea art. 952 se aplică nu numai minorilor, interdișilor și femeilor măritate, dar și acelor puși sub un consiliu judeciar, în privința contractelor încheiate fără asistența acestui consiliu. (Baudry, II, 834, *in fine*).

Art. 1900. Acțiunea în anulare pentru causă de incapacitate se prescrie prin *dece ani* (art. 1900).

---

[1]) C. Douai, 10 noembrie 1890, D. P., 1891. 2. 133.

[2]) Cpr. Aubry et Rau, IV, § 310, p. 115.

[3]) Larombière, I, art. 1125, No. 10. Pand. fr., II. 7586. Astfel, minorii sunt în drept să invoace nulitatea resultând din ilegala lor representare în instanță. Cas. rom. S-a II, Bulet. 1889, p. 800. C din București (ultimul considerent), *Dreptul* din 1893, No. 68.

[4]) Cas. rom. și C. București, Bulet. S-a I, 1877, p. 305 și *Dreptul* din 1876, No. 30. *Idem.* Cas. fr. D. P., 79. 1. 271. D. P., 89. 1. 369. — *Contrà.* Cas. fr., 15 julie 1889, D. P., 1890. 1. 100. T. Huc, VI, 195 și VII, 62. Laurent, XII, 259.

[5]) Vedi autorii citați *pro* și *contrà* în t. IV al lucrărei noastre, p. 130, nota 2. Vedi și tomul I, asupra art. 207, p. 126, nota 1.

Acest termen curge în contra minorilor de la majoritate; în contra femeilor măritate, din ziua desfacerei căsătoriei, ear în contra interdișilor din ziua rădicărei interdicțiunei (art. 1900). Această prescripție este o ratificare tacită; de aceea am vĕdut că ea nu se aplică actelor inexistente. (Vedi *suprà*, p. 23).

SECȚIUNEA II

Despre consimțĕmênt (condițiune esențială pentru existența convențiunilor).

Consimțĕmêntul (*consensus*, *sentire cum alio*) este acordul a două sau mai multor persoane asupra unuia și aceluiaș punct. El este resultatul a două sau mai multor voinți care se întrunesc la un loc. *Consentire est in unam eamdemque sententiam concurrere.* Consimțĕmêntul este deci în tot-deauna un act bilateral, pe când voința este din contra un act unilateral [1]).

Consimțĕmêntul are în sine două elemente, oferta sau propunerea (*pollicitatio*) și acceptațiunea [2]).

Oferta se face în regulă generală unei persoane determinate. Ea poate fi și tacită, adecă poate să resulte din un fapt care o lasă a se presupune neapărat [3]). Ofertă sau policitațiune.

Une ori însă ea se face de comercianți publicului în genere, prin afipte, circulări, prospecte, etc. In asemene casuri, ori ce persoană poate s'o accepte, și negutitorul este obligat a preda marfa persoanei care o cere cu prețul afișat, dacă bine înțĕles, oferta a fost acceptată în termenii

---

[1]) „Consimțĕmêntul se manifestă, zice art. 1262, § 1 din codul spaniol (L. din 24 iulie 1889), prin concursul ofertei și a acceptațiunei asupra lucrului și a causei care formează contractul".

[2]) Vedi art. 1152 C. Calimach (861 austriac), citat textual *suprà*, p. 10, nota 1 și art. 1262, § 1 C. civ. spaniol, citat la nota precedentă.

[3]) Astfel, conductorul unei trăsuri publice, prin simplul fapt că staționează pe o piață publică, se consideră că oferă de a transporta ori ce persoană care s'ar presinta la un moment dat. Jud. ocol. al 14-a Paris, 5 ianuar 1882, D. P., 82. 3. 110. Baudry et Barde, I, 48.

în care ea era făcută publicului [1]), căci, la caz de refus din partea sa, el ar putea fi condamnat la daune [2]).

Acceptarea. policitațiunei

Consimțământul părților nu are nevoe de a fi manifestat, în regulă generală, în mod simultaneu, adecă în acelaș timp, simultaneitatea nefiind prescrisă de lege de cât în privința schimbărilor ce s'ar aduce unei convențiuni matrimoniale înainte de celebrarea căsătoriei (art. 1229). Intre o propunere și acceptarea ei, poate deci să treacă un timp oare care.

Cât timp propunerea sau policitația n'a fost acceptată fie expres fie tacitamente [3]), nici o legătură nu există, și până la acceptare sau, mai bine dis, până la aducerea acceptațiunei la cunoștința propuitorului, ea poate să fie retrasă în tot timpul [4]), afară de casul când părțile sau usul ar statornici un termen oare care pentru acceptarea propunerei, în care caz acceptarea ei în lăuntrul termenului hotărît ar face ca contractul să fie definitiv format, și aceasta, după unii, chiar dacă propunerea fusese retractată în momentul acceptațiunei sale [5]).

---

[1]) Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, III, 22. T. Huc, VII, 15. Baudry, II, 797, *in fine*. Laurent, XV, 474. Massé-Vergé, III, § 613, p. 553, nota 5. Baudry et Barde, I, 30. Trib. Paris, D. P., 69. 3. 55.

[2]) Trib. com. Paris. D. P., 69. 3. 14.

[3]) Cpr. T. Huc, VII, 18 și Cas. fr. D. P., 89. 1. 33.—Judecătorii fondului apreciază în mod suveran dacă contractul ce o parte invoacă este sau nu format în mod definitiv prin concursul voinței părților. Cas. fr., D. P., 80. 1. 455. Cas. rom. S-a I, Bulet. 1880, p. 383.

[4]) Pothier, *Oblig.*, II, No. 4. Baudry, II, 785, 797. Baudry et Barde, I, 31. Thiry, II, 566. Demolombe, XXIV, 63. Laurent, XV, 469, 475. Pand. fr., II, 7042. Molitor, *Oblig. en droit romain* (Paris, 1851), I, 48. Cpr. Tribun. Iltov, *Dreptul* din 1888, No. 3. Vedi și *suprà*, p. 10.

[5]) Demolombe, XXIV, 64, 65. Laurent, XV, 476. Baudry, II, 797. Aubry et Rau, IV, § 343, p. 292. Pand. Fr., II, 7045. Valery, *Contrats par correspondance*, No. 174. Vangerow, *Lehrbuch der Pandekten*, III, § 603, observ. 1 (ediția a 7-a). Câte-va legislațiuni străine admit expres această soluție. Cpr. art. 314, § 1 C. com. unguresc; art. 3 Cod federal asupra oblig. al Sviterei, din 14 junie 1881, etc.—Vedi însă Larombière, *Oblig.*, I, art. 1101, No. 14. Barde, I, 33.

Expirarea termenului acordat pentru acceptarea propunerei desleagă însă pe autorul ei de ori ce obligație [1]).

Așa dar, policitațiunea este revocabilă cât timp contractul n'a devenit perfect (art. 37 C. com.); o dată însă propunerea acceptată, există contract, și ea nu mai poate fi retractată de cât de comun acord. „*Ita renuntiare semel constitutæ obligationi, adversario non consentiente, nemo potest*". (L. 5, Cod., IV, 10, *De oblig. et actionibus*).

Timpul în care acceptarea poate să aibă loc.

In cât privește acceptarea, ea poate să aibă loc cât timp oferta n'a fost retrasă [2]); ea nu mai poate însă să aibă loc după ce autorul propunerei s'a sevârșit din viață sau a devenit incapabil, concursul voinților ne mai fiind cu putință în asemene caz [3]). Tot astfel și pentru aceleași motive, contractul nu va mai putea să aibă loc în urma morței sau survenirei unei cause de incapacitate în persoana celuia căruia se făcuse propunerea. Consimțământul ce ar da moștenitorii lui ar constitui un nou contract [4]).

Retractarea poate să dee loc la daune? Controversă.

Retractarea făcută înainte de acceptare sau, mai bine dis, înainte de a fi parvenit acceptarea la cunoștința propuitorului, poate să aducă o pagubă persoanei căreia propunerea a fost făcută, sau cel puțin să o împedice de a realisa un câștig; însă, cu toate aceste, nu se poate pune în princip, în mod absolut, că autorul revocărei sau moștenitorii lui ar datori, în asemene caz, o despăgubire, dacă, bine înțeles, nici o negligență sau culpă nu le este imputabilă, pentru că propuitorul este în drept de a'și revoca propunerea, și știut este că cine uzează de dreptul seu nu jignește pe nimene: *Qui suo jure utitur, neminem lædit.* (L.

---

[1]) C. Bordeaux, 22 ianuar 1892, D. P., 92. 2. 390.

[2]) Acceptarea nu trebue să se facă în mod condițional sau limitat, căci, în asemene caz, ea s'ar considera ca un refus al primei propuneri și ca o nouă propunere (art. 39 C. com.). Vedi asupra chestiunei de a se ști dacă acest text este sau nu aplicabil la contractele civile, Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, III, 241 și urm.

[3]) Pothier, III, *Vente*, 32. Demolombe, XXIV, 63. Laurent, XV, 479. Baudry et Barde, I, 31. Guillouard, *Vente*, I, 14. Thiry, II, 566. Marcadé, IV, 394. Larombière, I, art. 1101, No. 20. Cas. fr., D. P., 92. 1. 181.

[4]) Baudry et Barde, Laurent, Thiry, Larombière *loco cit.* Demolombe, XXIV, 69.—*Contrà.* Duranton, XVI, 45, *in fine.*

55, Dig., 50, 17) [1]). „Acel ce întrebuințează dritul seu în cuprinsul legiuitelor hotare, dice art. 1734 din codul Calimach (1305 C. austriac), nu este respundĕtor pentru paguba pricinuită altuia dintru aceasta."

Momentul când se formează contractul. Controversă.

Naște acum chestiunea de a se ști dacă, pentru ca să existe consimțĕmênt și contractul să fie format, se cere numai ca propunerea să fi fost acceptată, sau dacă, pe lângă aceasta, mai trebue încă ca acceptarea să fi ajuns la cunoștința propuitorului? Aceasta presupune, bine înțĕles, că părțile sunt depărtate una de alta și contractează prin corespondență (poștă, telegraf, telefon, etc.), căci dacă ambele părți sunt de față, consimțĕmêntul se dă și se primește în acelaș timp, afară, bine înțĕles, de casul când ar exista o convenție contrarie [2]). De exemplu, ți-am scris la Paris că'ți vênd casa mea din București cu 50000 lei,

[1]) Laurent, XV, 481. Baudry et Barde, I, 32. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni nel diritto moderno italiano*, III, 225 (ediția a 4-a).—Majoritatea autorilor se pronunță însă în sens contrar, admițênd, în această privință, teoria lui Pohier (III, *Vente*, 32). Această soluție se întemeiează pe principiul de echitate că faptul cuiva nu poate să aducă nici o pagubă altuia (art. 998): *Nemo ex alterius facto prægravari debet.* Cpr. Demolombe, XXIV, 71. Aubry et Rau, IV, § 343, p. 293. Larombière, I, art. 1101, No. 24. Troplong, *Vente*, I, 27. Tot în acest sens se pronunță și majoritatea autorilor străini, precum Story, von Ihering, Windscheid, etc. Vedi Barde, *loco cit.*—Revocarea ar da însă loc la daune din partea autorului ei, dacă ea a ajuns la cunoștința celeilalte părți, după ce acesta intreprinsese executarea contractului (art. 37. C. com.).

Drept străin.

[2]) Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, III, 19.—Art. 318 din codul de comerț german prevede că: „între persoane presente, propunerea relativă la un act de comerț nu leagă pe autorul ei, de câte ori ea n'a fost acceptată îndată." Art. 314, § 2 din codul de comerț unguresc are o dispositie identică. Cpr. art. 4 din codul svițeran asupra obligațiilor (L. din 14 junie 1881). Mai vedi încă în acelaș sens: art. 862 C. austr. (1153 C. Calimach); 650 C. civ. portughez; art. 1289 C. civ. mexican, etc. — In cât privește însă contractele încheiate între absenți, aceste legislațiuni prevĕd un termen în care acceptațiunea trebue neapărat să aibă loc. Vedi, de ex., art. 652 C. civ. portughez; art. 1292 C. civ. mexican; art. 5, § 1 C. svițeran asupra obligațiilor; art. 315, § 1 C. com. unguresc; art. 319, § 1 C. com. german; art. 147, § 2 C. C. german, etc.

și D-ta mi-ai respuns că primești. Când este perfect contractul? Când ai pus scrisoarea la poștă, așa precum prevede art. 8 din codul svițeran al obligațiunilor de la 1881, sau când am primit-o, așa precum prevede codul Calimach (1153), codul austriac (862) și alte legiuiri străine?

Interesul chestiunei este lesne de priceput. Dacă contractul nu este perfect de cât în momentul când am putut lua cunoștință de acceptațiunea D-tale, eu am putut să'mi retractez propunerea, independent de primirea ce ai făcut în necunoștința mea; dacă din contra, contractul s'a format prin simpla acceptare a D-tale, ori ce retractare devine cu neputință din momentul acestei acceptațiuni [1]). Interesul chestiunei.

S'a dis că art. 814 § 2 de la donațiuni nefiind aplicabil în specie, contractul s'a format din momentul chiar al acceptațiunei, independent de împrejurarea dacă acceptarea a ajuns sau nu la cunoștința propuitorului. [2])

Intr'un alt sistem, contractul ar fi perfect pentru

---

[1]) Chestiunea mai presintă încă în practică și alte interese. Vedi Baudry et Barde, I, 37, p. 44, text și nota 1. Valery, *Contrats par correspondance*, No. 119 urm. Vedi și *infrà*, p. 41.

[2]) C. din București, *Dreptul* din 1884, No. 60. C. din Roma, 12 dechembrie 1891, *La Temi romana*, 91, 505. Cas. Torino, 5 iunie 1884, *Il Foro italiano*, 84, 1, 800. Pothier, III, *Vente*, 32 și II, *Oblig.*, 4. Marcadé, IV, 395. Lyon-Caen et Renault, *Droit com.* III, 27. Alauzet, *id.* (ediția a 2-a), II, 1053. Aubry et Rau, IV, § 343, p. 294. Demolombe, XXIV, 72 urm. Molitor, *Oblig. en droit rom.*, I, 49. Vigié, II, 1070. Thiry, II, 568. Fœlix, *Droit intern.* I, 105. Baudry et Barde, I, 37. Valery, *op. cit.*, No. 140 urm. Pacifici-Mazzoni, *Instituzioni di diritto civile italiano* (ediția a 3-a), IV, 5. Borsari, *Il Codice di commercio annotato*, asupra art. 105. Savigny, *System des heut. röm Rechts*, VIII, § 371. Zachariæ, *Französisches civilrecht*, § 343. Thöl, *Handelsrecht*, p. 174, etc. Acest sistem pare a fi consfințit prin art 321 din codul de com. german care, intru câtva, se contrazice cu art. 320, § 2 din acelaș cod; de aceea, și in Germania, chestiunea este controversată. Vedi Gr. Maniu, *Drept comercial*, I, 66, p. 97. I. Bohl, p. 71, nota asupra art. 36 din codul de comerț italian (*Code de commerce du royaume d'Italie*) (Paris, 1884). Baudry et Barde, I, 39, p. 52. Cpr. art. 649 C. civ. portughez, după care contractul devine perfect prin acceptarea ofertei, afară de casurile în care legea ar cere alte formalități.

propuitor din momentul ce acceptațiunea a ajuns la cunoștința sa, ear pentru acceptant, din momentul ce el a a emis acceptațiunea [1]).

Ambele păreri sunt însă inadmisibile la noi, mai cu samă în privința contractelor bilaterale, față cu art. 35 din codul de comerț [2]), pentru că o voință necunoscută de una din părțile contractante este inexistentă pentru dênsa. Contractul neformându-se de cât prin concursul voinților, acest concurs nu există de cât atunci când acceptarea propunerei a ajuns la cunostința propuitorului, și numai din acest moment retractarea devine cu neputință [3]). Acest sistem, singur juridic în legislația noastră,

[1]) Windscheid, *Lehrbuch des Pandektenrechts* (ediția a 2-a, Dusseldorff), §§ 306, 308. Cpr. Giorgio Giorgi, *op cit.*, III, 215. Pëucescu, I, 35, urm. Duvergier, *Vente*, I, 61. Duranton, XVI, 45.

Art. 35 Cod. com.

[2]) „Contractul *sinalagmatic* între persoane depărtate nu este perfect, dice acest text, dacă acceptarea n'a ajuns la cunoștința propuitorului în termenul hotărît de dênsul sau în termenul necesar schimbului propunerei și acceptărei, după natura contractului. — Proprietarul însă poate priimi ca bună și o acceptare ajunsă peste termenul hotărît de dênsul, cu condițiune ca să încunoștiințeze îndată pe acceptant despre aceasta.“ Vedi și art. 814, § 2 C. C., după care de câte ori acceptarea donațiunei are loc prin act separat, donațiunea nu'și produce efectele sale de cât din ziua în care s'a comunicat dăruitorului actul de acceptațiune. Vedi asupra acestui text, t. IV al lucrărei noastre, p. 134 urm.

[3]) Cpr. C. București, *Dreptul* din 1894, No. 43. C. Bruxelles, Paris, Chambéry și Orléans, D. P., 67. 2. 193. D. P., 70. 2. 6. D. P., 78. 2. 113. D. P., 86. 2. 135. Cas. fr., D. P., 85. 1. 293. Cas. din Florența, 2 fevr. 1893, *La Legge*, 93, 1, 419. Baudry, II, 797 bis. Laurent, XV, 479 și *Droit international*, VII. 447. Larombière, I, art. 1101, No. 19. Massé, *Dr. comm.* (ediția a 3-a), III, 1453. T. Huc, VII, 18. Namur, *Le Code de comm. belge révisé*, p. 156, No. 250. Troplong, *Vente*, I, 25. Toullier D. III, partea II, 29. Arntz, III, 12. Guillouard, *Vente*, I, 15, 16. Carozzi, *La vera teorica dei contratti*, art. 1, No. 3. Gabba, *Teoria della retroatività delle leggi*, IV, p. 189. P. Fiore, *Diritto internazionale*, No. 247. La autorii italieni mai sus citați trebue încă adaos *Rocco*, *Esperson*, *Vidari*, *Regnoli*, *Luzzati*, etc. Wurth, *Discours de rentrée à la cour d'appel de Gand*. Considerentele savantului magistrat sunt reproduse *in extenso* în tratatul obligațiilor a lui Giorgio Giorgi, III, p. 244, nota 1. Vedi și *Belg. judiciaire*, an. 1862, p. 1409.

era admis și de art. 1153 din codul Calimach (862 austriac), după care primirea sau neprimirea făgăduinței trebuea să se notifice făgăduitorului, *căci altfel făgăduința remânea stânsă* [1]).

Din cele mai sus expuse resultă că contractul va fi considerat ca format în locul în care acceptarea a ajuns la cunoștința propuitorului, ear nu în locul de unde a plecat acceptarea [2]), ceea ce este de mare însemnătate în privința determinărei competenței și a legilor ce urmează a se aplica contractului [3]). Consecințile sistemului nostru.

Momentul în care contractul se consideră ca format mai are încă însemnătate din următoarele puncte de vedere: 1° pentru a se determina capacitatea de a contracta a ambelor părți [4]); 2° timpul de când riscurile trec în socoteala achisitorului și de când consimțământul ambelor părți nu mai poate fi revocat.

Principiul că contractul nu se consideră ca format de cât din momentul când acceptarea a ajuns la cunoștința propuitorului sufere următoarele excepțiuni: Excepții la principiile de mai sus.

1° In contractele *unilaterale*, propunerea este obligatorie, îndată ce ajunge la cunoștința părței căreia este fă-

---

[1]) Tot în acelaș sens se vĕd redactate art. 1262 din codul spaniol și art. 1058 din Ante-proiectul lui Laurent.—După art. 8 din codul federal al Elveției asupra obligațiilor (L. din 14 junie 1881), contractul intervenit între absenți se consideră ca format din momentul expeduirei acceptațiunei. Drept străin.

[2]) Cpr. Laurent, *Droit internat.*, VII, 448 urm. C. Chambéry, D. P., 78. 2. 113. — Curtea din Poitiers (24 ianuar 1891) a decis însă, conform opiniei lui Casaregis și a lui Savigny (VIII, § 371), că contractul se consideră ca format în locul și în țara în care policitațiunea a fost acceptată și de unde a plecat acceptațiunea. *Pand. Period.*, 1892, 2, 163. D. P., 92. 2. 249. *Idem.* C. Douai, D. P., 88. 2. 37. — Art. 1262, § ultim din codul spaniol (L. din 24 julie 1889) prevede că contractul este presupus format în locul unde s'a făcut propunerea.

[3]) Cpr. asupra acestor puncte, Giorgio Giorgi, *op. cit.*, III, 229 urm. C. Douai, D. P., 88. 2 37.

[4]) Curtea de casație din Torino a decis (4 fevr. 1891), în privința capacității părților de a contracta, că ele sunt presupuse a se supune legei locului în care se găsește propuitorul. *La Legge* din 1891, 1, 519.

cută (art. 38 C. com.) [1]), pentru că, în asemene contracte, obligațiunea naște din simplul fapt al propunerei. Acceptantul, la cas de contestațiune, va trebui însă să stabilească că a primit propunerea.

2⁰ Când propuitorul cere executarea imediată a contractului, și un respuns prealabil de acceptare nu este cerut și nici chiar necesar după natura contractului, atunci contractul este perfect îndată ce partea cealaltă a intreprins executarea lui (art. 36 C. com.). Astfel, în materie de mandat și de comision (art. 1533 C. C., 394, 405 urm. C. com.), acceptarea mandatarului și a comisionarului putênd fi tacită, se înțelege că contractul va deveni perfect prin executarea lui, fără nici un respuns prealabil de acceptare.

Așa dar, în resumat, în contractele *bilaterale*, contractul sevêrșit între persoane depărtate va fi perfect numai din momentul ce acceptațiunea va ajunge la cunoștința propuitorului, ear în contractele *unilaterale*, din momentul ce propunerea a ajuns la cunoștința părței căreia ea era făcută.

Cu alte cuvinte, vom aplica prin analogie la contractele civile regulele din codul de comerț. Această soluție nu sufere nici o discuție de câte ori actul va fi comercial pentru una din părți, căci, în asemene caz, se aplică ambelor părți regulele codului de comerț (art. 56 și 893 C. com.). Ea este, de asemene, aplicabilă chiar în cazul când actul n'ar fi comercial nici pentru una din părți, pentru că dispositiile speciale ale codului de comerț, afară poate de acea prevĕdută de art. 37 (art. 36, § 3 C. ital.), care fiind excepțională poate da loc la îndoeală, nu sunt exclusiv dictate numai de necesitățile comerciului, spre a fi aplicate numai la actele comerciale, ci fiind aplicațiunea unor principii de drept și de rațiune, pot foarte bine fi intinse prin analogie și la contractele civile [2]).

---

[1]) Distincțiunea între contractele unilaterale și bilaterale, pe care o face atât codul nostru comercial cât și acel italian (art. 36, § 1 și 4), o face și Grotius (*De jure belli et pacis*, II, cap. 11, § 15). Vedi Giorgio Giorgi, *op. cit.*, III, p. 237, No. 215. I. Bohl, *C. comm. ital.*, nota asupra art. 36.

[2]) Cpr. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, III, 240 urm. Bianchi, *I contratti per corrispondenza e l'art. 36 C. comm. in materie civile*, (Firenze, 1892). Amicii noștri, D-nii Gr. Maniu și C. To-

Despre manifestarea consimțământului.

Consimțământul trebue să fie manifestat în mod extern, pentru că voința care nu se manifestă prin semne externe nu există: *Voluntas in mente retenta nihil efficit.*

Consimțământul se poate manifesta atât în mod expres (prin acte scrise, prin cuvinte și chiar prin semne) [1]), cât și tacitamente [2]): *eadem vis est expressi atque taciti consensus.* „Poate cineva, dice art. 1154 din codul Calimach (863 austriac), să arăte a sa voință nu numai prin cuvinte și semne de obște primite, ci și prin tăcere, cu acest fel de fapte, care luânduse în bagare de samă cu deamăruntul toate împrejurările, nu lasă nici un cuvênt întemeiat pentru indoeală" [3]).

Art. 1437, 1452 C. C., relative la tacita reconducțiune și art. 1533 C. C. 394 C. com., relative la mandat, presintă exemple de consimțământ tacit [4]). Consimțământ tacit.

Consimțământul poate fi tacit la noi și în privința ac-

---

neanu, în meritoasele lor comentarii asupra codului de comerț, nu discută chestiunea dacă dispozițiile codului de comerț sunt sau nu aplicabile contractelor civile.

[1]) Un simplu semn de aprobare, *nutus*, sau darea mânei (*la paumée*) ar fi suficiente: *Sed et nutu solo pleraque consistunt* (L. 25, § 10, Dig., 44, 7). Vedi și legea 65, § 3, Dig. 36, 1: *nutus significatio voluntatis.* Astfel, surdo-mutul major și neînțelegis poate manifesta consimțământul seu prin semne chiar într'un contract solemn, altul bine înțeles, de cât donațiunea, pentru că, după art. 816, donațiunea nu poate fi acceptată de cât cu asistența unui curator *ad hoc.* Cas. rom. S-a I, Bulet., 1878, p. 84. Vedi asupra acestui art. tomul IV al lucrărei noastre, p. 128, nota 1.

[2]) Cas. rom. Bulet. S-a I, 1888, p. 348 și *Dreptul* din 1888, No. 35. *Idem.* Bulet. S-a I, 1885, p. 237. Baudry, II, 798. Thiry, II, 567. Laurent, XV, 482. Demolombe, XXIV, 56. Arntz, III, 13. Troplong, *Vente*, I, 29. Pand. fr., II, 7063. Aubry et Rau, IV, § 343, p. 293. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, III, 188 urm. Baudry et Barde, I, 43.

[3]) Cpr. Art. 648 C. civ. portughez; art. 1805 C. civ. al Luisianiei; art. 1145 C. civ. Rep. Argentine; art. 1, *in fine,* C. federal al oblig. din 14 iulie 1881, etc.

[4]) Și barbatul poate să dee un consimțământ tacit pentru complectarea capacității femeei măritate (art. 199). Vedi t. I al lucrărei noastre, parte II, p. 110.

ceptăreĭ unei donațiuni, soluțiune formal respinsă prin art. 932 din codul francez [1]).

Dar dacă consimțământul poate fi tacit, tăcerea persoanei căreia s'a făcut propunerea nu poate fi considerată în genere ca un consimțământ tacit, pentru că tăcerea sa dovedește că ea a înțeles a nu lua nici o hotărîre. „*Qui tacet, non utique fatetur; sed tamen verum est eum non negare*". (L. 142, Dig., 50, 17) [2]).

Tăcerea persoanei căreĭ s'a făcut propunerea.

De și tăcerea singură nu poate fi considerată ca o acceptare tacită, totuși împrejurările care o inconjoară pot să-i dee o semnificare pe care ea n'o are în realitate. Adagiul *Qui ne dit mot consent* poate să fie adevărat de câte ori acel care păstrează tăcerea era ținut de a respunde. Astfel, lipsa de respuns la scrisoarea prin care un comerciant declară pe corespondentul seu de debitor, va putea fi considerată ca o acceptare din partea primitorului scrisorei și ca o mărturisire a datoriei [3]).

---

[1]) Vedi în tomul al IV-le al lucrarei noastre, p. 122, explic. art. 814.

[2]) Laurent, XV, 483. Demolombe, XXIV, 57. Aubry et Rau, IV, § 343, p. 293. Baudry et Barde, I, 44. T. Huc, VII, 18. Massé, *Dr. comm.*, III, 1458 și urm. Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, (ediția a II-a), III, 16. Guillouard, *Vente*, I, 15 urm. Pand. fr., II, 7067. Valery, *Contrats par correspondance*, 88. Regelsberger, *Endemmann's Handbuch*, II, 446. Cass. fr. D. P., 70. 1. 257. Cpr. C. Toulouse, D. P., 82. 2. 206.— Vedi însă Larombière, I, art. 1101, No. 11.

Astfel, avisul pus în capul unui diar „abonamentul Dv. continuă, *sauf avis contraire*" nu obligă pe primitorul diarului la plata abonamentului, dacă persoana care l'a primit nu s'a obligat la aceasta. C. Douai, D. P., 74. 2. 153, 154. — Tot astfel, nu se consideră ca abonată și nu datorește abonamentul persoana care a primit un diar, fără să'l fi cerut. Jud. ocol. Molliens-Vidame, 5 iulie 1883, Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, p. 135 nota 1. — *Contrà.* Jud. ocol, Rosières, 10 ian. 1883, Dalloz, *op. și loco cit.* nota 2.

[3]) Laurent, XV, 483. Demolombe, XXIV, 58. Guillouard, *Vente*, I, 17. Marghieri, *Il Diritto commerciale italiano exposto sistematicamente*, I, §, 51. Baudry et Barde, I, 44. Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, III, 16. Gr. Maniu, *Drept. com.*. I, 66, *in fine*. Pand. fr., II, 7071 urm. Cpr. C. Bordeaux și Montpelier, D. P., 67. 2. 166. *Pand Périod.*, 86. 2. 104. Cpr. C. Aix, D. P., 77, 5, 456, No. 5. Vedi și T. Huc, VII, 18. Cpr. art. 5, § 3 Cod. federal asupra oblig. din 14 iunie 1881; art. 320, § 1 C. com. unguresc; art. 1805 C. civ. al Luisianiei, etc.

Viciile de consimțământ (eroare, violență, dol. (Altă condițiune de validitate a convențiunilor).

Lipsa totală a consimțământului face, după cum am vĕdut, ca contractul să fie *inexistent* (art. 129, 942). De exemplu, am contractat cu un copil, cu un nebun sau cu un om bat cu desevêrșire. (Vedi *suprà*, p. 25,26).

Dacă consimțământul a fost dat, însă este viciat, convențiunea nu este *inexistentă*, ci numai *anulabilă*: „Considerând, dice tribunalul de Dolj, că, după art. 953, consimțământul nu este valabil, când este dat prin eroare, smuls prin violență sau surprins prin dol; că de aici resultă că, în realitate, în toate aceste casuri, *există* consimțământ, dar el *nu e valabil*, etc.“ [1]).

Imprejurările care fac ca consimțământul să fie viciat sunt: *eroarea*, *violența și dolul*. Art. 953 dice, în adevĕr:

Art. 953.—Consimțământul nu este valabil când este dat prin eroare, smuls prin violență sau surprins prin dol. (Art. 162, 790, 954 urm., 959, 961, 1352 urm., 1638, 1712, 1900 C. C. Art. 1109 C. fr.).

Textul art. 953 fiind conceput în termeni generali, eroarea, violența și dolul viciează nu numai convențiunile, dar și dispozițiile testamentare [2]).

---

[1]) Trib. Dolj, 13 iunie 1893 (M. Măinescu președ.), *Dreptul* din 1893, No. 62, p. 500.

[2]) C. din București, *Dreptul* din 1893, No. 83. Vedi și tomul IV al lucrărei noastre, p. 20 și urm.

Aceste vicii de consimțământ existau și în dreptul roman. Vedi L. 116, § 2, Dig., 50, 17; — L. 1, *ab initio*, Dig., 4, 2, *Quod metus causa*;—L. 1, § 1, Dig., 4, 3, *De dolo malo*.— Se controversa însă chestiunea de a se ști dacă eroarea asupra substanței trebuea sau nu să atragă anularea vênzărei, căci, pe când Marcellus nu admitea de cât eroarea *in ipso corpore rei*, Ulpian admitea și eroarea asupra materiei, *in substantia* (L. 9, § 2, Dig., 18, 1). Dreptul roman.

Legiuirile noastre anterioare nu prevĕd însă de cât dolul și violența. „Toată tocmala cere neapărat, dice art. 1160 din codul Calimach (869 austriac), învoirea de bună voe, slobodă de frică și silă, cu deadinsul și lămurită (fără înșălăciune și fără vicleșug).“ Vedi și art. 1095 din acelaș cod, unde se dice: „Se strică împărțeala ce s'au făcut între vrêstnici fără judecată, de se va dovedi că au urmat Cod. Calimach.

I. Despre eroare.

Art. 954.— Eroarea nu produce nulitate de cât când cade asupra substanţei obiectului convenţiunei.

Eroarea nu produce nulitate când cade asupra persoanei cu care s'a contractat, afară numai când consideraţiunea persoanei este causa principală pentru care s'a făcut convenţiunea. (Art. 162, 801, urm. 961, 992, 1206, 1712 C. C. Art. 1110 C. fr.).

Art. 1712. — Este admisibilă acţiunea de nulitate contra unei transacţiuni pentru eroare asupra persoanei sau obiectului în proces [1]). (Art. 954, 1717 C. C. Art. 2053 C. fr.).

înşălăciune sau vicleşugu, sau nebagare în samă, *ori frică şi sîlă* (violenţă); căci atunci nu are nici o putere împărţala". Frica trebuea să fie binecuvêntată şi temeinică, ceea ce se aprecia în mod suveran de judecătorĭ (art. 1162 C. Calimach, 870 C. austriac).

In codul Calimach, ca şi în acel austriac, eroarea asupra lucrului principal, sau *asupra însuşimei înfiinţată a lui* (adecă asupra substanţeĭ), nu este o causă de anulare de cât *dacă o parte a înşalat pe cealaltă cu arătări neadevĕrate* (art. 1163 C. Calimach, 871 austriac). In aceste codice eroarea se confundă deci cu dolul.

Cod. Caragea. Codul Caragea nu prevede de cât dolul şi violenţa. „Tocmelele cele *viclene* şi *silite* n'au tărie", ḑice art. 5, partea III, cap. I din acest cod, ear art. 12 din acelaş capit. ḑice că „se strică tocmelele când *de sîlă* sau *cu vicleşug* se vor tocmi".

Cod. Andr. Donici. Codul lui Andronachi Donici prevede mai întâi că „tocmelele făcênduse prin rea credinţă, adecă *prin vicleşug, prin sîlă şi de frică*, nu au tărie, ear fiind făcute prin bună rênduealâ, trec şi la moştenitorĭ", adaogênd apoi că „ceea ce se va da prin amăgire şi *neştiinţă* se întoarce înapoi". In fine, § 6 din cap. XVIII al aceluiaş cod prevede că „când se va dovedi că învoeala s'ar fi făcut de frică (însă frică ca acea care îngrozeşte şi spăimântează pre om), sau prin reu vicleşug (precum am zice cu scrisorĭ, mărturiĭ şi zapise viclene, sau prin greşala socotelelor), poate să se mişte jalobă, sau când se va întâmpla să plătească cineva vre o datorie ce nu era dator, căci ceea ce se dă *prin greşală* şi prin amăgire şi *prin neştiinţă*, se cere înapoi." *Greşala* şi *neştiinţa* de care vorbeşte acest cod, nu este de cât *eroarea*.

Deosebire de redacţie de la codul francez. [1]) Textul corespunḑĕtor francez (2053, § 2) mai prevede încă că transacţiunea poate fi desfiinţată (*rescindée*) în caz de dol sau violenţă, ceea ce este adevărat şi la noi, de şi textul nostru nu este foamal in această privinţă.

Inexactitate de text. Mai este încă de observat că textul este inexact când ḑice că transacţiunea poate fi anulată de câte ori există eroare *asupra obiectului* contestaţiunei, căci, în asemene caz, ea este *inexistentă*. Trebuea deci ḑis că transacţiunea este *anulabilă* de câte ori există eroare asupra substanţei.

Savigny definește eroarea starea intelectuală în care ideea realității este întunecată și ascunsă prin ideea falsă ce avem de un lucru [1]). Eroarea este deci o credință care nu este conformă cu adevĕrul. Ea nu trebuește confundată cu ignoranța *(ignorentia)*, care consistă în absența totală a ori cărei noțiuni, de și efectele juridice ale ignoranței sunt aceleași ca și ale erorei [2]). Eroare, definiție.

In unele casuri, eroarea face ca convenția să fie inexistentă, ear în altele, numai anulabilă. In fine, în alte casuri, eroarea nu are nici o înrîurire asupra validității convențiunei.

I. Casurile în care eroarea face ca convenția să fie inexistenta.

Eroarea face ca convenția să fie *inexistentă* în trei casuri:

1° *Când cade asupra naturei convențiunei*: de exemplu: acel care primește lucrul îl primește ca dăruit, pe când el i-a fost în realitate vêndut. In asemene caz, nu există contract, adecă concurs de voință, *duorum in idem placitum consensus*. In adevĕr, părțile voind două lucruri deosebite, nu există consimțĕmênt: *nihil fit, nulla contrahitur obligatio* [3]). Pentru ca asemene eroare să fie cu putință, trebue să presupunem că, la propunerea făcută, s'a dat respunsul prin corespondență, fără închierea unui act în regulă.

2° *Când ea cade asupra obiectului convențiunei, in ipso corpore rei* (Instit. § 23, III, 19 și L. 9, Pr., Dig., 18, 1). Exemplu: am înțĕles să'ți vênd prin corespondență casa mea din Iași, și D-ta ai înțĕles să cumperi casa mea din București. In asemene caz, neexistând consimțĕmênt, nu poate să existe contract. „Se strică vêndarea și cumpărătoarea, dice art. 44, § ultim din codul Caragea, partea III, cap. 2, când vêndetorul și cumpărătorul se vor ului, unul

[1]) Savigny, *System des heut. römis. Rechts*, III, § 115, *ab initio*.
[2]) Savigny, *op.* și *loco cit.* Baudry, II, 800. Thiry, II, 570. Arntz, III, 15. Baudry et Barde, I, 50.
[3]) Pothier, II, *Oblig.*, 17. Laurent, XV, 484. Demolombe, XXIV, 52 și 125. T. Huc, VII, 20. Baudry, II, 801. Baudry et Barde, I, 52. Demante, V, 16 și 16 bis I. Aubry et Rau, IV, § 333, p. 292 și toți autorii.

gândind că vinde alta, ear celalt că cumpără alta.“ [1]) Pentru aceste casuri Romanii ziceau: *Non videntur consentire qui errant* (L. 116, § 2, Dig., 50, 17 și L. 57, Dig., 44, 7), sau: *nullus errantis consensus*, sau, în fine: *errantis nulla voluntas est.*

Nu trebue însă să confundăm eroarea *asupra obiectului* cu eroarea *asupra substanței* lucrului, după cum face art. 1712 C. C. Jurisconsulții romani distingeau, în adevĕr, eroarea *in corpore rei* de eroarea *in substantia.*

3⁰ *Când eroarea cade asupra însuș existenței causei obligațiunei*, adecă, când se crede că obligația are o causă, pe când, în realitate, ea nu are nici una. Cu alte cuvinte, obligația întemeiată pe o causă falșă este *inexistentă*, nu poate avea nici un efect, după cum se exprimă art. 966 [2]). (Vedi *infrà*, explic. acestui text).

In aceste trei casuri, eroarea în care s'ar găsi părțile contractante exclude ori ce consimțĕmênt și face deci ca contractul să fi *inexistent.* Este adevĕrat că legea n'o spune, însă aceasta resultă din principiile generale.

II. Casurile în care eroarea face ca convenția să fie numai anulabilă (art. 954).

Convenția nu este *inexistentă*, ci numai *anulabilă*, când eroarea este *substanțială*, adecă: 1⁰ când ea cade asupra *substanței* obiectului convențiunei; și 2⁰ când cade asupra persoanei, în casul când s'a contractat în vederea unei anume persoane *(intuitu personæ).*

---

[1]) „*Si igitur ego me fundum emere putarem Cornelianum, tu mihi te vendere Sempronianum putasti, quia in corpore dissensimus, emptio nulla est.*“ (L. 9, Pr., Dig., 18, 1, *De contrahenda emptione*).

[2]) Cpr. Tribun. Dolj, 6 mai 1894 (C. Niculescu prim-președ.) *Dreptul* din 1894, No. 68 și Boissonade, *op. cit.*, II, 60. Mai vedi încă asupra acestor trei ipoteze în care convenția este inexistentă: Pothier, II, 17. Baudry et Barde, I, 52. Baudry, II, 801. Demolombe, XXIV, 87, 124 urm. Thiry, II, 571, 572. Mourlon, II, 1041, 1042. Boissonade, II, 58 urm. T. Huc, VII, 20. Acollas, II, p. 749 și urm. Pĕucescu, I, 98. Marcadé, IV, 406. Arntz, III, 15. Gaston May, *Dr. romain*, p. 221, No. 121, etc.

Casul întâi.— Eroare asupra substanței (art. 954, § 1).

La prima vedere, s'ar părea că prin *substanță* trebue să înțelegem materia de care este format lucrul, așa precum par a fi înțeles Romanii (L. 9, § 2, Dig., 18, 1). Acest cuvênt neputênd însă fi luat în sensul seu restrâns, prin *substanță* sau *calitate substanțială* trebue să înțelegem calitatea principală și esențială pe care părțile au avut-o în vedere în contractul lor și fără de care ele n'ar fi contractat. Substanța este deci *lucrul principal, sau însușimea ințiințată a lui la care mai vêrtos era țintit și cunoscut scopul părței contractante*, după cum se exprimă art. 1163 din codul Calimach (871 C. austriac). Astfel, substanța poate să fie, după intenția părților, când materia de care lucrul este format (aur, argint, aramă, etc.), când forma sa, autorul seu, antichitatea, origina sa, etc. Chestiunea de a se ști care calitate este substanțială și care e nesubstanțială este o chestie de fapt, pe care judecătorii fondului o apreciază în mod suveran [1]).

Sensul cuvênt. substanță.

Eroarea asupra calităților substanțiale viciând consimțêmêntul și dând loc la acțiunea în anulare chiar în casul când ea ar emana numai de la una din părțile contractante [2]), ear eroarea asupra calităților nesubstanțiale neproducênd acelaș efect, se înțelege că chestiunea de a se ști care calitate este substanțială și care este nesubstanțială presintă o mare însêmnătate și că, după cum calitatea va fi socotită de substanțială sau de nesubstanțială, contractul, fie el unilateral sau sinalagmatic [3]), va fi anulat sau va remânea în picioare.

Eroarea substanțială viciază consimțêmêntul chiar când ea emană numai de la una din părți. Controversă.

[1]) Mourlon, II, 1045. Baudry, II, 802. T. Huc, VII, 22. Pand. fr., II, 7088. Baudry et Barde, I, 53.

[2]) Thiry, II, 572. Baudry et Barde, I, 60. Baudry, II, 803. Laurent, XV, 503. Vigié, II, 1106. Demolombe, XXIV, 101. Mourlon, II, 1044. Pèucescu, I, 109. Giorgio Giorgi, IV, 67. Aubry et Rau, IV, § 343, p. 298. Demante, V, 16 bis III. Marcadé, IV, 409. Pand. fr., II, 7158 urm.—*Contrà.* Larombière, I, art. 1110, No. 3. Troplong, *Vente*, I, 15. Duvergier, *Vente*, I, 300. După acești din urmă autori, contractul n'ar fi anulabil de cât dacă eroarea asupra calităților substanțiale ar exista din partea ambelor părți contractante, ceea ce este inadmisibil, pentru că viciul unui singur consimțêmênt este de ajuns pentru a produce anularea tocmelei.

[3]) Eroarea asupra substanței se produce cele mai multe ori în contractele sinalagmatice, și mai cu samă în contractul

Contracte unilaterale.

Exemple de calităţi substanţiale.

Eată câte-va exemple de calităţi substanţiale împrumutate de la Pothier şi de la jurisprudenţă: Am cumparat un ornic crezându'l de aur şi plătindu'l în consecinţă, însă el era numai aurit [1]; am cumparat un tablou crezându'l a fi opera lui Raphaël, şi el este opera unui alt pictor [2]; am cumparat un obiect închipuindu'mi că el este o antichitate şi, în realitate, el aparţine timpurilor moderne [3]; am cumparat nuda proprietate a unui imobil când, în neştiinţa mea şi a vênzătorului, usufructul se găsea stâns prin moartea usufructuarului [4]; am înţeles să cumpăr grâu care se samănă primavara, şi mi s'a vêndut grâu de toamnă [5], etc., etc.

Eroare scusabilă. Controversă.

In toate aceste casuri, eroarea fiind substanţială şi viciând consimţământul [6], contractul va fi anulat, fără ca judecătorii să aibă a cerceta dacă eroarea este grosieră sau

---

de vênzare, însă termenii legei fiind generali, teoria anulărei obligaţiunei pentru eroare asupra substanţei lucrului se va aplica fără îndoeală şi la contractele unilaterale, de ex., la donaţiune, la comodat, etc. Demante, V, 16 bis V. Baudry et Barde, I, 57. Demolombe, XXIV, 106. Cpr. o decisie a Curţei de casaţie din Francia (D. P., 95. 1. 340), care a anulat un contract de fidejusiune pentru eroare asupra calităţilor substanţiale a lucrului ce făcea obiectul fidejusiunei. O altă decisie a aceleiaş curţi (D. P., 82. 1. 157) a anulat o renunţare la apel *(acquiescement)*, pentru că această renunţare fusese resultatul unei erori manifeste de fapt.

[1]) „*Si æs pro auro veneat, non valet venditio*“. (L. 14, *in fine*, Dig., 18, 1).

[2]) Cpr. C. Paris, D. P., 49. 2. 67. D. P., 56. 2. 175. D. P., 76. 2. 62.

[3]) Cpr. C. Paris, 5 martie 1890, *Pand. Périod.*, 1891. 2. 116. Vedi şi alte decisii citate de Barde, I, p. 69, nota 2.—Vedi însă Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 296, text şi nota 2.

[4]) Demolombe, XXIV, 94. Laurent, XV, 494. Baudry et Barde, I, 54, *in fine*. Baudry, II, 802. Cas. fr. şi C. Paris, D. P., 58. 1. 277. D. P., 57. 2. 73.

[5]) Cpr. Laurent, XV, 493. Cas. fr., D. P., 67. 1. 248.

[6]) Cpr. asupra tuturor acestor ipoteze: Pothier, *Oblig.*, II, 18. Baudry, II, 802. Thiry, II, 572. T. Huc, VII, 22. Laurent, XV, 488 urm. Vigié, II, 1102 urm. Mourlon, II, 1043. Demolombe, XXIV, 88 urm. Baudry et Barde, I, 53 urm. Pand. fr., II, 7087 urm. Péucescu, I, 101 urm. In cât priveşte jurisprudenţa, vedi, pe lângă decisiile citate în notele precedente, D. P., 87, 1, 105. D. P., 92. 2. 257. D. P., 95. 2. 417 şi 1, 340, etc. Cas. rom., Bulet. S-a I, 1879, p. 483.

scusabilă [1]), dacă ea aduce sau nu vre o daună celeilalte părți, remânênd, bine înțeles, ca acel care o invoacă să despăgubească pe cealaltă parte, dacă ea provine din faptul ei (art. 998).

Dacă eroarea în care se găsește o parte este resultatul machinațiunilor celeilalte părți, așa precum prevede art. 1163 din codul Calimach (871 C. austriac), contractul va fi anulabil pentru dol, independent de ori ce eroare [2]).

Exemple de calități nesubstanțiale.

Eată acum un exemplu de calități nesubstanțiale: Am cumparat un obiect de artă ca antichitate și acest obiect este de bronz în loc de a fi de aur; eroarea, în casul de față, nu este substanțială și nu va aduce anularea vêndărei, pentru că n'am avut în vedere materia, ci vechimea obiectului. (Vedi și alte exemple *infrà*, p. 55).

Casul al doilea. — Eroare asupra persoanei (art. 954, § 2 și 1712).

In regulă generală, eroarea asupra persoanei nu atrage anularea convențiunei. Astfel, dacă presupunem că am vêndut comentariile mele de drept civil lui A, credênd că le vênd lui B, această eroare nu'mi permite de a anula vêndarea, pentru rațiunea foarte simplă că n'am avut nici o persoană în vedere.

Această regulă sufere însă excepție în contractele care sunt făcute în considerațiunea unei persoane, *intuitu personæ* [3]). Exemplu: Am făcut o donațiune lui A, credênd că am făcut'o lui B [4]); voind a'mi face portretul meu la cu-

---

[1]) Mourlon, II, 1049 bis. Laurent, XV, 509.—Romanii par din contra a nu fi ținut nici o socoteală de o eroare așa de grosieră în cât nu putea fi scusată: „*nec stultis solere sucurri, sed errantibus*“ (L. 9, § 5, Dig., 22, 6. Cpr. L. 3, § 1; L. 6, Dig., 22, 6;—L. 4, Dig., 43, 24), și această distincțiune între eroarea grosieră și aceea scusabilă a fost admisă și în dreptul actual de Curtea din Besançon (D. P., 64. 2. 61). Cpr. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, IV, 68. Dreptul roman.

[2]) Demante, V, 16 bis III, p. 18.

[3]) Eroarea asupra persoanei este o causă de anulare a tocmelei și în codul Calimach, când s'a avut în vedere persoana cu care s'a contractat (art. 1165 C. Calimach, 873 C. austriac), însă pentru aceasta trebue ca o parte să fi înșalat pe cealaltă cu arătări neadevĕrate, adecă să fi întrebuințat dol (art. 1163 C. Calimach, 871 C. austriac). Codul Calimach.

[4]) Cpr. Pothier, *Traité de la procéd. civ.*, X, 737 și *Oblig.*, II, 19.

tare pictor în renume, m'am adresat din eroare la altul [1]); voind a împrumuta cu bani pe A, am împrumutat pe B, care nu are acelaș grad de solvabilitate; am dat un mandat lui A, crezând că'l dau lui B; am făcut o tovărășie cu A, crezând că o fac cu B; contractând prin telegraf, am dat moșia mea în arendă lui A, fiind convins că o dau lui B, etc [2]).

In toate aceste casuri, eroarea asupra persoanei fiind substanțială va aduce anularea convențiunei [3]).

Art. 1712 și 162, § 2.

Prin aplicațiunea acestui princip, art. 1712 C. C. declară anulabilă transacțiunea când există eroare asupra persoanei cu care s'a făcut contractul, ear art. 162, § 2 declară anulabilă căsătoria din partea soțului amăgit, atunci când acest soț s'a înșălat asupra persoanei *fisice a celuilalt soț* [4]).

---

[1]) Contractul va fi anulabil, dacă m'am înșălat asupra persoanei pictorului, însă va trebui, cu toate aceste, să'i plătesc munca lui, pentru că ori ce faptă a omului care cauzează altuia o pagubă, obligă pe acela din a cărui greșeală s'a ocasionat a o repara (art. 998). Demolombe, XXIV, 103, 151, *in fine*. Mourlon, II, 1047. Thiry, II, 573. T. Huc, VII, 27. Baudry et Barde, I, 68.

[2]) Comp. C. București, *Dreptul* din 1894, No. 43. Trib. civ. *Nantes*, *Gaz. Pal.*, 1894. 2. 176. Demolombe, XXIV, 116. Laurent, XV, 498. Baudry et Barde, I, 62, *in fine*, p. 82, text și nota 4.

Eroare asupra numelui.

[3]) Trebue însă să observăm că eroarea *asupra numelui* persoanei nu este o causă de anulare, dacă ea nu cade asupra însăș persoanei. „*Nihil enim facit error nominis, cum de corpore constat*". (L. 9, § 1, Dig., 18, 1). Cpr. Demolombe, XXIV, 122. Larombière, I, art. 1110, No. 19. Duranton, X, 115 și 125. Pand. fr., II, 7146. Molitor, *Oblig.* I, 108. Giorgio Giorgi, IV, 71. Vezi și *infrà*, p. 56. „Dacă testatorul din întâmplare au greșit numele de botez, sau porecla familiei moștenitorului, însă este știut pe cine au cugetat, are tărie orânduirea lui," dice art. 733 din codul Calimach (571 C. austriac). Vezi t. IV al lucrărei noastre, p. 25, nota 2, *in fine*.

Eroare asupra calităților civile sau naturale.

De asemene, eroarea asupra calităților civile sau naturale a persoanei cu care se contractează n'are nici o înrîurire asupra validității consimțemêntului. Astfel, dacă pictorul la care m'am adresat spre a'mi face portretul nu este, așa precum îmi închipueam, rudă cu unul din amicii mei, asemene eroare nu va produce mai nici odată anularea contractului. Baudry et Barde, I, 63, *in fine*, p. 83.

[4]) Cpr. Tribun. Prahova și Covurlui, *Dreptul* din 1895, No. 68 și din 1885, No. 52. Vezi tomul I, partea II a lucrărei noas-

In unele contracte, nu numai eroarea asupra persoanei, dar chiar și asupra profesiunei persoanei poate fi o causă de anulare. Astfel, dacă crezând că închiriez imobilul meu unei persoane oneste, s'a întâmplat că l'am închirieat unei femei desfrânate sau unei persoane care exercită un comerț necinstit, nu mai încape îndoeală că voi putea să cer resiliarea contractului [1]). Eroare asupra profesiunei.

In ambele casuri, adecă atât în caz de eroare asupra calităților substanțiale, cât și asupra persoanei, atât eroarea de fapt cât și acea de drept vor putea da loc la anularea convențiunei, de vreme ce legea nu distinge (cpr. art. 993, § 1 și 1092, § 1) [2]), și asemene eroare va putea fi in- Eroare de fapt și de drept.

---

tre, p. 49. Mai vedi încă tratatul nostru în limba franceză, capit. *Mariage*, p. 79.—In Francia, chestiunea este foarte controversată, însă sunt autori care susțin că, și în codul fr., prin eroare asupra persoanei, trebue să se înțeleagă eroarea *asupra persoanei fisice*. Vedi Pand. fr., Répert. *Mariage*, I, 295.

[1]) Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, II, 7144.—Dar dacă crezând că închiriez imobilul meu unui rentier, l'am închirieat unui meseriaș, contractul nu va putea fi resiliat de cât dacă el a schimbat destinația imobilului (art. 1429, 1430, 1455 C. C.).

[2]) Baudry-Lacantinerie, II, 804, *in fine*. Mourlon, II, 1049. Thiry, II, 576. Pand. fr., II, 7163 urm. Répert. Dalloz, *Supplément*, *Oblig.*, 44 urm. Toullier. D. III, partea II, 59, 60. Baudry et Barde, I, 70. Demolombe, XXIV, 129. Laurent, XV, 506, 507. Savigny, *System des heut. röm. Rechts*, *III*, *appendice*, No. 8, p. 340 urm. a traducerei Guenoux. Larombière, I, art. 1110, No. 22. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 298. Duranton, X, 127. Marcadé, V, art, 1376, 1377, No. II. Pëucescu, I, 120. Cas. fr. și C. Agen, D. P., 45. 1, 202. D. P., 89. 1. 315 (sol. implicită). Tribun. Dax, 20 martie 1890, *Gaz. Pal.*, 90. 2. 310.

Romanii făceau oare care distincțiuni între eroarea de fapt și acea de drept. Cea dintâi (*error facti*) era scusabilă și dădea loc la anularea convenției, fie că era vorba de a realisa un câștig, fie de a evita o pagubă, pe când cea de a doua (*error juris*) nu putea fi invocată pentru a dobêndi un câștig, ci numai pentru a nu suferi o pagubă. „*Cæterum omnibus juris error in damnis amittendæ rei suæ non nocet*“. (L. 8, Dig., 22, 6, *De juris et facti ignorantia*). Rațiunea acestei deosebiri între eroarea de fapt și acea de drept se întemeiază pe principiul că toți suntem presupuși a cunoaște legile: *Nemo censetur ignorare legem*. Acest principiu, inscris în art. 3 din codul Calimach (2 C. austriac), nefiind reprodus Dreptul roman.

vocată atât pe cale de acțiune, cât și pe cale de excepțiune, destul este ca acel care o invoacă s'o dovedească[1]) (art. 1169). Cu toate aceste, unele legislațiuni străine au admis principiul roman: *Nocet ignorantia juris*[2]).

III. Casurile în care eroarea nu are nici o înrîurire asupra validității convențiunei.

Eroarea nu are nici o înrîurire asupra validității contractului:

Eroare asupra calităților nesubstanțiale.

1° Când cade asupra calităților accesorii sau accidentale, într'un cuvênt, asupra calităților nesubstanțiale a lucrului ce face obiectul contractului. *Exemplu*: Am cumparat

---

în legea actuală, nu mai este admisibil astăzi, cel puțin în cât privește legile de interes privat (cpr. Laurent, XV, 507. Larombière, I, art. 1110, 23. Baudry et Barde, I, 70); de unde și conclusiunea că principiul roman „*nocet ignorantia juris, non nocet ignorantia facti*“ nu mai este admisibil astăzi, cu toată părerea contrarie a unor autori. Ast-fel, am vĕdut că, cu toată controversa ce există asupra acestui punct, în materie de căsătorie putativă, buna credință poate să resulte nu numai din o eroare de fapt, dar și din o eroare de drept. (Vedi t. I, partea II-a p. 65. Vedi și t. III, p. 634). Mai vedi încă, în privința eroarei de fapt și de drept, explic. art. 992 și urm.

Art. 1206. Este însă de observat că legiuitorul distinge eroarea de fapt de acea de drept în art. 1206. Codul fr. mai distinge încă eroarea de fapt de acea de drept în materie de transacțiuni (art. 2052), însă această parte a textului fr. a fost eliminată de legiuitorul nostru (art. 1711 C. C.). Vedi tratatul nostru în limba franceză, p. 343, text și nota 3.

[1]) Cpr. Larombière, I, art. 1110, No. 30. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, IV, 66. Baudry et Barde, I, 67. Cată însă să mărturisim că, în practică, tribunalele vor întimpina multe dificultăți pentru a decide dacă eroarea a fost sau nu causa determinantă a contractului, de câte ori eroarea va consista în necunoștința unei controverse ce există asupra unui punct de drept în doctrină sau în jurisprudență. Cpr. Tribun. civ. Domfront, 19 iulie 1885, sentință citată de Barde, I, 70.

Dreptul străin. [2]) Astfel, art. 1452 din codul civil al Repub. Chili prevede formal că „*eroarea asupra unui punct de drept nu vicieză consimțĕmêntul*“. Tot în acelaș sens este redactat și art. 1296 din codul civ. mexican.— Art. 1109 din codul italian prevede, din contra, că eroarea de drept produce nulitatea contractului, numai când ea a fost causa unică sau principală a acestui contract: „*L'errore di diritto produce la nullità del contratto solo quando ne è la causa unica o principale*“.

un obiect de aur crezând că el are pruba 18, și, în realitate, el are numai pruba 14 [1]). *Alt exemplu*: Am cumparat o casă pe care o credeam bine distribuită și bine construită, ear ea nu este nici una nici alta. Eroarea mea nu va putea să aducă anularea vênzărei, pentru că ea nu cade, în specie, de cât asupra unor calităţi accesorii [2]).

Eroarea asupra calităţilor accidentale nu va putea să fie luată în consideraţie pentru anularea contractului de cât atunci când părţile ar fi subordonat convenţiunea lor existenţei acestor calităţi [3]).

Eroare asupra calităţilor nesubstanţiale complicată cu dol. Controversă.

In caz contrar, eroarea asupra calităţilor accidentale sau nesubstanţiale nu va aduce anularea contractului nici chiar atunci când ea ar fi resultatul dolului urzit de una din părţile contractante, pentru că calităţile accidentale a-vênd, în intenţiunea părţilor, o însemnătate cu totul secundară, eroarea asupra lor nu poate nici odată să aducă anularea contractului [4]).

Eroare asupra motivului conv.

2°) Când eroarea cade asupra motivului sau mobilului convenţiunei [5]); de exemplu: Am cumparat o casă crezând

---

[1]) „*Si aurum quidem fuerit, deterius autem quam emptor existimaret: tunc enim emptio valet*". (L. 10, Dig., 18, 1).

[2]) Cpr. Pothier, II, 18. Baudry et Barde, I, 71. Mourlon, II, 1045. Thiry, II, 572. Baudry, II, 804. C. Pau, D. P., 76. 2. 238. Vezi *suprà*, p. 51, un alt exemplu de calităţi nesubstanţiale.

[3]) Cpr. C. Pau, 20 ianuar 1875, D. P., 76. 2. 238.

[4]) Baudry, II, 816. Baudry et Barde, I, 117.—*Contrà*. Demolombe, XXIV, 181. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 304.

[5]) Cpr. L. 65, § 2, Dig., 12, 6, *De condictione indebiti*. Vezi și art. 734 C. Calimach (572 C. austriac); art. 21 Cod federal al Elveţiei asupra obligaţiilor, din 14 iunie 1881; art. 102 al proiectului codului german. Eroarea asupra existenţei causei obligaţiunei făcênd, din contra, ca convenţia să fie inexistentă (vezi *suprà*, p. 48), ear eroarea asupra motivului sau mobilului neavênd nici o înrîurire asupra validităţei convenţiunei, este de mare interes de a distinge causa obligaţiunei de motivul care determină pe părţi la contractare, de și sunt autori cari confund aceste două lucruri. (Vezi, de ex., Toullier, III, partea II, 166, care dice că „prin causa unei obligaţiuni sau unui contract legiuitorul înţelege *motivul* care determină la contractare", adaogênd în nota 1, *loco. cit.*, că aceasta este înţelesul ce cuvêntul *causă* avea și la Romani (L. 5, Dig., 12, 7). Vom vedea însă când ne vom ocupa, în secţiunea a IV-a, despre *causa*

Deosebire între causă și motiv.

că a mea a fost distrusă prin foc sau prin alt accident ; sau am cumparat un cal crezând că al meu a perit, și el nu perise în realitate. In aceste ipoteze, vênzarea nu va putea fi anulată de cât atunci când aceasta a fost intenția părților contractante, sau când a existat dol din partea vênzătorului [1]).

Art. 734 C. Calimach.

Art. 734 din codul Calimach (572 C. austriac) conține o aplicațiune a acestui principiu când prevede că orênduirea testatorului are putere, de și nu se va adeveri pricina pe care au scris-o în testamentul seu, zicênd, de exemplu, că rênduitul moștenitor îi este dator, sau i-a făcut bine, ori vre o slujbă, ori că este mulțumit de dênsul. In toate aceste casuri, orênduirea este validă, cu toate că dispunêtorul s'ar fi înșalat asupra motivului care l'a determinat să facă dispositia.

Eroare asupra numelui.

3° Când eroarea cade asupra numelui persoanei (vezi *suprà*, p. 52, nota 3) [2]) și chiar asupra persoanei cu care s'a contractat, dacă părțile n'au contractat în vederea persoanei, *intuitu personæ*. De exemplu, am cumparat o marfă de la un negutitor, crezând că o cumpăr de la altul.

---

convențiunilor, că aceasta este o greșală neertată și că, prin causă, trebue să înțelegem rațiunea imediat și direct determinantă care face pe părți să contracteze, ear prin *motiv*, rațiunea indirectă și depărtată care le împinge a contracta. Cpr. Baudry et Barde, I, 302.

[1]) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 20. Mourlon, II, 1046, 1055. Thiry, II, 574, 583. Baudry, II, 804, 816, 850. Baudry et Barde, I, 71 și 117. T. Huc, VII, 20, *in fine*. Marcadé, IV, 406. Laurent, XV, 499 urm., 522. Acollas, II, p. 752, 753, 758. Pand. fr., II, 7147 urm., 7320. Demolombe, XXIV, 127, 181. Molitor, I, 95. Arntz, III, 16. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 298 și 304. Demante, V, 18. Pëucescu, I, 119. Boissonade, II, 61 urm. Cas. fr., D. P., 71. 1. 164. D. P., 91. 1. 352. *Pand. Périod.*, 1891. 1. 432. *Dreptul* din 1891, No. 77. Cpr. C. Bordeaux, 6 fevr. 1885, Répert. Dalloz, *Suplém.*, *Oblig.*, p. 160, *ad notam*.

[2]) Prin aplicarea acestor principii, art. 733 din codul Calimach (571 C. austriac) prevede că eroarea asupra numelui de botez sau de familie a legatarului nu anulează testamentul. Vezi t. IV al lucrărei noastre, p. 25, nota 2 și 486. Vezi și *suprà* p. 52, nota 3.

Dacă însă testatorul s'a înșălat asupra ființei lucrului legat sau asupra persoanei legatarului, eroarea fiind esențială sau substanțială, *inființată*, după cum se exprimă art. 731 din codul Calimach (570 C. austriac), va aduce nulitatea testamentului. Vezi t. IV al lucrărei noastre, p. 490.

Aceiași soluție este admisibilă chiar dacă eroarea în care s'ar găsi una din părți ar fi resultatul dolului urzit de cealaltă parte, pentru că eroarea în persoană nu poate nici odată să aducă anularea de câte ori considerația persoanei n'a fost causa principală a contractului. Acțiunea în despăgubire contra autorului manoperilor viclene pentru prejudiciul suferit, intemeiată pe principiile generale (art. 998), garantează în deajuns, în casul de față, drepturile părței înșălate, dacă, din causa dolului, ea a contractat în condițiuni mai oneroase, fără să mai fie nevoe de anularea contractului [1]). Casul în care eroarea asupra persoanei se complică cu dol.

4° In fine, eroarea nu este o causă de anulare a convențiunei când cade asupra valorei lucrului, pentru că, în asemene caz, eroarea se confundă cu lesiunea sau vătămarea, care, în legislația noastră, în genere, nu este o causă de anulare a contractelor [2]). Eroare asupra valorei lucrului.

In cât privește erorile de calcul, ele nu pot, de asemene, fi invocate ca o causă de anulare a convențiunei, ci trebuesc să fie îndreptate, partea căreia asemene erori folosesc neputênduse opune la această îndreptare (argument prin analogie din art. 1717 de la transacțiuni [3]). Eroare de calcul.

Acelaș lucru vom ḑice și în privința simplelor erori de condeiŭ: *„Error in transcribendis verbis non nocet“*. (L. 92, Dig., 50, 17 [4]). Eroare de condeiŭ.

II. Despre violență.

Art. 955.—Violența în contra celui ce s'a obligat este causă de nulitate, chiar când este exercitată de altă persoană de cât

---

[1]) Baudry-Lacantinerie, II, 816. Baudry et Barde, I, 117, *in fine*. Cpr. C. Grenoble, 24 avril 1894, *Gaz. Pal.*, 94. 2. 103.

[2]) Baudry, II, 804. Baudry et Barde, I, 71, p. 92. Laurent, XV, 496. Demolombe, XXIV, 128. Boissonade, *op. cit.*, 70. Cpr. Cas. fr., D. P., 77. 1. 155 și *Gaz. Pal.*, 91. 1. 129. C. Pau, D. P., 76. 2. 238.—Art. 21 din codul elvețian asupra obligațiilor (L. din 14 iunie 1881) prevede în termeni expreși că eroarea asupra motivelor contractului, *asupra valorei obiectului convențiunei*, și asupra solvabilității celeilalte părți, nu anulează contractul.

[3]) Baudry et Barde, I, 71, *in fine*. Codul civil spaniol (art. 1266, § 3), codul portughez (art. 665) și art. 22 din codul sviteran asupra obligațiilor, sunt formali în această privință. Cpr. art. 292 Pr. civ. rom.

[4]) Cpr. Trib. Paris, *Pand. Période.*, 87. 2. 226 și D. P., 76. 2. 219.

acea în folosol căriĭ s'a făcut convenţiunea. (Art. 790, 953, 956—959, 1203, 1900 C. C. Art. 142 Pr. C. Art. 317 C. pen. Art. 1111 C. fr.).

Art. 956.—Este violenţă tot-deauna când, spre a face pe o persoană a contracta, i s'a insuflat temerea, raţionabilă după dênsa, că va fi expusă persoana sau averea sa unui rĕu considerabil şi presinte.

Se ţine compt în această materie de etate, de sex şi de condiţiunea persoanelor. (Art. 953, 955, 957—959, 1203, 1900 C. C. Art. 1112 C. fr.).

Art. 957.—Violenţa este causă de nulitate a convenţiunei şi când s'a exercitat asupra soţului sau a soţiei, asupra descendenţilor şi ascendenţilor. (Art. 953, 955 urm., 958, 959 C. C. Art. 1113 C. fr.).

Art. 958.—Simpla temere reverenţiară, fără violenţă, nu poate anula convenţiunea. (Art. 953, 955 urm., 959 C. C. Art. 1114 C. fr.).

Definiţiune şi noţiuni generale.

Al doile viciŭ al consimţĕmêntului este violenţa. *Consimţĕmêntul nu este valid când este smuls prin violenţă*, dice art. 953 C. C. Violenţa *(vis)* consistă în acte de constrêngere fisică sau morală [1]), exercitate asupra unei persoane cu scopul de a-i smulge un consimţĕmênt pe care ea nu voeşte a'l da.

Violenţă fisică şi morală.

[1]) Violenţa fisică consistă în forţa materială, în căi de fapt întrebuinţate pentru a smulge un consimţĕmênt, ear acea morală consistă în ameninţări. (Cpr. art. 317 C. pen. rom. şi art. 666 C. civ. portughez). Ambele viciează consimţĕmêntul, de şi legiuitorul pare a se ocupa numai de violenţa morală (art. 956, 958), căci dacă temerea unui rĕu este suficientă pentru a vicia consimţĕmêntul, cu atât mai mult însuş rĕul trebue să producă acelaş efect. Thiry, II, 577. Baudry et Barde, I, 73. — Există deci violenţă fisică sau morală de câte ori se stabileşte prin fapte concrete şi precise că acel care contractează a fost sub imperiul unor astfel de împrejurări în cât nu putea face altfel de cât cum voea acel care exercita violenţa. C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1893, No. 83. S'a decis însă că temerea unui proces scandalos n'ar fi suficientă pentru a vicia consimţĕmêntul. Tribun. Bruxelles, 22 iulie 1891, *Pasicrisie* 91, 3, 354. T. Huc, VII, 31.

Violența determină o frică (metus).

Aceste acte de constrîngere determină în spiritul aceluia care le sufere *o frică (metus)* [1]) sub imperiul căreia el contractează, fără a'și da însă cosimțemîntul în libertate, căci nimic nu vicieaza mai mult consimțemîntul unui om de cât frica și sîla. „*Nihil tam consensu contrarium est quam vis atque metus*“.

Definiția violenței.

Violența poate deci fi definită : o constrîngere exercitată asupra unei persoane pentru a'i smulge consimțemîntul, o forță majoară la care nu se poate opune nici o resistență : „*Vis autem est majoris rei impetus, qui repelli non potest*“. (L. 2, Dig., 4, 2, *Quod metus causa gestum erit).*

Dreptul vechiu. C. Andr. Donici.

Acest viciu al consimțemîntului exista și în vechia noastră legislațiune : „Tocmelele făcîndu-se *prin silă și frică*, n'au tărie, dice Andr. Donici (§ 4, cap. 10), căci nimic nu este mai mult inpotriva firești dreptăți și bunei credinți de cât frica și sîla. Frica va să dică pornirea asupritoare care înspăimîntează pre om“ [2]).

C. Caragea.

Tot cam astfel se exprimă și art. 12, partea III, cap. I din codul Caragea : „Tocmelele se strîcă când *de sîlă* se vor tocmi“ [3]).

Codul Calimach.

Codul Calimach, după ce prevede că ori ce tocmală cere neapărat învoirea de bună voe, *slobodă de frică și silă* (art. 1160, corespundętor cu art. 869 C. austr.), se ocupă în art. 1162 și 1167 (870, 875 austriac) de acest viciu al consimțemîntului, cerînd ca frica să fie *bine-cuvîntată și temeinică* [4]).

Dreptul roman.

Romanii, în rigoarea lor primitivă, nu admiteau anularea tocmelei pentru violență, fiind că consimțemîntul dat

---

Dreptul străin.

[1]) Codul elvețian asupra obligațiilor din 1881 (art. 26), imitând legile romane despre care vom vorbi mai la vale, a înlocuit cuvîntul *violență* prin *frică temeinică (crainte fondée).* Cpr. art. 1162, 1167 C. Calimach, 870, 875 C. austriac. Codul spaniol din 1889 (art. 1267) distinge *violența* de *intimidare.* Prin *violență*, acest cod înțelege violența fisică, ear prin *intimidare*, violența morală. Cpr. Baudry et Barde, I, p. 95, No. 73, nota 2.

[2]) Mai vedi încă § 8 de sub cap. 11, *despre vêndări*, și § 6 de sub cap. 18 din acelaș cod, *despre învoeală.*

[3]) Mai vedi încă art. 5, partea III, cap. I ; art. 44, § 11, partea III, cap. 2 ; art. 9, partea III, cap. 17 din acelaș cod.

[4]) Mai vedi încă art. 81, 723, 1033, 1095 C. Calimach.

de silă este tot consimţĕmênt : *Coacta voluntas, nihilominus voluntas est* ; *Qui mavult, vult* [1]).

După dreptul civil, actul sevêrşit sub imperiul violenţei remânea deci valid.

Pretorul însă, în echitatea sa, declară, prin edictul seu, că va considera ca neavenit tot ce va fi făcut sub imperiul violenţei : *Quod metus causa gestum erit, ratum non habebo*". (L. 1, Dig., 4, 2).

Acel care a fost victima unei violenţi are deci, după dreptul pretorian, mai multe mijloace spre a se garanta contra consecinţelor dăunătoare a actelor smulse prin violenţă. Aceste mijloace sunt : *Exceptio* şi *actio quod metus causa* (Instit., IV, § 1, şi L. 9, § 3, Dig., 4, 2) şi *restitutio in integrum ob metum* (L. 9, § 3 şi L. 21, § 6, Dig., *loco. cit.).*

Aceste mijloace sunt aplicabile nu numai convenţiunilor, care au de scop creaţiunea unei obligaţiuni, ci tuturor actelor îndeplinite sub imperiul violenţei, precum adiţia de ereditate (L. 9, Pr., Dig., 4, 2), instituţia de moştenitori (L. 1, Cod., 6, 34, *Si quis aliquem testari prohibuerit, vel coegerit*), *etc.* [2])

Caracterele ce trebue să întrunească violenţa pentru a atrage anularea convenţiunei (art. 956).

Pentru a atrage anularea convenţiunei, violenţa trebue să întrunească următoarele condiţiuni :

1° Ea trebue să fie nedreaptă (*atrox*), *adversus bonos mores*, ḑice L. 3, § 1, Dig., 4, 2. Astfel, nu s'ar putea anula ipoteca ce debitorul ar fi constituit în urma unor ameninţări de expropiare din partea creditorului, pentru că acest din urmă n'a făcut de cât să useze de dreptul seu, şi ştiut este că *nemo videtur vim facere, qui jure suo utitur, et ordinaria actione experitur. (L. 55. Dig., 50 17)* [3]).

---

[1]) Gloss. ad L. 21, Dig., 4, 2, *Quod metus causa.* Veḑi şi L. 21, § 5, Dig., *loco cit.*, unde se ḑice : „*Si metu coactus adii hereditatem, puto me heredem effici*, **quia quamvis, si liberum esset, noluissem, tamen coactus volui**".

[2]) Cpr. art. 723 şi 1033 C. Calimach (565 C. austr.).

[3]) Pothier, II, 26. Thiry, II, 578. Baudry, II, 807. Baudry et Barde, I, 80. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 299. Larombière, I, art. 1111 urm. No. 10. Vigié, II, 1114. Arntz, III, 20. Demolombe, XXIV, 140. Laurent, XV, 515 urm. Massé-

2° Pentru ca violența să fie o causă de anulare se mai cere încă ca ea să fie de natură a inspira persoanei violentate, temerea, raționabilă după dênsa, că persoana

Vergé, III, § 614, p. 557, nota 7. T. Huc, VII, 29. Pand. fr., II, 7215 urm. Cas. fr. și Trib. Paris, D. P., 79. 1. 158. *Pand. Périod.*, 94. 2. 343. Cpr. Trib. și C. Paris, 27 iunie 1881. Répert. Dalloz, *Supplément*, *Oblig.* 53, nota 1. — O acțiune regulat introdusă în justiție ar putea însă fi considerată ca un act de violență de natură a anula convențiunea încheiată sub înrîurirea ei, de câte ori exercițiul unei acțiuni nedrepte ar constitui un mijloc de intimidare menit a distruge libertatea consimțêmêntului părței care a contractat. Cas. fr. D. P., 79, 1. 445. Baudry et Barde, I, 81. Demol., XXIV, 147 urm. Laurent, XV, 516. T. Huc, VII, 29. Cpr. art. 27, § 2, Cod. federal al Sviterei asupra obligațiilor.

Amenințarea unei urmăriri penale și plângerea adresată parchetului nu constitue însă o violență nedreaptă de natură a produce anularea contractului încheiat sub imperiul ei, când asemene plângere n'a fost întovărășită de imprejurări agravante și de manoperi frauduloase menite a tulbura spiritul persoanei care se obligă. Cpr. Baudry et Barde, I, 83 și autoritățile citate de acest autor. Veți, între altele, Trib. Paris, 7 aug. 1890 și Trib. Bordeaux, 20 april 1896, *Pand. Period.*, 1890, 2, 270 și *Gaz. Pal.*, 1896, 1, *Suppl.*, p. 41. *Idem.* Trib. și C. Paris (27 iunie 1881), Répert. Dalloz, *Oblig.*, *Suppl.* p. 139, *ad notam.* Amenințarea unei urmăriri penale.

Dar dacă punerea în mișcare a acțiunei publice nu constitue, în princip, o violență de natură a invalida contractul încheiat sub înrîurirea ei, nu mai puțin adevărat este că asemene acțiune sau plângere ar putea da loc la anularea contractului de câte ori partea pretinsă lesată s'a servit de asemene mijloace pentru a intimida pe inculpat și a'i tulbura liniștea sufletească de care el are nevoe spre a contracta în deplină libertate: „Nici o violență, dice Curtea de casație din Francia (*ch. req.*, 17 aug. 1865), nu este de natură a intimida mai mult spiritul cel mai hotărît; ... nici una nu este mai condemnabilă de cât acea care, înșelând pe judecători, parvine a se servi într'un scop personal de autoritatea menită a apăra interesul tuturor...“ Sirey 1865, 2. 399.

Jurisprudența a făcut de nenumărate ori aplicațiunea acestor principii. Astfel, tribunalele au anulat angajamentul luat de o calfă de prăvălie față cu patronul seu de a nu servi un timp determinat într'o prăvălie similară, fiind că acest angajament fusese contractat de calfă sub amenințarea vechiului seu patron de a fi urmărit pentru mai multe sustracțiuni comise în timpul serviciului seu.—Tot astfel, renunțarea la drepturile asiguratului făcută către o societate de Aplicarea principiilor de mai sus.

sau averea sa va fi expusă unui rău considerabil [1]), *iminent* sau *viitor* (legea ḑice pe nedrept *present*).

Violență morală îndreptată contra persoanei.

Exemple de violență morală îndreptată *contra persoanei*: Amenințarea cu moartea, cu bătăi, schingiuiri, etc... *metus mortis, aut cruciatus corporis* (L. 4, Cod., 2, 20). Sechestrarea unei persoane pentru a'i răpi consimțêmêntul ar constitui o violență materială [2]), și în caz de a se constata că a urmat violență, actul va fi anulat, chiar dacă autorul violenței, dat judecății pentru căi de fapt, ar fi fost achitat de instanțele represive [3]).

Violență morală îndreptată contra bunurilor.

Exemple de violență morală îndreptată *contra bunurilor*: Amenințarea de incendiu, de prădăciune, de distrugerea titlurilor care constituesc starea civilă a unei persoane, etc.[4]).

In ori ce caz, pentru a da loc la anularea contractului, violența trebue să inspire frica unui rău *considerabil* (art. 956) [5]).

---

asigurare a fost anulată de justiție, pentru că asiguratul o făcuse sub amenințarea de a fi părintele seu denunțat ca autor al sinistrului. Cpr. C. din Paris, 31 ianuar 1896, decisie citată de Barde, I, p. 107 și 108, No. 83.

[1]) „*Metum accipiendum Labeo dicit, non quemlibet timorem, sed majoris malitatis*". (L. 5, Dig., 4, 2).

[2]) Trib. Dolj, 12 iunie 1893 (M. Măinescu președ.), *Dreptul* din 1893, No. 62.—„*Qui in carcerem quem detrusit, ut aliquid ei extorqueret; quidquid ob hanc causam factum est, nullius momenti est.*" (L. 22, Dig., 4, 2). „Dacă cineva va îndatori pre altul prin închisoare spre a face ceva, nu are tărie fiind prin sîlă." (Art. 4, cap. 10, C. Andr. Donici). Cpr. Pothier, X, *Tr. de la procéd. civile*, 734.

[3]) Cas. rom. S-a I, Bulet. 1875, p. 103. Cpr. C. Caen, D. P., 54. 2. 189. Baudry et Barde, I, 95. — Autorii mai citează încă următorul exemplu de violență materială: un barbat surprinḑênd pe femeea lui în flagrant delict de adulter, amenință cu moartea pe complice, făcêndu'l să semneze o obligație. Cpr. Baudry, II, 805. Baudry et Barde, I, 84. Cpr. C. din Caen, D. P., 54. 2. 189. Duranton, X. 144. „*Proinde si quis in furto, vel adulterio deprehensus, vel in alio flagitio, vel dedit aliquid, vel se obligavit; Pomponius recte scribit, posse eum ad hoc edictum pertinere; timuit enim vel mortem, vel vincula.*" (L. 7, § 1, Dig., 4, 2).

[4]) „*Si is accipiat pecuniam, qui instrumenta status mei interversurus est, nisi dem; non dubitatur, quin maximo metu compellar*". (L. 8, § 1, Dig., 4, 2).

[5]) Am suprimat deci din textul art. 956 cuvêntul *present*, așa precum fac mai toți autorii. Aubry et Rau (IV, § 343 bis, p. 299) înlocuesc cuvêntul present prin *iminent*.

Legea mai cere încă ca rĕul de care este amenințat cineva să fie *present*, însă aceasta este inexact, căci ceea ce trebue să fie present și actual nu este rĕul ce cuprinde amenințarea, ci temerea ce inspiră această amenințare. „*Metum autem præsentem accipere debemus, non suspicionem inferendi ejus*“, ḑice L. 9, Pr., Dig., 4, 2) [1]. Critica legei.

Astfel, dacă cineva mĕ amenință de a'mĭ pune foc la casa mea, această amenințare îmi inspiră o temere *presentă* a unui rĕu considerabil, și nu mai remâne îndoială că consimțĕmêntul ce am dat sub această impresiune este viciat, de și amenințarea acestui rĕu n'ar fi susceptibilă de a se realisa imediat [2]. Inexactitatea textului provine de acolo că Pothier (II, 25) traducênd *metum præsentem* prin rĕu present (*un mal que la partie a été menacée d'endurer* **sur le champ**), acest autor a fost copiat de redactorii codului francez într'un mod servil.

La Romani, violența, pentru a fi o causă de anulare, trebuea să fi fost de natură a sdruncina bărbăția cea mai statornică [3]. Textul francez îndulcind această rigoare, voește, pe de o parte, ca violența să fie de natură a face impresiune asupra unei persoane cu judecată *(raisonable)*, *sopra una persona sensata*, după cum se exprimă art. 1112

---

[1]) „*Metus est instantis vel* **futuri** *periculi mentis trepidatio*“. (L. 1, *in medio*, Dig., 4, 2). De aceea, codul italian este mult mai exact când ḑice că consimțĕmêntul este considerat ca smuls prin violență de câte ori ea este în stare de a putea inspira unei persoane o justă temere de a expune persoana sau averea sa unui rĕu considerabil, *ad un male notabile* (art.1112). Art. 1360 din codul olandez cade în pacatul codului francez, cerênd ca rĕul să fie considerabil și *present*. In codul spaniol însă (art. 1267, § 2) și în codul elvețian asupra oblig. (art. 27, § 1), cuvêntul *present* este înlocuit prin *iminent*.

[2]) Cpr. Baudry, II, 807. Baudry et Barde, I, 75. T. Huc, VII, 31. Thiry, II, 578. Vigié, II, 1113. Demolombe, XXIV, 139. Marcadé, IV, 412. Acollas, II, p. 755. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 299, nota 11. Demante, V, 22 bis II. Larombière, I, art. 1112, No. 7. Mourlon, II, 1051. Boissonade, II, 84. Molitor, *Oblig.*, I, 117. Bernard, *Dr. civil.*, II, 584.

[3]) „*Metum autem non vani hominis, sed qui meritò et in hominem constantissimum cadat, ad hoc edictum pertinere dicemus*“. (L. 6, Dig., 4, 2). „Frica va să ḑică, pornire asupritoare care înspăimêntează pre omul cinstit“, ḑice Andr. Donici (§ 4, capit. 10).

din codul italian, ceea ce lasă a înțelege că violența trebue să se aprecieze *in abstracto*, ear pe de alta, ca să se ție socoteală de etatea, sexul și condițiunea persoanelor, ceea ce însemnează că gravitatea violenței se apreciază *in concreto*, după persoana care a fost victima ei.

Așa dar, după textul fr., violența este, pe de o parte, o mĕsură absolută, ear pe de alta, o mĕsură relativă, ceea ce neapărat constitue o contradicție [1]), cu toată încercarea lui Colmet de Santerre de a justifica formula legiuitorului francez, contradicție care a dispărut din legea noastră, unde violența se va aprecia *in concreto*, după vêrsta, sexul și condițiunea persoanei violentate [2]).

Art. 957. Consimțĕmêntul va fi viciat și, prin urmare, contractul anulabil, nu numai când actele de violență au însuflat temerea că persoana care a contractat sau bunurile sale vor fi expuse unui reu considerabil și iminent, dar și când aceste acte ar fi fost îndreptate în contra soțului, în contra descendenților legitimi, naturali ori adoptivi [3]) a acelei persoane, sau în contra bunurilor lor (art. 957).

Mai mult încă, art. 957 fiind, după unii, enunciativ, se decide în genere că violența va putea fi o causă de anulare chiar când ea ar fi fost exercitată în contra altor rude de cât acele prevĕdute de lege, de exemplu, contra unui frate, unui unchiŭ, unui nepot, etc., a uneia din părțile contractante. In privința persoanelor neprevĕdute de lege, judecătorii nu vor anula însă convențiunea în virtutea unei presumpțiuni legale, ca pentru rudele prevĕdute, ci nu-

---

[1]) Vedi Demolombe, XXIV, 137. Acollas, II, p. 765. Baudry et Barde, I, 74.—*Contrà.* Demante (continuat de Colmet de Santerre), V, 22 bis I. Vedi și Vigié, II, 1112.

[2]) Cpr. Pĕucescu, I, 126.—Așa, de exemplu, nu mai încape îndoială că un om înaintat în vêrstă sau o femee vor putea mai ușor să fie violentați de cât un barbat în puterea vêrstei.—In cât privește condiția persoanelor, aceasta se referă la raporturile dintre stăpâni sau patroni cu servitorii lor, la acele dintre părinți și copii, barbat și femee, etc.

Art. 957 se aplică la adoptator și la adoptat. Controversă.

[3]) Art. 957 se aplică, în adevĕr, atât la adoptator cât și la adoptat, ei fiind cuprinși sub numele de *ascendenți* și *descendenți*. Demolombe, XXIV, 161. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 300, nota 14. Larombière, I, art, 1113, No. 15. — *Contrà.* Duranton, X, 152. Baudry et Barde, I, 90.

mai întemeinduse pe împrejurări de fapt [1]), după cum prevede anume art. 1113 din codul italian [2]).

Din împrejurarea că, pentru a vicia consimțământul, violența trebue să întrunească condițiile mai sus expuse, resultă că simpla temere reverențiară ce descendenții au către ascendenții lor [3]), sau către o altă persoană *à qui l'on doit des égards*, după cum se exprimă Pothier [4]), adecă temerea de a le desplace, nu este suficientă pentru a produce anularea convențiunei contractate sub această temere (art. 958). Art. 958.

Dacă însă ascendenții sau persoanele cărora le se datorește respect și supunere au exercitat o violență oare care asupra părților contractante, neapărat că convenția acestora va putea fi anulată din acest punct de vedere [5]). Astfel, Curtea din Trèves [6]) cu drept cuvênt a anulat un act de cesiune subscris de o fată însărcinată, pe care mumă-sa o sechestrase, sub amenințarea de a o părăsi în dure-

---

[1]) Thiry, II, 579. Arntz, III, 20. Marcadé, IV, 413. Demante, V, 23 bis. Vigié, II, 1113. Bugnet asupra lui Pothier, II, p. 18, nota 2. Boileux, IV, p. 359. Larombière, I, art. 1113, No. 16. Baudry et Barde, I, 89 și urm. Demolombe, XXIV, 162.—*Contrà.* Duranton, X, 152. T. Huc, VII, 31. Laurent, XV, 520. Baudry, II, 808. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 300, nata 14. Massé-Vergé, III, § 614, p. 557, nota 5. Mourlon, II, 1052. Pĕucescu, I, 137.—Legile romane nu mencionează între rude de cât pe copii: „*Nam nihil interest in se quis veritus sit, an in liberis suis*“. (L. 8, § 3, Dig., 4, 2).

[2]) Cpr. art. 666 C. civ. portughez, după care violența este o causă de anulare a convențiunei „când există temeri serioase de prejudiciŭ pentru persoana, onoarea sau averea uneia din părțile contractante sau *unei a treia persoane.*“ După codul federal elvețian asupra obligațiilor, pericolul trebue să amenințe pe una din părți sau pe una din rudele sale cele mai apropiete (*ou l'un de ses proches*), ceea ce era admis și de Pothier (*Oblig.*, II, 25, p. 18). Dreptul străin.

[3]) Cpr. L. 22, Dig., 23, 2, *De ritu nuptiarum*, și L. 26, § 1, Dig., 20, 1, *De pignoribus et hypothecis.*

[4]) Pothier, *Oblig.*, II, 27. Cpr. Domat, *Lois civiles*, I, tit. XVIII, secț. II, No. 9 (ediția Rémy), 1, p. 394.

[5]) Cpr. Pothier, II, 27. Baudry, II, 809. Thiry, II, 580. Demolombe, XXIV, 153. Pĕucescu, I, 128. Baudry et Barde, I, 88. Laurent, XV, 514. Pand. fr., II, 7247. Larombière, I, art. 1111—1114, No. 14. Aubry et Rau, IV, § 343, p. 301.

[6]) Vedi Répert. Dalloz, *Oblig.*, 188.

rile facerei, dacă ea nu va semna acest act în favoarea surorei sale.

Art. 955. Pentru ca violența să vicieze consimțământul și să dee loc la anularea contractului, nu este numai de cât nevoe ca ea să fi fost exercitată de însuș persoana în folosul căreia obligația a fost contractată, căci violența exercitată de o a treia persoană ar produce acelaș resultat (art. 955) [1].

Acest principiu, admis atât în vechiul drept francez [2], cât și în dreptul roman [3], este consacrat în mai toate legislațiunile străine [4].

Deosebire între dol și violență. Art. 955, 960. Din acest punct de vedere, violența se deosebește de dol, care, pentru a fi o causă de anulare, trebue neapărat să emane de la una din părțile contractante. (Vedi *infrà*, explic. art. 960, p. 79, unde se arată motivele acestei deosebiri).

Codul Calimach. Codul Calimach pune însă violența pe aceiaș linie cu dolul, căci, după art. 1167 din acest cod (875 C. austriac), „dacă persoana făgăduitoare *de către un al treile*, ear nu de către primitorul făgăduinței, s'ar fi silit prin frică binecuvêntată și temeinică spre încheierea unei tocmeli, ori s'ar fi amăgit prin neadevĕrate arătări, *atunci are tărie tocmala*; ear dacă primitorul făgăduinței va dovedi că s'au făcut partaș la această nedreaptă lucrare acelei a treia persoane, sau că trebuea să știe vederat, atunci numai la această întâmplare se strică tocmala, ca când el însuș ar fi pricinuit frica și amăgirea persoanei făgăduitoare". Vedi *infrà*, p, 80.

Casul în care violența ar fi dat loc la o oblig. Autorii se întreabă dacă violența ar fi o causă de a-

---

[1]) „*In hac actione non quæritur, utrum is qui convenitur, an alius metum fecit: sufficit enim hoc docere, metum sibi illatum, vel vim: et ex hac re eum qui convenitur, et si crimine caret, lucrum tamen sensisse*". (L. 14, § 3, Dig., 4, 2). Vedi și L. 9, § 1, Dig., *loco cit.*, unde se dice: „*Prætor generaliter et in rem loquitur*". Acțiunea care resultă din violență este în adevĕr *reală*.

[2]) Pothier, *Oblig.*, II, 23. Domat, *op. cit.*, I. tit. XVIII, secț. II, No. 6.

[3]) Vedi legile citate *suprà*, în nota 1.

Dreptul străin. [4]) Cpr. art. 1111, 1115 C. civ. ital.; art. 1359, 1364, C. civ. olandez; art. 666 C. civ. portughez; art. 1298 C. civ. mexican; art. 941 C. civ. Rep. Argentine; art. 1457, 1458 C. civ. Chili; art. 1268, 1269 C. civ. spaniol; art. 24, 26 C. federal asupra obligațiilor (Elveția), etc. — *Contrà*. Art. 875 C. austriac (1167 C. Calimach).

nulare atunci când ea n'ar fi avut de scop contractarea unei obligațiuni, dar cu toate aceste, ar fi dat loc la o obligațiune. De exemplu, găsindu-mĕ într'o primejdie (foc sau inundație, etc.), îți promit o sumă de bani dacă mĕ vei scapa de pericol; sau, pentru a lua un exemplu, care se găsește în legile romane, fiind deținut de niște hoți, îți făgăduesc o sumă de bani, dacă mĕ vei scoate din mânele lor. Această obligație pute-va ea în urmă să fie anulată pentru violență?

Dreptul roman.

La Romani, obligația era validă, considerânduse ca o resplată a serviciilor prestate: *ego enim operæ potius meæ mercedem accepisse videor* (L. 9, § 1, Dig., 4, 2); și persoana scapată din pericol, precum și moștenitorii ei nu puteau să ceară nimic înapoi, pentru că viața omului n'are preț: *quia vitæ præmium nulla potest æstimatione pretii pensari (Pauli Sent.* § 6, V, 11, *De donationibus).*

Dreptul actual.

Aceiaș soluție este admisibilă și astăzi, dacă, în specie, nici o violență n'a fost întrebuințată din partea nimărui. Tot ce se poate ḑice este că judecătorii vor aprecia în fapt dacă obligația n'a fost contractată într'un moment de exaltare sau de perdere a rațiunei produsă prin frica primejdiei, în care caz obligația va fi inexistentă pentru lipsă de consimțĕmênt [1]).

Reducerea oblig. Controversă.

In ori ce caz, soluția admisă de Pothier (II, 24), după care judecătorii ar putea, în unele casuri, să reducă obligația, dacă ea ar părea excesivă, este inadmisibilă, pentru că nici un text de lege nu le dă acest drept [2]). Re-

[1]) Baudry, II, 806. Baudry et Barde, I, 77. Thiry, II, 582. Mourlon, II, 1054. Marcadé, IV, 415. T. Huc, VII, 30. Demante, V, 20 bis. Arntz, III, 21. Laurent, XV, 519. Pand. fr., II, 7196 urm. Massé-Vergé, III, § 614, p. 556, nota 2. Demolombe, XXIV, 150. Larombière, I, art. 1111 urm, No. 3.—*Contrà.* Cas. fr., D. P., 88. 1. 263. *Pand. Période.*, 87. 1. 238. Această decisie a secției reclamațiunilor, din 27 april 1887, foarte contestabilă, este cu drept cuvênt criticată de Barde, în tratatul seu asupra obligațiunilor (I, p. 101, *ad notam*).

[2]) Baudry et Barde, Thiry, Laurent, Mourlon, T. Huc, Demante, Marcadé, etc., *loco suprà cit.* — *Contrà.* Larombière, I, art. 1111 urm. No. 12. Duvergier asupra lui Toullier, III, partea II, 85, nota a. (Toullier nu împărtășește însă părerea adnotatorului seu). Duranton, X, 149. Demolombe, XXIV, 151. Vigié, II, 1116. Cpr. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, IV, 85. Vedi diferitele sisteme în Acollas, II, p. 757, 758.

ducţiunea unei obligaţiuni, care are în sine toate elementele necesare spre a fi validă, ar fi un adevĕrat exces de putere. (Marcadé, IV, 415).

Violenţa este o chestie de fapt.

Chestiunea dacă a existat sau nu violenţă este o chestiune pură de fapt, care se apreciază în mod suveran de judecătorii fondului: „Judecătorii trebue din împrejurări, ḑice art. 1162 din codul Calimach, (870 C. austriac), să judece de au fost frică bine cuvêntată şi cu temeiŭ", adecă dacă temerea a fost reală şi serioasă. Decisiunea lor în această privinţă scapă de censura Casaţiei [1]).

Dovedirea violenţei.

Acel care invoacă violenţa trebue s'o dovedească (art. 1169 C. C. [2]), dovada putênduse face, ca şi pentru dol, prin presumţiuni şi marturi [3]).

III. Despre dol sau vicleşug. Definiţiune şi noţiuni generale.

Art. 960. — Dolul este o causă de nulitate a convenţiunei când mijloacele viclene, *întrebuinţate de una din părţi*, sunt astfel în cât este evident că, fără aceste machinaţiuni, ceealaltă parte n'ar fi contractat. Dolul nu se presupune. (Art. 694, 790, 793, 953, 961, 1112, 1638, 1898, 1899 C. C. Art. 454 C. com., 152 Pr. civ. Art. 1116 C. fr.).

Al treile şi ultim viciŭ al consimţĕmêntului este dolul sau vicleşugul.

Definiţie.

Prin dol, înşălăciune sau vicleşug, după cum se exprimă art. 1095 din codul Calimach şi codul lui Andronachi Donici [4]), se înţĕlege ori ce uneltiri, ori ce manopere sau mijloace viclene ori frauduloase, întrebuinţate *de una din părţi* spre a smulge consimţĕmêntul celeilalte: Este deci culpabil de dol acela care, *spre amăgirea altuia, întrebuinţează ḑiceri întunecate* sau *se face că sevêrşeşte ceva*, după cum se exprimă art. 1161 din codul Calimach (869 C. austriac), sau *induce în eroare pe altul prin arătări neadevărate* (art. 1163 C. Calimach, 871 C. austriac).

Jurisconsultul Labeon defineşte dolul: „*omnis machi-*

---

[1]) Baudry et Barde, I, 96. Cas. fr., D. P., 79. 1. 445.
[2]) Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1894, No. 31.
[3]) C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1884, No. 38. *Dreptul* din 1886, No. 57. Cas. fr., 5 fevr. 1828, Répert. Dalloz, *Oblig.*, 193, nota I. Baudry et Barde, I, 97. Duranton, X, 160.
[4]) „*Vicleşugul*, ḑice Andr. Donici, cap. 11, § 4, *in fine*, este una din pricinele acelea cu care se poate strica contractul".

natio, calliditas, fallacia, ad circumveniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibita", și Ulpian, care reproduce această definiție celebră, adaogă: *Labeonis definitio vera est.* (L. 1, § 2, Dig., 4, 3, *De dolo malo* [1]).

Dolus bonus.

Manoperele întrebuințate de cineva pot să nu fie culpabile. Ele constituesc atunci ceea ce Romanii numeau *dolus bonus*, adecă acea isteție condemnabilă poate din punctul de vedere moral, însă tolerată de lege, prin care, fără nici o intenție de fraudă, cineva caută să'și apere interesele sale legitime, mai cu samă în contra unui dușman sau unui fur ... *si adversus hostem latronemve quis machinetur* (L. 1, § 3, Dig., 4. 3, *De dolo malo*).

Dolus malus.

Pentru ca manoperele să fie reprimate, se cere ca ele să fie frauduloase sau viclene, de unde și expresiunea *dolus malus*, care era o causă de anulare a obligațiunilor și care singur mai există astăzi, pentru că de câte ori o uneltire nu întrunește condiția de fraudă, ea nu mai constitue un dol [2]).

---

[1]) Domat, reproducênd definiția lui Labeon, dice: „*On appelle dol toute surprise, fraude, finesse, feintise et toute autre mauvaise voie pour tromper quelqu'un*". (*Lois civiles*, I, tit. XVIII, secț. III, No. 1, ediția Rémy, I, p. 395). Tot cam în asemene termeni se exprimă și Pothier: „*On appelle dol toute espèce d'artifice dont quelqu'un se sert pour tromper un autre*" (*Oblig.*, II, 28).

Deosebire între dol și fraudă.

Am dis în t. IV, p. 21, nota 1, că *dolul* și *frauda* sunt, astăzi, aproape tot una, însă între dol și fraudă există următoarele deosebiri: 1° dolul nu se poate pricepe fără existența unor manopere imputabile uneia din părți sau exercitate de o a treia persoană, pe când frauda, cele mai multe ori, nu cere nici o manoperă și este adese ori concertată între toate părțile contractante; 2° dolul viciează în esența sa consimțĕmêntul, pe când frauda câte odată n'are nici o înrîurire asupra validităței convențiunei. Cpr. Bédarride, *Du dol et de la fraude*, I, 12. Demolombe, XXIV, 169.

Frauda pauliană.

In fine, trebue să observăm că frauda pauliană nu presupune întrebuințarea de manoperi dolosive, ci consistă numai în cunoștința ce are debitorul că actul sevêrșit de dênsul îl face insolvabil și aduce o pagubă creditorilor sei. (L. 17, § 1, Dig., 42, 8, *Quæ in fraud. credit*). Cpr. Cas. fr., D. P., 94. 1. 263. Vedi și *infrà*, explic art. 975.

[2]) Cpr. Bédarride, *Du dol et de la fraude*, I, 44. Baudry, II, 811. Baudry et Barde, I, p. 121, No. 99, nota 1. Demolombe, XXIV, 167 urm. Larombière, I, art. 1116. No. 4. Boissonade, *op. cit.*, II, 80.

Dolul degenerează într'un delict când manoperele care'l constituesc sunt de o așa natură și gravitate în cât ordinea publică cere ceva mai mult de cât anularea contractului. In asemene caz, dolul constitue înșălăciunea sau escrocheria (art. 332 și urm. C. pen. [1]).

Va să ḑică trebue să distingem dolul civil de dolul penal, și în adevĕr, această distincțiune se face de autori [2]).

Dolul civil se împarte în dol *positiv* și în dol *negativ*.

Dol positiv. Dolul *positiv* consistă în întrebuințarea de manopere frauduloase pentru a înșăla pe cineva și a'l induce în eroare; de exemplu: Cineva ḑice, după cum se exprimă art. 1240 din codul Calimach (923 C. austriac), că un lucru are insușiri, care însă lipsesc și pentru care ceealaltă parte s'au tocmit anume, sau sub tăcere, după firea lucrului; cineva minte ḑicênd că lucrul este destoinic pentru o hotărîtă în-

---

Înșălăciune. Art. 332 urm. C. penal.

[1]) Mai multe monografii s'au publicat la noi asupra delictului de înșălăciune. Acest delict se deosebește întru câtva de acel prevĕḑut și pedepsit de codul penal fr. (art. 405), din causa art. 332, care definește înșălăciunea și care este tradus după art. 241 din codul penal prusac (Lege din 14 april 1851). Veḑi și L. din 4 mai 1895, prin care se adaogă un alineat la art. 334. Elementele înșălăciunei, după aceste texte sunt: 1° intențiunea de a împărtăși folos; 2° o pagubă reală în averea altuia; 3° o amăgire; și 4° producerea de fapte minciunoase ori denaturarea sau suprimarea de fapte adevĕrate. Pot fi consultate cu folos, în această privință, articolele d-lor D. Cuculi, B. M. Missir și Alex. Degre, etc., publicate în *Dreptul* din 1879, No. 14, 40—43 și în *Dreptul* din 1888, No. 26. Cpr. și C. Galatz, *Dreptul* din 1893, No. 60.—Curtea noastră supremă, prin o decisie recentă (5 fevr. 1897), a pus în princip că elementele delictului de înșălăciune sunt: intenția de a împărtăși folos, nașterea unei amăgiri în spiritul altuia și aducerea unei pagube *reale și efective*, posibilitatea de prejudiciŭ nefiind suficientă. Curtea mai pune încă în princip că, prin art. 332, 333 C. pen., nu se pedepsește de cât înșălăciunea *consumată*, încercarea de înșălăciune nefiind pedepsită de cât într'o specie de înșălăciune, și anume, în acea prevĕḑută de art. 334 C. pen. Veḑi *Curierul judiciar* din 25 fevr. 1897, No. 8 și *Dreptul* din 9 martie 1897, No. 20.

[2]) Veḑi Bédarride, I, 17. Demolombe, XXIV, 173. Larombière, I, art. 1116, No. 2.—Veḑi însă T. Huc, VII, 35, care ḑice că nu există interes de a distinge dolul civil de dolul penal. Tot în acest din urmă sens se pronunță și Baudry et Barde, I, 107.

trebuințare, sau că este slobod de obicinuitele metehne sau însărcinări, etc.

Dol negativ.

Dolul *negativ* consistă în ascunderea unor fapte cu acelaș scop [1]), în tăinuirea obicinuitelor metehne sau însărcinări a lucrului, după cum se exprimă art. 1240 din codul Calimach. „Ori ce ascundere de împrejurări sau fapte cunoscute asiguratului, ḑice art. 454 din codul comercial, dă loc la nulilatea asigurărei, când ascunderea ar fi fost de așa natură că asiguratorul, dacă ar fi cunoscut adevĕrata stare a lucrurilor, nu ar fi încheiat contractul sau nu'l ar fi făcut în aceleași condițiuni“ [2]).

O simplă tăcere sau abstențiune poate să constitue dolul? Controversă.

Din acest text și din principiile generale resultă că ascunderea împrejurărilor adevĕrate sau o simplă tăcere *(réticence)* cu rea credință, întovărășită de artificii culpabile din partea vĕnḑĕtorului ar constitui un dol negativ, care ar da loc nu numai la o acțiune în daune, dar și la desființarea contractului [3]). De aceea, legea romană, citată *infrà*, nota 1, pedepsea nu numai pe acela care se servea de termeni întunecoși pentru a induce în eroare, *non solum qui obscurè loquitur*, dar și pe acel care tăcea cu aceiaș intenție, *sed qui insidiosè dissimulat.* „Se strică vĕnḑarea, ḑice art. 44, § 7, partea III, cap. 2 din codul Caragea, când se va găsi că are sminteală lucrul cel cumpărat, *și nu o va spune vĕnḑĕtorul.*“ (Cpr. art. 1356 C. C.

---

[1]) „*Dolum malum a se abesse præstare venditor debet; qui non tantùm in eo est, qui fallendi causa obscurè loquitur, sed etiam qui insidiosè obscurè dissimulat*“. (L. 43, § 2, Dig., 18, 1, *De contrahenda emptione*).

[2]) Cpr. Bédarride, I, 100. Vigié, II, 1125. — Dacă asiguratul nu s'ar fi mulțumit de a ascunde împrejurările, ci ar fi făcut o declarație falșă și minciunoasă, dolul n'ar mai fi negativ, ci positiv (art. 454 C. com., *ab initio*).

[3]) Cpr. Bédarride, *op. cit.*, I, 62, 94. Arntz, III, 22. Baudry et Barde, I, 102. Demolombe, XXIV, 172. Cas. fr., D. P., 74. 1. 193.—Vedi însă Larombière, I, art. 1116, No. 5. T. Huc, VII. 36. Vigié, II, 1120. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 302 și nota în D. P., 74, 1, 193. După aceste din urmă autorități, ca să fie dol în sensul art. 960 ar trebui un fapt activ; o abstențiune pură și simplă ar fi insuficientă. In acest din urmă sens, Curtea din Galatz a decis că faptul unei femei de a nu spune că imobilul e dotal nu constitue un dol și nu dă loc la anularea contractului. *Dreptul* din 1890, No. 66.

actual). De asemene, acel care vinde un animal atins de un viciŭ redibitor ascuns, despre care are cunoștință, *fără a'l declara cumpărătorului,* comite un adevĕrat dol negativ, care va da loc la anularea contractului. (Comp. art. 1352 urm. C. C. [1]).

L. poliției sanitare din 1882.

Este de observat, în această privință, că faptul de a fi vêndut sau de a fi pus în vêndare cu știință animale atacate sau bănuite numai de boale contagioase, constitue un delict prevĕdut și pedepsit de art. 174 lit. b. din legea poliției sanitare de la 28 mai 1882. (Cpr. art. 459 C. penal fr.).

Informații greșite sau exagerațiile comercianților.

Dar dacă ascunderea cu rea credință a unor împrejurări poate fi considerată ca dol și să dee loc la anularea contractului, toată lumea este de acord pentru a decide că o informațiune greșită, dată de bună credință de una din părțile contractante [2]), sau exagerațiunile comercianților asupra calității mărfurilor ce vênd, nu constituesc un dol de natură a produce nici anularea contractului, nici o acțiune în daune, dacă acest fapt n'a fost urmat de manopere frauduloase caracteristice, întrebuințate pentru a induce pe cumpărător în eroare sau pentru a'l împedica de a examina marfa [3]).

Micimea prețului vêndărei.

Prețul cu care s'ar fi cumpărat un lucru nu poate, de asemene, din causa micimei lui, să fie considerat ca o consecință a dolului, dacă el nu este resultatul unor manopere condemnabile din partea cumpărătorului spre a induce pe vêndĕtor în eroare asupra adevĕratei valori a lucrului vêndut [4]). In acest sens Pomponius ḑicea că, în vêndări și cumpărări, părțile contractante pot să se înșele reciproc asu-

---

[1]) „Vêndĕtorii sunt datori să spue pricinele vitelor ce le au de vêndare, ḑice Andr. Donici (§ 12 și 13, cap. 11), căci de va vinde cineva vite smreduite de boală *și se va dovedi că au fost prin știința sa*, atunce va plăti și paguba ce se va întâmpla cu smreduirea acelor vite".

[2]) Cpr. C. Rennes, D. P., 83. 1. 330.

[3]) Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 302. Mourlon, II, 1057. Acollas, II, p. 759. Demolombe, XXIV, 178. Bédarride, I, 70. Larombière, I, art. 1116, No. 5. Baudry et Barde, I, 100. — Veḑi însă Laurent, XV, 528. Cpr. art. 667 C. civ. portughez și art. 1301 C. civ. mexican; L. 22, § 3, Dig., 19, 2, *Locati conducti;* L. 16, § 4, Dig., 4, 4, *De minoribus 25 annis;* L. 8, Cod., 4, 44, *De rescindenda venditione*, etc.

[4]) Cpr. Bédarride, *Du dol et de la fraude*, I, 70 urm.

pra preţului: „*Pomponius ait, in pretio emptionis et venditionis naturaliter licere contrahentibus se circumvenire*“. (L. 16, § 4, Dig., 4, 4, *De minoribus 25 annis*).

Doctrina mai divide încă dolul în principal (*dolus dans causam contractui*) şi accidental (*dolus incidens*).

Dol principal. Dolul este principal când el a fost causa contractului şi când fără dênsul partea n'ar fi contractat [1]) (art. 960).

Dol accidental. Dolul accidental este acela care n'a fost causa contractului, şi fără care partea ar fi contractat, însă poate în condiţiuni mai avantajoase [2]). De aceea, acest dol nu dă loc de cât la o acţiune în daune (art. 998), pe când

---

Exemple de dol principal. [1]) Eată un exemplu de dol principal împrumutat de la moravurile Romanilor şi de la textele din Digeste (L. 11, § 5, Dig. 19, 1): O persoană vinde *cu ştiinţă* o sclavă *deflorată* unei persoane care voea să cumpere o sclavă *virgină*; *si quis virginem se emere putasset*: Dolul, în specie, fiind principal (*dolus dans causam contractui*), dădea loc la desfiinţarea contractului. Cpr. Molitor, I, 110. Bernard, II, 583.

Exemple de dol accidental. [2]) Eată un exemplu de dol accidental (*incidens*) împrumutat tot de la textele din Digeste: un telal cumpără drept nouă o haină vechie (*vestimenta interpola*, o haină întoarsă pe dos); dolul, în specie, fiind accidental, nu va da loc la resiliarea contractului, ci numai la daune (L. 45, Dig., 18, 1). Legea acordă în specie cumpărătorului numai o despăgubire, pentru că el făcênd comerţul de haine, este presupus că ar fi contractat chiar dacă ar fi ştiut că haina vêndută este vechie. Ascunderea calităţei hainei din partea vênd̦ătorului, ori cât de păgubitoare ar fi, n'a fost deci causa determinată a contractului, şi de aceea vênd̦area remâne bună. Cpr. Molitor, *Les oblig. en droit romain*, I, 110.

Alt exemplu de dol accidental: Am cumpărat o casă care'mi convenea, însă vênd̦ătorul m'a făcut să cred că ea are nişte foloase pe care nu le presintă în realitate, ceea ce m'a făcut s'o plătesc mai scump de cât aş fi plătit-o fără aceste împrejurări; vênd̦area este bună, dolul în specie ne dându'mi de cât o acţiune în despăgubire (art. 998). Cpr. Marcadé, IV, 421.

Eată în fine încă un exemplu de dol accidental pe care'l dă Merlin: Am cumparat o casă care are o fântână, fără ca vênd̦ătorul să'mi fi spus că proprietarii vecini au dreptul de a scoate apă dintr'ênsa. Vênd̦area este bună, însă voi avea o acţiune în daune contra vênd̦ătorului. Veḍi Merlin, Répert. v° *Dol*, No. III. T. IV, p. 724. Bédarride, I, 67.—Codul Caragea permite din contra resiliarea vênd̦ării „când se va găsi că lucrul cel nemişcător vêndut are o robire, *şi nu o va spune vênd̦ătorul*.“

dolul principal dă loc la anularea contractului. [1]) (Cpr. L. 13, § 4, Dig., 19, 1, *De actionibus empti et venditi).*

Critică. Această distincţiune între dolul principal şi acel accidental, împrumutată de la Pothier (II, 31) şi de la textele din Digeste, este însă departe de a fi exactă, căci se poate întâmpla ca dolul accidental să devie principal şi, prin urmare, să aducă anularea contractului [2]). Totul fiind în asemene materie o chestie de fapt [3]), distincţiunea este

---

[1]) Pothier, II, 31. Thiry, II, 584. Arntz, III, 24. Baudry et Barde, I, 116. Bédarride, I, 66 urm. 264 urm. Mourlon, II, 1056. Marcadé, IV, 421. Demolombe, XXIV, 177. Demante, V, 26 bis. Larombière, I, art. 1116, No. 3. Massé-Vergé, III, § 614, p. 558, nota 10. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 302. Baudry, II, 814. Cpr. art. 1270, § 2 C. civ. spaniol din 1889.

[2]) Mourlon, II, 1056. Bédarride, I, 76. T. Huc, VII, 37.

Dolul este o chestie de fapt. [3]) Legea nedefinind elementele dolului civil, faptele care pot să'l constituească sunt lasate la apreciarea suverană a judecătorilor fondului, care, în asemene materie, nu sunt obligaţi a ţine sama de regulele dreptului criminal. C. Paris, 11 mai 1887, *Pand. Périod.*, 1889. 2. 53. Judecătorii fondului vor aprecia deci, în fie care causă, după împrejurări, gravitatea faptelor pretinse doloase, şi mai cu samă punctul de a se şti dacă manoperele întrebuinţate de una din părţi au fost causa determinantă a contractului. Cas. fr., *Pand. Périod.*, 1888. 1. 249. Cpr. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1873, p. 37. Bulet. 1886, p. 395. Bulet. 1893, p. 223. *Dreptul* din 1886, No. 48 şi din 1893, No. 31.—Apreciarea judecătorilor fondului este suverană şi scapă de controlul Casaţiei. Cas. fr., D. P., 87. 1. 230 şi 398. D. P., 86. 1. 69 şi 403. *Pand. Périod.*, 1896, 1. 5 şi 254. Cpr. Pand. fr., Répert. t. 14, v° *Cass. civ.*, 1087 urm. Demolombe, XXIV, 174. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 304. T. Huc, VII, 39. Duranton, X, 168. Pĕucescu, I, 143. Baudry, II, 818. Baudry et Barde, I, 119. Bédarride, *Du dol et de la fraude*, I, 25 urm, Massé-Vergé, III, § 614, p. 558, nota 10. Fuzier-Herman, *Code civ. annoté*, art. 1116, No. 32.

Dar dacă judecătorii fondului apreciază în mod suveran faptele care constituesc dolul, hotărîrea care ar fi anulat un contract pentru dol ar fi supusă controlului Casaţiei, dacă ei n'ar fi declarat că consimţĕmêntul uneia din părţi ar fi fost surprins prin manoperele urzite de ceealaltă parte, sau de unul de al treile cu concursul uneia din părţi. Aubry et Rau, Demolombe, Baudry et Barde, Duranton, *loco cit.* Curtea de casaţie nu poate deci să fie chiemată, după cum se exprimă o decisie a Curţei supreme din Fran-

periculoasă și de natură a induce spiritele în eroare ; de aceea, ea se vede cu drept cuvênt criticată de unii autori. [1])

Art. 960 vorbește de dolul care *precedează convenţiunea* și care o anulează, pentru că consimţĕmêntul n'a fost liber. Se poate însă întâmpla ca dolul să fie posterior contractului ; de exemplu : voind a sustrage prin fraudă bunurile mele de la urmărirea creditorilor mei, am înstrăinat moșia mea prin un act simulat, adecă fără a primi preţul vêndărei, așa în cât, în aparenţă, am încetat de a fi proprietar, de și, în realitate, bunul n'a eșit din patrimoniul meu. Dacă presupunem că cumpărătorul, de la care am neglijat de a lua un contra-inscris, abuzează de încrederea mea și caută a se folosi de contractul simulat și a se înbogăţi în dauna mea, dolul seu, în asemene caz, fiind posterior contractului, nu este o causă de anulare, pentru că, în momentul când am subscris contractul, consimţĕmêntul meu a fost dat în deplină libertate [2]). Dol posterior contractului.

Până acum ne am ocupat despre dolul care resultă din manopere frauduloase. Unii mai pomenesc încă de un dol așa dis *real, dolus re ipsa*, astfel numit pentru că el este cuprins în însuș lucrul, *quia ipsa res in se dolum habet* (L. 37, Dig., 45, 1, *De verb. oblig.*). Vorbim de el numai *pro memoria*, pentru că această specie de dol confundênduse cu lesiunea enormă, este astăzi necunoscută atât ca dol cât și ca lesiune [3]). Dol real.

Condiţiunile cerute pentru ca dolul să atragă anularea contractului.

Pentru ca dolul să poată produce anularea contractului se cer, după art. 960, mai multe condiţiuni :

---

cia, din 5 dechemb. 1838, a verifica de cât consecinţile juridice care au fost deduse din dol de către judecătorii fondului. Vedi această decisie în Repert. lui Dalloz, v° *Successions*, p. 276, colona 2, *ad notam*. Cpr. D. P., 87. 1. 398.

[1]) Vedi Laurent, XV, 523. T. Huc, VII, 37. Acollas, II, p. 559. Demante, V, 26 bis. Baudry et Barde, I, 116.

[2]) Cpr. Bédarride, I, 101 urm. Demolombe, XXIV, 182. Larombière, I, art. 1116, No. 6. Baudry, II, 814. Baudry et Barde, I, 115. Cpr. Cas. fr., D. P., 85. 1. 229. D. P., 96. 1. 556.

[3]) Cpr. Larombière, I, art. 1116, No. 7. Demolombe, XXIV, 170. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, IV, 96. Baudry et Barde, I, 104. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 302.

1° Dolul trebue să emane de la una din părţile contractante, fie că această parte a întrebuinţat ea însuş uneltiri viclene, fie că a participat numai la ele ca complice, sau le a cunoscut macar în momentul formărei contractului, fără a le da pe faţă [1]).

Casul în care dolul emană de la o a treia persoană.

Dacă dolul nu este opera uneia din părţi, ci a unei a treia persoane, partea înşălată nu va putea cere anularea contractului, ci numai daune de la cel de al treile (art. 998 [2]).

---

[1]) Bédarride, I, 36. Baudry, II, 813, nota 1. Demol., XXIV, 185, 186. Larombière, I, art. 1114, No. 8. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 303. Laurent, XV, 529. Pand. fr., II, 7271. Arntz, III, 23. Marcadé, IV, 422. Baudry et Barde, I, 109. Pĕucescu, I, 147. Cpr. art. 1167 C. Calimach (875 C. austriac).

Dolul urzit de un mandatar.

Dolul urzit de un mandatar legal sau convenţional dă loc la anularea contractului în contra mandantelui. Cpr. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obligazioni*, IV, 104. Baudry et Barde, I, 112. „*Item si quid ex dolo procuratoris ad dominum pervenit, datur in dominum de dolo actio, in quantum ad eum pervenit.*“ (L. 15, § 2, Dig., 4, 3).—In puterea acestor principii, Curtea din Galatz şi acea din Bucureşti au decis că minorul respunde de manoperele tatălui sau epitropului sĕu, dacă el a profitat de ele (*Dreptul* din 1892, No. 45 ; *Dreptul* din 1884, No. 38), ceea ce era admis şi la Romani L. 4, § 23, Dig., 44, 4, *De doli mali et metus except.*). *Factum tutoris, factum pupilli.* Mandantele nu respunde însă, după părerea generală, de daunele datorite de mandatar din causa dolului, pentru că el n'a dat acestuia mandat că să înşăle. Demolombe, XXIV, 187. Laurent, XV, 529, *in fine.* Pand. fr., II, 7272. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 303, nota 28. Larombière, I, art. 1116, No. 10. Baudry et Barde, I, 112. Comp. Cas. fr., D. P., 1894. 1. 505. — Această distincţiune între anularea contractului şi acţiunea în daune cu drept cuvênt este însă respinsă de unii autori, pentru că mandantele este în culpă de a fi delegat puterile sale unei persoane capabile de a întrebuinţa dol, şi această culpă dând loc la daune, autorul ei (mandantele) este responsabil, remânându-i, bine-inţĕles, recurs în contra mandatarului. *Qui mandat ipse fecisse videtur.* Bédarride, I, 81. Pĕucescu, I, 148.

[2]) Pothier, II, 32. Thiry, II, 584. Baudry, II, 813. Arntz, III, 23. Mourlon, II, 1058. Vigié, II, 1121. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 303. Marcadé, IV, 418. Molitor, I, 115. Acollas, II p. 760. Baudry et Barde, I, 112, 114. Demante, V, 26. Pĕucescu, I, 150. Cpr. L. 18, § 3, Dig., 4, 3 şi art. 1166 C. Calimach (874 C. austr.). Bine inţĕles că, pentru ca cel de al treile să poată fi tras la respundere, se cere ca el să fi întrebuinţat adevărate manopere viclene, căci dacă el s'ar

Aceste principii nu se aplică însă de cât la contracte,

fi mărginit numai a da uneia din părți un sfat, de bună credință și fără fraudă, el n'ar avea absolut nici o respundere. Cpr. Larombière, I, art. 1116, No. 9. „*Consilii non fraudulenti nulla obligatio est; cæterum si dolus et calliditas intercessit, de dolo actio competit*“. (L. 47, Dig., 50, 17).

Ce trebue să decidem în caz când dolul ar fi fost urzit de ambele părți contractante, una în contra alteia? Legile romane admiteau în asemene caz o compensație reciprocă. „*Si duo dolo malo fecerint, invicem de dolo non agent.*“ (L. 36, Dig., 4, 3, *De dolo malo*). Vedi și L. 3, § 3, Dig., 2, 10, precum și L. 57, § 3, Dig., 18, 1, unde se dice: „*Dolo inter utramque partem compensando.*“ Mai vedi încă L. 10, Dig., 16, 2, *De compensationibus*, care admite, de asemene, compensația între doi asociați ce s'au făcut culpabili de o negligență egală în afacerile societății. Casul în care dolul emană de la ambele părți contractante. Controversă.

Această soluție, admisă de autorii anteriori codului (vedi Voët, IV, 3, 8; Brunemann, *ad legem* 57, 18, 1; Bargali, *De dolo et culpa*, lib. VI, cap. 15, No. 26, 32 și 33), se vede admisă și de unii autori moderni. Vedi Giorgio Giorgi, *Teoria delle obligazioni*, II, 41, IV, 107 și VIII, 95.

Credem însă, cu toate aceste, că asemene compensație nu mai poate fi admisă astăzi, pentru că nici un text de lege n'o consacră. Apoi, compensarea ar presupune un dol egal din partea ambelor părți, ceea ce se va întâmpla foarte rar și, în ori ce caz, va fi foarte greu de apreciat, pentru că manoperele frauduloase n'au mai nici o dată același caracter și același obiect. In lipsa unui text expres, ambele părți trebue să aibă deci dreptul de a se plânge și de a cere anularea contractului sau numai daune, în caz când părțile ar fi de acord pentru menținerea lui. Sumele însă la care părțile vor fi reciproc condamnate una către alta vor putea fi compensate. Cpr. Boissonade, *op. cit.* II, 92.

Această soluție este conformă cu cele expuse în t. I, partea II al lucrărei noastre, p. 198, unde am vedut că, în materie de despărțenie, soțul culpabil de adulter nu poate opune, ca fine de neprimire, adulteriul ce ar fi comis celalat soț, art. 336 din codul penal fr. fiind eliminat de legiuitorul nostru. Cpr. Trib. Iași, *Dreptul* din 1883, No. 28.—*Contrà.* Cas. rom., S-a II, Bulet. 1871, p. 208. Pentru a ajunge la acest resultat, Curtea noastră supremă se intemeiază pe dreptul nostru anterior (pravila lui M. Basarab, cap. 127—129; codul Caragea, § 3, partea 5, cap. 10; codul penal din 1850, art. 266 urm; L. 13, § 5, Dig., 48, 5, *Ad legem Juliam de adulteriis*;— L. 39, Dig., 24, 3, *Soluto matrimonio*), care, în adevĕr, admiteau asemene fine de neprimire; însă toate a- Compensarea este inadmisibilă și în materie de adulter. Controversă.

căci, în cât privește actele cu titlu gratuit, ori de unde dolul

ceste legislațiuni sunt abrogate ca contrarii codului actual (art. 1912 C. C.).—Cu toate acestea, tribunalul din Dorohoi a decis de curênd (3 oct. 1895, T. Aronovici președ.) că acțiunea in adulter nu aparține soțului care s'ar fi făcut el însuș culpabil de acest delict. Vedi *Dreptul* din 1896, No. 23.

Imoralitatea unuia din soți nu poate fi compensată cu imoralitatea celuilalt.

Tot în aceiaș ordine de idei, tribunalul din Brăila hotărîse că, de câte ori femeea măritată întreține relațiuni ilicite cu știrea și consimțêmêntul soțului seu, *cum mulier viri lenocinio adulterata fuerit* (L. 47, Dig., 24, 3), care soț, în asemene caz, era *codoș și hotru muerei sale*, după cum se exprimă vechile noastre pravile, acesta nu mai este primit a porni acțiunea în adulter (*Dreptul* din 1882, No. 17); însă asemene fine de neprimire, admisă în dreptul nostru anterior (C. Caragea, partea V, cap. 10, § 3 și L. 47, Dig., 24, 3, *Soluto matrimonio*), este respinsă de legiuitorul modern. Cpr. Faustin Hélie, *C. pén.*, IV, 1647, și tratatul nostru în limba franceză, cap. *Du divorce*, p. 108, nota 2.

Soțul inocent este liber de a stînge acțiunea de adulter, chiar în urma desfacerei căsătoriei. Art. 270 C. pen.

Și fiind că, în treacăt, am vorbit de delictul de adulter, care nu se poate urmări de cât după o cerere formală a soțului inocent, acest soț putênd ori și când, în cursul procedurei, să'și retragă cererea sa și să ceară stingerea acțiunei publice (art. 270 C. pen.), este bine să notăm, de și nu este tocmai aici locul, o decisie recentă a Curței noastre supreme (27 ianuar 1897) prin care se pune în principiu că dreptul soțului inocent de a provoca stingerea acțiunei publice nu încetează nici în casul, când înainte de a se judeca acțiunea de adulter, căsătoria s'ar fi desfăcut. *Curier judiciar* din 1897, No. 9. Tot în acest sens se pronunțase și Curtea din Iași s-a I, prin decisia No. 653 din 1896.

Am vêdut mai sus că, de câte ori dolul ar fi fost urzit de ambele părți contractante, una în contra alteia, ambele părți ar avea dreptul de a cere desființarea contractului, sau numai daune, la caz când ele ar voi să'l mențină.

Casul în care fiind mai multe părți, dolul nu emană de cât de la una din ele.

Eată însă o altă ipoteză, care a dat loc la controversă: O persoană vinde moșia sa la doi cumpărători în indivisiune, însă numai unul din cumpărători a determinat prin manopere viclene pe vêndêtor să contracteze, celalalt fiind de bună credință. Contractul fi-va el anulabil față cu amêndoi, sau față cu nici unul? Respunsul este lesne. Consimțêmêntul vêndêtorului fiind indivisibil, cumpărătorul de bună credință va suferi consecințele relei credințe a celuilalt cumpărator, căci întru cât el s'a asociat cu altul la un contract comun, întru atâta este just ca el să fie supus tuturor causelor de anulabilitate provenite din culpa coasociatului seu. Aceiaș soluție este admisibilă în caz când, într'un contract de societate, una din părți ar fi fost determinată a contracta prin dolul numai a unuia din asociați, ceilalți fiind de bună cre-

ar veni, voința dăruitorului sau testatorului n'ar fi liberă [1]).

Același lucru trebue să'l dicem și în privința primirei sau lepădărei unei moșteniri (art. 694), recunoașterei unui copil natural, etc. [2]).

Deosebire între dol și violență. Art. 955, 960.

Din cele mai sus expuse resultă că, în materie de contracte, violența se deosebește de dol, pentru că, pe când violența operează *generaliter in rem* (L. 9, § 1 și L. 14, § 3, Dig., 4, 2), adecă este o causă de anulare ori de unde ea ar veni (art. 955), dolul, din contra, operează *specialiter in personam* (cpr. L. 2, § 1, Dig., 44, 4, *De doli mali et metus except.* și L. 5, Cod., 4, 44, *De rescind. venditione*), adecă trebue să emane de la adversar, *dolus adversarii* (L. 5, Cod., 4, 44), sau mai bine dis, de la una din părțile contractante (art. 960). Motivele acestei deosebiri sunt următoarele.

1° Violența aduce o mai mare tulburare în societate de cât dolul;

2° De câte ori o persoană a fost violentată, ea nu are a'și imputa nici o negligență, pe când, în materie de dol, se poate dice că ea n'a fost destul de diligentă;

3° Dacă partea înșălată de o a treia persoană ar fi putut anula contractul, partea inocentă de ori ce manopere ar fi suferit pe nedrept consecințele dolului. In caz de dol din partea unui al treile, recursul în daune contra autorului lui a părut deci suficient [3]). In fine, Ulpian, în L.

---

dință; ceea ce însemnează că contractul va putea fi desființat față cu toți asociații, chiar și cu acei cari ar fi fost străini de dol. Cpr. T. Huc, VII, 38, *in fine.—Contrà.* Demolombe, XXIV, 183. Baudry et Barde, I, 111. După acești din urmă autori, convențiunea va remânea în picioare, partea înșălată avênd numai dreptul de a cere daune de la autorul dolului.

[1]) Tribun. Ilfov și Cas. fr., *Dreptul* din 1889, No. 59. *Pand. Période.*, 87. 1. 237. Vedi autoritățile citate în Tom IV al lucrărei noastre, p. 21, nota 2 și p. 22, nota 3.

[2]) Cpr. Laurent, IX, 354 și XV, 529, *in fine.* Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 303, nota 26. Baudry et Barde, I, 113. Pand. fr., II, 7279. Vigié, II, 1121. Vedi și autoritățile citate în t. III al lucrărei noastre, p. 331, nota 2.

[3]) Cpr. Baudry, II, 813. Thiry, II, 584. Vigié, II, 1117. Demolombe, XXIV, 184. Mourlon, II, 1058. Bugnet asupra lui Pothier, II, p. 20, nota 2. P. Gide, *Revue pratique*, t. 19 (an. 1865), p. 239. Giorgio Giorgi, IV, 101. Baudry et Barde, I, 110. Pëucescu, I, 135, 149. Vedi și Marcadé, IV, 418.

14, § 3, Dig. 4, 2, pare a da ca motiv a acestei deosebiri, dificultatea pe care cele mai multe ori persoana violentată ar fi avut a stabili de la cine emană violența. *Metus habet in se ignorantiam* [1]).

Cu toate aceste, am vĕdut *suprà*, p. 66, că art. 1167 din codul Calimach (875 C. austriac) pune pe aceiaș linie dolul și violența, și sunt autori care aprobă asemene dispositiune [2]). Și, în adevĕr, drept vorbind, mai cu samă din punctul de vedere filosofic, această deosebire nu se prea explică, pentru că dolul, ca și violența, viciează consimțĕmêntul în toate casurile, fie el opera uneia din părțile contractante, fie a unuia de al treile. Cu toate aceste, mai toate legislațiunile străine, afară de codul austriac (art. 875), consacră această deosebire între dol și violență [3]).

Dovedirea dolului.

In ori ce caz, fie că partea înșalată cere anularea contractului, fie că ea cere numai daune, ea va trebui să dovedească manoperele viclene într'un mod clar, *ex perspicuis indiciis* (L. 6, Cod., 2, 21, *De dolo malo*), căci dolul nu se presupune (art. 960 § 2) [4]), ci bună credință este din contra în tot-deauna presupusă, sarcina probei căd̦ênd asupra celui care aleagă reaua credință (art. 1899, § 2). *Nemo præsumitur malus.* „Cine va d̦ice că de silă *și cu înșălăciune* a dat carte, trebue să dovedească sila și înșălăciunea", d̦ice art. 18, partea 6 capit. 2 din codul Caragea.

Dovada se va putea face prin interogator [5]), marturi și presumpțiuni grave, precise și concordante, ori care ar fi valoarea obiectului contractului, și chiar dacă n'ar exista

---

[1]) Acesta este singurul motiv pe care îl dă Delvincourt, II, p. 463, jăluinduse că ceilalți autori nu dau nici unul (?).

[2]) Cpr. Larombière, I, art. 1116, No. 8. T. Huc, VII, 38. Laurent, XV, 529. Boissonade, *Projet de code civil pour l'empire du Japon*, II, No. 79. Veți și *infrà*, p. 84 urm., unde dispositiile codului actual vor fi criticate mai pe larg.

[3]) Veți legile străine citate *suprà*, p. 66, nota 4.

Casurile în care dolul este presupus.

[4]) Dolul este însă presupus în casurile art. 809, 810, 812, 883, 940 C. C., 722 C. com., etc. Veți explicarea acestor texte în opera noastră, t. IV. Cpr. Bédarride, I, 161 urm.

Conventiunile subscrise de o persoană incapabilă sunt de asemene presupuse doloase; de aceea incapabilul poate să le atace. Cpr. Bédarride, I, 109 urm.

[5]) Cpr. C. Paris, 7 dechem. 1814, Répert. Dalloz, *Oblig.*, p. 701, *ad notam.*

nici un început de dovadă scrisă, pentru că acel care întrebuinţează manopere dolosive are îngrijirea de a lucra la întunerec şi de a nu lăsa nici o urmă despre existenţa lor (art. 1198) [1].

Un singur martur ar fi chiar de ajuns, pentru că regula romană „*testis unus, testis nullus*“ (L. 9, § 1, Cod., 4, 20 şi L. 12, Dig., 22, 5, *De testibus*), admisă în legislaţiunile anterioare [2], nu mai este admisă astăzi. O singură presumţiune, ori cât de gravă ar fi, n'ar fi însă suficientă [3]. Testis unus, testis nullus.

Dolul ar putea fi dovedit şi în contra unui act autentic [4], şi chiar prin jurământul părţei de la care el emană [5].

---

[1]) Cas. rom., S-a I, Bulet. 1873, p. 37. Bulet. 1883, p. 1025. C. Bucureşti şi Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1884, No. 38. *Dreptul* din 1890, No. 53. C. Focşani, *Dreptul* din 1886, No. 50. Cas. fr., D. P., 72. 1. 240. D. P., 78. 1. 164. D. P., 82. 1. 161. D. P., 86. 1. 403. *Dreptul* din 1881, No. 82. *Pand. Périod.*, 1887, 1, 289. *Pand. Périod.*, 96. 1. 254. Cas. Firenze, 31 dechembrie 1875, *La Legge*, 1876, 1, 307. Arntz, III, 26. Laurent, XV, 530. Demolombe, XXIV, 188. Baudry, II, 818. Thiry, II, 585, *in fine*. Vigié, II, 1123. Bédarride, I, 253 urm. Pëucescu, I, 143. Pand. fr., II, 7324 urm. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 304. T. Huc, VII, 39. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obligazioni*, IV, 106. Baudry et Barde,I, 118.

De câte ori însă reclamantul nu va articula fapte precise şi positive, care să caracterizeze dolul, instanţele de fond vor putea respinge administrarea ori cărei probe. *Frustra probatur, quod probatum non relevat.* Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1891, No. 1 şi din 1890, No. 53. Cpr. C. Douai, Répert. Dalloz, *Oblig.*, 221. Bédarride, I, 249 urm. Vedi şi t. IV al lucrărei noastre, p. 23, nota 1 şi 3.

[2]) In cât priveşte vechile legislaţiuni, care admiteau regula „*testis unus, testis nullus*“, vedi M. Basarab, glava 22; Cod. Caragea, art. 35, partea IV, cap. 2; Cod. Calimach, art. 1176 şi 1339; Andr. Donici, art. 5, cap. 22; C. Armenopol, cartea 1, cap. 6, pentru marturi; L. 9, § 1, Cod., 4, 20 şi L. 12, Dig., 22, 5. Deuteronomul lui Moise, capit. 19, v. 15. Cpr. Koranul lui Mahomet, cap. 2, § 282. Pothier, II, 817 şi X, 186. Vedi şi tratatul nostru în limba franceză, *chap. des Preuves*, p. 407, nota 2. Dreptul vechiu.

[3]) Bédaride, *Du dol et de la fraude*, I, 258.

[4]) Cas. rom., S-a I, Bulet. 1883, p. 1025. *Dreptul* din 1893, No. 31. Cas. fr., *Pand. Périod.*, 87. 1. 289. *Pand. Périod.*, 96. 1. 254. Vedi şi Pand. fr., Répert. *Oblig.*, II, 7328.

[5]) Cpr. Laurent, XX, 250. Pand. fr., Répert. t. XXIII, v° *Délation de serment*, 182 urm.

Apreciare de fapt.

In ori ce caz, judecătorii fondului vor aprecia în mod suveran gravitatea faptelor pretinse doloase, precum și dacă manoperele întrebuințate au fost causa determinantă a contractului [1]).

Judecătorii vor ține samă de fineța manoperelor întrebuințate, de vêrsta, sexul, condițiunea socială (art. 956, § 2), starea morală a părților, etc. [2])

Dol principal și substanțial.

2° Pentru ca dolul să poată produce anularea contractului, se mai cere încă ca el să fie *principal* și *substanțial*, adecă ca manoperele dolosive să fie de așa natură în cât să fie evident că fără dênsele ceealaltă parte n'ar fi contractat (art. 960). [3]) „Amăgirea trebue să fie astfel, dice

---

[1]) Baudry et Barde, I, 119. Vedi *suprà*, p. 74, nota 3. Sinceritatea marturilor se apreciază de asemene în mod suveran de judecătorii fondului. (L. 3, Pr., *in fine*, Dig., 22, 5, *De testibus*).

[2]) Cpr. Bédarride, *Du dol et de la fraude*, I, 27 urm., 30.

[3]) Cpr. Cas. rom., *Dreptul* din 1886, No. 48. C. Iași și București, *Dreptul* din 1891, No. 61. *Curier judiciar* din 1894, No. 22. Trib. Dolj, *Dreptul* din 1893, No. 62. Baudry, II, 814. Thiry, II, 584. Vigié, II, 1122. Mourlon, II, 1056. Bédaride, I, 31. Pand. fr., II, 7266 urm. Pëucescu, I, 144. Baudry et Barde, 1, 115.

Dolul care produce anularea contractului poate să fie relativ la consimțëmêntul părței, la capacitatea sa și la obiectul care face materia contractului.

Dol relativ la consimțëmêntul uneia din părți.

Exemple de dol relativ la consimțëmêntul uneia din părți: Avênd cu cineva un proces la un tribunal depărtat, acea persoană, prin scrisori sau alte acte, mĕ face să cred că procesul s'a perdut la prima instanță pentru a'mi smulge o transacțiune și renunțarea la dreptul de apel. Dovedindu-se, în asemene caz, dolul, transacțiunea va cădea, pentru că consimțëmêntul meu n'a fost dat în deplină libertate. Bédarride, I, 55. *Alt exemplu*: Avênd o casă pe care nu voesc a ți-o vinde, prin planuri și ălte acte falșe mĕ faci să cred că această casă are să fie în curênd expropriată și, prin aceste manopere, mĕ faci să consimt la vêndare. Bédaride, I, 54. Rolland de Villargues, Répert., v° *Dol*, No. 27.

Dol relativ la capacitatea părței.

Exemplu de dol relativ la capacitatea părței: Un minor sau o femee măritată îmi arată acte falșe pentru a mĕ induce in eroare și a'mi disimula incapacitatea lor, adecă pentru a mĕ face să cred că minorul este major sau femeea despărțită. Bédarride, I, 57—60. Trebue să menționăm, în această privință, art. 1305 din codul italian, după care minorul care, prin manopere frauduloase, a ascuns minoritatea

art. 1165 din codul Calimach (873 C. austriac), în cât fără dênsa nu s'ar fi făcut nici de cum tocmala sau ar fi urmat cu alt chip."

Aceste sunt cele două condiţii cerute de art. 960, însă din acest text mai resultă încă că dolul, pentru a aduce anularea contractului, trebue să producă resultatul aşteptat, adecă să inducă pe o parte în o eroare oare care şi să'i aducă o pagubă actuală sau cel puţin viitoare *(eventus damni)* [1]).

Dolul produce deci o eroare în persoana aceluia care a fost victima lui; însă anularea care se întemeiază pe uneltiri viclene nu se confundă astăzi cu acea care resultă din eroarea spontanee a părţei, pentru că eroarea, care, desbracată de ori ce manopere viclene, este neîndestulătoare spre a aduce anularea contractului, precum este, de exem- Dolul nu se confundă cu eroarea.

---

sa, nu poate să atace obligaţia contractată de dênsul.—Cât pentru codul român, art. 1159 (1307 C. fr.) prevede că simpla declaraţiune de majoritate, fără alte manopere viclene din partea minorului, nu constitue un dol şi nu'i rădică acţiunea în rescisiune, de unde resultă că el n'are această acţiune dacă a întrebuinţat manopere frauduloase (art. 1162). Cpr. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1889, No. 76. Laurent, XVIII, 547.

Exemplu de dol relativ la obiectul care face materia contractului: Avênd un animal vicios sau bolnav, prin deosebite machinaţiuni, mĕ faci sĕ cred că el e sănătos şi'l cumpĕr; contractul este supus desfiinţărei, pentru că consimţĕmêntul meu n'a fost liber. Mai mult încă, contractul ar fi, după noi, anulabil, dacă cu rea credinţă te ai fi mărginit a ascunde viciile animalului, fără a întrebuinţa nici o manoperă frauduloasă. Cpr. Cas. fr., D. P., 74. 1. 193. Chestiunea însă, în această din urmă privinţă, este controversată. Vedi *suprà*, p. 71, text şi nota 3. Cpr. art. 174 al. b din legea poliţiei sanitare de la 22 mai 1882. Dol relativ la obiectul contractului.

Dol relativ la causa contractului: Ori ce contractat neputênd să aibă fiinţă fără o causa (art. 966), dolul are tocmai de scop de a înşăla pe o parte asupra însuş causei sau de a ascunde falşitatea ori ilegalitatea acelei pe care se întemeiază contractul. In ori ce caz, dovada dolului va conduce la acelaş resultat, adecă va produce anularea contractului. Cpr. Bédarride, I, 64 urm. Dol relativ la causa contractului.

[1]) Baudry, II, 816. Bédarride, I, 37 urm., 40. Baudry et Barde, I, 117.—O daună morală ar fi suficientă pentru a aduce anularea contractului. Bédarride, I, 41. Daună morală.

plu, eroarea asupra motivelor convenţiunei (vedi *suprà*, p. 55, 56), va produce din contra anularea, de câte ori ea a fost însoţită de uneltiri viclene. Astfel, dacă am cumparat un cal, fiind în credinţa falşă că calul meu perise, eroarea mea căḑênd asupra motivelor convenţiunei, vênḑarea nu va fi anulabilă, dăcă n'am fost victima unui dol; dacă din contra eroarea în care mĕ găseam în momentul închierei contractului 'mi a fost inspirată prin manoperele viclene urzite de vênḑĕtor, vênḑarea va putea fi resiliată [1]).

Critică la adresa legiuitorului.

Aşa dar, în resumat, în sistemul legiuirei noastre, ca şi în acel a mai tuturor legiuirilor străine, dolul urzit de una din părţile contractante este un viciu al consimţĕmêntului şi, în consecinţă, dă loc la anularea contractului, pe când acel urzit de o a treia persoană, fără complicitatea vre uneia din părţi, nu dă loc de cât la repararea prejudiciului causat (art. 998). Acest sistem este cu drept cuvênt criticat de unii autori. Eată cum se exprimă, în această privinţă, G-ve Boissonade, în proiectul seu de cod civil elaborat pentru imperiul Japonului, p. 90, 91, No. 79: „*La raison se refuse à comprendre qu'un fait dolosif, un acte frauduleux, change de nature et de gravité avec la personne de son auteur, qu'il produise un vice de consentement quand il est accompli par la partie et laisse au consentement toute sa validité quand il est accompli par un tiers; tel est pourtant le résultat singulier auquel paraît conduire l'art. 1116 du code francais (960 C. rom.) et contre lequel les auteurs n'ont pas assez protesté.*

„*Quand il s'agit, au contraire, de l'erreur, soit sur la chose même, soit sur ses qualités principales, la loi ne distingue pas et elle ne pouvait distinguer quelle est l'origine ou la cause de l'erreur; si elle est spontanée, si elle provient de la faute de l'autre partie ou d'un tiers; le consentement est toujours vicié. De même, s'il y a eu violence, contrainte, le consentement est toujours vicié, quel que soit l'auteur de la violence. La distinction qu'a faite le code français au sujet de l'auteur du dol n'a jamais pu être pleinement justifiée et presque tous les auteurs luttent inutilement de subtilités et d'hypothèses complaisantes pour défendre contre la raison la loi ainsi interprétée.*“

Bazat pe aceste consideraţiuni, care, precum am mai

[1]) Baudry et Barde, I, 117. Vedi şi *suprà*, p. 56, text şi nota 1.

vĕdut, *suprà*, p. 80, sunt departe de a fi lipsite de temeiŭ, acest autor aduce o profundă modificare principiilor actuale, statornicind, prin art. 333 al Proiectului, „că dolul nu exclude sau nu viciează consimţĕmêntul *de cât dacă a atras o eroare avênd prin ea însuş acest efect* [1]). In celelalte casuri, manoperele viclene nu pot da loc de cât la o acţiune în daune contra autorului lor. Cu toate aceste, dacă autorul dolului este una din părţile contractante şi dacă uneltirile viclene sunt de aşa natură în cât fără ele, partea înşălată n'ar fi contractat, ceealaltă parte va putea să dobêndească anularea contractului cu titlu de despăgubire (*à titre de réparation*) şi, la nevoe, chiar daune. In acest caz, anularea convenţiunei nu va putea să prejudice întru nimic drepturile dobêndite de cei de al treile de bună credinţă.“ [2]).

Principiul aşeḑat în acest text era în mare parte consacrat de codul Calimach, şi este şi astăzi admis în codul austriac (art. 871 urm.) Codul Calimach. Art. 1163, 1164.

Eată, în adevĕr, cum se exprimă art. 1163 şi 1164 din vechiul cod al Moldovei (871, 872 C. austriac): „Dacă o parte au înşălat pe ceealaltă cu arătări neadevĕrate, *şi dacă această înşălăciune priveşte cătră lucrul principal, sau cătră o însuşime înfiinţată a lui*, la care mai vêrtos era ţintit şi cunoscut scopul părţei înşălate, atunci nu remâne îndatorită de a se ţine de tocmală.—Iar dacă înşălăciunea nu priveşte cătră lucrul principal, nici cătră o înfiinţată însuşime a lui, ci cătră vre o împrejurare lăturalnică, atunci toc-

[1]) Codul civil portughez face de asemene să resulte nulitatea contractului *din eroarea provenită din dol*, ear nu din insuş dolul (art. 657, 663). Cpr. art. 871, 872 C. austriac. Sistemul C. portughez.

[2]) Laurent, în Ante-proiectul de revisuire, reproduce art. 1116 din codul fr. (al nostru 960), cu oare care schimbări de redacţie: „Dolul este o causă de anulare a convenţiunei, dice art. 1066 din proiect, când manoperele urzite de una din părţi sunt de aşa natură, în cât fără ele ceealaltă parte n'ar fi contractat. Toate celelalte înşălăciuni (*tromperies*) dau loc numai la o acţiune în daune.“ Cpr. art. 1115 C. italian; art. 1364 C. olandez; art. 24, 25 Cod. sviţeran asupra obligaţiilor (L. din 14 iunie 1881). In codul spaniol de la 1889 (L. din 24 iulie), dolul produce anularea contractului când este grav şi n'a fost urzit de ambele părţi contractante. Dolul uneia din părţi obligă pe autorul lui a plăti daune celeilalte părţi (art. 1270). Drept străin.

mala remâne puternică, întru cât ambele părți s'au învoit pentru lucrul principal, arătânduse și această lăturalnică împrejurare, nu ca a lor chiar scop ; trebue însă amăgitul să se îndestuleze după cuviință de către pricinuitorul amăgirei."

Art. 1165, 1166 Cod. Calimach.

„Aceleași principii au a se aplica și la amăgirea urmată în persoana aceluia căruia s'au dat făgăduința, încât fără această amăgire nu s'ar fi făcut nici de cum tocmala sau ar fi urmat cu alt chip." (Art. 1165 C. Calimach, 873 C. austriac). In fine, art. 1166 din acelaș cod (874 C. austriac) adaogă : „In fiște-care întâmplare trebue acela carele prin vicleșug sau fără frică binecuvêntată s'au făcut mijlocitor tocmelei, să îndestuleze pe ceealaltă parte pentru pagubile pricinuite."

Din aceste texte resultă următoarele :

Dolul produce o eroare, însă posibilitatea de a anula contractul nu există de cât dacă eroarea cade asupra lucrului principal sau asupra unei calități substanțiale, pe care părțile au avut-o în vedere : *wenn der Irrthum die Hauptsache, oder eine wesentliche Beschaffenheit derselben betrifft, worauf die Absicht vorzüglich gerichtet und erkläret worden* (art. 871, C. austriac) ; de câte ori însă eroarea nu cade asupra lucrului principal, nici asupra unei calități esențiale, ci asupra unei împrejurări accesorii sau *lăturalnice, sondern einen Nebenumstand* (art. 872 C. austriac), adecă asupra unei calități accidentale și nesubstanțiale, tocmala remâne puternică, partea amăgită avênd numai o acțiune în daune contra autorului dolului.

Va să dică codul Calimach consacră în termeni expreși teoria susținută de vechiul și eminentul nostru profesor de la Paris, G. Boissonade, însărcinat cu elaborarea unui proiect de cod civil pentru imperiul japonez.

Din exemplul de mai sus ușor se va putea convinge ori-cine cât de superior era, în multe privințe, codul Calimach și cât de greșiți am fost când am adoptat legislația franceză, fără a ține samă de tradiția țărei noastre.

Efectele erorei, violenței și dolului.—Regule comune celor trei vicii de consimțĕmênt.

Art. 959.—Convențiunea nu poate fi atacată pentru causă de violență, dacă, după încetarea violenței, convențiunea s'a aprobat, expres sau tacit, sau dacă a trecut timpul defipt de lege

pentru restituțiune. (Art. 793, 961, 1167, 1190, 1900 C. C. Art. 1115 C. fr.)

Art. 961. — Convenţiunea făcută prin eroare, violenţă sau dol, nu este nulă de drept, ci dă loc numai acţiunei în nulitate. (Art. 959, 1900 C. C. Art. 1117 C. fr.).

Art. 1900.—Acţiunea pentru nulitatea sau pentru stricarea unei convenţiuni, se prescrie prin ḑece ani, în toate casurile când legea nu dispune altfel.

Această prescripţie nu începe a curge, în caz de violenţă, de cât din ḑiua când violenţa a încetat; în caz de eroare, sau de dol, din ḑiua când eroarea sau dolul s'a descoperit. (Art. 952, 959, 961, 1167, 1190 C. C. Art. 1304 C. fr.).

De câte ori consimţĕmêntul a fost dat din eroare, smuls prin violenţă sau surprins prin dol, convenţia, *afară de casurile când eroarea ar fi căḑut asupra naturei convenţiunei, asupra obiectului ei şi asupra însuş existenţei causei obligaţiunei* (art. 966) [1]), nu este nulă de drept, adecă *inexistentă* sau *fără fiinţă*, ci numai *anulabilă*, partea indusă în eroare, violentată sau înşălată avênd dreptul de a cere anularea ei [2]). „Chipul cel de pe urmă prin care se desfiinţează driturile şi îndatoririle, ḑice art. 1905 din codul Calimach, este restituţia care se face pentru următoarele pricini: a) pentru amăgire urmată; b) pentru frică şi silă; c) pentru vicleşug"; şi acest text mai adaogă că driturile şi îndatoririle se mai desfiinţează încă pentru nevêrstnicie şi pentru neaflare de faţă (absenţă).

Această nulitate fiind relativă, nu poate fi exercitată de cât de persoana indusă în eroare, violentată sau înşălată [3]), sau de moştenitorii sei, putênd fi ratificată atât în mod expres cât şi tacitamente (art. 959) [4]). Nulitate relativă.

Ratificarea expresă va trebui să întrunească condiţiile prescrise de art. 1190 C. C. [5]). Ratific. expresă.

---

[1]) In aceste trei casuri, convenţia este *inexistentă* sau *fără fiinţă*. Veḑi *suprà*, p. 47, 48.

[2]) Baudry et Barde, I, 98. Veḑi şi *suprà*, p. 48 urm.

[3]) Autorul dolului sau creditorii sei (art. 974) n'ar putea cere anularea pentru dol, căci le s'ar opune cu succes excepţiunea *doli*. Cpr. Alex. Degre, *Dreptul* din 1891, No 9, p. 68.

[4]) Art. 959 este deci aplicabil atât la eroare cât şi la dol, de şi el nu vorbeşte de cât de violenţă, pentru că eroarea şi dolul viciează consimţĕmêntul ca şi violenţa. Thiry, II, 586. Acollas, II, p. 758. Baudry et Barde, I, 98.

[5]) Cas. fr., 28 ianuar 1896, *Pand. Périod.*, 96 1. 415.

Dacă părţile în drept nu cer anularea în termenul prescris de lege (art. 1900), contractul va remâne valid şi va trebui executat. (Thiry, II, 586).

Art. 1900. Acţiunea în anulare se prescrie prin *dece* ani [1]) de la descoperirea erorei sau dolului (art. 1900) [2]).

Ratif. tacită. Faptul din partea acelor în drept de a nu cere anularea în termenul de dece ani se consideră ca o ratificare tacită (art. 959).

Dacă acţiunea în anulare a fost exercitată în termenul defipt de lege, judecătorii, suverani apreciatori ai faptelor, vor anula convenţiunea de câte ori vor constata în fapt că a existat eroare, violenţă sau dol, apreciarea lor fiind suverană şi scăpând de controlul Casaţiei [3]).

Pronunţarea anulării va avea de efect ca partea a cărui consimţĕmênt n'a fost dat în deplină libertate să nu mai poată fi obligată la executarea contractului anulat.

Dacă obligaţia apucase a fi executată, partea care a dobêndit anularea ei va cere înapoi, osebit de daune, şi

---

Dreptul străin şi Codul Calimach. [1]) In codul italian, prescripţia e de *cinci* ani (art. 1300). Vedi şi art. 104 din proiectul codului german, care reduce la un an termenul în lăuntrul căruia trebue să se introducă cererea de anulare. In codul Calimach, termenul prescripţiei e de *patru* ani (art. 1959), ear în codul austriac, de *trei* ani (art. 1487). „Dritul restituţiei (adecă întoarcere înapoi în stare de mai înainte), dice art. 1959 din codul Calimach, care se cere sub cuvênt de frică, sau de vicleşug, ori de nevêrstnicie, sau de dreaptă *amăgire*, ori de lipsire de patrie, sau de înstrăinare a lucrului gâlcevit, urmată în vremea procesului, sau spre păgubirea creditorilor, se stênge *în termen de patru ani*, care, la sprevrêstnici, se socoteşte după împlinirea vêrstei de 25 ani, ear nu întru toate, ci în câte lucruri amăginduse pe sineş, sau prin alţii, au perdut, ori n'au câştigat, ori s'au îndatorit". Această prescripţie de patru ani este luată din o Constit. a lui Justinian (L. 7, Pr., Cod., 2, 53).

[2]) Cpr. C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1886, No. 57.—Violenţa va fi considerată că a încetat când partea a redobêndit libertatea sa firească şi nu se mai află sub temerea de a fi expusă, în cât priveşte persoana sau averea sa, unui rĕu considerabil şi *iminent* (legea dice pe ne drept *present*) (art. 956). In cât priveşte eroarea şi dolul, ele vor fi considerate ca descoperite când partea căduta în eroare sau înşălată le cunoaşte în toată întregimea şi întinderea lor, de şi n'ar avea încă o probă desevêrşită despre toate faptele care le constituesc. Cpr. Larombière, *Oblig.*, IV, art. 1304, 20 urm.

[3]) Vedi *suprà*, p. 74 nota 3 şi p. 82. Cpr. Cas. fr., *Pand. Période.*, 1896. 1. 254.

obiectul prestațiunei sale, dacă acest obiect se mai găsește încă în mâna părței adverse sau a moștenitorilor sei. Se înțelege că, în asemene caz, și partea indusă în eroare, violentată sau amăgită va trebui să restitue celeilalte părți toate foloasele ce va fi tras din acea tocmală, căci nimine nu se poate înavuți în detrimentul altuia (art. 1169 C. Calimach, 877 C. austriac). Intr'un cuvênt, după anulare, părțile vor fi puse, pe cât se poate, în posițiunea în care se găseau înainte de închierea tocmelei [1]).

Efectele anulărei convențiunei în privința celor de al treilea.

Care este, în privința celor de al treile, efectul anulărei convențiunei pentru vicii de consimțĕmênt? De exemplu: Am vêndut un imobil lui X, pe care și el, la rêndul seu, l'a vêndut altuia. In urma anulărei contractului pentru că consimțĕmêntul meu a fost dat din eroare, smuls prin violență sau surprins prin dol, sunt eu în drept a cere restituirea imobilului de la acest achisitor de bună credință, presupunênd, bine înțĕles, că hotărîrea îi este oposabilă, adecă că el a figurat ca parte în procesul de anulare?

Efectele în privința erorei și a violenței.

In privința erorei și a violenței, toți autorii sunt de acord pentru a decide că sentința de anulare este oposabilă celui de al treile, dacă el a figurat ca parte în proces (căci altfel hotărîrea ar fi *res inter alios acta*), pentru că, în asemene caz, partea cu care am contractat (cumpărătorul) nedobândind nici un drept de la mine n'a putut nici el transmite vre un drept celor de al treile. „*Nemo plus juris ad alium transferre potest quam ipse habet*". (L. 54, Dig., 50, 17 și art. 580, 1521 C. Calimach [2]).

---

[1]) Cpr. Thiry, II, 586. Pĕucescu, I, 156. „*Restitutio ita facienda est, ut unusquisque in integrum jus suum recipiat*". (L. 24, § 4, Dig., 4, 4, *De minoribus 25 annis*).

[2]) Thiry, II, 587. Baudry et Barde, I, 126. Demolombe, XXIV, 130, 157. Baudry, II, 820. T. Huc. VII, 41. Demante, V, 27 bis, III. Larombière, I, art. 1110, No. 31 și art. 1114, No. 18. Mourlon, II, 1062. Acollas, II, p. 762, etc.

Revendicarea mobilelor corporale. Art. 1909.

In cât privește mobilele corporale dobêndite de cei de al treile de bună credință, ele nu vor putea fi revendicate de la dênșii de cât în casurile excepționale prevĕdute de art. 1909. Thiry, II, 587. Marcadé, IV, 420. T. Huc, *loco cit.* Bédarride, I, 283 urm. Vigié, II, 1124. Baudry et Barde, I, 126 nota 1.

Efectele în privința dolului. Controversă.

Dar dacă autorii sunt de acord spre a decide că anularea pentru eroare și violență se resfrânge asupra celor de al treile, chestiunea este controversată în privința dolului. Se susține, în adevĕr, că anularea pentru causă de dol nu este oposabilă celor de al treile succesori cu titlu particular de bună credință ai părței contractante, (în specie sub-achisitorului imobilului ce eu vêndusem lui X) [1]), pentru că dolul n'ar fi propriu dis un viciu al consimțĕmêntului, ci ar da loc numai la o acțiune în despăgubire [2]), care acțiune fiind personală, n'ar putea fi exercitată contra sub-achisitorilor cu titlu particular, de vreme ce ei nu succed la acțiunile personale ale autorului lor. Acest sistem se întemeiază și pe dreptul roman, după care, *actio și exceptio doli* se dădeau numai în contra autorului dolului, *specialiter in personam* (L. 2, § 1, Dig., 44, 4, și L. 5, Cod., 4, 44), ear acțiunea și excepțiunea *quod metus causa* opera *generaliter in rem* (L. 9, § 1 și L. 14, § 3, Dig., 4, 2), adecă era oposabilă nu numai autorului violenței, dar ori cărui detentor sau posesor al lucrului smuls prin violență, chiar dacă el era de bună credință [3]). Vedi și *suprà*, p. 79.

Această doctrină este însă inadmisibilă, ca una ce este contrară atât textului cât și spiritului legei. In adevĕr, art. 953 clasifică dolul între viciile de consimțĕmênt, ear art. 961 nu face nici o deosebire între acțiunea în anulare, fie că ea resultă din eroare, violență sau dol. Prin urmare, trebue să aplicăm tuturor viciilor de consimțĕmênt regula cunoscută „*Nemo plus juris ad alium transferre po-*

---

[1]) In cât privește însă moștenitorii universali *(les ayants cause universels)*, nu mai remâne nici o îndoială că anularea le este oposabilă ca și autorului dolului. Cpr. Baudry, II, 820. T. Huc, VII, 41. Demolombe, XXIV, 189.

[2]) După Pothier, *Oblig.*, II, 29, dolul este și una și alta, adecă constitue, pe de o parte, un viciu al consimțĕmêntului, ear pe de alta, dă loc în acelaș timp la o acțiune în despăgubire. Din aceste două explicațiuni, cea dintâi a fost primită de legiuitorul modern. Cpr. Vigié, II, 1124. —*Contrà.* Pĕucescu, I, 153.

[3]) Marcadé, IV, 419. Pĕucescu, I, 153, 154. Cas. belgiană, 4 martie 1816. Cpr. art. 333, § ultim din Ante-proiectul codului japonez elaborat de profesorul G. Boissonade, text citat *suprà*, p. 85.

test quam ipse habet", a cărui aplicaţiune o găsim în art. 1770 C. C., care prevede că acel ce are asupra unui imobil un drept supus la o acţiune în rescisiune, precum este în specie, nu poate consimţi de cât o ipotecă supusă aceleiaş rescisiuni, căci ceea ce legea ḑice în privinţa ipotecei este aplicabil la ori ce înstrăinare în genere. (Cpr. art. 769, 830, 1380). Prin urmare, cel de al treilea achisitor, chiar de bună credinţă, va restitui imobilul remânêndu'i recurs în contra vênḑĕtorului seu [1]). Acest sistem are în favoarea sa nu numai textul legei, precum spune Acollas (II, p. 763), dar încă raţiunea şi principiile de drept.

Aşa dar, toate drepturile sub-achisitorilor dobêndite de dênşii prin acte cu titlu oneros sau cu titlu gratuit vor cădea prin acţiunea în anulare, în basa principiului *Resoluto jure dantis, solvitur jus accipientis* (art. 769, 830, 1380, 1770 C. C.).

Curtea noastră supremă, în această privinţă, foarte bine ḑice că, pentru ca o resoluţiune să aibă efect numai în viitor şi să nu se resfrêngă asupra terţiilor care au contractat mai înainte de resoluţiune, trebue să existe o dispositie formală a legei, aşa precum sunt art. 117, 316, 701, 765, 834, 855, 1369, etc., dispositie care în specie nu există [2]).

Casul în care anularea p. dol nu se resfrênge asupra terţiilor.

De câte ori însă eroarea şi dolul nu dau loc de cât la o acţiune în daune, când, de exemplu, dolul n'a fost urzit de una din părţile contractante (veḑi *suprà*, p. 76), această acţiune fiind personală, nu va putea fi intentată contra terţiilor sub-achisitori, ci numai contra părţei contractante. *Dolus ei duntaxat nocere debet, qui eum adimisit.* (L. 9, Dig., 42, 8, *Quæ in fraudem creditorum).*

Despre lesiune în privinţa persoanelor capabile.

Art. 1165.—Majorele nu poate, pentru lesiune, să exercite acţiunea în rescisiune. (Art. 694 C. C. Art. 1313 C. fr. *modificat*).

Art. 694.—Veḑi textul şi explic. acestui art. în t. III al lucrărei noastre, p. 329 urm.

---

[1]) Thiry, II, 588. Arntz, III, 28. Demante, V, 27 bis III. Baudry et Barde, I, 126. Baudry, II, 820. Vigié, II, 1124. Duranton, X, 180. Mourlon, II, 1062 — 1064. Demolombe, XXIV, 190. Laurent, XIX, 75, 76. Pand. fr., II, 7355. T. Huc, VII, 41. Bédarride, I, 277. Larombière, I, art. 1116, No. 12. Aubry et Rau, IV, § 336, p. 259. Cpr. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, VIII, 182. Al. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 9, p. 67. Cas. rom., Bulet. S-a I, 1883, p. 65.

[2]) Cas. rom. S-a I, 31 ianuar, 1883. Bulet. 1883, p. 65, 66.

Lesiunea sau *vătămarea*, după cum o numește art. 694 din codul civil, este paguba ce una din părți sufere într'un contract cu titlu oneros.

In privința persoanelor capabile, ea nu este și nu trebuea să fie, cel puțin în principiu, un viciŭ al consimțĕmêntului și, prin urmare, o causă de anulare a convențiunei, pentru că interesul general cere ca tocmelele părților să nu fie anulate cu ușurință, ci din contra să remâe pe cât se poate în picioare [1]).

Persoanele capabile care n'au tras din tocmala lor folosul la care ele se așteptau sunt vinovate că au contractat cu ușurință, și trebue să sufere consecințele negligenței lor. (L. 22, § 3, Dig., 19, 2, *Locati conducti*).

Basat pe aceste considerațiuni, Codul convențiunei naționale, prin o reformă radicală, desființase cu desevêrșire acțiunea în restituțiune pentru causă de lesiune, chiar în privința lucrurilor nemișcătoare, și ea n'a fost reintrodusă în codul francez de cât în urma stăruinților lui Cambacérès, Portalis și a primului consul Bonaparte, cari, spre a combate pe Berlier și pe Réal, au ḑis că anularea pentru lesiune se intemeiază pe un principiu de rațiune și de echitate și că partea care a suferit-o a fost înșălată și surprinsă in buna sa credință [2]). Și, în adevĕr, Pothier (II, *Oblig.*, 33), călăuzul obicinuit al redactorilor codului francez, ḑice că partea lesată a fost indusă în eroare asupra valorei lucrului, iar alții, că consimțĕmêntul séu n'a fost liber.

Deosebire de la codul francez.

Cu toate aceste, după art. 1118 din codul francez, lesiunea nu este pentru majori un viciu al consimțĕmêntului de cât *în unele contracte* (impărțeală, vêndare, etc.), și în privința unor persone determinate, adecă în privința minorilor [3]).

Acest text a fost eliminat de legiuitorul nostru, și această eliminare nu se datorește unei inadvertenți sau unei scăpări din vedere, ci a fost făcută anume. In adevĕr, examinând de aproape textele noastre, vedem că art. 790 n'a reprodus § 2 al textului corespunḑĕtor francez (887),

---

[1]) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 34. Demolombe, XXIV, 194. Laurent, XV, 485. Baudry et Barde, I, 121.

[2]) Veḑi Pand. fr., *Oblig.*, II, 7364.

[3]) In privința minorilor, lesiunea este admisă și de legiuitorul nostru. Veḑi *infrà*, explic. art. 951 și 1157 urm.

care se vede reprodus în art. 1038 din codul italian, unde se dice că *împărțeala poate fi desființată când unul din comoștenitori stabilește că a existat în dauna lui o lesiune de peste o pătrime*, de unde resultă că, în legislațiunea noastră, o împărțeală făcută între majori nu poate nici o dată fi anulată sub cuvênt de vătămare sau lesiune [1]).

Pentru a fi logic până la capăt, legiuitorul trebuea însă să elimineze din codul nostru și art. 891 fr., pe care l'a reprodus fără nici o schimbare în art. 792, căci doctrina este aproape unanimă pentru a recunoaște că acest text nu se aplică în caz când consimțemêntul uneia din părți a fost viciat prin dol sau violență, ci numai la caz de lesiune. In adevĕr, art. 792 prevĕdênd că acela în contra căruia s'a făcut cerere de rescisiune poate opri desființarea împărțelei, dând reclamantului *suplementul* din partea sa ereditară, cuvêntul *suplement* dovedește în deajuns că el n'are în vedere de cât lesiunea, căci justiția și morala se opun ca acela care a intrebuințat viclenie sau violență pentru a înșăla pe copărtașii sĕi să se poată folosi de manoperele sale, dând reclamantului *suplementul* în bani sau în natură. *Nemini fraus sua patrocinari debet*, sau, după cum se exprimă un alt adagiu cunoscut: *Nemo auditur propriam turpitudinem allegans.* Critică la adresa legiuitorului.

Mergênd mai departe, spiritul legei de a desființa lesiunea ca viciu al consimțemêntului în privința majorilor mai resultă încă din eliminarea art. 890 fr., care arată cum se calculează lesiunea; din eliminarea părței art. 1079 fr. (798 Codul rom.), care prevede că impărțeala făcută de un ascendent poate fi atacată pentru causă de lesiune, când această lesiune este de peste o pătrime; și din eliminarea art. 1674 — 1685 C. fr., care tratează despre

---

[1]) Codul Calimach înțelege, din contra, a admite lesiunea, când prevede în art. 1096 că nu se strică împărțeala ce s'au făcut prin judecată la locul cuviincios, afară numai de s'ar fi întâmplat *o pricină mare și cunoscută, foarte păgubitoare*, pentru unul din comoștenitori, cu alte cuvinte, o lesiune *enormă*, după cum se exprimă Pothier (*Oblig.*, II, No. 34). Lesiunea era admisă și la Romani ca causă de rescisiune, fiind că impărțeala era asimilată cu vênțarea. Vedi L. 3, Cod., 3, 38, *Communia utriusque judicii*, etc.; L. 4, Cod., 4, 44, *De rescindenda venditione.* Codul Calimach. Art. 1096.

rescisiunea vêndărei pentru causă de lesiune [1]; de unde resultă o altă modificare însemnată, și anume, că astăzi, vêndarea făcută de un major a cărui consimțemênt n'a fost dat din eroare, smuls prin violență sau surprins prin dol (art. 953 urm.), nu poate nici odată fi anulată pentru lesiune, ori cât de mare ar fi [2]; pe când, în dreptul nostru anterior, vêndarea și în genere ori-ce contracte bilaterale, afară de contractele aleatorii (tocmelele de noroc, art. 1700 C. Calimach, 1268 austriac [3]), erau supuse desființărei pentru o lesiune mai mare de cât jumětate din obicinuitul preț al lucrului [4]).

In fine, ceea ce este și mai decisiv, art. 1165 prevede că *majorul nu poate, pentru lesiune, să exercite acțiunea în rescisiune*, pe când art. 1313 din codul francez prevede că majorii nu sunt restituiți pentru causă de lesiune *de cât în casurile și în condițiunile prevědute de codul civil*, adecă în materie de împărțeală, de vêndare, etc.

Prin urmare, legiuitorul nostru a arătat în de ajuns intențiunea de a inova și de a exclude lesiunea ca o causă de anulare a convențiunilor in privința majorilor, și a-

---

[1]) Legiuitorul nostru mai elimineză încă § 2 din art. 2052 fr. Cpr. textul nostru 1711, după care transacțiunile nu pot fi atacate pentru lesiune și art. 1706 C. fr., care prevede că rescisiunea pentu lesiune nu se aplică la schimb, etc. El reproduce însă art. 783 C. fr. (al nostru 694) și art. 1854 C. fr. (al nostru 1512).

[2]) Cpr. Tribun. Ialomitza, *Dreptul* din 1894, No. 62.

[3]) Cpr. Tribun. Ilfov, *Curier judeciar* din 1894, No. 33.

Dreptul vechiŭ în privința desființărei vêndărei pentru lesiune.

[4]) Vedi art. 1251 urm., 1422 și 1957 Codul Calimach (art. 934 urm.' 1060, 1487 C. austriac); art. 44, § 12, partea III, cap. 2, Codul Caragea; art. 16, cap. XI, Codul Andronachi Donici. Aceste legi nu fac de cât să reproducă o Constituție a lui Dioclețian (L. 2 și 8 Cod., 4, 44, *De rescindenda venditione*), care permitea vêndětorului de a resilia vêndarea de câte ori ea fusese consimțită pentru un preț mai mic de cât $^1/_2$ din valoarea reală a lucrului, ceea ce se vede admis și astăzi, în privința imobilelor, prin art. 1529 din codul italian. „*Minus pretium esse videtur, si nec dimidia pars veri pretii soluta sit*“. (L. 2, Cod., *loco cit.*). Codul fr. a păstrat această causă de rescisiune *pentru vêndările imobilare*, cerênd însă ca lesiunea să fie mai mare de $^7/_{12}$ (art. 1674 urm. C. fr.). Cpr. Cas. fr., *Pand. Périod.*, 1896. 1. 456.

cest sistem se vede admis în mai multe legislaţiuni străine [1]).

Singurul caz excepţional în care majorul poate să invoace lesiunea este acel prevĕdut de art. 694, după care el poate să ceară anularea acceptaţiunei exprese sau tacite a unei moşteniri pentru causă de vĕtămare sau de lesiune, în casul când activul *net* [2]) al succesiunei *(deducto ære alieno)* ar fi fost absorbit sau micşorat cu mai mult de jumătate prin descoperirea unui testament necunoscut moştenitorului care a acceptat moştenirea. Art. 694.

Deci, dacă moştenitorul a avut cunoştinţă, în momentul acceptaţiunei sale, de esistenţa testamentului, el nu va putea cere anularea acceptaţiunei, chiar dacă el n'a avut cunoştinţă de cuprinderea acestui testament.

Art. 694 nu vorbeşte de cât de *moştenitorii majori*, însă, cu toate aceste, nu mai rĕmâne nici o îndoială că acelaş drept îl au şi minorii, pentru că n'a putut să între în gândul legiuitorului de a lipsi pe minori de o protecţiune pe care el o acordă persoanelor capabile. Textul vorbeşte numai de majori pentru a arăta că incapabilii pot, pe lângă aceste cause, să invoace şi incapacitatea lor. Este adevĕrat că doi autori, cam eşiţi din modă, Chabot (*Succes.*, art. 783, Nr. 1) şi Poujol (asupra art. 783) au susţinut că anularea acceptaţiunei din partea minorilor şi a incapabililor in genere, pentru lesiune, viclenie şi violenţă, ar fi lipsită de interes, fiind că acceptarea, în privinţa lor, nu poate să aibă loc de cât sub beneficiu de inventar (art. 405, 454); însă această părere este greşită, pentru că chiar acceptarea beneficiară poate să fie dăunătoare incapabililor, din causa obligaţiunei de a raporta darul ce ei ar fi primit fără dispensă de raport (art. 751 urm.), Art. 694 se aplică şi la minori. Controversă.

---

[1]) Vedi, de ex., codul civ. olandez; colul civil german; codul civil al principatului Montenegru din 25 martie 1888 (opera savantului profesor de la Odessa, M. V. Bogisié); codul civil al cantonului Zurich din 1887; codul civil spaniol din 24 iulie 1889 (art. 1291, 1293), etc. Dreptul străin.

[2]) Cu toate aceste, chestiunea este controversată, şi prin cuvêntul *succesiune* întrebuinţat de art. 694, mulţi autori înţeleg activul *brut*, adecă intreaga moştenire, atât activul cât şi pasivul. Demolombe, XIV. 551. Mourlon, II, 239. A. Laborde, *Revue pratique*, t. 26, 1868, p. 312, nota 1.—*Contrà.* Laurent, IX, 359. Baudry, II, 162. Baudry et Wahl, *Succesions*, II, 2311. T. Huc, V, 172. Vedi şi tomul III al lucrărei noastre, p. 333, nota 2.

Aceste dispoziţiuni sunt eliminate din codul nostru, şi amicul nostru, Gr. G. Pëucescu, ţice cu drept cuvênt că legiuitorul s'a arătat în această privinţă foarte înţelept [1]). Nu tot de această părere este însă Laurent care, în Ante-proiectul de revisuire, reproduce textele din codul francez cu oare care schimbări de redacţiune. Tot în acest sens se vede redactat şi Ante-proiectul codului japonez, elaborat de profesorul G. Boissonade (art. 343 urm.).

Art. 1119 C. fr.

Art. 1119 din codul francez începe prin a declara că nu se poate în genere ca cineva să se oblige (adecă să se constitue debitor), nici să stipuleze (adecă să se constitue creditor) în numele sëu propriu de cât pentru sine.

Prima propoziţiune care resultă din art. 1119 C. fr. este evidentă şi nu are nevoe de multe desvoltări. In adevër, consimţëmêntul, baza contractelor consensuale, trebuind a fi personal, se înţelege că, in princip, omul nu se poate obliga de cât pe sine. *Nam de se quemque promittere oportet* (L. 83, Pr., Dig., 45, 1). Redacţiunea textului francez este însă vicioasă, căci fidejusorul se poate obliga în numele sëu propriu pentru altul, adecă pentru debitorul pe care 'l garantează (art. 1652 urm.). Ceea ce legiuitorul a voit deci să ţică este că cineva nu poate, în numele sëu propriu, să promită faptul altuia [2]). Astfel, dacă 'ţi am promis că A îţi va da un cal, convenţia este nulă, pentru că nici A, nici eu nu suntem în specie obligaţi. A nu este obligat a-ţi da calul, pentru că el n'a consimţit (art. 948, § 2, 973); eu nu voi fi de asemenea obligat, pentru că nu m'am obligat personal, n'am promis faptul meu, ci faptul altuia. „*Si quis alium daturum facturumve quid sponderit, non obligabitur, veluti si spondeat Titium quinque aureos daturum*“. (Instit. § 3, III, 19).

Pentru ca făgăduinţa ce eu aş face pentru altul să fie nulă, ea trebue să fie făcută în numele meu, căci ea ar fi validă dacă ar fi făcută în numele celui de al treilea, în baza unui raport juridic, precum este mandatul (art. 1532 urm.), sau gestiunea de afaceri (art. 987 urm.)

---

[1]) *Oblig.*, I, 93. Veţi şi Al. Degre, *Dreptul* din 1882, No. 41. Aceste texte sunt în adevër criticate de mai toţi autorii. Veţi Marcadé, IV, 422. Acollas, II, p, 763. Demolombe, XXIV, 240. Demante, V, 35 bis III. Boissonade, II, 100.

[2]) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 56. Laurent, XV, 532.

Astfel, epitropul poate promite pentru minor, și promisiunea făcută în limitele mandatului său legal ar obliga pe acest din urmă (art. 390). *Factum tutoris, factum pupilli* (art. 407) [1]). Tot ast-fel, barbatul, în calitate de administrator al averei dotale a femeei sale, o obligă pe dênsa în limitele mandatului său (art. 1242).

Principiul inscris în art. 1119 C. fr. există deci și la noi, de și acest text se vede eliminat.

Dar eată că art. 1120 pune imediat o restricțiune la principiul de mai sus. De și, în regulă generală, nu pot în numele meu să oblig pe altul prin făgăduința mea, totuși pot să promit faptul unui al treilea, garantând că acesta va ratifica obligația contractată de mine. „*Quodsi effecturum se, ut Titius daret, spoponderit, obligatur*". (Instit., § 3, III, 19). Art. 1120 C. fr.

In acest caz, făgăduința făcută pentru cel de al treilea este validă, pentru că m'am obligat *personal* a face ca el să execute obligația, sau, la caz de neurmare din partea lui, să plătesc daunele ce vor resulta din neexecutarea ei [2]). Ceea ce, în specie, constitue obiectul obligațiunei nu este deci faptul celui de al treilea promis de mine, ci însuș faptul meu.

Dacă am garantat numai ratificarea din partea celui de al treilea, eu voi fi liberat de obligație îndată ce el a ratificat-o: dacă am garantat insuș executarea obligațiunei, sunt un adevarat fidejusor, și numai executarea acestei obligațiuni mĕ va libera în mod definitiv (art. 1652). Când se poate ḑice că am garantat numai ratificarea obligațiunei, și când se poate ḑice că am garantat executarea ei? Aceasta este o pură chestiune de fapt care se va interpreta în mod suveran de judecătorii fondului, după intențiunea părților (art. 977 [3]).

De și art. 1120 din codul francez se vede eliminat de legiuitorul nostru, nu mai rĕmâne nici o îndoială că se

---

[1]) Cpr. Cas. rom., S. I, Bulet. anul 1873, p. 118, 119. Molitor, *Oblig.*, I, 68.

[2]) Demolombe, XXIV, 220. Baudry et Barde, I, 132. Laurent, XV, 543. Cpr. art. 127 din codul federal elvețian asupra obligațiilor (L. din 14 iunie 1881).

[3]) Baudry et Barde, I, 132. Demolombe, XXIV, 222. Laurent, XV, 544.

poate și la noi promite faptul altuia (*se porter fort pour un autre*). „Afară de întâmplările cele orânduite în legi, ḑice art. 1174 din codul Calimach (881 C. austriac), nimene cu adevarat nu poate pentru altul să dee sau să primească făgăduinţă, iar dacă au făgăduit cine-va că va mijloci ca o a treia persoană să facă ceva, ori se va inchizăşlui ca acea a treia persoană va face cutare lucru, atunci trebue să implinească făgăduita îndatorire, după chipul făgăduinţei sale ce au primit asupră'şi."

A doua regulă care resultă din art. 1119 C. fr. este că nu se poate, în genere, stipula in numele sĕu propriu pentru altul, ci numai pentru sine. *Nemo alteri stipulari potest* (Instit. § 19, III, 19 și L. 38, § 17, Dig., 45, 1). Aceasta insĕmnează că nu pot, contractând în numele meu personal, să oblig pe cineva cătră un al treilea. Astfel, dacă am convenit cu D-ta ca să dai un cal lui Primus, acesta n'a putut să devie creditor, dacă eu n'am lucrat ca mandatarul sau ca gerantul lui de afaceri, pentru că el n'a consimţit (art. 948, § 2, 973) și această convenţie este pentru dênsul *res inter alios acta* (art. 973); eu nu voiu putea de asemenea să 'ţi cer calul, pentru că nu te ai obligat să mi-l dai mie (*mihi dari*), ci lui Primus. Prin urmare, obligaţiunea D-tale este inutilă [1]).

Pentru ca asemenea stipulaţiune, făcută pentru altul, să fie nulă sau inutilă, ea trebue însă să fie făcută în numele meu, căci ea ar fi validă, dacă ar fi fost făcută în numele celui de al treilea (*nomine alieno*), în basa unui raport juridic, precum ar fi mandatul sau gestiunea de afaceri, care 'mi-ar da dreptul de a o face [2]).

Cât pentru casul prevĕḑut de Pothier, în care 'ţi-aş fi vêndut un lucru, stipulând ca preţul lui să 'l plătești lui A..., nu mai rĕmâne îndoeală că asemene stipulaţiune ar fi validă, pentru că, în specie, n'am stipulat pentru altul, ci pentru mine, și cel de al treilea, în mânele căruia trebue să se facă plata, nu este de cât mandatarul meu,

[1]) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 54. Baudry et Barde, I, 145.

[2]) Pothier, II, *loco cit.* Baudry et Barde, I, 146. Thiry, II, 593. Laurent, XV, 555.—Sunt însă autori cari susţin că ori ce stipulaţiune pentru altul cuprinde o gestiune de afaceri și, prin urmare, este validă ca atare. Demolombe, XXIV, 240. Demante, V, 33 bis III.

însărcinat cu primirea banilor, *adjectus solutionis gratia* [1]).

Stipulațiunile pentru altul fiind nule din causa lipsei de interes din partea stipulatorului, ele vor fi valide îndată ce va exista un interes personal pentru dênsul, fie chiar moral: *Si stipuler alii, cum mea interesset,... ait Marcellus stipulationem valere.* [2]) (L. 38, § 20, 21, 22, Dig., 45, 1, *De verborum obligationibus).*

Astfel, pentru a ne servi de exemplul dat de Pothier (*Oblig.*, II, 58), dacă fiind obligat a zidi casa lui A, am convenit cu D-ta să faci această lucrare, stipulațiunea este validă, pentru că, în realitate, ea nu interesează pe cel de al treilea a cărui casă trebue să se clădească, ci pe mine.

După art. 1121 din codul francez, stipulațiunea pentru altul mai este încă validă de câte ori ea este condițiunea unei stipulațiuni ce facem pentru noi înșine sau a unei donațiuni făcută altuia. Art. 1121 C. fr.

Astfel, dacă ți-am vêndut casa mea cu preț de 20,000 lei, stipulând că vei mai plăti încă o rentă viageră de 1000 lei mamei mele (art. 1642 C. C.), această stipulațiune este validă, căci renta, în casul de față, făcênd parte din preț, neplata ei îmi va da drept a cere resiliarea vêndărei (art. 1365).

De asemenea, dacă ți-am dăruit casa mea, cu condițiune, adecă sub sarcina de a plăti mamei mele o rentă viageră de 1000 lei, această stipulațiune, de și făcută pentru altul, este validă, pentru că am un interes bănesc la executarea ei. Prin urmare, indată ce vei calca convențiunea prin neplata rentei, voi putea cere revocarea donațiunei (art. 829).

In ambele casuri de mai sus, stipulațiunea rentei făcută în folosul mamei mele fiind o adevarată donațiune, ea va trebui să fie acceptată de dênsa (art. 814), și numai prin această acceptare, eu voi perde dreptul de a'mi retracta oferta, fiind liber de a reveni asupra ei până în acest moment, căci, până la acceptare, neexistând din parte'mi de cât o simplă policitație, *solius offerentis promissum*

---

[1]) L. 95, § 5, Dig., 46, 3, *De solutionibus.* Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 57. Baudry et Barde, I, 147.

[2]) Vedi și Instit., § 20, III, 19, unde se dice: „*Sed et, si quis stipuletur alii, cum ejus interesset, placuit stipulationem valere*".

(L. 3, Pr., Dig., 50, 12), se înțelege că, până în acest moment, sunt liber de a o retrage. [1])

Aceasta se spune anume în art. 1121 din codul francez, și aceleași principii sunt aplicabile și la noi, cu toate că textul de mai sus ne lipsește.

Art. 1122 C. fr. In fine, art. 1122 din codul francez complectează materia promisiunilor și a stipulațiunilor pentru alții, punênd în principiu că, în genere, omul este presupus a fi promis și a fi stipulat, adecă a fi contractat nu numai pentru sine, dar și pentru moștenitorii și representanții sei, afară de casul când contrariul ar resulta din natura convențiunei sau din voința părților.

Acest principiu există și în legislațiunea noastră, cu toată eliminarea art. 1122 [2]), pentru că moștenitorii, ca continuatori ai noștri [3]), moștenind atât drepturile noastre

---

[1]) Cpr. Laurent, XV, 563. Al. Degre, *Dreptul* din 1882, No. 45. C. Rouen, D. P., 89. 2. 143.—Acceptarea celui de al treile (în specie a mamei mele) nu este supusă la formele solemne ale acceptărei donațiunilor în genere, de și stipulațiunea cuprinde o liberalitate în favoarea sa, pentru că liberalitatea nu este, în această ipoteză, de cât o modalitate accesorie a unui contract cu titlu oneros (art. 1642). C. Rouen, D. P., 89. 2. 143. Cas. belgiană, *Pasicrisie* 1883, 1. 347. Pand. fr., II, 7483. Al. Degre, *Dreptul* din 1882, No. 45, nota 4. Demolombe, XXIV, 254. Baudry, II, 826, *in fine*. Baudry et Barde, I, 167. Thiry, II, 598. Tot pentru aceleași motive, nici liberalitatea cuprinsă în stipulațiunea făcută pentru o a treia persoană nu este supusă regulelor de *formă* a donațiunilor, ci numai regulelor *de fond*, de ex., raportului, reducțiunei (art. 1641), etc. Cpr. Cas. fr., D. P., 84. 1. 275. Laurent, XV. 560. Baudry, II, 826. T. Huc, VII, 50. Baudry et Barde, 1, 167.—Liberalitatea făcută unei a treia persoane, sub forma unei stipulațiuni pentru altul, ne fiind supusă necesității acceptărei în timpul vieței dăruitorului, poate fi acceptată și în urma morței lui, *însă numai când ea este o modalitate, o sarcină a contractului principal*, căci acceptarea n'ar putea să aibă loc de cât în timpul vieței dăruitorului de câte ori cel de al treile ar fi chiemat a culege liberalitatea întreagă, prin excluderea donatarului primitiv, în urma îndeplinirei unei condițiuni resolutorie. Baudry et Barde, I, 169. Cas. fr., 1 mai 1894, D. P., 95. 1. 69.

[2]) Principiul inscris în art. 1122 C. fr. este atât de evident în cât nu era nevoe de a fi formulat, dice Marcadé (IV, 438). Cpr. și Baudry et Barde, I, 226.

[3]) *Heres personam defuncti sustinet.* Cpr. L. 34, Dig., 41, 1.

pasive, cât şi acele active, nu mai rămâne îndoeală că putem contracta şi pentru dênşii. *Heredi nostro cavere concessum est.* (L. 10, Dig., 23, 4 şi L. 38, § 14, Dig. 45, 1). Şi Pothier [1]), de unde art. 1122 este textual luat, ḑicea nu numai că putem în mod valid să stipulăm pentru moştenitorii noştri, dar încă că suntem, în genere, presupuşi a fi stipulat pentru dênşii, cu toate că aceasta nu s'a spus. *Qui paciscitur, sibi heredique suo pacisci intelligitur.*

Contracte încheiate numai p. moştenitori.

S'ar putea chiar ca cineva să contracteze numai pentru moştenitorii sĕi, fără a contracta pentru sine. Astfel, ar fi validă obligaţiunea prin care ţ'-aş promite o sumă de bani plătitoare la moartea mea de către moştenitorii mei. Aceasta ar fi o obligaţiune cu termen, oprită altă dată, permisă însă atât în dreptul lui Justinian (Instit., III, 19, § 13, *De inutil. stipul.*), cât şi în dreptul modern [2]).

Ceea ce n'aş putea însă să fac este să oblig exclusiv numai pe unul din moştenitorii mei, sau pe unii dintr'ênşii pentru o parte superioară părţei lor de moştenire [3]).

Astfel, n'aş putea să cumpăr casa D-tale, convenind ca tot preţul să'l primeşti la moartea mea numai de la unul din copiii mei, căci, de şi art. 1061, § 2 prevede că unul din moştenitori poate fi însărcinat singur prin titlu cu executarea obligaţiunei, totuşi partea finală a acestui text conferă, în asemene caz, moştenitorului care a achitat intreaga datorie, un recurs contra comoştenitorilor sei, şi nu este de creḑut, cu toată controversa ce există asupra acestui punct, ca defunctul să fi putut în mod valid să lipsească pe moştenitorul sĕu de acest recurs [4]).

---

[1]) *Oblig.*, II, (ediţia Bugnet), pag. 36, Nr. 61 şi 63.

[2]) Thiry, II, 601. Baudry, II, 841, *in fine.* Demolombe, XXIV, 269.—*Contrà.* Baudry et Barde, I, 219. T. Huc, VII, 56. Laurent, XVI, 9. Larombière, I, art. 1122, No. 47.

[3]) La Romani, această chestiune pare a fi fost controversată, căci, după L. 56, § 1 şi 137, § 8, Dig., 45, 1, *De verborum obligationibus*, nu se putea promite numai pentru unul din moştenitorii sei, aşa în cât numai el să fie însărcinat cu plata întregei datorii; pe când, după L. 33, Dig., 2, 14, *De pactis*, se putea stipula liberaţiunea numai în folosul unuia din moştenitori. Dreptul roman.

[4]) Baudry et Barde, I, 222. Marcadé, IV, 440. T. Huc, VII, 55. Demolombe, XXIV, 271. Laurent, XVI, 10. Demante, V, 34 bis IV.—*Contrà.* Larombière, I, art. 1122, No. 46. C. Douai, D. P., 51. 2. 133.

De asemenea, nu este permis de a stipula numai pentru unul sau pentru parte din moștenitorii sĕi. Astfel, n'aș putea să'ți vênd casa mea, convenind ca prețul să'l plătești, după moartea mea, numai unuia din copiii mei, cu exclusiunea tuturor celorlalți [1]).

Aș putea, ce e dreptul, să dau, în viață fiind, sau să las prin testament, cu dispensă de raport, unuia din descendenții mei, creanța prețului casei ce 'ți-am vêndut, însă n'aș putea ajunge la acelaș rezultat prin o clauză expresă a contractului de vênzare, pentru că aceasta ar fi un pact succesoral oprit de lege (art. 702, 965, § 2, 1226 C. C.).

Reprezentanți universali.

Ceea ce legiuitorul francez ḑice în privința moștenitorilor este în genere aplicabil și reprezentanților universali sau cu titlu universal, *aux ayants cause universels ou à titre universel* [2]), adecă acelora care, fără a fi moștenitori, țin drepturile lor de la o persoană și'i succed (*qui causam habent*), precum sunt legatarii și donatarii universali sau cu titlu universal (art. 888 urm., 894 urm.), și chiar creditorii, fiind că ei au ca garanție universalitatea bunurilor debitorului lor (art. 1718) [3]).

Reprezentanți cu titlu particular. Distincțiuni admise în această privință.

Cât pentru reprezentanții cu titlu particular sau singular (*les ayants cause à titre particulier*), precum sunt legatarii și donatarii *singularum rerum* (art. 894, § 2, 899 urm.), cumpărătorul unui lucru determinat față cu vênḑătorul [4]), usufructuarul față cu acel de la care el ține dreptul sĕu, locatarul față cu locator, etc., convențiunile încheiate de autorul lor nu le poate folosi sau strica de cât cu oare care distincțiuni.

---

[1]) Thiry, II, 602. Baudry, II, 828. Baudry et Barde, I, 221 și autorii citați în nota precedentă.— *Contrà.* Larombière, *loco suprà cit.*

[2]) Amicul nostru, Dl. Gh. Petrescu, în însĕmnatul sĕu tratat asupra donațiunilor și testamentelor, traduce la fie care pas aceste expresiuni din codul frances prin barbarismul *avêndii causă, avêndii drept* (ital. *gli aventi causa).* Codul nostru cuprinde destule neologisme, fără ca interpretul să mai înmulțească numĕrul lor.

[3]) Baudry, II, 827, 908. Vigié, II, 1167. Baudry et Bardé, I, 211 și 581. Cpr. Cas. fr., D. P., 91. 1. 475 și Cas. rom., Bulet. S-a 1, 1883, p. 144. Veḑi și *infrà*, explic. art. 973.

[4]) Cpr. Cas. rom., 17 april 1896, *Dreptul* din 1897, No. 6. Veḑi și *infrà*, explic. art. 973.

Intâi ș'ntâi, este evident că drepturile câștigate sau obligațiunile contractate de autor, care nu sunt relative la lucrul transmis representantului cu titlu particular, nu sunt întru nimic oposabile acestui din urmă, și că el este cu totul străin de dênsele. Astfel, de exemplu, dacă 'ți-am vêndut casa mea, contractele făcute de mine înainte de vêndare, care nu sunt relative la imobilul vêndut, nu'ți sunt oposabile, pentru că de și aceste contracte au putut să mărească sau să micșoreze patrimoniul meu, D-ta, ca cumpărător, nu mĕ represinți pentru universalitatea bunurilor mele, precum mĕ represintă legatarii sau donatarii mei universali, ori cu titlu universal, ci mĕ represinți numai pentru imobilul particular și determinat ce 'ți-am vêndut.

Dacă este însă vorba de drepturi reale active sau pasive stabilite înainte de vêndare în folosul sau în contra imobilului vêndut, dobênditorul acestui imobil se va folosi de aceste drepturi, sau va suferi exercițiul lor, fiind că ele existau în momentul achisițiunei sale și el a dobêndit imobilul în starea în care se găsea.

Astfel, în exemplul de mai sus, dacă presupunem că, înainte de a'ți vinde casa mea, am dobêndit o servitute activă asupra fondului unui vecin, sau am conferit o servitute pasivă asupra fondului meu în folosul unui alt fond, D-ta, cumpărătorul imobilului, în calitate de representant al meu cu titlu particular, te vei folosi de servitutea activă, precum vei suferi servitutea pasivă constituită de mine înainte de vêndare în folosul altui fond. [1])

Tot astfel, cesionarul unei creanțe se va folosi de ipoteca sau fidejusiunea care garanta această creanță. Conveniunea autorului care stipulase o garanție pentru plata creanței cesionate, fiind un accesoriu al acestei creanțe, folosește, în specie, representantului cu titlu particular, pentru că imbunătățește și întărește dreptul creditorului. *Accessorium sequitur principalem*, sau *accesio cedat principali*. (L. 19, § 13, Dig., 34, 2, *De auro, argento*, etc. [2])

Conveniunile însă care nu măresc, nu inbunătățesc,

[1]) Cpr. Thiry, II, 600. Baudry—Lacantinerie, II, 829, 908. Mourlon, II, 1082, 1165. Baudry et Barde, I, 223, 224, 581. Marcadé, IV, 491.

[2]) Thiry, II, *loco cit.* Pand. fr., *Oblig.*, II, 7990. Baudry et Barde, I, 223.

nu micșorează, nu întăresc și nu transformează dreptul transmis de către autor, nu pot fi invocate de representantul cu titlu particular, după cum nu pot să'i fie nici opuse, chiar dacă ar fi relative la obiectul transmis. Astfel, dacă, înainte de a'ți vinde casa mea, am contractat cu un antreprenor pentru oare-care reparații sau inbunătățiri ce urmează a se aduce imobilului vêndut, acest contract, în lipsa unei clause exprese, nu va putea fi invocat de D-ta, pentru că dreptul care resultă pentru mine dintr'ênsul îmi este eminamente personal. (Vedi însă art. 1441 C. C., care cuprinde o excepție la acest principiu)[1].

Acestea sunt condițiunile și distincțiunile sub care promisiunile și stipulațiunile făcute de autor trec la representanții sêi cu titlu particular, și, pentru ca obligațiunile sau foloasele care nasc din contract să poată trece la acești representanți, se cere neaparat ca contractul să fi fost încheiat inainte de transmisiunea lucrului. (Thiry, II, 600).

Excepții la regulele de mai sus.

Regula mai sus expusă, după care putem contracta și suntem chiar presupuși a contracta nu numai pentru noi, dar și pentru moștenitorii și representanții noștri universali sau cu titlu universal, sufere două excepțiuni: 1° Când contrariul a fost expres prevĕdut în convențiune[2]; 2° Când netransmisibilitatea către moștenitorii sau representanții noștri universali, ori cu titlu universal, resultă din natura convențiunei, precum aceasta se întâmplă în materie de usufruct (art. 557), de uz (art. 571), de abitațiune (art. 573), în materie de locațiune de lucrări (art. 1485 C. C.,

---

[1]) Thiry, II, 600. Baudry, II, 829. Mourlon, II, 1082. Baudry et Barde, I, 224. Cpr. Cas. fr., D. P., 92. 1. 409.

[2]) In caz de tăcerea părților, legea presupune că ele au înțeles a contracta atât în vederea lor cât și a moștenitorilor lor, și, pentru a dărâma această presumțiune, trebuește o clausă *expresă*, fiind vorba de a se stabili o excepție la dreptul comun. Astfel, dacă presupunem că am cumparat un imobil cu 50000 lei, stipulând un termen de ₫ece ani pentru plata acestei sume, moștenitorii mei, în lipsa unei clause contrare și exprese, se vor folosi și ei de acest termen, în baza dreptului comun; pe când, la caz de a fi stipulat în mod expres termenul numai în folosul meu, ei vor trebui să plătească îndată prețul, dacă eu am murit înaintea expirărei termenului. Cpr. Baudry et Barde, I, 215.

492 C. com.), de societate (art. 1523), de mandat (art. 1552), de rentă viageră (art. 1644, 1645), etc. [1]).

Conclusiune. Art. 1119—1122 din codul francez sunt deci aplicabile și la noi, în baza principiilor generale, de și ele nu se vĕd reproduse în codul nostru. Aceste texte dând însă loc la nenumarate deficultăți [2]), bine a făcut legiuitorul nostru de le-a eliminat.

Despre condițiunile (însușirile) esențiale pentru existența convențiunilor (contractelor).

Ne am ocupat până acum despre însușirile neaparate la *validitatea* convențiunilor, adecă despre casurile în care convenția este numai *anulabilă*, și am vĕdut că aceste însușiri sunt: 1° capacitatea (art. 948, § 1) și 2° lipsa de eroare, violență sau dol (art. 953—961).

Cată acum să ne ocupăm de condițiile sau însușirile neaparate la *existența* convențiunilor, adecă despre causele în care convenția este *inexistentă* sau *fără ființă*.

Condițiile sau însușirele cerute pentru ca o convenție să aibă ființă sunt:

1° Consimțĕmêntul valabil al părților contractante sau al representanților lor, ear nu numai *al părței ce se obligă*, după cum pe nedrept se exprimă art. 948, § 2;

2° un obiect determinat de care părțile au putut să dispue (art. 948, § 3, 963, 964, 1310).

3° și în fine, o causă adevarată și licită (art. 948, § 4, 966—968). (Vedi *suprà*, p. 24).

Despre consimțĕmênt ne am ocupat pe larg *suprà*, p. 35 urm., și am vĕdut, cu deosebire de ceea ce se întâmplă când consimțĕmêntul este viciat, că *lipsa totală a consimțĕmêntului* atrage *inexistența* actului (art. 129, 966).

Remâne acum să ne ocupăm despre obiectul și causa convențiunilor.

---

[1]) Thiry, II, 603. Mourlon, II, 1084. Baudry et Barde, I, 216.

[2]) Vedi asupra dificultăților la care art. 1119—1122 din codul francez au dat loc, Pand. fr., Répert. *Oblig.*, II, 7370—7541 și 7938 urm.

SECȚIUNEA III.

Despre obiectul convenţiunilor [1]).

Art. 962.—Obiectul convenţiunei este acela la care părţile sau numai una din părţi se obligă. (Art. 948, 963, 964, 965, 1310, 1311 C. C. Art. 1126 C. fr.).

Art. 963. — Numai lucrurile ce sunt în comerţ pot fi obiectul unui contract. (Art. 476, 478, 965, 1156, 1310, 1844 C. C. Art. 1128 C. fr.).

Art. 1310.—Toate lucrurile care sunt în comerţ pot să fie vêndute, afară numai dacă vre o lege a oprit aceasta. (Art. 476, 478, 571, 573, 963, 965, 1248, 1518, 1844 C. C. Art. 1598 C. fr.).

Art. 964.—Obligaţiunea trebue să aibă de obiect un lucru determinat, cel puţin în specia sa. Cuantitatea obiectului poate fi necertă, de este posibilă determinarea sa. (Art. 908, 948, 971, 1103, 1311 C. C. Art. 1129 C. fr.).

Art. 965.—Lucrurile viitoare pot fi obiectul obligaţiunei. Nu se poate face renunţare la o succesiune ce nu este deschisă, nici se pot face învoiri asupra unei astfel de succesiuni, chiar de s'ar da consimţêmêntul acelui a cărui succesiune este în chestiune. (Art. 5, 702, 1226 C. C. Art. 1130 C. fr.).

Obiectul este al doile element cerut pentru *existenţa* contractului.

Ori ce contract trebue să aibă un obiect, un lucru pe care ambele părţi sau macar una din ele se obligă a da,

---

Observ. asupra rubricei codului nostru.

[1]) Rubrica codului fr. este intitulată: *Despre obiectul şi despre materia contractelor*, ceea ce anunţă o confusie regretabilă între obiectul *obligaţiunei* şi acel al *contractului*. Rubrica noastră, luată din codul italian (*dell'oggeto dei contratti*) evită de o cam dată această confusiune, care însă apare mai târdiu în textele acestei secţiuni, unde, pe de o parte, se vorbeşte de obiectul *convenţiunilor*, adecă *al contractelor* (art. 962, 963), ear pe de alta, de obiectul *obligaţiunei* (art. 964, 965); confusiune de care codul italian se fereşte cu drept cuvênt în art. 1116 — 1118, nevorbind de cât de obiectul *contractelor*. De şi unii autori (v. de ex., Demante, V, 40. Demolombe, XXIV, 300. Thiry, II, 607) aprobă confusiunea făcută de legiuitor între obiectul contractului şi acel al obligaţiunei, totuşi confusiunea este regretabilă, pentru că obiectul *contractului* este dreptul ce părţile voesc să creeze prin convenţia lor, pe când obiectul *obligaţiunei* este lucrul sau faptul la care acest drept se aplică. Cpr. Baudry, II, 835. Marcadé, IV, 447. Mourlon, II, 1092, nota 1. Pand. fr., II, 7609. Acollas, II, p. 773, 774. T. Huc, VII, 63. Baudry et Barde, I, 243.

a face sau a nu face (art. 962). Obiectul contractului poate deci să consiste într'un *lucru*, într'un *fapt* sau în o *abstențiune*. Art. 1126 din codul francez (corespundĕtor cu al nostru 962), o spune anume.

Când contractul n'are nici un obiect, el este *inexistent* ca și cum ar lipsi consimțĕmêntul sau causa. *Exemplu*: Ți-am vêndut un lucru care era perit *in totul* în momentul vêndărei; contrarul este nul sau, mai bine dis, *inexistent* pentru lipsă de obiect (art. 1311 C. C.) „*Nec emptio, nec venditio sine re quæ veneat, potest intelligi*". (L. 8, Pr., Dig., 18, 1, *De contrahenda emptione*) [1]).

Și ceea ce legea dice în privința vêndărei este neaparat aplicabil tuturor contractelor, art. 1311 fiind o aplicare a principiilor generale. [2])

Contractul poate să aibă de obiect nu numai proprietatea unui lucru (de ex. vêndarea, schimbul, donațiunea, etc.), dar încă folosința lui (de ex., închirierea, comodatul, etc.), sau numai posesiunea lui (de ex. amanetul). Aceasta se spune anume în art. 1127 din codul francez, eliminat din codul nostru ca de prisos, ca și în codul italian și acel olandez, probabil după observațiile lui Marcadé (IV, 127) [3]). Art. 1127 C. fr.

---

[1]) In caz când lucrul n'ar fi perit cu totul, ci numai *in parte*, judecătorii, suverani apreciatori ai faptelor, vor decide dacă părțile au înțeles sau nu ca vêndarea să aibă ființă, și, in caz de a decide chestiunea în mod afirmativ, vor hotărî o reducere din preț (argument din art. 1311, *in fine*, 1347, 1348). Baudry et Barde, I, 246. Demolombe, XXIV, 322. Larombière, I, art. 1128, No. 8. După părerea generală, și în baza art. 998, partea care avea cunoștință, in momentul încheierei contractului, de perderea totală sau parțială a lucrului vêndut, va putea fi condamnată la daune către ceealaltă parte de-bună credință. Demolombe, XXIV, 321. Larombière, I, art. 1128, No. 9. Cpr. L. 57, § 1, Dig., 18, 1, *De contrah. emptione*, etc.—Mai mult încă, după unii acel care a promis un lucru inexistent ar datori daune, chiar dacă el n'ar fi avut cunoștință de perderea lucrului, afară de casul în care ignoranța sa ar fi scusabilă. Vedi Baudry et Barde, I, 246, care citează în acest sens pe Ihering, Despre *culpa în contrahendo*, II, p. 60 urm. a traducerei Meulenaëre. Casul în care lucrul vêndut ar fi perit numai în parte.

[2]) Baudry et Barde, I, 246. Larombière, I, art. 1128, No. 8 *in fine*. Demolombe, XXIV, 322.

[3]) Cpr. Laurent, Ante-proiect, IV, p. 63. Baudry, II, 844. Codul spaniol de la 1889 omite de asemene de a reproduce acest text.

Pentru ca un lucru [1]) să poată face obiectul unui contract, se cere ca acel lucru să fie cu putință [2]), să existe sau, cel puțin, să poată exista fisicamente sau legalmente [3]). Astfel, n'aș putea să mĕ oblig a-ți da luna. *Impossibilium nulla est obligatio.* (L. 185, Dig., 50, 17).

Tot astfel, nu se poate obliga cineva a îndeplini un fapt contrar ordinei publice sau bunelor moravuri (art. 1170 C. Calimach). De exemplu, un judecător nu s'ar putea obliga a nu judeca, pentru că aceasta ar constitui un delict (art. 3 C. C. și 152 C. penal); o persoană n'ar putea să se oblige a vinde un om, etc. [4]) In asemene caz, ar fi chiar o causă ilicită (art. 948, § ultim și 966.)

Sensul cuvêntului lucru.

[1]) Cuvêntul *lucru (chose, causa)* nu însĕmnează aici un *bun* asupra cărui se poate dobêndi un drept, ci un fapt și chiar o abstențiune. Cpr. Pothier, II, 130. Cuvêntul *lucru* este deci luat aici în sensul cel mai larg *(lato sensu)*, ear nu în sensul sĕu ordinar. T. Huc, VII, 64, 65. Acollas, II, p. 775. Demolombe, XXIV, 302. Baudry et Barde, I, 243, nota 2 și 292. In cât privește deosebirea ce există între *lucruri* și *bunuri*, vedi t. II al lucrărei noastre, p. 377 și t. III, p. 210, text și nota 4.

Art. 1170 C. Calimach.

[2]) Aceea ce nu este cu putință la o parte, nici la amêndouĕ persoanele contractante, ḑice art. 1170 din codul Calimach (878 C. autriac), aceea ce este cu totul peste putință, nu se poate supune unei tocmeli puternice". Acest text vizează o imposibilitate absolută, *impedimentum naturale, id quod natura fieri non concedit).* Dacă însă lucrul sau faptul promis este cu putință în sine, convenția ar fi validă, cu toate că debitorul s'ar afla în imposibilitate de a'l îndeplini, căci îndată ce lucrul este fisicamente cu putință, creditorul s'a putut aștepta la îndeplinirea lui. Pothier, II, 136. Mourlon, II, 1096. Demolombe, XXIV, 318. Baudry, II, 845. Laurent, XVI, 80. „*Si ab eo stipulatus sim qui efficere non possit, cum alii possibile sit, jure factam obligationem Sabinus scribit*". (L. 137, § 5, Dig., 45, 1).

[3]). „*At, si quis rem, quæ in rerum natura non est aut esse non potest, dari stipulatus fuerit...., inutilis erit stipulatio*". Instit., § 1, III, 19, *De inutilibus stipulationibus.*

[4]) „*Quod turpi ex causa promissum est, veluti si quis homicidium vel sacrilegium se facturum promittat, non valet*". (Instit. § 24, III, 19). Vedi și L. 15, Dig., 28, 7, unde se ḑice: „*Facta quæ lædunt pietatem, existimationem, verecundiam nostram, et, ut generaliter dixerim, quæ contra bonos mores fiunt, nec facere nos posse credendum est*".—In L. 6, Cod., 2, 3, *De pactis*, se mai ḑice încă: „*Pacta quæ contra leges, constitutionesque, vel contra bonos mores fiunt, nullam vim ha-*

Prin urmare, încă o dată, ori ce convenţiune care n'are obiect sau care are de obiect un fapt imoral ori ilicit, este nu numai anulabilă, dar *inexistentă*.

Nu trebue să confundăm lucrurile care n'au fiinţă cu acele viitoare, adecă care nu există încă actualmente, căci aceste din urmă pot face obiectul unei convenţiuni. Astfel, aş putea, în mod valid, să'ţi vênd recolta viitoare a moşiei sau viei mele [1]), precum şi prăsila viitoare a animalelor mele, *fructus et partus futuri* (L. 8, Pr., Dig., 18, 1 şi L. 75, § 4, Dig., 45, 1). „Acel ce făgăduește un preţ cuviincios pentru o hotărîtă sumă din viitoarele roduri, încheie obicinuit contract de cumpărare şi vênḍare", ḍice art. 1709 din codul Calimach (1275 C. austriac). Dacă nu se va face nici o recoltă sau dacă animalul meu nu va fata, convenţia va fi *inexistentă* pentru lipsă de obiect. Lucrurile viitoare. Art. 965.

Vênḍarea lucrurilor viitoare se întâmplă foarte des în comerţ. Astfel, un fabricant de postavuri poate să vêndă de pe acum, spre a fi predată într'un termen determinat, o cantitate de postav, de şi el nu posedă încă lâna necesară fabricaţiunei sale. Aceste contracte poartă în comerţ numele generic de *ventes à livrer*. [2])

Tot de asemene, pot să 'ţi vênd o speranţă *(emptio spei)*, de ex., peştele ce voi prinde cu năvodul *(la vente d'un coup de filet, captus piscium*, art. 1427, 1710 C. Calimach), sau vênatul ce voi ucide mâne, *captus avium* (L. 8, § 1, Dig., 18, 1). Aceasta este un contract aleator (veḍi *suprà*, p. 14, 15). In asemene caz, obligaţia există Vênḍarea unei speranţe. Contract aleator.

---

bere indubitati juris est". „Tocmala în potriva pravilelor şi a naravurilor cele bune, nu se tocmeşte". ḍice art. 4 partea III, cap. 1, Cod. Caragea (L. 6, Cod., 2, 3). Veḍi şi art. 1170 C. Calimach, 878 C. austriac, etc. Cpr. Pothier, II, 137. Laurent, XVI, 82. Baudry, II, 845. Pand. fr., II, 7666. Baudry et Barde, I, 292. Marcadé, IV, 449.

[1]) O lege din 6 messidor anul III (abrogată în Belgia prin codul rural din 7 oct. 1886, art. 98, § 9) opreşte pe agricultori de a vinde grânele necoapte şi prinse încă de rădăcini, pentru a'i împedeca de a sconta pe nimic recoltele lor viitoare şi în scop de a-i sustrage de la speculaţiunile acaparatorilor.—Fructele şi recoltele neculese încă şi prinse de rădăcini nu pot fi urmărite de cât în virtutea unei proceduri speciale, statornicită de art. 467 şi urm. Pr. civ.

[2]) Cpr. Baudry et Barde, I, 947. Massé, *Droit comm.*, III, 1539.

actualmente, şi cu toate că n'aş prinde nici un peşte sau n'aş ucide vre un animal, îmi datoreşti preţul stipulat, pentru că, într'un contract aleator, părţile trebue să se aştepte la ori ce întâmplare, şi cumpărătorul este presupus a se obliga *etiam sine re*, după cum se exprimă L. 8, § 1, Dig., 18, 1, *De contrahenda emptione* [1]).

In vênḍarea unui lucru viitor (*res futura* sau *sperata*), convenţiunea este deci condiţională, şi neîndeplininduse condiţiunea, nu se datoreşte nici preţul; pe când în cumpărarea unor lucruri pe nădejde, după cum se exprimă art. 1427 şi 1710 din codul Calimach (*emptio spei*, vênḍare aleatorie), convenţia este pură şi simplă şi preţul se datoreşte, chiar dacă speranţa nu s'ar realisa.

Cum se va distinge dacă părţile au înţeles a cumpara şi a vinde un lucru viitor (*res sperata*) sau o speranţă numai, *o alea*, o *spes?* Chestie de interpretare şi de fapt. La caz de îndoeală, convenţia se va interpreta în contra vênḍătorului şi în favoarea cumpărătorului (art. 983, 1312, § 2) [2]).

Se poate, de asemene, promite lucrul altuia, pentru că făgăduitorul n'are de cât să'l dobêndească spre a'l preda cumpărătorului [3]).

[1]) „*Aliquando tamen et sine re venditio intelligitur, veluti cùm quasi alea emitur: quod fit, cum captus piscium, vel avium, vel missilium emitur. Emptio enim contrahitur, etiamsi nihil inciderit: quia spei emptio est*“. (L. 8, § 1, Dig. 18, 1, *De contrah. emptione*). „Acel ce cumpără cu hurta viitoarele folosuri a unui lucru sau cumpără nădejdea lor cu hotărît preţ, cade asupra lui primejdia zădărnicitei nădejdi, însă i se cuvine lui toate folosurile obicinuite dintru acel lucru“. (Art. 1710 C. Calimach, 1276 C. austriac).

[2]) Cpr. Giorgio Giorgi, III, 296, *in fine*. Molitor, I, 70. Mourlon, II, 1094. Pothier, III, *Vente*, 5. Troplong, *Vente*, I, 204. Pëucescu, I, 172. Baudry, II, 842. Pand. fr., II, 7627. Laurent, XXIV, 99. Thiry, II, 609. Duranton, X, 301 şi XVI, 172. Demante, V, 44 bis. Boileux, IV, p. 380. Demolombe, XXIV, 305 urm. Larombière, I, art. 1130, No. 3. Baudry et Barde, I, 247.

[3]) Pothier, II, 134. Nu se poate însă vinde cuiva lucrul care'i aparţinea mai'nainte: „*Suæ rei emptio non valet, sive sciens, sive ignorans emi*“. (L. 16, Pr. Dig., 18, 1). Vedi şi L. 1, § 10, Dig. 44, 7, unde se ḍice: *Nec minus inutilis est stipulatio, si quis rem suam, ignorans suam esse, stipulatus fuerit.*“ Dacă însă lucrul n'ar aparţinea de cât în mod imperfect cumpărătorului, vênḍarea ar fi bună şi vênḍătorul va fi obligat a'i transmite proprietatea desevêrşită. Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 134 şi *Vente*, III, 8 urm.

Alta este însă chestiunea de a se ști dacă vêndarea lucrului altuia este validă în legislația noastră, din causa eliminărei art. 1599 C. fr., după care asemene vêndare este nulă. Chestiunea este controversată [1]), însă controversa nu este cu putință de cât dacă lucrul străin s'a vêndut fără știrea proprietarului, căci dacă el s'a vêndut cu știrea acestui din urmă, nu mai încape îndoială că vêndarea va fi validă. (Cpr. art. 876 din noul proiect al codului civil german). Vêndarea lucrului altuia.

O moștenire deschisă poate încă face obiectul unei vêndări [2]). Vêndarea unei moșteniri deschise.

[1]) Intr'un sistem, vêndarea lucrului altuia ar fi nulă, ca și în codul frances (cpr. D. A. Donici și Al. Râșcanu, *Dreptul* din 1892, No. 46 și 65. Trib. Dolj, *Dreptul* din 1894, No. 68. Vedi și *infrà* explic. art. 966, p. 131); într'un alt sistem, ea ar fi validă între părți și nulă numai în privința proprietarului, care ar putea să'și revendice lucrul seu chiar de la un cumpărător de bună credință: „*Res emptori auferri potest*". (L. 28, *in fine*, Dig., 18, 1, *De contrahenda emptione*). „Se strică vêndarea, dice art. 44, § 9, partea III, cap. 2 din codul Caragea, când lucrul ce se vinde, *străin fiind*, se va cere prin judecată și se va lua." Cpr. Al. Degre, *Dreptul* din 1874, No. 15, p. 120 și din 1891, No. 10, nota 1. In alt loc, acelaș autor dice că vêndarea lucrului altuia n'ar fi nulă, ci numai *resolubilă*. *Dreptul* din 1875, No. 21. Vedi, asupra acestei chestiuni, în cât privește dreptul nostru anterior, pe lângă textul mai sus citat din codul Caragea, art. 1240 C. Calimach (923 C. austriac); § 6, *in fine*, cap. X, C. Andr. Donici. Vedi și *infrà*, explic. art. 966, p. 131.—In noul cod spaniol de la 1889, art. 1599 C. fr. este eliminat, ca și în codul nostru, și acolo se decide în genere că vêndarea lucrului altuia este validă, vêndêtorul avênd obligațiunea de a dobêndi lucrul de la proprietarul seu și de a'l preda cumpărătorului, sau, în caz contrar, de a plăti daune. Cpr. A. Levê, *Code civ. spaniol*, No. 25, p. 23, 24 a introducerei. Vedi și tratatul nostru în limba franceză, p. 497, nota 1. Vêndarea lucrului altuia.

In fine, trebue să observăm că, după art. 59 din codul de comerț italian, vêndarea comercială a lucrului altuia este validă: *La vendita commerciale de la cosa altrui è valida.* Ea obligă pe vêndêtor a dobêndi lucrul și a'l preda cumpărătorului, sub pedeapsă de daune-interese. Această dispoziție n'a fost reprodusă în codul comercial de la 1887, așa în cât nici o antinomie nu există, în această privință, între codul civil și codul comercial. Art. 59 C. com. italian, eliminat de legiuitorul nostru.

[2]) Pothier, *Vente*, III, 525. T. Huc, VII, 72. Cpr. art. 1711 urm. C. Calimach, 1278 urm. C. austriac.

Pact succesoral. Art. 965 § 2, 702, 1226 C. C.

Nu se poate însă face învoire asupra unei succesiuni nedeschise încă, sau ori ce pact succesoral în genere, nici chiar în privinţa unor obiecte determinate din moştenire [1]), pentru că asemene tocmeli sunt, după cum se exprimă art. 1032 din codul Calimach, *în protiva moralului şi pentru aceasta prihănite, care de multe ori aduc şi un sfîrşit primejdios; quia hujusmodi pactiones odiosæ esse videntur et plenæ tristissimi et periculosi eventus.* (L. 30, *in medio*, Cod., 2, 3, *De pactis* [2]).

Legiuitorul actual, fidel tradiţiunei trecutului nostru[3]),

---

[1]) Este în adevĕr de principiu că proibiţiunea legei, în materie de pacte succesorale, se aplică nu numai la universalitatea bunurilor, dar şi la o parte sau un obiect determinat al moştenirei, fie el mobil sau imobil. Baudry et Barde, I, 274. Laurent, XVI, 85. Demolombe, XXIV, 325. Aubry et Rau, IV, § 344, p. 317. Larombière, I, art. 1130, No. 13. Troplong, *Vente*, I, 246. Cpr. Cas. fr. şi Trib. Le Mans, D. P., 46. 1. 25. D. P., 66. 2. 93.

[2]) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 132 şi *Vente*, III, 526. Accarias, *Dr. romain* (ediţia a 4-a, 1891), p. 58, nota 2. Baudry et Barde, I, 261. Marcadé, VI, art. 1600, No. 1, p. 213.

Dreptul vechiŭ şi dreptul străin.

[3]) Pactele succesorale au fost, în adevĕr, oprite prin toate aşezămintele noastre anterioare. Eată cum se exprimă, în această privinţă, pravila lui M. Basarab, glava 277: „Tocmelele tatălui care 'şi mărită fata şi o înzăstrează cu condiţiune ca zestrea ei dată să fie pentru toate lucrurile ei, şi mai mult să nu aibă treabă în bucatele lui, *n'are nici o putere, nici adeverinţă*, nici nu opreşte pe fiea-sa de a'l moşteni, de va muri fără carte". Vedi şi codul Calimach, art. 1032 şi 1172, § ultim, etc.—Codul Caragea nu opreşte aceste pacte în termeni expreşi, însă s'a decis cu drept cuvênt că ele erau oprite şi sub acest cod, conform principiilor dreptului roman, pentru că, prin asemene pacte se aducea o atingere dreptului de a testa. Trib. Dolj (M. Măinescu, preşed.), *Dreptul* din 1893, No. 60. Cpr. Trib. Ilfov, *Cur. judiciar* din 1897, No. 20. Vedi, asupra pactelor succesorale, t. III al lucrărei noastre, p. 362 şi urm. Pactele succesorale sunt din contra admise în dreptul germanic (vedi E. Lehr, *Dr. civ. germanique*, 375; C. Saxoniei, art. 2003, 2542, 2557; C. german promulgat la 18 aug. 1896, aplicabil în toată Germania cu începere de la 1 ian. 1900, art. 2274 şi urm., etc.); însă este de observat că codul austriac nu le admite de cât între soţi şi în forma unui testament regulat. (Art. 602, 1249 C. austriac). Cpr. art. 2546 C. Saxoniei. De aceea, art. 879 § ultim din acest cod, corespundĕtor cu art. 1172 din codul Calimach, anulează înstrăinarea unei succesiuni nedeschise încă: „*Wenn eine Erbschaft oder ein Ver-*

opreşte ori ce pact succesoral, şi pentru a da acestei proibiţiuni o însĕmnătate şi mai mare, el nu se mărgineşte a o spune o singură dată, ci repetă aceiaş proibiţiune în trei texte deosebite, şi anume, în art. 702, 965, § 2 şi în art. 1226. Art. 1600 din codul fr. mai spune încă că „nu se poate vinde moştenirea unui om viu, chiar cu consimţĕmêntul seu.“ Acest text nefiind de cât aplicaţiunea principiilor de mai sus, a fost eliminat de legiuitorul nostru ca deprisos. (Marcadé, VI, art. 1600, No. 1, *ab initio*).

Deosebire între dreptul actual şi dreptul roman.

Legiuitorul actual nu admite nici excepţiunea pe care o admitea dreptul roman, unde se putea, în mod valid, înstrăina drepturile eventuale ce o persoană avea la moştenirea unui om viu, cu consimţĕmêntul seu, dacă acest consimţĕmênt nu era revocat în tot timpul vieţei sale, *et in ea usque ad extremum vitæ suæ spatium perseveraverit.* (L. 30, Cod., 2, 3, *De pactis*). Art. 965 § 2 prevede, în adevĕr, că nu se pot face învoiri asupra unei succesiuni nedeschise încă, *chiar de s'ar da consimţĕmêntul lui de cujus*, ear art. 702 proibă pactele succesorale făcute chiar prin contractul de căsătorie. (Cpr. şi art. 1226 C. C. [1])

---

mächtniss, die man von einer dritten Person hofft, noch bei Lebzeiten derselben veräussert wird“. Cpr. art. 312 C. german. Curtea noastră supremă a mers deci prea departe când a afirmat (v. *Dreptul* din 1876, No. 24 şi Bulet. S-a I, 1876, p. 187) că codul austriac permite *pactele succesorale în genere.*

[1]) Dreptul actual fiind deci mai riguros de cât dreptul roman, convenţiunea făcută de o persoană cu unul sau mai mulţi din moştenitorii sei presumptivi, asupra moştenirei sale viitoare, ar fi nulă sau, mai bine dis, *inexistenta*, ca şi acea care ar fi intervenit între moştenitorii sei şi cei de al treile. Art. 1118, § 2 din codul italian este formal în această privinţă. „*Non si può fare*, dice acest text, *alcuna stipulazione ad una successione non ancora aperta*, **sia con quello della cui eredità si tratta**, *sia con terzi*“. Cpr. Laurent, XVI, 84. Baudry et Barde, I, 264. Larombière, I, art. 1130, No. 8. Fuzier-Herman, art. 1130, No. 21. Cpr. şi D. P., 49. 2. 165. D. P., 53. 1. 43. D. P., 59. 2. 131. D. P., 94. 1. 546.

Tot ca pact succesoral oprit de lege ar trebui să se considere convenţia prin care unul sau mai mulţi copii s'ar obliga, în viaţă fiind părintele lor, a respecta testamentul acestuia, sau a nu ţinea nici o samă de el, pentru că proibiţiunea legei nu se aplică numai la moştenirele *ab intestat*, ci şi la acele testamentare. Cpr. Baudry et Barde, I, 273. Laurent, XVI, 88. T. Huc, VII, 72. Cas. fr., D. P., 84. 1. 468.

Conv. asupra moștenirei unui absent.

Nu se poate conveni nici asupra moștenirei unui absent, pentru că moștenirea absentului nu este deschisă și pentru că moartea sa nu se presupune nici odată [1]).

Art. 825.

Cât pentru dăruitorul care ar fi stipulat în folosul seu întoarcerea bunurilor dăruite, în baza art. 825 C. C., pentru casul când primitorul darului ar fi murit înaintea lui, nimic nu l'ar împedeca de a renunța la acest drept, pentru că, precum numele seu îl arată, dreptul de reîntoarcere, cu toate că este subordonat morței donatarului sau descendenților sei, nu se întemeiază pe o vocațiune ereditară, ci pe convențiunea părților [2]).

Convențiile relative la o moștenire nedeschisă nu pot nici odată fi confirmate sau ratificate.

Din cele mai sus expuse resultă că ori ce convenție relativă la o moștenire viitoare și nedeschisă încă, fie aceastâ moștenire *ab intestat* sau testamentară, nu este numai anulabilă, ci *inexistentă*, nesusceptibilă de a fi confirmată nici după moartea lui *de cujus*, pentru că, după cum se exprimă art. 1310 din codul italian, ceea ce nu există, nu poate fi confirmat [3]). *Quod nullum est confirmari nequit* [4]).

N'ar trebui însă să vedem un pact succesoral oprit de lege în actul prin care cine-va, de bună credință, ar dispune între vii de toate bunurile sale presente, nici în făgăduința care ar urma a fi îndeplinită numai la moartea făgăduitorului, pentru că, în asemene caz, datoria este actuală, plata numai fiind amânată până la moartea debitorului. Baudry et Barde, I, 266, 267. Larombière, I, art. 1130, No. 9 și 10. Demolombe, XXIV, 327. Laurent, XVI, 101. Cpr. D. P., 46. 1. 296. D. P., 61. 2. 151.

Tot din aceleași principii mai resultă încă că cine-va ar putea foarte bine să dispue de averea sa, reservându'și usufructul până la moarte, fără ca asemenea convenție să poată fi considerată ca un pact succesoral oprit de lege. Cpr. Baudry et Barde, I, 268. C. Poitiers, D. P., 53. 2. 12.

[1]) Baudry et Barde, I, 278 și autorii citați în t. III al lucrărei noastre, p. 363, nota 2, unde am vĕdut, cu toate aceste, că chestiunea este controversată.

[2]) Baudry et Barde, I, 280. Larombière, I, art. 1130, No. 19. Cas. fr., 19 ian. 1836. Répert. Dalloz, *Contrat de mariage*, 354 și *Disp. entre-vifs*, 1756.

[3]) „*Non si possono sanare con verun atto confermativo i vizi de un atto nullo in modo assoluto per difetto di formalità*". (Art. 1310 C. italian).

[4]) Laurent, XVI, 106; XVIII, 564 urm., 575 urm. Baudry et Barde, I, 261. Marcadé, V, art. 1338, p. 92 și art. 1398, p. 429. Fuzier-Herman, *C. civ.*, art. 1130, No. 28. Vedi t. IV, al lucrărei noastre, p. 88, text și nota 3, p. 107, 108, 241.

Cazul în care convenția ar avea de obiect o moștenire deschisă și una viitoare. Controversă.

Dacă convenţiunea are în acelaș timp de obiect o moștenire deschisă și una viitoare, ea nu va fi indivisibilă și inexistentă pentru tot, așa precum susțin unii [1]), ci va fi validă în privința moștenirei deschise, de și prețul hotărît între părți ar fi unul și acelaș pentru ambele moșteniri, dacă cumpărătorul se declară gata a plăti prețul întreg numai pentru moștenirea deschisă, sau dacă, în lipsa unei asemene declarațiuni din partea-i, judecătorii vor putea să determine partea din preț care se referă la moștenirea deschisă. Cât pentru casul în care contractul ar statornici două prețuri, unul pentru moștenirea deschisă și altul pentru acea viitoare, chestiunea nu sufere nici o dificultate, căci fiind în specie două contracte, acel relativ la moștenirea deschisă va fi valid, ear cela-lalt va fi inexistent [2]).

Instit. contractuală. Pact succes. permis.

La principiul care proibă în mod absolut pactele succesorale, legiuitorul aduce însă oare care excepțiuni:

1° Astfel, după art. 933, se poate da viitorilor soți, prin contractul lor de căsătorie, averea sa viitoare, adecă *averea ce dăruitorul va avea la moartea sa.* Instituția contractuală este deci un pact succesoral permis [3]).

2° Art. 845 permite de asemene, în partea sa finală, o stipulațiune care constitue un pact asupra unei moșteniri nedeschise încă [4]).

Vedi și t. III, p. 336, 362, 633. Vedi și *suprà*, p. 23, text și nota 2.—Pactele succesorale fiind, după cât am vĕdut, oprite pentru raţiuni de ordine publică, nulitatea provenind din această proibițiune poate fi invocată din oficiu de judecători. C. Paris, D. P., 77. 2. 111.

[1]) Troplong, *Vente*, I, 251. Vedi și decisiile citate în Baudry et Barde, I, p. 265, No. 277, nota 1.

[2]) Baudry et Barde, I, 277. Demolombe, XXIV, 329. Laurent, IX, 419 și XVI, 86. Duvergier, *Vente*, I, 231. Cas. fr., 9 fevr. 1830, Répert. Dalloz, *Transaction*, 162, nota 2.

[3]) Vedi în t. IV, p. 751 și urm. explic. art. 933. Curtea noastră supremă, prin o decisie foarte strâns motivată, a decis de curênd (12 dechem. 1896) că instituția contractuală este admisă și în legislația noastră. *Dreptul* din 1896, No. 83 și *Curier judiciar* din 1896, No. 46. Cpr. C. Craiova, în aceiaș afacere. *Dreptul*, *loco cit.* Conclusii conforme ale proc. general, D. G. Filiti, care, și de astă dată, ne a făcut distinsa onoare de a invoca părerea noastră înaintea Inaltei Curți. Vedi *Dreptul* din 1896, No. 80 și *Curier judiciar* din aceiaș an, No. 46. Vedi și tratatul nostru în limba franceză, p. 179, nota 1 și 496, text și nota 1. Cpr. Barde, I, 281.

[4]) Vedi t. IV al lucr. nóstre, p. 352. Cpr. Baudry et Barde, I, 128.

3° In fine, ultimul exemplu de pacte succesorale excepțional permise îl găsim în art. 1061, § 2 [1]).

Art. 963. Am ḑis că lucrul care face obiectul contractului trebue să fie cu putință, să existe, sau cel puțin să poată exista fisicamente ori legalmente ; dar aceasta nu este de ajuns : lucrul mai trebue încă să fie în comerț, *in hominum commercio* (art. 963 și 1310 C. C.). „Pentru toate lucrurile supuse comerțului se pot încheia tocmeli", ḑice art. 1170, *ab initio*, din codul Calimach (878 C. austriac), și art. 1173 din acelaș cod (880 C. austriac) adaogă : „Dacă se va încheia tocmală pentru un lucru a cărui comerț se va opri în urmă de către stăpânire, mai înainte de tradarea lui, remâne tocmala resuflată." [2]).

Lucrurile care sunt afară din comerț nu pot deci face obiectul unui contract, și obligația care ar avea de obiect asemene lucruri ar fi *inexistentă*, chiar dacă s'ar fi contractat sub condițiunea ca lucrul să reîntre în comerț [3]).

Lucruri afară din comerț. Lucrurile sunt afară din comerț, 1° Prin natura lor (L. 34, § 1, Dig., 18, 1), de exemplu : aerul, apa curgătoare (*aqua profluens*), marea, etc. și toate acele lucruri a căror uz este comun tuturor, *quæ naturali jure communia sunt omnium* (Instit., § 1, 2, 1) ;

Lucruri cari fac parte din domeniul public. 2° Prin destinația lor. Astfel sunt lucrurile care fac parte din domeniul public, de ex., drumurile mari, drumurile mici și ulițele care sunt în sarcina Statului, fluviile navigabile sau plutitoare (art. 476), porțile, zidurile, șanțurile, întăriturile pieților de resboi și ale fortăreților, fortificațiile (art. 478 C. C.), etc. (Cpr. Instit., § 2, 3, 19), [4]).

---

[1]) Vedi *infrà*, explic. acestui text. Cpr. Baudry, II, 998.—Mai vedi încă art. 1235, 1495 C. C., asupra cărora vedi Larombière, I, art. 1130, No. 35 urm., precum și Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, III, 345.

[2]) „Se strică vêndarea și cumpărătoarea, ḑice, art. 44, § 2 din codul Caragea, partea III, capit. 2, când se vor vinde *lucruri oprite* de pravilă a nu se vinde". „*Omnium rerum quas quis habere, vel possidere, vel persequi potest, venditio rectè fit : quas verò natura, vel gentium jus, vel mores civitatis commercio exuerunt, earum nulla venditio est*". (L. 34, § 1, Dig., 18, 1, *De contrah. emptione*).

[3]) Cpr. Gr. G. Pĕucescu, *Oblig.* I, 167.

[4]) Astfel, lucrurile care fac parte din domeniul public fiind afară din comerț și nefiind susceptibile de apropriațiune sau de posesiune privată (art. 1844 C. C.), nu pot face obiecutl

3° Pentru oare-care considerațiĭ de ordine publică care opresc înstrăinarea și libera lor circulațiune. Astfel sunt substanțele veninoase, care nu pot fi vêndute de cât de farmaciști [1]; animalele bolnave sau bântuite de o boală contagioasă (art. 174 L. asupra poliției sanitare și veterinare din 28 mai 1882, etc. [2]). Lucruri scoase din comerț pentru considerațiuni de ordine publică.

4° Fabricațiunea chibriturilor și a cărților de joc (L. din 31 martie 1886) a tutunului (L. din 28 febr. 1887) a pulberei și, în genere, a tuturor lucrurilor asupra cărora Statul 'și a reservat monopolul, sunt, de asemene, supuse unor prescripțiuni pe care părțile, în convențiile lor, nu le pot eluda. Lucrurile asupra cărora Statul 'și a reservat monopolul exclusiv sunt deci, în acest sens, afară din comerț [3]. Lucrurile asupra cărora Statul 'și a reservat monopolul.

---

unei convențiuni sau unei acțiuni posesorie. Cas. rom. S-a I. *Dreptul* din 1891, No. 66.—S'a decis însă că inalienabilitatea domeniului public nu poate fi propusă pentru prima oară în casație. Cas. fr., *Pand. Périod.*, 1891. 1. 296 și *Dreptul* din 1891, No. 63.—Veḑi însă D. P., 56. 1. 188.

Dar dacă lucrurile dependente de domeniul public nu sunt susceptibile de proprietate privată, părțile ar putea să facă o convenție validă în vederea unei desafectări eventuale a lucrului public. Astfel, poate cine-va să se oblige în mod valid a face stăruințile necesare pentru ca un drum să fie desafectat, în scopul de a face ca un particular să poată dobêndi proprietatea privată acelui drum. Cpr. T. Huc, VII, 69. Pand. fr., II, 7619. Larombière, I, art. 1128, No. 15.

[1]) *Veneni mali quidam putat non contrahi emptionem* (L. 35, § 2, Dig., 18, 1).—Substanțele veninoase sunt în comerț și pot face obiectul unei proprietăți private, însă, cu toate aceste, ele nu pot fi vêndute și cumparate de cât conform legilor speciale în această materie. N'ar trebui deci să credem, așa precum pe nedrept susțin unii, că lucrurile care nu sunt în comerț *sunt acele care nu pot fi vêndute și cumparate*, căci sunt lucruri care, deși în comerț, totuș nu pot fi vêndute nici cumparate, pentru că dispositiuni speciale au oprit vêndarea lor (art. 1310). Cpr. Thiry, II, 611, *in fine*. Pand. fr., II, 7622. Fuzier-Herman, *C. civ.* II, art. 1128, No. 4.

[2]) Cpr. Cas fr., D. P. 93, 1. 20 și *Curier judiciar* din 1893, No. 12, p. 11. Baudry, II, 841. Laurent, XXIV, 94. Guillouard, *Vente*, II, 506. Baudry et Barde, I, 248.

[3]) Cpr. T. Huc, VII, 71. — Mai sunt încă afară din comerț: usul și abitațiunea (art. 571, 573 C. C.), pensiile de retra- Uz, abituțiune, pensii de retragere, etc.

Funcţiuni publice.

Funcţiunile publice sunt, de asemene, afară din comerţ, pentru că ele presupun o delegaţiune a puterei publice. Ele nu pot deci să facă obiectul unei convenţiuni; de unde resultă că ori ce contract prin care un funcţionar public s'ar obliga a demisiona spre a face loc unei alte persoane, care la rêndul ei, s'ar obliga a plăti o sumă de bani funcţionarului demisionat, ar fi radical nul şi nu ar avea nici o existenţă [1]). (Veḑi şi *infrà*, p. 137).

Prin funcţionari publici trebue însă să înţelegem numai acei care, prin atribuţiunile ce le sunt încredinţate de legile organice, deţin puterea, atribut al suveranităţei naţionale, într'un grad ori cât de restrâns, sau fără a o deţine, contribuesc la mersul regulat al lucrului public [2]).

Persoanele a căror slujbă nu este considerată ca o funcţie publică pot deci s'o cedeze chiar pentru o sumă de bani. Astfel, s'a decis că ar fi validă cesiunea funcţiunei secretarului unei comuni [3]), sau a împiegaţilor unei socie-

---

gere, recompensele naţionale şi lefile eclesiasticilor, militarilor şi tuturor împiegaţilor plătiţi din tesaurul public, sau din alte case publice, care nu pot fi cedate nici în totul, nici în parte. (Art. 409 Pr. civ., modificat prin L. L. din 1 martie 1881 şi din 19 iunie 1892).

[1]) Baudry et Barde, I, 250. Troplong, *Vente*, I, 220. Duvergier, *Vente*, I, 207. Fuzier-Herman, *Cod. civ.*, art. 1128, No. 15 urm.—Jurisprudenţa franceză a făcut mai multe aplicaţiuni a acestui principiu. Cpr. D. P., 50. 5. 239, No. 1. D. P., 56. 2. 263. D. P., 59. 5. 194, No. 10, etc. — *Contrà*. C. Grenoble şi Amiens, Répert. Dalloz, *Oblig.*, 563. Veḑi şi *infrà*, explic. art. 966, 968, p. 137. In Francia, legea din 9 iunie 1853, asupra pensiunilor civile (art. 27), lipseşte astăzi de dreptul de pensiune pe funcţionarul care 'şi ar fi dat demisia, primind în schimb o sumă de bani: „*Le fonctionnaire convaincu de s'être démis de son emploi à prix d'argent perd ses droits à la pension*".

[2]) Cpr. Trib. Iaşi, 18 noembr. 1896 (I. Ghica făcênd funcţiune de preşed.). *Dreptul* din 1897, No. 8.

[3]) Trib. Le Mans, 22 april 1890. *Pand. Période.*, 1890. 2. 125. Această soluţie (aprobată de Baudry et Barde, I, 255) este însă inadmisibilă la noi, pentru că secretarul comunei (în comunele rurale, notarul) este un agent al autorităţei comunale şi, prin urmare, un funcţionar public în toată puterea cuvêntului.

tăți private, precum sunt acei ai diferitelor credite [1]), ai casei sf. Spiridon din Iași [2]) și altor persoane morale.

Portărei. Cât pentru portărei, ei sunt adevărați funcționari publici, de și sunt retribuiți de părți (art. 2 și 51 L. Org. judecătorești din 1 sept. 1890).

Clientela unui medic sau a unui avocat. Clientela unui medic sau a unui avocat n'ar putea în princip să facă obiectul unei vêndări sau unei cesiuni, pentru că, în privința acestor profesiuni, este vorba de o încredere personală pe care clientul o are în medic sau în avocat.

Credem însă, cu toate acestea, că un medic sau un avocat s'ar putea foarte bine obliga a nu'și mai exercita profesiunea sa într'un loc anume determinat și a ceda astfel clientela sa altei persoane, care ar întruni condițiile prescrise de lege spre a exercita o asemene profesiune, recomendând această persoană clienților sei, închiriându'i și localul în care cedenții își exercitau profesiunea lor [3]).

Un lucru poate să fie afară din comerț într'un mod absolut sau într'un mod relativ.

Starea civilă. Astfel, starea civilă a persoanelor este în mod absolut afară din comerț, și nu poate să facă obiectul unei con-

---

[1]) Acești funcționari nefiind nici împiegați ai Statului, nici plătiți din tesaurul public sau din altă casă publică, cu drept cuvênt s'a decis că ei nu se pot folosi de dispositiile excepționale ale legei Grădișteanu, din 1 martie 1881, prin care se declară neurmăribile numai salariile *funcționarilor publici*. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1884, No. 34.— *Contrà*. Acelaș trib., *Dreptul* din 1888, No. 65. Aceiaș soluție este aplicabilă și portăreilor, pentru că ei nu sunt plătiți din budgetul Statului, ci au o simplă remisă din sumele ce încasează. Trib. Ilfov (C. Paraschivescu președ.), *Curier judiciar* din 1896, No. 38. Vedi și tratatul nostru în limba franceză, p. 352, nota 1. Neaplicarea legei din 1 martie 1881 la funcționarii creditelor și la portărei.

[2]) Trib. Iași, sentința *suprà* cit., p. 120, nota 2. *Dreptul* din 26 ianuar 1897, No. 8.

[3]) Baudry et Barde, I, 258. Aubry et Rau, IV, § 344, p. 316, 317. Demolombe, XXIV, 342. Répert. Dalloz, *Supplém.*, t. X, V-o *Médecine*, 25 text și nota I. Laurent, XXIV, 96. Pabon, *Manuel juridique des médecins*, 210 urm. Cpr. D. P., 96. 2. 31. Sirey 95. 2. 43. D. P., 50. 2. 193. D. P., 51. 2. 185. D. P., 61. 1. 326, etc.—*Contrà*. Trib. și C. Paris, D. P., 46. 3. 62. D. P., 47. 4. 494, No. 2.

venţiuni [1]). Tot astfel sunt şi moştenirele viitoare (veḑi *suprà*, p. 114 şi urm.).

Fondurile rurale.

Fondurile rurale sunt încă scoase din comerţ, însă numai în privinţa străinilor (art. 7 Constit.), adecă în mod relativ [2]).

Inalienab. fondului dotal.

Tot astfel, fondul dotal nu este în mod absolut scos afară

---

[1]) Cas. fr., D. P., 86. I. 55. T. Huc, VII, 68. Pand. fr., *Oblig.*, II, 7618. Laurent, XVI, 149.

Art. 7, § 5 Constit.

[2]) Art. 7, § 5 din Constituţie declarând că străinii sunt incapabili de *a dobêndi* imobile rurale în România, am vĕḑut că ei sunt incapabili de a dobêndi asemene imobile nu numai prin prescripţie, cumparare, donaţiune, etc. (cpr. Cas. rom. şi Trib. Bacău. Bulet. S-a I, anul 1891, p. 1081 şi anul 1892, p. 464. *Dreptul* din 1895, No. 43), dar şi prin moştenire *ab intestat* sau testamentară. Veḑi Trib. Suceava şi Curtea din Iaşi; Tribun. Bucuresti, Buzeu şi C. Bucureşti, *Dreptul* din 1891, No. 75 şi din 1892, No. 13. *Dreptul* din 1894, No. 55 şi din 1896, No. 47. C. Galaţi (22 martie 1897), *Dreptul* din 1897, No. 29. Cpr. asupra acestei chestiuni, foarte controversată, tomul I al lucrărei noastre, p. 164 urm., t. III, p. 238 şi t. IV, p. 52. Veḑi şi tratatul nostru în limba franceză, p. 35 urm. şi p. 448, nota 1.—Veḑi însă în sens contrar, Alex. Degre, *Dreptul* din 1886, No. 32 şi din 1896, No. 63.—S'a ḑis, între altele, că străinul, care, după textul sus-citat din Constituţiune, este exclus de la dreptul de a dobêndi imobile rurale, ar putea reclama în bani partea sa succesorală dintr'un asemene imobil, şi această soluţiune a fost consfinţită de curênd (5 fevr. 1897) prin o decisie a Curţei din Bucureşti, S-a III, dată sub preşed. D-lui A. Eustaţiu (*Dreptul* din 9 martie 1897, No. 20) şi *Cur. judiciar* din 18 mai 1897, No. 19. Această soluţie, formal admisă prin art. 654 din codul austriac, în privinţa legatelor lucrurilor ce legatarul este personal incapabil de a poseda, ar fi până la un punct oare care juridică şi, în ori ce caz, mai echitabilă de cât acea admisă de jurisprudenţă şi de o parte însĕmnată din doctrină, însă nu vedem cum moştenitorul ar putea să vêndă imobilul, atunci când pentru a vinde el trebue să fie proprietar, şi el este incapabil de a dobêndi proprietatea imobilelor rurale. Bunurile nu se vor putea deci vinde de cât atunci când, între moştenitori, unul ar avea capacitatea de a dobêndi. Cât pentru dreptul ce unii au voit să confere, în asemene caz, ministerului public, aceasta este cu desevêrşire inadmisibil în legislaţia noastră, unde legea franceză din 20 april 1810 lipseşte. Legea fiind deci din toate punctele de vedere nedreaptă şi pot a ḑice chiar neumană, chestiunea reclamă o soluţie grabnică, însă nu de la camerele ordinare, ci de la o cameră de revisuire.

Amicul nostru, Gr. Vulturescu, a depus de curênd în Senat, din iniţiativă parlamentară, un proiect de lege pentru

din comerț, pentru că părțile sunt libere de a permite înstrăinarea lui (art. 1252). Inalienabilitatea fondului dotal nu mai este deci astăzi de ordine publică, precum era la Romani: *Reipublicæ interest mulieres dotes salvas habere, propter quas nubere possunt.* (L. 2, Dig., 23, 3, *De jure dotium*).

Pământurile clăcașilor. L. din 1864, 1879 și art. 132 Constit.

De asemene, pământurile date clăcașilor prin legea rurală din 1864 sunt inalienabile numai până la 1916 (art. 132 Constit. L. din 8 iunie 1884) [1], și această inalienabilitate nu este absolută, de oare ce ele pot fi înstrăinate către comună sau către un alt sătean neînproprietărit [2],

---

punerea codului civil în acord cu dispozițiile art. 7 din Constituție (vedi *Dreptul* din 1897, No. 7 și 8), însă pe lângă că această lege, dacă s'ar vota, ar fi anti-constituțională, apoi ea mai lasă de dorit și din alte puncte de vedere. Nu este însă locul aici de a arata lacunele acestui proiect de lege. Vedi însă critica lui foarte judicioasă, făcută de amicul și colegul nostru, N. Basilescu, în *Dreptul* din 1897, No. 10.

[1]) Ele sunt, de asemene, până la această dată, inprescriptibile (art. 1844). Cas. rom., *Dreptul* din 1891, No. 73 și *Curierul judiciar* din 1893, No. 55.—Și pământurile date bisericelor pentru întreținerea lor și a clerului sunt inalienabile și inprescriptibile. Cas. rom. S-a I, *Dreptul* din 1891, No. 73.

Preoții nu pot dobândi pământuri rurale. Controversă.

[2]) Se discută chestiunea de a se ști dacă preoții de sate au capacitatea de a dobândi pământuri rurale de la un fost clacaș, și s'au dat hotărîri și într'un sens și în altul. Cpr. Trib. Buzeu, Ialomitza și C. București, *Dreptul* din 1893, No. 37 și din 1891, No. 70. Curtea din București dice foarte bine, în această privință (*Dreptul* din 1893, No. 37, p. 296), că preoții chiar fii de clacași, n'au fost nici o dată înproprietăriți și nu sunt cultivatori de pământ; de unde și conclusia juridică că ei nu pot să dobândească pământuri rurale, folosinduse numai de pământul dat bisericei conform art. 14 din legea rurală, care, în această privință, menține disp. din Regul. Organic, anexa lit. B, publitate în *Manualul administrativ* al Moldovei, t. I, No. 303, p. 437 urm.—Când într'o comună nu se găsesc preoți, usufructul pământului dat conform art. 14 din legea rurală revine bisericei, care este nudă proprietară, și, în caz de dărâmarea bisericei, el revine comunei, ear nu proprietarului moșiei, care, în urma legei din 1864, a perdut în mod definitiv proprietatea lui. Cas. rom., *Dreptul* din 1891, No. 73.

Săteni.

Sătenii ar putea însă se dobândească asemene pământuri, chiar dacă ei ar ocupa o funcțiune publică în comună, precum ar fi acea de notar, de învățător, etc. Tribun. Prahova. *Dreptul* din 1890, No. 29. Curtea din București a decis altă dată (*Dreptul* din 1876, No. 18) că prin *sătean* trebue să se înțeleagă ori-cine domiciliează în comună; însă această în-

și aceasta chiar în urma legei de revisuire din 8 iunie 1884, fiind că această lege n'a înțeles să modifice legile anterioare din 1864 și din 1879, ci a voit să dee inalienabilității proclamate prin aceste legi, un caracter constituțional și să prelungească termenul fixat pentru această stare de inalienabilitate încă pe 32 ani, adecă până la 7 iunie 1916 [1]).

Transmit. pământurilor clăcășești prin testament.

Pământurile clăcășești pot, de asemene, fi transmise prin testament, însă, bine înțeles, numai acelor persoane care au capacitatea de a le dobêndi prin acte cu titlu oneros [2]).

Controversă.

Curtea din Craiova a decis (7 dechem. 1896) că femeea săteancă poate dobêndi prin testament pământul cu care soțul ei a fost înproprietărit, de oare ce nici legea rurală din 1864, nici cea interpretativă din 1879 nu o exclude de la acest drept [3]).

---

terpretare largă este departe de a fi juridică, căci sătean nu este de cât țaranul sau cultivatorul de pământ. „Considerând dice Curtea noastră supremă, că prin *sătean* nu se înțelege un individ care simplu locuește în comună, ci acel individ care prin profesiunea sa obicinuită este sătean, adecă *țăran*, etc.“ Dreptul din 1885, No. 38, p. 299.

[1]) Cas. rom., C. București, Trib. Prahova, Ialomitza, Dolj, etc. *Dreptul* din 1885, No. 38; din 1890, No. 29; din 1891, No. 60 și 70; din 1893, No. 49 și 77; din 1895, No. 61; din 1896, No. 26 și 55. Id. *Curier judiciar* din 1893, No. 81; din 1896, No. 5, 11, 13 și 28, etc. In acelaș sens: Em. Cernătescu, *Dreptul* din 1892, No. 48 și 50. Tot în acest sens s'a pronunțat de curênd și Curtea din Iași, după ce mai întâi se pronunțase în sens contrar. *Dreptul* din 1897, No. 9.—*Contrà*. Trib. Teleorman, Iași, Râmnic-Serat, Slatina, Suceava, Romanați, etc. *Dreptul* din 1887, No. 56 și din 1893, No. 34. *Curier judiciar* din 1896, No. 1, 16, 21, 30. *Dreptul* din 1897, No. 37, etc. Vedi și G. Flaișlen, în *Dreptul* din 1891, No. 38, p. 298. Vedi și tratatul nostru în limba franceză, p. 303, nota 3.

Pământurile și locurile de casă date prin legea rurală foștilor clăcași, se cuvin, când fac parte din o moștenire vacantă, comunei respective, ear nu Statului (art. 8 L. rur. din 1864). Trib. Iași, 26 fevr. 1897, I. Ghica făcênd funcțiunea de președ., *Dreptul* din 1897, No. 37.

[2]) Cas. rom. S-a I, 9 martie 1896., *Dreptul* din 1896, No. 32. *Idem* G. G. Flaișlen, *Dreptul* din 1891, No. 37, 38, 39.—*Contra*. Tribun. Suceava, *Dreptul* din 1893, No. 75. Vedi și tratatul nostru în limba franceză, p. 152, nota 3.

[3]) *Dreptul* din 1897, No. 20.—O învățătoare nu poate însă dobêndi pământ rural prin contract de vindere cumparare. Trib. Prahova, *Dreptul* din 1896, No. 48.

Pământurile clacașilor puteau fi urmărite pentru datorii și vândute prin licitațiune publică, însă, bine înțeles, numai la persoanele capabile de a le dobândi [1]). Asemene urmărire nu mai este însă astăzi cu putință, pentru că legea judecătoriilor de ocoale din 1 iunie 1896 prevede, prin art. 42, că „locurile de muncă, casele și ogrădile date locuitorilor săteni prin legile de înproprietărire, care le declară inalienabile, *nu pot fi nici urmărite nici sechestrate*".

Urmărirea silită a pământurilor clăcășești.

Mai trebue încă să observăm că toate hotărîrile date de tribunale în privința vândărilor sau schimburilor de pământ între săteni sunt, după legile existente (L. din 13 fevr. 1879, art. 8), definitive și executorii, fără drept de apel sau de recurs în casație [2]).

In fine, nu este destul ca contractul să aibă de obiect un lucru la care ambele părți sau macar una din ele se obligă (art. 962), ci mai trebue încă ca lucrul să aducă un folos sau cel puțin o plăcere creditorului și să fie determinat cel puțin în specia sa, *genus limitatum* (art. 948, § 3 și 964.).

Determinarea lucrului care face obiectul contractului. Art. 948, § 3 și 964.

Un lucru poate să fie determinat în genul seu, *în deobște*, după cum se exprimă art. 796 din codul Calimach, de ex., un animal; în specia sa, de ex., un cal; în individualitatea sa, *în feliu*, după cum se exprimă art. 796 din codul Calimach, de ex., un cal roib sau alb, cutare moșie, grâul ce am în hambar, etc.

Pentru ca un lucru să poată face obiectul unui contract, nu este de ajuns ca el să fie determinat numai în genul seu. De exemplu, nu mĕ pot obliga a'ți da un animal, fără a arăta la ce specie el aparține, pentru că, în asemene caz, aș putea să mĕ liberez dându-ți un animal fără nici o utilitate, de ex., un purice, o muscă, etc. [3]).

---

[1]) C. din București, 13 ianuar și 15 iunie 1896, *Dreptul* din 1896, No. 55 și *Curierul judiciar* din 1896, No. 5.

[2]) Cas. rom. S-a I, 26 dechem. 1896 și 15 april 1892. *Dreptul* din 1897, No. 7 și din 1892, No. 50. C. din București, *Dreptul* din 1894, No. 42. Vedi și tratatul nostru în limba franceză, art. *Organ. judiciaire*, p. 303, nota 3.

[3]) Pothier, II, 283. Mourlon, II, 1097. Baudry et Barde, I, 282. Baudry, II, 843. Thiry, II, 611. Aubry et Rau, IV, § 344, p. 315. Demante, V, 43 bis I. Laurent, XVI, 77. Vigié, II, 1079. Marcadé, IV, 451. Demolombe, XXIV, 313. Pĕucescu, I, 170. T. Huc, VII, 74. Vedi și t. IV al lucrărei noastre, p. 568.

Lucrul însă determinat în specia sa, *in specie*, de ex., un cal, poate face obiectul unui contract, pentru că, în asemene caz, alegerea debitorului nu va putea să poarte asupra unui animal fără nici o utilitate [1]). In asemene caz, debitorul se va libera dând un cal de o valoare mijlocie (art. 908, 1103).

Strămutarea proprietăţei prin tradiţie.

Trebue însă să observăm că, în asemene caz, convenţia nu este translativă de proprietate, ci produce numai un drept de creanţă. Tradiţia singură va determina calul promis sau vêndut şi va strămuta proprietatea lui. Aceasta este unul din casurile în care tradiţia strămută proprietatea (art. 644) [2]).

Determinarea cantităţei lucrului.

Când lucrul determinat în specie nu presintă utilitate de cât într'o cantitate oare care, cantitatea, *quantum sit*... (L. 74, § 1, Dig., 45, 1) trebue să fie determinată prin contract, sau cel puţin contractul trebue să conţină elementele necesare pentru determinarea ei. De exemplu: Ţi-am promis vin sau grâu, fără să ţic anume cât, obligaţia este nulă, ca şi în casul când ţi-aş fi promis un animal, pentru că aş putea să mĕ liberez dându-ţi o picătură de vin sau un grăunte [3]).

Obligaţia ar fi însă validă dacă ţi-am promis sau dacă ţi-am vêndut o merţă, o kilă de grâu, etc., sau grâul ori vinul cât îţi va trebui pentru un timp anume determinat, sau pentru casa D-tale, căci, deşi cantitatea nu se vede determinată prin contract, totuşi acesta conţine elementele necesare pentru determinarea cantităţei promise sau

---

[1]) Pothier, II, 131, 283. Pand. fr., II, 7635 şi autorii citaţi la nota precedentă. Veţi şi t. IV al lucrărei noastre p. 568.— Obligaţia ar fi însă nulă dacă m'aş fi obligat a'ţi da un quadruped, un mamifer, etc. Baudry, II, 843. Marcadé, IV, 451. Baudry et Barde, I, 283.

[2]) Cpr. Larombière, I, art. 1138, No. 17. T. Huc, VII, 74. Pĕucescu, I. 248. Veţi şi t. III al lucrărei noastre, p. 208 şi t. IV, p. 182 şi 547. Veţi şi *infrà*, explic. art. 971, 1295, § 1.

[3]) *Triticum dare oportere stipulatus est aliquis. Facti quæstio est, non juris. Igitur si de aliquo tritico cogitaverit, id est, certi generis, certæ quantitatis, id habebitur pro expresso.* **Alioquin si cùm destinare genus et modum vellet, non fecit, nihil stipulatus videtur; igitur ne unum quidem modium.**" (Nu se datoreşte, în asemene caz, nici o mĕsură). L. 94, Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus.*

vêndute [1]). „Tăcerea părților asupra cantității nu va fi un obstacol la existența contractului, ḑice art. 1273 din noul cod spaniol de la 1889, de câte ori ea va putea fi determinată, fără un nou acord al părților".

Determinarea lucrului în individualitatea sa este încă cea mai bună. Atunci se ḑice că lucrul este *un corp cert* (art. 1061 § 1, 1102, 1156, 1329 C. C.). [2]). Determin. lucrului în individualitatea sa.

Ce trebue să decidem în caz când, din două lucruri care fac obiectul unei obligațiuni alternative, unul este determinat, ear cela-lalt nedeterminat și nedeterminabil? De ex., ți-am făgăduit calul ce'l am în grajdul meu *sau* vin. In asemenea caz, obligația va fi pură și simplă, modalitatea alternativei fiind considerată ca fără ființă. (Argum. din art. 1029). Judecătorii vor aprecia însă în fapt dacă nu cum-va am înțeles să'ți făgăduesc sau calul meu sau vin până la concurența valorei lui, în care caz va exista o adevarată obligație alternativă, și mĕ voi puteal ibera dând, după alegerea mea, unul din cele două lucruri promise (art. 1026), sau acela pe care îl va alege creditorul, dacă, după contract, el are alegerea (art. 1027) [3]).

SECȚIUNEA IV

Despre causa convenţiunilor.

A treia condițiune neaparată pentru *existența* convenţiunei sau a contractului, este o causă adevarată și licită.

Cuvêntul *causă* are mai multe semnificațiuni:

1° Causa însĕmnează relațiunea a două lucruri, unul față cu altul. Astfel, când ḑicem că un lucru are de causă un alt lucru, aceasta însĕmnează că un lucru este consecința altuia. Causa, în asemene caz, se ḑice *eficientă*. Diferitele sensuri ale cuvêntului causă.

2° Prin causă se mai înțelege încă motivul care ne determină a contracta sau *causa impulsivă*: *cur contrahitur*.

---

[1]) Thiry, II, 611. Baudry et Barde, I, 284. Mourlon, II, 1099. Baudry, II, 843. Demolombe, XXIV, 314, 315 și toți autorii. Veḑi și t. IV al lucrărei nostru, p. 568. Cpr. Cas. fr., D. P., 56. 1. 438.

[2]) Art. 903, 927, 971, 995, 997, 1018, 1044, 1295, 1571, etc, sunt relative tot la lucruri determinate *in individuo*. Veḑi cele spuse în t. IV, p. 182, 547, 568.

[3]) Cpr. Larombière, I, art. 1129, No. 7. Baudry et Barde, I, 285. Fuzier-Herman, *C. civ.*, II, art. 1129, No. 16.

Astfel, dacă având a face o călătorie în munți, cumpăr un cal cu 500 de lei, motivul sau causa impulsivă ori determinantă este nevoea calului pentru călătoria ce voesc a întreprinde; aceasta mă împinge a contracta: *cur contrahitur*.

Causa finală, scopul imediat ce'mi propun este însuș calul: *quid contrahitur*.

Deosebire între causa și motivul convențiunilor.

Din cele mai sus expuse resultă că, de și, în limba de toate ḑilele, cuvintele *causă* și *motiv* sunt sinonime, tocmai, în drept, trebue să ne ferim de a le confunda [1]), pentru că, precum am vḕḑut mai sus (p. 48 și 55), una și alta sunt cârmuite de principii deosebite.

Causa convențiunei este, în adevḕr, precum am mai spus-o odată (p. 55, nota 5, *in fine*), rațiunea imediat și direct determinantă care face pe părți să contracteze, ear *motivul* este, din contra, o rațiune indirectă și departată care le împinge a contracta [2]).

Astfel, într'o vḕnḑare imobiliară, causa convențiunei pentru vḕnḑḗtor este dorința de a dobêndi o sumă de bani în schimbul imobilului vḕndut, ear pentru cumpḗrḗtor, dorința de a deveni proprietar. Vḕnḑḗtorul voește el însă ca cu banii prinși din vḕnḑare să deschidă un stabiliment de comerț sau de industrie, ori să'i dee cu dobêndă pentru a'și mări venitul; ear cumpḗrḗtorul înțḗlege el să'și plaseze capitalul în imobile, pentru că acest mod de întrebuințare ar presinta o mai mare garanție de cât împrumuturile cu dobêndă, în care adese ori se întêmplă perderi, etc; aceste sunt *motivele* contractului. Dacă acum ne închipuim o donațiune, causa pentru dḗruitor este dorința de a veni în ajutorul donatarului, ear motivul este starea de scḗpḗtăciune în care se gḗsește acesta, serviciile pe care dḗruitorul le ar fi primit de la dênsul sau de la autorul lui, etc. (Cpr. art. 734 C. Calimach, 572 C. austriac).

---

[1]) Cu toate aceste, asemene confusie regretabilă se face de Toullier (III, partea II, 166, 167), care ḑice că acesta era înțḗlesul ce cuvêntul causă avea și la Romani (L. 5, Dig., 12, 7, *De condictione sine causa*). In aceiaș greșală cade și Delvincourt. Vedi *suprà*, p. 55, nota 5.

[2]) „**La cause,** *c'est le* **motif** *prochain, immédiat, essentiel de l'obligation; le* **motif,** *c'est la* **cause** *éloignée, la cause de la cause, le pourquoi du pourquoi*". Baudry et Barde, I, 302, *in fine*.

Motivele contractului fiind deci personale fie cărei părți contractante, ușor se poate pricepe pentru ce eroarea asupra motivelor nu poate să dee loc la anularea contractului (vedi *suprà*, p. 55, 56), căci dacă ar fi astfel, una din părți ar suferi de greșala celeilalte, fără să fi participat la dênsa [1]).

3° In fine, causa este rațiunea determinantă care a decis pe părți a contracta, scopul principal și imediat ce ele și au propus: *id quod inducit ad contrahendum.*

Astfel, într'o vêndare, dobêndirea lucrului este causa obligațiunei cumpărătorului, ear dobêndirea prețului este causa obligațiunei vêndătorului: *quid contrahitur.*

Intr'un contract de locațiune, prețul locațiunei este causa obligațiunei proprietarului, ear folosința imobilului este causa obligațiunei chiriașului.

Intr'o societate, causa pentru fie care parte este dorința de a realisa un folos.

Din cele mai sus expuse vedem că, în contractele sinalagmatice, obligația uneia din părți are de causă obligația celeilalte părți [2]). (Vedi *infrà*, p. 154).

Intr'un împrumut cu titlu oneros sau cu titlu gratuit (contract unilateral), causa obligațiunei împrumutătorului, scopul principal ce el își propune este remiterea unei sumi de bani în mânele sale.

Causa obligațiunei poate fi desinteresată. Astfel, într'o donațiune, causa obligațiunei dăruitorului este dorința de a fi folositor altuia, mai mult de cât dorința de a dobêndi recunoștința donatarului; ear pentru donatar, causa este dorința de a dobêndi averea dăruită.

Așa dar, causa convențiunei, o mai repetăm încă o-

---

[1]) Cpr. Boissonade, *Projet du C. C. du Japon*, II, 61, 62. Thiry, II, 612. Baudry, II, 848 urm. Pand. fr., II, 7677. T. Huc, VII, 75, 76. Pëucescu, I, 178 urm. Ar. Pascal, *Gazeta tribun.* din 1862, No. 45. Baudry et Barde, I, 302. Mourlon, II, 1101. Demolombe, XXIV, 354 urm. Demante, V, 46 bis, I. Vigié, II, 1084. Laurent, XVI, 109. Aubry et Rau, IV, § 345, p. 321, nota 2. Marcadé, IV, 400. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, III, 437 urm.

[2]) Baudry, II, 846, 855. Marcadé, IV, 400, 456. Thiry, II, 612, 613. Baudry et Barde, I, 298, 317. Demolombe, XXIV, 346, 362. Demante, V, 46 bis II. Mourlon, II, 1102, 1106. Vigié, II, 1090. Laurent, XVI, 165. T. Huc, VII, 85. Cas. fr., D. P., 1891. 1. 329. Cas. rom., S-a. I, Bulet. 1881, p. 759.

dată, este raţiunea imediat şi direct determinantă care face pe părţi să contracteze: ea este scopul principal şi imediat ce ele 'şi au propus.

In acest sens, cuvêntul causă este întrebuinţat de legiuitorul modern, şi în acest sens el era întrebuinţat şi în dreptul roman [1]).

Aceasta este causa care trebue să fie adevarată şi licită (art. 966).

Lipsa de causă sau falşitatea causei face ca oblig. să fie inexistentă.

Ori ce convenţiune trebue deci să aibă o causă, care să fie adevarată şi licită. Lipsa unei cause, sau împrejurarea că causa ar fi falşă ori ilicită, ar face ca convenţia să fie lovită de o nulitate absolută, *să nu aibă nici un efect*, după cum se exprimă art. 966 C. C., adecă să fie *inexistentă* [2]), şi, în asemene caz, nulitatea sau mai bine dis inexistenţa poate fi propusă de ori ce persoană interesată, şi prin urmare, chiar de părţile contractante [3]). Nu s'ar putea deci opune părţii contractante adagiul „*Nemo auditur propriam turpitudinem allegans*“, de şi Curtea din Chambéry hotărîse contrariul (D. P., 61. 5, 328, No. 12).

Legiuitorul distinge trei casuri în care convenţiunea este inexistentă: 1° acel în care obligaţia este fără causă; 2° acel în care ea este întemeiată pe o causă falşă şi 3° casul în care obligaţia ar avea o causă nelicită.

Art. 966.—Obligaţia fără causă sau fondată pe o causă falşă, sau nelicită, nu poate avea nici un efect. (Art. 948, 968, 993 C. C. Art. 1131 C. fr.).

Art. 968.—Causa este nelicită, când este proibită de legi, când este contrară bunelor moravuri şi ordinei publice. (Art. 5, 620, 728, 1008, 1010 C. C. Art. 1133 C. fr.).

1° Obligaţii fără causă.

Obligaţiunea este fără causă de câte ori ea este contractată în virtutea unei cause care nu există. Exemplu:

---

[1]) „*Nam si lis fuit, hoc ipsum quod a lite disceditur*, **causa** *videtur esse*“. (L. 65, § 1, Dig., 12, 6, *De condictione indebiti*).

[2]) Cpr. Trib. Fălciu, 21 ianuar 1897, *Curier judiciar* din 1897, No. 8. Veḑi şi *infrà*, p. 151, text şi nota 1.

[3]) Cas. fr., 25 april 1887, D. P., 87. 1. 397. *Pand. Période.*, 1887, 1. 135. D. P., 79. 1. 413. Cpr. Baudry, II, 854. Laurent, XVI, 121. Aubry et Rau, I, § 35, p. 115. Baudry et Barde, I, 316. Demolombe, XXIV, 381. Veḑi şi *infrà*, rubrica: *Despre acţiunea în simulaţiune.*

Ți am vêndut un lucru care nu mai avea ființă în momentul contractului (art. 1311 C. C.), sau un lucru viitor care, la timpul oportun, n'a luat naștere (vedi *suprà*, p. 111). Obligația mea este nulă sau, mai bine dis, *inexistentă* pentru lipsă de causă [1]). Art. 1311.

De asemene, în vêndarea lucrului altuia, se susține că obligațiunea e fără causă, de oare ce, în contractele de vêndare, causa obligațiunei este, precum am vĕdut (p. 128), dobêndirea lucrului vêndut *hic et nunc*, și proprietatea nu se poate dobêndi imediat când vêndĕtorul nu este proprietar al lucrului vêndut; prin urmare, cumpĕrătorul va putea cere nulitatea obligațiunei sale de a plăti prețul pentru lipsă de causă [2]). Vêndarea lucrului altuia.

Așa dar, în acest sistem, vêndarea lucrului altuia ar fi nulă la noi, ca și în Francia. Am vĕdut însă, *suprà*, p. 113, nota 1, că chestiunea este controversată.

In fine, actul simulat, pe care două persoane îl fac între ele, este lipsit de causă sau are o causă falșă, pentru că falșitatea causei se confundă cu lipsa ei; de aceea, dacă se va dovedi simulația prin mijloacele permise de lege, actul nu va produce nici un efect, va fi *inexistent* (art. 966) [3]). Acte simulate.

---

[1]) Jurisprudența noastră este aproape unanimă pentru a decide că reținerile făcute din salarul funcționarilor comunali, ai comitetelor permanente, etc., pot fi cerute înapoi de acei funcționari, pentru că neexistând încă nici o lege care să le confere dreptul la pensiune, asemene rețineri au fost efectuate fără nici o causă. Vedi decisiile citate în colecția Christescu, la art. 966, No. 9 urm. — In cât privește însă funcționarii sanitari comunali sau județeni (medici, veterinari, etc.), s'a decis că reținerile ce le s'au făcut nu pot fi cerute înapoi, de vreme ce ele au fost poprite pe basa budgetului și în vederea legei sanitare din 3 april 1885, care impune o asemene obligațiune. Cpr. C. Iași și Cas. rom. *Dreptul* din 1890, No. 5 și Bulet. S-a I, 1880, p. 444. Aceiaș soluție s'a admis în privința funcționarilor căilor ferate. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1893, No. 48. Restituirea reținerilor făcute din salarile funcționarilor comunali, etc.

[2]) Tribun. Dolj, *Dreptul* din 1894, No. 68. Vedi în acelaș sens și autoritățile citate *suprà*, p. 113, nota 1. Cpr. Boissonade, II, 60, p. 73, 74. Vedi Andr. Donici, § 6, *in fine*, cap. X, *despre tocmeli*; art. 1240 C. Calimach (923 C. austriac); art. 44, § 9, partea III, cap. 2, Cod. Caragea, etc.

[3]) Vedi *infrà*, rubrica: *Despre acțiunea în simulațiune*. Cpr. C. București, *Dreptul* din 1886, No. 63 și Alex. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 9.

Art. 1439. Causa poate să existe în momentul contractului și să înceteze de a avea ființă mai târdiu. Exemplu: Am închirieat de la D-ta pe trei ani un imobil cu preț de 1000 de lei pe an; după un an, imobilul este distrus prin foc sau altă întâmplare. Nu'ți mai datoresc chiria, pentru că obligația mea nu mai are causă, de oare ce D-ta nu'ți mai poți îndeplini obligațiunea D-tale.

In contractele de locațiune, perderea obiectului închirieat face deci ca obligația de a plăti chiria să fie fără causă (art. 1439 [1]).

2° *Obligații întemeiate pe o causă falșă.*

Causă falșă. Causa este falșă când ea nu există în realitate și părțile au crezut ori s'au făcut că cred în existența ei. Exemplu: Mă oblig a'ți plăti 10,000 de lei drept achitarea unui legat ce'ți lasase autorul meu; pe urmă însă se descopere un alt testament care revoacă acest legat. Obligația mea nu'și va produce efectele sale, pentru că, de și credeam că causa există, totuși, în specie, ea nu'și are ființă [2]).

Alt exemplu: Mă oblig a'ți restitui 1000 de lei pentru un pretins împrumut ce'mi ai fi făcut, știind prea bine că nu 'ți datoresc nimic. Causa este falșă, și eu debitorul cunosc falșitatea ei; însă, în asemene caz, obligația își va primi efectele sale, dacă nu voi dovedi falșitatea causei exprimate. Debitorului încumbă deci sarcina de a dovedi, prin mijloacele permise de lege, falșitatea causei exprimate în obligația sa (art. 1169).

Causă simulată. Causa poate fi falșă când părțile cu știință au aratat o altă causă de cât acea adevarată. De ex., pentru o datorie provenită din joc sau prinsoare (art. 1636), s'a subscris un bilet arătându-se ca causă împrumutul. Această simulațiune nu face ca obligația să fie nulă, dacă creditorul va dovedi existența causei adevarate, care, bine înțeles, ar fi licită [3]). Debitorul, care va contesta causa expri-

---

[1]) Cpr. Thiry, II, 615. Vigié, II, 1091, p. 488. Baudry, II, 849. Baudry et Barde, I, 303. Demolombe, XXIV, 358. Larombière, I, art. 1122, No. 35 și art. 1131, No. 7.

[2]) Pothier, *Oblig.*, II, 42. Demolombe, XXIV, 369. Larombière, I, art. 1131, No. 5. Baudry et Barde, I. 305.

[3]) Thiry, II, 615. Aubry et Rau, IV, § 345, p. 323. Arntz, III, 38. Giorgio Giorgi, III, 443. Demante, V, 47 bis II.

mată în obligație, va trebui deci să dovedească falșitatea ei, și o dată această dovadă făcută, creditorului incumbă sarcina de a dovedi că există o altă causă reală și licită [1]).

Falșitatea causei produce acelaș efect ca și absența ei, adecă face ca obligația să fie inexistentă (art. 966), pentru că causa falșă se confundă cu lipsa de causă [2]). Efectele falșității causei.

Cum se va dovedi că causa prevĕdută într'o obligație este falșă? In lipsă de text, unii ar voi ca, prin aplicațiunea dreptului comun, falșitatea causei să nu poată fi dovedită prin marturi și presumpțiuni de cât dacă există un început de dovadă scrisă (art. 1197), afară de casul când ar exista fraudă la lege [3]). După alții însă, proba testimonială și presumpțiunile ar fi admisibile, chiar în materie civilă [4]), independent de ori ce dovadă scrisă, pentru Dovedirea falșității causei.

Baudry et Barde, I, 308. Pand. fr., *Oblig.*, II, 7743 urm. Demolombe, XXIV, 370. Baudry, II, 850. Laurent, XVI, 120, 122. T. Huc, VII, 86 și toți autorii. *Idem.* Cas. fr., C. Poitiers și Paris. D. P., 72. 2. 166. D. P., 77. 1. 177. D. P., 92. 1. 151 și 2. 240. D. P., 70. 1. 167. Cas. Torino, 4 fevr. 1881 (decisie citată de Giorgio Giorgi). Cas. rom. Bulet. S-a I, 1878, p. 226. Cpr. C. Aix, 10 ianuar 1878, Répert. Dalloz, *Supplém.*, p. 154, nota 1.

[1]) Cpr. Cas. rom., Bulet. S-a I, 1878, p. 334. Cas. fr., D. P., 86. 1. 176. D. P., 87. 1. 443. D. P., 92. 1. 151. Arntz, III, 38. Laurent, XVI, 169. T. Huc, VII, 86, *in fine.* Demolombe, XXIV, 371, 372. Thiry, II, 615. Aubry et Rau, IV, § 345, p. 324. Baudry, II, 855. Larombière, I, art. 1132, No. 8. Baudry et Barde, I, 319.

[2]) Laurent, XVI, 120. T. Huc, VII, 80. Thiry, II, 617. Baudry et Barde, I, 316, etc.—Cât pentru falșitatea *motivului*, ea nu are nici o înrîurire asupra obligațiunei, pentru că, după cum foarte bine dice Curtea din Bordeaux (Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, p. 160, *ad notam*), motivele contractului fiind personale fie cărei părți, legiuitorul n'a subordonat validitatea convențiunilor regulat formate unei chestiuni de intenție, cele mai multe ori gingașă și, în ori ce caz, grea de resolvit. Efectele falșității motivului.

[3]) Baudry, II, 855. Baudry et Barde, I, 319. T. Huc, VII, 86. Demolombe, XXIV, 371. Cpr. Cas. fr., D. P., 84. 1. 292 (primul considerent).

[4]) In materie comercială, nu mai încape nici o îndoială că proba testimonială și presumpțiunile sunt admise, fără nici o restricție, pentru că obligațiunile comerciale pot în totdeauna să fie dovedite cu marturi (art. 46 C. com.). Cpr. Cas. fr., D. P., 84. 1. 292. Cas. rom., *Dreptul* din 1889, No. 77. Cpr. Baudry et Barde, I, 319, p. 301, nota 2, *in fine.* Art. 46. C. com.

că simulaţiunea sau ilicitatea adevaratei cause implică mai în tot-deauna o imposibilitate *morală* de a'şi procura o dovadă scrisă (art. 1198) [1].

3⁰ Obligaţii întemeiate pe o causă ilicită (art. 966, 968).

Causa este ilicită când este oprită de legi, sau contrară bunelor moravuri sau ordinei publice (art. 5, 966, 968) [2].

---

[1]) Laurent, XVI, 121 şi XIX, 567, 577. Larombière, V, asupra art. 1348, No. 4. C. Gabrielesco, *Dreptul* din 1890, No. 66. Marcadé, V, art. 1348, p. 145, No. IV. Cpr. Cas. rom., Bulet. S-a I, 1878, p. 334.

[2]) *„Pacta quæ contra leges constitutionesque, vel contra bonos mores fiunt, nullam vim habere, indubitati juris est“.* (L. 6, Cod., 2, 3, *De pactis.*) Cpr. art. 4, partea III, cap. I, C. Caragea citat *suprà*, p. 110, nota 4, *in fine.*

Bune moravuri.

In cât priveşte chestiunea de a se şti ce trebue să înţelegem prin *ordine publică* şi *bune moravuri,* vedi lucrarea noastră, t. I, partea II, p. 115, şi t. IV, p. 103. Cpr. şi Giorgio Giorgi, III, 374. Codul civil al principatului Muntenegro din 1888 (art. 785) defineşte bunele moravuri dicênd că ele consistă în nişte principii de onestitate şi de drept, la observarea cărora autorităţile nu pot în tot-deauna să constrêngă pe particulari, pe care însă sentimentul public prescrie fie-căruia de a le respecta. Aceasta este singura legislaţiune, după cât cunoaştem, care defineşte bunele moravuri.

Ordine publică.

Prin ordine publică, dice tribunul de Ilfov (30 mai 1894) se înţelege respectarea tuturor legilor aşa numite de stat, care interesează mai direct societatea de cât pe particulari şi în care intră legile constituţionale, administrative, penale, de interes economic, etc., care toate fac ca societatea să existe, să aibă o bună organisaţiune şi să poată progresa, confundânduse astfel ordinea publică cu interesul general. *Curierul judiciar* din 1894, No. 36. Tot cam în asemene termeni se exprimă şi tribunalul din Iaşi, prin o sentinţă de curênd pronunţată şi foarte strêns motivată: „prin legi de ordine publică, se înţelege, dice acest tribunal (22 fevr. 1897), toate acele care fixează statul persoanelor, capacitatea sau incapacitatea alipită la acest stat şi acele care se referă la dreptul public, precum sunt legile de poliţie, de ordinea jurisdicţiunilor şi cele privitoare la guvernământ şi funcţiunile publice, neputênduse cuprinde în general în legele de ordine publică, acele privitoare la bunuri, etc.“ *Curierul judiciar* din 23 martie 1897, No. 12. Ordinea publică este deci organisaţiunea societăţei şi, prin urmare, legile de ordine publică sunt acele care privesc direct sau indirect această organisaţiune. Cpr. Larombière, I, art. 1133, No. 13. Protopopescu-Pache, *Dreptul* din 1873, No. 52.

Chestiunea de a se ști dacă o obligațiune este întemeiată pe o causă ilicită sau contrară bunelor moravuri, este o chestiune de fapt, lasată la suverana apreciare a instanțelor de fond [1]), ear ilicitatea causei nu poate fi propusă pentru prima oară înaintea Curței de casațiune [2]).

Este cu neputință ca să prenumerăm aci toate cauExemple de cause ilicite.
sele ilicite; vom da însă câteva exemple împrumutate de la doctrină și de la jurisprudență. Astfel, cuprind clause ilicite:

Convențiile care ar avea de scop asigurarea impunității unei crime sau unui delict; convențiunea prin care cine-va s'ar obliga de a nu respunde de reaua sa credință [3]).

Prin aplicațiunea acestui principiu, art. 1339 declară Art. 1339.
de nulă convenția prin care vêndêtorul s'ar sustrage de la respunderea pentru evicțiunea care ar resulta din un fapt al seu personal [4]).

Convenția prin care un debitor ar renunța la comandamentul prealabil care trebue să precedeze ori ce urmărire imobiliară (art. 496 urm. Pr. civ.) [5]);

Convenția prin care un creditor ar fi stipulat cu falitul, sau cu altă persoană, avantagii în folosul seu propriu și în detrimentul masei credale (art. 887 C. com.);

Societățile care ar avea de scop introducerea în țară a mărfurilor oprite (cpr. Laurent, XVI, 133);

Obligațiile subscrise pentru asigurarea plății biletelor

---

[1]) Cas. rom., S-a I., Bulet. anul 1880, p. 44. Cpr. Cas. rom., S-a 1, 30 mai 1897, decisie nepublicată încă. Cas. fr., Pand. fr., *Oblig.*, II, 7830.

[2]) Cas. rom. S-a I. Bulet. anul 1881, p. 412.

[3]) Cpr. Giorgio Giorgi, III, 376 și Cas. Torino, 10 aug. 1878. „*Illud nulla pactione effici potest, ne dolus præstetur.*“ (L. 27, § 3, Dig., 2, 14, *De pactis*). Vedi și L. 1, § 7, Dig., 16, 3, *Depositi, vel contra*, unde se dice: „*Illud non probabis, dolum non esse præstandum, si convenerit: nam hœc conventio contra bonam fidem, contraque bonos mores est: et ideò nec sequenda est*“.—L. 17, Pr., Dig., 13, 6, *Commodati, vel contra*, dice de asemenea: „*In commodato hœc pactio*, **ne dolus præstetur,** *rata non est.*“ In fine, L. 23, *in medio*, Dig., 50, 17, dice: „*Celsus putat non valere, si convenerit* **ne dolus præstetur**: *hoc enim bonæ fidei judicio contrarium est*“.

[4]) Cpr. Troplong, *Vente*, I, 474, 477.

[5]) Vedi tratatul nostru în limba franceză, art. *Saisies*, p. 363.

unei lotării indigene sau străine neautorisate (L. din 20 ianuar 1883) [1];

Convenţia prin care doi soţi s'ar învoi să trăească separaţi unul de altul, asemene clausă fiind contrară însuş scopului căsătoriei [2];

Convenţia prin care, într'un contract de împrumut sau de munci agricole (prestaţiuni în natură), s'ar stipula o clausă penală, fie chiar deghisată (art. 1 şi 2 L. din 20 fevr. 1879);

Obligaţia de a nu'şi cultiva proprietatea sa, sau de a n'o putea înstrăina în mod absolut [3];

Obligaţia impusă donatarului sau legatarului de a conserva averea dăruită sau legată şi de a o remite unei a treia persoane (art. 803); de a conferi un mandat cu interdicţiunea de a'l putea revoca [4];

Obligaţia de a se supune constrîngerei corporale pentru neplata de datorii [5];

De a nu exercita nici o acţiune judecătorească, de a nu putea testa, sau a'şi revoca testamentul seu [6];

De a da o sumă de bani unei persoane, dacă ea nu va fi instituită moştenitor, etc. [7];

---

[1]) Sub codul Calimach, lotăriile erau permise: „Lotăria nu trebue să se judece după firea sau insuşirea ramaşagului şi a jocului, dice art. 1708 din acest cod (1274 C. austriac), ci după proiectul lor (adecă statutele lor) care se publică.“

Separare de trup.

[2]) Separaţia de corp *(a thoro et mensa)* n'ar putea fi admisă de judecătorii români nici chiar pentru străinii domiciliaţi în ţară, pentru că această separaţie a fost în tot-deauna necunoscută la noi, şi pentru că statutul personal al străinului este în conflict cu statutul teritorial, care este de ordine publică. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1880, No. 7. Vedi şi tratatul nostru în limba franceză, art. *Divorce*, p. 113.

[3]) Vedi t. IV, p. 101 urm. Cpr. Larombière, I, art. 1133, No. 23.

[4]) Cpr. Larombière, I, art. 1133, No. 25.

[5]) Legea din 24 sept. 1864 asupra constrîngerei corporale este, în adevĕr, căduta în desuetudine. Vedi tratatul nostru în limba franceză p. 51 şi 347.

[6]) „*Nemo enim eam sibi potest legem dicere, ut a priore ei (testamento) recedere non liceat.*“ (L. 22, Pr., Dig., 32, *De legatis*, III).

[7]) „*Stipulatio hoc modo concepta: si heredem me non feceris, tantum dare spondes? inutilis est: quia contra bonos mores est hœc stipulatio.*“ (L. 61, Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus*).

Obligația de a ședе într'un loc, fără a'și putea strămuta domiciliul seu aiurea, pentru că asemene clausă ar fi contrară libertății individuale, *quia jus libertatis infringitur* (L. 71, § 2, Dig., 35, 1);

Obligația de a'și schimba sau de a nu'și schimba religia, de a'și crește copiii în cutare sau cutare religiune;

Obligația ce ar lua cine-va de a nu'și exercita drepturile sale civile și politice; de a nu fi funcționar public; de a nu exercita drepturile și datoriile care resultă din puterea părintească sau maritală, din tutelă, etc. [1];

Obligația luată de cine-va de a nu se căsători, și după unii, chiar de a se face preot sau mai cu samă călugăr, de și, atât în privința căsătoriei cât și a călugăriei, chestiunea este controversată [2];

Convenția prin care s'ar stipula o sumă de bani pentru a se demite din o funcție publică cu scop ca s'o dobêndească altul în schimbul acelei sumi de bani [3];

Convențiile prin care s'ar stipula o sumă de bani pentru îndeplinirea unei îndatoriri la care cine-va este obligat

---

[1]) Cpr. Demante et Colmet de Santerre, IV, 16 bis VI, p. 36.

[2]) Vedi t. IV al lucrărei noastre, p. 99 și urm., 103 urm. — Curtea de casație din Francia a decis de curênd (22 dechembrie 1896) că condițiunea de văduvie impusă de un testator soției sale pentru ca ea să se poată folosi de liberalitățile sale, nu este oprită de nici o lege și nu trebue, în regulă generală, să fie considerată ca contrară bunelor moravuri (*Dreptul* din 1897, No. 5), ceea ce era admis și în codul Calimach. „Insărcinânduse văduvoiul sau văduva ca să nu se însoțească, *atunci are putere această condițiе*", dice art. 887, partea finală a acestui cod (700, *in medio*, C. austriac). Cpr. Curtea din Bourges (*Pand. Périod.*, 1890. 2. 131) și Nov. 22 a lui Justinian, capit. 43 și 44. Chestiunea este însă foarte controversată, și Laurent (XI, 501) se pronunță în contra acestei soluțiuni, pentru că căsătoria fiind baza moralității și a familiei, a o împiedica ar însemna a înlesni imoralitatea, fie că oprirea de a se căsători s'ar impune unei persoane care n'a fost nici odată căsătorită, fie unei persoane văduve. Vedi t. IV al lucrărei noastre, p. 106, text și nota 2.

[3]) Funcțiile publice sunt, in adevĕr, afară din comerț și nu pot face obiectul nici unui trafic, căci ele nu se dau în interesul personal al titularilor, ci în interesul binelui obștesc, care singur face ca unul să fie preferat altuia. Vedi *suprà*, p. 120 text și nota 1.

și fără aceasta ; de exemplu, un depositar face a-i se promite o sumă de bani pentru restituirea obiectului depositat, pe care el este în ori ce caz obligat a'l restitui (art. 1591, 1604 urm. [1]) ;

Convenția prin care s'ar fi promis cui-va o sumă de bani pentru a îndeplini un fapt delictuos sau macar contrar moralei ; de exemplu, un barbat promite 1000 de lei unei femei pentru ca ea să întreție sau să continue cu dênsul relațiuni nelicite [2]) ;

Convenția prin care s'ar fi promis bani pentru ca cine-va să comită o crimă sau un sacrilegiu [3]), sau macar să se abție de a comite un fapt ilicit ori imoral, de oare ce este contrar moralei de a primi bani atât spre a comite o crimă cât și pentru a se abținea de la un fapt oprit [4]);

Convenția prin care cine-va s'ar obliga a plăti stăruințele unui om influent spre a dobêndi slujbe, grațiĕri, favoruri, comendi, decorații, etc. [5]) ;

---

[1]) *„Item si tibi dedero, ut rem mihi reddas depositam apud te, vel ut instrumentum mihi redderes."* (L. 2, § 1, Dig., 12, 5, *De condictione ob turpem, vel injustam causam*). Cpr. Baudry et Barde, I, 310.

[2]) Cpr. Baudry, II, 851. Baudry et Barde, I, 310. Laurent, XVI, 153. Demolombe, XXIV, 375. Cas. fr., D. P., 89. 1. 35. Cpr. D. P., 62. 2. 58. D. P., 77. 2. 177. D. P., 83. 2. 237.—Obligația ar fi validă însă, dacă ea n'ar avea de scop întreținerea sau resplătirea relațiunilor ilicite, ci despăgubirea prejudiciului causat (art. 998) și îndeplinirea unei datorii de conștiință. Demolombe, *loco cit.* Laurent, XVI, 154, 155. Giorgio Giorgi, III, 379. Cpr. D. P., 64. 5. 254. D. P., 76. 2. 49. Trib. Paris, *Dreptul* din 1876, No. 11. Mai vedi încă Tribun. Nice și C. Aix, 10 ian. 1878. Répert. Dalloz, *Supplém. Oblig.*, 154, nota 1. Vedi și lucrarea noastră, t. IV, p. 179, text și nota 2.—Vedi însă C. Besançon, D. P., 62. 2. 58.

[3]) Instit. § 24, III, 19. Vedi și *suprà*, p. 110, text și nota 4.

[4]) Thiry, II, 615. Laurent, XVI, 125. Demolombe, XXIV, 380. Baudry et Barde, I, 310. Cpr. Pothier, II, 43. Demante, V, 49 bis, II. Larombière, I, art. 1133, No. 7. Giorgio Giorgi, III, 381. *„Si ob maleficium,* **ne fiat,** *promissum sit ; nulla est obligatio ex hac conventione"*. L. 7, § 3, Dig., 2, 14, *De pactis.*

[5]) Cpr. C. Colmar și Tribun. Lille, Répert. *Dalloz, Oblig.*, 643, nota 2. Trib. Paris, 23 novemb. 1893. *Dreptul* din 1893, No. 83. Vedi și Pand. fr., *Oblig.*, II, 7802, 7823, 7824. Laurent, XVI, 128.

Obligația luată către un avocat de a'i plăti un onorar, spre a stărui și dobêndi un împrumut la o instituție de credit unde acel avocat este funcționar [1]);

Convenția prin care un consilier județian ar fi luat în întreprindere lucrări de ale județului, fie pe față prin el însuș, fie prin persoane interpuse [2]);

Convenția prin care părțile ar stipula, într'un împrumut ipotecar, ca imobilul ipotecat să treacă de drept la creditor, fără intervenția justiției (cpr. art. 1701) [3]);

Convenția prin care creditorul amanetar ar fi împuternicit a dispune de amanet, fără formalitățile prescrise de lege (art. 1689 C. C., art. 488 C. com.) [4]);

[1]) Cpr. Trib. Iași (D. G. Maxim, președ.). *Curier judiciar* din 1894, No. 10. Recomândăm cu tot dinadinsul cetitorilor noștri considerentele acestei hotăriri, pentru că ele fac o adevarată și sănătoasă aplicare a principiilor de drept. Avocații cari sunt funcționari la un credit nu se pot, în adevĕr, obliga cu plată a contracta împrumuturi pentru particulari la creditul pe lângă care ei funcționează, pentru că, precum foarte bine dice tribunalul în considerentele sale, ei n'ar mai putea lucra independent și onorabil, potrivit intereselor instituțiunilor, ci numai după interesul celor ce le plătesc sume însemnate pentru a ajunge cu ori ce preț la realisări de împrumuturi, și ceea ce este mai mult, asemene representanți a unor interese opuse ar putea sacrifica în totul interesele instituțiunei în vederea folosului ce ar trage de la particulari ca să accelereze operațiuni a căror condițiuni sunt de resortul lor spre a fi controlate.

[2]) Art. 28 din legea pentru înființarea consiliilor județene din 2 april 1864, modificată în unele dispositiuni prin legile din 31 martie 1872, din 1 martie 1883, din 12 april 1886 și din 31 mai 1894. Vedi și art. 142 C. pen. Cpr. Trib. Teleorman și C. București, *Curier judiciar* din 1895, No, 11.—Aceiaș proibițiune există și pentru consilierii comunali, în privința întreprinderilor sau furniturilor privitoare pe comuna pe care ei o represintă (art. 23 din L. comunală de la 7 mai 1887 și art. 25 din L. de la 31 iulie 1894, pentru organisarea comunelor urbane).

[3]) Cas. rom., S-a 1, Bulet. 1878, p. 20. Trib. Dolj, S-a II, 17 martie 1890 (sentință reformată de Curte, în majoritate), Gazeta Craiovei din 6 april 1890, No. 28. Al. Degre, *Dreptul* din 1895, No. 41. Laurent, XXVIII, 509. Troplong, *Vente*, I, 77.—*Contrà*. Cas. rom., S-a 1, Bulet. 1875, p. 63. C. Craiova, *Dreptul* din 1891, No. 22.

[4]) Cpr. Al. Degre, *Dreptul* din 1895, No. 41.—Și la Romani, ori ce clausă care împuternicea pe creditor a'și însuși amanetul era nulă (L. 3, Cod., 8, 35); însă creditorul putea,

Promisiuni de căsătorie.

Convenţia prin care unul din viitorii soţi ar făgădui ceva celuilalt, *à titre de dédit de mariage*, pentru a se retrage [1]), şi, în genere, promisiunile de căsătorie, care, în legislaţiunele anterioare, constitueau un adevarat contract sub numele de logodnă, *sponsalia* [2]), pentru că asemene promisiuni contravin regulei după care consimţĕmêntul, în materie de căsătorie, trebue să fie dat în momentul celebrărei sale şi trebue să fie liber de ori ce piedică [3]). De aceea, art. 53 din codul italian dice că promisiunea mutuală *(scambievole)* de căsătorie n'are nici o putere obligatorie, *non produce obbligazione legale di contrarlo*, şi nici obligă la prestaţiunea ce ar fi fost stipulată pentru casul de inexecutarea acestei promisiuni [4]).

Acţiune în daune.

Cu toate că promisiunile de căsătorie sunt nule, ca întemeiate pe o causă ilicită şi contrară ordinei publice,

---

în momentul încheierei contractului, să stipuleze că amanetul îi va remânea pentru preţul ce va fixa un arbitru: „*Hoc enim casu videtur quodammodò conditionalis esse venditio*“. (L. 16, § 9, Dig., 20, 1, *De pignoribus et hypothecis*).

[1]) Baudry, II, 851. Thiry, I, 228. Baudry et Barde, I, 310. Demolombe, XXIV, 378. Aubry et Rau, IV, § 345, p. 323. Cas. fr., secţiuni unite, Répert Dalloz, v° *Mariage*, 90, nota 3.

[2]) Cpr. pravila lui Matei Basarab, glava 172—178;—art. 1—4, C. Caragea, partea III, cap. 15;—cap. 30, C. Andr. Donici, *Despre logodnă şi cununie*;—art. 64 urm. C. Calimach;—Şaguna, *Drept canonic*, §§ 75, 78.—Dig., 23, 1, *De sponsalibus*. Pothier, *Contrat de mariage*, VI, 23 urm. Vedi şi t. I, partea II a lucrărei noastre, p. 7 urm.

[3]) Vedi Pand. fr., *Mariage*, I, 346 şi autorităţile citate acolo. Glasson, *Du consentement des époux au mariage*, 96. Baudry, I, 415. T. Huc, II, 5 urm. Thiry, I, 228. Bédarride, *Du dol et de la fraude*, III, 1352. Aubry et Rau, V, § 454, p. 33, nota 26. Demolombe, III, 28 urm. Laurent, II, 305 urm. şi toţi autorii, afară de Merlin (Répert., t. XII, v° *Peine contractuelle*, *§ 1)*, Toullier (III, partea II, 293 urm.) şi Zachariæ (ed. Massé-Vergé), I, p. 189. Jrisprudenţa este tot în acest sens. Cpr. D. P., 46. 2. 179. D. P., 55. 5. 364. D. P., 55. 2. 132. D. P., 56. 2. 23. D. P., 58. 2. 3. D. P., 70. 5. 290, No. 1. — Tribunalul regional superior din Colmar a decis deci cu drept cuvênt (11 ian. 1892), că, în dreptul francez, promisiunile de căsătorie nu sunt obligatorii. Vedi *Iuristishe Zeitschrift für das Elsasz-Lothringen*, t. 17, p. 306. Cpr. Trib. region. din Aix-la-Chapelle (*Aachen*), 4 april 1891, D. P., 1893. 2. 42.

[4]) Conform art. 45 C. austriac. — *Contrà*. Art. 64 şi urm. C. Calimach.

nu mai puțin adevarat este că ruperea unei asemene promisiuni, fără nici o causă bine cuvêntată, poate da loc la o acțiune în daune, în baza art. 998 C. C. [1]), atât pentru prejudiciul material cât și acel moral [2]) causat celeilalte părți, nici odată însă pentru câștigul ce o parte ar fi fost împedicată de a realisa (*lucrum cessans*) [3]).

A fortiori deci, ruperea unei promisiuni de căsătorie va putea da loc la o acțiune în daune, când această promisiune, întrebuințată ca mijloc de seducțiune, a fost resultatul determinant a relațiunilor ilegitime și a manoperilor întrebuințate de autorul ei față cu o femee care a devenit Seducțiune.

---

[1]) Jurisprudența a făcut nenumarate aplicațiuni a acestui principiu. Vedi decisiile citate în Pand. fr., *Mariage*, I, 355. Vedi și autorii citați *infrà*, în nota 3. Art. 46 din codul austriac este formal în această privință. „Dacă logodnicul, fără cuvênt se leapădă de cununie, ḑice art. corespunḑetor din codul Calimach (67), păgubește arvona și darurile ce au dat, plătind atât cheltuelele ce s'ar fi făcut din partea logodnicei pentru gătirea nunței, cum și darurile acele ce au făgăduit și n'au apucat a le da".

[2]) Prejudiciul material va consista în cheltuelele făcute în vederea căsătoriei de viitorul soț părăsit (art. 67 C. Calimach), ear prejudiciul *moral* în atingerea onoarei și reputațiunei sale. Cpr. Baudry, II, 415. Laurent, II, 308 și XX, 397. Glasson, *op. cit.*, 100. Pand. fr., *Mariage*, I, 361 urm., 380 urm. Cas. fr., D. P., 77. 1. 85. *Pand. Chron.*, t. V, 1. 296. C. Caen. D. P., 55. 2. 177 și 178. Trib. Alais și C. Nîmes. D. P., 55. 2. 161. C. Nîmes, 17 mai 1882. *Pand. Chron.*, t. V, I. 296 nota *a*. Trib. din Oran, 7 mai 1894. *La Loi* din 23 oct. 1894, etc.—Unii nu admit însă prejudiciul moral, ci numai acel material (vedi T. Huc, II, 6;—C. Riom și Aix. D. P., 46. 2. 179 și Sirey, 66. 2. 28); însă această părere este inadmisibilă, pentru că prejudiciul moral poate une-ori să fie mai considerabil de cât acel material. Prejudiciu material și moral.

[3]) C. București, *Dreptul* din 1883, No. 13. Trib. Villefranche, *Dreptul* din 1881, No. 69. C. Dijon, 10 fevr. 1892. *La Loi* din 27 mai 1892. Cas. fr., D. P., 77. 1. 85. *Pand Chron.*, V, I. 296. Pand. fr., *Oblig.*, I, 49 și *Mariage*, I, 355 urm., 387. Demolombe, III, 30. Marcadé, I, 562, 563. Laurent, II, 308. Thiry, I, 228. Baudry, I, 415. Bugnet asupra lui Pothier, VI, p. 22, nota 2. Vedi și t. I, partea II, a lucrărei noastre, p. 8, text și nota 1.—Vedi însă T. Huc, II, 6 și Trib. Aix-la-Chapelle (*Aachen*), D. P., 93. 2. 42.

grea și care, din această causă, a suferit o pagubă materială sau morală [1]).

Peţitorul sau mijlocitorul de căsătorii are el drept la o plată? Controversă.

O altă convenţiune care, după părerea generalmente primită în doctrină și în jurisprudenţa, ar fi nulă ca contrară bunelor moravuri, ar fi acea prin care cine-va, în calitate de peţitor sau staroste *(proxeneta seu conciliator nuptiarum)*, s'ar obliga a plăti o sumă de bani unei persoane, cu titlu de comision, pentru negociarea unui proiect de căsătorie [2]).

---

[1]) Trib. Lille, D. P., 85. 5. 414, No. 24. Cpr. D. P., 58. 2. 3. D. P., 68. 2. 48. D. P., 69. 2. 241. D. P., 77. 2. 96. D. P., 82. 2. 117 și 244. D. P., 93. 2. 42. D. P., 96. 2. 278. Vedi și nămolul de decisiuni, precum și autorii citaţi în Pand. fr., *Mariage*, I, 412 și urm.—Pentru ca seducţiunea să poată da loc la daune, se cere ca seducătorul să fi întrebuinţat manoperi frauduloase spre a'și ajunge scopul, sau să fi abusat de ascendentul ce-i dădea asupra victimei sale superioritatea vêrstei sau situaţiunea sa. Cas. rom. și C. Amiens, *Dreptul* din 1891, No. 81 și din 1882, No. 11. Vedi și alte decisiuni citate în tomul IV al lucrărei noastre, p. 179, nota 1, și la decisiile citate acolo, *adde*: D. P., 91. 2. 309. D. P., 92. 2. 558. D. P., 96., 2. 278. Mai vedi încă și t. I al lucrărei noastre, p. 312, text și nota 1 (art. 307).—De câte ori însă greșala este comună, adecă seducţiunea provine și din culpa femeei, acţiunea în daune nu este admisibilă. Trib. Brăila, *Dreptul* din 1882, No. 11. Laurent, IV, 90 și XX, 397. *„Quod quis ex culpa sua damnum sentit, non intelligitur damnum sentire“*. (L. 203, Dig., 50, 17).

[2]) Jurisprudenţa străină a făcut de nenumarate ori aplicaţiunea acestui principiu. Vedi *Pand. Période.*, 1896. 2. 221. D. P., 95. 2. 223. D. P., 93. 2. 271. D. P., 53. 2. 211. D. P., 55. 1. 147, etc. Tot în acest sens este și doctrina. Cpr. Laurent, XVI, 150 urm. Demolombe, XXIV, 335. Pand. fr., t. IV, *Agence matrimoniale*, 12 urm. și *Mariage*, I, 439 urm. T. Huc, II, 11. Carozzi, *La vera teorica dei contratti*, art. VII, No. 6. Aubry et Rau, IV, § 345, p. 323.

Dreptul vechiŭ.

Acest sistem era formal admis în codul Calimach: „Tocmala făcută ca cine-va să iee ceva *pentru peţitorie* este fără tărie“, dice art. 1171, § 1 din acest cod (879 C. austriac). *„Constitutio vult, ne proxeneta, seu conciliator nuptiarum quidquam capiat“*. (L. 6, *ab initio*, Cod., 5, 1, *De sponsalibus*, etc.) Vedi și Andronachi Donici § 6, capit. 30, *Despre logodnă și cununie*, unde se dice: „Cei ce fac stărostii, să nu iee nimic, de cât un lucru mĕsurat și nesimţitor“. (Cpr. L. 6, Cod., 5, 1, mai sus citată).

Dreptul roman.

La Romani, după textele din Digeste, proxeneţii puteau să'și primească resplata lor: *„Proxenetica jure licito petuntur“*.

Tot ca inexistente se mai consideră încă convențiile făcute între două sau mai multe persoane care ar avea de scop de a pune o piedică libertății comerciului și industri- Impedicarea libertății comerciului.

(L. 1, Dig., 50, 14, *De proxeneticis*). Acest sistem, după care proxenetul (petitorul) ar avea acțiune în justiție pentru a cere ceea ce i s'a promis se susține de unii și astăzi. Vedi Baudry, II, 852. Giorgio Giorgi (III, 384), care revine asupra primei sale opiniuni. Nouguier, *Traité des actes de commerce et des commerçants*, 302. Baudry et Barde, I, 311. Mai vedi încă în acelaș sens o consultație dată de Delangle, Berryer, Paillet, Odilon Barrot, etc. și reprodusă în D. P. 53. 2. 211, notele 3 și 4. Cpr. C. Toulouse, 23 aug. 1843 și 24 martie 1853. Vedi Pand. fr., Répert. v°. *Agence matrimoniale*, No. 11. C. Genova, 4 aug. 1877, *La Legge* din 1878, 1, 23. Tot în acest sens s'a pronunțat atât Curtea din București cât și Curtea noastră supremă (10 ianuar 1897). Eată cum se exprimă această din urmă decisie. „Asupra motivului de casare că, din proxenetism, nu poate să resulte o acțiune pentru salariu, considerând că odată stabilit în fapt că intimata avea profesiunea de a înlesni căsătoriile, consecința logică este că i se datorea un salariu pentru serviciile de care recurentul a profitat, chiar dacă n'ar fi existat în specie o stipulațiune expresă în această privință; considerând că este inexact a se crede că toate profesiunile, spre a se putea exercita, trebue să fie prevĕdute de o anume lege; că profesiunea de a înlesni căsătoriile, întrată în uz și în moravuri, precum în fapt constată instanța de fond, nu este o profesiune ilicită, de și nu e prevĕdută de vre-o lege; că întru cât recurentul nu a cerut să se dovedească stipulațiunea expresă de gratuitate, sau achitarea plății ce datora întimatei, cu drept cuvênt Curtea fixează dênsa, cu elementele ce are, suma datorită de recurent", etc. *Curier judiciar* din 1897, No. 12.—In fine, într'un alt sistem, se susține că, cu toate că convenția făcută în vederea negociărei unei căsătorii ar fi nulă ca contrară ordinei publice și bunelor maravuri, întru cât asemene convenție ar fi de natură a jigni libertatea consimțĕmêntului soților și a părinților, fiind ca atare incompatibilă cu demnitatea căsătoriei, totuș petitorul este în drept a cere resplata ostenelelor sale și restituirea cheltuelelor făcute în interesul soților. Vedi în acest sens: C. Paris și Nîmes, D. P., 59. 2. 112. D. P., 69. 2. 58 și Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 179, nota 1. Cpr. Larombière, I, art. 1133, No. 11. Vedi asupra acestei controverse celebre, însĕmnatul raport al consilierului Laborie (D. P., 55. 1. 147 urm.) și un articol a unui scriitor și profesor italian, *Saredo*, publicat în diarul italian *La Legge* din 1878, 3, 5, și intitulat: *Del prossenetico matrimoniale nel diritto civile italiano.*

ei [1]). Astfel, tribunalul de Ilfov a anulat o convenţie prin care mai mulţi fabricanţi de spirt se obligase între ei ca, la 15 ale fie-cărei luni, să se întrunească spre a fixa preţul vêndărei alcoolului, preţ de la care să nu să abată nici unul din asociaţi [2]);

Convenţia prin care o persoană 'şi-ar inchiriea serviciile sale pentru toată viaţa sa (art. 1471) [3]);

Convenţiile făcute între două sau mai multe persoane cu scop de a specula asupra licitaţiunilor publice şi de a departa pe concurenţi prin daruri, promisiuni sau alte mijloace (art. 351 C. pen.) [4]);

Proibiţiunea de a face comerciu sau de a exercita o industrie ori profesie este licită când nu este absolută.

[1]) Proibiţiunea de a face comerciu sau de a exercita o industrie ori o profesie, etc., nu constitue însă o clausă ilicită, dacă ea este mărginită la o anume ramură de comerţ sau de industrie şi la un timp limitat. Cas. rom., Bulet. S-a I, 1893, p. 1073. Cpr. Cas. fr., D. P., 66. 1. 81. D. P., 62. 1. 185. In puterea acestor principii, Tribunalul din Iaşi a decis (22 fevr. 1897, D. G. Maxim preşed.) că convenţia prin care un comerciant sau facricant s'ar îndatori către o societate sau un consorţiu de fabricanţi ori comercianţi, de a nu mai fabrica cutare obiect sau a exploata cutare comerţ, cum ar fi, de exemplu, de a nu mai exploata o fabrică de apă gazoasă în cutare localitate, pe timpul cât societatea cu care a contractat şi care ar fabrica sau ar exploata acelaş fel de comerţ în aceiaş localitate, va continua cu fabricarea sau exploatarea acestui comerţ, este validă şi obligă pe părţi, întru cât asemene convenţie nu prevede o interdicţiune absolută de lucru pentru cel ce se obligă, el fiind stăpân de a face acel comerţ în altă localitate. *Curierul judiciar* din 1897, No. 12. Vedi in acelaş sens : Aubry et Rau, IV, § 345, p. 323 nota 16. Larombière, I, art. 1133, No. 21. Demolombe, XXIV, 333 bis. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, III, 390.

[2]) *Curierul judiciar* din 1894, No. 36. Soluţia dată de tribunal, de şi pronunţată numai cu majoritate de voturi, ne se pare juridică, pentru că, în specie, asociaţiunea avea de scop jignirea libertăţei comerciului şi împiedicarea concurenţei. Cpr. Demolombe, XXIV, 378, p. 360.

[3]) Cpr. Giorgio Giorgi, III, 329. Demolombe, XXIV, 333. C. Lyon, D. P., 66. 2. 165. Vedi şi L. 71, § 2, Dig., 35, 1, *De condit. et demonstr.*, după care legatarul nu era tinut de a îndeplini condiţiunea care ar fi jignit libertatea sa naturală... *per quam jus libertatis infringitur.*

[4]) Cpr. Demolombe, XXIV, 378, p. 360.—Curtea din Iaşi a decis cu toate aceste (3 april 1896), că stipularea unui profit bănesc pentru retragere de la concurenţa arendărei unei

Creațiunea de efecte de comerț cu causă falșă (efecte de complesență) pentru a dobêndi un credit închipuit și a înșala pe cei de al treile asupra solvabilității subscriitorului lor. Prin urmare, purtătorul unor asemene efecte n'are acțiune în justiție [1]; Creațiunea de efecte de complesență.

Contractele de închiriere cu scop de a stabili în imobilul închirieat o casă de toleranță [2] și, în genere, ori-ce convențiune care ar avea de scop achisițiunea, exploatarea sau cesiunea unei asemene case [3]. Contracte relative la o casă de toleranță.

Astfel, Curtea de casație din Francia a eliminat din un tablou de ordine a creditorilor niște creanțe pentru servicii prestate într'o casă de toleranță, ca întemeiate pe o causă contrară bunelor maravuri [4].

---

moșii, constitue o convenție licită. *Dreptul* din 1896, No. 46. Chestiunea este însă îndoelnică; de aceea, doi judecători (D-nii G. Roiu și M. Sutu) au remas în minoritate, și părerea minorității ne se pare cu mult mai juridică, fiind că, prin stipularea unui folos bănesc pentru retragerea unui concurent de la licitație, fie vorba de vêndarea sau de arendarea unui imobil, se lovește în interesul general al proprietății, care reclamă ca valoarea imobilară să nu fie micșurată în mod factice, ci din contra ca prețul vêndĕrei și arendărei bunurilor să represinte adevarata lor valoare.

[1]) Cpr. C. Paris și Nancy, D. P., 89. 2. 253. D. P., 94. 2. 172.

[2]) C. Bourges și Alger, D. P., 89. 5. 329. D. P., 94. 2. 528.

[3]) Cas. fr., *Pand Période.*, 1896. 1. 384. C. Alger, D. P. 95., 2. 21. Trib. Imperiului german, 1 dech. 1891, D. P., 93. 2. 11. Cpr. D. P., 90. 2. 189. D. P., 91. 1. 484. Laurent, XVI, 152. Baudry et Barde, I, 310, *in fine*. Giorgio Giorgi, III, 379. Mai vedi încă, în privința caselor de toleranță, Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 188. Pand. fr., *Oblig.*, II, 7822. Baudry, II. 853. T. Huc, VII, 81. Fuzier-Herman, *C. civ.*, II, art. 1131, N. 44 urm.

[4]) Cas. fr., 11 noembr. 1890, D. P., 91. 1. 484.—S'a decis de asemene că prețul desfrânărilor și a consumațiilor făcute într'o casă de prostituție nu pot fi cerute în justiție, nici opuse pe cale de compensație. D. P., 60. 3. 40. Cpr. Cas. fr., D. P., 97. 1. 126.

Nu s'ar putea însă anula contractul de cumparare a unui mobilier, sub cuvênt că cumpărătorul ar fi avut intențiunea de a'l întrebuința la exploatarea unei case de toleranță, pentru că nu se poate subordona validitatea convențiuni unei chestiuni de intenție sau de motiv, motivul neavênd nici o înrîurire asupra convențiunei, precum am vĕdut mai sus (*supra*, p. 55, 56, 128, 129). Cpr. T. Huc, VII, 81. C. Bordeaux, 6 fevr. 1885, Sirey, 86. 2. 16.

Convenţii relative la case de noroc.

Convenţia prin care s'ar fi cedat exploatarea unei case de jocuri la noroc, chiar dacă autoritatea administrativă ar fi dat cuvenita autorisare pentru exploatarea acestei case [1]:

Clausa proibitivă într'un contract pentru antreprenor de a recurge la instanţele judecătoreşti, în casurile când el ar fi împiedecat de a se folosi de drepturile concedate prin contract [2]:

Convenţii relative la dobêndirea de voturi în alegeri.

Convenţia prin care cine-va ar promite bani spre a dobêndi votul în alegeri (art. 127 L. elect. din 9 iunie 1884), sau simpla obligaţie ce ar lua cine-va de a da votul unei persoane anume determinate [3];

Cesiune de drepturi litigioase.

Convenţiile prin care judecătorii, membrii ministeriului public sau avocaţii s'ar face cesionari de drepturi litigioase de competenţa curţei de apel în a cărei circonscripţie ei îşi exercită funcţiunile lor (art. 1309) [4]. „N'are tărie, dice art. 1172, § 3 din codul Calimach (879 C. austriac), tocmala prin care un avocat se va tocmi ca să iee o hotărîtă plată, sau să cumpere pricina de gâlceavă acea încredinţată lui“ [5].

---

[1]) C. Pau., 31 ianuar 1889. D. P., 90. 2. 228.

[2]) Trib. Prahova (Al. Panaitescu, preşed.) *Dreptul* din 1894, No. 38. Această clausă cu drept cuvênt a fost anulată ca ilicită de către tribunalul S-a II din Ploeşti, pentru că nimene nu poate fi judecător în propria sa causă: *Nemo in re sua auctor esse potest.*

[3]) Thiry, II, 615.—In acest din urmă caz, faptul de a vota este licit şi el n'a devenit ilicit de cât prin împrejurarea că a fost transformat în o obligaţie care distruge libertatea alegĕtorului.

[4]) Vedi *suprà*, p. 30 şi 31, text şi nota 1.

Convenţii între bolnavi şi medici. Cod. Calimach, art. 1172.

[5]) Codul Calimach, prin art. suscitat, mai declară încă fără tărie învoeala prin care hirurgul sau doctorul se va învoi *fără cuvênt şi peste puterea bolnavului* pentru tămăduirea lui, soluţiune adevarată şi astăzi, pentru că, prin asemene tocmală, bolnavul nu'şi da samă de ceea ce face şi, în ori ce caz, nu are deplina sa libertate. Cpr. Giorgio Giorgi, III, 378. De aceea, şi la Romani, medicii (*archiatari*) puteau să primească de la bolnavi ceea ce ei le ofereau, ear nu ceea ce ei le promiteau pentru dobêndirea sănătăţei: „*Quos etiam ea patimur accipere, quæ sani offerunt pro obsequiis, non ea, quæ periclitantes pro salute promittunt*“. L. 9, *in fine*, Cod., 10, 52, *De professoribus et medicis.* Vedi şi L. 3, Dig., 50, 13, *De extraordinariis cognitionibus.*

Aceasta ne aduce a vorbi de o chestie controversată, și anume, de acea de a se ști dacă pactul numit *quota litis* este permis astăzi, sau dacă trebue să fie considerat ca ilicit, după cum este considerat în Francia, în Italia, în Belgia, etc., și după cum era considerat altă dată și la noi. Pactul quota litis.

Pactul *quota litis* este tocmala aceea prin care un avocat stipulează că va primi ca onorariŭ o parte din câștigul procesului ce 'i s'a încredințat, de ex., jumătate, *pars dimidia ejus* (L. 53, Dig., 2, 14), sau atâta la sută.

Asemene pact era formal oprit altă dată în Moldova prin așeḑământul pentru calitățile ce se cereau de la cei ce primeau însărcinări de vechili, în pricini civile de judecăți, așeḑământ publicat de către secretarul de stat prin Buletinul din 11 iunie 1839, cu No. 46, și reprodus în colecția lui Sc. Pastia, partea I, p. 406 și urm. Eată, în adevĕr, cum se exprimă art. 10 din suscitatul așeḑământ: „Vechilul va face lămurită alcătuire cu încredințătorul seu, pentru plata ostenelelor sale cu stăruință la judecată, care alcătuire însă să fie glăsuitoare în bani cu anume sumă, *ear nici cum în lucruri nemișcătoare*". Și art. 14 din acelaș așeḑământ adaogă: „Nu este ertat a se face alcătuire între încredințător și între vechil, ca puind vechilul cheltuelele, să iee jumătate din lucru câștigat prin judecată [1]), pentru că aceasta, pe de o parte, este oprit de legi, care nu eartă asemene tocmală, ci legiuesc vechilului numai întoarcerea cheltuelelor cu legiuita lor dobêndă [2]), ear pe de altă parte, pentru că fiind prin organicescul Regulament rădicat tot felul de cheltueli, apoi nici poate vechilul face niscai-va legiuite cheltueli judecătorești" [3]). Dreptul vechiŭ al Moldovei.

---

[1]) „*Pacisci autem..... ut pars dimidia ejus, quod ex ea lite datum erit, non licet*". (L. 53, Dig., 2, 14, *De pactis*).

[2]) „*Pacisci autem, ut non quantitas eo nomine expensa cum usuris licitis restituatur, non licet*". (L. 53, Dig., *loco cit.*).

[3]) Cpr. și ar. 1172, § 3 C. Calimach (879 C. austriac). Această soluțiune este conformă cu dreptul roman, unde avocatul nu putea să facă nici un contract cu clientul care 'i încredința procesul: „*Præterea, nullum cum eo litigatore contractum, quem in propriam recepit fidem, ineat advocatus: nullam conferat pactionem*". (L. 6, § 2, Cod., II, 6, *De postulando*). Asemene pacte erau, în adevĕr, considerate ca contrare bunelor moravuri, *contra bonos mores* (L. 7, *in fine*, Dig., 17, 1, *Mandati, vel contra*). Cpr. și L. 1, §§ 10 și 12, Dig., 50, 13, *De extraord. cognitionibus*;—L. 53, Dig., 2, 14, *De pactis*.

Pactul cunoscut sub numele de *quota litis* era deci formal oprit prin vechia legiuire a Moldovei [1]).

Dreptul vechiŭ al țărei românești.

Dincolo de Milcov, în țara românească, Regulamentul organic și o lege din 1835 stabileau, din contra, ca regulă pentru remunerarea avocaților, plata de atâta la sută din valoarea procesului, 10, 5 sau 3 la sută, după însemnătatea lui [2]), ceea ce se vede admis și prin art. 735 din codul comercial de la 1887, care vorbind de onorariul sindicului, prevede că el poate să consiste în o sumă fixă sau în atâta la sută din banii încasați.

Dreptul actual. Controversă.

Ce trebue să decidem în legislația actuală ? Trib. din Ilfov și C. din Craiova S-a 1 consideră acest pact ca valid [3]), pe când Curtea din București și Curtea din Craiova S-a II îl consideră, din contra, ca nul și lipsit de ori ce efecte, el neputênd fi acoperit prin ratificarea părților [4]).

Această din urmă soluție, admisă formal în codul italian [5]), admisă de doctrină și de jurisprudență atât în Francia cât și în Belgia [6]), este adevarată și la noi, pentru că, după cum se exprimă un scriitor modern, onorariul *à forfait* ca și onorariul proporțional, nu este, în adevĕr, compatibil nici cu regulele de dreptate, nici cu sentimentele de independență și de demnitate de care avocatul nu se poate nici o dată departa în exercițiul profesiunei sale [7]).

---

[1]) Curtea din București, aplicând legea Moldovei, cu drept cuvênt s'a pronunțat în acest sens. *Dreptul* din 1874, No. 2.

[2]) Vedi Gr. G. Pĕucescu, în *Dreptul* din 1875, No. 11, p. 88. La caz de perderea judecății, taxa se lua numai în jumătate (art. 14 din suscitata lege). Cpr. C. Craiova, decisia citată în nota următoare.

[3]) Vedi *Dreptul* din 1894, No. 58 și *Curierul judiciar* din acelaș an, No. 33. *Cur. judiciar* din 1897, No 22. Cpr. C. din Galați, S-a 1, decisia No. 164 din 4 noembr. 1896, nepublicată. *Idem.* Dim. C. Popescu, în *Dreptul* din 1892, No. 66.

[4]) *Dreptul* din 1892, No. 66 și din 1895, Nó. 14. Cpr. Cas. rom., 30 mai 1897. *Curierul judiciar* din 1897, No. 22. In acelaș sens : Gr. G. Pĕucescu, *Dreptul* din 1875, No. 10 și 11. Al. Capitolin, *Dreptul* din 1892, No. 70.

[5]) Art. 1458, *in fine*, C. italian. Cpr. Cas. Napoli, 20 fevr. 1873, *La Legge*, 1873, 1, 440. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, III, 377.

[6]) Cpr. Tribun. Bruxelles, 23 ian. 1895, *Dreptul* din 1895, No. 35 și *Pand. Périod.*, 1895, V, p. 11. Laurent, XXIV, 60. Aubry et Rau, IV, p. 322, 323 text și nota 12. Demolombe, XXIV, 378. Pand fr., t. XI, v° *Avocat*, 1355 urm. Vedi și Merlin, Répert, v° *Honoraires și Pacte de quota litis.*

[7]) Vedi Cresson, *Usages et règles de la profession d'avocat*, I, p.

In contractele dintr'un avocat și un litigant lipsit de mijloace de a se judeca, avocatul este acela care mai în totdeauna va dicta condițiunile. Și pentru a nu se putea bănui un singur moment că avocatul ar fi tras foloase din nenorocirea clientului seu, este în interesul onoarei și a demnității baroului de a nu se mai tolera asemene pacte, care contribuesc la degradarea și deconsiderarea acestei nobile și frumoase profesiuni. Judecătorii, pentru onoarea și demnitatea baroului, vor anula deci pactul de *quota litis*, acordând avocatului numai cheltuelele făcute de dênsul (L. 53, Dig., 2, 14, *De pactis*), și o justă remunerare a ostenelelor sale. Vedi și *infrà*, p. 158, explic. art. 969.

Am citat numai câte-va exemple de cause ilicite și contrare bunelor moravuri. Eată acum câte-va exemple de cause licite.

Exemple de cause licite.

Astfel, este licită convențiunea prin care comercianții unui oraș s'ar obliga sub o clausă penală a ține magasiile lor închise duminicele și ḑilele de serbători [1]);

Convenția prin care cine-va s'ar fi obligat a se căsători, afară de casul când această obligație ar fi fost luată de un călugăr [2]);

---

341. Vedi și tratatul nostru în limba franceză, p. 444, *ad notam*.

[1]) Cpr. C. Colmar, 10 iulie 1837, Répert. Dalloz, *Acte de commerce*, 340, nota 3. Pand. fr., *Oblig.*, II, 7815.

Legea p. repausul dominical din 6 martie 1897.

Legea pentru repausul în ḑilele de duminici și serbători, promulgată la 6 martie 1897, le impune chiar această obligație. Vedi *Monitorul oficial*, No. 269, din 6 martie 1897.— Eată, în trăsături generale, economia acestei legi, promisă de mult și atât de așteptată de unii comercianți: *In comunele rurale*, crâciumele și ori ce alte stabilimente comerciale trebue să remâe închise în toate duminicile și ḑilele de serbători prevḑute la art. 7, *până la oara 12*; după această oară, ele pot fi ținute deschise (art. 2).—*In comunele urbane*, toate magasiile și stabilimentele comerciale trebue să fie închise duminicile și serbătorile *de la oara 12 în jos*, și ori ce lucrare să înceteze (art. 3).—Contravențiile la dispozițiile presentei legi se pedepsesc cu amenda de la 5—200 lei, amenda fiind îndoită la caz de recidivă (art. 10). Aceste contravenții se judecă în prima instanță de judecătoriile de ocoale, după dreptul comun (art. 12). Amenḑile se încasează în folosul caselor comunale (art. 13).

[2]) Cpr. Demolombe, XVIII, 251. Vedi și lucrarea noastră, t. IV, p. 103.—Vedi însă Demante, IV, 16 bis VI și Laurent, XI, 485.

Obligaţia luată de o femee de a plăti o sumă de bani ca onorariŭ unei persoane pentru a o asista ca sfătuitor într'un proces de divorţ [1]);

Convenţiunea încheiată între moştenitorii unui haham prin care se regulează dreptul de a tăea vitele după religiunea mosaică [2]);

Invoeala prin care două sau mai multe părţi ar recunoaşte competenţa unui tribunal străin pentru a judeca diferendul dintre ele (art. 65 Pr. civ.) [3]);

Convenţiunea prin care o parte ar fixa ea însăşi şi de mai'nainte quantumul despăgubirilor ce ea ar datori celeilalte părţi pentru inexecutarea unei obligaţiuni [4]);

Convenţia prin care de mai'nainte s'ar renunţa la apel sau la recursul în casaţie [5]);

Descoperiri de moştenire.

Convenţia prin care una sau mai multe persoane s'ar fi obligat către o alta a'i descoperi o moştenire deschisă în favoarea sa, despre care acesta nu avea nici o cunoştinţă. Doctrina şi jurisprudenţa sunt, în adevĕr, unanime pentru a decide că revelatorul moştenirei este în drept a cere suma făgăduită sau chiar o parte oare-care din moştenire, dacă aceasta a fost convenţia părţilor, pentru cheltuele făcute de dênsul şi pentru folosul real ce el a adus unui moştenitor necunoscător al drepturilor sale [6]).

---

[1]) Cas. rom., S-a I. Bulet. 1881, p. 412.

[2]) Cas. rom., S-a I, *Dreptul* din 1878, No. 5 şi Bulet. Cas. S-a 1, anul 1878, p. 26.

[3]) Cas. rom., S-a I., Bulet. 1873, decisia No. 202 şi Bulet. 1874, p. 78. Cpr. şi Bulet. Cas. 1890, p. 693.

[4]) Cas. rom., S-a I. Bulet. 1890, p. 138. Veḑi şi Bulet. Cas. 1889, p. 630.

[5]) Cpr. Cas. rom., S-a I. Bulet. 1879, p. 84.—Se poate renunţa la apel şi la recurs chiar în materie de divorţ, de şi chestia este controversată. Cas. rom., Bulet. 1879, p. 611. Cpr. Laurent, III, 248. Veḑi tratatul nostru în limba franceză, art. *Divorce*, p. 120 şi t. I, partea II. a lucrărei noastre, p. 148.

[6]) Cpr. D. P., 94. 2. 381 şi 484. D. P., 96. 2. 4. D. P., 84. 3. 111. D. P., 82. 2. 115 şi 5. 12. D. P. 81. 2. 245. D. P., 74. 5. 357, No. 15. Demolombe, XXIV, 335 *ter*. Baudry et Barde, I, 20 şi 312. Laurent, XVI, 119. Domenget, *Du mandat*, I, 152. Massé-Vergé, V, § 754, p. 49, nota 11. T. Huc, VII, 72. Veḑi şi *suprà*, p. 19, nota 1. Thiroux, *Des chercheurs de successions*, *Revue pratique*, t. 23, anul 1867, p. 357 urm. Giorgio Giorgi, III, 392. Répert. Dalloz, *Supplément.*, *Oblig.*, 191.—Numai atunci convenţia ar fi nulă, pen-

Efectele lipsei de causă sau existenței unei cause vicioase.

Obligațiunea fără causă, sau întemeiată pe o causă falșă ori ilicită este lipsită de ori ce efect (art. 948, § 4 și 966). Ea este deci nulă sau, mai bine dis, *inexistentă* [1]; de unde resultă mai multe consecințe:

1° Ambele părți contractante pot să opue inexistența unei atare obligațiuni [2];

2° Obligația fără causă sau întemeiată pe o causă vicioasă nu este supusă confirmărei sau ratificărei exprese ori tacite, pentru că neantul nu poate fi ratificat sau confirmat. *Quod nullum est confirmari nequit* [3];

3° Ceea ce a fost plătit în virtutea unei atare obligațiuni poate să fie cerut înapoi prin acțiunea în repetițiune. Această acțiune a dat însă loc la oare care dificultăți. Astfel, de câte ori este vorba de o obligație fără causă sau întemeiată pe o causă falșă (ceea ce, precum am vĕdut, este acelaș lucru) toată lumea recunoaște că acel care a executat o atare obligațiune din eroare poate să exercite acțiunea în repetițiune, pentru că ori ce plată presupunênd o datorie (art. 1092), ceea ce din eroare s'a plătit, fără a fi fost datorit, este supus repetițiunei (art. 993, 1092). Dreptul de repetiție. Controversă.

---

tru lipsă de obiect, când moștenitorul avea cunoștință despre dreptul seu și agentul de afaceri nu 'i a revelat nici un secret. Cpr. D. P., 82. 2. 115. D. P., 84. 3. 111. D. P., 55. 1. 206.

[1]) Laurent, XVI, 157 urm. Demolombe, XXIV, 381. Baudry, II, 854. Baudry et Barde, I, 316. Thiry, II, 616. Mourlon, II, 1103. Alex. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 9. Cpr. Trib. Imp. german și C. Alger, D. P., 93. 2. 11 și D. P., 94. 2. 528. Vedi și *suprà*, p. 130.—Vedi însă Larombière (I. art. 1133, No. 30) care, de și recunoaște că nulitatea este absolută și oposabilă de ambele părți contractante, de câte ori causa este contrară bunelor moravuri, totuș pretinde că nulitatea poate fi relativă când causa, în loc de a fi contrară bunelor moravuri, este contrară numai ordinei publice.

[2]) Vedi *suprà*, p. 130.

[3]) Thiry, II, 616. Baudry, II, 854. Baudry et Barde, I, 316. Demolombe, XXIV, 381. Laurent, XVI, 160 și toți autorii. Vedi *suprà*, p. 23 și 116. Art. 1310 din codul italian este formal în această privință.

O consecință a inexistenței obligațiunei este că art. 1900 nu'și primește aplicare în specie, prescripția de dece ani prevĕdută de acest text nefiind de cât o confirmare tacită. Vedi t. III al lucrărei noastre, p. 636 și t. IV, p. 107, n. 1. Art. 1900.

Repetiţiunea nu va avea însă loc dacă obligaţia fără causă sau întemeiată pe o causă falşă a fost achitată de bună voe, fără nici o eroare, adecă, dacă acel care a plătit-o ştiea că nu datoreşte, pentru că această executare benevolă cuprinde un dar manual, de câte ori, bine înţeles, lucrul care s'a plătit este susceptibil de a face obiectul unei asemene liberalităţi; de unde resultă că debitorul care n'ar fi achitat obligaţia de cât *pro parte* n'ar putea fi silit a presta şi restul [1]).

Cât pentru chestiunea de a se şti dacă executarea unei obligaţiuni întemeiată pe *o causă ilicită* dă sau nu loc la acţiunea în repetiţie, chestiunea este controversată [2]).

Unii, întemeinduse pe dreptul roman, conferă acţiunea în repetiţiune numai părţei care n'a avut nici un rol imoral în convenţiune, refusând-o părţei celeilalte, fiind că „*Nemo auditur propriam turpitudinem allegans*“ [3]).

In acest sistem, inadmisibil după noi, persoana care ar fi făgăduit o sumă de bani cui-va pentru ca *să nu comită o crimă* ar avea acţiunea în repetiţiune, pe când această acţiune n'ar mai exista nici pentru una din părţi când,

---

Daruri manuale.

[1]) Thiry, II, 617. Laurent, XVI, 162.—Soluţia de mai sus presupune validitatea darurilor manuale în legislaţia noastră, ca şi în acea franceză; am vĕdut însă că, în această privinţă, chestiunea este foarte controversată.—Tribunalul din Iaşi tăgăduieşte posibilitatea darurilor manuale în legislaţia actuală (*Dreptul* din 1894, No. 22), ear Curtea dice, din contra, că validitatea lor resultă chiar din natura lucrurilor, posesorul lucrurilor mobile fiind aparat prin însuş faptul posesiunei sale (art. 1909). (*Dreptul* din 1881, No. 4). Vedi t. IV al lucrărei noastre, p. 139 urm. Cpr. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1896, No. 58.

[2]) După noul proiect al codului german (art. 747, *in fine*, devenit art. 817 din legea de la 18 aug. 1896), dreptul de repetiţiune nu mai există de câte ori acel care a făcut prestaţia a adus el singur, prin prestaţia sa, o atingere ordinei publice sau bunelor moravuri.

[3]) Pothier, II, 43. Aubry et Rau, IV, § 442 bis, p. 741, text şi nota 8. Larombière, I, art. 1133, No. 10. Toullier D. III, partea II, 126. Duranton, X, 374. Massé-Vergé, IV, § 623, p. 9, nota 3, colona 1, *in medio*. Paul Pont, *Petits contrats*, I, 663. Bozérian, *Revue pratique*, t. V, (anul 1858), p. 20. Fuzier-Herman, *op cit.*, art. 1131, No. 42 şi urm. Vedi şi E. Lehr, *Droit germanique*, 241. Cas. fr. şi C. Caen, D. P., 74. 1. 222. D. P., 92. 1. 336. D. P., 75, 2. 127. Cpr. D. P., 89. 2. 253. D. P., 94. 2. 172.

din contra, s'ar fi făgăduit bani *pentru ca să se comită* o crimă: *In pari causa turpitudinis cessat repetitio.* (L. 5, Dig., 12, 7, *De condictione sine causa* [1]).

Această părere este însă inadmisibilă, și repetițiunea va putea în tot-deauna să aibă loc, chiar din partea aceluia care ar fi violat un princip de ordine publică: 1° pentru că legea nu face nici o deosebire între casurile când obligația este fără causă sau se întemeiază pe o causă falșă ori ilicită (art. 966, 968); și 2° pentru că, precum foarte bine dice Curtea din Caen (*Pand. Période.*, 1888, 2, 166), regula romana „*Nemo auditur propriam turpitudinem allegans*“ nu este nicăiri inscrisă în legile moderne [2]).

Despre casul în care causa nu este exprimată în convenție.

Art. 967.—Convențiunea este valabilă, cu toate că causa nu este expresă.

Causa este presumptă până la dovada contrară [3]). (Art. 1169, 1202 C. C., 270 C. com., *in fine.* Art. 1132 C. fr., 1120, 1121 **Cod italian**).

---

[1]) Vedi și L. 3, Dig., 12, 5, *De condictione ob turpem, vel injustam causam*, unde se dice: „*Ubi autem et dantis, et accipientis turpitudo versatur, non posse repeti dicimus, veluti si pecunia detur, ut male judicetur*“. Mai vedi încă L. 8, Dig., *eod tit., in fine*, unde se dice: „*Porrò autem si et dantis et accipientis turpis causa sit, possessorem potiorem esse: et ideò repetitionem cessare, tametsi ex stipulatione solutum est*“.—L. 2, Cod., 4. 7, *De condictione ob turpem causam*, mai dice încă: „*In pari causa, possessoris conditio melior habetur*“. Cpr. și L. 5, Cod., *eod. tit.*

[2]) Vedi în acest sens: Thiry, II, 617. Baudry, II, 854 și 1342 bis. Duvergier, *Vente*, I, 207. T. Huc, VIII, 392. Baudry et Barde, I, 316, nota 3. Arntz, III, 39. Demante, V, 49 bis IV. Demolombe, XXIV, 382 și XXXI, 433 urm. Laurent, XVI, 164. Marcadé, IV, 458. Pilette, *Revue pratique*, t. XV, (anul 1863), p. 467. Vigié, II, 1092 și 1699. Fuzier-Herman, *op. cit.*, art. 1131, No. 41. Jurisprudența este în acelaș sens: Vedi D. P., 46. 2. 191. D. P., 85. 1. 100. D. P., 87. 1. 465. *Pand. Période.*, 87. 1. 61. *Pand. Période.*, 88. 2. 166. D. P., 93. 2. 11. Pand. fr., *Oblig.*, II, 7855. Vedi și *infrà*, rubrica: *Condictiones ob turpem causam.*

[3]) Paragraful 2 din textul nostru este reproducerea art. 1121 din codul italian. „*La causa si presume sino a che non si prova il contrario*“. O dispositie identică există în codul spaniol, promulgat la 24 iulie 1889 (art. 1277).

Se poate întâmpla ca o obligaţie să aibă o causă şi acea causă să nu fie exprimată în *inscrisul care o constată* [1]). Ei bine, legea decide că, în asemene caz, convenţiunea este valabilă [2]). Aceasta însemnează că actul (instrumentul de probaţiune) care constată obligaţia este valid, cu toate că el nu arată causa ei, dacă, bine înţeles, există o causă reală şi licită [3]). Astfel, ar fi valid inscrisul prin care m'aş obliga a'ţi plăti o sumă de bani, de şi el n'ar arăta un împrumut sau o altă causă. Aceasta nu se poate întâmpla de cât în contractele unilaterale, pentru că, în convenţiunile sinalgmatice, actul scris va menţiona în totdeauna obligaţiunile reciproce ale părţilor, şi fie-care din aceste obligaţiuni servind de causă celeilalte, actul care conţine dovada unui contract sinalagmatic va face neapărat în acelaş timp menţiune despre causa fie-cărei obligaţiuni. Nu se poate, în adevĕr, ca actul care constată un contract de vĕnḑare să nu arăte lucrul vêndut şi preţul hotărît, adecă causa obligaţiunei fie-cărei părţi. „Considerând, ḑice Curtea noastră supremă, că, dacă este adevarat că art. 967 declară o convenţiune valabilă, cu toate că causa nu este expresă, aceasta însă nu este adevarat de cât atunci când este vorba de o obligaţie unilaterală, dar nu când este vorba de un contract sinalagmatic, precum este o vĕnḑare, în care causa obligaţiunei uneia din părţi este obiectul obligaţiunei celeilalte ..." etc. [4]).

---

[1]) De ex., creditorul reclamă în virtutea unui sinet astfel conceput: *Recunosc că datoresc* ... sau *mĕ oblig a plăti*, ori *am să dau suma cutare*..., etc. Cpr. Baudry et Barde, I, 320. Mourlon, II, 1106 urm. S'ar putea însă întâmpla ca causa neexprimată în obligaţie să resulte din întregul context al actului. Cpr. Cas. rom., Bulet. S-a II, anul 1873, p. 115.

[2]) Cpr. Tribun. Covurlui şi Ilfov, *Dreptul* din 1885, No. 43 şi din 1884, No. 48.—Cambia nici nu are chiar nevoe de a arata causa (art. 270 C. com, *in fine*).

[3]) Cuvêntul *convenţiune* însemnează deci aici titlul, actul scris (*instrumentum*). Veḑi şi art. 1275, unde cuvêntul *contract* este luat tot în sens de titlu. Cpr. Pand. fr., II, 7860. Baudry, II, 855. Baudry et Barde, I, 318. Thiry, II, 613. Mourlon, II, 1106.

[4]) Veḑi Bulet. Cas. S-a I, 1881, p. 759. Cpr. Fuzier-Herman, *C. civ.* II, art. 1132, No. 2. Demolombe, XXIV, 362, 363. Larombière, I, art. 1132, No. 2 şi 3. Veḑi şi *suprà*, p. 129, text şi nota 2, unde am vĕḑut că, în contractele sinalagmatice, obligaţia uneia din părţi are de causă obligaţia celeilalte părţi.

Unde însă chestiunea este controversată în Francia, este asupra punctului de a se ști dacă dovada existenței causei incumbă creditorului care cere executarea obligațiunei, sau dacă debitorul este acela care trebue să stabilească existența ei. Atât doctrina cât și jurisprudența sunt însă aproape unanime pentru a decide că creditorul nu are nimic de dovedit, obligațiunea fiind presupusă a avea o causă licită, până la dovada contrară. Prin urmare, debitorului incumbă sarcina de a dovedi că obligația e lipsită de causă, sau că causa este ilicită [1]).

Acest sistem este formal consacrat la noi prin § 2 al art. 967, care reproduce art. 1121 din codul italian. Prin urmare, dacă înscrisul care constată o obligație unilaterală nu arată causa ei, această causă este presumtă până la dovada contrară, și creditorul n'are absolut nici o dovadă de făcut. Numai când inscrisul arată o causă și debitorul a dovedit că acea causă este falșă, creditorului îi incumbă sarcina de a stabili, că obligația are o altă causă adevarată și licită. (Vedi *suprà*, p. 132, 133).

Dovedirea lipsei de causă.

Cum va putea dovedi debitorul că obligația sa e lipsită de causă? Cele mai multe ori creditorul va arata causa ce el atribue obligațiunei, de ex., un împrumut, o vêndare, etc., și debitorul va dovedi că faptul pretins de creditor n'a avut loc. Debitorul va trebui să dovedească lipsa de causă chiar când creditorul n'ar invoca nici una, căci el n'a putut să se oblige fără causă de cât prin eroare, dol, violență saŭ din glumă, în care casuri el va stabili prin ori ce soiŭ de mijloace faptul invocat de dênsul.

CAPITOLUL III

Despre efectul convențiunilor și despre puterea lor legală [2]).

[1]) Cas. fr., 25 fevr. 1896, *Dreptul* din 1896, No. 53. D. P., 96. 1. 199. *Pand. Périod.*, 1896. 1. 292. Trib. Charolles, *Pand. Périod.*, 1894. 2. 270. D. P., 94. 2. 126. Thiry, II, 614. Demolombe, XXIV, 367. Bonnier, *Des preuves*, II, 681. T. Huc, VII, 86. Laurent, XVI, 168.—*Contrà*. Aubry et Rau, IV, § 345, p. 324, text și nota 20. Massé-Vergé, III, § 615, p. 560. Duranton, X, 353 urm. Massé, *Dr. comm.*, IV, 137. Fuzier-Herman, *op. cit.*, II, art. 1132, No. 3.

[2]) Codul francez intitulează acest capitol : *Despre efectul obligațiunilor*, ocupânduse de o dată atât despre efectul obligațiilor cât și despre acel al convențiilor, al contractelor, care

Observ. asupra rubricei.

SECȚIUNEA I

Dispoșițiuni generale sau efecte generale ale convențiilor (între părțile contractante).

Art. 969.—Convențiunile legal făcute au putere de lege între părțile contractante. Ele se pot revoca prin consimțământul mutual sau din cause autorisate de lege. (Art. 5, 1079 § 2, 1087, 1100, 1523 § 5, 1556, 1711 C. C. Art. 1134 C. fr.).

Art. 1711.—Transacțiunile au între părțile contractante puterea unei sentinți neapelabile [1]). (Art. 969, 1201, 1213 C. C. Art. 2052 C. fr.).

Art. 970.—Convențiunile trebuesc executate cu bună credință. Ele obligă nu numai la ceea ce este expres într'ênsele, dar la toate urmările ce echitatea, obiceiul sau legea dă obligațiunei după natura sa. (Art. 969, 977 urm., 980, 981 C. C. Art. 1134 § 3, 1135 C. fr.).

Toate convențiunile, când sunt legal făcute, trebuesc executate, ele fiind ca și o lege pentru părți [2]), nu însă și în privința celor de al treile (art. 973). *Contractus enim legem ex conventione accipiunt* [3]). Cu alte cuvinte, și mai

---

produc obligațiile. Această confusiune între două lucruri cu totul deosebite, pe care Pothier nu lipsea de a le distinge (*Oblig.*, II, 85 urm., 141 urm.), fiind criticată de toți autorii (Cpr. Marcadé, IV, 460. 461. Laurent, XVI, 177. Thiry, II, 618. Baudry, II, 857. Baudry et Barde, I, 328 urm. Mourlon, II, 1112, 1113. Demolombe, XXIV, 384, etc), legiuitorul nostru urmând împărțirea codului italian, intitulează acest capit.: *Despre efectul convențiunilor*, ocupându-se despre efectul obligațiunilor tocmai în capit. VII (art. 1073 urm.), și reproducând chiar în acest capitol mai multe dispoșițiuni din codul italian.

Împărțirea codului nostru și a acelui italian este mult mai rațională, cu toate că chiar rubrica noastră, astfel cum se vede redactată, nu este încă exactă, pentru că legiuitorul nostru nu se ocupă în acest cap. numai de efectul convențiunilor, ci și de puterea lor legală între părți și față cu cei de al treile. Cpr. Gr. G. Pëucescu, I, 198. De aceea, am adaus la rubrica noastră ceea ce'i lipsește, după materia care se găsește în acest capitol.

[1]) „*Non minorem auctoritatem transactionum, quam rerum judicatarum esse, recta ratione placuit*". (L. 20, *ab initio*, Cod., 2, 4, *De transactionibus).*

[2]) Cpr. Cas. rom. și Trib. Ilfov, Bulet. S-I, anul 1878, p. 26 și *Dreptul* din 1884, No. 11.

[3]) L. 1, § 6, Dig., 16, 3, *Depositi, vel contra.* Vedi și L. 23, *in medio*, Dig., 50, 17, unde se dice: „*Hoc servabitur quod initio convenit; legem enim contractus dedit*".

pe scurt, convenția este legea părților [1]). Părțile pot chiar să reguleze relațiile dintre ele altfel de cât le regulează legea (art. 1223), destul este ca să nu să atingă bunele moravuri și ordinea publică (art. 5).

Violarea unei legi dă loc la casarea decisiunei care a violat-o [2]), pe când interpretarea greșită a tocmelei (convenției) nu dă loc la casare de cât atunci când s'a schimbat sau denaturat însuș natura tocmelei (art. 37, § 6, L. C. de cas.) [3]). Interpretarea convențiunilor aparține deci instanțelor de fond. (Vedi *infrà*, explic. art. 977). Violarea legei. Casarea decisiunei.

Convențiunile fiind legea părților, de aici urmează că ele nu pot fi desființate prin voința unilaterală a uneia din părți și că ele nu pot fi revocate de cât prin consimțemêntul mutual al tuturor părților contractante [4]).

Acelaș concurs de voință care a fost neaparat pentru formarea convențiunei este neaparat și pentru desființarea ei [5]).

---

[1]) Art. 1087, 1100, și 1711 sunt o aplicare a acestui principiu. Art. 1101, § 2, care permite judecătorului de a acorda mici termene de grație debitorului, cuprinde din contra o derogare la acest principiu. Mai vedi și alte derogări la acest principiu în art. 1689 și 1701. Cpr. Laurent, XVI, 178. Baudry et Barde, I, 333.

[2]) Violarea unei legi străine nu dă loc la casare de cât atunci când această violare atrage după sine calcarea unei legi române. Cpr. Cas. fr., D. P., 92. 1. 299. D. P., 76. 1. 497.—Este, în adevĕr, de principiu că legile străine se apreciază în mod suveran de instanțele de fond, fără ca această apreciare să poată da loc la censura casațiunei. Cas. rom., *Dreptul* din 1894, No. 10 și din 1893, No. 41. *Cur. judic.* din 1894, No. 37. *Dreptul* din 1892, No. 76. Bulet. 1890, p. 758. Bulet. S-a I, 1887, p. 141. Vedi și t. I al lucrărei noastre, partea I, p. 80, 81. Violarea unei legi străine.

[3]) Cas. rom., Bulet. 1867, p. 838. Bulet. S-a II, 1872, p. 102. Bulet. S-a I, 1883, p. 675. Cpr. Cas. rom., *Curierul judiciar* din 1897, No. 8. Vedi și Cas. fr., D. P., 72. 1. 176. D. P., 87. 1. 217. D. P., 92. 1. 104 și 150. Vedi Thiry, II, 619. Boissonade, II, p. 126. Laurent, XVI, 180. T. Huc, VII, 88. Baudry et Barde, I, 336. Vedi și Pand fr., *Cass. civ.*, 750.

[4]) Cpr. Cas. rom. S-a I, Bulet. anul 1879, p. 483 și 643. Baudry et Barde, I, 338.

[5]) „*Obligationes quæ consensu contrahuntur, contraria voluntate dissolvuntur*“. Vedi și L. 35, Dig., 50, 17, unde se dice: „*Nihil tam naturale est, quam eo genere quidquid dissolvere, quo colligatum est*“.

Revocarea care resultă din consimțământul părților nu'și produce efectele sale de cât în viitor.

Revocarea care va resulta din consimțământul contrar al părților nu'și va produce însă efectele sale de cât pentru viitor, efectele ce contractul a produs în trecut fiind menținute; de unde resultă că vênzătorul, care 'și va lua înapoi imobilul vêndut, va trebui să respecte contractele de închiriere, ipotecile, servituțile și, în genere, toate drepturile reale constituite de cumpărător în folosul celor de al treile, pentru că aceștia n'au putut să prevadă revocarea prin comuna înțelegere a părților sau, mai bine dis, retransmiterea proprietății la vênzător. Este însă de observat că, pentru ca părțile să desființeze vênzarea primitivă, trebuește un nou contract prin care vechiul proprietar să'și redobêndească proprietatea lucrului ce înstrăinase: de unde resultă că fiscul va percepe o nouă taxă de înregistrare [1]).

Consecințile care resultă din împrejurarea că conv. nu pot fi revocate de cât prin consimțământul părților.

Din împrejurarea că convențiile nu pot fi desființate de cât prin consimțământul tuturor părților contractante, resultă că judecătorii n'ar putea să reducă prețul stipulat de părți într'o vênzare [2]), nici să micșureze dobânda stipulată într'un împrumut [3]), afară de casul, bine înțeles, în care, sub o dobêndă prea mare, s'ar ascunde o clausă penală; nici să micșureze onorariul stipulat în favoarea unui avocat [4]), afară de casul în care convenția dintre avocat și litigant ar cuprinde ceea ce doctrina numește pactul de *quota litis*, în care caz convenția va fi cu totul desființată (vedi *suprà*, p. 147 urm.), avocatul avênd drept numai la cheltuelele făcute (L. 53, Dig., 2, 14) și la o justă remunerare a ostenelelor sale, apreciată de justiție [5]).

Desființarea în virtutea unei condițiuni resolutorie. Art. 1019—1021.

[1]) Cpr. Baudry et Barde, I, 339. T. Huc, VII, 89. Demolombe, XXIV, 392. Laurent, XVI, 183.—Vom vedea însă mai la vale că, de câte ori desființarea contractului va avea loc în virtutea unei condițiuni resolutorie fie expresă, fie tacită (art. 1019—1021), contractul va fi desființat cu efect retroactiv și pentru trecut, cei de al treile suferind consecințele unei desființări pe care, de alt-mintrelea, ei au putut s'o prevadă.

[2]) Cpr. Cas. rom., S-a 1, Bulet. anul 1879, p. 483.

[3]) Cpr. Cas. rom., S-a I, Bulet. anul 1878, p. 182.

[4]) Vedi însă Cas. rom., *Curierul judiciar* din 8 iunie 1897, No. 22.

[5]) Este, în adevĕr, generalmente admis că, în lipsă de o anume convențiune, tribunalele aprecieză suma care se cuvine avocatului pentru ostenelele sale, de câte ori gratuitatea mandatului n'a fost expres stipulată. Cpr. Cas. rom., Bulet. S-a I, 1877, p. 12 și Bulet. 1878, p. 414. Cpr. și *Curierul judi-*

Regula după care, convențiunile nu pot fi revocate de cât prin consimțĕmêntul mutual al părților contractante sufere mai multe excepțiuni: Excepțiuni la principiul de mai sus.

1° Mandatul încetează în genere prin singura voință a mandantelui sau a mandatarului (art. 1552, 1556 [1]): Mandat.

2° Contractul de societate, cel puțin când este format pentru un timp ilimitat, poate fi desființat prin voința unuia din asociați (art. 1523, § 5, 1527) [2]). Societate.

In fine, unele contracte nu pot de loc fi revocate, nici chiar prin consimțĕmêntul mutual al părților. Astfel sunt convențiile matrimoniale (art. 1228 urm. C. C. 710, 716 Pr. civ.) [3]) și adopțiunea [4]). Convenții matrimoniale. Irevocabilitatea lor.

---

ciar din 1897, No. 12. Tribun. Roman, *Dreptul* din 1895, No. 58. Troplong, *Mandat*, 163. Cpr. C. Suedez, art. 5 cap. 18. Jurisprudența aplică cu drept cuvênt aceleași principii și la arhitecți. Cpr. C. Rouen, 30 ianuar 1895 și Trib. Paris, 7 martie 1896. *Pand. Périod.*, 1895, 2, 344 și *Curierul judiciar* din 1896, No. 46. Vedi t. III al lucrărei noastre, p. 425, *ad notam* și tratatul nostru în limba franceză, p. 185. text și nota 3. Vedi și *suprà*, p. 143, *ad notam*.

[1]) De câte ori însă mandatul nu este încheiat numai în interesul mandantelui, ci și în interesul mandatarului, precum ar fi, de ex., în casul în care un avocat ar fi stipulat un onorariu pentru apararea unui proces, revocarea lui nu poate să resulte de cât din consimțĕmêntul reciproc al părților. Cas. rom. și C. Craiova. *Curierul judiciar* din 8 iunie 1897, No. 22. Bulet. S-a 1, 1876, p. 452 și *Dreptul* din 1890, No. 76. Cpr. C. Pau și Cas. fr. D. P., 74. 5. 327, No. 10. D. P., 91. 1. 197. Baudry, III, 931. Laurent, XXVIII, 104. Revocarea ar putea însă și în asemene caz să aibă loc prin simpla voință a mandantelui când ar exista culpă, dol sau fraudă din partea mandatarului. Cas. rom. și fr. Bulet. S-a 1, 1884, p. 363 și D. P. 91. 1. 197.

[2]) Cpr. Cas. rom., S-a II, Bulet. 1877, p. 379. Tribun. Ilfov, *Dreptul* din 1886, No. 48. Baudry, II, 861. Laurent, XVI, 184. Thiry, II, 619. Baudry et Barde, I, 340.

[3]) Cpr. Cas. rom., Bulet. S-a I, anul 1885, p. 40. Laurent, XVI, 184. Baudry, II, 861. Thiry, II, 619. Baudry et Barde, I, 341. T. Tuc, VII, 89. — Sub legea veche, tocmelele căsătorești puteau, din contra, fi schimbate în urma sevêrșirei căsătoriei. Vedi art. 1609, 1614 C. Calimach și § 4, cap. 33, C. Andr. Donici. Vedi și L. 1, Pr., Dig., 23, 4, *De pactis dotalibus*, unde se dice: „*Pacisci post nuptias, etiamsi nihil ante convenerit, licet*“. Vedi și t. I, partea 1 a lucrărei noastre, p. 51, nota 1. Dreptul vechiŭ în privința conv. matrimoniale.

[4]) In legile anterioare, adopțiunea era, din contra, revocabilă (art. 250, 251 C. Calimach, 185 C. austriac). Vedi t. I al lu- Dreptul vechiŭ în privința adopțiunei.

Divorț prin consimțământ mutual.

Cât pentru căsătorie, ea poate să fie desființată prin consimțământul mutual al părților, dacă ele întrunesc anume condițiuni prescrise de lege (art. 254 urm. C. C.).

Cause autorisate de lege.

Convențiunile mai pot încă fi revocate în virtutea causelor autorisate de lege [1]). Legea fiind, în adevĕr, acea care dă putere convențiunilor, ea poate să le rădice aceiaș putere în casurile pe care ea le determină. Astfel, vênd̨area poate fi desființată pentru neplata prețului (art. 1365); donațiunea poate fi revocată pentru neîndeplinire de sarcini (art. 829 urm.), pentru ingratitudine din partea donatarului (art. 831 urm.), sau pentru survenire de copii dăruitorului (art. 836 urm.), etc. Mai vedi încă art. 1020, 1021.

Art. 970.

Convențiile trebuesc nu numai să fie executate de părți, dar încă *de bună credință*, adecă conform cu intenția lor și cu scopul ce ele 'și au propus [2]). *„Bonam fidem in contractibus considerari, æquum est“*. (L. 4, Cod., 4, 10, *De obligationibus et actionibus*).

Scopul acestei dispositiuni este de a desființa distincțiunea pe care Romanii o făceau între contractele *bonæ fidei* și acele *stricti juris* [3]). Astăzi, în adevĕr, toate contractele sunt de bună credință, și buna credință este chiar presupusă (art. 960, § 2, 1899, § 2) [4]).

Acest scop al legiuitorului reesă și mai lămurit din partea finală a art. 970, după care convențiile obligă nu numai la ceea ce este exprimat într'ênsele, dar încă la toate urmările ce echitatea, obiceiul [5]) sau legea dă obligațiunei, după natura sa (cpr. și art. 980).

Legea trebue să fie aplicată mai întâi, cu precădere, înaintea usului, chiar când ea ar părea nedreaptă, de și art. 970 vorbește mai întâi de echitate, de uz, și apoi de lege;

---

crărei noastre, partea II, p. 324, nota 1.—La Romani, adopțiunea avea loc, din contra, pentru tot-deauna, fiind că altfel ea n'ar fi imitat natura: *„Nec enim moribus nostris convenit filium temporalem habere“*. (L. 34, *in fine*, Dig., 1, 7).

[1]) Cpr. Cas. rom., Bulet. 1867 p. 837. Baudry et Barde, I, 342.

[2]) Baudry, II, 862. Baudry et Barde, I, 343. Pand. fr., *Oblig.*, II, 7915. Berriat St. Prix, II, 4194. Cas. fr. Sirey, 87. 1. 420.

[3]) Vedi Instit., 4, 6, § 28, *De actionibus*, și Gaius, IV, § 62.

[4]) Cpr. Cas. rom., Bulet. S-a I, 1871, p. 124. Boissonade, *op. cit.*, II, 123. Vigié, II, 1161. Thiry, II, 619. Demolombe, XXIV, 393. Vedi și *suprà*, p. 17, *ad notam, in fine*.

[5]) *„Ea quæ sunt moris et consuetudinis, in contractibus tacite veniunt“*. (L. 31, § 20, Dig., 21, 1, *De ædilitio edicto*).

ear usul va trece înaintea echității, pentru că părțile au trebuit neaparat să se aștepte la aplicarea lui [1]).

Dar mai înainte de uz și chiar de lege, se va aplica convenția părților dacă dênsa nu violează vre o dispoșiție de ordine publică (art. 5) [2]).

Efectele convențiunilor în privința strămutărei proprietății sau altor drepturi reale.

Efectul general al convențiunilor este de a produce între părțile contractante obligațiuni, sau de a modifica, ori de a stânge obligațiunile existente.

In unele casuri însă, convențiunile au de efect strămutarea proprietății sau altor drepturi reale, singurul efect despre care se ocupă legiuitorul.

Fiind însă că strămutarea proprietății a fost resolvită în deosebite moduri de legislațiunile anterioare, vom începe prin a cerceta trecutul, remânênd apoi a ne ocupa de codul actual.

Ochire retrospectivă asupra strămutărei proprietății. (Dreptul roman și dreptul nostru anterior).

La Romani, obligațiunile nu aveau de efect strămutarea proprietății sau altui drept real, ci numai crearea între creditor și debitor a unei obligațiuni personale (*jus ad rem*, ear nu *jus in re*), proprietatea strămutânduse între ei numai prin tradiția care se făcea pentru executarea convențiunei: „*Obligationum substantia non in eo consistit, ut aliquod corpus nostrum, aut servitutem nostram faciat, sed ut alium nobis obstringat ad dandum aliquid, vel faciendum,*

[1]) Berriat St. Prix, II, 4198.

Aplicațiunea legei.—Astfel, într'o vênḍare, vênḍętorul va garanta pe cumpărător de evicțiune, dacă părțile n'au derogat la această obligațiune (art. 1337 urm.).

Aplicațiunea usului.—Intr'un contract de chirie, în lipsă de o anume stipulație, se va observa obiceiul de a plăti chiria și de a se muta la Sf. Dimitrie și la Sf. Gheorgie.

Aplicațiunea regulelor de echitate.—Intr'o vênḍare imobiliară, vênḍętorul va remite cumpărătorului nu numai titlurile de proprietate (art. 1315), dar și acele care ar constata oare-care împrejurări, oare-care amintiri istorice de natură a mări valoarea fondului vêndut. Cpr. Thiry, II, 619.

[2]) Cpr. Baudry et Barde, I, 332. Cas. fr., D. P., 87. 1. 30.

vel præstandum" (L. 3, Pr., Dig., 44, 7, *De obligationibus et actionibus)*; de unde și regula celebră: „*Traditionibus et usucapionibus dominia rerum, non nudis pactis transferuntur*". (L. 20, Cod., II, 3, *De pactis).*

Prin obligațiuni nu se dobêndea deci la Romani drepturi reale, ci numai drepturi personale sau de creanță.

Din acest principiu părăsit de legiuitorul actual resultau, între altele, următoarele două consecințe:

Consecințile care resultă din principiile romane.

1° Dacă același lucru a fost succesiv înstrăinat la mai multe persoane, achisitorul căruia-i se făcuse tradiția era proprietarul lui, chiar dacă titlul seu era cu o dată posterioară [1]).

2° Acel care a înstrăinat lucrul fiind încă proprietarul lui până la tradițiie, creditorii sei puteau, până în momentul tradițiunei, să exercite drepturile lor asupra lucrului înstrăinat [2]).

Dreptul străin.

Principiile dreptului roman, admise în dreptul anterior francez, în provinciile de drept scris [3]), admise și astăzi în unele legislațiuni străine, precum în codul austriac (art. 425, 427, 1053, 1084), în codul olandez (art. 639, 667, 668, 671, 1495), în codul spaniol de la 1889 (art. 609, 1095, 1462—1464), în codul Repub. Argentine (art. 577), în codul elvețian asupra obligațiilor (art. 199), în codul civil al principatului Muntenegro (art. 834, 835, 836, 837, 839), în noul cod civil german aplicabil cu începere de la 1 ianuar 1900 (art. 929 și urm.), etc., trecuse și în legislația noastră anterioară.

Codul Caragea.

Codul Caragea prevede, în adevĕr, în privința mobilelor, că „vêndarea atunci e sevêrșită, când cel ce vinde *va da lucrul în mâna cumpărătorului*, și cumpărătorul va da

---

[1]) „*Quotiens duobus in solidum prædium jure distrahitur, manifesti juris est, eum cui priori traditum est, in detinendo dominio esse potiorem*". (L. 15, *ab initio*, Cod., 3, 32, *De rei vindicatione).* Vedi și § 6, cap. 10 din codul lui Andr. Donici, unde se dice: „Când se va vinde un lucru la doi, scrie pravila, că acelui ce i s'au dat mai întâi stăpânirea lucrului, acela are și protie a'l stăpâni". Tot astfel se exprimă și art. 575 din codul Calimach (430 C. austriac).

[2]) Cpr. Pothier, *Vente*, III, 319 urm. și *Propriété*, IX, 247. Baudry, II, 878. Demolombe, XXIV, 435. Larombière, I, art. 1138, No. 2.

[3]) V. Pothier, *Tratié du droit de domaine de propriété*, IX, 245.

prețul sau încredințarea pentru preț“ (art. 12, partea III, cap. 2); ear în privința imobilelor, art. 13 prevede că „vêndarea atunci e sevêrșită, când vêndĕtorul, primind prețul sau încredințarea pentru preț, *va da cumpărătorului zapisul vêndĕrei*“. Predarea acestui zapis nu este de cât tradiția *brevi manu* de la Romani [1]), pe care o admitea atâta codul Calimach (art. 576), cât și codul lui Andronachi Donici [2]). (Cpr. art. 1315 din codul actual).

Codul Calimach.

In cât privește codul Calimach, el primește vechiul principiu roman admis și în codul austriac, după care proprietatea nu se transmite prin efectul convențiunilor, ci numai prin tradițiie [3]), și este de mirat cum Curtea noastră

---

[1]) „Considerând, dice Curtea noastră supremă, că, sub legiuirea Caragea, contractul de vêndare nu e un contract solemn; că de aceea vêndarea există și e perfectă prin consimțĕmêntul părților și *tradițiunea obiectului*; că, dacă, pentru vêndarea imobilelor și a țiganilor art. 6, partea III, capit. 2 prescrie ca vêndarea să se facă *numai în scris*, aceasta nu însemnează alta de cât că, pentru siguranța dreptului de proprietate imobiliară, vêndarea să nu se poată constata, *mai cu samă față cu cei de al treile*, de cât prin inscris; între părți însă, vêndarea unui imobil se putea dovedi de alt-mintrelea și prin mărturisirea și prin jurămêntul părței, ceea ce dovedește că contractul de vêndare, *chiar al unui imobil*, nu e un contract solemn, însă modul de dovedire al contractului e mărginit, etc ...“ *Dreptul* din 1894, No. 17 și *Curierul judiciar* din acelaș an, No. 7. Cpr. Gr. G. Pĕucescu, *Oblig.*, I, 252.

[2]) „Pentru vêndările ce se obicinuesc a se face în scris, într'alt chip nu pot lua sevêrșirea lor, până când mai întâi se va scrie zapisul vêndărei sau cu însuș mâna vêndĕtorului sau și de cătră altul cine-va și va iscăli vêndĕtorul, și se va da de la mâna vêndĕtorului la mâna cumpărătorului lucrului; și dacă este să se facă zapisul *prin notar* (adecă condicar a judecătoriei), atunci earăș nu este zapisul desevêrșit până când nu va fi, după toată rêndueala, iscălit și *dat de la o mână la alta*“ (art. 2, *in fine*, capit. XI). Vedi și § 6, capit. 10 din acelaș cod. Codul Andr. Donici.

[3]) „Vêndarea este perfectă, dice Andr. Donici (§ 2, cap. XI), când o parte va urma cu darea prețului, și ceealaltă parte primind prețul va urma cu darea lucrului. Și nu numai așa, ci și dacă numai o parte va primi luând prețul, sau ceealaltă parte va apuca a face teslim lucrul vêndut în mâna cumpărătorului, atuncea vêndarea și cumpărarea *este sevêrșită și temeinică*“. Vedi și § 4 din acelaș capit., unde se dice: „Și scrie pravila, că mai înainte până a nu face vêndĕto- Codul Andr. Donici.

supremă, interpretând greșit art. 576 și 577 din vechia legiuire a Moldovei, a putut să dică că, sub acest codice, vêndarea imobilelor nu este perfectă de cât atunci când, pe lângă tradiție și punerea în stăpânire a cumpărătorului, s'a întărit vêndarea de către tribunal, lăsând a se înțelege că tradiția ar fi fost insuficientă pentru a strămuta proprietatea chiar între părți [1]).

Critica unei decisiuni a Curței noastre supreme.

Dacă aceasta este teoria Curței, apoi ne rădicăm cu putere în contra ei, căci codul Calimach este destul de clar și nimic nu ne face a crede că el s'a depărtat de la principiile romane. In adevĕr, art. 570 (425 C. austr.), 1412 (1053, *in fine*, C. austriac), 1454 (1084 C. austr.) prevĕd, fără a distinge între mobile și imobile, că proprietatea nu se strămută de cât prin tradiție, ear art. 572 (427 C. austriac) prevede un fel de tradiție *brevi manu* pentru mobilele incorporale, și chiar pentru unele mobile corporale, precum mărfurile aflătoare pe drum și în magasii, vinul din pivniță, colecțiile de tablouri, bibliotecile, etc.

Constitutul posesor.

Art. 573 (428 C. austr.) consacră în termeni expreși constitutul posesor admis în vechia jurisprudență franceză, despre care am vorbit altă dată și la care se referă și art. 1316 din codul civil actual, când dice că predarea lucrurilor mobile se face și prin simplul consimțĕmênt al părților [2]).

---

rul teslim lucrul vêndut în mâna cumpărătorului, și până a nu primi vêndĕtorul prețul lucrului, macar să se fi fost alcătuit pentru preț, însă dacă lucrul nu a apucat a se da, și prețul nu a apucat a se lua, se pot lepăda atât o parte cât și alta de tocmală, ca când nici nu s'ar fi fost făcut vorbă". Mai vedi încă §§ 6, 9 capit. XI și § 6, capit. X din acelaș cod. Acest din urmă § are următoarea cuprindere: „La vêndări, cumpărături, năimeli, schimburi și alte asemenea, trebuința urmează ca, pre lângă tocmală, să se dea și lucrul, trecênd din stăpânirea unuia în stăpânirea altuia, adecă făcênduse teslim și după formele pravilei; atunci stăpânirea deplin este câștigată când, pre lângă tocmală, urmează și darea lucrului".

[1]) Bulet. Cas. S-a I, anul 1870, p. 367.

Constitutul posesor.

[2]) In vechea jurisprudență franceză, constitutul posesor era acea clausă, lipsită astăzi de ori-ce efecte, prin care, într'un contract, de ex., într'o donațiune, într'o vêndare, etc., dăruitorul sau vêndĕtorul reținea lucrul dăruit sau vêndut, declarând că el îl deține în numele și pentru donatar sau cumpărător. Prin această clausă, cuprindătoare de o tradiție fictivă, dăruitorul sau vêndĕtorul era presupus

In fine, art. 576 (431 C. austr. modificat) prevede că mutarea proprietății nemișcătoare se face prin darea documentelor vechi și noi, vorbind earăș de întrarea în stăpânire a noului proprietar și de luarea lucrului în stăpânirea sa. Ear dacă art. 577 din acelaș cod voește ca, în lipsa unor astfel de documente, să se facă un înscris *întărit de judecătorie sau stăpânire* (fiind că prin acest chip se face temeinică mutarea proprietății lucrului), aceasta nu poate fi de cât *în privința celor de al treile*, ceea ce se mai prevede încă atât de sobornicescul hrisov, cât și mai cu samă de Regulamentul organic al Moldovei, anexa litera T [1]).

Așa dar, remâne bine stabilit că vechile noastre legislațiuni primise în totul principiile romane, după care proprietatea nu se strămuta prin efectul convențiunilor, ci numai prin *tradiție*.

---

a face tradițiunea donatarului sau vêndêtorului, cari, la rêndul lor, erau presupuși a fi primit posesiunea lucrului dăruit sau vêndut prin declarația făcută de dăruitor sau vêndêtor că el nu deține lucrul în viitor de cât în numele și pentru donatar sau cumpărător. Cpr. Pothier, *Vente*, III, 313; *Don. entre époux*, VIII, 72 și *Tr. du droit de domaine de propriété*, IX, 208. Merlin, Répert. t. II, p. 783, v° *Clause de constitut.* Vedi și t. IV al lucrărei noastre, p. 142, nota 3.

„Prin arătarea rostită se trădă lucrul, dice art. 573 din codul Calimach (428 C. austriac), când înstrăinătorul va rosti voința sa prin chipuri doveditoare, că adecă el ține pe viitor în numele altuia lucrul, carele până acum au fost drept al seu, și în loc de proprietar se face țiitor a lucrului; sau că acel ce luase mai înainte de la dênsul un lucru (doară spre întrebuințare, sau ca un amanet, sau cu chirie, ori năimală), poate să'l stăpânească pe viitor cu dritul realnic sau ca un proprietar". Constitutul posesor este și astăzi admis în legislațiunele în care tradiția strămută proprietatea. Vedi, de ex., art. 428 C. austriac; art. 930, 931, 1206 din noul cod german promulgat la 18 aug. 1896 spre a fi aplicabil în toată Germania cu începere de la 1 ianuar 1900; art. 202 din codul federal al obligațiilor pentru Elveția (L. din 14 iunie 1881), etc. Art. 573 C. Calimach.

[1]) Cpr. în acest din urmă sens: Cas. rom., care a revenit la adevaratele principii. Bulet. S-a I, 1878, p. 105. C. din Focșani. *Dreptul* din 1873, No. 48. C. Galați. *Dreptul* din 1895, No. 6 și *Curierul judiciar* din 1895, No. 3. Trib. Suceava, *Dreptul* din 1893, No. 7. Vedi și t. III al lucrărei noastre, p. 208, nota 1. Cpr. Gr. G. Pĕucescu, I, 253.

Sevêrșirea tradiției putea în tot deauna să fie stabilită cu marturi, fiind că era vorba în specie de o chestie de fapt [1]; și apoi, în legile anterioare, proba testimonială era admisă fără nici o restricție.

Strămutarea proprietății între părți in dreptul actual.

Art. 971.—In contractele ce au de obiect translațiunea proprietății, sau unui alt drept real, proprietatea sau dreptul se transmite prin efectul consimțêmêntului părților [2]. (Art. 644. 1295 § 1 C. C. Art. 1125, *ab initio*, **C. italian**).

Art. 1295, § 1.—Vinderea este perfectă între părți și proprietatea este de drept strămutată la cumpărător, în privința vêndêtorului, îndată ce părțile s'au învoit asupra lucrului și asupra prețului, de și lucrul încă nu se va fi predat și prețul încă nu se va fi numĕrat (Art. 644, 971 C. C. Art. 1583 C. fr.).

Intre părți, proprietatea mobiliară sau imobiliară nu se mai strămută astăzi prin tradiție, ci prin simplul efect al consimțêmêntului (art. 971, 1295, § 1), de și art. 644 prevede tradiția între modurile de dobêndire și de transmitere ale proprietății.

Cumpărătorul nu mai devine deci astăzi, ca altă dată, creditorul lucrului vêndut, ci chiar proprietar prin singurul efect al consimțêmêntului, tradițiunea servind numai a-i pune obiectul la dispositie pentru a se servi de el (art. 1314).

Derogare la art. 971 și 1295 § 1.

Acest principiu nefiind însă de ordine publică, părțile ar putea foarte bine să convie ca lucrul vêndut să remâe încă cât-va timp proprietatea vêndêtorului, adecă ca proprietatea să nu fie strămutată de îndată prin efectul con-

---

Deosebire de redacție de la codul fr.

[1]) Tribun. Suceava, *Dreptul* din 1893 No. 7.

[2]) Art. 1138 din codul francez se exprimă astfel: „*Obligația de a preda lucrul este perfectă prin singurul consimțêmênt al părților contractante*". Marcadé (IV, 480) dicênd însă că această redacție este vicioasă, și în adevĕr, ea dând loc la multe discuțiuni, legiuitorul nostru a părăsit de astă dată redacția codului francez, traducênd *ad litteram* în art. 971, art. 1125 din codul italian. Mult regretatul nostru amic, Gr. G. Pĕucescu, recunoaște că redacția textului nostru este mai lămurită și curmă discuțiunile din Francia, fără a arăta însă de unde acest text este luat. Eată cum se exprimă art. 1125 din codul italian: „*Nei contratti che hanno de oggetto la traslazione della proprietà o di altro diritto, la proprietà o il diritto si transmette e si acquista per efetto del consenso legittimaménte manifestato*", etc. Tot în acest sens sunt redactate art. 715 din codul civil portughez și art. 1436 din codul civil mexican.

simțĕmêntului [1]). Art. 715 din codul civil portughez este formal în această privință.

Lucrul trebue să fie determinat în individualitatea sa.

Strămutarea proprietății prin efectul consimțĕmêntului lasă însă a se presupune că lucrul care face obiectul convențiunei este determinat nu numai în specia sa, dar și în individualitatea sa, *in ipso individuo* [2]), căci dacă obiectul n'ar fi determinat de cât în specia sa, *in genere* (art. 964), precum ar fi, de exemplu, în casul în care s'ar fi vêndut un cal sau o casă, fără a se arata anume care, proprietatea nu s'ar strămuta de cât prin tradițiie sau prin o nouă convenție care ar determina lucrul și l'ar specialisa [3]).

Proprietatea fiind, în adevĕr, un drept real, cel mai însĕmnat din toate, și presupunênd un lucru cert și determinat asupra cărui el se exercită (art. 971, 1102, 1156), este cu neputință ca proprietarul să poată exercita dreptul absolut ce'i dă legea (art. 480) asupra unui lucru nedeterminat [4]). „In înstrăinările *de lucruri certe și determinate*, dice art. 715 din codul civil al Portugaliei, proprietatea se transmite între părți prin singurul efect al contractului, independent de ori ce tradițiie și de o posesie efectivă sau simbolică, *afară de casul în care părțile ar fi fost de acord pentru a stipula contrariul*“. Am transcris acest text, pentru că el nu lasă nimic de dorit în privința

---

[1]) Cpr. Demante, V, 58 bis V. T. Huc, VII, 115. Marcadé, IV, 682, *in fine*. Demolombe, XXIV, 418, 425 și XXVII, 86, *in fine*. Pĕucescu, I, 259. Acollas, II, p. 789. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, IV, 228, *in fine*. Baudry, II, 883, *in fine*. C. din Iași, *Dreptul* din 1888, No. 13, consid. de la p. 101.

[2]) Un lucru este cert și determinat în individualitatea sa (*species*), când se arată natura sa, cantitatea, calitatea, etc... *quid*, *quale*, *quantum sit* (L. 74, § 1, Dig., 45, 1 și L. 8, Dig., 18, 6, *De periculo et commodo rei venditæ*). Vedi *suprà*, p. 125, 126 și t. IV, p. 182, text și nota 1.

[3]) Vedi *suprà*, p. 17 text și nota 2 și p. 126.

[4]) Laurent, XVI, 359. Larombière, I, art. 1138, No. 17. Pĕucescu, I, 248. Mourlon, II, 1126. Demolombe, XX, 228 și XXIV, 403, 414. Troplong, *Vente*, I, 48. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, IV, 227 și 284. Thiry, II, 626. Demante, IV, 55 bis, I. Aubry et Rau, IV, § 349, p. 340. Baudry, III, 447. Arntz, III, 56. Acollas, II, p. 789. Boissonade, II, 129, p. 139. Vedi și *suprà*, p. 126.—Mai vedi încă t. III al lucrărei noastre, p. 208 și t. IV, p. 182, text și nota 2; p. 547, etc.

redacțiunei sale, care este cu mult superioară chiar acelei a codului italian, pe care codul român l'a luat de model în această privință.

Strămutarea proprietății în privința celor de al treile în dreptul actual.

Art. 971 și 1295, § 1 ocupânduse numai de strămutarea proprietății între părți, cată să determinăm cum achisitorul unui lucru devine proprietarul lui față cu cei care au dobêndit ei însuși asupra aceluiaș lucru un drept în conflict cu al seu.

Așa, de ex., dacă am cumparat un lucru de la cineva, față cu vêndêtorul am devenit proprietarul acelui lucru prin simplul efect al consimțêmêntului, independent de ori ce tradiție. Chestiunea este însă de a se ști dacă am devenit proprietarul acelui lucru și față cu terțiile persoane, adecă față cu acei care ar fi dobêndit și ei drepturi reale asupra aceluiaș lucru?

Pentru a respunde la această chestiune, trebue să distingem imobilele de mobilele corporale și cele incorporale.

Strămutarea proprietății imobilelor și a drepturilor reale imobiliare față cu cei de al treile.

Art. 818.— } Vedi textul și explicarea acestor articole în
Art. 819.— } t. IV, p, 191 urm., 200 urm., 203 urm.

Art. 1295, § 2.—In materie de vindere de imobile, drepturile care resultă din vêndarea, perfectă între părți, nu pot a se opune, mai înainte de transcripțiunea actului, unei a treia persoane, care ar avea și ar fi conservat, după lege, oare-care drepturi asupra imobilului vêndut. (Art. 818, 819, 971, 1801, 1802, 1803 C. C. Art. 721—724 Pr. civ.).

Art. 1801.—Toate actele, translative de bunuri și drepturi care se pot ipoteca se vor transcrie pe registre ce se vor ține spre acest sfêrșit la grefa tribunalului în ocolul căruia sunt bunurile situate. (Art. 818, 819, 1295 § 2, 1740, 1750, 1802, 1803 C. C. Art. 721 urm. Pr. civ.).

Art. 1802.—Ori ce act de înstrăinare a drepturilor menționate în art. precedent nu se va putea opune persoanelor al treile, de nu se va fi făcut transcripțiunea cerută prin acel articol. (Art. 818, 819, 1295 § 2, 1801, 1803 C. C. Art. 723 Pr. civ.).

Art. 1803.—Transcripțiunea prescrisă prin art. 1801 transmite dobênditorului drepturile ce înstrăinătorul avea asupra proprietății imobilului, dar cu privilegiile și ipotecile cu care imobilul era însărcinat. (Art. 644, 971, 1295, 1740, 1770, 1790, 1810 C. C. Art. 2182 C. fr.).

Art. 721 Pr. civ.—Se vor ține la fie-care tribunal de județ un registru de transcripțiunea actelor de mutațiunea sau strămutarea proprietăților, și un alt registru de inscripțiunea privilegiilor și ipotecelor. (Art. 1295 § 2, 1801 urm., 1821 C. C.).

Art. 722 Pr. civ.—Se vor transcrie în registrul de transcripțiune al tribunalului unde este așezat imobilul:

1° Toate actele de înstrăinare a proprietăților imobile, sau a drepturilor reale ce se pot ipoteca;

2° Toate actele prin care se renunță la aceste drepturi;

3° Toate actele prin care se constitue o antichresă, o servitute, un drept de usufruct, de uz sau de abitațiune;

4° Toate actele prin care se renunță la aceste drepturi. (Art. 517 urm., 565 urm., 576 urm., 1295 § 2, 1698, 1801 urm., C. C. L. fr. din 23 martie 1855 asupra transcripțiunei în materie ipotecară, art. 1 și 2).

Art. 723 Pr. civ.—Până la transcripțiune, drepturile resultând din actele menționate în art. precedente nu se pot opune celor de al treile, cari au drepturi asupra imobilului. (Art. 1295 § 2, 1802 C. C. L. fr. din 23 martie 1855, art. 3).

Art. 724 Pr. civ.—Contractele de arendă sau închiriere, pe un timp mai lung *de trei ani* [1]), nu se pot opune celor de al treile, de cât atunci când ele se trec prin extract în registrul de transcripțiune. (Art. 1394, 1441 C. C. L. fr. menționată din 23 martie 1855, art. 2 și 3).

Actele de înstrăinare *translative*, ear nu *declarative* [2]) de proprietate sau de drepturi reale imobiliare care se

---

[1]) După art. 1394 din codul civil, hotărîrile sau actele care constată cesiunea unui contract de arendă sau de chirie imobiliară, nu sunt supuse transcrierei de cât dacă chiria sau arenda este *pe doi ani* viitori. Art. 1394 C. C. nu este deci în armonie cu art. 724 Pr. civ. Vedi *infrà*, p. 177, nota 1. Art. 1932 din codul civil italian nu supune transcrierei de cât contractele de închiriere sau de arendă imobiliare făcute pe un timp mai lung de *nouĕ* ani, *eccedenti i nove anni*. Acelaș text (§ 7) supune transcrierei actele și hotărîrile din care ar resulta liberațiunea sau cesiunea de inchirieri sau arendări neexigibile încă (*non ancora scaduti*) *pentru un termen mai lung de trei ani*, *per un termine maggiore de tre anni*. Art. 1394. C. C.

[2]) Este însă de regretat că legiuitorul nostru n'a admis sistemul consacrat de legea belgiană (art. 1 L. din 1851), după care se transcriu și actele *declarative* de drepturi, precum este împărțeala (art. 786). Vedi t. III, p. 453, nota 2 și 612, precum și t. IV, p. 606, text și nota 3. Critică la adresa legiuitorului.

Cât pentru actele de ultimă voință care ar cuprinde legate de imobile, am vĕdut, cu toată părerea contrară a d-lui Degre și a Curței din București (*Dreptul* din 1875, No. 30 și din 1881, No. 48), că, cel puțin după părerea noastră, ele sunt supuse transcrierei. Vedi t. IV, p. 603. Transcr. testamentelor.

pot ipoteca, nu sunt, după principiile legei actuale [1]), opozabile celor de al treile de cât în urma transcripţiunei făcute în registrele respective [2]) ale tribunalului situaţiunei imobilului care s'a înstrăinat, sau asupra căruia s'a constituit un drept real, precum servitute, usufruct, antichresă, etc. (art. 1801 C. C. 722 Pr. civ.); de unde resultă că dintre doi achisitori ai aceluiaş imobil, fie cu titlu oneros, fie cu titlu gratuit, care deţin dreptul lor de la acelaş vênd̦ător, acela va fi proprietar care a transcris actul seu, ear nu acel al cărui act are o dată anterioară, chiar dacă el ar fi fost pus în posesiunea imobilului [3]).

Achisitorul unui imobil, care a transcris titlul seu, se poate prevala de lipsa transcripţiunei unei achisiţiuni anterioare, chiar dacă el a avut cunoştinţă despre dênsa, acest drept încetând pentru dênsul numai când ar fi

---

Succes., ocupaţiune, prescripţie, etc.

In cât priveşte celelalte acte nesupuse transcrierei (achisiţiuni făcute prin succesiune, ocupaţiune, prescripţie, efectul legei, etc.), veḑi t. IV, p. 605 urm.

Ordon. de adjudecare.

In privinţa ordonanţelor de adjudecare, chestiunea este controversată. Veḑi t. II, p. 450, nota 1 şi tratatul nostru în limba franceză, p. 193, 194 şi 377.

Donaţiuni imobilare.

In cât priveşte transcrierea donaţiunilor imobiliare, veḑi în t. IV, p. 191 şi urm. explic. art. 818 şi urm. C. C.

[1]) Regimul publicităţei relativ la transmisiunea proprietăţei imobiliare a fost introdus în Moldova, la 1832, prin Regulamentul organic (anexa lit. T); însă, pe lângă că sistemul Regul. lasă mult de dorit, apoi el nu este privitor de cât la ipoteci şi la convenţii matrimoniale. Sub legea vechie, actele de înstrăinare ale bunurilor imobiliare nu aveau deci nevoe de a fi transcrise spre a fi oposabile celor de al treile. Cpr. Jud. de pace ocol Giurgiu, *Curierul judiciar* din 1896, No. 5. Giorgio Giorgi, în tratatul oblig. (IV, 285 urm.) a făcut un studiu comparativ asupra transcripţiunei în diferitele legislaţiuni moderne, pe care îl recomendăm cu tot dinadinsul cetitorilor cari posedă limba italiană.

[2]) Aceste registre, şnuruite, numerotate şi parafate pe fie care pagină de către preşedintele tribunalului (art. 1821 C. C.), sunt publice. Veḑi art. 1816 şi urm. C. C.

[3]) Cpr. Trib. Tutova (Sc. Popescu preşed.), *Dreptul* din 1885, No. 65. Thiry, II, 627. Baudry, II, 874. Vigié, II, 1231. Laurent, XXIX, 157 urm. Baudry et Barde, I, 400.

Intre părţi însă, proprietatea este strămutată, *şi în materie imobiliară*, tot prin efectul consimţĕmêntului (art. 971, 1295, § 1). Laurent, XXIX, 157. Troplong, *Transcription*, 48. Baudry, II, 874. Trib. Tutova, *Dreptul*, *loco cit.*

existat o fraudă din partea lui, concertată cu vênd̦ătorul contra primului achisitor [1]).

Achisitorul, pentru a putea opune achisiț̦iunea sa celor de al treile, va trebui să transcrie nu numai titlul seu de achisiț̦iune, dar și titlul autorului seu, dacă acesta nu fusese transcris [2]).

Transcripț̦iunea are de scop apararea intereselor celor de al treile. Numai aceștia pot deci să opue lipsa ei. Persoanele care pot opune lipsa de transcriere.

Proprietarul lucrului înstrăinat, într'un cuvênt, vênd̦ătorul, nu poate, prin urmare, să se prevaleze de lipsa transcrierei față cu cei de al treile, cari ar fi dobêndit drepturi reale asupra imobilului înstrăinat de la noul lui proprietar și cari ar fi luat mĕsurile necesare pentru conservarea acestor drepturi, pentru că cumpărătorul devenind, față cu vênd̦ătorul proprietar al imobilului prin simplul e-

---

[1]) Cpr. Cas. rom. S-a I, Bulet. 1889, p. 898 și *Dreptul* din 1889, No. 78. Bulet. 1890, p. 1292. Bulet. 1894, p. 95. C. Craiova și București, *Dreptul* din 1889, No. 78. *Dreptul* din 1890, No. 24, p. 190 (ultimul considerent). Cpr. C. Grenoble și Pau, D. P., 71. 2. 245. D. P., 70. 2. 151. D. P., 85. 2. 85. *Pand. Période.*, 1894. I. 249. Demolombe, XX, 313. Troplong, *Donations*, II, 1181 și *Transcription*, 190. Garsonnet, *Revue pratique* (anul 1871), t. 31, p. 244 urm. Baudry, II, 483, *in fine*. T. Huc., VII, 127. Aubry et Rau, II, § 209, p. 308 și VII, § 704, p. 395. Baudry et Barde, I, 396, 397. Vedi și t. IV al lucrărei noastre, p. 192, nota 2 și 207, text și nota 1.—Cu toate aceste, chestiunea este controversată, și mulț̦i susț̦in că achisitorul posterior n'ar putea invoca lipsa de transcriere a achisitorului anterior, dacă el a avut cunoștinț̦ă despre dênsa. Vedi în acest din urmă sens: Tribun. Ilfov, *Dreptul* din 1889, No. 69. Laurent, XXIX, 191. Arntz, II, 1900. Martou, *Privil. et hypoth.*, I, 70, etc. Nu vom insista mai mult asupra acestei controverse, pentru că ea a mai fost studiată o dată în t. IV, p, 207, text și nota 1.

[2]) Baudry, II, 874. Demolombe, XXIV, 465, *in fine*. Larombiere, I, art. 1138, No. 47. C. Dijon, D. P. 1892. 2. 469. Cpr. Baudry et Barde, I, 395.—Am presupus până acum că doi dobênditori ai aceluiaș imobil au transcris titlul lor de proprietate în diferite timpuri. Dacă ei l'au trascris în aceiaș d̦i, judecătorii vor aprecia, după împrejurări, care din doi trebue să fie preferat. Troplong, *Transcrip.*, 192. Cu toate aceste, și de astă dată, chestia este controversată. Vedi diferitele sisteme în Baudry et Barde, I, 398. In ori ce caz, art. 1779, după care ipotecile inscrise în aceiaș d̦i au acelaș rang, nu este aplicabil în specie, pentru că amêndoi dobênditorii nu pot fi coproprietari a imobilului.

fect al consimțemêntului, după cum am vedut mai sus, a putut să transmită dreptul seu altora [1]).

Și când dicem că vêndêtorul nu are acest drept, se înțelege că nu'l au nici moștenitorii lui testamentari sau *ab intestat*, pentru că ei represintă pe autorul lor ; [2]) *personam defuncti sustinent.*

Creditorii chirografari

Acest drept nu aparține nici creditorilor chirografari ai vêndêtorului sau ai proprietarilor precedenți, pentru că ei neavênd nici un drept asupra imobilului, nu pot beneficia de dispositiile art. 723 Pr. civ. Textul este formal și raportorul legei franceze din 1855 (art. 3), de unde este luat art. 723 din procedura noastră, a declarat că comisiunea însărcinată cu examinarea proiectului de lege a înțeles a departa pe creditorii chirografari [3]).

Intr'un cuvênt, numai acei care au un drept asupra imobilului și care l'au conservat în mod regulat vor putea să invoace lipsa transcripției (art. 723 Pr. civ.).

Posesorul de bună credință care are un just titlu va prescrie deci imobilul prin dece sau douĕ-deci de ani, cu toate că titlul sĕu n'ar fi fost transcris. Legea nu cere, în adevĕr, un titlu transcris, ci numai un titlu just (*justa causa*) (1895 urm. [4]).

Strămutarea proprietății mobilelor față cu cei de al treile.

Art. 972.—Dacă lucrul, ce cine-va s'a obligat a da la douĕ persoane, este mobil, persoana pusă în posesiune este preferată și remâne proprietară, chiar când titlul seu este cu dată posterioară, numai posesiunea sa să fie de bună credință. (Art. 473, 1316, 1909 C. C. Art. 493 C. com. Art. 1141 C. fr.).

Proprietatea mobilelor corporale (art. 473) se strămută atât între părți *cât și în privința celor de al treile*, prin singurul efect al consimțemêntului. In adevĕr, legiuitorul

---

[1]) Baudry et Barde, I, 400. Demolombe, XXIV, 449 urm. Aubry et Rau, II, § 209, p. 309, text și nota 85. Larombière, I, art. 1138, No. 48.—*Contrà.* P. Pont, *Priv. et hypothèques*, I, 261.

[2]) Baudry et Barde, I, 402. Demolombe, XXIV, 454. Aubry et Rau, II, § 209, p. 310. Troplong, *Transcrip.*, 145, 158.

[3]) Baudry et Barde, I, 403. Demante, V, 56 bis V. Demolombe, XXIV, 456, 457. Cpr. Cas. fr., D. P., 82. 1. 17.

[4]) Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 401. Baudry et Tissier, *Prescription*, 674.

nu putea, raționalmente vorbind, să admită, în privința mobilelor, publicitatea admisă în privința imobilelor: 1° pentru că această măsură ar fi pus o piedecă liberei circulațiuni a mobilelor, ceea ce ar fi fost contrar interesului comerciului; și 2° pentru că mobilele neavênd o situațiune fixă, precum au imobilele, nu s'ar fi putut determina locul unde transcripția trebue să se facă [1]).

Tradițiie. Controversă.

Cât pentru tradițiie, ea nu joacă de asemene nici un rol în privința strămutărei proprietăței mobiliare, nici în privința părților, nici în privința celor de al treile, de și în această din urmă privință chestiunea este controversată. In adevĕr, art. 644 prevede, pe de o parte, în mod general, că proprietatea se dobêndește și se transmite *prin convenții*, ear art. 971, prin *efectul consimțêmêntului părților*, fără a distinge între mobile și imobile. Este adevarat că art. 972, statuând asupra unei ipoteze particulare, prevede că, în caz de înstrăinare a aceluiaș lucru mobil la două persoane succesive, acea pusă în posesiune este preferată și remâne proprietară, dacă posesiunea sa este de bună credință; însă proprietatea în specie nu este strămutată, față cu cel de al treile, adecă față cu cel întâi achisitor a acestui lucru, prin tradițiie, ci prin prescrip-

---

[1]) Cu toate aceste, prin excepție la dreptul comun, art. 493 din codul de comerț prevede că ori ce înstrăinare sau cesiune totală ori parțială a proprietăței sau folosinței a unui vas nu poate fi opusă celor de al treile, dacă nu este transcrisă în registrele căpităniei portului unde vasul se găsește înscris, la caz când înstrăinarea sau cesiunea va fi avut loc în țară; sau în registrele consulatului, când ea ar fi avut loc în străinătate. Dacă vasul s'a înstrăinat la mai multe persoane, data adnotațiunei pe actul de naționalitate determină preferența.

Art. 493 C. com. Excepție la dreptul comun.

De și vasele sau corăbiile sunt lucruri mobile (art. 490 C. com.), totuși, în ceea ce privește înstrăinarea sau cesiunea lor, legiuitorul comercial le asimilează cu imobilele, din causa pericolului la care ar fi expuși atât cei de al treile cât și proprietarii vaselor, dacă proprietatea lor ar fi putut fi strămutată după regulele aplicabile mobilelor. Cpr. J. Bohl, nota asupra art. 483 din codul de comerț italian, p. 317. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, V, 120 urm. C. din Galați, 30 octombrie 1896, *Curierul judiciar* din 1897, No. 10.

ţia instantanee statornicită, în privinţa mobilelor, de art. 1909 [1]), a cărui aplicaţiune se găseşte în art. 972 [2]).

Astfel, dacă am vêndut ceasornicul meu lui A, şi apoi mai târdiu lui B, care l'a primit de bună credinţă, adecă în necunoştinţa primei înstrăinări (*inscius prioris venditionis*) [3]), A nu va mai putea să'l revendice de la B (art. 972), nu pentru că acest al doile cumpărător a devenit

---

Modificarea art. 1909 după părerea lui Marcadé. Prescripţie instantanee.

[1]) In adevĕr, dacă în Francia există controversă asupra motivelor care justifică şi care au făcut să se admită regula „*en fait de meubles possession vaut titre*“ (art. 2279 C. fr.) (veḑi asupra acestei controverse Baudry et Tissier, *Prescription*, Paris, 1895, No. 830 urm. şi Giorgio Giorgi, IV, 277 urm.), controversa nu mai este cu putinţă în legea noastră, unde legiuitorul adoptând părerea lui Marcadé (*Prescription*, art. 2279, No. 1, p. 246 urm.), admisă şi de alţi autori (Demolombe, IX, 622; Crouzal, *Revue générale de droit*, anul 1887, p. 1 urm.; Berriat St. Prix, III, 9356; Baudry, III, 1731, etc.), pune în principiu prin art. 1909 că lucrurile mişcătoare *se prescriu* prin faptul posesiunei lor, *fără să fie trebuinţă de vre-o curgere de timp*, **adeca prin prescripţia instantanee**. Cpr. Alex. Degre, *Dreptul* din 1889, No. 14. Veḑi şi Cas. rom., secţiuni unite, *Dreptul* din 1894, No. 71. Cpr. tratatul nostră în limba franceză, art. *Sources du droit*, p. 497.

Prescrierea mobilelor în codul Calimach.

[2]) Veḑi autorii citaţi *infrà*, p. 175, nota 3. Este de observat că art. 1923 din codul Calimach (1466 C. austriac) nu admite prescripţia instantanee pentru mobile, ci o prescripţie scurtă de trei ani, cu bună credinţă. „*Et ideò constitutionem promulgavimus, qua cautum est, ut res mobiles* **per triennium** *usucapiantur*“. (Instit., II, 6, Pr.).

Momentul când trebue să existe buna credinţă. Controversă.

[3]) „*Bonæ fidei emptor esse videtur, qui ignoravit eam rem* **alienam** *esse.*“ (L. 109, Dig., 50, 16. Cpr. art. 485 C. C.)—Este suficient ca buna credinţă să fi existat *în momentul punerei sale în posesiune*; de unde resultă că aflarea despre prima înstrăinare în urma trădărei lucrului n'ar face pe al doile achisitor să peardă proprietatea pe care el a dobêndit-o prin prescripţia instantanee (art. 1909). Baudry, II, 875. Demolombe, XXIV, 475. Laurent, XVI, 368. Thiry, II, 628. Baudry et Barde, I, 411. Répert. Dalloz, *Oblig.*, *Supplém.*, 205. D. de Foleville, *Revue pratique*, anul 1868, t. 26, p. 122.—După Larombière (I, art. 1141, No. 6 şi 16), buna credinţă ar trebui să existe în momentul contractului, ear nu în momentul punerei în posesiune, ceea ce ne se pare inadmisibil.

Buna credinţă este în tot-deauna presupusă, şi acel care invoacă reaua credinţă trebue s'o dovedească (art. 960, § 2, 1899, § 2 C. C.)

proprietar prin tradiție, ci pentru că el fiind de bună credință, a prescris proprietatea lui prin simplul fapt al posesiunei, fără ca să fie nevoe de vre-o curgere de timp (*prescripție instantanee*) (art. 1909).

Revendicarea lucrurilor mobile. Art. 1909.

Primul achisitor a unui lucru mobil va putea însă să'l revendice de la al doile achisitor care l'ar fi primit *cu rea credință*, adecă avênd cunoștință de prima înstrăinare (argument *a contrario* din art. 972, parte finală); el va putea de asemene să'l revendice, în timp de trei ani [1]), chiar de la un posesor de bună credință, dacă lucrul a fost perdut de vênd̦ĕtor sau dacă el a fost furat (art. 1909, § 2).

In fine, el va putea să'l revendice de la creditorii chirografari ai vênd̦ĕtorului care l'ar fi urmărit în mâna acestuia, pentru că creditorii nu mai pot urmări un bun care a încetat de a fi proprietatea debitorului lor [2]).

Dovada cea mai bună că al doile achisitor n'a devenit prin tradițe proprietarul lucrului înstrăinat și predat lui, este că acest lucru poate fi revendicat de la dênsul de câte ori el l'a primit cu rea credință, ceea ce n'ar fi cu putință dacă el ar fi devenit proprietar prin tradiție. Tradiția n'are deci nici o înrîurire asupra strămutărei proprietăței, și încă o dată, achisitorul care a primit lucrul de bună credință a devenit proprietarul lui prin prescripția instantanee [3]).

Codul italian.

[1]) In codul italian (art. 2146), acțiunea proprietarului sau posesorului pentru revendicarea lucrului furat sau perdut se prescrie prin *doi* ani, *nel termine di doue anni*.

[2]) Thiry. II, 628. Baudry et Barde, I, 413. Demolombe, XXIV, 471, 472. Laurent, XVI, 370. Demante, V, 57 bis, IV. Giorgio Giorgi, IV, 279. Larombière, I, art. 1141, No. 18. C. Douai și Cas. fr., D. P., 49, 2. 42. D. P. 45. 1. 309.—Vedi însă Troplong, *Vente*, I, 42 și Toullier D. IV, partea I, 36, după care, creditorii vênd̦ĕtorului ar putea să urmărească în mânele acestuia obiectul mobil vêndut și nepredat încă cumpărătorului, ceea ce este inadmisibil, pentru că obiectul vêndut nu mai este proprietatea vênd̦ĕtorului, de și el se găsește încă în mânele sale.

[3]) Vedi în acest sens: Laurent, XVI, 363 urm. Demolombe, XXIV, 469, 485. Baudry, II, 875. Thiry, II, 628. Marcadé, IV, 489, 490. Larombière, I, art. 1141. No. 18. Demante, V, 57 bis, III. Aubry et Rau, II, § 174, p. 55. Baudry et Barde, I, 409. Boissonade, II, p. 182, No. 366 urm. Arntz, III, 56. Vigié, II, 1234. Pĕucescu, I, 255. Mourlon, II, 1133.

Art. 972 nu se aplică la mobilele incorporale, nici la o universalitate de mobile.

Trebue însă să observăm că art. 972 nu se aplică la mobilele incorporale, nici la universalităţile de mobile, pentru că acestea nu sunt susceptibile de o posesiune materială [1]).

In cât privește însă mobilele corporale, el se aplică nu numai la vêndare, dar încă la ori ce convenţiuni prin care s'ar transmite vre un drept asupra lor. [2]).

Art. 972 prevede numai conflictul care s'ar ivi între doi dobênditori succesivi ai aceluiaș mobil corporal, însă se înţelege că dispoziţia lui se va aplica la ori ce ipoteză analoagă, pentru că ea este aplicarea unui principiu general înscris în art. 1909. Astfel, creditorul amanetar care, în urma vêndărei unui lucru mișcător, l'ar fi primit amanet, va fi preferat cumpărătorului, dacă acest creditor a fost, de bună credinţă, pus în posesiunea acestui lucru [3]).

Strămutarea propretăţei mobilelor incorporale faţă cu cei de al treile.

Art. 1393.—Cesionarul (unei creanţe) nu poate opune dreptul seu la o a treia persoană de cât după ce a notificat debitorului cesiunea.—Acelaș efect va avea acceptaţiunea cesiunei făcută de debitor într'un act autentic. (Art. 1149, 1171 urm., 1394, 1833 C. C. L. L. din 1 sept. 1886 și din 1 ianuar 1887, p. autentif. actelor, art. 8 și urm. Art. 1690 C. fr.).

Art. 1394.—Cu toate acestea, veri ce act sau hotărîre care constată o cesiune sau o chitanţă de chirie sau arendă pe *doi*

Acollas, II, p. 792. Rép. Dalloz, *Suppl.*, *Oblig.*, 204. Cpr. C. Douai, D. P. 49. 2. 42.—*Contrà.* Toullier. D., IV, partea I, 35, 36. Troplong, *Vente*, I, 42. Duvergier, *Vente*, I, 37. T. Huc, VII, 128 urm. Jourdan, *Thémis*, V, p. 487. După aceștia din urmă autori, achisitorul pus în posesiune ar fi devenit, faţă cu primul achisitor, proprietarul obiectului înstrăinat prin tradiţie, ceea ce este inadmisibil faţă cu teoria prescripţiei instantanee, admisă formal de legiuitorul nostru prin art. 1909 C. C.

[1]) Baudry et Barde, I, 416, 417. T. Huc, VII, 131. Baudry et Tissier, *Prescription*, 839 urm. — Este însă de observat că art. 972 și 1909 devin aplicabile îndată ce obiectele care fac parte din o universalitate de bunuri nu se posedă ca atare, ci *ut singuli.*

[2]) Arntz, III, 56, *in fine*, p. 31.

[3]) Baudry et Barde, I, 415. Demolombe, XXIV, 485. Larombière, I, art. 1141, No. 7.

ani viitori [1]), va trebui să fie transcris pe registrele oficiului ipotecar. (Art. 1393, 1801 urm. C. C. Art. 722 urm. Pr. civ.).

Intre părţile contractante, proprietatea creanţei cedate, fie cu titlu oneros, fie cu titlu gratuit, este strămutată prin singurul efect al consimţĕmêntului, chiar dacă titlul nu s'a predat cumpărătorului. (Art. 644, 971, 1295, § 2) [2]). Străm. proprietatea creanţei inter partes.

Art. 1393 voind însă să întimpine fraudele [3]) la care ar fi dat loc cesiunile oculte, deroagă la această regulă, *în privinţa celor de al treile*, prevĕdênd că cesionarul unei creanţe nu poate să opue dreptul seu de proprietate asupra acestei creanţe unei a treia persoane [4]), de cât după ce a Străm. în privinţa celor de al treile.

---

[1]) După art. 724 Pr. civ., contractele de arendă sau de închiriere, pe un timp mai lung de *trei ani*, nu sunt oposabile celor de al treile, de cât atunci când ele se trec prin extract în registrele respective. Vedi *suprà*, p. 169, nota 1.

[2]) Thiry, III, 619. Berriat St. Prix, III, 6748. Mourlon, III, 677. Baudry, III, 623. Laurent, XXIV, 472. Giorgio Giorgi, VI, 53 urm. Cas. rom., S-a I, 23 iunie 1894. *Curierul judiciar* din 1894, No. 39 şi Bulet. Cas. S-a I, 1894, p. 687.

Pentru ca contractul să fie perfect prin efectul consimţĕmêntului trebue însă să existe un preţ serios şi determinat, sau cel puţin determinabil, căci cesiunea unei creanţe fiind o vênd̦are, nu poate să existe vênd̦are fără preţ (art. 1303, 1304). Giorgio Giorgi, VI, 55. C. din Milano, *Il Foro italiano*, 83, I, 948. Vedi şi *suprà*, p. 20.

Pentru ca cesiunea să fie validă nu se cere de cât consimţĕmêntul cumpărătorului şi al vênd̦ĕtorului; debitorul cedat n'are nevoe să consimtă. „*Nominis venditio, etiam ignorante, vel invito eo, adversus quem actiones mandantur, contrahi solet*“. (L. 1, Cod., 8, 42, *De novationibus et delegationibus*).

[3]) Legiuitorul prin această măsură a voit să înfiinţeze un mijloc de publicitate, presupunênd că cei de al treile vor lua informaţiuni de la debitor (cpr. Cas. rom. S-a I. Bulet. 1885, p. 86, penultimul considerent). Acest mijloc de publicitate este însă foarte defectuos, pentru că debitorul nu este obligat de a'i informa dacă creanţa a fost stênsă sau dacă ea a fost obiectul unei cesiuni anterioare consimţită în folosul unei alte persoane. Cpr. Thiry, III, 620. Baudry, III, 624. Laurent, XXIV, 482. Demante, VII, 136 bis VI. Mourlon, III, 680. Mijlocul de publicitate admis de lege este defectuos.

[4]) Prin cei *de al treile* trebue să înţelegem ori ce persoane altele de cât părţile (cedentele şi cesionarul) sau moştenitorii lor universali ori cu titlu universal, care au interes a cunoaşte şi a contesta cesiunea. Astfel, cei de al treile, în specie, sunt: 1° debitorul cedat (singurul despre care legea Ce se înţelege prin cei de al treile.

notificat debitorului cesiunea, *sau* [1]) după ce debitorul a acceptat prin un act autentic această cesiune, acceptaţiunea lui producênd acelaş efect ca şi notificarea [2]); de unde resultă că dintre doi achisitori ai aceleiaş creanţe, acela va fi preferat care va fi notificat cel întâi cesiunea debitoru-

---

vorbeşte), carele, până la notificarea cesiunei sau până la acceptarea ei, este în drept a considera pe cedente ca titularul creanţei şi a se libera către el (art. 1395). Cpr. Cas. rom. şi C. Focşani. Bulet. S-a I, 1873, p. 51 şi *Dreptul* din 1885, No. 44; 2° representanţii cedentului cu titlu particular (*les ayants cause a titre particulier du cédant*), cari au dobêndit drepturi asupra creanţei cedate, adecă ceilalţi cesionari ai acestei creanţe; 3° creditorii cărora această creanţă a fost constituită amanet şi creditorii chirografari a cedentului, cari avênd drept siguranţă toate bunurile mobile şi imobile ale debitorului lor (art. 1718), pot, cât timp cesionarul n'a făcut ca dreptul ce resultă din cesiune să fie oposabil celor de al treile, să considere creanţa ca făcênd încă parte din patrimoniul debitorului lor şi s'o urmărească pe cale de poprire. Cpr. Baudry, III, 627 urm. Thiry, III, 623. Laurent, XXIV, 502 urm. Demante et Colmet de Santerre, VII, 137 bis I urm. Mourlon, III, 682. Vigié, III, 841. Acollas, III, p. 329 urm. Veḍi şi Cas. fr., D. P., 85. 1. 405. Veḍi şi *infrà*, p. 182, 183.

[1]) Cuvêntul *sau* arată în deajuns că legiuitorul nu cere ca să existe atât notificarea cesiunei cât şi acceptarea debitorului, una singură din aceste formalităţi fiind suficientă pentru a face ca cesiunea să fie oposabilă atât debitorului cât şi celorlalte terţii persoane. Cpr. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1878, p. 187.—Veḍi însă Bulet. Cas. S-a I, anul 1893, p. 1105, considerentul asupra motivului al 2-le.

Acceptare din partea debitorului cedat. Efectele ei.

[2]) Cas. rom. S-a I, Bulet. 1872, p. 196.—S'ar putea ḍice şi s'a ḍis chiar, că acceptarea debitorului cedat este o dovadă mai bună de cât notificarea că el a avut cunoştinţă despre cesiune. Prin urmare, în caz de acceptare, debitorul cedat nu va mai putea plăti de cât cesionarului, fără a mai putea opune acestuia compensarea ce el ar fi putut să invoace contra cedentului. El nu va mai putea de asemene să invoace causele care făceau ca obligaţia sa să fie supusă anulării sau resoluţiunei. Prin urmare, din toate punctele de vedere, acceptarea cesiunei din partea debitorului este mai folositoare cesionarului de cât notificarea ei. Această acceptare va putea să aibă loc prin însuş actul de cesiune, dacă ea este constatată prin un act autentic. Cpr. Thiry, III, 622. Laurent, XXIV, 486. Acollas, III, p. 332, text şi nota 1. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1889, p. 925.

lui cedat, sau care ar fi dobêndit mai întâi acceptarea acestuia într'un act autentic. (Vidi *infrà*, p. 183, 4°).

Când trebue să se facă notificarea cesiunei sau acceptarea debitorului.

Legea nefixând nici un termen pentru notificarea cesiunei sau acceptarea debitorului, se înţelege că ele vor putea să aibă loc ori şi când, chiar şi în urma morţei cedentului sau a încetărei plăţilor sale [1]), destul este ca aceste formalităţi să se îndeplinească înainte de a se dobêndi drepturi de alte persoane asupra creanţei cedate.

Falimentul cedentului.

La caz însă de faliment al cedentului, notificarea sau acceptarea vor remânea fără nici un efect faţă cu creditorii sei, dacă ea a avut loc în urma sentinţei declarative de faliment (art. 720 urm. C. com.), pentru că, în urma declaraţiunei falimentului, creditorii falitului sunt învestiţi cu drepturile sale, şi masa credală fiind considerată ca o a treia persoană, ar fi daunată prin notificarea făcută de cesionar [2]).

Cesiunea unei creanţe ipot. sau privilegiate, ori a unui contract de chirie pe un termen mai lung de doi ani. Art. 1394.

Dacă cesiunea este relativă la o creanţă ipotecară sau privilegiată (art. 1396), ori la un contract de chirie pe un timp mai lung de *doi* ani (art. 1394 C. C.), ea va mai trebui încă, pe lângă formalităţile prescrise de art. 1393, să fie transcrisă, în privinţa celor de al treile, în registrele respective ale tribunalului situaţiunei bunurilor. Legea noastră nu este formală, în această privinţă, de cât în ceea ce priveşte cesiunea contractelor de arendă sau de chirie pe mai mult de *doi* ani (art. 1394), însă aceiaş soluţiune este aplicabilă şi în privinţa cesiunei creanţelor privilegiate sau ipotecare (art. 1801 şi urm. C. C., art. 722 urm. Pr. civ. [3]).

---

[1]) Aubry et Rau, IV, § 359 bis, p. 430, text şi nota 15. Demangeat asupra lui Bravard, V, p. 295, *ad notam*. C. Paris. D. P., 49, 5, 192, No. 23. Cas. fr., D. P., 48. 1. 181.—*Contrà*. Bravard, *op. et loco cit.*

[2]) Laurent, XXIV, 493. Aubry et Rau, IV, § 359 bis, p. 430. Vigié, III, 841. Giorgio Giorgi, VI, 74. Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VII, 303 şi p. 293, nota 4. Cas. fr. D. P., 47. 1. 130 şi 133. D. P., 63. 1. 47.—Deconfitura sau insolvabilitatea necomerciantului nefiind însă asimilată falimentului, nimic n'ar împedeca pe cedentele insolvabil de a ceda creanţele sale şi pe cesionar de a notifica cesiunea debitorului, remânênd însă, bine înţeles, pentru ceilalţi creditori, dreptul de a ataca cesiunea ca făcută în dauna şi în frauda lor (art. 975 C. C., 721 C. com.). Laurent, Giorgio Giorgi, *loco suprà cit.*

[3]) Cpr. art. 1932, 1942 C. civ. italian şi art. 5 din legea ipotecară belgiană de la 16 dechembrie 1851.

Efectele acceptării verbale sau făcute prin un act sub semnătură privată.

Am vĕdut că notificarea poate fi înlocuită prin acceptarea debitorului într'un act autentic. Dacă presupunem că acceptarea lui n'a avut loc prin act autentic, ci verbal sau prin un act sub semnătură privată avênd dată certă (art. 1182), această acceptare va opera transmisiunea creanţei în persoana cesionarului, faţă cu debitorul cedat numai (art. 1176), nu însă şi faţă cu celelalte terţii persoane, pentru care un act autentic este absolut neapărat, fiind că debitorul care ar fi acceptat cesiunea prin un act sub semnătură privată sau altfel, n'ar avea de cât să tăgăduească semnătura sa, sau însuş faptul acceptaţiunei, dacă acceptarea a fost verbală, spre a zădărnici toate efectele ei [1]).

Formele notificărei.

Notificaţiunea cesiunei prescrisă în folosul celor de al treile, care 'şi are origina sa într'o veche constituţie a Imparatului Gordian [2]), se va face de cesionar sau de cedente (art. 1395) [3]) debitorului sau tuturor debitorilor, dacă sunt mai mulţi debitori solidari [4]), prin portărei [5]), în persoană sau la domiciliul lor real, ear nu la domiciliul ales de dênşii pentru executarea obligaţiunei cedate, căci ale-

---

[1]) Thiry, III, 622. Baudry, III, 623. Laurent, XXIV, 487. Aubry et Rau, IV, § 359 bis, p. 428, text şi tota 10. Demante, VII, 136 bis III şi IV. Mourlon, III, 684. Vigié, III, 840. Acollas, III, p. 329. Giorgio Giorgi, VI, 70. Cpr. Cas. fr., D. P., 78. 1. 275. D. P., 80. 1. 366. C. Orléans. *Pand. Périod.*, 87, 2. 143.

Art. 1844 C. Calimach.

[2]) L. 3, Cod., 8, 42, *De novat. et delegationibus.* Vedi art. 1844 din codul Calimach (1395 C. austriac), unde se dice: „Prin înscrisul cesiei se naşte o nouă îndatorire între cesionarul (primitorul cesiei) şi ceduitorul (dătătorul cesiei), ear nu între cesionar şi între ceduitul (adecă supusul cesiei) datornic, *până când nu i se va face cunoscut cesia datoriei.* Aşa dar, poate până atuncea să plătească datoria creditorului principal sau ceduitorului, ori să se învoească cu dênsul într'alt chip.“ Materia cesiunei de creanţă este de altmintrelea reglementată în codul Calimach prin mai multe dispoşiţiuni. Vedi art. 1840—1848 (1392—1399 C. austriac).

[3]) C. din Iaşi. *Dreptul* din 1883, No. 74. Laurent, XXIV, 485. Arntz, III, 1090. Troplong, *Vente*, II, 904. Acollas, III, p. 331. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, VI, 65.

[4]) Cpr. Laurent, XXIV, 503. Molitor, *Oblig.*, III, 1219. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, VI, 66.

[5]) Cas. rom. S-a 1., Bulet. 1893, p. 738. Laurent, XXIV, 484. Giorgio Giorgi, VI, 64.—Formele notificărei sunt acele prevĕdute pentru comunicarea diferitelor acte de procedură (art. 74 Pr. civ.). C. din Bucureşti. *Dreptul* din 1888, No. 9.

gerea de domiciliu fiind excepțională, nu'și poate produce efectele sale de cât pentru actele în vederea cărora alegerea a avut loc (art. 97) [1]).

Lăsarea unei copie de pe cesiune debitorului cedat. Controversă.

N'ar fi suficient, după unii, ca să se notifice debitorului numai faptul cesiunei, ci prudența ar reclama ca să-i să lese chiar o copie de pe actul de cesiune [2]), așa precum prescriea anume art. 108 din cutuma Parisului [3]), mai cu samă dacă debitorul o cere, *si debitor eam peterit.*

Cesiunea n'ar fi însă nulă, dacă nu-i s'ar fi comunicat asemene copie.

Cesiunea unei creanțe devine, după cum am vĕdut, oposabilă celor de al treile prin notificarea ei făcută debitorului, sau prin acceptarea acestui din urmă într'un act autentic.

Cunoștința despre cesiune prin alte mijloace nepreveḑute de lege.

Ce trebue să decidem în casul când cei de al treile ar fi luat cunoștință despre cesiune prin alte mijloace? Pot ei, în asemene caz, să se prevaleze de lipsa formalităților prescrise de art. 1393?

Intăi și întăi, în cât privește pe debitorul cedat, nu mai remâne îndoeală că plata făcută de dênsul în mânele cedentului va fi nulă, dacă el a avut cunoștință despre cesiune, pentru că, în asemene caz, el fiind de rea credință, comite o fraudă, și frauda face excepție la toate regulele [4]).

---

[1]) Aubry et Rau, IV, § 359 bis, p. 428. Thiry, III, 622. Arntz, III, 1090. Laurent, XXIV, 484. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, VI, 68. Cpr. Cas. fr., D. P., 74. 1. 489. Cas. Napoli, *La Legge*, 1871, p. 378.

[2]) Cpr. Thiry, III, 622. Arntz, III, 1088. C. Bordeaux. D. P., 49. 2. 248. Trib. Roma. Il *Foro italiano*, 79. 1. 264.—*Contrà.* Laurent, XXIV, 485. Aubry et Rau, IV, § 359 bis, p. 428. Troplong, Vente, II, 902. Guillouard, *Vente*, II, 775. Baudry, III, 623. Demante, VII, 136 bis II. Massé-Vergé, IV, § 691, p. 325, nota 7. Giorgio Giorgi, VI, 68. Cas. fr., 19 iunie 1889. *Pand. Périod.*, 89. 1. 367.

[3]) „*Un simple transport ne saisit point*, ḑice acest text; *il faut signifier le transport à la partie* **et en bailler copie**". Cpr. Loysel, *Institutes coutumières*, 365, 658.

[4]) Cpr. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1877, p. 69. Cas. fr., D. P., 74. 1. 281. C. Orléans. *Pand. Périod.*, 87. 2. 143.—S'a decis, cu toate aceste, că formele prevĕḑute de art. 1393 pentru notificarea și acceptarea cesiunei nu pot fi înlocuite prin altele, și că cunoștința dobêndită de debitor prin alte mijloace nu poate înlocui notificarea sau acceptarea lui. Cas. rom. și C. din București. Bulet. S-a I, 1883, p. 157 și *Drep-*

Aceiaș soluție este aplicabilă și în privința celor de al treile, de și, după rigoarea principiilor, publicitatea prescrisă de lege nu admite equipolente, și de și cunoștința ce cei de al treile au putut să aibă despre cesiune nu echivalează cu publicitatea care resultă din notificarea cesiunei sau acceptarea ei prin un act public ; pentru că această publicitate avênd de scop aducerea cesiunei la cunoștința celor de al treile, ea a devenit inutilă din momentul în care cesiunea le a ajuns la cunoștință prin alte mijloace.

Persoana care s'a făcut cesionarul unei creanțe atunci când știea positiv că creanța în chestiune fusese cesionată altuia mai înainte, nu va putea deci să invoace lipsa formalităților prescrise de art. 1393 [1]).

Eată acum consecințele care resultă din necesitatea notificărei cesiunei sau acceptărei într'un act public :

Consecințele care resultă din necesitatea notificărei sau acceptărei cesiunei.

1⁰ Debitorul cedat este liberat prin facerea plății în mânele cedentului, dacă această plată a fost făcută de bună credință, înaintea notificărei sau acceptărei cesiunei (art. 1395), el putênd opune cesionarului, ca mijloc de liberare, compensația creanțelor sale contra cedentelui (art. 1149 [2]), precum și ori ce alte excepțiuni oposabile acestui din urmă [3]).

2⁰ Până la notificare sau acceptarea cesiunei, cedentele fiind încă proprietarul creanței cedate, păstrează dreptul de a urmări pe debitorul cedat ;

Poprire. Art. 455 urm. Pr. civ.

3⁰ Dacă creditorii cedentului au poprit baniĭ datoriți acestuia, în mânele debitorului, înaintea notificărei sau acceptărei cesiunei, debitorul nu va putea să se libereze plătind cesionarului, care ar fi notificat cesiunea sa în urma poprirei, pentru că creditorii popritori au dobêndit asupra

---

tul din 1888, No. 9. C. Bastia. D. P., 56. 2. 178. Cpr. Demante, VII, 136 bis V. Arntz, III, 1089.—Curtea din Focșani a decis că chiar chiemarea debitorului în judecată de către cesionar nu poate înlocui notificarea sau acceptarea cesiunei. *Dreptul* din 1885, No. 44.

[1]) Thiry. III, 625. Laurent, XXIV, 488 urm. Aubry et Rau, IV, § 359 bis, p. 429. Guillouard, *Vente*, II, 781. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, VI, 77.

[2]) Cas. rom. S-a I. Bulet. 1883, p. 157. Baudry, III, 628. Thiry, III, 624. Molitor, *Oblig.*, III, 1218.

[3]) Cas. fr. D. P., 82. 1. 33. Baudry, *loco suprà cit.*

creanței un drept care nu le mai poate fi luat de nimene [1]).

Dar dacă, în urma primei popriri, cesionarul a notificat cesiunea, și apoi a intervenit o altă poprire din partea creditorilor cedentului, cesionarul va veni în urma primei propriri și înaintea celei de al doile, pentru că, în momentul facerei acestei din urmă popriri, cedentul nu mai era proprietarul creanței, de vreme ce cesionarul îndeplinise cerințile art. 1393 prin notificarea cesiunei sale [2]).

4° Intre doi cesionari succesivi a aceleiaș creanțe, acela va fi preferat care cel întâi va fi notificat cesiunea sa, sau va fi dobêndit acceptarea debitorului într'un act autentic, ear nu acela a cărui cesiune ar avea o dată anterioară [3]).

Dacă ambele notificări au fost făcute în aceiaș ți și dacă ele arată oara la care s'au făcut, cesionarul care va fi notificat cel întâi va fi preferat [4]); ear dacă notificările nu arată oara la care au fost înmânate, ambii cesionari vor veni de o potrivă. (Cpr. art. 1779 C. C.).

In ori ce caz, proba testimonială și presumpțiile nu vor fi admise pentru a se stabili anterioritatea cesiunei, chiar dacă ar fi vorba de o sumă mai mică de 150 lei [5]).

Formalitățile prescrise de art. 1393 sunt în principiu aplicabile și în materie comercială [6]); ele nu se aplică însă la efectele comerciale, cambii sau bilete la ordin, care se transmit prin gir (art. 277 urm. C. com. [7]); nici la ti-

Aplicarea art. 1393 în materie comercială.

---

[1]) Cpr. Cas. rom. S-a I, Bulet. 1885, p. 85. Bulet. S-a I, 1882, p. 963. Cas. fr., D. P., 85. 1. 405. Vedi și *suprà*, p. 178, nota *in fine*.

[2]) Cpr. Thiry, III, 624. Baudry, III, 630. Vigié, III, 842. Acollas, III, p. 330. Vedi și Demante, VII, 137 bis IX. C. Pau. D. P., 89. 2. 159. Cas. fr., D. P., 85. 1. 405.

[3]) Vedi *suprà*, p. 178, 179.

[4]) Arntz, III, 1090. Thiry, III, 624. Troplong, *Vente*, II, 903. Duranton, XVI, 503.

[5]) Cpr. C. Pau. D. P., 89. 2. 159. Thiry, III, 624. Duranton, XVI, 503.

[6]) Cas. fr., D. P., 57. 1. 289. D. P., 66. 1. 56. Duranton, XVI, 505. Troplong, *Vente*, II, 908. Laurent, XXIV, 497.—Vedi însă Cas. fr. și C. Dijon, Répert. Dalloz, *Vente*, 1808, nota 2 (decisii criticate de Troplong și aprobate de Duvergier).

[7]) Cpr. Cas. rom., C. București și Trib. Ilfov. Bulet. S-a. I, 1887, p. 778. *Dreptul* din 1887, No. 81 ; din 1874, No. 80

tlurile la purtător; nici la biletele de bancă care se transmit prin tradiție [1]).

Mandate eliberate de casele publice, etc.

Art. 1393 nu este de asemene aplicabil la mandatele eliberate de casele publice și scontate la alții [2]); nici la actele de împrumuturi *la înfățășător* constituite sub codul Caragea [3]); nici la cesiunile care au de obiect principal un drept real, ear nu un drept de creanță [4]), sau un drept succesoral, căci dreptul de moștenire fiind un drept de proprietate, ear nu un drept de creanță, nu există, în specie, nici creditor, nici debitor, căruia să-i se facă notificarea [5]).

Cesiunea unui contract de locațiune. Drept personal.

Dispozițiile art. 1393 sunt însă aplicabile cesiunei unui contract de locațiune [6]), pentru că, afară de Troplong (*Louage*, No. 7, 9, 16 și 20), toți ceilalți autori sunt unanimi pentru a recunoaște că dreptul chiriașului este un drept personal [7]).

și din 1884, No. 35. *Idem.* Thiry, III, 626. Laurent, XXIV, 497. Baudry, III, 631. Mourlon, III, 685. Acollas, III, p. 332. Troplong, *Vente*, II, 906. Vedi și art. 281 C. com. (260 C. com. italian), unde se dice că girul cambiei ajunse la scadență produce numai efectul unei cesiuni (civile).

[1]) Cpr. Cas. rom., S-a I. Bulet. 1872, p. 196. Laurent, XXIV, 497.

[2]) Cas. rom., S-a 1. Bulet. 1872, p. 196.— *Contrà.* C. din București, *Dreptul* din 1875, No. 49.

[3]) Cas. rom., Bulet. S-a I, anul 1886, p. 186.

[4]) Thiry, III, 620. Baudry, III, 622.

[5]) Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1889, No. 49.—Vedi însă Baudry-Lacantinerie, III, 622.

[6]) Baudry, III, 622. C. Paris. D. P., 74. 2. 140.—Art. 1393 devine însă inaplicabil când nu mai e vorba de cesiunea însuș contractului de închiriere, ci de neîndeplinirea unei obligațiuni luată de proprietarul lucrului închiriat, prin contractul de închiriere, față de chiriaș; puțin importă dacă chiriașul este chiar persoana cu care el a contractat sau un sub-chiriaș substituit în drepturile și datoriile chiriașului principal. Cas. rom. S-a 1, Bulet. anul 1876, p. 261, ultimul considerent.

[7]) Vedi autorii citați în t. II a lucrărei noastre, p. 428, nota 4. Tribunalul din Roman, adoptând în totul modul nostru de a vede, a decis de curênd (12 noembrie 1896, Al. I. Franc făcênd funcțiune de președ.), că dreptul ce se naște din contractul de închiriere este eminamente personal, locatorul fiind un debitor, ear locatarul un creditor. Vedi *Dreptul* din 1897, No. 2. Cpr. Cas. rom., *Dreptul* din 1886, No. 69. Laurent, V, 485; VI, 75; XXV, 9 urm. Marcadé, VI, art. 1743, p. 487, No. 1. Pand. fr., t. XII, v° *Bail*, 2004, 2011 urm.

Dreptul care resultă din contractul de locaţiune fiind în adevĕr personal, de oare ce chiriaşul este un creditor, ear locatorul, un debitor, nu mai încape îndoială că regula prescrisă de ar. 1393 îşi va primi aplicaţiune în specie.

In fine, art. 1393 va fi aplicabil de câte ori va fi vorba de strămutarea dreptului ce are un deponent faţă cu depositarul, precum este, de ex., cesiunea dreptului ce depunĕtorul unor efecte la casa de depuneri are faţă cu această casă, căci este vorba, în specie, de cesiunea unui drept de creanţă resultând pentru deponent din contractul de deposit, ear nu de cesiunea dreptului de proprietate asupra lucrurilor depuse [1]). Efecte depuse la casa de consemnaţie.

Despre risco-pericolul lucrului înstrăinat.

Art. 971, *parte finală.* — Lucrul remâne în risco-pericolul dobênditorului [2]), chiar când nu-i s'a făcut tradiţiunea lucrului [3]). (Art. 644, 1018, 1074 § 2, 1102, 1156, 1314 urm., 1391, 1335, 1601 C. C. Art. 1125, *in fine*, **C. italian**, 1138 § 2 C. fr.).

Art. 1074, § 2.—Lucrul este în risco-pericolul creditorului, afară numai când debitorul este în întârdiere; în acest caz, risco-pericolul este al debitorului. (Art. 971 *in fine*, 1079, 1081, 1335 C. C. Art. 1219, § 2 **C. italian**, 1138 § 2 C. fr.).

Art. 1335.—Pericolul total sau parţial al lucrului vêndut, mai înainte de predare, se judecă după regulele generale ale obligaţiunilor convenţionale. (Art. 971 parte finală, 1074 § 2, 1018, 1102, 1156, 1358 C. C. Art. 1624 C. fr.) [4]).

Am comentat până acum din art. 971 numai ceea ce este relativ la strămutarea proprietăţei: ne mai remâne încă să vorbim despre riscurile lucrului înstrăinat (*periculum rei*), ceea ce face obiectul părţei finale a susdisului

---

Valette, *Propriété*, p. 101 şi autorii citaţi în t. II a lucrărei noastre, *loco suprà cit.*

[1]) Cas. rom., secţiuni-unite. Bulet. anul 1890, p. 316. — Vedi însă Cas. rom., S-a I, 19 mai 1895. Bulet. anul 1895, p. 734.

[2]) Adecă *a creditorului*, după cum se exprimă art. 1074, § 2: *Res perit creditori.*

[3]) Textul corespundĕtor francez (art. 1138) mai adaogă încă: „*afară de casul în care debitorul ar fi în întârdiere de a preda lucrul, în care caz lucrul remâne în riscul acestui din urmă*". Textul nostru a eliminat această frază, exprimând însă acelaş lucru în art. 1074, § 2, care reproduce în substanţă art. 1219, § 2 din codul italian. Vedi p. 186, nota 1.

[4]) Art. 1335 nu face de cât a aplica la contractul de vêndare regula „*Res perit creditori*", inscrisă în art. 971 şi 1074, § 2; de aceea, l'am pus alăturea cu aceste texte.

text, și a art. 1074, § 2, adaos de legiuitorul nostru după art. 1219, § 2 din codul itatian [1]).

Deosebire între risc și culpă.

Și mai înainte de toate, trebue să distingem *riscurile de culpă*, căci riscurile presupun perderea corpului cert și determinat, care face obiectul obligațiunei, prin cas fortuit sau forță majoră (art. 1082, 1083, 1601), ear culpa presupune un fapt inputabil debitorului (art. 1102).

Ce este risco-pericolul.

Prin *risc (periculum)* sau *risco-pericol* (art. 971), sau *pericol*, după cum une-ori se exprimă legiuitorul (art. 1335), se înțelege, în drept, pericolul în care se găsește o persoană de a suferi perderea totală sau parțială a unui lucru determinat, întâmplată prin caz fortuit sau forță majoră; ear *prin caz fortuit* sau *forță majoră (vis divina, vis major)* (art. 1082, 1083, 1435, 1448, 1601), se înțelege ori ce eveniment întâmplat din o causă străină și neinputabil debitorului, precum ar fi, de exemplu: un incendiu causat prin trăsnet, sau distrugerea unui imobil prin un cutremur, prin o inundație, etc. (L. 15, § 2, Dig., 19, 2, *Locati conducti*; L. 23, *in fine*, Dig. 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui* [2]).

Caz fortuit, forță majoră.

Casul în care se aplică regula res perit domino.

In cât privește perderea fortuită a unui lucru care nu făcea obiectul unei obligațiuni, nu mai remâne nici o îndoeală că ea va privi pe proprietarul acelui lucru, neputând să privească pe altul.

In acest sens se dice că lucrul piere pentru proprietar: *Res perit domino*, sau *Casum sentit dominus* [3]). Aceasta

---

Art. 1219, § 2 Cod. italian.

[1]) Eată cum se exprimă acest articol în textul original: „*Se il debitore è in mora a farne la consegna, la cosa rimane a rischio e pericolo di lui, quantunque prima della mora si trovasse a rischio e pericolo del creditore*“.

[2]) Cpr. Baudry, II, 882. Demolombe. XXIV, 553 urm. Arntz, III, 61. Vedi și C. Agen. D. P., 83. 2. 132. In cât privește mai pe larg casul fortuit sau forța majoră (expresiuni sinomine), vedi *infrà*, explic. art. 1082, 1083.

Dreptul roman.

[3]) Această maximă extrasă de glosatori din legea 9, Cod., 4, 24, *De pigneratitia actione*, nu avea aproape nici o aplicațiune în dreptul roman, unde chestiunea riscurilor era cârmuită, ca și astăzi, de maxima „*Res perit creditori*“. Maxima „*Res perit domino*“, care nici nu era formulată de jurisconsulții romani, s'a născut, precum foarte bine observă Molitor (*Oblig.*, I, 278), din lupta dreptului roman contra dreptului germanic, și glosatorii au închipuit-o pentru a respinge soluția nedreaptă a dreptului germanic, după care comodatarul, creditorul amanetar, depositarul și, în genere,

este însă o naivitate, după cum observă mai toți autorii[1]).

Pentru ca chestiunea riscurilor să poată avea loc, trebue să presupunem că un corp cert și determinat face obiectul unei obligații de a da, de ex., unei vênzări (art. 1335); căci dacă obligația nu are de obiect un corp cert și determinat în individualitatea sa, ci o cantitate de lucruri determinate numai în specie, sau un *genus limitatum*, precum, ar fi, de ex., casul în care s'ar fi promis 100 kile de grău sau un cal, asemene obiecte pot în tot-deauna fi înlocuite prin altele și, prin urmare, debitorul își poate executa obligația sa: *Genus aut quantitas non perit* (cpr. L. 42, Dig., 23, 3, *De jure dotium*)[2]).

Pentru ca chestia riscurilor să aibă loc, lucrul trebue să fie cert și determinat.

Presupunênd deci că obiectul obligațiunei, de ex., a unei vênzări (art. 1335), a perit în totul *(periculum interitus)* sau în parte *(periculum deteriorationis)*, prin caz fortuit sau forță majoră, în urma convenționei, însă înainte de executarea ei, pe când lucrul se găsea încă în mâna debitorului, chestiunea este de a se ști cine va suferi această perdere fortuită, creditorul sau debitorul?

---

ori-cine luase un lucru străin sub paza sa, era responsabil de perderea lucrului întâmplată chiar prin caz fortuit. (Vedi L. salică, tit. 54, *De re præstata*, ed. din 1602). Adevĕrul este însă că teoria riscurilor se resumă în două principii, admise și astăzi: „*Interitu rei certæ debitor liberatur*“ și „*Impossibilium nulla obligatio est*“ (L. 185, Dig., 50, 17). Cpr. Molitor, *Oblig. en droit romain*, operă publicată după manuscriptele autorului, în urma morței sale, Paris, 1851, No. 278 și urm. Troplong, *Vente*, I, 358 urm. Vigié, II, 1254, nota 1. Vedi și autorii citați *infrà*, p. 192, nota 1. Vom vedea însă că toți autorii nu împărtășesc această părere, și că mulți din ei susțin că riscurile ar fi puse, astăzi, în sarcina creditorului, *a dobênditorului*, după cum se exprimă art. 971 în partea sa finală, prin aplicarea regulei „*Res perit domino* „sau“ *Casum sentit dominus*“. In această greșală a căduț și Curtea din Iași (*Dreptul* din 1888, No. 13). Vedi *infrà*, p. 191, nota 2.

[1]) Cpr. Thiry, II, 629. Molitor, I, 278. Giorgio Giorgi, IV, 231. Laurent, XVI, 208.—Curtea din Dijon (D. P. 92. 2. 119) a decis că, prin aplicarea regulei *Res perit domino*, perirea lucrurilor urmărite de un creditor cade în sarcina debitorului. Aceasta este evident, pentru că urmărirea nu rădică debitorului proprietatea obiectelor urmărite și creditorul n'are obligațiunea de a lua mĕsurile necesare pentru conservarea lucrului. Cpr. T. Huc, VII, 113.

[2]) Cpr. Cas. rom. S-a I., Bulet. 1876, p. 306, ultimul considerent, *in fine*.

Chestiunea nu este lipsită de interes, căci dacă riscurile sunt în sarcina debitorului, precum este în legea engleză [1]), el neputênd să predee lucrul, nu va avea drept la preţul lui, ear la caz de a fi primit preţul înainte de predare, va trebui să'l restitue. (Cpr. art. 1902 C. Calimach, 1447 C. austriac) [2]).

Dacă, din contra, riscurile sunt în sarcina creditorului, el va datori preţul, de şi nu va primi nimic în schimb.

Ei bine, contrar celor ce se petreceau în dreptul nostru anterior, unde perderea de istov a corpului cert făcea să cadă întregul contract şi stêngea atât obligaţia creditorului cât şi acea a debitorului (art. 1902 C. Calimach, 1447 C. austriac) [3]), legiuitorul actual declară că risco-peri-

---

[1]) Veḑi E. Lehr, *Droit civil anglais*, 813. Al. Degre, *Dreptul* din 1886, No. 42, pag. 324. T. Huc, VII, 109. Noul proect al codului german se vede redactat în acelaş sens (art. 463 devenit art. 446 din codul de la 1896). Cpr. art. 1447 C. austriac (1902 C. Calimach).

Art. 1902 Cod. Calimach.

[2]) „Acea din întâmplare de istov pierdere a unui lucru desleagă toată îndatorirea, ḑice art. 1902 din codul Calimach (1447 C. austr.); aşa dar nu este dator nimene să plătească preţul lui. Acest principiu are loc şi când împlinirea îndatoririi, sau plata datoriei se face cu neputinţă din întâmplătoare încunjurări, ear datornicul trebue în fişte care întâmplare să întoarcă, ca un stăpânitor cu bună credinţă, aceea ce au luat spre împlinirea îndatoririi, însă cu acest chip ca să nu câştige ceva cu paguba altuia".

Cod. lui Andr. Donici.

Codul lui Andr. Donici are, în privinţa riscurilor, următoarea dispoziţiune (§ 9, capit. 11):

„Lucrul vêndut de va lipsi, sau se va strica mai înainte până a nu'l face teslim vêndḑetorul cumpărătorului (adecă înainte de tradiţie), atuncea vêndḑetorul întoarce preţul. Ear după ce se va face lucrul teslim cumpărătorului, atuncea primejdia ce se va întâmpla a lucrului vêndut, este a cumpărătorului, macar de nu'l va şi rădica de pre loc. Precum dar paguba cea din întâmplare, asemene şi ori ce dobêndă s'ar întâmpla, a cumpărătorului este, după ce lucrul i s'a făcut teslim".

Origina art. 1902 C. Calimach.

[3]) Această inovaţiune a codului austriac, admisă şi in codul Calimach (art. 1902), după care perderea corpului cert datorit de unul din contractanţi are de efect desfiinţarea totală a contractului, îşi are origina sa în vechiul drept germanic, şi este împrumutată de la jurisconsultul Glück, care a servit de călăuz lui Zeiller şi celorlalţi redactori ai codului austriac, şi care ḑice (*Pandekten*, IV, § 326 *b*), dimpreună cu Puffendorf, Barbeyrac şi alţii, că regula dreptului actual, după care obligaţia creditorului remâne în picioare, cu toate că acea a debitorului este stên-

colul privește pe creditor (art. 971, 1074, § 2, 1156), de unde și regula: *Res perit creditori*, ear nu *domino*.

Aplicarea principiului la contractele unilaterale.

Acest principiu nu sufere nici o dificultate în obligațiunele unilaterale. In adevĕr, presupunênd că 'ți am dat casa mea și că această casă a perit prin caz fortuit în mânele mele, înainte de momentul fixat pentru predarea ei și înainte de a fi fost pus în întârdiere, eu voi fi liberat de obligația mea, și perderea te va privi pe D-ta [1]). (Art. 1102, 1156).

Aplicarea principiului la contractele bilaterale.

Chestiunea este însă mult mai grea când contractul, care producea obligația de a da, este sinalagmatic sau bilateral. Presupunênd, în adevĕr, că'ți am vêndut casa mea cu preț de 10,000 de lei și că ea a perit în mânele mele prin caz fortuit, de și i-am dat toată îngrijirea necesară și nu mi se poate imputa nici o culpă, și nici macar negligență; eu voi fi liberat de obligațiunea mea, ne mai avênd ce executa; însă D-ta nu vei fi liberat de obligația de a'mi plăti prețul, cu toate că nu vei primi nimic în schimb [2]), pentru că ambele obligațiuni sunt independente una de alta și pentru că, dacă eu mĕ găsesc în o imposibilitate materială de a'ți preda lucrul [3]), o asemene imposibilitate nu există pentru D-ta. Creditorul, în specie, cumpărătorul, va plăti deci prețul casei pe care el n'o primește, pentru că ea nu mai există, căci altfel riscurile n'ar mai fi în sarcina lui, ci în sarcina debitorului, ceea ce legiuitorul n'a admis de cât în privința obligațiilor contractate sub o condițiune suspensivă (art. 1018).

Justific. teoriei cod. actual.

La prima vedere, această soluțiune pare stranie, și ea

---

să, ar fi contrară dreptului natural. Cpr. Al. Degre, *Dreptul* din 1886, No. 42, p. 326.

[1]) Baudry, II, 882. Thiry, II, 629. Demolombe, XXIV, 421. Laurent, XVI, 206. Demante, V, 58 bis I. Vigié, II, 1255. Baudry et Barde, I, 422. T. Huc, VII, 106. Mourlon, II, 1134.

Dreptul roman.

[2]) Această soluțiune este împrumutată de la Romani, unde paguba privea pe cumpărător, care trebuea să plătească prețul, cu toate că nu primea nimic în schimb: „*Emptoris damnum est, cui necesse est, licet rem non fuerit nactus, pretium solvere*“. (Instit, § 3, *in medio*, III, 23). Vedi și L. 8, Pr., Dig., 18, 6, *ab initio*, unde se dice: „*Nam perfecta emptione, periculum ad emptorem respiciet*“. Mai vedi încă legile citate, *infrà*, p. 191, nota 3.

[3]) „*Impossibilium nulla obligatio est.*“ L. 185, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui.*

este, în adevĕr, criticată de unii autori [1]; însă, cu toate aceste, nimic nu este mai raţional. In adevĕr, se poate întâmpla şi vênd̦ĕtorului să predee lucrul, fără a primi preţul, când, de exemplu, în ipotesa de mai sus, el ar fi predat casa fără a primi preţul, şi cumpărătorul ar fi devenit în urmă insolvabil.

Apoi, dacă presupunem că imobilul vêndut, ar fi dobândit, prin o împrejurare oare care, înainte de predarea lui, o valoare mai mare în mânele vênd̦ĕtorului, cumpărătorul folosinduse de această valoare, fără nici un adaos de preţ, este just ca el să sufere şi perderea lucrului, de câte ori această perdere nu poate fi imputată vênd̦ĕtorului [2]. „*Eum*

---

[1]) Veḍi T. Huc, VII, 107 urm. Saleilles, *Essai d'une théorie générale de l'obligation d'après le projet du Code civil allemand*, (Paris, 1890), No. 182. Veḍi şi L. 50. Dig., 19, 1, unde se ḍice „că buna credinţă nu sufere ca vênd̦ĕtorul să predee lucrul, atunci când cumpărătorul este scutit prin beneficiul unei legi particulare de a plăti preţul". „*Bona fides non patitur, ut, cùm emptor alicujus legis beneficio pecuniam rei venditæ debere desisset, antequam res ei tradatur, venditor tradere compelletur et re sua carere*". După această teorie, admisă în totul de noul cod german, de codul Calimach, de codul austriac, etc. (veḍi *suprà*, p. 188, nota 1), acel care nu primeşte lucrul nu trebue să plătească nimic. Această teorie, sprijinită de Glück, Puffendorf, Barbeyrac, Grotius (*De jure pacis et belli*, lib. 2, cap. 12, No. 15), etc., este combătută de Pothier, *Vente*, III, 307.

[2]) Laurent, XVI, 209 şi XVII, 96. Baudry, II, 882. Al. Degre. *Dreptul* din 1886, No. 42. Larombière, I, art. 1138, No. 24. Baudry et Barde, I, 423. Duranton, X, 422. Marcadé, IV, 508. Thiry, II, 629. Demante, V, 58 bis III. Demolombe, XXIV, 424 urm. Boissonade, II, 139. Pĕucescu, I, 259. Este însă de observat că citaţiile făcute de acest din urmă autor sunt greşite.

Asigurarea imobilului distrus.

In caz însă când imobilul vêndut şi distrus ar fi fost asigurat, cumpărătorul care va plăti preţul lui, prin aplicarea maximei *Res perit creditori*, va fi în drept a primi despăgubirea ce va da societatea de asigurare, dacă, bine înţĕles, imobilul nu era afectat unui privilegiu sau unei ipoteci, căci, în acest din urmă caz, despăgubirea datorită de societatea de asigurare va fi afectată la plata creanţei privilegiate sau ipotecare, după rangul fie-cărei din ele (art. 1721).

Nici într'un caz, în adevĕr, vênd̦ĕtorul care ar primi preţul vênd̦ărei, nu va putea să primească şi despăgubirea dadorită de societatea de asigurare: 1° pentru că această sumă represintă imobilul asigurat, care nu'i mai aparţine; şi 2°

sequi debent incommoda, quem sequuntur commoda". (L. 10, Dig., 50, 17, şi Instit. III, 23, § 3, *De emptione et venditione* [1]).

N'ar trebui însă să credem, precum ar părea să resulte din art. 971, şi aşa precum pe nedrept susţin unii [2], că risco-pericolul este în sarcina creditorului din causa strămutărei proprietăţei, care s'a îndeplinit prin singurul efect al convenţiunei, căci şi la Romani risco-pericolul era suferit tot de creditor, cu toate că, după cum am vĕḑut (p. 161 urm.), proprietatea nu se strămuta prin efectul consimţĕmêntului, ci numai prin tradiţie [3].

Adevĕratul motiv este că, de câte ori lucrul a perit prin caz fortuit, debitorul se găseşte în imposibilitate de a'şi executa obligaţia, şi prin urmare, el este liberat: *Debitor speciei* sau *rei certæ, rei interitu liberatur* (art. 1102, 1156). Laurent ḑice foarte bine că debitorul (vêndĕtorul) şi-a îndeplinit obligaţia, veghiând la conservarea lucrului şi dându-i îngrijirea unui bun proprietar (art 1080); prin urmare, dacă, cu toată îngrijirea lui, lucrul a perit prin caz fortuit, el este liberat şi obligaţia lui este îndeplinită, ca şi cum el ar fi predat lucrul. Obligaţia vêndĕtorului fiind deci îndeplinită, şi cumpărătorul trebue să'şi înde-

---

pentru că aceasta ar fi contrar echităţei: „*Bona fides non patitur, ut bis idem exigatur*". (L. 57. Dig., 50. 17). Cpr. Al. Degre, *Dreptul* din 1886, No. 42.

[1]) Cpr. şi L. 7, Pr., Dig., 18, 6, *De periculo et commodo rei venditæ*. Veḑi asupra maximei de mai sus, t. III a lucrărei noastre, p. 527, nota 3, şi *infrà*, explic. art. 1015, partea 1.

[2]) C. din Iaşi. *Dreptul* din 1888, No. 13. Larombière, I, art. 1138, No. 23. Vigié, II, 1257. Labbé, *Etudes sur quelques difficultés relatives à la prestation de la chose due* (Paris, 1870), No. 129. După aceşti autori, punerea riscurilor în sarcina creditorului ar fi o consecinţă a strămutărei proprietăţei prin efectul convenţiunei (argument din art. 971, care vorbeşte în acelaş timp atât de riscuri cât şi de strămutarea proprietăţei), aşa că, în această părere, inadmisibilă după noi, riscurile ar fi puse în sarcina creditorului prin aplicaţiunea maximei *Res perit domino*, sau *Casum sentit dominus*. Veḑi şi *suprà*, p. 186, nota 3, *in fine*.

[3]) „*Periculum rei venditæ statim ad emptorem pertinet, tametsi adhuc ea res emptori tradita non sit*". (Instit. § 3, III, 23). Veḑi şi legea 34, § 6, Dig., 18, 1; — L. 6, Cod., 4. 48; — Legea 1, Pr., Dig., 18, 6 ḑice de asemene că, dacă vinul, în urma vêndărei, s'a înăcrit sau a capatat alt defect, paguba priveşte pe cumpărător: „*Emptoris erit damnum*". Veḑi şi *suprà*, p. 189, nota 2.

plinească pe a sa, adecă să plătească prețul, cu toate că nu primește lucrul [1]).

Aplicațiunea maximei „*Res perit domino*“ trebuește deci îndepărtată astăzi în materie de riscuri, ca și în dreptul roman. (Vedi *suprà* p. 186, nota 3).

Casul în care s'ar fi stipulat ca convenția să nu strămute de îndată proprietatea.

Prin urmare, chiar dacă cumpărătorul s'a învoit cu vêndêtorul ca lucrul să remâe proprietatea acestuia din urmă încă cât-va timp, adecă ca proprietatea să nu fie îndată strămutată prin efectul convențiunei, ceea ce am vědut că se poate (vedi *suprà*, p. 166, 167), perderea va fi suferită tot de cumpărător, el fiind creditor al lucrului, ear nu de vêndêtorul care'și ar fi reservat proprietatea încă un timp oare care [2]), căci, afară de excepțiile pe care le vom vedea mai la vale, riscurile sunt în sarcina creditorului sau a *dobênditorului*, după cum se exprimă art. 971. In regula generală deci, lucrul pere pentru creditor, ear nu pentru proprietar: „*Res perit creditori*, ear nu *domino*“.

Casurile în care riscurile încetează de a fi în sarcina creditorului.

Prin excepție, riscurile încetează de a fi în sarcina creditorului în următoarele casuri:

1° Când, prin o clausă a convențiunei, ele sunt puse în sarcina debitorului (art. 1156, § 2);

2° Când casul fortuit, care a adus perderea totală saŭ parțială a lucrului, este consecința culpei sau negligenței debitorului, de exemplu: corpul cert datorit a fost furat și nu se mai poate da de urma lui, pentru că debitorul a neglijat de a'l pune în loc sigur. In asemene caz, debitorul va despăgubi pe creditor conform dreptului comun (art. 998, 999).

3° Când debitorul, care trebuea să predea lucrul, a fost pus în întârdiere de a'și îndeplini obligația sa (art.

---

[1]) Cpr. Laurent, XVI, 208, 209 și XVII, 96. Thiry, II, 629. Baudry, II, 883. Demolombe, XXIV, 424 urm. Duranton, X, 422. Demante, V, 58 bis III urm. Pĕucescu, I, 256 urm. Al. Degre, *Dreptul* din 1886, No. 42. Molitor, I, 278 urm. Baudry et Barde, I, 423, 424. T. Huc, VII, 104 urm. F. Bernard, *Cours sommaire de droit civil*, Paris, 1873, II, 695, etc. Vedi și *suprà*, p. 186, nota 3

[2]) Baudry, II, 883, *in fine*. Demolombe, XXIV, 425. Demante, V, 58 bis V. T. Huc, VII, 115. Pĕucescu, I, 259. Al. Degre, *Dreptul* din 1886, No. 42, p. 324.—*Contrà*. C. din Iași, *Dreptul* din 1888, No. 13. Vedi și Cas. rom., *Dreptul* din 1888, No. 76. Mourlon, II, 1135, care citează în acest sens părerea profes. Valette.

1074, § 2) prin o notificare extrajudiciară și chiar prin o chemare în judecată, de și legea noastră nu este formală în această privință, după cum este acea franceză [1]), și când el, la caz de perderea lucrului, nu poate să stabilească că acest lucru ar fi perit chiar în mâna creditorului (art. 995, 1156, § 2).

Întârdierea (*mora*) debitorului este deci asimilată culpei lui, și aceasta cu drept cuvênt, pentru că, după cum foarte bine dice Marcadé (IV. 589), faptul de a nu se conforma obligațiunei sale, în urma punerei în întârdiere, constitue o culpă din partea debitorului [2]), și știut este că el respunde de casul fortuit pricinuit prin culpa sa : *Casus culpa determinatus* [3]).

4° In fine, după art. 1018, § 1, corpul cert datorit sub o condițiie suspensivă, și chiar sub o condițiie resolutorie, de și legea n'o spune formal [4]), este, *pendente conditione*, în riscul și pericolul debitorului, soluție care, de și criticată [5]), totuși este admisă atât de Pothier cât și în dreptul roman [6]).

Afară de aceste casuri excepționale în care lucrul piere pentru debitor (*Res perit debitori*), regula este că, în toate celelalte casuri, riscurile sunt în sarcina dobênditorului, sau mai bine dis, a creditorului, care trebue să'și îndeplinească obligația sa, de și nu primește nimic în schimb, conform maximei consacrată atât în dreptul roman cât și în dreptul actual : *Res peri creditori.*

---

[1]) Vedi *infrà*, explic. art. 1079. Cpr. Cas. rom., S-a, I (*Dreplul* din 1885, No. 61) și decisiile citate la acel articol.

[2]) „*Qui in mora est, culpa non vacat*“, sau, după cum se exprimă L. 173, § 2, Dig., 50, 17 : „*Unicuique sua mora nocet*“. Vedi *infrà*, explic. art. 1032.—Dacă întârdierea ce debitorul pune în executarea obligațiunei derivă din o culpă a sa, el va putea fi supus și la daune (art. 1081) (comp. Cas. fr., D. P., 92. 1. 127), contractul putênd chiar să fie desființat din această causă. Cpr. Cas. fr., D. P., 90. 1. 415. T. Huc, VII, 116.

[3]) Cpr. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, II, 141.

[4]) Cpr. Thiry, III, 7. Alex. Degre, *Dreptul* din 1886, No. 43.—*Contrà*. Inalta Curte a Țărilor de jos (Olanda). D. P., 80. 2. 90. Vedi *infrà*, explic. art. 1018.

[5]) Vedi Laurent, XVII, 96.

[6]) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 219 și L. 8, Dig., 18, 6, *De periculo et commodo rei venditæ*. Vedi *infrà*, explic. art. 1018.

SECȚIUNEA II

Despre efectul convențiunelor în privința celor de al treile.

Art. 973.—Convențiunele n'au efect de cât între părțile contractante. (Art. 969, 974 urm., 1047, 1049, 1175 C. C. Art. 1165 C. fr.).

Convențiunele trăgêndu-și puterea lor obligatorie din consimțêmêntul părților, este firesc lucru ca ele să nu producă efecte de cât între părțile contractante (art. 973). *Res inter alios acta, aliis nec nocere, nec prodesse potest* [1]).

Art. 1175. In principiu, deci, ele nici nu folosesc, nici nu strică celor de al treile. Art. 1175, relativ la actul secret, cuprinde o aplicațiune a acestui principiu.

Ce se înțelege prin terții. Prin *terții* trebue să înțelegem ori-ce persoană care n'a luat parte sau care n'a fost representată la formarea convențiunei.

Astfel, mandantele, fie mandatul legal sau convențional, nu este un terțiu în privința convențiunei făcută de mandatar. *Qui mandat ipse fecisse videtur* [2]).

Tot astfel, stăpânul sau proprietarul nu este o terție persoană în privința convențiunei în care gerantul de afaceri a lucrat în numele seu (art. 991) [3]).

Representanții universali ai părților. Creditorii chirografari. De asemene, representanții universali ai părților contractante, *les ayants cause universels (qui causam habent)*, adecă moștenitorii, donatarii, legatarii universali și chiar creditorii chirografari [4]), nu sunt terții persoane în privința

---

Dreptul roman.

[1]) Cpr. L. L. 2 și 4, Cod., 7, 56, *Quibus res judicata non nocet.* Vedi și L. 3, *in fine*, Cod., 4, 12, *Ne uxor pro marito*, etc., unde se dice: „*Certissimum enim est, ex alterius contractu neminem obligari*". Mai vedi încă L. 27, § 4, *in fine*, Dig., 2, 14, *De pactis*, unde se dice: „*Ante omnia enim animadvertendum est, ne conventio in alia re facta, aut cum alia persona, in alia re aliave persona noceat*".

[2]) Un alt adagiu exprimă aceiaș idee dicênd: „*Qui facit per alium, est perindè ac si faciat per se ipsum*". Prin aplicațiunea acestui principiu, Curtea noastră supremă a decis că actele făcute de tutor în limitele mandatului sêu legal, sunt oposabile minorului: *Factum tutoris, factum pupilli.* Bulet. Cas. S-a I, 1873, p. 115. Cpr. Baudry et Barde, I, 581. T. Huc, VII, 180. Molitor, *Oblig.*, I, 68. Vedi și *suprà*, p. 99.

[3]) Marcadé, IV, 491. Baudry et Barde, I, 581. Laurent, XVI, 371. Mourlon, II, 1165.

[4]) Cpr. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1883, p. 144. Cas. fr., D. P., 91. 1. 475. Baudry, II, 827, 908. T. Huc, VII, 180. Thiry, II,

convențiunelor încheiate de bună credință de autorul lor.

In cât privește însă actele frauduloase, creditorii sunt terții persoane, căci nu se poate ḑice că un debitor reprezintă pe creditorii sei, de câte ori el lucrează în frauda drepturilor lor [1]). Acte frauduloase.

In cât privește representanții cu titlu particular sau singular *(les ayants cause à titre particulier)*, precum sunt: legatarii și donatarii *singularum rerum* (art. 894, § 2, 899 urm.), cumpărătorul unui lucru determinat față cu vêndĕtorul [2]), usufructuarul față cu acel de la care el ține dreptul seu, locatarul față cu locatorul și, în genere, toți acei care exercită un drept al autorului lor asupra unui obiect particular [3]), convențiunele făcute de autorul lor, înainte de a fi tratat cu dênșii, își produc efectele lor față cu dênșii, numai dacă ele sunt relative la insuș lucrul determinat care le a fost transmis, și dacă ele au avut de obiect mărirea sau micșorarea dreptului autorului lor asupra acestui lucru. In privința celorlalte convențiuni încheiate de autorul lor, ei sunt cónsiderați ca terții persoane [4]). Representanții cu titlu particular.

Cu toate că convențiile n'au, în regulă generală, nici un efect în privința celor de al treile, totuși, prin excepție, contractul de căsătorie este oposabil tuturor acelora cari au tratat cu soții sau cu unul din ei [5]). Contract de căsătorie.

De asemene, în materie de faliment, voința majorității creditorilor leagă pe acei creditori cari n'au figurat sau cari s'au opus la concordatul falitului (art. 848 C. com. [6]). Falimentul debitorului.

---

639. Vigié, II, 1167. Demolombe, XXV, 46. Baudry et Barde, I, 581. Vedi și *suprà*, p. 104.—Creditorii ipotecari, în privința actelor sĕvêrșite de debitorul lor, relativ la imobilul ipotecat, sunt din contra considerați ca terții persoane, și asemene acte nu le sunt oposabile. Vigié, II, 1167. Laurent, XIX, 317. Creditorii ipotecari sunt terții.

[1]) Demolombe, XXV, 146. Baudry, II, 908. Laurent, XX, 103. Baudry et Barde, I, 646. Vedi *infrà*, explic. art. 975, p. 218.

[2]) Cpr. Cas. rom., 17 april 1896. *Dreptul* din 1897, No. 6.

[3]) Vedi t. IV a lucrărei noastre, p. 206, *ad notam*, și *suprà*, p. 104.

[4]) Cpr. Baudry, II, 827, 829, 908. Baudry et Barde, I, 223, 224, 581. Thiry, II, 600. Vigié, II, 1166. Mourlon, II, 1082, 1165. Marcadé, IV, 491. Vedi și *suprà*, p. 105, 106.

[5]) Laurent, XVI, 381 și XXI, 2. Pand. fr., *Mariage*, I, 2590. Guillouard, *Contrat de mariage*, I, 1.

[6]) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 88. Marcadé, IV, 491. Baudry, II, 908. Thiry, II, 638. Laurent, XVI, 380. Demolombe, XXV, 41.

Art. 1121 C. fr. Deosebire de redacție numai în aparență.

Textul francez mai prevede încă că convențiunele folosesc celor de al treile, în casul art. 1121, după care stipulațiunea făcută pentru altul este validă de câte ori ea este condițiunea unei stipulațiuni ce facem pentru noi înșine, sau a unei donațiuni făcute altuia, soluțiune admisibilă, după cum am vĕdut, și la noi, de și textul fr. (1121) n'a fost reprodus de legiuitorul nostru [1]).

Acțiunea subrogatorie și pauliană. Art. 974, 975 C. C., 721 C. com.

Cât pentru acțiunea subrogatorie (art. 974) și acea pauliană (art. 975), textele care regulează exercițiul acestor drepturi conțin mai de grabă o aplicațiune de cât o excepțiune la principiul inscris în art. 973. In adevĕr, creditorii cari exercită acțiunea oblică sau subrogatorie, prevĕdută de art. 974, se prevalează de o convenție în care a figurat debitorul lor, ceea ce nu este de cât o aplicațiune a regulei mai sus expuse, după care convențiunele sunt oposabile representanților universali a părților contractante, și prin urmare, și creditorilor. Cât pentru creditorii cari, prin exercițiul acțiunei pauliane, atacă și voesc să dărâme convențiunea fraudulosă făcută de debitorul lor (art. 975 C. C., 721 C. com.), ei susțin, din contra, că n'au putut fi representați de dênsul în această convenție și reclamă calitatea de terții persone, lucrând earăș în virtutea principiului proclamat de art. 973, după care convențiunele încheiate între părți nu pot să prejudicieze drepturile celor de al treile : *Res inter alios acta, aliis præjudicare non potest.* De acea, art. 1166 C. fr. este inexact când pare a presenta acțiunea oblică sau subrogatorie ca *o excepție* la principiul de mai sus, dicênd *néanmoins*, expresiune pe care legiuitorul nostru cu drept cuvênt n'a mai reprodus-o [2]).

Aubry et Rau, IV, § 346, p. 327. Em. Acollas, II, p. 807. Mourlon, II, 1166.—Vedi însă T. Huc, VII, 181. Baudry et Barde, I. 586.

[1]) Vedi *suprà*, p. 101, 102. Cpr. Baudry et Barde, I, 583.

[2]) Cpr. Baudry, II, 908, *in fine*. Thiry, II, 639. Acollas, II, p. 808. Baudry et Barde, I, 587. T. Huc, VII, 182. Mourlon, II, 1168. Marcadé, IV, 492. Laurent, XVI, 382. Demolombe, XXV, 46. Demante, V, 81 bis I.—Vedi însă Arntz (III, 81), care caută a justifica pretinsa excepție închipuită de codul francez, dicênd că creditorii sunt în principiu terții persoane față cu debitorii lor (ceea ce am vĕdut că nu este exact), și că, prin urmare, deși actele acestor debitori nu

Dreptul creditorilor de a exercita drepturile și acțiunele debitorului lor (acțiunea oblică, subrogatorie sau indirectă) [1].

Art. 974.—Creditorii pot exercita toate drepturile și acțiunele debitorului lor, afară de acele care'i sunt exclusiv personale. (Art. 558, 571, 573, 769, 781, 785, 833, 848, 1257, 1692, 1718, 1719, 1825, 1843 C. C. Art. 713 C. com. Art. 611 Pr. civ. Art. 1166 C. fr.).

Baza acțiunei subrogatorie. Art. 1718 urm.

Toate bunurile unui debitor servind spre asigurarea comună a creditorilor sei (art. 1718, 1719), din aceste bunuri fac parte atât drepturile cât și acțiunele ce'i aparțin. De câte ori, deci, debitorul va neglija de a exercita oare-care drepturi sau acțiuni care nu-i ar fi exclusiv personale, de atâtea ori creditorii sei vor putea exercita dreptul sau acțiunea debitorului lor, pentru a putea fi plătiți din bunurile care astfel vor întra în patrimoniul debitorului, și care altfel

---

le sunt oposabile, *totuși* (*néanmoins*), drepturile ce debitorul a dobêndit prin un contract pot să fie exercitate de creditorii sei.

In acțiunea oblică, creditorii nu lucrează în numele lor propriu, ca în acțiunea pauliană, ci în numele și locul debitorului. Controversă.

[1]) Această acțiune s'a numit *oblică* sau *indirectă*, pentru că, printr'ênsa, creditorii nu lucrează în numele lor propriu (*jure proprio*), ca în acțiunea pauliană (art. 975), ci în numele și locul debitorului lor, *nomine debitoris*. Baudry, II, 909, *in fine*. Thiry, II, 642. Larombière, I, art. 1166, No. 22. Laurent, XVI, 385 și XIX, 323, 324. Mourlon, II, 1170. Demante, V, 81 bis II. Boissonade, II, p. 157, No. 152. Baudry et Barde, I, 589, *in fine*, și 637.—Cu toate acestea, chestiunea este controversată, și unii autori sunt de părere că creditorii, în acțiunea subrogatorie, lucrează în numele lor propriu. Cpr. Acollas, II, p. 811. T. Huc, VII. 187. Labbé, *Revue critique*, anul 1856, t. IX, No. 25 urm. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 118. „Considerând, dice Curtea noastră supremă, că facultatea ce s'a acordat creditorilor de a exercita, în numele debitorului lor, acțiunele și drepturile care aparțin acestui din urmă, *este un drept al lor propriu*, pe care îl pot exercita fără concursul acestuia și fără autorisarea justiției, căci art. 974 nu este de cât un corolar a art. 1718, *care conferă creditorilor un drept propriu și personal* de amanet asupra tuturor bunurilor debitorilor lor". (Bulet. S-a 1, 1880, p. 401). Tot în acești termeni se exprimă și Curtea din Rouen, 22 iunie 1872. Sirey, 1873, 2, 209.—In fine, într'un alt sistem, se susține că creditorii lucrează atât în numele debitorului, cât și în numele lor propriu (*procuratores in rem suam*). Demolombe, XXV, 113. Proudhon, *Usufruit*, V, 2300. Massé-Vergé, III, § 554, p. 409. Vedi expunerea acestor sisteme în Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, II, 197 urm.

n'ar fi întrat în acest patrimoniu, pentru că el nu avea nici un interes a face trebile creditorilor sei. Art. 974 nu este deci, după cum se exprimă Curtea noastră supremă [1]), de cât un corolar și o consecință a art. 1718, 1719 C. C.

Poprire. Art. 455 urm. Pr. C., 907 C. com.

Osebit de dreptul care aparține creditorilor de a exercita acțiunele și drepturile debitorului lor, în baza art. 974, ei vor mai putea încă, de câte ori vor avea o creanță lichidă, constatată prin un titlu executor, sau prin un titlu privat ori autentic neexecutor, să poprească în mâna celor de al treile sumele ce aceștia ar datori debitorului lor (art. 455 urm. Pr. civ., 907 C. com. [2]); însă n'ar trebui să cre-

---

[1]) Vedi decisia din 13 dechembrie 1880, reprodusă în nota precedentă. Cpr. Giorgio Giorgi, *op. cit*,. II, 191. Mourlon, II, 1169. Baudry, II, 909. Baudry et Barde, I, 589 și toți autorii.

Creditorii cari n'au titlu nu pot să proceadă la o poprire. Deosebire de la codul francez.

[2]) Cpr. C. Dijon, 17 fevr. 1897, *Dreptul* din 1897, No. 41. Creditorul care n'are titlu nu poate, nici în materie civilă, nici în materie comercială, să proceadă la o poprire, nici chiar sub îndatorirea de a da cauțiune. Cas. rom., C. Galatz și Craiova, *Dreptul* din 1894, No. 7, 13 și 81. Vedi și tratatul nostru în limba franceză, p. 356, art. *Saisies*. In codul fr., creditorii fără titlu pot, din contra, să proceadă la o poprire, în virtutea unei permisiuni a judecătorului (art. 558 Pr. civ. fr.). Vedi Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 595.

Urmărirea usufructului legal de creditorii personali ai soțului usufructuar. Controversă.

Usufructul legal al părintelui supraviețuitor poate de asemene să fie urmărit de către creditorii personali ai soțului usufructuar, în baza art. 1824, § 2, bine înțeles, numai în privința prisosului care ar remânea soțului după îndeplinirea sarcinelor impuse de lege. (Trib. Ilfov, Brăila și C. București. *Dreptul* din 1884, No. 35, 83; din 1885, No. 7 și din 1883, No. 61. C. Bordeaux, D. P., 93. 2. 362). Art. 974 nu este însă aplicabil în specie. Cpr. în acelaș sens: Laurent, XVI, 417. Chestiunea este, cu toate aceste, controversată și mai toți autorii sunt de acord pentru a susține că, folosința legală fiind un atribut al puterei părintești, este inalienabilă și prin urmare, nu poate fi urmărită de creditorii soțului usufructuar. Vedi, în acest din urmă sens, formal admis prin art. 150 din codul austriac (200 C. Calimach): Baudry, I, 980. Baudry et Barde, I, 606. Thiry, I, 506. Demolombe, VI, 527. Aubry et Rau, VI, § 550 bis, p. 84, text și nota 5. Demante, II, 129 bis II, etc. Vedi asupra acestei controverse, t. II a lucrărei noastre, p. 45, text și nota 2.

Drept internațional. Statut personal.

Se poate întâmpla ca soțul a cărui usufruct creditorii voesc să'l urmărească, să fie străin și, în asemene caz, legea străină va decide dacă soțul are usufructul legal și dacă acest usufruct poate fi urmărit, pentru că folosința le-

dem că poprirea ar fi, în asemene caz, o aplicare a art. 974, căci aceasta ar însemna a confunda creanța și aducerea ei la îndeplinire cu acțiunea personală care are de scop constatarea ei judecătorește.

Acțiunea subrogatorie nu exista în dreptul roman [2]; însă, în puterea principiului că toate bunurile debitorului formează gagiul creditorilor, aceștia puteau, prin executarea hotărîrei ce dobêndise în contra debitorului lor, să urmărească și să vêndă creanțele acestuia, pentru ca hotărîrea dobêndită să fie adusă la îndeplinire. (L. 15, § § 8 și 10, Dig., 42, 1, *De re judicata*). Dr. roman.

Astăzi, creditorii pot nu numai să exercite drepturile debitorului lor, care n'ar fi alipite de persoana sa, dar încă să iee mĕsurile de conservare pe care le ar crede de cu- Mĕsuri conservatorii.

---

gală, chiar atunci când ea se exercită asupra imobilelor, este un atribut și un accesoriu al puterei părintești, și ca atare, atârnă de statutul personal al străinului. Laurent, *Dr. internat.*, VII, 18 urm. A. Weiss, *Dr. internat.*, p. 576. Cas. fr., D. P., 77. 1. 385. Vedi t. I a lucrărei noastre, partea I, p. 74, text și nota 1 și t. II, p. 55, nota 1, unde se arată controversa.

In virtutea acestor principii, tribunalul S-a 1 din Galatz, prin o sentință foarte strêns motivată, a decis de curênd (1 mai 1897, G. V. Buzdugan făcênd funcțiunea de președ.) că legile din Grecia nerecunoscênd părintelui dreptul de usufruct asupra bunurilor copiilor sei minori, dênsul nu are acest drept în România unde ar fi stabilit cu copiii sei, și deci veniturile copiilor nu pot fi urmărite pentru datorii personale ale părintelui lor. *Curierul judiciar* din 15 iunie 1897, No. 23.—Aceiaș soluțiune ar fi admisibilă, după părerea noastră, și în privința unui părinte austriac a cărui copil ar avea bunuri în România, pentru că usufructul legal este necunoscut și în Austria (cpr. art. 150 C. austriac corespundĕtor cu art. 198—200 din codul Calimach). Vedi t. II a lucrărei noastre, p. 55, nota 1.

[1]) Art. 974 n'are corespondent în codul federal al Elveției asupra obligațiilor (L. din 14 iunie 1881), de unde s'a dedus că, după acest cod, creditorii n'au acțiunea indirectă sau oblică. Vedi V. Rossel, *Manuel de droit fédéral des oblig.*, 143. Aceiaș lacună există și în codul civil olandez, în noul cod german promulgat la 18 aug. 1896, spre a fi aplicabil în toată Germania cu începere de la 1 ianuar 1900. Celelalte legiuiri străine cuprind însă mai toate o dispositie identică cu acea a art. 974. Vedi, de ex.: art. 1234 C. italian; art. 1111 C. spaniol din 1889, etc.—Cât pentru codul Calimach, el n'are nici o dispositie în privința acțiunei oblice, ci numai în privința acțiunei pauliane. Vedi *infrà*, explic. art. 975, p. 220. Dreptul străin.

viință (art. 1016), de exemplu: să ceară punerea sigilelor; să iee sau să reînoească o inscripție ipotecară; să facă inventar; să intervie la împărțeală (art. 785); să întrerupă prescripția, etc. [1]).

Creditorii n'ar putea însă să se amestece în administrația bunurilor debitorului lor și să le administreze în locul lui, chiar dacă el ar fi insolvabil, pentru că aceasta ar însemna a'i rădica capacitatea și a'l pune sub interdicție [2]).

Drepturile și acțiunele pe care creditorii le pot exercita în numele debitorului lor.

In regulă generală, creditorii pot să exercite toate drepturile debitorului lor, afară de acele care'i sunt exclusiv personale (art. 974).

Intre drepturile și acțiunele pe care creditorii le pot exercita în numele debitorului lor, putem cita ca exemple: acțiunea care are de scop de a face să se recunoască un drept real pentru debitor, de exemplu: o servitute, un usufruct (cpr. art. 562), etc.; acțiunea pentru plata unei creanțe; acțiunea pentru împărțeala unei moșteniri [3]) și în

[1]) Cpr. Laurent, XVI, 384. Acollas, II, p. 809. Demolombe, XXV, 51, 52. Pĕucescu, I, 283. Duranton, X, 548 urm. Vedi și C. din Iași, *Dreptul* din 1894, No. 21.

[2]) Vigié, II, 1175. Thiry, II, 641, p. 629. Baudry et Barde, I. 599. Laurent, XVI, 424. Larombière, I, art. 1166, No. 17. T. Huc, VII, 190.—*Contrà*. C. Douai. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 904, nota 2. Vedi și *infrà*, p. 207, nota 1.

Acțiunea în împărțeală.

[3]) Art. 494 Pr. civ. și 1825 C. C. prevĕd formal dreptul creditorilor unui moștenitor de a cere împărțeala, considerând acest drept ca o obligație.—Curtea din Iași a decis însă (24 ian. 1894) că, acțiunea în împărțeală fiind o acțiune de familie, aparține cu precădere comoștenitorilor, astfel în cât rolul creditorilor se mărginește mai mult la un drept de intervențiune și supraveghere (art. 785), avênd facultatea de a salva drepturile lor prin separarea de patrimonii, ear nu de a provoca împărțeala. Curtea, prin această decisiune, pune în principiu, că creditorii n'au nici un interes de a provoca impărțeala, pentru că legea le conferă mijloace mai directe de a'și asigura drepturile lor, ear nu înțelege, cu bună samă, a le contesta însuș dreptul, care este admis de toți autorii, pentru că dreptul de a cere împărțeala nu este un drept exclusiv personal moștenitorului. Vedi Fuzier-Herman, *C. civ.*, II, art. 1166, No. 18. Laurent, X, 254 și 519 urm. Demolombe, XV, 623 urm. Larombière, I, art. 1166,

petiție de eriditate, chiar dacă asemene acțiune ar fi complicată cu o chestie de stat[1]; acțiunea în raport (art. 751) [2]; acțiunea în reducțiune (art. 847 urm.); acțiunea în anularea unei donațiuni, a unui testament sau a unui contract [3]; acțiunea în despăgubire a unei daune causate bunurilor debitorului prin un delict sau quasi-delict [4]; acți-

---

No. 20. Aubry et Rau, VI, § 635, p. 661 urm. Cpr. Cas. fr. și C. Douai, D. P., 78. 1. 109. D. P. 55. 1. 51. C. Venezia, 20 martie 1878, *Il Foro italiano*, 78, 1. 983. Vedi și T. III a lucrărei noastre, p. 445, text și nota 3 și p. 598.

[1]) Aubry et Rau, IV, § 312, p. 125, nota 30; p. 126 și 127. Marcadé, IV, 494. Bernard, *op. cit.*, II, 644. Arntz, III, 82. Baudry et Barde, I, 593, 608. Thiry, II, 641. Laurent, III, 470. Larombière, I, art. 1166, No. 4. Vedi și distincțiunea făcută de Demolombe (V, 284). — *Contrà.* Duranton, III, 160 și X, 563. Vedi și t. I a lucrărei noastre, partea II, p. 276.—Acțiunele în reclamațiune de stat care n'ar avea de scop nici un interes bănesc, ci un interes pur moral, ar aparținea însă numai debitorului. Fuzier-Herman, II art. 1166, No. 5. Marcadé, Aubry et Rau, Baudry et Barde, Larombière, etc., *loco suprà cit.*

[2]) Cpr. C. Colmar. Répert. Dalloz, v° *Successions*, 1084. Pand. fr., *Oblig.*, I, 2586. Pothier, *Success.*, VIII, p. 170. Larombière, I, art. 1166, No. 20. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 608. Baudry et Wahl, *Success.*, III, 3544. Thiry, II, 208. T. Huc, V, 374. Laurent, X, 586. Demolombe, XVI, 282. Mourlon, II, 408. Arntz, II, 1531 și autorii citați în t. III a lucrărei noastre, p. 501, noat 2.—*Contrà.* C. Toulouse, Répert. Dalloz, *v° cit.*, 1084, nota 1.

[3]) Laurent, XVI, 383. Larombière, I, art. 1166, No. 20. Fuzier-Herman, II, art. 1166, No. 32.

[4]) Astfel, creditorii ar putea, într'o acțiune publică, să se constitue parte civilă pentru daunele causate prin o crimă sau un delict îndreptate *contra bunurilor* debitorului seu. Cas. rom., S-a II, Bulet. 1890, p. 368. C. Bastia, 15 martie 1866, Répert, Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 307, nota 1. Cpr. Demolombe, XXV, 54. Laurent, XVI, 419. Baudry et Barde, I, 608. T. Huc, VII, 202. Fuzier-Herman, II, art. 1166, No. 42. Larombière, I, art. 1166, No. 20. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 128. Pand. fr., *Oblig.*, I, 2594. Trébutien, *Dr. criminel*, II, p. 31. Duranton, X, 558.—Acțiunea în despăgubire care ar naște din o crimă cau un delict îndreptate *contra persoanei* debitorului n'ar putea însă fi exercitată de creditori, pentru că tăcerea debitorului lasă a se presupune o renunțare din partea lui. Cas. rom., *loco suprà cit.* Demolombe, XXV, 82. Laurent, XVI, 419. Arntz, III, 82. T. Huc, VII, 201. Larombière, I, art. 1166, No. 9. și 20. Demante, V, 81 bis IX. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 126. Répert.

Constituirea de parte civilă într'o acțiune publică îndreptată contra bunurilor debitorului.

unea în despăgubire care ar aparţinea debitorului lor în baza unui contract de asigurare contra incendiului sau contra unui alt eveniment [1]).

Opunerea prescripţiei câştigată de debitor. Art. 1843.

Creditorii ar putea să opue prescripţia câştigată de debitorul lor, atunci când acesta ar neglija de a o opune însuş (art. 1843), pentru că, după cum foarte bine a ḑis Bigot-Préameneu, în expunerea de motive, dreptul de a opune prescripţia nu este un drept inerent persoanei debitorului [2]).

Creditorii mai pot încă să ceară socoteli, în numele debitorului lor minor, de la epitropul seu (art. 415 urm.) [3]);

Să atace un testament, o donaţiune sau ori ce alt contract pentru viciuri de formă, lipsă de obiect sau causă [4]);

Să exercite, în numele vênḑătorului, acţiunea în resoluţiune a unei vênḑări pentru neplata preţului (art. 1365 urm. [5]);

Să exercite, în numele vênḑătorului, facultatea de rescumpărare (art. 1371 urm.) [6]);

Să ceară anularea unei ipoteci constituite de debitor în folosul altui creditor [7]);

Să exercite acţiunea în repetiţiune pentru plata unui lucru ce nu era datorit (art. 992 urm.);

Să exercite, în numele debitorului, acţiunele în anu-

Dolloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 306. Sourdat, *Tr. de la responsabilité*, I, 73. Marcadé, IV, 494, *in fine*. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 40 şi urm. Trib. Paris, 9 ian. 1879. Sirey, 81. 2. 21.

[1]) Cpr. Cas. fr. şi C. Paris, D. P., 85. 1. 168. D. P., 88. 2. 225.

[2]) Veḑi Baudry et Tissier, *Prescription*, 111. Thiry, IV, 597. Baudry, III, 1595. Pĕucescu, I, 424. Marcadé, *Prescription*, art. 2225, No. II, p. 42. Troplong, *Prescription*, I, 100. Creditorii ar putea chiar, în baza art. 975, să atace renunţarea făcută de debitorul lor la prescripţia dobêndită, fără a avea alt ceva de dovedit de cât paguba sau prejudiciul ce ei ar fi suferit prin această renunţare. Chestiunea însă, în această din urmă privinţă, este controversată. Veḑi *infrà*, explic. art. 975, p. 234, nota 1.

[3]) Pand. fr., *Oblig.*, I, 2576. Laurent, XVI, 388. Fuzier-Herman, *C. civ.*, II, art. 1166, No. 9. C. Douai, D. P., 55. 2. 51.

[4]) Cas. Torino, 10 april 1867, *La Giurisprudenza di Torino*, IV, 477.

[5]) Fuzier-Herman, *op.* şi *loco cit.* No. 50. Laurent, XVI, 383.

[6]) Baudry, II, 913. Larombière, I, art. 1166, No. 20. Laurent, XVI, 383.

[7]) Cpr. Cas. rom., S-a 1, Bulet. anul 1881, p. 238.

lare sau în rescisiune pentru causă de eroare, dol, violență [1]), sau pentru causă de incapacitate, fie că această incapacitate ar proveni din minoritate, interdicțiune sau din lipsa de autorisare maritală [2]).

In materie de căsătorie însă, dacă a urmat eroare asupra *persoanei fisice*, căsătoria se poate ataca numai de acela din soți a cărui consimțĕmênt n'a fost liber (art. 162). Căsătorie. Art. 162.

Creditorii ar mai putea încă să facă opositie, apel, recurs, etc., în numele debitorului lor, și să uzeze de toate căile ordinare și extraordinare pe care legea le conferă pentru a ataca o hotărîre, bine înțĕles, dacă debitorul n'a uzat însuș de aceste căi sau n'a renunțat la ele [3]). Opositie, apel, recurs, etc.

---

[1]) Thiry, II, 641, *in fine*. Laurent, XVI, 422. Demolombe, XXV, 88. Demante, V, 81 bis X. T. Huc, VII, 202. Larombière, I, art. 1166, No. 15. Baudry, II, 913. Marcadé, IV, 495. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 128, text și nota 47. Arntz, III, 82. Boileux, IV, p. 426. Baudry et Barde, I, 615. Pand. fr., *Oblig.*, I, 2659. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 310. Fuzier-Herman, II, art. 1166, 35 urm.—*Contrà*. Toullier D., IV, partea I, 566 urm. (părere pe care însuș acest autor a părăsit-o mai târdiu).

[2]) Laurent, III, 163 și XVI, 420. Thiry, I, 345. T. Huc, II, 278 și VII, 202. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 128, text și nota 48. Demolombe, IV, 342 și XXV, 86. Larombière, I, art. 1166, No. 15. Pand. fr., *Oblig.*, I, 2659 urm. Arntz, II, 82, *in fine*. Fuzier-Herman, art. 1166, No. 36. Baudry et Barde, I, 616, etc.—Astfel, creditorii unei femei măritate ar putea să ceară anularea obligațiunei contractate de dênsa fără cuvenita autorisare. C. Paris și Cas. fr., D. P., 88. 2. 225. D. P. 53. 1. 160. Marcadé, I, 752. Baudry, I, 651. Pand. fr., *Mariage*, I, 2416 și *Oblig.*, I, 2655 urm. Répert. Dalloz, *Supplém., Mariage*, 530.—Vedi însă Cas. fr., D. P., 78. 1. 316. Cubain, *Droit des femmes*, 120. Chardon, *Puissance maritale*, 130. Cpr. C. Grenoble, 2 aug. 1827. Répert. Dalloz, *Mariage*, 939, nota 3.

[3]) Cpr. Cas. rom., Bulet. S-a I, 1874, p. 146, ultimul considerent. Cas. fr., D. P., 55. 1. 168. Pand. fr., *Oblig.*, I. 2596 urm. și t. VII, *Appel civil*, 2367 urm. Demolombe, XXV, 54. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 119. Larombière, I, art. 1166, No. 20. T. Huc, VII, 203 și 225, *in fine*. Baudry et Barde, I, p. 608, nota 1. Fuzier-Herman, art. 1166, No. 86, 90, 99.—Creditorul n'ar mai putea însă să facă apel sau recurs în urma intervenirei unei transacțiuni între debitor și persoana cu care el se judecase, în privința procesului în care s'a pronunțat hotărîrea atacată. Cas. rom. S-a I, Bulet. 1892, p. 335. Baudry, II, 910, *in fine*. Cpr. și Cas. rom., S-a II, anul 1874, p. 132. Creditorii vor putea însă să atace această transacție ca frauduloasă (art. 975).

Dărâmarea hotărîrelor dobêndite fraudulos de debitor.

Ei ar putea de asemene să atace, prin acțiunea pauliană, hotărîrele definitive prin care debitorul s'ar fi lăsat a fi condamnat, în urma unei înțelegeri frauduloase avută cu adversarul seu. (Vedi *infrà*, explic. art. 975).

Intr'un cuvênt, creditorii pot să exercite toate drepturile debitorului lor, care presintă pentru dênșii un interes bănesc, născut și actual, susceptibil de a putea fi cedat și de a avea un emolument supus urmărirei.

Dreptul trebue să fie bănesc și susceptibil de cesiune.

Dreptul trebue să fie *bănesc*, pentru că creditorul exercitându'l spre a fi plătit, altfel el nu 'și ar atinge scopul. Care ar fi, în adevĕr, interesul creditorului de a exercita dreptul de corecțiune ce aparține debitorului asupra copiilor sei; dreptul de a consimți la căsătoria, emanciparea [1]) sau adopțiunea lor, etc? Ce folos ar trage creditorul din exercițiul acestor drepturi sau a altor drepturi morale, pe care legea le conferă exclusiv și personal debitorului? Nici unul. Dreptul trebue să fie nu numai bănesc, dar încă susceptibil de a fi cedat altuia, căci altfel nu se poate pricepe cum el ar putea fi exercitat de un creditor subrogat în drepturile debitorului seu.

Uz, abitațiune.

Astfel, dreptul de uz și de abitațiune, de și bănesc, nefiind susceptibil de cesiune (art. 571, 573), nu poate fi exercitat de cătră creditori [2]).

Creanța femeei p. hainele de doliu. Art. 1279.

Aceiaș soluție este admisibilă în privința creanței ce femeea ar avea asupra succesiunei barbatului seu pentru hainele de doliu (art. 1279). Creanța femeei fiind, în adevĕr, insezisabilă, nu poate da loc la nici o acțiune din partea creditorilor sei [3]).

Emanciparea copiilor. Drept personal.

[1]) Dreptul de a emancipa pe copilul seu minor fiind un atribut al puterei părintești, aparține, ca atare, exclusiv părintelui și nu poate, nici într'un caz, să fie exercitat de creditorii sei. C. Pau. D. P., 88. 2. 283. Cpr. Baudry et Barte, I, 594, 698. Vedi și t. II a lucrărei noastre, p. 54, nota 1 și *infrà*, explic. art. 975.

[2]) Thiry, II, 641. Baudry, II, 914, *in fine*. Laurent, XVI, 418. Baudry et Barde, I, 592, 604. Marcadé, IV, 494. Demolombe, XXV, 73. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 126, text și nota 36. Pand. fr., *Oblig.*, I 2643. Arntz, III, 82. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, II, 211. Demante, V, 81 bis VIII.

Creditorii usuarului vor putea însă să urmărească fructele percepute de dênsul. Vedi t. II a lucrărei noastre, p. 664, *ad notam*. Cpr. Laurent, VII, 116.

[3]) T. Huc, VII, 212. Demolombe, XXV, 73. Larombière, I, art. 1166, No. 11. Baudry et Barde, I, 605.

Acțiuni și drepturi necesionabile și neurmăribile.

Tot pentru aceleași motive, trebue să decidem că creditorii nu vor putea exercita acțiunele relative la creanțele care, după lege, nu pot fi nici cedate, nici urmărite (art. 409 Pr. civ. modificat prin legile din 1 martie 1881 și din 19 iunie 1892); acțiunele relative la sumele declarate neurmăribile de dăruitor sau testator (art. 408, § 2 Pr. civ.); acțiunele relative la pensiunele alimentare (art. 187 urm. C. C., 408, § 1 Pr. civ.); acțiunele relative la obiectele pe care legea le declară neurmăribile (art. 406 urm. Pr. civ.), etc. [1]).

Dreptul poate să fie bănesc și, cu toate aceste, să nu poată fi exercitat de creditori. Aceasta se va întâmpla de câte ori el n'a fost încă fixat asupra capului debitorului, pentru că mai trebuește încă o determinare a voinței sale pentru a'l dobêndi.

Primirea unei donațiuni.

Astfel, creditorii n'ar putea să accepte o donațiune, sau propunerea unei vêndări, unui schimb, ori a unui alt contract făcută debitorului lor, de oare ce, cât timp nu există încă de cât o ofertă, o simplă policitațiune, contractul nu este încă format și nu există un drept propriu dis, pe care creditorii să'l poată exercita în numele debitorului lor [2]).

Acceptarea donațiunei în baza art. 975. Controversă.

Creditorii n'ar putea accepta donațiunea nici în baza art. 975, pentru că, prin neacceptare, debitorul perde numai ocasiunea de a se înbogăți, ceea ce el este în drept de a o face, fără a dauna pe creditorii sei [3]). „*Non fraudantur creditores, cùm quid non adquiritur a debitore, sed cùm quid de bonis diminuitur*". (L. 134, Pr., Dig., 50, 17).

Primirea unei moșteniri. Controversă.

Ce trebue să decidem în privința primirei unei moșteniri sau unui legat?

[1]) Cpr. C. Grenoble. D. P., 1897. 2. 238. — Astfel, acțiunea în restituire care ar aparține debitorului, în privința obiectelor enumerate în art. 408 urm. Pr. civ., care s'ar găsi în mâna unuia de al treile, n'ar putea fi exercitată de către creditorii sei, pentru că, dacă aceste obiecte ar fi în posesiunea debitorului, ele ar fi tot neurmăribile. Vedi T. Huc, VII, 207. Bernard, *op. cit.*, II, 642. Laurent, XVI, 418. Cpr. Baudry et Barde, I, 592, 604.

[2]) Vigié, II, 1175. Laurent, XII, 239 și XVI, 425. Demolombe, XX, 155 și XXV, 58. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 126 și VII, § 652, *in fine*, p. 64. Giorgio Giorgi, II, 213. T. Huc, VII, 194. Baudry et Barde, I, 600. Larombière, I, art. 1166, No. 18. Fuzier-Herman, *op. cit.*, art. 932, No. 40. Pand. fr., *Oblig.*, I, 2638 și *Donations*, I, 3787. Vedi *infrà*, p. 224 și t. IV a lucrăreĭ noastre, p. 122, nota 3.

[3]) Cu toate aceste, chestiunea este controversată. Vedi p. 224.

Curtea din Galatz și Curtea noastră supremă au decis că creditorii moștenitorului, care nu s'a pronunțat încă, ar putea, cât timp acest drept nu s'a prescris (art. 700), să primească moștenirea *ab intestat* în numele și în locul debitorului lor, în baza art. 974, pentru că facultatea de a accepta sau de a repudia o moștenire nu e personală aceluia în favoarea căruia ea este deschisă [1]; însă Laurent să rădică cu multă putere în contra acestei teorii, pentru că dreptul de opțiune ce are moștenitorul nu este cuprins în drepturile pe care creditorii pot să le exercite, nu din causa că acest drept de opțiune ar fi personal moștenitorului, ci pentru că el n'ar face parte din gagiul creditorilor, *non est in bonis*.

Părerea lui Laurent este însă inadmisibilă. In adevĕr, art. 699 dând drept creditorilor să primească moștenirea, în urma renunțărei debitorului, le conferă *eo ipso* acelaș drept înainte de renunțare.

Acceptarea unui legat. Controversă.

Aceleași principii urmând a fi admise și în materie de legate, trebue să decidem că creditorii vor putea să accepte legatul în locul și în numele debitorului lor. Art. 899, § 1 dice, în adevĕr, că ori ce legat pur și simplu conferă legatarului, din ziua morței testatorului, un drept asupra lucrului legat, drept transmisibil moștenitorilor și *representanților* sei, prin urmare, și creditorilor [2].

Principiul inscris în art. 974 trebue să fie deci astfel formulat : *Creditorii pot să exercite toate drepturile debitorului lor, afară de casul când din un text de lege sau din însuș natura dreptului reesă că el nu poate fi exercitat de cât de însuș debitorul.*

---

[1]) Vedi *Dreptul* din 1887, No. 77, p. 611 și 614. Bulet. Cas. S-a I, 1887, p. 772. Cpr. C. București, *Dreptul* din 1887, No. 11. In acelaș sens: Giorgio Giorgi, *op. cit.*, II, 214. Gr. Pĕucescu, I, 336 urm. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 601. Baudry et Wahl, *Success.*, I, 1490, 1491. Demolombe, XV, 53 și 76.—*Contrà.* Laurent, XVI, 427. T. Huc, *Code civ.* VII, 195 și *Traité de la cession*, No. 93, p. 138. Vedi *infrà*, p. 224 și t. III a lucrărei noastre, p. 357, nota 1.

[2]) Vedi Pand. fr., *Oblig.*, I, 2639. Demolombe, XXV, 59. Aubry et Rau, VII, § 726, p. 532. Baudry et Barde, I, 603, 622. Pĕucescu, I, 336, 337. Massé-Vergé, III, § 503, p. 302. Vedi și t. IV a lucrărei noastre, p. 504.—*Contrà.* Laurent, XVI, 426. T. Huc, VII, 195. C. Rouen, D. P., 66. 2. 9 și Sirey, 67. 2. 11.

Drepturile pe care creditorii nu le pot exercita în numele debitorului lor.

Intre drepturile a căror exercițiu legea sau natura lucrurilor îl interdice creditorilor, vom cita cele mai de căpitenie, fără a avea pretențiunea de a face o nomenclatură complectă. Astfel sunt: Dreptul debitorului de a administra patrimoniul seu așa cum o înțelege el [1]);

Dreptul de a îndeplini un mandat legal sau convențional.

Dreptul de a îndeplini un mandat legal sau convențional, precum ar fi, de exemplu, dreptul de tutelă (art. 369); de administrație legală în timpul căsătoriei (art. 343); dreptul de administrație al barbatului asupra bunurilor dotale ale femeei sale (art. 1242), [2]) etc.;

Dreptul de a primi un deposit în locul creditorului.

Dreptul de a primi un deposit, ca și mandatul, dovedește o încredere personală ce deponentul a avut în depositar, și pentru că lucrul depositat nu face parte din bunurile acestui din urmă [3]);

Punerea în posesiune a bunurilor unui absent. Controversă.

Dreptul creditorilor moștenitorului presumtif de a cere punerea în posesiune a bunurilor absentului (art. 106 urm.), fiind că asemene punere în posesiune nu este un drept bănesc, ci o sarcină incredințată de lege moștenitorilor pentru motive inerente persoanei și calității lor [4]).

---

[1]) Astfel, creditorii n'ar putea, prin intervenția lor, să silească pe debitor să arendeze un fond în loc de a'l cultiva el însuș, cu toate că s'a găsit o Curte care a hotărît contrarul, sau *vice-versa*, pentru că aceasta ar însemna a'i rădica capacitatea sa și a'l pune sub interdicție. Vedi *suprà*, p. 200, text și nota 2.

[2]) Pand. fr., I, 2662 urm. Demolombe, XXV, 60. Thiry, II, 641. Arntz, III, 82. Fuzier-Herman, art. 1166, No. 66. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 124, text și nota 27 și 28. Lorombière, I, art. 1166, No. 6. Baudry et Barde, I, 595.—Creditorii mandatarului vor putea însă să îndeplinească mandatul de câte ori acesta a fost conferit în interesul mandatarului, când, de ex., el s'a dat unui creditor drept garanție a creanței sale, pentru că, în asemene caz, el nu este înerent persoanei mandatarului, ci face din contra parte din patrimoniul sĕu. Demolombe, XXV, 61. Fuzier-Herman, art. 1166, No. 67, și autorii *suprà citați*.

[3]) Demolombe, XXV, 62. Baudry et Barde, I, 596.

[4]) Laurent, II, 187. Larombière, I, art. 1166, No. 8. Toullier D. I, partea I, 399.—*Contrà*. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 611. Baudry et Houques-Fourcade, *Des personnes*, I, 1110. Demolombe, II, 78. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 127, text și nota 44. Cpr. Pand. fr., t. I, *Absence*, 47 urm. Fuzier-Herman, *op. cit.*, I, art. 113, No. 6 și art. 120, No. 13.

Separare de bunuri.

Dreptul de a cere separarea de bunuri (art. 1257) [1]), creditorii barbatului putênd numai să atace separaţia ca frauduloasă, în baza art. 975 (art. 1264);

Revoc. unei donaţiuni p. ingratitudine.

Dreptul de a cere revocarea unei donaţiuni pentru ingratitudine (art. 831 urm.), acest drept fiind prin excelenţă personal dăruitorului, *personalisim*, după cum se exprimă vechii autori [2]);

Operă literară.

Dreptul de a da publicităţei o operă literară sau artistică a debitorului [3]);

Desparţenie.

Dreptul de a cere despărţenia şi, în genere, toate acţiunele care respiră o resbunare (*vindictam spirantes*);

Tăgăduirea paternităţei.

Dreptul de a tăgădui paternitatea, care aparţine numai barbatului (art. 286 urm.);

Anul. căsătoriei. Nulităţi relative.

Dreptul de a cere anularea căsătoriei pentru o nulitate relativă (art. 162, 165 [4]);

---

[1]) Unii critică această dispoziţiune (vedi Laurent, XXII, 201), ear alţii o aprobă, din contra, ceea ce este mult mai raţional, pentru că amestecul creditorilor ar fi tulburat liniştea şi armonia dintre soţi, consideraţiune superioară interesului pur bănesc al creditorilor. Vedi Baudry et Barde, I, 612. Guillouard, *Contrat de mariage*, III, 1101.

[2]) Vedi autorii citaţi în t. nostru IV, p. 268, nota 1. *Adde*, Baudry, II, 515. Thiry, II, 383. Arntz, III, 82. Giorgio Giorgi, II, 216. Baudry et Barde, I, 613. Fuzier-Herman, art. 957, No. 14. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 126 şi VII, §, 708, p. 419.—Larombière (I, art. 1166, No. 9) şi Duranton (X, 559) ar voi ca acţiunea în revocaţiune introdusă de dăruitor în termenul util să poată fi continuată, în urma morţei sale, de creditorii sei, însă această părere este respinsă de majoritatea autorilor.

[3]) Cpr. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, II, 216.

Anul. căsătoriei. Nulităţi absolute.

[4]) Vedi t. I a lucrărei noastre, partea II, p. 51.—Nulităţile absolute pot însă fi invocate şi de creditori (art. 169). Vedi t. I a lucrărei noastre, partea II, p. 64. Pand. fr., *Oblig.*, I, 2625 şi *Mariage*, I, 1204. Laurent, II, 443, 494 şi XVI, 415. Thiry, II, 641. Baudry, I, 526. Mourlon, I, 667. T. Huc, II, 137. Larombière, I, art. 1166, No. 7. Marcadé, I, 655. Aubry et Rau, V, § 461, p. 60.—Creditorii au, în adevĕr, interes a cere anularea căsătoriei, de şi acest drept le a fost contestat (cpr. Curtea din Douai şi Cas. fr. Répert. Dalloz, *Mariage*, 514, nota 1), fie pentru a sustrage bunurile barbatului de sub ipoteca legală a femeei (C. Metz. D. P., 54. 2. 217), fie pentru a nu vede anulată obligaţia contractată de o femee măritată fără autorisare.

Dreptul de a cere despăgubiri în baza unei daune causate prin o crimă sau un delict sevêrșit *în contra persoanei* debitorului [1]);

Dreptul de a exercita retractul litigios (art. 1402 [2]);

Dreptul pentru creditorii chirografari a unei femei măritate sub regimul dotal, fie chiar anteriori căsătoriei, de a cere, în numele ei, anularea înstrăinărilor, ipotecelor sau a obligațiunelor sale personale la care ea ar fi consimțit asupra bunurilor sale dotale [3]), etc. Anularea oblig. contractate de o femee măritată asupra bunurilor sale dotale. Controversă.

Condițiunele cerute pentru exercițiul acțiunei subrogatorie.

Toți creditorii, chiar și acei ipotecari, de vreme ce legea nu distinge [4]), pot să exercite drepturile debitorului

[1]) Vedi *suprà*, p. 201, nota 4. Cpr. Giorgio Giorgi, II, 218. T. Huc, VII, 201 și VIII, 420.

[2]) Pand fr., *Oblig.*, I, 2670. Larombière, I, art. 1166, No. 7. Cas. fr., D. P., 47. 4. 426.

Autorii admit aceiaș soluție în privința retractului succesoral *(le retrait successoral)*, despre care vorbește art. 841 din codul fr. (cpr. Pand. fr., I, 2669. Laurent, X, 361. T. Huc, V, 321 și VII, 189. Baudry et Barde, I, 614. Fuzier-Herman, art. 841, No. 152, etc.), dispoziție care cu drept cuvênt a fost eliminată de legiuitorul nostru. Vedi t. III, p. 444, nota 4. Retract succesoral.

Un alt retract admis de codul fr. (art. 1408) este retractul de indivisiune, căruia, cu toată controversa ce există asupra acestui punct (v. Pand. fr., I, 2671. Fuzier-Herman, art. 1166, No. 44), jurisprudența îi aplică aceleași principii (C. Riom. D. P., 90. 2. 324); însă și acest text a fost eliminat de legiuitorul nostru, dimpreună cu întregul capitol care se ocupă despre comunitatea legală. Retract de indivisiune.

Singurul retract (*retrait*) admis în legea noastră, este numai retractul drepturilor litigioase (art. 1402) și aceasta numai în materie civilă, căci el nu poate fi admis în materie comercială (art. 45 C. com.). Retract litigios. Art. 1402 urm.

[3]) Vedi Aubry et Rau, V, § 537, p. 562, text și nota 25. Massé-Vergé, IV, § 670, p. 232, nota 14. Troplong, *Contr. de mariage*, IV, 3519. Marcadé, VI, art. 1560, No. 5. Pand. fr., *Oblig.*, I, 2658 și *Contr. de mariage*, 10749 urm. T. Huc, VII, 210. Fuzier-Herman, art. 1166, No. 45 urm. Cpr. C. Montpellier, Paris și Cas. fr., D. P., 47. 2. 67. D. P., 58. 5. 136. D. P., 59. 1. 398.—*Contrà.* Odier, *Contr. de mariage*, III, 1396. Guillouard, *Idem*, IV, 1889. Laurent, XVI, 421 și XXIII, 548 urm. Demolombe, XXV, 87. Baudry et Barde, I, 617. Larombière, I, art. 1166, No. 12. Baudry, III, 412. Giorgio Giorgi, II, 220. C. Bordeaux. Sirey, 91. 2. 233, și nota lui Lacoste. Cpr. Cas. Napoli, Sirey, 88, 4. 31.

[4]) „Considerând, dice Curtea noastră supremă, că art. 974 re-

lor, fără să aibă nevoe de a fi subrogaţi de justiţie, nici de a avea un titlu executor, destul este ca creanţa lor să fie exigibilă.

Toate aceste chestiuni sunt însă controversate din causa laconismului legiuitorului.

Subrogarea judiciară în drepturile creditorului. Controversă.

Astfel, uniĭ susţin că creditoriĭ nu pot exercita *de plano*, din propria lor autoritate, drepturile debitorului lor, fără a fi autorisaţi de justiţie, adecă fără a fi subrogaţi în drepturile lui; de unde şi numele de acţiune subrogatorie [1]).

Această părere este însă inadmisibilă, de oare ce legea nu cere asemene subrogare, şi creditoriĭ sunt subrogaţi *ipso jure* în drepturile şi acţiunele debitorului; în adevĕr, însuş legiuitorul le dă mandat de a exercita drepturile şi acţiunele debitorului lor. Art. 699, invocat în părerea contrară, nu este o aplicare a art. 974, ci a art. 975 [2]).

---

cunoaşte creditorilor dreptul de a exercita acţiunele debitorului lor, şi că acest text nu face nici o distincţiune între creditoriĭ chirografari şi acei ipotecari, etc.". Bulet. S-a 1, 1886, p. 382, ultimul considerent. Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, I, 2716. Massé-Vergé, III, § 554, p. 408.

[1]) Argument din tradiţia istorică, adecă din dreptul roman (cpr. L. 15, § 3, Dig., 42, 1, *De re judicata*; L. 2, § 1, Dig., 42, 7, *De cur. bon. dand.*; L. 14, Pr., Dig., 42, 5, *De rebus auctoritate jud. possid.*; L. 2, Cod., 4, 15, *Quando fiscus*, etc.; L. 3, Cod., 4, 16, *De heredit. actionibus*) şi din art. 699, care prescrie autorisarea justiţiei pentru acceptarea moştenirei din partea creditorilor în locul şi rêndul debitorului lor. Veḑi în acest sens, Thiry, II, 640. Arntz, III, 83. Marcadé, IV, 493. Demante, V, 81 bis V. Taulier, IV, p. 409. Proudhon, *Usufruit*, IV, 2237 urm. C. Brescia (Italia), 11 dechem. 1873, decisie citată de Giorgio Giorgi, II, 238.

[2]) Cas. rom., S-a I, Bulet. 1880, p. 401 (considerentul citat textual p. 197, nota 1). Baudry, II, 910. Vigié, II, 1182. Laurent, XVI, 397 urm. Fuzier-Herman, art. 1166, No. 126. Demolombe, XXV, 106. Mourlon, II, 1171. Bonnier, *Revue pratique*, t. 1, anul 1856, p. 98. Garsonnet, *Pr. civ.*, I, § 120, p. 490. Pand. fr., I, 2701. Acollas, II, p. 810. Labbé, *Revue critique*, anul 1856, IX, p. 208. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 118, text şi nota 4. Giorgio Giorgi, II, 239. Pĕucescu, I, 306, 307. Baudry et Barde, I, 634. Massé-Vergé, III, § 554, p. 408, nota 1. T. Huc, VII, 186. Larombière, I, art. 1166, No. 22. Jurisprudenţa este in acelaş sens. Cpr. D. P., 49. 1. 42. D. P., 52. 1. 20. D. P., 53. 2. 69. D. P., 61. 5. 327. D. P., 70. 1. 64. D. P., 71. 2. 47, colona 1. C. Dijon, 17 fevr. 1897, *Dreptul* din 1897, No. 41. C. Bruxelles, *Pasicrisie*, 71. 2. 196.

Această controversă este însă numai teoretică, pentru că, de fapt, creditorii citează mai în tot-deauna atât pe debitor cât și pe cei de al treile, în contra cărora acțiunea trebue să fie îndreptată, și conchid a fi subrogați în locul celui dintâi, în privința acțiunei ce ei exercită în contra celor de al doile [1]).

Punerea în causă a debitorului ar fi, după unii, chiar obligatorie, de și legea este mută în această privință [2]). Punerea în causă a debitorului. Controversă.

Dacă creditorul n'a pus în causă pe debitor, acesta va putea fi chiemat de cel de al treile. (Demolombe, XXV, 108).

Acțiunea creditorilor va fi primită, chiar dacă ei n'au un titlu executor, pentru că ei nu îndeplinesc un act de executare, ci un act *preliminar* al executărei. Un simplu titlu, fie chiar și sub semnătură privată, permițând creditorului de a urmări bunurile debitorului lui, care se găsesc în mâna unor a treia persoane [3]), trebue să'i permită de a exercita drepturile pe care debitorul seu neglijă de a le Titlu executor.

---

[1]) Veți Acollas, II, p. 811, *ad notam*. Thiry, II, 640, *in fine*. Baudry, II, 911. Laurent, XVI, 400. Demolombe, XXV, 103. Bernard, II, 640. Baudry et Barde, I, 635. Pand. fr., I, 2686. C. Bruxelles, 11 iulie 1877. *Pasicrisie*, 1877, 2, 298.

Cel de al treile chiemat poate el să oprească acțiunea creditorului, plătindu'i ceea ce i se datorește? Chestiunea este earăș controversată. Achitarea debitorului. Controversă.

Unii admit afirmativa (Demolombe, XXV, 118. Baudry et Barde, I, 643. Larombière, art. 1166, No. 33), ear alții negativa. Veți în acest din urmă sens, Laurent (XVI, 406), care ajunge însă la acelaș resultat. Cpr. Pand. fr., I, 2741.

In ori ce caz, cel de al treile acționat de creditor nu poate să trimeată pe acest din urmă să discute bunurile debitorului, precum putea să'l trimeată la Romani (cpr. L. 15, § 2, Dig., 42, 1) și precum poate să 'l trimeată și astăzi, în casul art. 975. Veți *infrà*, explic. acestui text, p. 223. Beneficiul de discuțiune.

Cel de al treile cumpărător ar putea însă, în casul art. 1379, să opună creditorilor *ipotecari* beneficiul de discuțiune, prin aplicțiunea dreptului comun (art. 1794). El n'ar putea însă, cu toată părerea contrară a lui Labbé, să opue acest beneficiu creditorilor chirografari. Demolombe, XXV, 115 bis, 115 ter. Pand. fr., I, 2743. Art. 1379, 1794.

[2]) Demolombe, XXV, 107. Giorgio Giorgi, II, 240. — *Contrà*. Laurent, XVI, 400. Baudry et Barde, I, 635. Fuzier-Herman, art. 1166, No. 128. Cas. fr., D. P., 49. 1. 42. Cas. Torino, 12 martie 1874. *Giur. Tor.*, XI, 337.

[3]) Art. 455 urm. Pr. civ., 907 C. com. Veți *suprà*, p. 198.

exercita însuș [1]). Pentru ca art. 974 să'și aibă aplicațiunea, este destul ca dreptul creditorului să fie *stabilit*, dice foarte bine Curtea din Montpellier [2]).

Creditorii trebue să aibă exercițiul dreptului ce exercită.

Trebue însă să adăogăm că este neaparat ca creditorii să aibă exercițiul personal al dreptului ce ei voesc să exercite. Astfel, acțiunea care ar avea de bază paguba comună a tuturor creditorilor unui falit, n'ar putea fi exercitată de cât de judecătorul sindic [3]).

Se înțelege de la sine că creditorii sunt pasibili de toate excepțiile de care ar fi pasibil însuș debitorul [4]). *Qui alterius jure utitur, eodem jure uti debet.*

Creditorii a căror creanță n'a ajuns la scadență. Controversă.

Un alt punct controversat în doctrină este acela de a se ști dacă creditorii, a căror creanță n'a ajuns încă la scadență, pot sau nu să exercite drepturile debitorului lor, prin aplicarea art. 974.

Părerea cea mai juridică este, cu bună samă, acea care pune în principiu că creditorii, a căror termen n'a ajuns încă la scadență sau a căror condițiie nu s'a îndeplinit încă, nu pot usa de beneficiul art. 974, pentru că, de și ei pot să iee mĕsuri conservatorii (art. 1016), totuși ei nu pot face acte de executare și, prin urmare, nici acte care pregătesc executarea [5]).

---

[1]) Cpr. Baudry, II, 910. Demolombe, XXV, 101. Laurent, XVI, 395. Larombière, I, art. 1166, No. 21. Giorgio Giorgi, II, 233, 234. Baudry et Barde, I, 632. Vigié, II, 1180. Pand. fr., I, 2697. Cpr C. Dijon. D. P., 71. 2. 46.—*Contrà.* Labbé, *Revue critique*, anul 1856, t. IX, p. 218, No. 18 și 19.

[2]) D. P., 88. 2. 292. Cpr. C. Lyon. *Pand. Périod.*, 86. 2. 362.

[3]) Cpr. T. Huc, VII, 186 și Cas. fr., D. P. 91. 1. 53.

[4]) T. Huc, VII, 186. Demolombe, XXV, 116. Garsonnet, *Tr. de Pr. civ.*, I, No. 120, p. 491, nota 6. Arntz, III, 85. Baudry et Barde, I, 638. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 121. Cpr. C. Grenoble, D. P., 92. 2. 518. Mai vedi încă D. P., 55. 1. 198. D. P., 67. 1. 344.

[5]) Baudry, II, 910. Fuzier-Herman, art. 1166, No. 113. Vigié, II, 1181. Laurent, XVI, 393, 394. Thiry, II, 640. Demolombe, XXV, 100. Giorgio Giorgi, II, 232. Baudry et Barde, I, 629. T. Huc, VII, 186. Garsonnet, *Pr. civ.*, I, § 120, p. 492. Demante, V, 81 bis III. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 120. Marcadé, IV, 493. Pand. fr., I, 2692.—*Contrà.* Mourlon, II, 1171, nota 2. Larombière, I, art. 1166, No 21. Acești din urmă autori consideră pe ne drept exercițiul acțiunei subrogatorie ca un act conservator.

A fortiori deci, acțiunea oblică n'ar aparține creditorilor care n'ar avea o creanță actuală, ci numai o speranță, o eventualitate de creanță [1]). Creanță eventuală.

Creanța creditorului n'are însă nevoe de a fi anterioară dreptului ce el voește a exercita, pentru că toate bunurile debitorului, chiar și acele viitoare, formează gagiul creditorilor sĕi (art. 1718, 1719) [2]). Creditorii anteriori actului.

Toți creditorii a căror creanță ar fi constatată vor putea deci să uzeze de beneficiul art. 974, cu toate că creanța lor n'ar avea dată certă (art. 1182). Dată certă.

In fine, pentru ca creditorii să poată exercita drepturile debitorului lor, trebue ca acesta să refuse sau să neglige de a le exercita însuș. Acțiunea creditorilor va fi deci respinsă de câte ori debitorul va exercita însuș drepturile sale [3]), creditorii avênd, în asemene caz, numai dreptul de a interveni. Casul în care însuș debitorul exercită drepturile sale.

Debitorul a cărui drepturi se exercită de creditorii sei n'are nevoe de a fi pus în întârdiere să'și exercite dreptul seu; legea, în adever, nu cere asemene formalitate și simpla sa negligență este suficientă pentru a da loc la aplicarea art. 974 [4]). Punerea în întârdiere a debitorului. Controversă.

---

[1]) Cpr. C. Lyon și Montpellier. *Pand. Period.*, 86. 2. 362. D. P., 88. 2. 292.

[2]) Laurent, XVI, 396. Demolombe, XXV, 99. Vigié, II, 1179. Pand. fr., I, 2688 Demante, V, 81 bis II. Larombière, art. 1166, No. 21. Baudry et Barde, I, 630. Massé-Vergé, III, § 554, p. 408, 409. Giorgio Giorgi, II, 231. Cas. fr., D. P., 54. 1. 403. C. Bologna, 11 martie 1876, *Riv. giur. Bol.* 1876, 114.

Acțiunea pauliană nu aparține, din contra, creditorilor posteriori actului ce urmează a fi atacat, ci numai acelor anteriori, pentru că actul fraudulos nu aduce nici o pagubă creditorilor posteriori, de oare ce ei nu au putut conta pe bunurile înstrăinate. Veți *infrà*, explic. art. 975, p. 242 urm. Acțiune pauliană. Art. 975.

[3]) Cpr. Laurent, XVI, 392. Demolombe, XXV, 94. Baudry, II, 911. Demante, V, 81 bis IV. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 118. Thiry, II, 640. Pand. fr., I, 2679. Larombière, I, art. 1166, No. 1. T. Huc, VII, 186. Veți și Cas. fr., D. P., 86. 1. 221. C. Orléans. D. P., 84. 2. 37.

[4]) Vigié, II, 1177. Baudry, II, 911. Laurent, XVI, 392. Larombière, I, art. 1166, No. 21. Pand., fr., I, 2685. Giorgio Giorgi, II, 227. Pĕucescu, I, 304. Baudry et Barde, I, 633. Cpr. C. Nîmes, D. P., 80. 2. 247.—*Contrà.* Demolombe, XXV, 102. Demante, V, 81 bis IV. Labbé, *Revue critique*, anul 1856, t. IX, p, 218, No. 18. Marcadé, IV, 493. Garsonnet, *Pr. civ.*, I, § 120, p. 492. Thiry, II, 640.

Remâne însă bine înţeles că, în ori ce caz, acţiunea creditorilor nu este admisibilă de cât dacă ea se întemeiază pe un interes serios şi legitim. Ea va fi deci respinsă de câte ori va fi prematură, frustatorie şi inutilă pentru conservarea drepturilor lor [1]).

Efectele exerciţiului acţiunei subrogatorie.

Foloasele care resultă din acţiunea subrogatorie nu aparţin exclusiv creditorilor cari au exercitat-o. Aceste beneficii intrând în patrimoniul debitorului, se vor împărţi prin analogie între toţi creditorii sei, afară de casul când ar exista între ei cause legitime de preferenţă, adecă un privilegiu sau o ipotecă (art. 1719) [2]).

Această regulă nu sufere excepţie de cât în casurile în care legea conferă creditorului o acţiune directă contra debitorilor debitorului seu.

Art. 1448, 1542. Astfel, zidarii, lemnarii şi toţi lucrătorii întrebuinţaţi la clădirea unui edificiu, au o acţiune directă contra aceluia pentru care lucrarea a fost făcută (comitent) (art. 1448); mandantele, contra persoanei substituite de mandatarul seu (art. 1542, *in fine*), etc. [3]).

---

[1]) Laurent, XVI, 394. Demolombe, XXV, 97. Larombière, art. 1166, No. 21. Pand. fr., I, 2693. Giorgio Giorgi, II, 225. Baudry et Barde, I, 628. Garsonnet, *op. cit.*, I, § 120, p. 492, nota 8. Cpr. D. P., 54. 1. 303. D. P. 70. 1. 64. D. P., 72. 2. 137. D. P., 73. 1. 151. D. P., 75. 1. 147.—Vedi asupra regulei „*Pas d'intéret, pas d'action*", Garsonnet, *Pr. civ.*, I, § 118, p. 470 urm.

[2]) Baudry, II, 912. Baudry et Barde, I, 644. Vigié, II, 1183. Laurent, XVI, 406, 407 urm. Larombière, I, art. 1166, No. 24. Demante, V, 81 bis VI. T. Huc, VII, 214, *in fine*. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 328. Thiry, II, 642. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 122. Pand. fr., I, 2752 urm. Mourlon, II, 1172. Acollas, II, p. 811. Berriat St. Prix, II, 4327. Massé-Veré, III, § 554, p. 409, nota 8. Cpr. Giorgio Giorgi, II, 252 urm.—Vedi însă Demolombe (XXV, 130, 133), care nu admite această soluţie de cât atunci când debitorul a fost pus în causă.

[3]) Vedi Thiry, II, 642, *in fine*. Vigié, II, 1186, *in fine*. Pand. fr., I, 2757 urm. Demolombe, XXV, 139 urm. Garsonnet, *Pr. civ.*, I, § 120, p. 495. Pëucescu, I, 348-356. Laurent, XVI, 409.—Vedi însă Baudry et Barde, I, 645. Larombière, I, art. 1166, No. 27. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 123.

Art. 1753 C. C. fr. şi 611 Pr. civ. rom. Art. 1753 din codul fr. conferă proprietarului o acţiune contra sub-locatarului sau sub-arendaşului până la concu-

Soluția mai sus expusă, după care lucrul judecat față cu creditorul reclamant ar fi oposabil celorlalți creditori, care n'ar fi luat parte la proces, presupune, bine înțeles, că acest creditor a isbutit în pretențiile sale, căci dacă cere-

Condițiile cerute p. ca hotărîrea dobêndită de un creditor să fie oposabilă tuturora.

Controversă.

rența prețului sub-locațiunei sau sub-arendărei, de câte ori locatarul sau arendașul principal a sub-inchirieat sau sub-arendat, potrivit art. 1418, lucrul luat de dênsul în chirie sau în arendă; și se controversează foarte mult chestiunea de a se ști dacă proprietarul are o acțiune directă și personală contra sub-chiriașului sau sub-arendașului, sau numai acțiunea oblică care resultă din art. 974. Pentru a se decide că acțiunea proprietarului este personală și directă, se argumentează din termenii art. 1753 C. C. fr., în care se dice că „sub-locatarul este obligat (*est tenu*) cătră proprietar". Vedi în acest sens, Thiry, IV, 57. Marcadé, VI, art. 1753, p. 496. Troplong, *Louage*, I, 128 și II, 547, 548. Arntz, IV, 1153. Aubry et Rau, IV, § 368, p. 493, 494. Guillouard, *Louage*, I. 339. Duranton, XVII, 161. Cas. fr., D. P., 83. 1. 305. Vedi și L. 5, § 11, Dig., 13, 7, *De pignerat. actione*.—Acest sistem este inadmisibil la noi, unde art. 1753 fr. a fost eliminat din codul civil, și unde nu avem, în această privință, de cât art. 611 Pr. civ., care prevede numai că lucrurile sub-locatarilor și sub-arendașilor, ce se vor afla în locurile ocupate de dênșii, precum și fructele pământului ce le s'au sub-arendat, se vor putea sechestra de proprietar pentru plata chiriei ce datorește chiriașul sau arendașul principal. In adevĕr, neexistând nici un raport juridic între sub-locatar sau sub-arendaș și între proprietar, este contrar principiilor de a se conferi acestui din urmă o acțiune directă și personală contra celor dintâi. Proprietarul nu poate, deci, în legislațiunea noastră, să aibă de cât acțiunea oblică prevĕdută de art. 974 C. C., adecă dreptul de a exercita în contra sub-locatarului sau sub-arendașului acțiunea ce locatarul sau arendașul principal are în contra acestuia. Art. 611 Pr. civ. nu este deci de cât o aplicațiune a art. 974. Dacă această părere se susține de unii în Francia (vedi, de ex., Baudry, III, 694. Laurent, XXV, 202 urm. Cpr. C. Lyon, D. P., 90. 2. 97), apoi, cu atât mai mult această părere este admisibilă la noi, unde art. 1753 din codul fr. lipsește.

Interesul acestei discuțiuni.

Eată acum care este interesul acestei chestiuni. Acțiunea directă este mult mai folositoare de cât acea care resultă din art. 974, pentru că, pe când produsul acestei din urmă acțiuni trebue să se împartă între toți creditorii locatarului sau arendașului principal (art. 1719), ca una ce face parte din patrimoniul sĕu, prin exercițiul acțiunei directe, proprietarul nu va veni, din contra, în concurs de cât cu creditorii personali ai sub-locatarului sau sub-aren-

rea sa ar fi fost respinsă, fără ca debitorul să fi fost pus în causă, hotărîrea dobêndită de dênsul n'ar fi oposabilă nici acestuia, nici creditorilor remaşi în inacţiune, care ar putea, la rêndul lor, să exercite acţiunea oblică prevĕdută de art. 974. Hotărîrea dobêndită faţă cu un creditor, în baza art. 974, n'ar fi deci oposabilă celorlalţi creditori, la caz de perderea procesului, *de cât atunci când debitorul a fost pus în causă*, ceea ce se va întâmpla mai tot-deauna în practică [1]).

---

daşului, depărtând pe creditorii personali ai locatarului sau arendaşului principal. Cpr. Berriat St. Prix, III, 6991. Arntz, IV, 1153. Duranton, XVII, 161.

Ei bine, cu toate aceste, ori care ar fi foloasele acţiunei directe, legiuitorul nostru n'a admis-o, şi proprietarul ne avênd de cât acţiunea oblică, prevĕdută de art. 974, el va percepe preţul sub-locaţiunei sau sub-arendărei până la concurenţa sumei datorite de chiriaşul sau arendaşul principal, în concurenţă cu ceilalţi creditori ai acestui din urmă. Aceste sunt, după noi, adevĕratele principiĭ. Sub-locatarul sau sub-arendaşul va putea însă să opue plăţile făcute fără fraudă pentru termenele expirate, nu însă şi plăţile făcute cu anticipare (art. 611 Pr. civ.). Este deci de mirat cum Curtea noastră supremă a putut să decidă (12 mai 1884), că proprietarul are un privilegiu *chiar asupra lucrurilor sub-locatarilor* (Bulet. 1884, S-a I, p. 411, ultimul considerent). Proprietarul are, ce e dreptul, un privilegiu asupra mobilelor chiriaşului sau arendaşului (art. 1730); nicăire nu se ḑice însă, că el ar avea un privilegiu asupra mobilelor sub-chiriaşilor sau sub-arendaşilor, şi privilegiile, ca ori ce garanţie pe care o acordă legea, sunt de strictă interpretare. Eată deci o decisie care violează legea în mod flagrant, sub cuvênt de o aplica.

[1]) Baudry et Barde, I, 644. Larombière, V, art. 1351, No. 126. Laurent, XVI, 408. Cpr. Garsonnet, *Pr. civ.*, I, § 120, p. 495, nota 22.—Veḑi însă Demolombe (XXV, 124 urm.) şi Aubry et Rau (IV, § 312, p. 122, text şi nota 18), după care hotărîrea dobêndită de un creditor, în baza art. 974, n'ar fi nici într'un caz oposabilă nici celorlalţi creditori, nici debitorului, de câte ori acesta n'a fost pus în causă. In fine, după Colmet de Santerre (V, 81 bis V), hotărîrea dobêndită de unul din creditori faţă cu cei de al treile, în baza art. 974, este oposabilă în toate casurile, ori care ar fi fost resultatul procesului, atât debitorului, cât şi creditorilor remaşi în inacţiune, dacă însă creditorul reclamant a fost autorisat de justiţie a exercita drepturile debitorului sĕu. Veḑi asupra acestei controverse, *infrà*, explic. art. 1201.

Debitorul a cărui drepturi se exercită de creditorul seu, remânênd titular al dreptului, păstrează libera dispoziţiune a dreptului ce'i aparţine, de unde resultă că creditorii sunt, într'o mĕsură oare care, la discreţia debitorului lor, adevĕratul titular al dreptului [1]). Debitorul remâne titular al dreptului. Controversă.

Pentru a înlătura aceste inconveniente, creditorul va face foarte bine să ceară de la debitorul seu cesiunea dreptului exercitat, în care caz el se va folosi singur de beneficiul instanţei, fără ca cesionarul să mai poată, prin un act oare care, împedica efectele cesiunei. (Vigié, II, 1185). Cesiunea dreptului exercitat.

Despre acţiunea pauliană sau revocatorie.

Art. 975.—Ei (creditorii) pot asemenea, în numele lor personal, să atace actele viclene, făcute de debitor în *prejudiciul* [2]) drepturilor lor. (Art. 562, 699, 974, 976, 1264 C. C. Art. 516 Pr. civ. Art. 21, 721 urm. C. com. Art. 1167, § 1 C. fr.).

Art. 976.—Cu toate acestea, (creditorii) sunt datori, pentru drepturile enunciate la titlul succesiunei, acela al contractelor de maritagiŭ şi drepturilor respective ale soţilor, să se conforme cu regulele cuprinse într'ênsele. (Art. 785, 975, 1257 urm., 1264, 1843 C. C. Art. 1167, § 2 C. fr.).

Art. 1264.—Creditorii barbatului pot ataca separaţiunea de patrimonii, pronunţată şi chiar executată cu fraudă în contra drepturilor lor. (Art. 975, 976 C. C. Art. 21 C. com. Art. 628 urm. Pr. civ. Art. 1447 C. fr.).

Art. 721 Codul Com.—Toate actele, plăţile şi înstrăinările făcute în frauda creditorilor, în ori ce timp ar fi fost făcute, trebuesc să fie anulate conform dispoziţiunelor art. 975 din codicele civil. (Art. 21 C. com. Art. 975 C. C. Art. 447 C. com. fr. Art. 708 C. com. italian, 446 belg., 24 german, etc.).

---

[1]) Vigié, II, 1184. Cas. fr., D. P., 62. 1. 248. Sirey, 62. 1. 415. *Contrà.* Thiry, II, 642, *ab initio*, după care, în urma subrogaţiunei creditorului în drepturile debitorului şi în urma notificărei acestei subrogaţiuni, debitorul n'ar mai putea dispune de dreptul care face obiectul acţiunei, el neputênd să'l înstrăineze, nici să confirme o obligaţie anulabilă. Această părere a lui Thiry este consecinţa necesităţei unei subrogaţiuni judiciare, pe care el o admite, ceea ce însă noi n'am admis. (Veḍi *suprà* p. 210).

[2]) Cuvêntul *prejudiciu* nu figurează în textul corespunḍĕtor fr., însă toţi autorii conchid cu drept cuvênt la existenţa lui, căci, fără prejudiciu, nu există acţiune. Veḍi *infrà*, p. 222 urm. Codul civil al Portugaliei (art. 1033, *in fine*) şi alte legiuiri străine prevĕd anume existenţa prejudiciului, ca şi textul nostru.

Definițiune. Acțiunea *pauliană* sau *revocatorie* este acea prin care creditorii, fie pe cale principală, fie pe cale de excepțiune [1]), cer ca actul făcut de debitorul lor, *în frauda* drepturilor lor, să nu le fie oposabil și să fie revocat de justiție.

In acțiunea pauliană, creditorii sunt terții. In această acțiune, creditorii nu mai lucrează, ca în acțiunea subrogatorie, *nomine debitoris*, ci în numele lor propriu, precum o și spune art. 975, ca terții persoane, pentru că debitorul n'ar putea cere revocarea actelor sale, și pentru că creditorii nu pot fi considerați ca representați de debitorul lor, de câte ori acesta lucrează în frauda drepturilor lor. (Vedi *suprà*, p. 195 și *infrà*, p. 221).

Așa dar, în acțiunea subrogatorie (art. 974), creditorii lucrează ca representanți (*ayants cause*) ai debitorului lor (vedi *suprà*, p. 196 și 197, nota 1), ear în acțiunea revocatorie sau pauliană, ca terții persoane; de aceea, vom vedea că ei pot, fără nici o restricție, să administreze proba testimonială și presumpțiunele pentru a stabili frauda [2]).

Excepțiunele oposabile debitorului nu pot fi opuse creditorilor. Din împrejurarea că, în acțiunea pauliană, creditorii lucrează în numele lor propriu și ca terții persoane, mai resultă încă că nu le să poate opune de cei de al treile excepțiunele care sunt oposabile debitorului [3]), pe când, în acțiunea subrogatorie (art. 974), creditorii lucrând în numele debitorului lor, sunt din contra pasibili de toate excepțiile oposabile acestuia. (Vedi *suprà*, p. 212).

Origina și temeiul acțiunei revocatorie sau pauliane.

Origina acțiunei pauliane o găsim în dreptul roman.

Aplicarea tradiției vechi. Legiuitorul nostru, ca și acel francez, mărginindu-se numai a pune principiul, fără nici o desvoltare, trebue, în această materie tradițională, așa precum dice și Curtea din Iași, să recurgem la isvoarele și tradiția romană, unde acțiunea pauliană își are origina sa [4]). Tradiția însă numai

---

[1]) Cpr. Trib. Gorj, *Dreptul* din 1893, No. 29 (G. Stoicescu, președ.). Tribun. Putna, *Dreptul* din același an, No. 15 (D. Tăzlăuanu președ.). Vedi și *infrà*, p. 248, nota 1, *in fine*.

[2]) Cpr. Trib. Iași (M. Sutzu președ.) *Dreptul* din 1883, No. 30.

[3]) Aubry et Rau, IV, § 313, p. 131. Pand. fr., *Act. paulienne*, 285. Baudry et Barde, I, 647. Cas. fr., D. P., 52. 1. 49. C. Gand, 9 aug. 1858. *Belg. judiciaire*, 1858, p. 1399.

Dreptul roman. [4]) C. Iași și Pau. *Dreptul* din 1882, No. 2, p. 14. D. P., 81. 2. 73. Demolombe, XXV, 143 urm. Laurent, XVI, 433. Pand. fr., t. I, *Action paulienne*, 1. Baudry et Barde, I, 646.—Legile

întru atâta va fi urmată, întru cât nu se va deosebi de legislația actuală [1]).

Legiuirele noastre anterioare se ocupă de acțiunea pauliană, admițênd principiile dreptului roman.

Astfel, codul Caragea prevede că „veri-ce lucru va dărui sau va da zestre, sau va vinde datornicul, *spre paguba împrumutătorilor*, se dă înapoi“ ; ear ar. 44, § 10, partea III, cap. 2 din acelaș cod, statornicește că „se strică vênḍarea și cumpărătoarea când se va face vênḍare *spre stricăciunea* împrumutătorilor, și împrumutătorii vor da jalbă.“ [2]). C. Caragea.

Codul lui Andr. Donici prevede de asemene (capit. 8, § 6), că „când creditorii vor simți pre îndatorit cum că, spre păgubirea lor, prin vicleșug ajungênduse cu altul, au înstrăinat Cod. Andr. Donici.

---

romane conțin mai multe dispositiuni, asupra exercițiului acestei acțiuni. Cpr. Instit., § 6, IV, 6, *De actionibus;* Dig., Lib. 42, tit. 8 (în unele ediții, tit. 9), *Quæ in fraudem creditorum*, etc.; Cod., Lib. 7, tit. 75, *De revoc. his quæ in fraudem credit. facta sunt, ut restit.* Această acțiune e calificată de *pauliană* în L. 38, § 4, Dig., 22, 1, *De usuris*, după numele pretorului care a introdus-o. In timpurile primitive, executarea datorielor nu putea fi urmărită de cât asupra persoanei debitorului. Mai târḍiu însă, pretorul acordând creditorilor un drept de gagiu, de și imperfect, asupra bunurilor debitorului, s'a născut ideea de a se putea urmări și bunurile sale și, în adevĕr, pretorul Publius Rutilius, contimporan cu Ciceron, introduce, cel intâi, vênḍarea bunurilor debitorului *(bonorum venditio)*. „*Publius Rutilius bonorum venditionem introduxisse dicitur*“. (Instit. Gaius, IV, § 35). Pănă a nu se admite urmărirea bunurilor debitorului, nu putea deci să fie vorbă de acțiunea revocatorie, care apare ca o consecință a dreptului general de gagiu ce se conferă creditorilor asupra bunurilor debitorului lor. Cpr. T. Huc, VII, 216.—Veḍi asupra acțiunei pauliane, în dreptul roman, Accarias, *Dr. rom.* (ediția a 4-a, 1891), p. 938 și urm., No. 849 urm. Prosper Rambaud, *Dr. rom.*, (Paris, 1893), II, p. 565 urm.; Van Wetter, *Dr. rom.*, II, § 526, p. 248 urm.; Gaston May (*Dr. rom.*, Paris, 1894)., No. 291, p. 584 urm., etc.

[1]) Cpr. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 130, nota 1. Demolombe, XXV, 143. Pĕucescu, I, 361. Laurent, XVI, 433.

[2]) Veḍi asupra acțiunei pauliane, în codul Caragea, un articol a lui Ar. Pascal, *Gazeta Tribun.* din 1860, No. 1 și Trib. Ilfov, 8 dechem. 1861 (N. Blaramberg președ.), *Gazeta Tribun.* din 1862, No. 44, p. 367.

dintru ale sale lucruri cu ori ce chip, macar și prin dare de zestre, au dreptate de a mișca jalobă (ce se numește *pauliană*) și a cere lucrul înstrăinat de la acel ce l'au luat în stăpânire. Deci, când vor dovedi că este la mijloc vicleșug și ajunsătură și cum că, spre păgubirea lor, au voit a împuțina dintru ale sale, atuncea acea înstrăinare nu are temeiŭ. Și această jalobă poate a se mișca *în curgere de un an*, socotinduse anul după ce vor prinde de veste creditorii".

C. Calimach. Cât pentru codul Calimach, el se ocupă despre acțiunea pauliană în capitolul care tratează despre dăruire: „Dacă primitorul darului, dice art. 1285 din acest cod (952 C. austriac) [1]), cu vicleșug se va fi lepădat de stăpânirea lucrului dăruit, se îndatorește a respunde pentru aceasta nu numai el însuș, ci și moștenitorii lui"; ear art. 1286 din acelaș cod (953 C. austriac) adaogă: „Subt tot această mărginire se oboară și acele dăruiri, prin care s'ar fi păgubit creditorii cei de mai înainte. Creditorii cei de mai pe urmă, atunce numai au drit să ceară oborârîrea darului, când vor putea dovedi cum că primitorul darului din vicleșug se alcătuise cu datoriul spre paguba creditorilor" [2]).

Baza acțiunei pauliane. Am vĕdut că origina acțiunei pauliane este dreptul roman. Baza acestei acțiuni este, ca și în acțiunea subrogatorie, dreptul general de asigurare ce creditorii au asupra bunurilor debitorului lor (art. 1718, 1719); căci ea tinde

Dreptul străin. [1]) Art. 952 și 953 din codul austriac, corespundĕtori cu art. 1285, 1286 din codul Calimach, nu sunt singurele dispositiuni care se ocupă de acțiunea pauliană. In Austria, mai există încă, în această privință, o lege specială, și anume, legea din 16 martie 1884, asupra anulărei actelor frauduloase privitoare la bunurile unui debitor insolvabil. (*Gesetz über die Anfechtung von Rechtshandlungen, welche das Vermögen eines zahlungsunfähigen Schuldners betreffen*). Vedi asupra acestei legi, Steinbach, *Commentar zu den Gesetzen von 16 März 1884*; Menzel, *Das Anfechtungsrecht der Gläubiger*; Geller, *Das Anfechtungsgesetz mit Erläuterungen aus des Materialien*, etc. Cpr. și legea germană din 21 iulie 1879, privitoare la anularea actelor frauduloase a unui debitor, afară de casurile de faliment (*Gesetz, betreffend die Anfechtung von Rechtshandlungen eines Schuldners ausserhalb Konkursverfahrens*). Noul cod german, promulgat la 1896, nu conține nici o dispositie asupra acțiunei pauliane, tocmai din causa acestei legi, care regulează materia.

[2]) Osebit de aceste dispositiuni, mai sunt încă și altele care vorbesc de acte făcute spre păgubirea creditorilor. Vedi, de ex., ar. 1959 C. Calimach, citat *suprà*, p. 88, nota 1.

a face să reintre în patrimoniul lor bunurile ce ei au înstrăinat *în mod fraudulos* [1]).

Prin micșorarea patrimoniului seu, debitorul comite un delict civil (art. 998) și cauzează o daună a cărei reparare creditorii pot s'o urmărească atât în contra autorului acestui fapt daunator, cât și în contra complicilor sei, pentru că toate bunurile debitorului servesc spre asigurarea comună a creditorilor sei (art. 1718, 1719).

Este adevĕrat că creditorii nu se pot plênge de datoriele și înstrăinările contractate *de bună credință* de cătră debitorul lor, de și ele micșorează patrimoniul seu, pentru că ei nu aveau de cât să stipuleze o siguranță sau o garanție reală, de ex., o ipotecă, un amanet, etc. Cu toate acestea, legiuitorul nu poate să tolereze frauda debitorului, pentru că, în actele frauduloase, precum am mai spus-o, creditorii n'au fost representați de debitorul lor. Ei sunt deci terții persoane, și de aceea legea le dă dreptul de a cere de la justiție, *în numele lor personal*, revocarea actelor viclene făcute de debitor în paguba și frauda drepturilor lor. Vedi *suprà*, p. 195 și 218.

Condițiile cerute pentru exercițiul acțiunei pauliane.

Pentru ca acțiunea pauliană să poată avea loc, se cer două condiții: 1° Prejudiciul sau paguba (*eventus damni*); 2° Frauda debitorului (*consilium fraudandi*). „*Fraudis interpretatio semper in jure civili non ex eventu duntaxat, sed ex consilio quoque desideratur*“. (L. 79, Dig., 50, 17). Acte cu titlu gratuit.

De câte ori actul este *cu titlu oneros*, se mai cere încă ca cel de al treile, care a contractat cu debitorul, să fie complice al fraudei (*conscius fraudis*) (L. 6, § 8 și L. 10, § 2, Dig., 42, 8, *Quæ in fraudem creditorum*). Acte cu titlu oneros.

[1]) Cpr. Thiry, II, 643. Arntz, III, 86. Giorgio Giorgi, II, 261. Acțiunea pauliană are deci de bază, pe de o parte, principiul că ori ce faptă a omului, care cauzează altuia o pagubă, obligă pe acela din a cărui greșală s'a ocasionat a o repara (art. 998) (cpr. Trib. Gorj, *Dreptul* din 1893, No. 29, p. 232), ear pe de alta, principiul că nimene nu se poate înavuți pe nedrept în paguba altuia. „*Jure naturæ æquum est, neminem cum alterius detrimento et injuria fieri locupletiorem*“. (L. 206, Dig., 50, 17, și L. 14, Dig., 12, 6, *De condictione indebiti*).

Prima condiție.—Prejudiciu.—Eventus damni.

Pentru ca acțiunea pauliană să poată avea loc, trebue mai înainte de toate, ca actul debitorului să aducă o pagubă sau un prejudiciu creditorului [1]).

Textul nostru, mai exact de cât acel francez, o spune anume în partea sa finală. (Cpr. art. 522 și 699, care vorbesc de asemene de *paguba* creditorilor).

Actul nu este daunator creditorilor de cât atunci când el face să nască sau cel puțin mărește insolvabilitatea anterioară a debitorului [2]).

Insolvabilitatea debitorului.

Pentru ca acțiunea pauliană să fie primită, se cere deci ca să se stabilească, pe de o parte, de creditorul reclamant [3]), că debitorul este insolvabil, ear pe de altă parte, că această insolvabilitate resultă, cel puțin în parte, dacă nu în totul, din actul atacat; căci dacă au remas destule bunuri în averea debitorului spre a plăti pe creditorii sei, sau dacă insolvabilitatea este posterioară actului atacat, actul n'a adus nici o pagubă creditorilor și acțiunea pauliană nu va avea loc.

---

[1]) Cpr. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1875, p. 264. Bulet. 1878, p. 166. Bulet. 1879, p. 811. Baudry et Barde, I, 650. Baudry, II, 917. Demolombe, XXV, 176, 177. Laurent, XVI, 434. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 113, nota 13. Fuzier-Herman, II, art. 1167, No. 81 urm., și toți autorii.

[2]) Cpr. Cas. rom., S-a 1, Bulet. 1887, consid. de la p. 447. Bulet. S-a 1, 1878, p. 167. C. Craiova și Trib. Suceava. *Dreptul* din 1890, No. 69 și 73. C. din București. *Dreptul* din 1888, No. 56 și din 1895, No. 50. Trib. Iași. *Dreptul* din 1883, No. 30. Trib. Ilfov (sentință dată sub legea veche). *Gazeta Tribun.* din 1862, No. 44, p. 367. Thiry, II, 646. Baudry, II, 917. Arntz, III, 89. Marcadé, IV. 497. Laurent, XVI, 434, *in fine*, 435. Demolombe, XXV, 176. Pand. fr., t. II, *Action paulienne*, 38. Vigié, II, 1197. Mourlon, II, 1174. C. N. Toneanu, *Cur. judiciar* din 1894, No. 4. Baudry et Barde, I, 650. Larombière. I, art. 1167, No. 16, și toți autorii. Cpr. L. 1 și L. 5, Cod., 7, 75, *De revocandis his, quæ in fraudem creditorum*, etc.— In cât privește necesitatea prejudiciului în casul (art. 699, vedi t. III a lucrărei noastre, p. 355 și Baudry et Wahl, *Success.*, II, 2375.

[3]) Cpr. Baudry, II, 917. Proba este pusă în sarcina reclamantului (art. 1169), conform regulei *Actori incumbit probatio.* Vedi tr. nostru în limba fr., p. 394, nota 1 și *infrà*, p. 233. Dacă debitorul pretinde că actul atacat nu l'a făcut insol-

Acțiunea pauliană este deci o acțiune subsidiară, care nu poate fi exercitată de cât în caz de insolvabilitate a debitorului [1]; de unde resultă că cel de al treile, în contra căruia se cere revocarea actului, poate să invoace beneficiul de discuțiune, cerênd ca creditorul să urmărească mai întâi averea debitorului, și numai în caz de a se constata insolvabilitatea lui, să continue acțiunea începută [2]. Beneficiul de discuțiune.

Dacă debitorul nu este în stare de faliment sau de insolvabilitate notorie, prejudiciul nu se poate constata de cât prin urmărirea întregei sale averi, mobile și imobile [3]. Urmărirea averei debitorului.

---

vabil, el este acela care trebue să stabilească că-i a remas încă avere suficientă pentru a despăgubi pe creditorul pretins fraudat. Trib. Suceava. *Dreptul* din 1890, No. 69. *Reus in excipiendo fit actor.* (L. 1, Cod., 4, 19, *De probationibus).*

[1]) Apreciarea solvabilității sau insolvabilității debitorului, precum și a fraudei, este o chestie de fapt, care scapă de censura casației. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1884, p. 539. Bulet. 1890, p. 1100. *Dreptul* din 1890, No. 67. Trib. Gorj, *Dreptul* din 1889, No. 35.

[2]) Thiry, II, 646. Demolombe, XXV, 179. Mourlon, II, 1174. Baudry et Barde, I, 653. Laurent, XVI, 437. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 87. Al. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 10, p. 75. Pand. fr., t. II, *Action paulienne*, 43.

Discuțiunea prealabilă a bunurilor debitorului nu poate fi ordonată de judecători din oficiu (Demolombe, XXV, 185. Larombière, I, art. 1167, No. 17. Baudry et Barde, I, 653. Pand. fr., t. II, *v° cit.*, 44), nici să fie propusă de cel de al treile pentru prima oară înaintea Curței de casație. Pand. fr., *loco* și *v° cit.*

[3]) Cas. rom., S-a I. Bulet. 1887, p. 447. Trib. Gorj. *Dreptul* din 1889, No. 35. Cpr. C. Colmar. D. P., 57. 2. 88. Baudry, II, 917. Larombière, art. 1167, No. 17. Mourlon, II, 1174. Acollas, II, p. 813, 814. Dacă debitorul este în stare de faliment sau de insolvabilitate notorie, discuțiunea bunurilor sale este inutilă. Laurent, XVI, 436. „Considerând, dice cu drept cuvênt tribunalul din Iași, într'o causă celebră în care am luat și noi parte ca avocat, unde era vorba de anularea unei creanțe de 26000 de napoleoni (afacerea Inge-Meierhoffer, 9 fevr. 1873, M. Sutzu președ.) că, de și, pentru a se stabili insolvabilitatea debitorului, cea mai sigură probă se face prin discuțiunea bunurilor acestuia, totuși, atunci când insolvabilitatea este vădită și manifestă, sau când poate fi dovedită prin acte scrise și fapte notorii, ar fi de prisos a se mai administra prin discuțiunea bunurilor o probă ce se poate stabili și fără acest mijloc, etc... „*Dreptul* din 1883, No. 30. Vedi și Cas. rom., S-a I, în aceiaș afacere. Bulet. 1887, considerentul de la p. 446, 447. Cpr. Tribun. Le Mans, *Dreptul* din 1891, No. 29. Falimentul sau insolvabilitatea debitorului.

Condițiunea prejudiciului ne aduce a vorbi despre o chestiune controversată. Actele prin care debitorul ar fi neglijat de a se înavuți pot ele fi atacate prin acțiunea pauliană, ca și acele prin care el ar fi micșorat patrimoniul seu?

Primirea unei donațiuni. Controversă.

De exemplu, debitorul refusă de a primi o donațiune; creditorul poate el s'o accepte pentru dênsul? Negativa era admisă la Romani [1]) și este admisibilă și astăzi, pentru că donatarul ne devenind proprietar de cât în virtutea acceptațiunei sale (art. 814), prin refusul donațiunei el nu micșorează patrimoniul seu, ci negligează numai de a'l mări, și creditorii nu pot avea nici o acțiune în privința unui bun asupra căruia debitorul lor n'a fost nici odată proprietar. Acțiunea pauliană fiind o acțiune revocatorie, creditorii n'ar avea, în specie, ce revoca, pentru că debitorul n'a făcut nici un act, ci a remas numai în inacțiune [2]).

Primirea unei moșteniri.

Creditorii unui moștenitor ar putea însă astăzi să ceară anularea renunțărei la moștenire făcută în paguba și frauda lor, și să exercite dreptul succesoral al debitorului lor, primind moștenirea *ab intestat* sau legatul în numele lui (art. 699), pentru că moștenitorul fiind proprietarul moștenirei *a die mortis* (art. 644, 899, § 1), debitorul prin renunțarea sa a micșorat patrimoniul seu [3]).

---

[1]) „*Pertinet edictum ad deminuentes patrimonium suum, non ad eos qui, id agunt, ne locupletentur*". (L. 6, Pr., Dig., 42, 8). Vedi și L. 134, Dig., 50, 17, unde se dice: „*Non fraudantur creditores cùm quid non adquiritur a debitore, sed cùm, quid de bonis diminuitur*". Mai vedi încă legile citate în t. III a lucrărei noastre, p. 355, nota 1. Vedi și p. 247.

[2]) Baudry, II, 917. Baudry et Barde, I, 656. Thiry, II, 645. Vigié, II, 1175, 1195. Arntz, III, 92. Laurent, XVI, 438, 439. Marcadé, IV, 498. Demante, V, 82 bis III. Fuzier-Herman, art 1167, No. 4. Guillouard, *Action paulienne*, p. 227. Pand. fr., *eod v°*, 116. T. Huc, VII, 218. Vedi *suprà*, p. 205 și t. IV a lucrărei noastre, p. 122, nota 3, unde citațiile sunt greșite.—*Contrà*. Demolombe, XXV, 166. Larombière, art. 1167, No. 10. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 134. Duranton, X, 569 urm.

[3]) Vedi t. III a lucrărei noastre, p. 354 urm. Vedi și *suprà*, p. 206.—Creditorii personali ai moștenitorului ar putea de asemene să ceară revocarea acceptărei unei moșteniri insolvabile făcută în mod fraudulos de debitorul lor. Cpr. Demolombe, XXV, 155. Giorgio Giorgi, II, 323. Acest drept nu aparține însă creditorilor moștenirei, adecă a defunctului, ei avênd numai dreptul de a cere separarea de patrimonii (art. 781, 1743). Cpr. Demolombe, XXV, 156. Giorgio Giorgi, *loco cit.* Larombière, I, art. 1167, No. 9. Vedi și p. 246.

A doua condițiune.—Frauda debitorului (Consilium fraudandi ex parte debitoris).

Pentru ca acțiunea pauliană să poată fi primită, mai trebue încă ca creditorul reclamant să dovedească că debitorul n'a făcut înstrăinarea de cât în scopul de a aduce o pagubă creditorului. Debitorul, cu alte cuvinte, trebue să știe că actul sevêrșit de dênsul îl face insolvabil sau îi mărește insolvabilitatea și aduce o pagubă creditorilor sei [1]). „Considerând, dice Curtea din Craiova (*Dreptul* din 1890, No. 73), că frauda există de câte ori debitorul a știut că făcênd actul cauzează un prejudiciu creditorului și'l pune în imposibilitate de a'și realisa creanța sa", etc... Acesta este, în specie, sensul tradițional al cuvêntului fraudă [2]).

Dacă intenționea răutăceoasă din partea debitorului lipsește, actul lui va fi deci respectat, ori cât de daunator ar fi, pentru că creditorii nestipulând nici o garanție reală de la dênsul, trebue să sufere toate consecințele administrațiunei sale, chiar dacă această administrație n'ar fi bună.

Această condiție, adecă cunoștința ce debitorul are că prin actul seu aduce o pagubă creditorilor sei, este neapărată chiar în privința actelor cu titlu gratuit, de ex., în materie de donațiune, de renunțare la usufruct (art. 562) [3]), de renunțare la o moștenire (art. 699) [4]), etc., de și aceste două din urmă texte nu vorbesc de fraudă, ci numai de *pagubă*, pentru că paguba este aici sinonimă de fraudă, și pentru că acțiunea pauliană nu poate să existe fără fraudă [5]) (art. 975). Frauda este necesară și pentru actele cu titlu gratuit. Controversă.

[1]) Vedi Baudry, II, 918. Baudry et Barde, I, 657. Marcadé, IV, 497. Demante, V, 82 bis VIII. T. Huc, VII, 220. Mourlon, II, 1175. Giorgio Giorgi, II, 272. Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, VII, 318. Laurent, XVI, 441. Demolombe, XXV, 185 urm. Vigié, II, 1198. Cpr. Cas. fr. și Trib. Vitré, D. P., 94. 1. 263. *Pand. Période.*, 88. 2. 26. Trib. Besançon. *Pand. Période.*, 93. 2. 339. C. București și Craiova. *Dreptul* din 1888, No. 56 și din 1890, No. 73.

[2]) *„Quamvis non proponatur consilium fraudandi habuisse, tamen qui creditores habere se scit, et universa bona sua alienavit, intelligendus est fraudandorum creditorum consilium habuisse"*. (L. 17, § 1, Dig., 42, 8, *Quæ in fraudem creditorum*, etc.).

[3]) Vedi t. II a lucrărei noastre, p. 650, text și nota 2.

[4]) Vedi t. III a lucrărei noastre, p. 355 urm. Cpr. și Baudry et Wahl, *Success.*, II, 2376 urm.

[5]) Baudry et Barde, I, 658 urm. Marcadé, IV, 497. Larombière, 1, art. 1167. No. 14. Demolombe, XXV, 194 urm. Lau-

Această soluţie, formal admisă în mai multe legislaţiuni străine [1]), era admisă atât în dreptul roman [2]) cât şi în vechiul drept francez [3]).

Despre complicitatea celor de al treile.

Am vĕdut că una din condiţiunele esenţiale ale acţiunei pauliane este frauda sau reaua credinţă a debitorului. Naşte însă chestiunea de a se şti dacă şi cel de al treile, care a contractat cu dênsul, trebue să fi participat şi el la frauda debitorului, sau cel puţin să fi avut cunoştinţă de ea? La această chestiune se respunde prin o distincţie tradiţională:

Acte cu titlu oneros.

De câte ori este vorba de un act cu titlu oneros [4]), vênda-

---

rent, XVI, 443 urm. T. Huc, VII, 221. Pĕucescu, I, 384. Arntz, III, 91. Grenier, *Donations*, I, 93. Baudry, II, 918. Tot în acest sens este şi jurisprudenţa. Veḑi D. P., 65. 1. 19. D. P., 83. 2. 107. *Pand. Période.*, 86. 2. 341. Cpr. şi C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1887, No. 29. *Pand. Période.*, 93. 2. 339.—Cu toate acestea, chestiunea este controversată, şi unii cer frauda debitorului numai în privinţa donaţiunelor, nu însă şi în privinţa renunţărilor prevĕḑute de art. 652 şi 699 (Demante, V, 82 bis IX şi X. Thiry, II, 125 şi 647. Duranton, X, 578. Vigié, II, 1199. Cpr. C. Rennes, D. P., 77. 2. 137); ear alţii cer numai prejudiciul sau paguba, de câte ori este vorba de un act cu titlu gratuit, fie o donaţiune sau o simplă renunţare. Veḑi în acest din urmă sens, Aubry et Rau, IV, § 313, p. 135, text şi nota 18. Massé-Vergé, III, § 355, p. 414. Duvergier asupra lui Toullier, III, partea II, 354, nota 1. Acest sistem este formal consacrat în codul portughez. Veḑi nota următoare.

Dreptul străin.

[1]) Cpr. art. 1377 C. olandez; art. 1235, § 2, C. italian, etc. Veḑi, în privinţa acestui din urmă cod, Giorgio Giorgi, *op. cit.*, II, 270 şi 286.—După codul portughez (art. 1035), actul sau contractul cu titlu gratuit poate fi revocat, chiar când părţile contractante au fost de bună credinţă.

[2]) Veḑi L. 1; L. 6, §§ 8 şi 12; L. 10, § 1, Dig., 42, 8 şi L. 79, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui.*

[3]) Pothier, *Oblig.*, II, 153 şi *Tr. de la communauté*, VII, 533. Ricard, *Donations*, S-a III, No. 747 urm.

[4]) Câte odată chestiunea de a se şti dacă un act este cu titlu oneros sau cu titlu gratuit nu este tocmai uşoară de resolvit.

Ipoteca conferită prin un act de donaţiune.

Astfel, ipoteca conferită prin un act de donaţiune, spre a asigura executarea contractului, este un act cu titlu gratuit, pentru că ea nu este de cât accesoriul contractului principal, adecă a donaţiunei.

Dacă însă ipoteca n'a fost constituită odată cu contrac-

re, schimb, contract dotal, etc., acțiunea pauliană nu va avea loc de cât dacă cel de al treile a fost complice al fraudei

---

tul care face să se nască creanța și a cărui accesoriu ea este, ci mai târdiu, jurisprudența și doctrina fac următoarea distincțiune: Ipoteca este un act cu titlu gratuit, de câte ori ea a fost conferită pur și simplu pentru a asigura plata unei creanțe *neexigibile* și, în asemene caz, ea va putea să fie anulată, cu toate că creditorul ipotecar n'ar fi fost complice al fraudei. Cpr. C. Douai și Cas. fr., D. P., 46. 2. 154. Répert. Dalloz, *Supplém.*, tom. IV, v° *Contrat de mariage*, 343, nota 1, p. 67. Baudry et Barde, I, 669.

Casul în care ipoteca este un contract cu titlu oneros.

Dacă ipoteca a fost, din contra, constituită pentru asigurarea unei creanțe *exigibile*, ea are caracterul unui act cu titlu oneros, pentru că, de și ea este o adevarată favoare de câte ori debitorul nu era obligat la constituirea ei, totuși, după cum foarte bine dice Curtea de casație din Francia, debitorul unei sume exigibile, care constitue o ipotecă în folosul creditorului acestei sumi, nu face de cât să'i acorde ceea ce acesta ar fi putut cere în justiție; de unde și conclusiunea neaparată că asemene concesiune întrunește toate caracterele unui contract cu titlu oneros. Cpr. Cas. fr., D. P., 83. 1. 296 și Baudry et Barde, I, 669.

Fidejusiune.

Unele acte sunt cu titlu gratuit față cu debitorul, și cu titlu oneros față cu terțiul care a contractat cu dênsul. Astfel, creditorii aceluia care s'a constituit fidejusor (art 1652 urm.) nu vor putea să atace acest act prin acțiunea pauliană, de cât dacă creditorul, în folosul căruia fidejusiunea a fost consimțită, este complice al fraudei. Cpr. Cas. fr., D. P., 54. 1. 248 și Sirey, 55. 1. 751. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 140. Baudry et Barde, I, 670. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, II, 305. Pëucescu, I, 421.

Constituirea de zestre. Controversă.

Chestiunea de a se ști dacă constituirea de zestre este sau nu un contract cu titlu oneros, a dat loc la discuțiuni în jurisprudență și mai cu samă în doctrină. Jurisprudența privește generalmente asemene contract ca un act cu titlu oneros, fără a distinge între femee și barbat. Cpr. D. P., 47. 1. 241. D. P., 48. 1. 172. D. P., 79. 1. 416. D. P., 45. 2. 50. D. P., 47. 4. 169. D. P., 50. 2. 194. D. P., 79. 2. 6. *Pand. Périod.*, 88. 2. 26.—Curtea noastră supremă a considerat, din contra, sub legea veche (codul Caragea), constituirea de zestre ca un contract cu titlu gratuit, însă numai față cu persoana înzestrată. Vedi Bulet. Cas. S-a civilă, anul 1868, p. 55: „Considerând, dice această decisiune, că de și constituirea unei dote, este în adevĕr, achitarea unei obligațiuni, cu toate aceste însă, ea este un contract cu titlu gratuit, de oare ce persoana în favoarea căreia se constitue actul dotal, adecă înzestratul, nu este supus la nici o obligațiune cătră înzestrător, în vreme ce, din contra, con-

(*conscius fraudis*), adecă dacă el a ştiut că înstrăinarea la

tractele constituite cu titlu oneros nu pot avea existenţă, dacă nu există o reciprocitate de obligaţiuni între părţile contractante, şi prin urmare, recurentul face o eroare de drept propuind că un act dotal este un contract cu titlu oneros, etc.".

Doctrina face însă mai multe distincţiuni, pe care le vom face şi noi.

Casul în care constituirea dotei emană de la femee. Act cu titlu oneros.

Şi mai înainte de toate, în cât priveşte ipoteza în care constituirea zestrei ar emana de la femee, nu mai încape îndoeală că ea este un contract cu titlu oneros, pentru că, în asemene caz, barbatul nu este un donatar, ci primeşte zestrea spre a susţine sarcinele căsătoriei, *ad sustinenda onera matrimonii* (art. 1233 C. C.), spre întimpinarea însărcinărelor căsătoreşti, după cum se exprimă art. 1622 din codul Calimach (1218 C. austriac); de unde şi conclusiunea că, dacă constituirea zestrei din partea femeei a fost făcută în frauda creditorilor sei, revocarea nu va putea să aibă loc de cât sub condiţiunea de a se stabili că barbatul a fost complice al fraudei. Cpr. Baudry et Barde, I, 672. Baudry, Le Courtois et Surville, *Contrat de mariage*, I, 242. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 138. Laurent, XVI, 455, p. 530. Pĕucescu, I, 411. Fuzier-Herman, *C. civ.*, II, art. 1167, No. 142. Cas. fr., D. P., 49. 1. 324.

Casul în care dota a fost constituită de o a treia persoană. Act cu titlu oneros faţă cu barbatul, şi cu titlu gratuit faţă cu femeea înzestrată. Controversă.

De câte ori dota este constituită de un al treile (rudă sau străin), există două convenţiuni, una între constituitor şi viitoarea soţie, care fiind o liberalitate, este un contract cu titlu gratuit, şi a doua, acea între femee şi viitorul soţ, care este un contract cu titlu oneros, pentru că acest din urmă joacă rolul unui achisitor cu titlu oneros, a unui *cumpărător* sau a unui *creditor*, după expresia jurisconsultului Iulian,.. *quodammodo creditor aut emptor intelligitur, qui dotem petit* (L. 19, Dig., 44, 7, *De oblig. et action.*; vedi şi L. 25, § 1, *in fine*, Dig., 42, 8, *Quæ in fraud. credit.*); de unde şi conclusiunea că contractul dotal nu va putea fi anulat pe calea acţiunei pauliane, în privinţa barbatului, de cât dovedinduse reaua sa credinţă şi complicitatea lui. „Considerând, dice Curtea noastră supremă, că de şi legea nu arată precis şi categoric cum trebue să se considere contractul dotal, totuşi, după natura lui şi după raporturile juridice la care el dă naştere între înzestrător, femeea înzestrată şi barbat, nu poate fi privit de cât ca un act gratuit pentru femee şi oneros pentru barbat, căci femeea primeşte dota de la înzestrător, fără să se oblige la ceva, pe când barbatul nu primeşte, in realitate, de cât usufructul ei, şi încă chiar şi pe acesta cu obligaţiunea de a'l întrebuinţa în susţinerea sarcinelor căsătoriei; că astfel fiind, instanţele de fond sunt datoare, când actul

care el a participat era prejudiciabilă creditorului,.. *qui*

---

dotal este atacat de fraudulos, să se conducă, în soluțiunea ce sunt chiemate a da, de regulele privitoare la actele gratuite sau oneroase, după cum el va fi atacat față de femee sau față de barbat", etc... (Bulet. Cas., S-a 1, anul 1891, p. 178). Cpr. Tribun. Mehedinți, *Dreptul* din 1882, No. 84. Vedi și Cas. belg., D. P., 94. 2. 316. Cpr. Laurent, XVI, 452, 455. Baudry et Barde, I, 673 urm. Demolombe, XXV, 211 urm. Baudry, Le Courtois, etc., *Contrat de mariage*, I, 243. Larombière, I, art. 1167, No. 34. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 139, text și nota 27. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, II, 299 urm. Ar. Pascal, în *Gazeta tribun.*, anul 1860, No. 1, p. 2. Cu toate aceste, chestiunea este controversată, și unii consideră contractul dotal ca un act cu titlu gratuit atât în privința barbatului cât și a femeei înzestrate (Krug-Basse, *Revue critique*, t. XIV, anul 1859, p. 257. Campas, *De la révocation des actes faits en fraude*, 49. Duranton, X, 579. C. Riom, decisie casată, D. P., 45. 2. 91); ear alții îl consideră ca un act cu titlu oneros, în privința ambelor părți. Vedi în acest din urmă sens, Bédarride, *Du dol et de la fraude*, IV, 1470 urm. Pĕucescu, I, 413 urm. Tot în acest sens este și jurisprudența. Cpr. D. P., 48. 1. 66 și 2. 153. D. P., 62. 1. 298. D. P., 79. 1. 416. Trib. Teleorman (I. Ph. Gheţu preşed.) *Curierul judiciar* din 1896, No. 1. Vedi asupra acestei controverse, t. IV a lucrărei noastre, p. 363, nota 1 și Pand. fr., Répert. t. II, *Action paulienne*, 132 urm. Mai vedi încă Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, VII, 325 urm.

Casul în care dota a fost constituită în folosul barbatului. Controversă.

Venim, în fine, la ultima ipoteză care se poate întâmpla, și anume, la acea în care zestrea ar fi fost constituită de un părinte sau de un străin, direct în folosul barbatului. Jurisprudența vede și aici un contract cu titlu oneros. (Cpr. Cas. fr., C. Bourges, Bordeaux, etc. D. P., 48. 1. 66 și 2. 153. D. P., 71. 2. 108. D. P., 79. 2. 6. D. P., 87. 1. 257. *Pand. Périod.*, 87. 1. 100. D. P., 88. 2. 42, etc. *Idem.* Pĕucescu, I, 419. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 135. Doctrina însă respunde cu drept cuvênt că contractul, în specie, este cu titlu gratuit, întocmai ca și constituirea zestrei făcută de un al treile femeei. Vedi în acest sens, Baudry et Barde, I, 676. Demolombe, XXV, 214. Laurent, XVI, 453. Larombière, I, art. 1167, No. 34. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 140. C. Caen, 7 martie 1870. D. P., 70. 2. 97; Sirey, 70. 2. 281, și nota lui Labbé. Curtea din Caen discută chestiunea de a se ști dacă donațiunea făcută barbatului prin contractul de căsătorie este un act cu titlu oneros sau cu titlu gratuit, și o resolve în acest din urmă sens pe motive puternice, nu din causa aplicărei art. 975, ci a art. 721, 722 C. comercial; însă, și într'un caz și în altul, chestiunea este aceiaș.

sciens debitorem in fraudem creditorum hoc facere [1]). Deci, dacă cel de al treile n'a ştiut că actul sĕvêrşit de dênsul împreună cu debitorul aduce vre o pagubă creditorilor, ceea ce se apreciază în mod suveran de judecătorii fondului, acţiunea pauliană nu poate avea loc [2]). *„Quare si quid in fraudem creditorum factum sit*, **si tamen is qui cepit, ignoravit**, *cessare videntur verba edicti"*. (L. 6, § 8, Dig., 42, 8, *Quæ in fraudem creditorum*).

Acte cu titlu gratuit.

Dacă actul este însă cu titlu gratuit (donaţiune, etc.), complicitatea terţiului nu se mai cere. Această distincţiune, pe care Romanii o făceau între actele cu titlu oneros şi acele cu titlu gratuit [3]), este admisă fără nici o contradicere atât în doctrină cât şi în jurisprudenţă. „Considerând, dice tribunalul de Ilfov, într'o sentinţă dată sub le-

---

Donaţiunea făcută de unul din soţi celuilalt prin contractul de căsătorie. Act cu titlu gratuit.

Dar dacă toate chestiunele care le am examinat mai sus sunt controversate, nu mai încape îndoială că donaţiunea ce unul din viitorii soţi ar face celuilalt soţ prin contractul de căsătorie (art. 936), nu'şi perde caracterul seu de liberalitate. Deci, dacă asemene donaţiune ar fi atacată ca făcută în frauda creditorilor dăruitorului, revocarea se va pronunţa de justiţie, cu toate că soţul gratificat n'ar fi fost de rea credinţă. Baudry et Barde, I, 679. T. Huc, VII, 222. Demolombe, XXV, 217. Giorgio Giorgi, II, 303. C. Pau, 17. dechembrie 1890, D. P., 1892. 2. 18. Cpr. C. Dijon, 11 aug. 1858. D. P., 58., 2. 189.

[1]) L. 6, § 8, Dig., 42, 8, *Quæ in fraudem creditorum*. Vedi şi L. 10, § 2, Dig., *eod. tit.*, unde se dice : *„Quod ait pretor* **sciente**, *sic accipimus, te conscio et fraudem participante"*.

[2]) Vedi în acest sens, Cas. rom., C. Craiova şi Bucureşti, Trib. Mehedinţi, Iaşi, Ilfov, Suceava, etc. Bulet. Cas., S-a I, 1887, p. 440 şi 1891, p. 148. *Dreptul* din 1890, No. 69 şi 73. *Dreptul* din 1887, No. 23; din 1885, No. 47; din 1884, No. 33 şi 62; din 1883, No. 14, 19 şi 30. *Dreptul* din 1882, No. 84. Cpr. C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1895, No. 50. In cât priveşte jurisprudenţa franceză, vedi, între decisiile cele mai recente, D. P., 88. 2. 259. D. P., 92. 2. 198. *Pand. Période.*, 93. 2. 239. D. P., 95. 1. 486. *Pand. Période.*, 96. 1. 22. D. P. 96. 1. 519. Cpr. Laurent, XVI, 446 urm. Demolombe, XXV, 196, 203. T. Huc, VII, 220. Baudry, II, 919. Vigié, II, 1200. Baudry et Barde, I, 660. Répert. Dalloz, *Supplém. Oblig.*, 344 urm. Demante, V, 82 bis XI. Larombière, I, art. 1167, No. 30. Thiry, II, 648. Mourlon, II, 1176. Pand. fr., II, *Action paulienne*, 83 urm., şi toţi autorii.

[3]) *„Si cui donatum est, dicimus non esse quærendum an sciente eo cui donatum, gestum sit; sed hoc tantum, an fraudentur creditores"*. (L. 6, § 11, Dig., 42. 8). Cpr. şi L. 6, § 13, Dig., *eod tit.*

gea veche (8 dechembrie 1861, N. Blaramberg președ.), că, în dreptul roman și în legislațiunele străine, ceea ce se cere spre a se da loc la acțiunea în revocațiune (pauliană), este frauda; că elementele ce o constituesc sunt voința de a vatama și prejudiciul real causat creditorilor; că, dacă obicinuit se mai cere și o altă condițiie, adecă complicitatea persoanei căreia s'a dat lucrul, *această condițiie nu este cerută* [1]) *de câte ori este vorba de o liberalitate, de un act cu titlu gratuit*" etc... [2]).

Așa dar, doctrina și jurisprudența disting între actele cu titlu oneros și acele cu titlu gratuit. Eată pe scurt motivele acestei distincțiuni tradiționale: Creditorii care exercită acțiunea pauliană cer repararea unui prejudiciu, *certant de damno vitando*. Dacă asemene acțiune se îndreptează contra unui achisitor cu titlu oneros, situațiunea creditorului este egală cu acea a dobênditorului, fiind că și acesta urmărește repararea unei pagube *(certat de damno vitando)*, de oare ce el a dat un echivalent în schimbul bunului dobêndit de la debitor. Ambele părți fiind deci în aceiaș posițiie, *in pari causa*, preferența se va da celui de al treile care a contractat de bună credință cu debitorul: „*In pari causa, melior est causa possidentis*, sau *In pari causa possessor haberi debet*". (L. 128, Dig., 50, 17) [3]). Justificarea acestei distincțiuni.

---

[1]) In sentință se dice *exigeată*. Se vede că mania neologismelor, care ne schimosesc limba, a existat în toate timpurile.

[2]) *Gazeta Tribun.* (primul diar juridic fundat în țară de Aristide Pascal), anul 1862, No. 44, p. 367.

In cât privește jurisprudența franceză, vedi, între decisiile cele mai recente, D. P., 79. 1. 416. D. P., 81. 2. 203. D. P., 84. 2. 217. *Pand. Période.*, 86. 2. 341. *Pand. Période.*, 87. 2. 78. D. P., 87. 1. 401. D. P., 92. 2. 27. *Pand. Période.*, 93. 2. 339. Doctrina este de asemene unanimă. Vedi Baudry, II, 919. Baudry et Barde, I, 660. Vigié, II, 1200. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 106. Laurent, XVI, 446. Demolombe, XXV, 196, 197. T. Huc, VII, 220, 221. Larombière, I, art. 1167, No. 26 și 30. Pand. fr., II, *Action paulienne*, 85, și autorii citați *suprà*, p. 230, nota 2. Codul italian (art. 1235), codul olandez (1377) și codul portughez (art. 1034, 1035), sunt formali în această privință. Vedi *suprà*, p. 226, nota 1.

[3]) „Dacă este îndoeală care din cei ce se judecă pentru vre-un lucru, are drit mai puternic asupra acelui lucru, dice art. 423 din codul Calimach (324, *in fine*, C. austriac), *atunci se dă stăpânitorului protimisire*". Art. 423 C. Calimach.

Dacă însă cel de al treile a fost de rea credință, adecă a știut, după cum se exprimă Curtea din Craiova [1]), că înstrăinarea la care el a participat era păgubitoare creditorilor, atunci el nu mai merită protecțiunea legei. Nu tot astfel sunt lucrurile când creditorii care exercită acțiunea pauliană se găsesc în fața unui dobênditor cu titlu gratuit, de ex., un donatar, care a primit bunul debitorului, fără a da nimic în schimb. Acest achisitor luptă, în adevĕr, pentru a dobêndi un beneficiu (*certat de lucro captando*), ear nu pentru a înlătura o pagubă, ca creditorii care atacă actele debitorului lor. Intre doi adversari, din care unul (creditorul) *certat de damno vitando*, și altul (cel de al treile), *certat de lucro captando*, legea dă precădere creditorului, dreptul seu fiind mai sacru, chiar dacă cel de al treile ar fi fost de bună credință, pentru că, după cum se exprimă o lege din Digeste [2]), „nu se face, în asemene caz, nici un rĕu donatarului care a ignorat frauda, fiind că, în realitate, nu-i se aduce nici o pagubă, ci i se rădică numai mijlocul de a câștiga ceva. [3]).

Donatarul păstrează fructele dobêndite de bună credință. Art. 485.

In contractele cu titlu gratuit, cel de al treile nu va putea deci să păstreze câștigul care resultă pentru dênsul din actul fraudulos, *chiar dacă el ar fi de bună credință*, însă fiind că acțiunea pauliană exercitată de creditorii dăruitorului, nu poate fi pentru donatar o causă de sărăcie, se admite că acesta nu va fi obligat la restituire de cât în limitele în care s'a înbogățit,... *quatenùs locupletior factus est, ultra non* (L. 6, § 11, *in fine*, Dig., 42, 8), putênd chiar să păstreze fructele lucrului dăruit, dacă el le a dobêndit de bună credință (art. 485) [4]).

---

[1]) Vedi *Dreptul* din 1890, No. 73. Vedi și *suprà*, p. 228 urm.

[2]) „*Nec videtur injuria affici is qui ignoravit, cùm lucrum extorqueatur, non damnum infligatur*“. (L. 6, § 11, *in medio*, Dig. 42, 8, *Quæ in fraudem creditorum*).

[3]) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 153. Baudry, II, 919. Laurent, XVI, 446. Demolombe, XXV, 197. Thiry, II, 648, *in fine*. Pand. fr., II, *Action paulienne*, 85. Larombière, I. art. 1167, No. 26. Gaston May, *Dr. romain*, p. 585, No. 291. Baudry et Barde, I, 660, p. 570. Demante, V, 82 bis XI, și toți autorii.

[4]) Baudry et Barde, I, 661. Demolombe, XXV, 258. Demante, V, 82 bis XI, *in fine*, p. 132. Larombière, I, art. 1167, No. 29. T. Huc, VII, 221, *in fine*, p. 297. C. Caen, D. P., 84. 2. 217.

Judecătorii fondului sunt suverani pentru a decide dacă a existat fraudă atât din partea celui de al treile cât și din partea debitorului [1]), și cel de al treile va fi, după cum am vĕdut, socotit de rea credință, de câte ori se va decide că, în momentul contractărei, el a știut că înstrăinarea consimțită de debitor era prejudiciabilă creditorilor și punea pe aceștia în neputință de a'și realisa creanța lor [2]). Existența fraudei este o chestie de fapt.

Judecătorii aprecieză de asemene în mod suveran dacă actul atacat este cu titlu gratuit sau cu titlu oneros. Decisia lor ar fi însă supusă controlului casației, de câte ori ei ar tăgădui natura și caracterele juridice ale actului a cărui elemente ei le au constatat [3]).

Dovedirea elementelor acțiunei pauliane sunt, potrivit art. 1169, în sarcina creditorului reclamant. (Vedi *suprà*, p. 222, nota 3). Dovedirea elementelor acțiunei pauliane.

Pentru a isbuti în această acțiune, creditorul va tre-

---

[1]) Cpr. Laurent, XVI, 442. Larombière, I, art. 1167, No. 41. Baudry et Barde, I, 664. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, II, 273. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 101. Cas. Roma, 5 mai 1879. *La Legge*, 79. 1. 695. Cas. rom., *Dreptul* din 1879, No. 28 și *Dreptul* din 1885, No. 59. „Considerând, dice această din urmă decisiune, că constatarea relei credințe fiind o chestiune de fapt, pe care instanțele de fond o deduc din împrejurările causei în mod suveran, ca atare nu se poate formula un mijloc de casare în această privință, etc...“ Cpr. Cas. fr., *Pand. Périod.*, 89. 1. 428. D. P., 90. 1. 260. *Pand. Périod.*, 91. 1. 64. *Pand. Périod.*, 96. 1. 312. D. P., 96. 1. 519, etc.

[2]) C. Craiova, *Dreptul* din 1890, No. 73. Cpr. Cas. fr., D. P., 95. 1. 486. *Pand. Périod.*, 1896. 1. 22. Trib. Vitré, *Pand. Périod.*, 88. 2. 26.—Simpla cunoștință a acelui de al treile că debitorul avea datorii, nu este suficientă ; el trebue să cunoască insolvabilitatea sa : „Considerând, dice Curtea din București, că din spiritul legei reesă că încetarea de plăți determinativă a stărei de faliment trebue să fie reală, așa că o stare de jenă, diferite împrumuturi și chiar un pasiv excedând activul, nu puteau fi luate ca bază pentru fixarea datei încetărei plăților și, prin urmare, *cunoștința acestei împrejurări de către un terțiu nu poate justifica cunoștința stărei de încetare a plăților cerută de lege*, etc...“ (Dreptul din 1892, No. 50). Cpr. Al. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 10, p. 75. Baudry et Barde, I, p. 571, nota 4. Vedi și L. 10, § 2, Dig. 42, 8, unde se dice : „*Non enim sufficit me scire eum quocum contraho creditores habere*“.

[3]) Cas. fr., D. P., 69. 1. 200. Cpr. Baudry et Barde, I, 664.

bui deci să dovedească : 1° prejudiciul, adecă că actul a cărui revocare se cere a făcut pe debitor insolvabil sau cel puțin i-a mărit insolvabilitatea ; 2° frauda sau reaua credință a debitorului ; 3° și în fine, complicitatea celor de al treile, de câte ori e vorba de un contract cu titlu oneros [1]).

[1]) Cpr. Cas. fr., C. Paris și Trib. Rennes. D. P., 95. 1. 486. D. P., 92. 2. 198. D. P., 93. 2. 246. Baudry et Barde, I, 665. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 96.—Nu s'ar putea anula un act sub cuvênt numai că el ar fi fost considerat, chiar cu o aparență oare care de dreptate, ca suspect într'o instanță anterioară. C. Alger, D. P., 96. 2. 343.

Există însă casuri în care creditorii sunt scutiți de a dovedi frauda debitorului și colusiunea celor de al treile :

Anularea renunțărei la prescripție. Art. 1843. Controversă.

1° Astfel, în casul art. 1843 C. C., după o doctrină care tinde a deveni constantă, creditorii ar putea să ceară anularea renunțărei la prescripție făcută de debitorul lor, fără a dovedi nici frauda acestuia, nici complicitatea celor de al treile, ci numai paguba sau prejudiciul, adecă interesul ce ei ar avea a invoca prescripția, pentru că renunțarea la prescripție nu este un act nici cu titlu oneros, nici cu titlu gratuit, ci un act de o natură particulară, la care art. 975 nu se aplică, din causa dificultăților la care aplicarea principiilor acțiunei pauliane ar da naștere. Vedi *supra*, p. 202, nota 2. Cpr. Giorgio Giorgi, II, 322. Dacă există sau nu renunțare din partea debitorului la o prescripție câștigată, aceasta e o chestie de fapt, pe care judecătorii fondului o apreciază în mod suveran. Cas. fr., *Pand. Period.*, 97, 1. 269.

Fostul și regretatul nostru profesor de drept comercial de la Paris, F. Rataud, resumă acest sistem în termenii următori : „De câte ori debitorul a perdut dreptul de a opune o prescripție dobêndită și prin aceasta a devenit insolvabil sau 'și a mărit insolvabilitatea, de atâte ori acei care erau creditorii lui în acel moment pot să opue această prescripție". *Revue pratique*, anul 1856, t. I, p. 481 urm. Vedi în acelaș sens, Baudry et Tissier, *Prescription*, 117. Baudry, III, 1597. Marcadé, *Prescription*, art. 2225, No. II, p. 44, 45. Pĕucescu, I, 426. Demolombe, XXV, 223. Thiry, IV, 597. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 136, nota 18 și VIII, § 775, p. 449, 450. Cpr. C. Orléans și Cas. fr. D. P., 55. 2. 234. D. P., 65. 1. 265. Trib. Annecy, 11 aug. 1887. Vedi Pand. fr., *Obilg.*, I, 2830. Cu toate acestea, chestiunea este controversată, și mai multe sisteme sunt în presență. Vedi diferitele sisteme aratate în Baudry et Tissier, *op. cit.*, 113 urm., în Mourlon, III, 1794 și în Demolombe, XXV, 219 urm.

Art. 514 Pr. Civ.

2° Un alt caz în care creditorii nu vor avea a dovedi frauda debitorului lor și colusiunea celor de al treile, este acel prevĕdut de art. 514 Pr. civ. In adevĕr, înstrăinările făcute de debitor în urma celei dintâi publicări de urmărire fiind nule de drept, adecă trebuind neaparat a fi anu-

Dovedirea fraudei.

Atât frauda debitorului cât și acelor de al treile, în casurile în care ea este necesară, se poate în tot-deauna

late de justiție, la cererea părților interesate, creditorii vor dovedi numai că urmărirea începuse, și înstrăinarea va cădea, fie că ea a fost făcută cu titlu oneros, sau cu titlu gratuit. Cpr. Cas. rom și C. din București, *Dreptul* din 1896. No. 58 și din 1883, No. 5. Pĕucescu, I, 439.

Ce se înțelege prin înstrăinare.

Prin înstrăinare, legiuitorul înțelege nu numai înstrăinarea directă, dar și acea indirectă, precum este ipoteca, pentru că, spre a putea ipoteca un imobil, trebue a avea capacitatea de a'l înstrăina (art. 1769 C. C.). Cas. rom., S-a I, Bulet. 1887, p. 15.—*Contrà.* Trib. apel Tulcea (decisie casată). *Dreptul* din 1884, No. 65. Proibițiunea legei se intinde de asemene la ori ce înstrăinare parțială consimțită prin ori ce mod, la ori ce desmembrare a proprietății, și în fine, la ori ce concesiune de drepturi reale, cu titlu oneros sau gratuit, precum usufruct, servitute, etc., asupra imobilului urmărit. Vedi A. Bellot, *Pr. civ. du canton de Genève*, p. 267, 268 (ed. din 1870).

Art. 516 Pr. civ.

Cât pentru închirierele și arendările făcute de debitor în urma publicațiunelor de vêndare, art. 516 din Pr. civ. cuprinde următoarea dispositiune: „Inchirierele sau arendările făcute de debitor după publicațiuni, dice acest text, vor fi anulate, dacă creditorul sau creditorii ce urmăresc vor cere aceasta.—Inchirierele sau arendările dinainte, nu vor putea fi anulate în totul sau în parte, de cât când vor fi fost făcute în frauda creditorilor. Nu se vor ține în samă plățile prin anticipațiune, făcute în contra clauselor cuprinse în contractul de închiriere sau arendare". Așa dar, legiuitorul scutește pe creditori de proba fraudei, când ei cer revocarea închirierelor sau arendărelor făcute de debitor în urma publicațiunelor, sau a plăților făcute de chiriaș ori arendaș contra clauselor contractului. Cpr. Gr. Pĕucescu, I, 429. Numai creditorii urmăritori pot, până în momentul adjudecărei, cere anularea închirierelor sau arendărelor făcute de debitor în urma publicațiunelor; adjudecatarul n'o poate cere. Cas. rom., Trib. Brăila și C. București. Bulet. 1884, S-a 1, p. 100. *Dreptul* din 1883, No. 35 și din 1887, No. 55.—Vedi însă C. din București, *Dreptul* din 1883, No. 82.

3° In fine, codul de comerț cuprinde oare care presumptiuni de fraudă, pe care trebue să le enunțăm în treacăt, de și ele nu se aplică în materie civilă. Vedi p. 246, nota 5.

Art. 721 C. com.

Art. 721 din acest cod, făcênd aplicațiunea art. 975 C. C., declară că toate actele, plățile și înstrăinările făcute de un falit în frauda și în paguba creditorilor sei, în ori ce timp ar fi fost făcute, adecă fie înaintea declarațiunei de faliment, fie chiar înaintea datei încetărei plăților, vor fi neaparat anulate de justiție, după cererea creditorilor, bine înțeles, dacă aceștia vor stabili elementele acțiunei pauliane.

stabili cu marturi și presumpțiuni precise, grave și concor-

Art. 722 C. com.

Apoi, art. 722 din acelaș cod, stabilind până la dovada contrară o presumpțiune de fraudă în contra falitului, declară că se presupun făcute în frauda creditorilor și *se anulează* (termenii legei sunt imperativi), față cu masa creditorilor, următoarele acte, *dacă sunt survenite în urma datei încetărei plăților*:

1° Toate actele, plățile și înstrăinările cu titlu oneros, când cel de al treile *cunoștea starea de încetare a plăților* în care se afla comerciantul, cu toate că acesta nu era încă declarat falit;

2° Actele și contractele comutative, în care valorele date sau obligațiunele luate de falit întrec cu mult ceea ce i s'a fost dat sau promis;

3° Plățile datorielor ajunse la scadență și exigibile, care nu au fost efectuate în bani sau cu efecte de comerț;

4° Gagiurile, antichresele și ipotecele constituite asupra bunurilor debitorului. Cpr. C. din București, *Curierul judiciar* din 1896, No. 4 și *Dreptul* din 1896, No. 9. Trib. Fălciu, *Dreptul* din 1895, No. 7. Se înțelege că este vorba în specie numai de ipotecele convenționale, nu însă și de acele legale. Vedi Calamandrei, *Il fallimento*, I, 215.

Aceiaș presumpțiune de fraudă are loc și pentru actele, plățile și înstrăinările cu ori ce titlu făcute în cele dece dile anterioare declarațiunei de faliment, chiar în lipsa punctelor extreme sus enunțate.

Art. 723 C. com.

Inscripțiunele ipotecare luate în virtutea unui titlu recunoscut valabil nu intră în dispositiile art. precedente, *dacă sunt anterioare sentinței declarative de faliment*; de unde resultă că ori ce inscripție pentru conservarea nu numai a unei ipoteci, dar și a unui privilegiu, de și legea nu vorbește de acest din urmă, motivele fiind aceleași, poate fi luată asupra bunurilor falitului, însă numai *până în ziua declarațiunei de faliment*, inscripțiunea luată în acea zi fiind nulă, pentru că hotăririle nu cuprind oara, ci numai ziua când ele se dau. C. Amiens, D. P., 57. 2. 35. Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, VII, 203 și 281. — Inscripțiunea este nulă și fără nici un efect față cu masa credală, dacă ea a fost luată în baza unei hotărîri pronunțate în urma declarațiunei de faliment, chiar pentru o datorie *anterioară*. Cas. fr., D. P., 74. 1. 166.—Creditorul a cărui inscripție ar fi fost luată înaintea declarațiunei de faliment a debitorului, va putea însă, în urma acestei declarațiuni, să iee o inscripție suplementară pentru siguranța dobêndilor nepăstrate prin inscripția principală, pentru că proibițiunea art. 723 nu se referă de cât la inscripția principală. Cas. fr., D. P. 50. 1. 102. Cpr. D., 78. 2. 70. Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, VII, 292. Aubry et Rau, III, § 285, p. 425, text și

dante, pentru că creditorii au fost în imposibilitate de a'și procura o dovadă scrisă (art. 1198, § 1) [1].

Despre sub-achisitori (Controversă).

Am vĕdut că acțiunea pauliană se poate exercita contra celor de al treile, care, intr'un contract cu titlu oneros încheiat cu debitorul, ar fi participat la frauda acestuia. Ce trebue să decidem în privința sub-achisitorilor, adecă acelora cărora cel de al treile ar fi transmis și el, la rêndul seu, fie cu titlu oneros, fie cu titlu gratuit, bunul dobêndit de la debitor?

S'a dis că, de câte ori acțiunea pauliană este admisibilă contra primului achisitor, de atâtea ori ea se resfrênge neaparat contra sub-achisitorilor, chiar când ei ar fi contractat cu titlu oneros și de bună credință, adecă fără a cunoaște insolvabilitatea debitorului. La prima vedere, acest sistem s'ar părea foarte logic; în adevĕr, dobênditorul primitiv neavênd de cât un drept revocabil, n'a putut să transmită altora de cât un drept de aceiaș natură, prin aplicațiunea maximei *Nemo plus juris ad alium transferre potest quam ipse habet* (L. 54, Dig., 50, 17) [2]; și fiind că, în

---

nota 27.—*Contrà.* Demangeat asupra lui Bravard, *Dr. comm.*, V, p. 298, *ad notam.* Boistel, *Dr. comm.*, 916.—O inscripție perimată n'ar putea însă fi reînoită în urma declarațiunei de faliment. Cas. fr. D. P., 64. 1. 105. Cpr. asupra art. 721 urm. C. com., care, cu oare care deosebiri de redacție, există și în codul francez, Baudry et Barde, I, 681. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VII, 394 urm., p. 332 urm. Calamandrei, *Il fallimento* (Torino, 1883), I, 200 urm. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, II, 371 urm. H. Vidari, *Corso di diritto commerciale*, VIII, aupra art. 708 urm.

[1]) Cas. rom., S-a I, Bulet. 1880, p. 71. Tribun. Ilfov, Iași, Putna, etc. C. din București, Craiova, etc. *Dreptul* din 1893, No. 15; *Dreptul* din 1890, No. 73; din 1888, No. 56; din 1887, No. 23; din 1884, No. 62; din 1883, No. 19 și 30. Cpr. Laurent, XVI, 450. Demolombe, XXV, 204. Mourlon, II, 1175. Duranton, X, 586. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 97 urm. Baudry, II, 921. Baudry et Barde, I, 666. Pand. fr., II, *Action paulienne*, 218. Larombière, I, art. 1167, No. 41, și toți autorii.

[2]) Această maximă este literalmente tradusă în codul Calimach: „De obște nu poate nimene să dee altuia mai multe drituri de cât acele ce el însuș are", dice art. 580, *in fine*, din codul Calimach (442 C. austriac). Vedi și art. 1521 din acelaș cod (1138 C. austriac). Cpr. art. 1770 C. C. actual. Art. 508, 1521 C. Calimach.

specie, dreptul primului achisitor s'a desfiinţat, trebue să cadă şi dreptul sub-achisitorilor: *Resoluto jure dantis, solvitur jus accipientis* [1]).

In soluţia tradiţională, admisibilă, după majoritatea autorilor, şi astăzi, se face însă următoarea distincţiune:

Dacă primul achisitor, care a tratat direct cu debitorul nu poate fi atins prin acţiunea pauliană, adecă dacă el a dobêndit bunul cu titlu oneros şi de bună credinţă, fără a avea cunoştinţă de insolvabilitatea debitorului, acţiunea nu va putea fi exercitată nici în contra sub-achisitorului, care a dobêndit un drept irevocabil, aşa precum îl avea şi primul achisitor [2]).

De câte ori acţiunea pauliană poate, din contra, să fie exercitată contra primului achisitor, de atâte ori ea se va resfrênge şi asupra sub-achisitorilor. Cu alte cuvinte, sub-achisitorii sunt supuşi exerciţiului acţiunei pauliane: 1° de câte ori ei au dobêndit bunul cu titlu gratuit [3]); şi 2° de câte ori ei l'au dobêndit cu titlu oneros, fiind de rea credinţă. Prin urmare, de câte ori sub-achisitorul a dobêndit bunul cu titlu oneros, însă *de bună credinţă*, el este la adăpost de ori ce acţiune, frauda neputênd strica de cât autorului ei,... *quia dolus ei duntaxat nocere debet, qui eum adimisit* (L. 9, Dig., 42, 8). Regulele *Resoluto jure dantis*, etc., şi *Nemo plus juris ad alium transferre potest quam ipse habet*, nu sunt deci aplicabile acţiunei pauliane, după cum vom vedea că ele nu sunt aplicabile, într'o părere, nici acţiunei în simulaţiune. Acţiunea pauliană nu este, în adevĕr, o acţiune în revendicare (reală), ci o acţiune în despăgubire (personală). Prin ea nu se revoacă în totul înstrăinarea: ea continuă să existe între debitor şi cel de al treile, şi numai prin o ficţiune, averea se consideră ca

---

[1]) Vedi în acest sens, Laurent, XVI, 465 urm. Aubry et Rau, § 313, în ediţia a III-a şi în ed. precedente. Duvergier asupra lui Toullier, III, partea II, p. 227, nota 1. *Haute-Cour des Pays-Bas (Hollande)*, 28 martie 1884, Sirey, 85. 4. 9.

[2]) Acţiunea pauliană ar fi însă, prin excepţie, admisibilă contra sub-achisitorilor, dacă, din capul locului, prima vênda-re ar fi avut tocmai de scop ascunderea fraudei concertată între debitor şi viitorul sub-achisitor. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 137, nota 23. Demolombe, XXV, 199, *in fine*. Baudry et Barde, I, p. 573, nota 3.

[3]) Cpr. C. Gand, 6 april 1889, decisie citată de Baudry et Barde, I, p. 574, nota 1, pe care însă n'am putut s'o controlez.

readusă în patrimoniul debitorului pentru despăgubirea creditorilor săi. Or, această ficțiune nu poate fi intinsă la sub-achisitori. [1]).

Dar dacă buna credință a sub-achisitorului are de efect de a 'l pune la adăpost de exercițiul acțiunei pauliane, primul achisitor remâne, cu toate aceste, supus exercițiului acestei acțiuni, de câte ori el a contractat cu titlu gratuit, sau a fost complice al fraudei, dacă contractul era cu titlu oneros ; de unde resultă că, la caz de a fi vêndut lucrul primit de la debitor, el va trebui sa restitue creditorilor reclamanți prețul ce ar fi primit de la sub-achisitorul de bună credință ... *in solidum pretium rei, quod accepit tenebitur* (L. 9, *in fine*, Dig., 42, 8), sau valoarea lucrului, dacă acesta a fost vêndut cu un preț care nu represintă valoarea sa reală, sau în fine, să le cedeze creanța ce el are în contra sub-achisitorului, dacă prețul se datorește încă de acest din urmă.

Dacă primul achisitor este un donatar de bună credință, el va restitui creditorilor numai suma cu care s'a înbogățit, sau le va ceda creanța prețului, în caz când acest preț i s'ar datori încă [2]).

---

[1]) Vedi în acest sens, Cas. rom., C. București și Trib. Brăila. Bulet. S-a 1, anul 1880, p. 396. Bulet. din 1890, p. 1100. *Dreptul* din 1890, No. 67 ; din 1888, No. 56 și din 1883, No. 14. Cpr. C. Orléans și Dijon. D. P., 77. 2. 113 și Sirey, 79. 2. 21. Cas. Palermo, 30 iunie 1888, *Il Foro italiano*, 88, 1, 1217. *Id. La Legge*, 88, 2. 630. Cas. belg. D. P., 94. 2. 317. Al. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 10. Bédarride, *Du dol et de la fraude*, IV, 1764. Baudry et Barde, I, 667. Baudry, II, 920. Vigié, II, 1201. Giorgio Giorgi, II, 309. Marcadé, IV, 499 bis. Demante, V, 82 bis XII. Larombière, I, art. 1167, No. 46. Demolombe, XXV, 200. Duranton, X, 582 urm. T. Huc, VII, 223. Aubry et Rau (care, în edițiile precedente se pronunțase în sens contrar), IV, § 313, p. 137, text și nota 24. Massé-Vergé, III, § 555, p. 415, nota 11. Pĕucescu, I, 437. Pand. fr., II, *Action paulienne*, 108, 270. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 148 urm. Vedi și *infrà*, rubrica : *Efectele acțiunei pauliane.*

[2]) Cpr. Baudry et Barde, I, 668, 719. Demolombe, XXV, 202. Larombière, I, art. 1167, No. 48. Vedi și *infrà*, rubrica : *Efectele acțiunei pauliane.*

Persoanele care pot exercita acţiunea pauliană sau revocatorie.

Acţiunea pauliană aparţine creditorilor care au fost victima fraudei, precum şi persoanelor care au fost subrogate în dreptul lor [1]).

Remâne însă bine înţeles că creditorii trebue să fie serioşi şi legitimi, şi că cei de al treile ar putea în tot-deauna să dovedească lipsa de seriositate a creanţei lor, in care caz acţiunea ar fi respinsă pentru lipsă de calitate [2]).

Dreptul fie cărui creditor în parte.

Această acţiune aparţine fie-cărui creditor în parte şi în mod individual, de şi textul art. 975 vorbind *de creditori*, la plural, pare a presupune concursul neaparat al tuturor creditorilor[3]).

Acţiunea pauliană nu aparţine nici într'un caz debitorului.

[1]) Cas. fr., 25 iunie 1895. *Pand. Périod.*, 1896, 1. 22. Acţiunea pauliană nu aparţine deci nici într'un caz însuş debitorului, pentru că el a înstrăinat dreptul său, şi creditorii exercită acest drept în numele lor personal (art. 975), ear nu în numele debitorului lor, ca în casul art. 974 (vedi *suprà*, p. 195, 218, 221). Cpr. Larombière, I, art. 1167, No. 13. Thiry, II, 643. Baudry et Barde, I, 710. Laurent, XVI, 494. Pand. fr., *Action paulienne*, No. 15, 16. C. Toneanu, *Curierul judiciar* din 1894, No. 4. Trib. Covurlui (Gr. Alexandrescu preşed.). *Curierul judiciar* din 1896, No. 2.

Nici reprezentanţilor săi.

Din cele mai sus expuse resultă că nici representanţii debitorului nu au exerciţiul acţiunei pauliane. Astfel, ea se refusă administratorului bunurilor debitorului absent (Pand. fr., *Action paulienne*, 32), moştenitorului beneficiar şi curatorului moştenirei vacante a debitorului. Cpr. C. Chambéry şi Trib. Paris. D. P., 66. 5. 450 şi *Pand. Périod.* ,93. 2. 144. —Vedi însă, în privinţa curatorului, D. P. 66. 5. 451, No. 2.

Dreptul sindicului de a ataca actele frauduloase ale falitului.

Sindicul, fie prin sine, fie prin un avocat rênduit de tribunal (art. 733 C. com.), ar putea însă să atace actele frauduloase ale falitului (art. 721 C. com.), în calitate de representant al creditorilor. Cas. fr., D. P., 52. 1. 49. Tot în acest sens este şi jurisprudenţa belgiană. Vedi decisiile citate în Pand, fr., *Action paul.* 33. Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VII, 312 şi 420. T. Huc, VII, 219. Art. 13 din legea germană de la 21 iulie 1879, citată *suprà*, p. 220, nota 1, este formală în această privinţă.—*Contrà*. C. Rennes, 28 aug. 1848 (decisie casată). Vedi D. P., 52. 1. 49.

[2]) Bédarride, *Du dol et de la fraude*, IV, 1418.

[3]) Demante, V, 82 bis V. Baudry, II, 922. Laurent, XVI, 456. Pand. fr., *Action paulienne*, 18. Vigié, II, 1193. Arntz, III, 88. Thiry, II, 644. Baudry et Barde, I, 682. Pĕucescu, I, 364.

Dreptul roman.

In dreptul roman însă, acţiunea pauliană era o acţiune colectivă, căci ea nu aparţinea fie cărui creditor în parte,

Falimentul debitorului.

Prin excepție însă, la caz de falimentul debitorului, ea se exercită de sindic în numele masei credale, fie care creditor ne mai păstrând, în asemene caz, dreptul seu individual. (Vedi *suprà*, p. 240, nota 1, *in fine*).

Creditori privilegiați, ipotecari și amanetari.

Acțiunea pauliană aparținênd tuturor creditorilor în genere, fără nici o deosebire, poate fi exercitată nu numai de un creditor chirografar, dar și de un creditor privilegiat, amanetar sau ipotecar [1]), dacă, bine înțeles, bunurile care le servesc drept asigurare ar fi insuficiente, căci altfel ei n'ar avea nici un interes : *Pas d'intérêt, pas d'action* [2]).

Creditori cu termen.

Acțiunea pauliană aparține și creditorilor a căror termen n'a ajuns încă la scadență, pentru că asemene acțiune nefiind admisibilă de cât în casul în care actul atacat a determinat sau macar mărit insolvabilitatea debitorului, în momentul introducerei ei în justiție, dacă o presupunem întemeiată, debitorul a perdut beneficiul termenului (art. 1025) [3]).

---

ci representantului masei creditorilor, *curatori bonorum, vel ei cui de ea re actionem dare oportebit.* (L. 1. Pr., Dig., 42, 8).

Lucrurile se petreceau deci aproape cum se petrec astăzi la caz de faliment. Creditorii constituiți in masă intrau în posesiunea averei debitorului lor insolvabil, o vindeau și, dacă nu erau pe deplin plătiți, atacau prin representantul lor actele făcute în frauda lor. Dacă curatorul bunurilor (sindicul, cum s'ar dice astăzi), pentru un motiv sau altul, nu exercita acțiunea, creditorii alegeau sau făceau să se aleagă prin pretor unul din ei pentru exercițul acestei acțiuni. Mai mult încă, unul din creditori putea de la sine și în mod spontaneu să lucreze în interesul tuturora. Cpr. Accarias, *Dr. romain*, II, 852, p. 945. Pĕucescu, I, 448. Baudry et Barde, I, 682, p. 596, text și nota 3.

[1]) Trib. Rêmnicu-Vêlcei, *Dreptul* din 1896, No. 29. C. Bordeaux, Toulouse și Cas. fr. D. P., 75. 2. 18. D. P., 78. 1. 291. Sirey, 86. 2. 93. Cpr. Thiry, II, 644. Baudry et Barde, I, 683, 684. T. Huc, VII, 219. Laurent, XVI, 457. Vigié, II, 1194. Demolombe, XXV, 228. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 130, text și nota 2. Bédarride, op. cit., IV, 1435. Giorgio Giorgi, II, 263. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 360. Pand. fr., *Act. paul.*, 20. Larombière, I, art. 1167, No. 23, 24. Pĕucescu, I, 364. Fuzier-Herman, II, art. 1167, No. 42.

[2]) Vedi, *suprà*, p. 214, text și nota 1.

[3]) Baudry et Barde, I, 685 și 733, nota 4. Demolombe, XXV, 230. Laurent, XVI, 458. Baudry, II, 922. T. Huc, VII, 219. Pand. fr., *Action paulienne*, 24. Pĕucescu, I, 365. Fuzier-Herman, II, art. 1167, No. 66. Giorgio Giorgi, op. cit., II, 268. Vigié, II, 1193.—*Contrà.* Duranton, X, 585.

Creditori condiţionali. Controversă.

Ea nu aparţine însă creditorilor condiţionali, a căror condiţiune nu s'a îndeplinit încă, pentru că acel care are o creanţă sub o condiţie suspensivă, are, *pendente conditione*, numai speranţa de a deveni creditor [1]). Creditorii condiţionali pot, ce e dreptul, cât timp condiţia e în suspensie, să facă acte conservatorii (art. 1016), însă acţiunea pauliană este mai mult de cât o măsură conservatorie, căci ea presintă caracterele unui act de executare [2]).

Anterioritatea creanţei.

Pentru ca un creditor să poată însă exercita acţiunea pauliană, trebue, în principiu, ca creanţa sa să fie *anterioară* actului atacat, soluţie care era admisă atât în dreptul roman, cât şi în dreptul nostru anterior [3]). In adevĕr, de câte ori creanţa este posterioară actului, acest act nu aduce nici o pagubă creditorului, de vreme ce el n'a putut să aibă o garanţie asupra bunurilor care, în momentul naşterei creanţei sale, nu erau încă în patrimoniul debitorului sĕu [4]).

---

[1]) Ceea ce e în suspensie se consideră, în adevĕr, ca inexistent : *Quod pendet, non est pro eo, quasi sit*". L. 169, § 1, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui.*

[2]) Laurent, XVI, 459. Baudry, II, 922. Baudry et Barde, I, 686. Pand. fr., *Action paulienne*, 26. Campas, *De la révocation des actes faits en fraude des créanciers*, 70. Guillouard, *Action paulienne*, p. 157. T. Huc, VII, 219, *in fine*, p. 294. Vigié, II, 1194. Giorgio Giorgi, II, 268. Pĕucescu, I, 365. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 67.—*Contrà.* Demolombe, XXV, 231. Trib. civ. Nancy, 28 noembrie 1887, sentinţă citată de Baudry et Barde, I, p. 602, nota 1.

[3]) L. 10, § 1;—L. 15 şi L. 16, Dig., 42, 8, *Quæ in fraudem creditorum.* Vedi şi art. 1286 C. Calimach (953 C. austr.).

[4]) Baudry et Barde, I, 687. Baudry, II, 922. Thiry, II, 644. Mourlon, II, 1181. Demolombe, XXV, 232. Laurent, XVI, 460. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 133. Duranton, X, 573. Demante, V, 82 bis V. Larombière, I, art. 1167, No, 20. T. Huc, VII, 219. Vigié, II, 1192. Pĕucescu, I, 367. Arntz, III, 89. Giorgio Giorgi, II, 264. Bédarride, IV, 1419. Naquet, *Étude sur l'action paulienne*, etc., p. 190. Marcadé, IV, 501. Répert. Dalloz, *Supplém. Oblig.*, 362. Pand. fr., *Act. paul.*, 50. Al. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 10. C. Toneanu, *Curier. judiciar* din 1894, No. 5. P. Pont., *Priv. et hypoth.*, I, 18. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 48. Cpr. Cas. fr. şi C. Bruxelles. D. P., 73. 1. 80. D. P., 83. 2. 107. Cpr. D. P., 92. 2. 609. D. P., 93. 2. 475. Cas. Napoli, 2 dechembrie 1880, *La Legge*, 81, 1, 628. Trib. Ilfov, 14 fevr. (sentinţă pronunţată sub codul Caragea), *Gazeta Tribun.* din 1861,

Curtea noastră supremă este deci greșită când pune în principiu că, de oare ce legea nu distinge, *ori ce creditor*, fie chiar posterior creanței atacate, este în drept să intente acțiunea în numele său pentru revocarea unui act făcut de debitor în frauda sa [1]), fiind că creditorii posteriori actului atacat nu au acest drept de cât dacă se dovedește că actul avea de scop fraudarea lor [2]). «Considerând, ține foarte bine o decisie posterioară a Curței noastre supreme, că este un principiu constant că creditorii anteriori actului fraudulos, singuri (exceptându-se casul de simulațiune) sunt în drept a'l ataca prin acțiunea revocatorie, căci numai lor actul poate să le aducă o vatamare, ear nu și creanțelor ce nu existau încă în momentul confecționărei actului ... etc. [3]).

No. 13, p. 109, colona 2, penultimul considerent. Trib. Charleville, 4 fevr. 1895. *Gaz. Pal.*, 96, 1, *Supplém.*, p. 42. In cât privește jurisprudența română, care a avut de mai multe ori ocasiunea de a decide că numai creditorii *anteriori* actului atacat au în principiu exercițiul acțiunei pauliane, cpr. Cas. rom., C. București și Craiova, Trib. Suceava, etc. Bulet. S-a I, 1887, p. 446. *Dreptul* din 1884, No. 33 și 62. *Dreptul* din 1890, No. 67, 69 și 73. *Dreptul* din 18 mai 1897, No. 38, etc. Cpr. și Trib. Paris. *Dreptul* din 1894, No. 17.—In cât privește însă acțiunea în simulațiune, vom vedea că ea aparține și creditorilor posteriori.

[1]) Cas. rom., Bulet. S-a I, anul 1884, p. 540.

[2]) Cas. rom. și trib. Iași. Bulet. S-a I, 1890, p. 1100. *Dreptul* din 1890, No. 67. *Dreptul* din 1883, No. 30. Trib. Ilfov, 8 dechem. 1861 (sentință pronunțată sub legea veche, N. Blaramberg președ.) *Gazeta Tribun.* din 1862, No. 44, p. 367, 368. Jurisprudența străină este în acelaș sens. Vedi D. P., 91. 1. 331. D. P., 92. 2. 609. D. P., 93. 2. 470. D. P., 94. 1. 505. *Pand. Périod.*, 94. 2. 502. D. P., 95. 1. 31. D. P., 96. 2. 280. Cas. Torino, *La Giurisprudenza di Torino*, 1883, 100. Cpr. Baudry et Barde, I, 689 și 733. T. Huc, VII, 219. Laurent, XVI, 462. Marcadé, IV, 502. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 52 urm., și toți autorii. „*Creditorii cei de mai în urmă*, ține art. 1286 din codul Calimach (953 C. austriac), atunci numai au drit să ceară oborîrea dăruirei, când vor putea dovedi cum că primitorul darului din vicleșug se alcătuise cu dătătorul spre paguba lor“.

[3]) Bulet. Cas. S-a I, 1887, considerentul de la p. 445, 446. Vedi și decisiile citate la nota 4 de la p. 242, *in fine*.

Donațiunea nefiind perfectă de cât pirn acceptare (art. 814), epoca acceptărei se va lua în considerație pentru a

Aşa dar, numai creditorii *anteriori* actului fraudulos pot, în principiu, să'l revoace prin acţiunea pauliană ; însă trebue să adăogăm că drepturile care existau în principiu înaintea sevêrşirei actului atacat vor fi considerate ca preexistente, cu toate că existenţa lor n'ar fi fost recunoscută de cât prin o hotarîre posterioară acestui act. Hotărîrea nu face, în adevĕr, să nască creanţa, ci o constată numai [1]).

Aplicarea Art. 1182. Controversă.

Fiind dat principiul că creanţa pe care se întemeiază acţiunea pauliană trebue să fie anterioară actului atacat, naşte chestiunea de a se şti dacă este neaparat, de câte ori creditorul îşi întemeiază acţiunea sa pe un titlu sub semnătură privată, ca acest titlu să fi dobêndit dată certă prin unele din mijloacele aratate de art. 1182, înainte de a se fi sevêrşit actul atacat ca fraudulos. Unii pretind că anterioritatea creanţei n'are nevoe de a fi constatată prin un act avênd dată certă, mai cu samă când acţiunea este îndreptată contra unui terţiu de rea credinţă, punênd astfel antidata în sarcina pârîtului: „Considerând, dice Curtea noastră supremă, într'o afacere celebră, în care am figurat şi noi ca avocat şi care a făcut mult sgomot, din causă că era vorba de anularea unei creanţe de 26000 de napoleoni (afacerea mai sus citată Inge Robert—Meierhoffer), că nu este necesar atunci când creanţa resultă dintr'un înscris sub semnătură privată ca înscrisul să fi dobêndit dată certă prin unul din mijloacele indicate în art. 1182, anterior actului atacat ; că acest text, care tinde a ocroti pe cei de al treile în contra pericolului antidatărilor, are în vedere interesele vrednice de ocrotire a celor de al treile, a căror acte nu sunt defaimate ca frauduloase, căci, dacă se dovedeşte din contra că însuşi cei de al treile au participat la fraudă, anterioritatea titlurilor creditorilor reclamanţi resultă din însuş faptul că terţiul e complice al fraudei ; că dar fiind demonstrat, în specie, că pârîtul Meier-

---

se şti dacă ea este anterioară sau posterioară insolvabilităţei dăruitorului. Pand. fr., *Action paulienne*, 61 şi autorităţile citate acolo. Bédarride, *Faillite*, 108.

[1]) C. Aix şi Cas. fr. D. P., 71. 2. 233. D. P., 73. 1. 65. Cpr. C. Paris, 8 martie 1893, *Gaz. Pal.*, 93. 2. 61. Baudry et Barde, I, 688. Laurent, XVI, 461. T. Huc, VII, 219. Giorgio Giorgi, II, 267. Larombière, I, art. 1167, No. 20. Pand. fr., *Action paul.*, 60. Fuzier-Herman, II, art. 1167. No. 58.

hoffer a cooperat la fraudă, instanța de fond cu drept cuvênt a conchis că dênsul nu poate să obiecteze creditorilor reclamanți lipsa de titluri avênd dată certă ... etc“ [1]).

Intrebăm însă pe Inalta Curte, care preconizează acest sistem, de unde va resulta, în specie, anterioritatea creanței? Creditorul ne avênd s'o dovedească, pârîtului va incumba sarcina de a stabili că titlul pe care se întemeiază acțiunea este antidatat. Cine nu vede însă că asemene teorie restoarnă nu numai art. 1182, dar și art. 1169, după care acel ce face o propunere în judecată trebue s'o dovedească. Or, creditorii trebue să dovedească în principiu anterioritatea creanței lor. Persoanele care au tratat cu debitorul sunt terții față cu creditorii sĕi, și ar. 1182 prevede tocmai că actul sub semnătură privată n'are dată certă față cu cei de al treile de cât din momentul în care s'au îndeplinit faptele prevĕdute în el. Art. 1182 trebue deci, după rigoarea principiilor, să'și primească aplicațiune în specie [2]).

Actele care pot fi atacate prin acțiunea pauliană.

In principiu, toate actele prin care debitorul a micșorat în mod fraudulos garanția creditorilor sei, pot fi atacate prin acțiunea pauliană [3]), *quodcunque fraudis causa factum est... qualecunque fuerit* [4]), fie aceste acte cu titlu oneros,

[1]) Bulet. Cas. S-a I, 1887, p. 446. Vedi în acelaș sens, C. Bourges. D. P., 92. 2. 609. Cpr. D. P., 46. 2. 226. D. P., 56. 2. 112. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 133, text și nota 15. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 68. Larombière, I, art. 1167, No. 22. Demolombe, XXV, 234. Giorgio Giorgi, II, 265. Al. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 10.

[2]) Baudry-Lacantinerie, II, 922. Laurent, XVI, 461. T. Huc, VII, 219. Cpr. Trib. Caen și C. Paris, D. P., 51. 5. 180, No. 3 și D. P., 93. 2. 280.—Cu toate aceste, chestiunea este foarte discutată. Vedi diversele sisteme aratate în Baudry et Barde, I, 691, și în Pand. fr., *Act. paul.*, 55 urm.

[3]) Astfel, creditorii ar putea să atace contractul judiciar intervenit între debitorul lor și o a treia persoană într'o instanță avênd de obiect darea unei socoteli și fixarea sumei datorite de acest din urmă. Cas. fr., *Pand. Période.*, 1897, 1. 161.

[4]) L. 1, § 2, Dig., 42, 8. Această lege se mai exprimă încă în termenii următori: *„Ait ergo prætor, quæ fraudationis causa gesta erunt. Hæc verba generalia sunt, et continent in se omnem omnino in fraudem factam, vel alienationem, vel quemcunque contractum“.*

fie cu titlu gratuit [1]), unilaterale, precum, de ex., renunțarea la un drept câștigat, bilaterale, etc.

Anularea unei ipoteci.

Astfel, o ipotecă constituită de debitor în frauda și paguba creditorilor sĕi, poate fi anulată prin acțiunea pauliană [2]).

Anul. remiterei unei datorii.

De asemene, se poate ataca prin această acțiune, remiterea unei datorii consimțită de debitor (art. 1138), acceptarea unei moșteniri insolvabile [3]), renunțarea la prescripție (art. 1843) [4]), etc.

Anularea plății sau garantării unei datorii exigibile făcută de un necomerciant.

Plata sau garantarea unei datorii exigibile făcută de un necomerciant, chiar în stare de insolvabilitate, nu poate fi însă atacată prin acțiunea pauliană, cu toate că creditorul ar fi cunoscut starea de insolvabilitate a debitorului sĕu, pentru că creditorul, care a primit astfel să fie plătit, n'a făcut de cât să reintre în bunurile sale [5]), *suum*

---

[1]) Cpr. Trib. și C. Lyon. D. P., 94. 2. 490. Baudry et Barde, I, 692.

[2]) C. București. *Dreptul* din 1884, No. 33. Cpr. Cas. fr., D. P., 49. 1. 127. Fuzier-Herman, II, art. 1167, No. 20.

[3]) Baudry et Barde, I, 692. Demolombe, XXV, 155. Pand. fr. *Act. paulienne*, 115. Giorgio Giorgi, II, 323. Vedi și *suprà*, p. 224, nota 3.—In cât privește renunțarea la moștenire, vedi *suprà*, p. 206 și 224.

[4]) Baudry et Barde, I, 694. Baudry et Tissier, *Prescription*, 115. Troplong, *Prescription*, I, 101. Cpr. C. Orléans. D. P., 54, 2. 234.—*Contrà*. Vazeille, *Prescription*, I, 352 și C. Nancy, Répert. Dalloz, *Prescription civ.*, No. 137, p. 99, nota 1. Vedi și *suprà*, p. 202, nota 2 și 234, nota 1.

[5]) Baudry et Barde, I, 663 și 695. Laurent, XVI, 480 urm. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 140. Demolombe, XXV, 225. Giorgio Giorgi, II, 279, 321. Larombière. I, art. 1167, No. 40. Cpr. Cas. fr. și C. Poitiers, D. P., 69. 1. 200. D. P., 95. 2. 121 și nota lui Marcel Planiol. Vedi și C. Orléans, *Pand. Période.*, 92. 2. 269.

Deosebire între dreptul civil și dreptul comercial. Art. 720 urm. C. Com.

In caz de faliment al debitorului, art. 720 din codul de comerț declară nule toate plățile făcute de falit, în urma sentinței declarative de faliment, precum și plata datorielor neajunse la scadență făcute în urma susdisei date, fie în bani, fie prin cesiune, vêndare, compensațiune sau altfel, nulitatea neputênd, în asemene caz, fi invocată de falit, ci numai de creditorii sĕi (Cas. rom., 25 iunie 1896, *Dreptul* din 1896, No. 67 și *Curierul judiciar* din acelaș an, No. 35). Mai mult încă, după art. 721 din acelaș cod, celelalte plăți făcute de falit *in ori ce timp*, sunt anulabile, dacă creditorii care le au primit au cunoscut starea de insolvabilitate a debitorului lor. Aceste dispositiuni excepționale și speciale

recipit. „*Nihil dolo creditor facit, qui suum recipit*“ [1]).

Dacă datoria plătită nu era încă exigibilă, creditorul va putea să păstreze capitalul primit, ținênd însă socoteală creditorilor reclamanți de foloasele ce el ar fi tras din această plată anticipată [2]).

Primirea unei donațiuni.

In fine, am vĕdut *suprà*, p. 224, că creditorii n'ar putea să accepte donațiunea pe care debitorul lor ar refusa de a o primi, pentru că, prin acest refuz, el nu micșorează patrimoniul seu, ci negligează numai de a'l mări, și creditorii nu pot avea nici o acțiune în privința unui bun asupra căruia debitorul lor n'a fost nici o dată proprietar: „*Non fraudantur creditores cùm quid non adquiritur a debitore, sed cùm quid de bonis diminuitur*“ [3]).

Am dis că, în principiu, toate actele prin care debitorul a micșorat în mod fraudulos bunurile sale, care servesc drept garanție creditorilor sei, pot fi revocate prin acțiunea pauliană.

Revocarea hotărîrilor judecătorești dobêndite în mod fraudulos.

Acest principiu este aplicabil și hotărîrilor judecătorești remase definitive [4]), prin care debitorul s'ar fi lăsat a fi condamnat în urma unei înțelegeri frauduloase avută cu adversarul sĕu. Nu se poate dice, în adevĕr, precum am spus-o de mai multe ori, că creditorii chirografari au fost,

---

materiei comerciului nu se aplică însă în materie civilă, unde insolvabilitatea rĕmâne supusă dreptului comun. Vedi *suprà*, p. 235 urm., *ad notam*.

[1]) L. 129, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui*. Vedi și L. 24, *in fine*, Dig., 42, 8, unde se dice: „*Jus civile vigilantibus scriptum est: ideo quoque non revocatur id quod percepi*“. Cpr. L. 6, § 7, Dig., *eod. tit.* și L. 45, Dig., 12, 6.

[2]) Cpr. Pĕucescu, I, 428. Baudry et Barde, I, 695 și L. 6, § 7, Dig., 42, 8, *Quæ in fraudem credit.*—Dacă creditorul a fost plătit prin o *datio in solutum*, această plată va putea fi revocată pentru excedent, de câte ori obiectul primit de creditor ar fi fost cedat pentru o sumă mai mică de cât valoarea lui reală.—*Datio in solutum* ar mai putea încă fi revocată prin acțiunea în simulațiune, de câte ori ea ar fi fost fictivă și ar fi avut de obiect sustragerea bunurilor de la urmărirea creditorilor. Cpr. Marcel Planiol. D. P., 95. 2, p. 122, nota 1, *in fine*.

[3]) L. 134, Dig., 50. 17. Vedi și legile citate *suprà*, p. 224, nota 1 și în t. III, p. 355, nota 1.

[4]) Dacă hotărîrea ar fi încă susceptibilă de a fi reformată prin o cale oare care (opoziție, apel, etc.), creditorii ar putea usa de aceste căi în numele debitorului lor și în baza art. 974. Vedi *suprà*, p. 203.

în specie, representaţi de debitorul lor, pentru că, prin colusiunea frauduloasă pe care o presupunem, debitorul departe de a'i representa, le a tradat interesele. Creditorii trebue deci să aibă dreptul de a revoca o hotărîre care nu s'a dobêndit de cât prin fraudă. Principiul nu sufere nici o discuţiune, şi art. 1264 cuprinde o aplicaţiune a lui. Creditorii vor putea deci să exercite, în specie, acţiunea pauliană, fie pe cale principală, fie pe cale de contestaţie la urmărire (art. 399 Pr. civ) [1]), ceea ce, în Francia, se numeşte *la tierce opposition* (art. 474 Pr. civ. fr.).

Acţiunea pauliană este deci o acţiune generală. Acest principiu sufere însă mai multe excepţiuni:

Atacarea renunţărei la dreptul de a cere revoc. unei donaţiuni p. ingratitudine. Art. 831. urm.

1⁰ Acţiunea pauliană nu este admisă contra actelor prin care debitorul s'a despoiat de un drept exclusiv personal. Aşa, de exemplu, creditorii n'ar putea să atace prin această acţiune renunţarea frauduloasă ce debitorul lor ar fi făcut la dreptul de a cere revocarea unei donaţiuni contra unui donatar culpabil de ingratitudine (art. 831 urm.). In adevĕr, creditorii n'ar trage nici un folos din anularea acestei renunţări, fiind că ei nu pot exercita acţiunea în

[1]) Cas. rom. *Dreptul* din 1890, No. 67 şi Bulet. S-a I, anul 1890, p. 1100. Cpr. Bulet. 1892, S-a I, p. 1092. C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1888, No. 56 şi din 1884, No. 13. Cpr. Cas. fr., D. P., 50. 1. 224 şi D. P., 92. 1. 155. Doctrina este de asemene unanimă asupra acestui punct. Veḑi T. Huc, VII, 224. Demolombe, XXV, 157. Laurent, XVI, 472. Demante, V, 82 bis IV. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 141. Baudry et Barde, I, 693. Baudry, II, 923, etc.—Principiul că hotarîrile judecătoreşti pronunţate în contra debitorului pot fi revocate de creditorii sei, de câte ori a existat colusiune între debitor şi adversarul seu, este admis la noi ca şi în Francia, fără nici o discuţiune, şi dacă există o controversă în această privinţă, este numai asupra căii prin care creditorii pot exercita acţiunea. In adevĕr, pe când unii ar voi ca hotărîrile să nu poată fi atacate de cât pe cale de contestaţie la instanţa care le a pronunţat (Pĕucescu, I, 406), Curtea de Casaţie a decis, în secţiuni-unite, că acţiunea pauliană nu poate fi exercitată de cât pe cale principală (Bulet. 1883, p. 613, ultimul considerent), ceea ce este inadmisibil, pentru că art. 399 Pr. civ., care prevede calea de contestaţie la urmărire *(tierce opposition)*, se aplică şi la acţiunea pauliană. Creditorii vor alege deci din ambele căi acea care le va conveni mai bine. Crp. Trib. Putna, Gorj şi Fălciu. *Dreptul* din 1893, No. 15 şi 29. *Dreptul* din 1895, No. 7. Veḑi şi *suprà*, p. 218, text şi nota 1.

revocare în numele debitorului, în baza art. 974, aceasta fiind un drept *personalisim* al dăruitorului)[1].

Aceiaș soluțiune este aplicabilă în casul în care părintele usufructuar ar fi renunțat indirect la dreptul său de folosință legală, prin emanciparea copilului său. Renunțarea, în asemene caz, n'ar putea fi revocată de către creditorii părintelui usufructuar, pentru că ea este un efect legal al emancipărei, care ar trebui să fie mai întâi anulată, și știut este că dreptul de emancipare fiind un atribut al puterei părintești, este ca atare exclusiv personal părintelui și nu face parte din patrimoniul debitorului [2]). Revocarea renunțărei la usufructul legal. Controversă.

---

[1]) Baudry, II, 515, 923. Baudry et Barde, I, 613, 697. Demante, V, 82 bis II. Marcadé, IV, 494. Demolombe, XXV, 150, 151, 169 urm. Laurent, XVI, 473. T. Huc, VII, 217. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 126; § 313, p. 131, text și nota 5 și VII, § 708, p. 418 urm. Giorgio Giorgi, II, 216. Thiry, II, 383. Arntz, III, 82. Vedi *suprà*, p. 208 și t. IV, p. 268, text și nota 1, unde se arată controversa.

[2]) Aubry et Rau, IV, § 313, p. 131, nota 5 și VI, § 550 bis, p. 92, nota 36, *in fine*. Duranton, III, 394. Demolombe, VI, 594 și XXV, 173. Laurent, IV, 339, *in fine*. Marcadé, II, 169, *in fine*, p. 180. Allemand, *Mariage*, II, 1138. Larombière, I, art. 1167, No. 11. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, II. 320. Massé-Vergé, I, § 189, p. 375, nota 21, *in fine* și III, § 555, p. 412, 413, nota 4. Magnin, *Des Minorités*, I, 282. Proudhon, *Usufruit*, V, 2399. Maiereni, *Della revoca degli atti fraudolenti*, 42. Vedi *suprà*, p. 204, nota 1 și t. II a lucrărei noastre, p. 54 nota 1.—*Contrà*. Merlin, *Quest. de droit*, VIII, v° *Usufruit paternel*, p. 690 și urm. Vedi și t. II a lucrărei noastre, p. 54, nota 1.—Cât pentru casul în care părintele ar fi renunțat direct la dreptul de folosință legală, această renunțare poate, în părerea generală, să facă obiectul acțiunei pauliane, pentru că, cu toată controversa ce există asupra acestui punct, creditorii având, după cum am vĕdut (t. II, p. 45 și *suprà*, p. 198, nota 2), dreptul de a urmări, în baza art. 1824, § 2, prisosul care ar remânea în urma îndeplinirei îndatorirelor puse de lege în sarcina soțului usufructuar (art. 339), asemene renunțare nimicește cu totul sau cel puțin micșorează garanția lor. Demolombe, VI, 593 și XXV, 173. Aubry et Rau, VI, § 550 bis, p. 92, nota 36. Marcadé, II, 167. Massé-Vergé, I, § 189, p. 375, nota 21 și t. III, § 555, p. 413, nota 4, *in fine*. Duranton, III, 394. Laurent, IV, 339. C. din București, *Dreptul* din 1885, No. 7. Vedi și t. II a lucrărei noastre, p. 53, 54.—*Contrà*. Baudry et Barde, I, 698.

Art. 976. 2° A doua excepție este prevĕdută de art. 976, care, în codul francez, face parte integrantă din art. 975. Acest text ne arată două restricții la principiul acțiunei pauliane, una stabilită la titlul moștenirelor, și cealaltă, la contractul de căsătorie.

Prima restricție. Contract de căsătorie. Acea de la contractul de căsătorie nu'și are ființă la noi, fiind că, după toate probabilitățile, ea se referă la art. 1476 din codul francez, eliminat de legiuitorul nostru, după care regulele relative la împărțeala moștenirelor se aplică și la împărțeala comunității. Chiar în Francia sunt autori care cred că această restricție n'are nici o aplicare și nici un sens [1]).

A doua restricție. Art. 785 C. C. Controversă. Cât pentru a doua restricție relativă la art. 785 (882 C. fr.), creditorii având dreptul de a interveni la împărțeala unei moșteniri făcută de debitorul lor, pentru ca ea să nu se sevêrșească cu viclenie în vatamarea drepturilor lor, ei nu mai pot ataca, prin acțiunea pauliană, împărțeala făcută de debitorul lor, dacă nu s'au conformat acestei dispositiuni. Impărțeala remâne, în asemene caz, bună și inatacabilă din partea creditorilor, din causa moștenitorilor a căror drepturi s'ar sacrifica prin exercițiul acțiunei pauliane: „Considerând, dice tribunalul de Ilfov (13 fevruar 1880), că art. 785 C. C. nu acordă creditorilor unuia din copartași dreptul să atace o împărțeală sevêrșită, de cât atunci când s'a facut în lipsa acelor creditori și fără să se țină samă de opositiunea lor; că de și, în principiu, acțiunea pauliană se poate exercita contra tuturor actelor frauduloase petrecute, totuși art. 976 C. C. crează niște excepțiuni, care sunt adevarate restricțiuni la acțiunea pauliană; acest text dice, în adevĕr, că creditorii care atacă

[1]) Cpr. E. Acollas, II, p. 816. Mourlon, II, 1186, *in fine*. Laurent, XVI, 474. Demolombe, XXV, 168. T. Huc, VII, 229. Baudry, II, 923. Baudry et Barde, I, 703.—Unii autori cred că art. 976 se referă la art. 633 Pr. civ. (873 Pr. fr.), care limitează la un an, după publicațiuni, dreptul creditorilor barbatului de a ataca separarea de patrimonii (comp. Demante, V, 83. Vigié, II, 1207. Pĕucescu, I, 423, *in fine*); însă această explicație este inadmisibilă față cu termenii expreși ai art. 976, care ne trimete la titlu *despre contractul de căsătorie și despre drepturile respective ale soților* (art. 1223 urm.), prin urmare, la codul civil, ear nu la codul de procedură civilă. Cpr. Baudry et Barde, I, p. 613, nota 2.

pentru fraudă actele sevêrșite de debitorul lor, sunt datori, pentru drepturile enumerate la titlul succesiunelor, acela al contractului de căsătorie și drepturile respective ale soților, să se conforme cu regulele cuprinse intr'ênsele; că, în specie, opoșițiune din partea apelantei nu s'a făcut, când s'a făcut împărțeala, și că, prin urmare, ea nu poate invoca protecțiunea art. 785 C. C. etc." [1]).

Ascunderea morței lui de cujus.

Autorii și jurisprudența sunt însă de acord pentru a decide că creditorii ne-oponenți pot să exercite acțiunea pauliană și să revoace împărțeala de câte ori moștenitorii ar fi ascuns în mod fraudulos moartea lui *de cujus*, sau ar fi grăbit operațiunele împărțelei în scopul fraudulos de a împedeca ori ce opoșiție sau intervenție din partea creditorilor [2]).

Împărțeală simulată.

Dacă impărțeala este fictivă și simulată, creditorii neoponenți o vor putea anula prin acțiunea în simulațiune [3]).

---

[1]) Vedi *Dreptul* din 1881, No. 57. Cpr. Cas. fr. și C. Alger. D. P., 91. 1. 25 și D. P., 92. 2. 113. D. P., 93. 2. 511. Vedi în acelaș sens, Baudry et Wahl, *Successions*, III, 4181, 4235. Demolombe, XVII, 241. Laurent, X, 537 urm. și XVI, 474. Hureaux, *Successions*, IV, 205 urm. Baudry et Barde, I, 700 și 742. Arntz, II, 1624. Vigié, II, 425. Thiry, II, 249. Baudry, II, 322 și 923. Corn. Botez, *Dreptul* din 1897, No. 21. T. Huc, V, 435. Pëucescu, I, 423. Marcadé, III, 408, 409 și autorii citați în t. III a lucrărei noastre, p. 604, nota 1.— Cu toate aceste, chestiunea este controversată, și sunt autori care susțin că creditorii pot, chiar în lipsă de opoșiție sau intervenție din partea lor, să atace împărțeala, de câte ori frauda ar fi fost concertată între toți moștenitorii sau comuniștii. Vedi în acest sens, Aubry et Rau, VI, § 626, p. 593, text și nota 49. Dutruc, *Partage*, 532. Le Sellyer, *Success.*, VI, § 626, p. 593 urm. Fréminville, *Tr. des minorités*, I, 474. Bédarride, *op. cit.*, IV, 1552. C. Amiens, D. P., 74, 5, 364, No. 4 și autorii citați în t. nostru III, p. 604, nota 1. In codul italian, art. 689 este formal în acest din urmă sens. Cpr. Giorgio Giorgi, II, 306.

[2]) Jurisprudența a făcut nenumarate aplicațiuni a acestui principiu. Vedi D. P., 97. 2. 13. D. P., 92. 2. 113, 231, 473 și 609. D. P., 91. 1. 25. D. P., 86. 2. 226. D. P., 79. 2. 115. D. P., 78. 2. 172 și 215, etc. Baudry et Wahl, *Success.* III, 4241. Baudry et Barde, I, 702. Demolombe, XVII, 243, 245. Hureaux, *op. cit.*, IV, 212. Laurent, X, 540. Vigié, II, 425, *in fine*, și toți autorii.

[3]) Cpr. Baudry et Barde, I, 742. Laurent, X, 539. Demolombe, XVII, 242. Baudry et Wahl, *Successions*, III, 4240. Aubry

Impărțeală făcută fără a se ține samă de intervenția creditorilor.

Creditorii copartașilor vor mai putea încă exercita acțiunea pauliană contra împărțelei, fără a dovedi nici fauda debitorului lor, nici concertul fraudulos între diferiții copartași, ci numai prejudiciul ce ei au suferit, de câte ori impărțala ar fi fost făcută în lipsa lor, fără a se ține samă de opositia sau intervenția lor (art. 785) [1]).

Caracterul acțiunei pauliane (Controversă).

Dr. roman. Controversă.

Acțiunea pauliană este ea personală, reală sau mixtă? In Institutele lui Justinian, acțiunea pauliană figurează ca acțiune în revendicare, adecă ca o acțiune *reală* [2]), ear în Digeste, ca o acțiune *personală* (*in factum*) [3].) Aceasta a făcut pe unii să creadă că Romanii au avut două acțiuni pauliane, una personală, și alta reală [4]).

Dreptul actual. Controversă.

Aceiaș discuțiune s'a ivit și în dreptul actual, însă majoritatea autorilor consideră cu drept cuvênt acțiunea pauliană ca personală, chiar când este vorba de vêndarea sau darul unui imobil. In adevĕr, acțiunea pauliană nu este o acțiune în revendicare, ci o acțiune în despăgubire, întemeiată pe dol și pe o înavuțrie nedreaptă. Acțiunea pau-

---

et Rau, VI, § 626, p. 595. Cpr. D. P., 92. 2. 113, 473 și 609. Vedi și Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1881, No. 57. Vedi și t. III a lucrărei noastre, p. 605.

[1]) Baudry et Barde, I, 701. Baudry et Wahl, *Successions*, III, 4221 urm.

[2]) „*Si quis in fraudem creditorum rem suam alicui tradiderit, bonis ejus a creditoribus ex sententia præsidis possessis, permittitur ipsis creditoribus, rescissa traditione, eam rem petere, id est dicere, eam rem traditam non esse, et ob id in bonis debitoris mansisse*". (Instit. IV, tit. 6, § 6).

[3]) L. 38, Pr. și § 4, Dig., 22, 1, *De usuris*, etc. L. 10, Pr., *in fine*, Dig., 42, 8, *Quæ in fraudem creditorum*. Vedi și L. 14, *ab initio*, Dig., *loco cit.*, unde se dice. „*Hac in factum actione non solum dominia revocantur, verumetiam actiones restaurantur*". Mai vedi încă și L. 5, Cod., 7, 75, *De revocandis his, quæ in fraudem creditorum alienata sunt*, etc.

[4]) Vedi M. Ortolan, *Explic. hist. des Institutes*, (ediția din 1863), 2084—2086, p. 613. Ruben de Couder, *Dr. romain*, II, p. 386, P. Rambaud, *Dr. romain*, II, p. 566 urm., etc.—Vedi însă Accarias, *Dr. romain*, (ediția a IV-a, 1891), 849, p. 938 urm., care nu recunoaște de cât o singură acțiune pauliană, și anume acea personală (*in factum*). *Idem.* Van Wetter, *Dr. rom.*, II, § 526, p. 249. G. May, *Dr. rom.*, 291. Marezoll, *Lehrbuch der Institutionen des römischen Rechtes*, etc.

liană n'are de obiect de a face să se declare pe creditori proprietari ai bunurilor reclamate, ca în acțiunea în revendicare, ci numai de a anula actul, care, în mod fraudulos, a despoiat pe debitor de proprietatea sa. Scopul acțiunei pauliane, cu alte cuvinte, este de a face ca bunurile înstrăinate în mod fraudulos să poată fi urmărite și de a asigura plata creditorilor. Creditorii exercitând acțiunea spre a fi plătiți, și plata fiind prin natura sa mobiliară, acțiunea prin care ei dobêndesc această plată este mobiliară, chiar când ar fi vorba de un imobil. Acțiunea pauliană este deci personală [1]; de aceea am vĕdut *suprà*, p. 238, că ea nu se resfrênge asupra celor de al treile sub-achisitori de bună credință.

Tribunalul competent pentru exercițiul acestei acțiuni, este deci tribunalul domiciliului, sau în lipsă de domiciliu, acel al reședinței pârîtului (art. 58 Pr. civ.). Art. 58 Pr. civilă.

---

[1]) Vedi în acest sens, Paud. fr., *Action paulienne*, 8 urm. și *Oblig.*, II, 2766. Guillouard, *Act. paulienne*, p. 143. Garsonnet, *Tr. théor. et pratique de Pr. civ.*, I, § 125, p. 513. Pellerin, *Révocation des actes frauduleux*, p. 100, No. 6. Campas, *Révoc. des actes frauduleux*, 33 urm. Demolombe, XXV, 146 bis. Laurent, XVI, 464, 465. Acollas, II, p. 813, nota 2. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 131, text și nota 4. Bernard, *Dr. civil*, II, 652. Bédarride, *Du dol et de la fraude*, IV, 1434. Vigié, II, 1201. Baudry, II, 924. Baudry et Barde, I, 707. G. Tocilescu, *Pr. civ.*, I, partea II, p. 32. C. Toneanu, *Curierul judiciar* din 1894, No. 4, p. 28. Pĕucescu, I, 431. Giorgio Giorgi, II, 256. Calamandrei, *Il fallimento*, I, 195. Cas. rom., *Dreptul* din 1890, No. 67, p. 536. Trib. Gorj, *Dreptul* din 1893, No. 29, consid. de la p. 231, 232. Cpr. Trib. Fontainebleau, *Le Droit* din 12 dechembrie 1888. Trib. civ. Carpentras, 28 dechem. 1892, *Gaz. Pal.*, 93, 1, *Supplém.*, p. 40. Vedi și Cas. fr., D. P., 56. 1. 83. D. P., 85. 1. 62. Vedi și *suprà*, p. 238, 239.—Cu toate aceste, chestiunea este controversată, și unii consideră acțiunea pauliană ca reală, ca una ce are de obiect de a face să reintre bunurile înstrăinate în patrimoniul debitorului și de a da creditorilor anteriori actului fraudulos dreptul de a fi plătiți din prețul acestor bunuri (C. Amiens, Répert. Dalloz, v° *Action, paul.* 85, nota 1. Trib. Orthez, 8 iulie 1891, Pand. fr., *Oblig.*, II, 2767. Trib. Ilfov, sentință pronunțată sub legea veche, *Gaz. Tribun.*, anul 1862, No. 44, p. 367, colona 2); ear alții o consideră ca mixtă (Larombière, I, art. 1167, No. 45. C. Grenoble, 2 martie 1875. D. P., 77. 2. 208). Ambele aceste două sisteme sunt însă inadmisibile. In cât privește acțiu-

Obiectul acţiunei pauliane (Controversă).

Acţiunea pauliană este ea o acţiune în anulare sau o acţiune în despăgubire, în daune interese? Chestiunea este earăş controversată. S'a ḑis că acţiunea pauliană este o acţiune în *anulare* sau în *revocare* (aceste cuvinte, fiind aici sinonime); însă nulitatea fiind specială, ea nu'şi produce efectele sale de cât în privinţa creditorilor, fără a avea nici un efect în privinţa raporturilor dintre creditori şi terţiile persoane, care s'au folosit de actul viclean [1]).

---

nele mixte, am vḑut (t. II, p. 406), cu toată controversa ce există asupra acestui punct, că ele nu'şi au fiinţă în legislaţia noastră, de şi art. 54 Pr. civ. vorbeşte de materii mixte. Cpr. Garsonnet, *Pr. civ.*, I, § 126, p. 517.

[1]) „Considerând, ḑice Curtea din Iaşi (29 sept. 1881), că, după dreptul roman, e necontestat că acţiunea pauliană e o acţiune în nulitate al cărei scop este rescisiunea sau anularea actului fraudulos petrecut între debitor şi cel de al treile detentor, şi că aceasta resultă din chiar natura acţiunei întentată de creditori, care se plâng că debitorul a dispus fraudulos de un bun ce era gagiul lor, şi cer ca bunul eşit în mod fraudulos să reintre în patrimoniul debitorului, pentru a se putea acoperi de creanţele lor (veḑi Voët, XLII, 8, 1 şi 2); că codul nostru nu numai că nu inovează nimic în această privinţă, dar textul chiar al art. 975 ḑice că creditorii *pot ataca* actele făcute de debitor în fraudа drepturilor lor, şi când se atacă un act pentru fraudă, se cere naturalmente anularea lui; că, în acest sens, apoi sunt concepute toate dispoşiţiile din cod care aplică principiile art. 975: veḑi art. 562, 699 şi 785, unde legiuitorul de asemene se serveşte de expresiunea creditorii *pot ataca*, şi sensul nu este îndoelnic în art. 785 C. C., de oare ce se atacă invederat o împărţeală pentru a obţine anularea ei; că tot acesta este scopul creditorilor care voesc a accepta succesiunea debitorului lor, şi pentru a putea accepta succesiunea, trebue mai înainte să obţie anularea renunţărei; că, în faţa acestor texte şi a tradiţiunei, nu se poate susţine că acţiunea pauliană este o acţiune personală în daune-interese, bazată pe prejudiciul causat creditorilor care o intentă, şi că astfel aceea ce reclamă ei nu este anularea actului, ci numai ca actul să nu le fie oposabil, pentru ca dênşii să poată obţine plata, ca şi cum actul n'ar fi existând; căci tradiţiunea ne spune şi textele se exprimă în acelaş sens, că acţiunea pauliană este o acţiune în rescisiune sau nulitate; că, dacă în adevĕr, creditorii lucrează în baza prejudiciului ce li s'a causat, prejudiciul, în specie, consistă în micşorarea frauduloasă a patrimoniului, şi na-

Intr'un alt sistem se susține însă că acțiunea pauliană nu are de efect anularea sau revocarea actului fraudulos și readucerea în patrimoniul debitorului a bunurilor înstrăinate, ca și cum aceste bunuri n'ar fi încetat nici o dată de a fi gagiul comun al creditorilor sĕi, ci numai de a zădărnici efectele actului întru atâta numai întru cât acest act îi aduce o daună. Ea este deci o acțiune în despăgubire sau în daune interese [1]).

Acest sistem este, după părerea noastră, singurul juridic față cu teoria admisă mai sus, după care această acțiune este personală. Sistemul opus, consacrat de Curtea din Iași, ar implica, în adevĕr, ca acțiunea pauliană este reală [2]), teorie inadmisibilă din toate punctele de vedere.

---

turalmente când acțiunea își atinge scopul propus, repararea consistă în revocarea actului fraudulos și restabilirea, prin urmare, a lucrurilor în starea în care ar fi fost, dacă actul nu se făcea; că nu se poate apoi nici înțelege cum creditorii ar conchide la reparațiunea unui prejudiciu care ar fi o adevarată acțiune în daune-interese sau, mai bine dis, în plată, de oare ce dênșii n'au nici un drept a cere de la cei de al treile plata creanței ce li se datorește; că dreptul lor se mărginește numai asupra lucrului sustras din patrimoniul debitorului; de unde urmează că ei nu pot cere de cât restituțiunea acestui lucru, și pentru aceasta, trebue să obție mai întâi anularea contractului fraudulos, etc. *Dreptul* din 1881, No. 2, p. 14. Vedi și Cas. rom. (9 dechem. 1886), care dice că acțiunea revocatorie nu e supusă prescripțiunei de 10 ani stabilită prin art. 1900, de și *ea este o acțiune în nulitate.* Bulet. Cas. S-a I, 1886, p. 917 și *Dreptul* din 1887, No. 9, p. 70, penultimul considerent. Cpr. C. Caen și Cas. fr. D. P., 84. 2. 217. D. P., 94. 1. 505. Vedi în acelaș sens, Laurent, XVI, 483 urm. Pand. fr., *Act. paulienne,* 14. Marcadé, IV, 501. Duranton, X, 574. Baudry et Barde, I, 705 urm. Baudry-Lacantinerie, II, 924.

[1]) Vedi în acest sens, Demolombe, XXV, 245 urm. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 137, nota 24 și p. 142, nota 38. T. Huc, VII, 226. Vigié, II, 1201, *in fine,* 1204. Cpr. Alex. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 10, p. 75. Giorgio Giorgi, II, 338 urm. Cpr. C. din București, *Dreptul* din 1891, No. 51. Vedi și *suprà,* p. 238.

[2]) Vedi Demolombe, XXV, 246, *in fine.* Vigié, II, 1204, p. 534. Labbé, Sirey, 82, 2, 145, nota, colona 1, *in fine.*—Mai mulți autori admit însă că acțiunea pauliană este o acțiune în nulitate, recunoscêndu-i, cu toate aceste, caracterul de personalitate. Vedi Baudry et Barde, I, 706, 707. Laurent, XVI, 464 urm., 483 urm. Baudry, II, 924.

Prescrierea acțiunei pauliane (Controversă).

Dreptul roman.

In dreptul roman, pretorul dăduse mai întâi creditorilor un an de la înstrăinare, pentru a ataca actul fraudulos [1]). „Jaloba pauliană ḑice, Andr. Donici, capit. 8, § 6, *in fine*, poate a se mișca în curgere de *un an*, socotinduse anul, după ce vor prinde de veste creditorii". Mai în urmă însă acest an a fost întins la *patru*. (L. 7, Pr., Cod, 2, 53).

Codul Calimach.

In codul Calimach, termenul prescripției este de asemene de *patru ani*, după L. 7, Pr., Cod., 2, 53, *De temporibus et integrum restitutionis*, etc.: „Dritul restituției, adecă a întoarcerei înapoi în starea de mai înainte, ḑice art. 1959 din acest cod, care se cere sub cuvênt....de înstrăinare urmată *spre păgubirea creditorilor*, se stênge în termen de *patru* ani".

Dreptul actual. Controversă.

In cât privește dreptul actual, chestiunea este controversată, din causa lipsei unui anume text:

Intr'un sistem, întemeiat pe vechia jurisprudență franceză și astăzi cu desevêrșire părăsit, se susține în adevĕr, că judecătorii vor determina, după împrejurări, timpul în care creditorii vor putea să exercite acțiunea pauliană [2]).

In al doile, sistem se aplică acțiunei pauliane prescripția de ḑece ani prevĕḑută de art. 1900 C. C. [3]), sistem con-

---

[1]) „*Hujus actionis annum computamus utilem, quo experiundi potestas fuit, ex die factæ venditionis*". (L. 6, § 14, Dig., 42, 8, *Quæ in fraudem credit.*) Vedi și L. 1, Pr.; L. 10, § 24, Dig., *eod. tit.*; L. 6, Cod., 7, 75, *De revocandis his*, etc.

[2]) Toullier-Duvergier, III, partea II, 356.

[3]) C. București (decisie casată), *Dreptul* din 1886, No. 63. Duranton, X, 585. Vazeille, *Prescription*, 534. Taulier, *Théorie du Code Napoléon*. IV, p. 314. Delvincourt, etc. C. Colmar, 17 fevr. 1830, Répert. Dalloz, *Oblig.*, 2882, nota 1. Pĕucescu, I, 441 urm., care trage argument din împrejurarea că art. 1900 face parte din titlul XX, *Despre prescripție*, ear nu din titlul obligațiilor, ca în codul francez (art. 1304). Curtea noastră supremă (9 dechembrie 1886) respinge însă acest argument pe următorul considerent: „Considerând că împrejurarea că, în codul nostru civil, art. 1900 este pus în titlul „*Despre prescripție*", pe când art. 1304 corespunḑĕtor din codul francez este pus în titlul „*Despre convențiuni*", nu are nici o însĕmnătate în privința interpretărei sensului adevarat al acelui articol, întru cât ea nu denotă intenționea legiuitorului de a modifica în ceva sensul legei, ci numai tendința de a clasifica materia într'un mod mai corect...etc." *Dreptul* din 1887, No. 9 și Bulet. Cas., S-a I, anul 1886, p. 919.

sacrat în termeni expreși prin legea germană din 21 iulie 1879 (art. 12). Acest sistem este însă inadmisibil la noi din mai multe puncte de vedere:

1° Creditorii care exercită acțiunea pauliană nu cer, după cum am văḑut, anularea unei convențiuni la care ei n'au luat parte, ci repararea pagubei causate prin fraudă, adecă prin un delict al debitorului;

2° Art. 1900 prevede casul anulărei unei convențiuni când acțiunea se exercită de însuși părțile contractante, ear nu de cei de al treile, precum sunt creditorii, în specie.

3° Prescripția prevăḑută de art. 1900 se întemeiază pe o ratificare tacită, și o asemene ratificare este inadmisibilă în materia acțiunei pauliane [1]).

In fine, în ultimul sistem, singurul juridic, acțiunea pauliană se prescrie prin 30 de ani (art. 1890) [2]) și acest termen începe a curge din ḑiua sevêrșirei actului fraudulos [3]). Art. 1890.

Naște însă chestiunea de a se ști dacă, în caz de o donațiune imobiliară, terțiul pârît, fie el achisitor primitiv Inaplicarea art. 1895. Controversă.

[1]) Cpr. C. Paris și Cas. fr., D. P., 94. 1. 505. *Pand. Période.*, 94. 1. 502. D. P., 65. 1. 19. Cas. rom. și C. București, *Dreptul* din 1887, No. 9; din 1888, No. 56 și din 1890, No. 67. Baudry et Barde, I, 726. *Pand. fr., Act. paulienne*, 241.

[2]) Cas. rom. și C. București, Bulet. Cas. S-a 1, 1887, p. 917; *Dreptul* din 1887, No. 9 și din 1888, No. 56. *Dreptul* din 1890, No. 67 și Bulet. Cas., S-a I, anul 1890, p. 1100. Cpr. Cas. fr. și C. Nancy, D. P., 65. 1. 19 și Répert. Dalloz, *Supplém., Contrat de mariage*, 477, nota 1, p. 89, 90. Veḑi Pand. fr., *Act. paulienne*, 241, 242 și Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 1279. Guillouard, *Act. paulienne*, p. 313. Thiry, II, 650. Baudry, II, 926. Giorgio Giorgi, II, 359. Calamandrei, *Il fallimento*, I, 199. Acollas, II, p. 816. Baudry et Barde, I, 726 urm., 729. Demante, V, 82 bis XVII. Laurent, XVI, 467 urm. T. Huc, VII, 229. Marcadé, IV, 503. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 144, text și nota 44. Massé-Vergé, III, § 555, p. 415, text și nota 12 și § 584, p. 477. Duvergier asupra lui Toullier, III, partea II, p. 229, No. 356, nota 6. Proudhon, *Usufruit*, 2401 urm. Demolombe, XXV, 239 urm. Vigié, II, 1206. Campas, *Révocation des actes faits par le debiteur*, etc. 79. Arntz, III, 95. Larombière, I, art. 1167, No. 54 și IV, art. 1304, No. 44. Veḑi și t. IV a lucrărei noastre, p. 168, nota 4, *in fine*.

[3]) Baudry et Barde, I, 730. T. Huc, VII, 229. Demolombe, XXV, 242. Marcadé, IV, 503, *in fine*. Vigié, II, 1206. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 74, și toți autorii, afară de acei citați în notele 2 și 3, p. 256.

sau sub-achisitor, va putea sau nu să opue prescripția de ₫ece sau doue-₫eci de ani, pe care art. 1895 (2265 C. fr.) o conferă acelui care posedă cu bună credință și prin o justă causă. Chestiunea este și de astă dată controversată, însă părerea cea mai juridică este, cu bună samă, acea care declară acest text inaplicabil acțiunei pauliane, pentru că această prescripție specială presupune, în adevĕr, că imobilul a fost dobêndit de la un *non dominus*, și constitue un mijloc de aparare contra acțiunei în revendicare introduse de adevaratul proprietar, ceea ce, în specie, nu există, pentru că achisitorul sau sub-achisitorul, a cărui act este atacat prin acțiunea pauliană, a dobêndit imobilul de la adevaratul seu proprietar, *a domino*, și acțiunea pe care el caută s'o respingă nu este o acțiune în revendicare, ci o acțiune personală, care tinde la repararea unei daune sau la restituirea unui folos ce legea nu'i permite de a'l păstra.

Terțiul care a dobêndit bunul de la adevaratul seu proprietar nu poate, în adevĕr, să invoace prescripția achisitivă (usucapiunea), ci numai prescripția liberatorie de 30 de ani, care stânge acțiunea creditorilor [1]).

Inaplicarea art. 1909.

Tot pentru aceleași motive vom decide că, de câte ori actul atacat va avea de obiect un mobil corporal, terțiul chiar de bună credință nu va putea să opue prescripția instantanee prevĕ₫ută de art. 1909, ci numai prescripția de 30 de ani [2]).

Excepțiunele prin care acțiunea pauliană poate fi respinsă.

Renunțare la dreptul de a cere revocarea.

Dreptul de a cere revocarea actelor frauduloase făcute de debitor fiind de ordine privată, creditorii pot renunța la dênsul fie în mod expres, fie tacitamente. Renunțarea însă trebue să resulte din împrejurări neîndoelnice,

---

[1]) Baudry et Barde, I, 727. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 145, text și nota 45. Demolombe, XXV, 243, 244. Pand. fr., *Act. paulienne*, 247. Guillouard, *Act. paulienne*, p. 317. Marcadé, IV, 503, p. 424, nota 1, *in fine*. Laurent, XVI, 468. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 78. Demante, V, 82 bis XVIII. Massé-Vergé, III, § 555, p. 416, nota 12. Cpr. Cas. fr. D. P., 65. 1. 19.—*Contrà*. Larombière, I, art. 1167, No. 54, p. 762. Proudhon, *Usufruit*, 2405, 2406. Arntz, III, 95.

[2]) Larombière, I, art. 1167, No. 54. Pand fr., *Act. paulienne*, 248. Demolombe, XXV, 244. Baudry et Barde, I, 728. Laurent, XVI, 469, și autorii citați în nota precedentă.

pentru că ea nu se presupune nici odată [1]): *„Nemo res suas jactare præsumitur“*.

Ratific. actului fraudulos.

De asemenea, acțiunea pauliană nu mai poate fi exercitată de creditorii care ar fi ratificat, confirmat sau executat actul fraudulos (art. 1190) sau care, cu știință, ar fi dat concursul lor la formarea acelui act [2]): *„Nemo enim fraudare videtur eos, qui sciunt et consentiunt“*. (L. 6, § 9, *in fine*, Dig., 42, 8, *Quæ in fraudem creditorum*).

Ratific. tacită.

Ratificarea poate fi expresă sau tacită. Eată un caz de ratificare tacită: Un creditor, care atacase o vêndare imobiliară ca făcută de debitorul seu în paguba și frauda drepturilor sale, somează pe cumpărător, în cursul procesului, să plătească prețul sau să delese imobilul [3]).

Desinteresarea creditorului reclamant.

Creditorul n'ar mai putea de asemene să exercite acțiunea pauliană, dacă el ar fi fost plătit integral de debitor sau de cel de al treile, care pot să'i facă în acest sens ofertă reală. (Cpr. art. 792). Acțiunea pauliană fiind, în adevĕr, după cum am vĕdut, o acțiune în despăgubire, nimic mai natural de cât ca cursul ei să poată fi oprit prin desinteresarea creditorului, carele astfel nu va mai avea nici un interes de a continua acțiunea începută [4]).

Transcr. actului fraudulos nu împedică acțiunea pauliană.

Transcrierea actelor de strămutare a proprietăților imobiliare neschimbând întru nimic contractul și neacoperind viciile de care el este atins, ci avênd numai de scop de a face ca actul să fie oposabil celor de al treile, se înțelege că ea nu împedică exercițiul acțiunei pauliane [5]).

---

[1]) Pand. fr., *Act. paul.*, 221 urm. și *Oblig.*, I, 2839. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 70. Baudry et Barde, I, 725. Laurent, XVI, 463. Demolombe, XXV, 238. Larombière, I, art. 1167, No. 50 urm. Cpr. C. Bourges și Aix. D. P., 49. 2. 61. D. P., 71. 2. 233.

[2]) Pand. fr., *Act. paul.*, 233 și *Oblig.*, I, 2840. Demolombe, XXV, 237. Larombière, I, art. 1167, No. 49. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 72.

[3]) Cas. fr., 10 fevr. 1824. Répert. Dalloz, *Désistement*, 76, nota 4. Cpr. Pand. fr., *Action paulienne*, 234.

[4]) Aubry et Rau, IV, § 313, p. 132. Vigié, II, 1204, p. 534. Larombière, I, art. 1167, No. 19. Aceiaș soluție este admisă și de autorii care vĕd în acțiunea pauliană o acțiune în nulitate. Cpr. Baudry et Barde, I, 724. Laurent, XVI, 491. Pand. fr., *Act. paul.*, 237. Vedi și *suprà*, p. 211, nota 1.

[5]) Larombière, I, art. 1167, No. 28. Pand. fr., *Act. paulienne*, 238, și autoritățile citate acolo.

Despre efectele acţiunei pauliane.

Am vĕḑut că, prin acţiunea pauliană, se poate ataca ori ce act al debitorului făcut în paguba şi frauda creditorilor sei, şi chiar hotărîrele judecătoreşti prin care el s'ar fi lăsat a fi condamnat în urma unei înţălegeri frauduloase cu adversarul seu. (Veḑi *suprà*, p. 247, 248).

Dacă presupunem că un creditor, usând de dreptul ce'i dă legea, a dobêndit în fine o hotărîre definitivă prin care actul cu titlu oneros sau cu titlu gratuit al debitorului sĕu a fost revocat sau *anulat* (în părerea acelora care recunosc acestei acţiuni caracterul unei acţiuni în nulitate), naşte întrebarea: care vor fi efectele acestei hotărîri?

Pentru a respunde la această chestiune, asupra căreia legea este şi de astă dată mută cu desevêrşire, trebue se distingem trei ipoteze:

1° Efectele acţiunei pauliane în cât priveşte raporturile creditorilor cu cei de al treile a căror contracte sunt revocate.

Oblig. de restituire impusă terţiului.

Dacă acţiunea pauliană a isbutit, judecătorii au trebuit să revoace actul în totul, fără ca să'l poată menţine în parte [1]; de unde resultă că cel de al treile trebue să restitue tot ce a primit de la debitor. Intinderea obligaţiunei sale variază însă după cum el a fost de bună sau de rea credinţă.

Terţiu de bună credinţă.

De câte ori terţiul a fost de bună credinţă, ceea ce nu se poate întâmpla de cât în contractele cu titlu gratuit (donaţiune, etc.) [2], el nu va restitui ceea ce a primit de cât în limitele în care s'a înavuţit, *quatenùs locupletior factus est, ultra non.* (L. 6, § 11, Dig., 42, 8) [3].

Restit. fructelor.

In cât priveşte fructele lucrului, el nu le va restitui

---

[1]) Cpr. C. Bastia, D. P., 57. 2. 112. Pand. fr., *Act. paul.*, 252.

[2]) Ḑicem că terţiul nu poate fi de bună credinţă de cât în contractele cu titlu gratuit, fiind că, în contractele cu titlu oneros, el trebue neaparat să fie de rea credinţă, pentru ca acţiunea pauliană să fie admisibilă. Veḑi *suprà*, p. 226 urm.

[3]) Cpr. C. Caen, D. P., 84. 2. 217. Pand. fr., *Act. paul.*, 253. Laurent, XVI, 492. Demolombe, XXV, 258 urm. Demante, V, 82 bis XI, *in fine.* Giorgio Giorgi, II, 341 urm. Veḑi şi *suprà*, p. 239.

de cât din ḑiua cererei în judecată, pentru că din acest moment numai buna sa credință încetează (art. 487) [1]).

Dacă lucrul primit în dar de la debitor ar fi fost vên- Vêndarea lucrului dăruit.
dut, donatarul de bună credință nu va restitui de cât prețul primit (art. 996, § 2), chiar dacă acest preț ar fi inferior valorei lucrului vêndut [2]).

El nu va respunde de degradarea sau perderea lucrului, nici chiar când aceasta s'ar fi întâmplat din culpa lui (art. 995, § 2 și 1156) [3]). Nerespundere de degrădări.

Cât pentru terțiul de rea credință, poziția sa fiind mai grea, vom decide aceste chestiuni în sens invers. Astfel, 1° dacă lucrul primit de la debitor a fost vêndut, el va restitui sau valoarea însuș a lucrului, dacă această valoare este superioară prețului vêndărei, sau prețul, dacă acest preț este superior valorei lucrului [4]); 2° el va datori fără nici o deosebire toate fructele și dobêndile percepute, și chiar acele ce a neglijat de a percepe [5]) (art. 485, 486, 487, 994), *non tantum qui percepti sunt, verumetiam hi qui percipi potuerunt* [6]); 3° el nu va fi liberat prin perderea lucrului, când această perdere se datorește faptului sau culpei sale, sau când se dovedește că ea nu s'ar fi întâmplat dacă lucrul ar fi remas în mâna debitorului (art. 1156). El va respunde de asemene de deteriorările survenite lucrului în aceleași condițiuni. 4° In fine, el va putea chiar fi condamnat la daune, pentru că frauda sa constitue un delict a cărui pagubă el trebue să-o repare (art. 998) [7]). Terțiu de rea credință.

In cât privește pe sub-achisitori, adecă pe acei care ar fi dobêndit și ei, la rêndul lor, drepturi reale asupra Sub-achisitori.

---

[1]) Demolombe, XXV, 258, *in fine*. Pand. fr., *Action paulienne*, 254. Baudry et Barde, I, 719.

[2]) Pand. fr., *loco. cit.*, 255. Demolombe, XXV, 260. Baudry et Barde, I, 719.

[3]) Pand. fr, *loco cit.*, 256. Laurent, XVI, 492. Demolombe, XXV, 259. Baudry et Barde, I, 719, *in fine*.

[4]) Baudry et Barde I, 719. Demolombe, XXV, 255. Veḑi și *suprà*, p. 239.

[5]) Demante, V, 82 bis XI. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 169. Baudry et Barde, I, 719. Laurent, XVI, 492, și toți autorii.

[6]) L. 10, § 20, Dig., 42, 8, *Quæ in fraudem creditorum*, și L. 38, § 4, Dig., *De usuris*, 22, 1.

[7]) Cpr. Demolombe, XXV, 251 urm. Baudry et Barde, I, 668, 719. Pand. fr., *Act. paul.*, 260 urm. Laurent, XVI, 492. Larombière, I, art. 1167, No. 60. Giorgio Giorgi, II, 333 urm.

lucrului, de la achisitorul primitiv, am vĕdut că revocarea actului fraudulos nu se resfrînge asupra lor de cât atunci când ei sunt de rea credinţă (veḍi *suprà*, p. 238 urm.); de unde şi conclusia că revocarea unei vînḍări imobiliare nu revoacă ipoteca sau înstrăinarea consimţită de achisitorul primitiv cătră alţi terţii de bună credinţă [1]).

2° Efectele acţiunei pauliane în cât priveşte raporturile creditorilor între ei cu debitorul.

Presupunînd că actul fraudulos a fost revocat, în urma cererei unuia sau mai multor creditori, chestiunea este de a se şti cine se va folosi de această revocare. Doctrina şi jurisprudenţa sunt şi de astă dată împărţite:

1° Intr'un sistem, se susţine, în adevĕr, că creditorii care au luat parte la proces se folosesc singuri de revocarea actului fraudulos, hotărîrea dobêndită de dênşii neputênd nici să strice, nici să folosească acelor care n'au stat în judecată. *Res inter alios judicata, aliis nec nocere, nec prodesse potest* (art. 1201). Revocarea actului fraudulos este, în adevĕr, resultatul unei judecăţi, şi lucrul e aşa de adevarat în cât dacă un creditor n'a isbutit în acţiunea pauliană, alţi creditori pot să-o reînceapă şi să-o conducă pe socoteala lor, nefiind lucru judecat pentru dênşii [2]). Acesta este, cu bună samă, sistemul cel mai juridic.

2° In al doile sistem, se susţine că toţi creditorii, fie ei anteriorĭ sau posteriori actului revocat, se folosesc de această revocare, căci acţiunea pauliană avênd de scop readucerea fictivă a bunurilor înstrăinate în patrimoniul de-

---

[1]) Veḍi în acest sens, autorităţile citate *suprà*, p. 239, nota 1. —*Contrà. Haute-Cour des Pays-Bas (Hollande)*, 28 martie 1884, Sirey, 85. 4. 9. Laurent, XVI, 465 urm., etc. Veḍi şi *suprà*, p. 238, nota 1.

[2]) Veḍi în acest sens, Baudry et Barde, I, 682 şi 715. T. Huc, VII, 226. Baudry, II, 925. Garraud, *De la déconfiture*, p. 207 urm. Guillouard, *Act. paulienne*, p. 326. Campas, *op. cit.*, 85 urm. Demolombe, XXV, 266. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, II, 353. Maiereni, *Della revoca degli atti fraudolenti*, 105. Naquet, De *l'action paulienne*, etc., p. 201 urm. Rome, *De l'action paulienne en dr. romain et en dr. français*, p. 172. Pĕucescu, I, 461. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 164 urm. Acollas, II, p. 815. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 142, text şi nota 41. Cpr. Cas. fr. şi C. Bordeaux, D. P., 65. 1. 79. D. P., 92. 2. 440. Sirey, 91. 2. 9.

bitorului, aceste bunuri formează gagiul comun al tuturor creditorilor, dacă creditorul care a exercitat acțiunea n'are nici o causă de preferință (art. 1718 urm.) [1]).

3° In fine, în al treile sistem, se decide că revocarea nu poate să folosască de cât creditorilor anteriori actului fraudulos, ear nu acelor posteriori, pentru că ei neavênd ca siguranță bunurile care au făcut obiectul actului fraudulos, acest act n'a putut să le aducă nici o pagubă; de unde și conclusiunea că ei nu se pot folosi de revocarea lui [2]).

In ori ce caz, creditorul care a făcut să se revoace actul fraudulos al debitorului, se bucură de privilegiul prevĕdut de art. 1729, § 1 și poate să'l exercite asupra sumelor readuse în mod fictiv în patrimoniul acestui debitor, pentru a lua cu preferință toate cheltuelele ce el a făcut cu ocasiunea exercițiului acestei acțiuni [3]). Art. 1729, § 1.

---

[1]) Laurent, XVI, 488 urm. Demante, V, 82 bis XV. Duranton, X, 574. Marcadé, IV, 501. Solon, *Des nullités*, II, 460. P. Pont, *Privil. et hypothèques*, I, 18. Massé-Vergé, III, § 555, p. 414, nota 6. Taulier, *Théorie du Code Napoléon*, IV, p. 312. „Considerând, dice Curtea din Iași (*Dreptul* din 1881, No. 2, p. 14, colona 2), că acțiunea pauliană are de scop și efect de a face ca lucrul înstrăinat fraudulos să reintre fictivamente în patrimoniul debitorului, și ast-fel revocațiunea actului profită și creditorilor care n'au fost parte în instanță, și a căror creanțe poartă o dată anterioară actului fraudulos, de oare ce lucrul reintră pentru a deveni gagiul creditorilor sau, mai bine dis, se consideră că n'a eșit nici odată din patrimoniul debitorului, și dreptul de gagiu al creditorilor se găsește astfel că n'a încetat de a exista; și nu este vre un motiv și nici un text nu ne autorisă a limita efectul acțiunei numai la acei cari au fost parte în istanță și a susține astfel că bunul a reintrat relativ numai pentru cutare sau cutare creditor, etc...“ Cpr. C. Riom, D. P., 45. 2. 91 și L. 6, § 7, *in fine*, Dig., 42, 8, unde se dice: *„Qui verò post bona possessa debitum suum recepit, hunc in portionem vocandum, exequandumque cæteris creditoribus: neque enim debuit præripere cæteris post bona possessa, cùm jàm par conditio omnium creditorum facta esset“*.

[2]) Larombière, I, art. 1167, No. 62. Mourlon, II, 1183 și *Examen critique et pratique du Commentaire de Troplong*, 14. Chardon, *Du dol et de la fraude*, II, 280.

[3]) Pand. fr., *Act. paulienne*, 277. C. Bordeaux, 28 mai 1832. Répert. Dalloz, v° *Privil. et hypothèques*, 144, nota 1.

3' Efectele acțiunei pauliane în cât privește raporturile debitorului cu cel de al treilea achisitor.

Actul revocat față cu creditorul sau creditorii reclamanți subsistă cu toate efectele sale în privința raporturilor dintre debitor și cel de al treile, pentru că acțiunea pauliană este străină părților contractante; și lucrul e așa de adevĕrat în cât dacă, după plata creditorilor, a mai remas ceva, această remășiță nu se cuvine debitorului, ci celui de al treile sau creditorilor sei [1]).

Recursul celui de al treile contra debitorului. Controversă.

Naște însă întrebarea dacă cel de al treile evins, care cu bunul dobêndit ar fi plătit pe creditori, are sau nu recurs contra debitorului, care mai târziu ar fi devenit solvabil.

Primul sistem îi acordă în toate casurile asemene recurs, pentru motivul că el plătind din bunurile sale o datorie a debitorului, acesta trebue să'l despăgubească îndată ce a devenit solvabil [2]).

In părerea generalminte admisă, se face însă următoarea distincțiune.

De câte ori actul revocat este un contract cu titlu oneros, de exemplu, o vêndare, un schimb, o donațiune făcută cu titlu de dotă, etc., care, prin natura sa, atrage obligațiunea de garanție (art. 1337 urm., 1409), de atâte ori cel de al treile va fi în drept a cere de la debitor ceea ce el a plătit în socoteala lui. De câte ori, din

---

[1]) „Considerând, dice Curtea din București (*Dreptul* din 1891, No. 51), că nu se poate tăgădui creditorilor terțiului achisitor, defendor în acțiunea în revocațiune, dreptul de a urmări bunul înstrăinat asupra debitorului lor; căci actul revocat, în interesul numai al creditorilor, continuă a'și produce toate efectele între părți, așa că restul prețului resultat din vêndarea bunului înstrăinat, după plata creanțelor creditorilor reclamanți în acțiunea pauliană, aparținênd terțiului achisitor, creditorii sĕi pot să 'și exercite asupra acestui rest din preț, dreptul lor de gagiŭ stabilit de art. 1718 C. C., etc...“ Cpr. Pand. fr., *Action paulianne*, 279. Laurent, XVI, 494, 495. Demolombe, XXV, 268. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 142, nota 38. Chabot, *Successions*, art. 788, No. 6. Larombière, I, art. 1167, No. 57. Giorgio Giorgi, II, 346. T. Huc, VII, 227, *in fine*. Baudry et Barde, I, 711.

[2]) Mourlon, II, 1184. Aubry et Rau, VI, § 613, p. 418, text și nota 44. Duranton, VI, 520 bis. Demante, V, 82 bis XVI.

contra, actul n'ar atrage obligațiunea de garanție, precum ar fi, de exemplu, renunțarea la o moștenire sau o donațiune în care dăruitorul n'ar fi luat asupra sa asemene obligațiune (art. 828), de atâte ori cel de al treile, care ar fi plătit pentru debitor, nu va putea să exercite nici un recurs în contra acestuia [1]).

Despre acțiunea în simulațiune.

Acțiune oblică sau subrogatorie.

Am vĕdut că, de câte ori debitorul va neglija de a exercita drepturile sale, care nu sunt eminamente personale, creditorii pot exercita aceste drepturi, în numele debitorului lor, prin acțiunea oblică sau subrogatorie (art. 974).

Acțiune pauliană.

De câte ori debitorul face acte frauduloase, creditorii au la îndămână acțiunea pauliană sau revocatorie (art. 975).

Acțiune în simulațiune.

De câte ori el va face acte simulate sau minciunoase, *iconomicoase* sau *fațarnice (imaginarii)*, după cum se exprimă art. 1232 din codul Calimach [2]) și Andronachi Donici (capit. 10, § 6, *in fine*, și capit. 11, § 7), creditorii

---

[1]) Laurent, IX, 479 și XVI, 496. Giorgio Giorgi, II, 347 urm. Demolombe, XV, 89 și XXV, 270, 271. Marcadé, III. 230. Pand. fr., *Act. paul.*, 283. T. Huc, VII, 227. Baudry et Barde, I, 712. Massé-Vergé, II, § 380, p. 315, nota 11, care nu se unesc cu părerea lui Zachariæ. Demante, III, 108 bis III. Vedi și tom. III a lucrărei noastre, p. 358, nota 3.

[2]) „Dacă s'au făcut tocmală iconomicoasă sau fațarnică pentru lucru de un hotărît feliŭ, ḑice art. 1232 din codul Calimach (916 C. austriac), trebue să se judece după legiutele orênduli, care privesc către însuș lucrul după adevarata sa calitate". Noul cod german din 1896 cuprinde o dispositie aproape identică: „Dacă o convenție *aparentă*, ḑice art. 117 din acest cod, ascunde un alt act juridic, se aplică dispositiile privitoare la actul ascuns". Art. 1232 C. Calimach.

Creditorii pot exercita acțiunea în simulație în numele lor propriu, ear nu în baza art. 974 sau 975. Controversă.

S'a ḑis că acțiunea în simulațiune este personală debitorului și că creditorii lui nu se pot prevala de dênsa de cât numai exercitând drepturile debitorului, în baza art. 974. „Considerând, ḑice Curtea din București (12 mai 1886), că principalul interesat a intenta acțiunea în simulațiune este obligat ca parte contractantă și legiuitorul prin art. 1175 'i-a și prescris proba ce are să facă; că numai în lipsa-i, în caz de negligență sau refuz din partea-i, creditorii sei o pot intenta conform art. 974, exercitând drepturile lui, prin urmare, în numele debitorului, ear nu în al lor personal, și numai cât timp ea se găsește în patrimoniul de-

vor putea, în numele lor propriu, să le atace pentru ca jus-

---

bitorului, de oare ce exercițiul drepturilor și acțiunelor debitorului s'a acordat creditorilor ca să se respundă în mod expres principiului stabilit de art. 1719 C. C., adecă că bunurile unui debitor servesc spre asigurarea comună a creditorilor sĕi ; că, spre a pune mai în evidență că acțiunea în simulațiune este personală debitorului și că creditorii nu o pot exercita de cât în numele lui, nu avem de cât să presupunem că terțiul pârît ar invoca un nou act confirmativ, sau în fine, că ar chiema în garanție pe cel de la care deține actul și acesta l'ar recunoaște ; creditorii nu ar mai putea susținea pur și simplu simulațiunea actului, ci ar avea să se plângă atunci de prejudiciul ce li se cauzează prin conivența frauduloasă a debitorului lor cu pârîtul și, ca consecință, ar avea de intentat o altă acțiune, acțiunea pauliană, care le este proprie și personală, după art. 975 C. C., derivând din acțiunea juridică născută între dênșii și terțiul pârît, care prin faptul lor fraudulos le a causat prejudiciu, etc". *Dreptul* din 1886, No. 63. Vedi și o altă decisie tot a curței din București, care admite acelaș principiu, publicată în *Dreptul* din 1893, No. 64. Tot în acest sens se pronunță și o parte din doctrină. Cpr. Gr. G. Pĕucescu, I, 469, 470. C. Toneanu, *Cur. judiciar* din 1894, No. 8, p. 59. Larombière, I, art. 1167, No. 63. Pand. fr., *Act. paul.*, 206, și autoritățile citate acolo, etc. Această părere este însă inadmisibilă pentru următoarele motive :

1° Dacă creditorii ar avea numai exercițiul acțiunei oblice prevĕdute de art. 974, ei n'ar putea stabili simulațiunea de cât atunci când ar avea un început de dovadă scrisă, întocmai ca și debitorul, ceea ce este inadmisibil, pentru că ei au fost în imposibilitate de a'și procura o dovadă scrisă despre simulațiune (art. 1198, § 1). Vedi *infrà*, p. 275.

2° Dacă acțiunea creditorilor ar avea de bază acțiunea indirectă prevĕdută de art. 974, pârîtul ar putea să le opue cu succes toate excepțiile care sunt oposabile debitorului, de ex., hotărîrea prin care s'ar fi respins acțiunea în simulațiune exercitată mai înainte de debitor pentru aceleași motive invocate actualmente de creditori, etc. (Cpr. decisia sus-citată a Curței din București, *Dreptul*, din 1886, No. 63, p. 504). Or, aceste soluții sunt inadmisibile, pentru că creditorii fiind direct lesați prin faptul debitorului lor și avênd, în toate casurile, un drept propriu și direct asupra bunurilor acestui din urmă (art. 1718, 1719), trebue să aibă o acțiune directă și personală, osebit de acea prevĕdută de art. 974, prin care să poată dărâma actul fictiv și aparent care micșorează garanția lor. Este adevarat că, cu deosebire de ceea ce se întâmplă în acțiunea pauliană, debitorul, ca parte contractantă, poate însuș să atace actele

ția să le declare inexistente (art. 966 [1]) și, în asemene caz,

---

sale în simulație și să dovedească că bunurile, înstrăinate numai în aparență, n'au încetat nici o dată de a face parte din patrimoniul seu, acțiune care neaparat poate fi exercitată și de creditorii sei, în baza art. 974; însă aceștia vor fi mult mai folosiți dacă vor exercita acțiunea directă în simulațiune, fără de care dreptul lor n'ar avea nici o siguranță, pentru că ar fi lasat la discreția debitorului. Cpr. în acest din urmă sens, T. Huc, VII, 230, p. 309. Baudry et Barde, I, 734 urm. Al. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 9, p. 67.—Unii autori au mai născocit încă o teorie, și anume acea care consideră acțiunea în simulațiune ca o variațiune a acțiunei pauliane, cu această deosebire că regulele care cârmuesc această din urmă acțiune, în privința probei, a insolvabilității debitorului și a fraudei, n'ar fi aplicabile în specie (vedi Demolombe, XXV, 235, *in fine* și Cas. fr., Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, p. 191, No. 377, nota 2). Și această soluție este inadmisibilă. Acțiunea în simulațiune nu decurge, în adevĕr, nici din art. 974, nici din art. 975, ci, precum am spus mai sus, din art. 1718 și 1719. Toate bunurile, mobile sau imobile, presente sau viitoare ale debitorului, prin urmare, și acele care fac obiectul unor acte simulate și fictive, servind spre asigurarea comună a creditorilor sei, aceștia trebue să aibă o acțiune directă pentru a exercita dreptul de siguranță ce le conferă legea. „Considerând, dice Curtea noastră supremă (4 april 1888), că, în virtutea art. 1718, 1719 C. C., averea debitorilor presentă și viitoare servă ca gagiu al creditorilor; că, conform acestui principiu, creditorii sunt în drept de a face toate actele de natură a menține întregul patrimoniu al debitorului lor, precum și de a exercita ori ce acțiune care ar tinde la acest scop. Considerând că scopul acțiunei în simulațiune tinde tocmai la aceasta, adecă de a menține în patrimoniul debitorului un bun care n'a eșit de cât în mod aparent; că astfel fiind, creditorii sunt în drept să atace toate actele frauduloase care au avut de resultat să le sustragă valorile ce formează gagiul lor, chiar de ar fi făcute de persoane interpuse, după cum se presintă casul în specie, unde simulațiunea consistă tocmai în aratarea unei alte persoane ca arendaș de cât cea adevarată; că, prin urmare, e indiferent dacă art. 975 C. C. a fost bine sau rĕu citat de Curte, și dar motivul de casare se respinge ca neîntemeiat, etc. *Dreptul* din 1888, No. 31 și Bulet. S-a I, 1888, p. 321. Cpr. și Baudry et Barde, I, 736.

[1]) Acțiunea în simulațiune, ca și acțiunea revocatorie, va putea fi exercitată atât pe calea principală, cât și pe calea de contestație la urmărire (Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1893, No. 71. Trib. Argeș, *Dreptul* din 1881, No. 41. Trib. Făl- Contest. la urmărire.

instanțele de fond vor aprecia în mod suveran dacă din împrejurările causei resultă sau nu că actul este simulat [1]).

Definiția acțiunei în simulație.

Acțiunea în simulațiune poate deci fi definită: acea care tinde a face să se declare de justiție că un act n'are existență reală și că el este numai aparent, fie în totul fie în parte.

Deosebire între acțiunea pauliană și acea în simulație.

Prin acțiunea pauliană se revoacă deci un act al debitorului fie cu titlu oneros, fie cu titlu gratuit, pentru că acest act, de și a avut ființă în realitate, el era fraudulos și daunator creditorilor; pe când, prin acțiunea în simulațiune, se tinde a se dovedi că actul n'a avut nici o dată ființă și că bunul pretins înstrăinat de debitor, n'a fost scos de cât în aparență din patrimoniul seu, din care el n'a încetat nici o dată de a face parte [2]). Actul fraudulos, cu alte cuvinte, există, însă trebue să fie revocat din causa interesului celor de al treilea; pe când actul simulat n'a avut ființă de cât în aparență și, ca atare, este *inexistent* [3]). „Vêndarea iconomicoasă *întru nimic se socotește*, dice Andr. Donici (cap. 11, § 7).

---

ciu, *Dreptul* din 1895, No. 7. C. București, *Dreptul* diu 1884, No. 13. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1890, p. 1100, etc.) și chiar pe cale de excepție sau de aparare. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1887, p. 523. Bulet. S-a I, 1890, p. 1089 și 1100. Bulet. 1891, p. 185. Vedi și decisiile citate în colecția Christescu, art. 975, No. 47. Vedi și *suprà*, p. 248, text și nota 1.

[1]) Cpr. C. București, *Dreptul* din 1887, No. 14. Trib. Gorj, *Dreptul* din 1891, No. 67. Cas. fr., Sirey, 89. 1. 243. D. P., 70. 1. 40. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 103. Baudry et Barde, I, 738.

[2]) Aceștia sunt chiar termenii unei decisiuni a Curței din Lyon (28 fevr. 1884). „O atare acțiune, dice cu drept cuvênt Curtea, nu are de scop de a face ca bunul să reintre în realitate în patrimoniul debitorului, ci de a face să se declare că el n'a eșit nici o dată din acest patrimoniu, din care el continuă încă a face parte". Vedi considerentele acestei decisii în Répert. lui Dalloz, *Oblig.*, *Supplém.*, p. 191, No. 376, nota 1. Cpr. Demolombe, XXV, 235. Baudry et Barde, I, 731, 733. Vedi și *suprà*, p. 75.

[3]) „Considerând, dice Curtea noastră supremă, că efectele acțiunei în simulațiune sunt diferite de acelea ale acțiunei pauliane; că, prin acțiunea pauliană, să atacă actul ca *viciat*, pe când prin acțiunea în simulație, el se atacă ca *neexistent*, etc..." Bulet., Cas. S-a I, anul 1886, p. 868, penult. consirent și *Dreptul* din 1887, No. 5. Cpr. și C. din București, considerent citat textual p. 269, *Dreptul* din 1886, No. 63.

Acțiunea în simulație nu este deci cârmuită de art. 975, ci de art. 966, căci actul inexistent n'are causă și, ca atare, este lipsit de ori ce efecte juridice. Art. 966.

„Considerând, dice Curtea din București, că un act este simulat când constată obligațiuni care în realitate nici o dată n'au existat, așa în cât, în caz de contestațiune, acțiunea ce s'ar deschide ar avea de obiect a se declara că acel act nu există ; că obligațiunea ce constată nu poate produce nici un efect neavênd causă, probânduse că adevarata causă ce a dat naștere actului este simulațiunea, ear nu obligațiunea ce constată, etc....“ [1]).

Simulațiunea nu este de cât o fraudă. Intre fraudă și simulație există însă următoarele deosebiri :

1° In actele frauduloase, pe care debitorul le face spre a dauna și frauda pe creditorii sei, cel de al treile poate să fie de bună credință, adecă să nu știe că el are datorii și este insolvabil ; pe când simulațiunea nu poate să existe fără consimțemêntul și concursul tuturor părților contractante [2]). Astfel, când am vêndut averea mea, pentru ca creditorii mei să remâe păgubași, cumpărătorul poate să fie de bună credință, și de aceea am vĕdut (*suprà*, p. 226 urm.), că actul nu va cădea de cât dacă se va dovedi complicitatea lui ; pe când dacă declar că am vêndut moșia mea lui Deosebire între fraudă și simulație.

[1]) *Dreptul* din 1886, No. 63. Redacțiunea considerentelor este vicioasă, dar motivul invocat de Curte este juridic. Tot cam in asemene termeni se exprimă și Curtea din Caen (17 mai 1873) : „Considerând, dice această Curte, că falșitatea causei unei obligațiuni și simulația obligațiunei sunt, sub expresiuni diferite, unul și acelaș lucru ; că obligația nu este simulată de cât pentru că causa exprimată în ea este falșă ; că dacă această causă ar fi sinceră, și obligația ar fi sinceră, etc...“ Vedi această decisie în Répert. lui Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 193, *ad notam*, colona 2. Cpr. Alex. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 9, p. 68. Vedi și *suprà*, p. 131.

[2]) C. Bordeaux, 5 martie 1896 : „Considerând, dice această decisie, că pentru a aprecia meritul unei acțiuni în simulațiune, nu este loc de a se distinge dacă actul e cu titlu gratuit sau cu titlu oneros, dacă terțiul contractant este sau nu complice al fraudei, un act fictiv implicând neaparat participarea la fraudă a tuturor părților contractante“. Considerentele acestei decisiuni, publicate în *Recueil des arrêts de Bordeaux*, 96, 1, 241, sunt reproduse în tratatul lui Baudry et Barde, 1, p. 640, nota 2. Cpr. o altă decisie a aceliaș Curți, din 4 iunie 1896. *Pand. Périod.*, 1897, 2. 21.

X, fără să fi primit nici un ban de la el, el știe că nu mi-a plătit prețul și că obligația este lipsită de causă. Simulațiunea este deci ascunderea adevĕrului, și simulat este actul acela, care nu este expresiunea sinceră a intențiunei reale a părților. *Cùm aliud agitur, aliud simulatur, vel scribitur* [1]).

2° O altă deosebire esențială între fraudă și simuație este că frauda are în tot-deauna de efect anularea contractului viciat, pe când simulațiunea nu este în tot-deauna ilicită, și în unele casuri, nu împedică convenționea de a'și produce efectele sale.

Donațiuni deghisate.

Astfel, dacă am ascuns o donațiune sub forma unui contract cu titlu oneros, presupunênd, bine înțeles, că părțile erau capabile de a dispune și de a primi cu titlu gratuit, n'am atins prin aceasta interesele nimărui, și de acea jurisprudența și o parte din doctrină admit validitatea donațiunelor deghisate, pe care însă noi n'am admiso [2]).

Simulație licită.

Aceasta este un caz de simulație licită.

---

[1]) Cpr. Bédarride, *Du dol et de la fraude*, III, 1257.

Donațiuni deghisate sau ascunse sub forma unui contract cu titlu oneros. Controversă.

[2]) V. t. IV a lucrărei noastre, p. 162, notele 1 și 2.—In cât privește jurisprudența, care validează donațiunele deghisate, vedi Cas. rom., C. București, Focșani și Craiova. *Dreptul* din 1881, No. 4 și 42. *Dreptul* din 1882, No. 59 și din 1890, No. 45. *Dreptul* din 1892, No. 79 și din 1896, No. 81. Jurisprudența franceză este în acelaș sens; citez numai decisiile cele mai recente. Vedi *Pand. Périod.*, 1889. 1. 414 și 1892. 2. 244. D. P., 93. 1. 359. D. P., 95. 2. 551. D. P., 96. 1. 153. *Pand. Périod.*, 96. 1. 447 și *Dreptul* din 1896, No. 79. *Pand. Périod.*, 97. 1. 197. — *Contrà.* C. din Iași (decisie casată) și Trib. Gorj, *Dreptul* din 1881, No. 4 și din 1891, No. 67. Cpr. Cas. fr. D. P., 76. 1. 254. In cât privește argumentele care se invoacă atât pentru validitatea cât și contra validităței donațiunelor deghisate sau ascunse sub forma unui contract cu titlu oneros, a se vedea tratatul nostru în limba franceză, p. 200, nota 2 și p. 450, text și note. Vedi și t. IV a lucrărei noastre, p. 160—164, unde chestiunea este pe larg discutată și jurisprudența aspru criticată. Este adevarat că câteva Curți s'au încercat a protesta contra unei teorii care permite de a calca legea și de a eluda prescripțiile ei prin o minciună, însă această protestare timidă este zadarnică, căci decisiile lor sunt casate fără cruțare, ear o teorie stranie și contrară legei triumfă, încât jurisconsulții se găsesc desarmați, unii dintr'ênșii renunțând chiar și desnădăjduind de a resturna o doctrină aproape unanimă și constantă. Este de regretat însă, precum ḑiceam în t. IV, p. 164, că juris-

Dacă, din contra, avênd creditori, am ascuns averea mea prin mijlocul unui *prête nom*, cumpărând, de exemplu, imobile pe numele femeei mele [1]), sau pe numele unei alte persoane [2]), fără ca să primesc nimic în schimb, această simulație este ilicită și cade sub scutul art. 966. Simulație ilicită.

Se poate întâmpla ca simulațiunea să aibă de scop fraudarea legei. De exemplu: cineva face o donațiune unui incapabil, prin o persoană interpusă (art. 812); în timpul căsătoriei, unul din soți face o donațiune celui-lalt, tot prin o persoană interpusă, în frauda art. 939—941, sau se face o vêndare în frauda art. 1387—1309, etc. Fraudă la lege.

S'a întâmplat de asemene adese-ori ca un străin să cumpere o moșie pe numele unei persoane capabile, pentru a ocoli dispozițiile proibitive ale art. 7, § 5 din Constituție [3]), sau ca cineva să stăpânească pentru o persoană morală inexistentă de drept. Ei bine, in toate aceste casuri, simulațiunea și interpunerea de persoane vor putea fi stabilite în justiție [4]), și insuși părțile contractante vor putea administra proba testimonială, fără nici un inceput de dovadă scrisă, de câte ori va fi vorba de fraudă la lege [5]). Art. 7, § 5 Constit.

Din deosebirea ce există între acțiunea pauliană și acea în simulațiune resultă următoarele consecințî:

1° Creditorii fie anteriori, fie *posteriori* actului simulat, pot să exercite acțiunea în simulațiune [6]), lucru care Creditorii posteriori actului simulat.

---

prudența s'a substituit legei. Curtea de casație trebue să tindă, în adevĕr, a stabili o uniformitate de jurisprudență; scopul acestei jurisprudenți nu este însă de a modifica și indrepta legea, ci de a o menține și a face ca ea să fie respectată.

[1]) Cpr. Trib. Paris, *Dreptul* din 1894, No. 17. Vedi și L. 2, Cod., 4, 22, *Plus valere, quod agitur*, etc, unde se dice: „*Acta simulata, velut non ipse, sed ejus uxor comparaverit, veritatis substantiam mutare non possunt.*“

[2]) Cpr. Cas. fr., D. P., 47. 4. 342, No. 2.

[3]) Vedi *suprà*, p. 122, nota 2. Cpr. și Cas. rom., *Dreptul* din 1879, No. 34 și Bulet. Cas. S-a I, anul 1879, p. 502.

[4]) Cas. rom. și C. București. Bulet. 1888, S-a I, p. 324 și *Dreptul* din 1888, No. 31. *Dreptul* din 1885, No. 47. Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1882, No. 54.

[5]) Vedi *infrà*, p. 276.

[6]) Cas. rom., *Dreptul* din 1888, No. 31 și Bulet. S-a I, 1888, p. 321. *Dreptul* din 1890, No. 67 și Bulet. S-a I, 1890, p. 1100. C. București, *Dreptul* din 1893, No. 64 și din 1884, No. 71. In cât privește jurisprudența străină, vedi *Pand. Périod.*, 97. 2. 21. D. P., 93. 2. 475. *Gaz. Palais*, 93. 1. 104.

nu este cu putință în acțiunea pauliană [1]). Motivul acestei deosebiri este lesne de priceput: Creditorii posteriori actului nu pot să'l atace prin acțiunea pauliană, pentru că acest act nu le aduce nici o pagubă, de vreme ce ei n'au putut să aibă vre o garanție asupra bunurilor care, în momentul nașterei creanței lor, nu mai făceau parte din patrimoniul debitorului; prin actul simulat, din contra, bunul înstrăinat neeșind de cât în aparență și în mod fictiv din patrimoniul debitorului, el continuă a fi garanția tuturor creditorilor (art. 1718, 1719), și prin urmare, chiar și acelor posteriori, care, cât timp acțiunea nu este prescrisă, au interes de a face să se declare că actul este inexistent și că bunul pretins înstrăinat n'a eșit nici o dată din patrimoniul debitorului lor.

2° In acțiunea pauliană, creditorii trebue să dovedească că actul atacat a determinat sau cel puțin a mărit insolvabilitatea debitorului (vedi *suprà*, p. 222); pe când, în materie de simulațiune, ei n'au nevoe să mai facă această dovadă, pentru că ei nu cer alt ceva de cât să se fixeze bunurile asupra cărora ei sunt în drept a'și exercita garanția lor (art. 1718, 1719) [2]);

3° In acțiunea pauliană sau revocatorie, creditorii trebue să stabilească că actul atacat este făcut în frauda

---

D. P., 72 2. 199. D. P., 55. 2. 99. D. P., 49. 2. 148. D. P., 46. 2. 225. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, p. 191, nota 1. Tot în acest sens este și doctrina. Vedi Baudry et Barde, I, 733. Laurent, XVI, 497. T. Huc, VII, 231. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 146, text și nota 49. Larombière, art. 1167, No. 63. Demolombe, XXV, 235. Baudry, II, 922. C. Toneanu, *Curierul judiciar* din 1894, No. 8, p. 59. Pand. fr., *Act. paul.*, No. 207.—Sunt hotărîri care tăgăduesc creditorilor posteriori actului dreptul de a exercita acțiunea în simulațiune (cpr. C. Toulouse și Nîmes, Répert. Dalloz, *Oblig.*, 999, nota 2 și D. P., 52. 2. 122), însă aceste decisiuni confund acțiunea în simulație cu acțiunea pauliană, confusiune regretabilă, pe care adese-ori o face și doctrina.

[1]) Vedi *suprà*, p. 242 urm.—Creditorii posteriori actului nu vor fi în drept a cere revocarea lui prin acțiunea pauliană de cât în casul când acest act ar fi avut de scop frauda-rea lor (art. 1286 C. Calimach, 953 C. austriac). Vedi *suprà*, p. 243, text și nota 2.

[2]) C. Bordeaux, 5 martie și 4 iunie 1896, *Pand. Périod.*, 1897. 2. 21. Baudry et Barde, I, 733, p. 644. T. Huc, VII, 231. Demolombe, XXV, 236. Larombière, I, art. 1167, No. 63.

drepturilor lor (vedi *suprà*, p. 225 urm.), pe când acțiunea în simulațiune va fi admisă, chiar dacă se va constata că debitorul a fost de bună credință și a voit numai să mărească creditul pretinsului cumpărător, pentru că, în ori ce caz, actul nu este serios și bunul continuă încă a face parte din patrimoniul lui [1]) ;

4⁰ Pentru aceleași motive și *a fortiori*, în materie de simulațiune, nu este nevoe de a se stabili complicitatea terțiului care a tratat cu debitorul, nici a sub-achisitorilor și a se distinge actele cu titlu gratuit de acele cu titlu oneros, precum se face în materie de acțiune revocatorie (vedi *suprà*, p. 226 urm.) [2]) ;

5⁰ Creditorii sub o condiție suspensivă care, după cum am vĕdut, nu pot, cel puțin după părerea generalmente admisă, să exercite acțiunea pauliană (vedi *suprà*, p. 242), pot, din contra, în tot-deauna să exercite acțiunea în simulațiune, pentru că această acțiune constitue din partea lor un act conservator (art. 1016). „Considerând, dice tribunalul din Paris (15 fevr. 1894), că, diferind de acțiunea pauliană, care nu aparține de cât acelora cărora actul atacat le a causat un prejudiciu actual, acțiunea în simulațiune avênd de scop, nu de a desființa într'un mod absolut actele contra cărora ea este îndreptată, ci de a le atribui adevaratul lor caracter, poate fi pornită de toți aceia care au interesul, fie chiar eventual, de a restabili adevĕrul faptelor și de a împedeca d'inainte frauda organisată pentru viitor ; că acela care exercită asemene acțiune n'are nevoe de a justifica nici vre-un titlu executor, nici chiar o creanță actuală, certă, lichidă și exigibilă ; că'i e destul să invoace o creanță eventuală sau chiar o presumțiune de creanță, etc.“ [3]).

Laurent, XVI, 497. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 146. C. Toneanu, *Curierul judiciar* din 1894, No. 8, p. 59. Al. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 10, p. 76. Pand. fr., *Action paulienne*, 209. Pĕucescu, I, 470.

[1]) Cas. fr., 25 iulie 1864. Répert. Dalloz, *Supplém. Oblig.*, p. 191, No. 377, nota, 2 și autorii citați în nota precedentă. Pand. fr., *Action paulienne*, 208.

[2]) Baudry et Barde, I, 734, și toți autorii. Vedi și decisia C. din Bordeaux, citată *suprà*, p. 269, nota 2.

[3]) Vedi *Dreptul* din 1894, No. 17, p. 135 și *Gaz. Pal.*, 94. 1. 258. Cpr. Baudry et Barde, I, 733, p. 646. T. Huc, VII. 231. Cât pentru creditorii a căror termen n'a ajuns încă la

Acțiunea în simulație aparține și părților contractante.

6° Acțiunea pauliană nu poate fi exercitată de părțile care au făcut actul fraudulos (vedi *suprà*, p. 240 nota 1), pe când acțiunea în simulațiune aparține nu numai terțiilor, dar și părților contractante [1]), pentru că actul simulat neavênd ființă, ori și cine poate să ceară ca justiția să recunoască inexistența lui, stabilind că el nu are ființă de cât în aparență (art. 1169). Părțile, ca și cei de al treile, trebue să poată dovedi simulațiunea actelor lor, pentru că, după cum se exprimă jurisconsultul Modestinus, contractele fictive (*imaginarii*) nu sunt obligatorii, nici chiar în vêndări, de oare ce ele nu sunt de cât o ficțiune lipsită de ori ce adevĕr [2]).

In cât privește însă mijloacele prin care simulațiunea poate fi dovedită, se face atât în doctrină cât și în jurisprudență, următoarea distincțiune:

Deosebirea ce se face, în privința dovedei, între părți și cei de al treile.

Creditorii fiind terții persoane și, ca atare, în imposibilitate de a'și procura o dovadă scrisă despre simulațiune, vor putea, în toate casurile, s'o stabilească prin marturi și presumpțiuni, chiar dacă n'ar avea un început de doscadență, nu mai remâne îndoeală că ei vor putea să exercite acțiunea în simulațiune, și am vĕdut (*suprà*, p. 241) că ei pot să exercite și acțiunea pauliană sau revocatorie. Cpr. T. Huc, Baudry et Barde, *loco suprà cit.*

[1]) Acțiunea părților n'ar putea deci fi respinsă prin adagiul „*Nemo auditur propriam turpitudinem allegans*“, cu atât mai mult cu cât această maximă, formulată de Godfroy (*ad legem* 5, Cod., 7, 8, *De servo pignori dato manumisso*) n'a fost admisă de legiuitorul modern. Cpr. Cas. fr., D. P., 87. 1. 396. *Pand. Période.*, 87. 1. 135. D. P., 79. 1. 413. D. P., 73. 1. 340. C. Bourges, 4 iunie 1896. *Pand. Période.*, 1897, 1. 21. Cpr. și Cas. rom., Bulet. S-a 1, 1881, consid. de la p. 316. Vedi, și *suprà*, p. 130. Bédarride, *op. cit.*, III, 1286. Baudry et Barde, I, 316 și 733. Larombière, I, art. 1167, No. 63. Bonnier, *Tr. des preuves*, I, 142. T. Huc, VII, 230 și autorii citați *suprà*, p. 130, nota 3.—*Contrà.* C. Chambéry. D. P., 61, 5, 328, No. 12. C. Bourges, 27 iulie 1884 (decisie casată). Această jurisprudență, care respinge acțiunea părților prin aplicarea maximei romane mai sus citate, este cu drept cuvênt părăsită astăzi.

[2]) „*Contractus imaginarii etiam in emptionibus juris vinculum non obtinent: cùm fides facti simulatur non intercedente veritate*“. Vedi și Cod., 4, 22, a cărui titlu este: *Plus valere quod agitur, quam quod simulate concipitur* (ceea ce a fost în realitate făcut în un act are mai multă putere de cât termenii de care s'au servit părțile spre a'l colora).

vadă scrisă [1]); pe când părțile contractante nu vor putea, în regulă generală, s'o stabilească de cât cu un contra-inscris sau act secret (art. 1175) și, în lipsa unui asemene act, cu marturi și presumpțiuni, însă numai în casul când vor avea un început de probă scrisă (art. 1197) [2]).

---

[1]) Cas. rom., S-a 1. Bulet. 1881, p. 313. Bulet. 1883, p. 436 și 1203. *Dreptul* din 1884, No. 16 și din 1888, No. 31. Bulet. 1888, p. 321 și 1889, p. 595. C. din București, *Dreptul* din 1875, No. 7; din 1884, No. 62 și 71. *Dreptul* din 1885, No. 47 și din 1887, No. 14. *Dreptul* din 1893, No. 64 și din 1896, No. 79. C. Craiova, *Dreptul* din 1890, No. 73. Trib. Ilfov, Putna, Gorj, Ialomița, Brăila, etc. *Dreptul* din 1891, No. 67; din 1892, No. 42; din 1893, No. 71; din 1894, No. 62. *Curierul judiciar* din 1897, No. 17, etc. Trib. de Argeș, sub președ. amicului nostru I. Rădoi (*Dreptul* din 1881, No. 41), s'a pronunțat în acelaș sens, însă tribunalul comite imensa greșală de a dice că aceste regule sunt aplicabile și *părților contractante*, ceea ce nu poate fi considerat de cât ca un *lapsus calami*. In cât privește jurisprudența străină, vedi D. P., 63. 1. 261. D. P., 73. 1. 340. D. P., 71. 2. 52. D. P., 79. 1. 401. D. P., 83. 1. 292. D. P., 84. 1. 229. D. P., 86. 1. 327. D. P., 93. 2. 476. Vedi și *suprà*, p. 237, text și nota 1. Cpr. Baudry et Barde, I, 737. Demolombe, XXX, 179. Laurent, XII, 328; XVI, 498 și XIX, 603. T. Huc, VII, 233. Larombière, V, art. 1348, No. 21. Aubry et Rau, VIII, § 765, p. 350, text și nota 21. Pand. fr., *Action paulienne*, 215. Al. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 9. C. Toneanu, *Curierul judiciar* din 1894, No. 8. Marcadé, V, art. 1348, No. III. Pëucescu, I, 469, și toți autorii. Vedi și t. IV a lucrărei noastre, p. 80 text și nota 1; p. 170, text și nota 3.

[2]) Cas. rom., Bulet. S-a 1, 1883, p. 917. *Dreptul* din 1884, No. 16 și din 1885, No. 50. Bulet. S-a I, 1885, p. 386. Bulet. S-a I, 1886, p. 282. C. București, Craiova și Galați, *Dreptul* din 1884, No. 62 și din 1888, No. 22. *Dreptul* din 1889, No. 73; din 1890, No. 2, și 54. *Dreptul* din 1891, No. 17. *Dreptul* din 1892, No. 83. Tribun. Tutova, Gorj, Covurlui, etc. *Dreptul* din 1887, No. 84; din 88, No. 41; din 1891, No. 67. *Cur. judiciar* din 1896, No. 2. In cât privește jurisprudența străină, vedi D. P., 79. 1. 413. D. P., 71. 2. 52. D. P., 87. 1. 327. *Pand. Période.*, 87. 1. 290. D, P., 88. 2. 125. D. P., 97. 1. 126, etc. Cpr. Baudry et Barde, I, p. 649, No. 737, nota 1, *in fine*. Laurent, XII, 328; XVI, 498 și XIX, 590. Demolombe, XXX, 182. Larombière, V, art. 1348, No. 18. Bédarride, III, 1272, 1355. Aubry et Rau, VIII, § 765, p. 350, 351, text și nota 25. Pëucescu. I, 469. Bonnier, *Tr. des preuves*, I, 142. Marcadé, V, art. 1348, No. IV. T. Huc, VII, 233, și toți autorii. Vedi și t. IV a lucrărei noastre, p. 170.

Fraudă la lege. Controversă.

Pentru ca părțile contractante să poată de a dreptul administra proba testimonială și a presumpțiunelor, fără nici un început de dovadă scrisă, trebue ca actul lor să fi avut de scop fraudarea unei legi de interes general [1]) și de

[1]) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1878, p. 112. Bulet. 1887, p. 417. Bulet. 1891, p. 756. *Dreptul* din 1892, No. 5. C. București, *Dreptul* din 1884, No. 62. *Dreptul* din 1887, No. 36. *Dreptul* din 1891, No. 17, ultimul considerent. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1882, No. 54. Vedi *suprà*, p. 133, 271 și t. IV a lucrărei noastre, p. 170, text și nota 2. In cât privește jurisprudența străină, vedi D. P., 88. 1. 346. D. P., 65. 1. 285. Cpr. T. Huc, VIII, 234. Larombière, V, art. 1348, No. 19. Bonnier, *Tr. des preuves*, I. 142. Bédarride, III, 1290 urm., 1355. Aubry et Rau, VIII, § 765, p. 351, text și nota 28. Demolombe, XXX, 181 urm. Marcadé, V, art. 1348, No. IV.—Vedi însă Laurent (XIX, 594 urm.), care nu admite pentru părți proba prin marturi sau presumpțiuni, în caz când simulațiunea concertată între ele ar fi avut de scop fraudarea legei, de cât atunci când partea interesată ar fi fost în imposibilitate de a'și procura un contra-inscris. Marcadé observă însă (t. V, *loco suprà cit.*), și această observație ne se pare peremptorie, că partea care a subscris o obligație minciunoasă, prin poziția sa falșă în care se găsește față cu celalaltă parte contractantă, se află în o imposibilitate morală de a cere un contra-inscris menit a anula mai în urmă obligațiunea sa. Cpr. Aubry et Rau, VIII, § 765, p. 353, 354, *ad notam* și C. din București, decisia mai susc itată, *Dreptul* din 1887, No. 36, p. 287. Eată pentru ce jurisprudența este astăzi aproape unanimă spre a decide că, de câte ori părțile, prin convenția lor, au calcat o lege de ordine publică, de atâte ori ele vor putea să dovedească frauda prin ori ce mijloace, fără nici un început de dovadă scrisă, căci art. 1203 admițênd că dolul și *frauda* se pot stabili prin simple presumpțiuni, și prin urmare, și prin marturi, nu este nici o rațiune de a se decide că asemene dispositiune se aplică numai fraudei în contra persoanelor, ear nu și fraudei în contra legei. A decide contrariul ar fi a asigura impunitatea fraudei; și nu se poate admite că legiuitorul, care are tot interesul ca dispozițiile sale să fie executate și strict observate, să fi stat nepăsător și să fi permis ca legile cele mai esențiale să poată dilnic fi eludate prin simulațiuni frauduloase. Astfel, Curtea noastră supremă cu drept cuvênt a decis că incapacitatea străinilor de a dobêndi imobile rurale (art. 7, § 5 Const.) fiind de interes public și neputênd fi eludată prin persoane interpuse capabile, o asemene fraudă la proibițiunea legei se poate dovedi, intre părți, prin ori ce mijloace, și chiar

ordine publică, sau ca consimțĕmêntul uneia din ele să fi

---

prin jurĕmêntul decisoriu. Vedi *Dreptul* din 1879, No. 34 și Bulet. Cas. S-a I, 1879, p. 502. Cpr. și Trib. Teleorman (28 fevr. 1897, I. Ph. Gheţu preşed.), care dice că proibițiunea art. 7, § 5 din Const. fiind de ordine publică, isbește de nulitate ori-ce act care ar înfrânge-o și poate fi rădicată din oficiu de judecători. *Dreptul* din 1897, No. 34.

Străinul care vine la o moștenire în România, are el dreptul la valoarea imobilelor rurale în bani? Controversă.

Și fiind că vorbim în treacăt de incapacitatea străinilor de a dobêndi imobile rurale, încapacitate despre care ne am ocupat *suprà*, p. 122, nota 2, este bine să notăm aici o decisie recentă (15 mai 1897) a Curţei noastre supreme, pronunțată în secțiuni-unite, prin care se decide că, dacă străinul nu poate poseda în natură asemene imobile, el are însă drept la valoarea lor : „Considerând, dice această decisie, că art. 7 din Constit. neridicând străinilor dreptul de moștenire în România, este invederat că această calitate dênșii trebue s'o aibă în principiu, cu toate efectele ce legea civilă recunoaște unui moștenitor, și dar și cu acea de a fi învestit, prin simplul fapt al morței persoanei căreia-i succedă, cu dreptul de proprietar al averei mobile și imobile căḑută în moștenirea sa ;

„Că, dacă § 5 de sub citatul articol nu recunoaște străinilor dreptul de a dobêndi imobile rurale în România, de aici însă nu se poate deduce că legiuitorul a voit a admite pentru transmiterea acestor bunuri o altă ordine de succesiune de cât acea prevĕḑută de Codul civil, și a chiema la succesiunea acestor imobile alte persoane de cât acele pe care acest codice le recunoaște în gradul cel mai apropiat pentru a succede, nici a deroga la următorul principiu ce resultă din legea civilă, că, adecă, în regularea ordinei transmiterei succesiunei, nu se ține seamă de natura bunurilor ; că o asemene modificare și derogare la regulele stabilite de dreptul civil nu se poate presupune ; ea trebue să resulte dintr'un text expres de lege, text însă ce nu există ;

„Considerând de asemenea că nu se poate pretinde că succesiunea acestor bunuri are a trece la Stat, căci art. 680 C. C. nu recunoaște Statului un drept de succesiune în averea particularilor, de cât în lipsă de ori ce moștenitor și, în ipoteza ce se raționează, moștenitor există ;

Considerând că ast-fel fiind, singurul înțĕles ce se poate da acestui art. 7, înțĕles care să fie în concordanță cu dispoșițiunele legei civile în materie de moștenire, nu este altul de cât acela că legiuitorul a voit, în caz când în moștenirea deferită unui străin, se află și imobile rurale, să rădice acestui moștenitor dreptul de a poseda asemene imobile în natură, însă n'a putut înțĕlege a nu-i recunoaște dreptul la valoarea acestor imobile, de oare ce asupra lor,

fost smuls prin fraudă, dol sau violență (art. 1203 C. C.) [1], sau cel puțin ca partea care voește a ataca actul ca simulat să fi fost în imposibilitate morală de a'și procura un contra-inscris *(contre-lettre)* [2].

Dovedirea simulațiunei din partea moștenitorilor. Necesitatea unui început de dovadă scrisă sau unui contra-inscris.

Acțiunea în simulațiune poate fi exercitată nu numai de părțile contractante, dar și de moștenitorii lor, însă moștenitorii nefiind, în asemene caz, terții persoane, n'au mai multe drepturi de cât autorul lor, și deci nu vor putea invoca marturi sau presumpțiuni de cât atunci când va exista un început de dovadă scrisă: „Considerând, dice Curtea din Galați, că fiind vorba de un act autentic ce are tot efectul între părți despre drepturile și obligațiune-

---

legea civilă 'i dă, în calitatea sa de moștenitor, un drept de proprietate, și acest drept, după cum s'a dis, nici o altă dispositiune de lege nu'l atribue unei alte persoane;

„Considerând că din momentul ce este stabilit că moștenitorul străin are dreptul la valoarea imobilelor rurale ce fac parte din succesiunea ab intestat la care el este chiemat, urmează neaparat că și străinul instituit ca legatar de imobile rurale să aibă acelaș drept, căci testatorul este presupus, în lipsă de o manifestare a voinței sale, că a înțeles să se refere la lege în privința întinderei ce are a se da dispositiunelor sale testamentare;

„Considerând dar că este exact în drept că atât succesorul ab intestat cât și legatarul, când sunt străini, au dreptul la valoarea imobilelor rurale, etc.“ Vedi *Dreptul* din 1 iunie 1897, No. 42 și *Curierul judiciar* cu aceiaș dată, No. 21. In acelaș sens, Al. Degre, *Dreptul* din 1886, No. 32 și din 1896, No. 63. C. Disescu, *Cursul de drept public*, II, p. 515.

Chestiunea fiind de o mare însemnătate, am transcris considerentele Inaltei Curți, însă ori cât de echitabilă ar fi această soluțiune, admisă de curênd și de Curtea din București (*Dreptul* din 1897, No. 20 și *suprà*, p. 122, nota 2), o mai repetăm încă o-dată, nu vedem cum moștenitorul sau legatarul ar putea să vêndă imobilul, atunci când pentru a vinde el trebue să fie proprietar, și el este incapabil de a dobêndi această proprietate. Ne întoarcem deci într'un cerc vicios. Vedi *suprà*, p. 122, nota 2.

[1] C. Iași, București și Galați, *Dreptul* din 1883, No. 72. *Dreptul* din 1884, No. 62 și din 1892, No. 83. Trib. Tutova și Putna, *Dreptul* din 1888, No. 41 și din 1892, No. 42. Cpr. C. Bordeaux, 4 iunie 1896. *Pand. Période.*, 1897. 2. 21. Vedi și t. IV a lucr. noastre, p. 170, nota 2. Mai vedi încă Laurent, XII, 331. Aubry et Rau, VIII, § 765, p. 351.

[2] Cpr. C. din București, *Dreptul* din 1887, No. 36, consid. de la p. 287, coloana 2. Marcadé, V, art. 1348, p. 145, No. IV.

le ce constată, ele nu pot fi primite să dovedească simulațiunea unui atare act prin marturi sau presumpțiuni (art. 1191 C. C.); că această regulă sufere excepțiune numai când ar exista un act scris (contra-inscris), care ar modifica actul public (art. 1175 și 1197 C. C.), sau când actul ar fi atacat că s'au făcut prin fraudă, dol sau violență (art. 1203 C. C.); că aceste regule atât de riguroase când e vorba de părți, nu se aplică în casul când actul se atacă de un terțiu, și cuvêntul este că lui nu'i a fost cu putință a'și procura o dovadă scrisă (art. 1198 C. C.); că, în specie, G. P. Costescu făcênd acțiune *în calitate de moștenitor* al mamei sale, el o represintă pe dênsa în instanță cu aceleași drepturi și obligațiuni, și întru cât în dovedirea acțiunei sale nu produce un contra-inscris, și nici aleagă că actul s'a făcut prin fraudă, dol sau violență, presumpțiunele nu pot fi primite pentru a dovedi simulațiunea actului ce atacă, etc." [1]).

Casurile în care moștenitorii sunt considerați ca terții persoane.

Pentru ca moștenitorul să poată fi considerat ca o a treia persoană și să poată invoca presumpțiuni și marturi, fără nici un început de dovadă scrisă, trebue ca el să fie reservatar și acțiunea sa să tindă la complinirea reservei, pe care actul atacat ar fi atins-o [2]).

Actele care pot fi atacate în simulație.

Ori ce act poate fi atacat în simulațiune, și chiar hotărîrele judecătorești. [3]) Și o împărțeală poate fi atacată în simulațiune, de câte ori ea este fictivă și nu are ființă de cât în aparență [4]).

---

[1]) Vedi *Dreptul* din 1892, No. 83. Vedi și decisia Cas. S-a I, din 22 oct. 1893, prin care se respinge recursul interjetat contra acestei decisiuni. *Dreptul* din 1893, No. 75. C. din București, *Dreptul* din 1891, No. 17, ultimul considerent. Cpr. C. Chambéry. D. P., 61. 5. 328, No. 12. Vedi și Laurent, XIX, 593.—*Contrà*. Trib. Putna (sentință reformată). *Dreptul* din 1892, No. 42 și Tribun. Gorj. *Dreptul* din 1891, No. 67.

[2]) Cpr. C. Galați, decisia citată în nota precedentă. C. Iași, *Dreptul* din 1881, No. 4. C. din București, *Dreptul* din 1896, No. 79. Cpr. C. Pau (D. P., 61. 2. 96) și Laurent, XII, 328. Vedi și t. IV a lucrărei noastre, p. 171.

[3]) Cpr. C. din Galați și Cas. rom. *Dreptul* din 1890, No. 54. Bulet. Cas. S-a I, anul 1890, p. 1100. Vedi și *suprà*. p. 247.

[4]) Tribun. Ilfov, *Dreptul* din 1881, No. 57. Cpr. D. P., 92. 2. 113, 473 și 609. Baudry et Barde, I, 742. Laurent, X, 539. Demolombe, XVII, 242. Marcadé, III, 410 și autoritățile

Actul autentic poate fi atacat în simulație.

Actul autentic nu este la adăpost de această acțiune, pentru că ceea ce se crede până la înscrierea în falș despre dispozițiunele și convențiunele ce el constată (art. 1173), nu sunt declarațiunele părților, ci numai formalitățile substanțiale pe care judecătorul le atestă că s'au îndeplinit înaintea lui... *quorum notitiam et scientiam habet propriis sensibus visus et auditus*, după cum se exprimă Dumoulin: „Considerând, dice Curtea din București, că, după dispozițiile art. 1173, actul autentic face probă până la înscrierea în falș, *numai despre existența materială a faptelor constatate de tribunal ca îndeplinite de densul sau petrecute înaintea sa*, ear nu și în ceea ce privește și sinceritatea faptelor juridice constatate de dênsul. Și, în adevĕr, simulația fiind un fapt străin celor ce el a constatat, și părțile cerênd să dovedească simulațiunea actului autentic, nu contestă autenticitatea declarațiunelor lor înaintea tribunalului, ci pretind să stabilească neseriositatea acelor declarațiuni, prin urmare, actul autentic nefăcênd credință de cât până la proba contrară, în ceea ce privește realitatea și sinceritatea faptelor petrecute între părți, ele au dreptul de a ataca pe calea ordinară, ca simulate, convențiunele, dispozițiunele sau declarațiunele ce actul autentic conține, etc.“ [1]).

Vêndări publice.

Actele autentice și hotărîrele judecătorești putênd fi atacate prin acțiunea în simulațiune, s'a decis cu drept cuvênt că și vêndările publice sunt supuse acestei acțiuni și că, prin urmare, se poate în tot-deauna stabili, bine în-

---

citate. *suprà*, p. 251, nota 3 și în t. III, p. 605, nota 1.— In cât privește însă acțiunea pauliană, am vĕdut că ea nu este admisibilă de câte ori creditorii n'au intervenit pentru ca ea să nu să facă cu viclenie în vatamarea drepturilor lor (art. 785 și 976). Vedi *suprà*, p. 250 urm.

[1]) *Dreptul* din din 1887, No. 36. In acelaș sens, C. București, *Dreptul* din 1875, No. 7, *infrà* p. 281, nota 1, și din 1893, No. 64. Cas. rom., Bulet. S-a I, 1886, p. 436. *Dreptul* din 1879, No. 34; din 1883, No. 84 și din 1884, No. 16. Trib. Ilfov și Gorj, *Dreptul* din 1891, No. 67. *Dreptul* din 1893, No. 71 și din 1894, No. 75. Trib. Argeș, *Dreptul* din 1881, No. 41. Cpr. Cas fr., *Pand. Périod.*, 87. 1. 290. D. P., 91. 1. 202. D. P., 93. 2. 291. D. P., 97. 1. 126. Cpr. Laurent, XIX, 135 urm. Demolombe, XXIX, 271 urm. Aubry et Rau, VIII, § 755, p. 210 urm. Vedi și t. IV a lucrărei noastre, p. 24, *ad notam*; p. 169, text și nota 1; p. 445, text și nota 3.

țĕles, cât timp acțiunea nu este prescrisă, că și în urma adjudecărei, proprietatea bunului expropriat a remas tot în patrimoniul debitorului [1]).

Despre sub-achisitori (Controversă).

Când un act simulat este anulat, această nulitate este ea oposabilă terțiilor sub-achisitori și atrage ea nulitatea tuturor actelor posterioare? Chestiunea este controversată în privința acțiunei în simulațiune, ca și în privința acțiunei pauliane. (Vedi *suprà*, p. 237 și urm.)

1° Curtea din Iași și Curtea noastră supremă au decis că dreptul concedat terțiilor cade în toate casurile odată cu drepturile concedentului, prin aplicațiunea maximei: *Resoluto jure dantis, resolvitur jus accipientis* (art. 1770, 1803). Buna credință a terțiului îi conferă numai dreptul de a se bucura de fructe (art. 485) și de a câștiga proprietatea prin o prescripție mai scurtă (art. 1895 urm.), fără a'i constitui însă vre-un titlu pentru dobêndirea proprietății și respingerea revendicărei [2]).

2° Intr'un alt sistem, se respectă actele sub-achisito-

---

[1]) „Considerând, dice foarte bine Curtea din București, că simulațiunea poate să existe în veri-ce natură de acte, de oare ce nici o garanție legală nu poate opri pe părți de a simula un act, de a face numai aparențele unui act, fără ca acel act să existe în realitate, căci sinceritatea intențiunei, element cu totul abstract, nu poate cădea sub constatarea ofițerului public, care nu poate constata cu mai multă sau mai puțină forță probantă de cât numai faptele materiale ce cad sub simțurile sale, precum: declarațiunea părților, numărările de bani, etc., fără însă a putea constata și dacă acele declarațiuni sunt sincere, dacă au de scop a crea un act serios, sau numai un act aparent, o simplă formă fără substanță, fără a putea constata dacă acea numărare de bani ce se face înaintea sa este sinceră, serioasă, sau din contra se face cu banii chiar ai persoanei care 'i primește, sau cu banii ce au a se restitui pe sub mână, puțin mai în urmă, aceluia ce 'i a numărat în presența unei autorități publice, etc.“ *Dreptul* din 1875, No. 7. Cpr. Cas. rom., S-a 1, Bulet. 1883, p. 436. Vedi și Cas. fr., D. P., 72. 1. 40. D. P., 84. 1. 229.

[2]) Vedi *Dreptul* din 1881, No. 16 și din 1887, No. 5. Bulet. Cas. S-a, I, anul 1886, p. 868 și Bulet. Cas. 1881, p. 732. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1882, No. 54. Cpr. Cas. fr., D. P., 47. 4. 342, No. 2. In acelaș sens, Laurent, XVI, 499.

rilor, numai când ei au fost *de bună credință*. De câte ori ei au fost de rea credință, actul lor va cădea odată cu dovedirea simulațiunei [1]). Acesta este sistemul generalmente admis și în privința acțiunei pauliane. Vedi *suprà*, p. 238.

3° In fine, în ultimul sistem, anularea actelor simulate nu este nici odată oposabilă sub-achisitorilor serioși, adecă care au cumparat și au plătit prețul cu intențiunea de a deveni proprietari [2]). In adevĕr, din două lucruri unul: sau terțiul, achisitor serios, credea că cumpără de la un adevarat proprietar și, în asemene caz, actul secret care constată simulațiunea nu'i este oposabil, el ne producêndu-și efectele sale de cât între părțile contractante și succesorii lor *universali* (art. 1175), și cumpărătorul nu este un succesor universal, ci un succesor (*ayant cause*) cu titlu particular [3]); sau terțiul știea că el cumpără de la un *prête-nom*, de la un *non dominus*, și în asemene caz, el poate să dărteze pe creditori, ținênd următorul limbagiu: sunt cumpărător serios; am plătit prețul și puțin îmi pasă de la cine am cumparat. „*In pari causa turpitudinis, melior est conditio possidentis*". In acest sistem nu se va aplica deci nici odată sub-achisitorilor serioși regula counoscută „*Resoluto jure dantis*", etc., însă creditorii anteriori înstrăinărei de al doile, adecă acelei serioase [4]), vor putea, dovedind participarea sub-achisitorului la fraudă, să exercite contra lui acțiunea pauliană (art. 975), pentru că ei să găsesc în fața unei adevarate înstrăinări, care a scos bunul din patrimoniul debitorului lor [5]).

---

[1]) Vedi în acest sens, C. Iași, București și Cas. rom., *Dreptul* din 1883, No. 72 și din 1888, No. 56. Bulet. Cas. S-a 1, 1880, p. 396 și *Dreptul* din 1881, No. 18. Butet. S-a I, 1890, p. 1100 și *Dreptul* din 1890, N. 67. Cpr. C. Orléans, D. P., 77. 2. 113. Baudry et Barde, I, 740. T. Huc, VII, 232.

[2]) Dacă și a doua înstrăinare este simulată, adecă dacă sub-achisitorul n'a plătit prețul înstrăinărei, creditorii vor exercita acțiunea în simulațiune și în contra celui de al doile achisitor aparent, dovedind că bunul a remas tot în patrimoniul debitorului lor. Cpr. Gr. G. Pĕucescu, I, 471.

[3]) Cpr. C. București, *Dreptul* din 1893, No. 64. Cas. rom., *Dreptul* din 1897, No. 6. Vedi și *suprà*, p. 104.

[4]) Creditorii anteriori primei înstrăinări, acelei simulate, nu vor exercita acțiunea pauliană, ci vor dovedi numai că ea nu este de cât aparentă. Cpr. Gr. G. Pĕucescu, I, 473.

[5]) Cpr. Alex. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 9, p. 68. Gr. G. Pĕucescu, I, 471 urm.

Prescrierea acțiunei în simulațiune.

Ca și acțiunea pauliană, acțiunea în simulațiune se prescrie prin 30 de ani (art. 1890), ear nu prin 10 ani, de oare ce art. 1900 se aplică numai când se cere nulitatea unui act pentru vicii de formă, sau când consimțemêntul a fost smuls prin violență, dol sau eroare [1]).

Prescripția în dreptul otoman.

După codul civil otoman (art. 1660), acțiunele reale și personale se prescriu, în genere, prin trecere de 15 ani. Această prescripție nu se suspendă de cât pentru minori, nebuni, fie că aceștia ar avea sau nu tutori, și pentru acei care se află într'o țară îndepărtată cel puțin cu 18 oare de locul unde se află adversarul seu ; ea nu se suspendă însă și pentru femeile măritate [2]).

SECȚIUNEA III

Despre interpretarea convențiunelor [1]).

Origina art. 977 urm.

Regulele cuprinse în secțiunea de față, relative la interpretarea convențiunelor, despre care am vorbit în trea-

[1]) Cas. rom. și C. București. *Dreptul* din 1887, No. 36 și 68. Bulet. Cas., anul 1886, S-a I, p. 917 și Bulet. S-a I, anul 1887, p. 419. *Dreptul* din 1890, No. 67 și Bulet. S-a I, 1890, p. 1100. Cpr. Cas. fr., D. P., 76. 1. 443. Laurent, XIX, 33. Baudry et Barde, I, 741. T. Huc, VIII, 191, *in fine*, p. 244. Larombière, IV, art. 1304, No. 44. Aubry et Rau, IV, § 339, p. 278. Vedi și t. IV a lucrărei noastre, p. 131 și p. 171.—In cât privește acțiunea pauliană, vedi *suprà*, p. 256 urm.

[2]) Cpr. Cas. rom., S-a I, 1 april 1897. *Curierul judiciar* din 25 mai 1897, No. 20.

Observ. asupra împărțirei materiei admisă de legiuitorul nostru.

[3]) Am avut până acum ocasiunea de a observa de mai multe ori că legiuitorul nostru a intervertit ordinea materielor admisă de legiuitorul francez. In adevĕr, pe când de la convențiuni, codul francez trece la obligațiuni, și apoi se reîntoarce earăș la convențiuni, amestecând neîncetat regulele convențiunelor cu acele ale obligațiunelor, codul nostru, mult mai logic și mai metodic, urmând în această privință codul italian, epuisează întreaga materie a convențiilor înainte de a trece la obligațiuni. Legiuitorul nostru face însă neertata greșală de a confunda obiectul obligației cu efectul convențiunei (vedi *suprà*, p. 108, nota 1) și de a așeza acțiunea subrogatorie (art. 974) și acea revocatorie (art. 975, 976) între efectele ce convențiunele produc în privința celor de al treile, pe când aceste materii ar fi trebuit să

cât cu ocasiunea interpretărei testamentelor [1]), sunt aproape textual extrase din Pothier [2]) și își au origina lor în dreptul roman, de unde acest autor le înprumutase și el, la rêndul seu.

Regulele prescrise de art. 977 urm. nu sunt obligatorie pentru judecători.

Se întâmplă adese-ori că convenția părților este întunecoasă și că intențiunea ce ele au avut în momentul când au contractat nu reesă clar din actul ce au încheiat. Ei bine, în asemene casuri, de câte ori judecătorii fondului, din desbateri, din diferitele împrejurări, din actele ce le s'au înfățoșat, etc., n'au putut să pătrundă și să descopere intențiunea părților, de atâte ori ei vor putea să recurgă la regulele de interpretare prevĕdute de art. 977 urm., fără a fi însă siliți de a le observa, căci atât doctrina cât și jurisprudența sunt unanime pentru a decide că aceste reguli, departe de a avea un caracter imperativ, sunt mai mult niște sfaturi pe care legea le dă judecătorilor; de unde și conclusiunea că decisiunea care nu le ar fi observat nu este casabilă [3]).

Judecătorii sunt deci liberi, ear nu siliți, de a recurge la regulele de interpretare, pe care avem să le examinăm mai la vale, și ei ar fi putut să le aplice chiar dacă legiuitorul nu le ar fi reprodus [4]).

Art. 977 urm. sunt aplicabile la toate materiile, și chiar la interpretarea legilor.

Aceste reguli se vor aplica, dacă judecătorii vor crede de cuviință, nu numai la convenții, și mai cu samă la contractele de asigurare pe viață, contracte *sui generis* nereglementate de codul civil [5]), dar la ori ce acte sau inscrisuri, chitanțe, hotărîri judecătorești [6]), testamente, etc., și chiar atunci când ar fi vorba de interpretarea unei legi [7]).

---

figureze, ca și în codul italian, între efectele obligațiunelor. Cpr. Gr. G. Pĕucescu, II, 1 urm.

[1]) Vedi t. IV a lucrărei noastre, p. 490 și urm.

[2]) Vedi Pothier, *Oblig.*, II, art. VII, capit. 1, S-a, I, No. 91—103.

[3]) Cpr. Cas. fr., D. P., 92. 1. 248. D. P., 84. 1. 84. D. P., 68. 1. 308. Baudry et Barde, I, 555, 573. T. Huc, VII, 175. Laurent, XVI, 500, 510. Demolombe, XXV, 37. Pand. fr., *Oblig.*, II, 8054. Pĕucescu, II, 4. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 276. Demante et Colmet de Santerre, V, 79 și 79 bis. Fuzier-Herman, *C. civ.*, II, art. 1156, No. 1.

[4]) Cpr. Baudry et Barde, I, 555, p. 479.

[5]) Cpr. C. Colmar, D. P., 65. 2. 93. Vedi și Fuzier-Herman, *op. cit.*, II, art. 1156, No. 6.

[6]) Cpr. Baudry et Barde, I, 578.

[7]) Cpr. Gr. G. Pĕucescu, II, 5. Vedi și art. 1230, *ab initio*, din

Ele sunt de asemene aplicabile contractelor de intreprindere de lucrări publice, de vreme ce asemene contracte constituesc un contract de locațiune de opere (art. 1470 urm.) a cărui efecte, în lipsa unor anume modificațiuni și derogări a părților contractante, sunt cârmuite de dreptul comun [1]).

Intreprinderi de lucrări publice. Art. 1470 urm. C. C.

Ele nu se aplică însă, după o jurisprudență constantă, la concesiunele acordate de o autoritate publică, Stat, Comună, Județ, etc. Astfel, în materie de concesiuni de drum de fer, stipulațiunele prevĕdute în caetul de sarcini nu pot fi complectate sau interpretate prin aplicarea principiilor dreptului comun [2]).

Concesiuni acordate de o autoritate publică. Inaplicarea art. 977 urm.

Regulele de interpretare formulate în art. 977 și urm., în ceea ce privește clausele obscure sau îngăimate, nu se aplică de asemene formalităților substanțiale a căror menținere se prescrie de lege sub pedeapsă de nulitate în actele autentice [3]).

Un alt principiu constant este că ori ce contract trebue să se interprete după legile în vigoare în momentul formațiunei sale [4]).

Eată acum și cele noue regule, pe care legiuitorul actual la a reprodus din tratatul obligațiilor a lui Pothier.

Prima regulă.—Art. 977.—Interpretațiunea contractelor se face după intențiunea comună a părților contractante, ear nu după sensul literal al termenilor. (Art. 969, 970, 984, 1011 C. C. Art. 1156 C. fr.).

---

codul Calimach (914 C. austriac), care, in sens invers, declară aplicabile la tocmeli regulele relative la tălcuirea legilor.

[1]) T. Huc, VII, 176.—Curtea de casație din Francia a decis cu drept cuvênt că regulele de interpretare ale convenți-unelor sunt aplicabile convențiunei încheiate într'o companie de drum de fer și proprietarii de usine sau de mine pentru stabilirea unui drum de fer necesar la exploatarea acestor proprietăți (Cpr. L. din 15 april 1895, p. construirea și exploatarea căilor ferate de interes local), fiind că aprobarea ce se dă unor asemene convențiuni de cătră autoritatea respectivă, nu schimbă în nimic natura și caracterul lor de convenții private. D. P., 1891. 1. 227.

Convenții p. stabilirea de drumuri de fer de interes privat.

[2]) Vedi T. Huc, VII, 177.

[3]) Cas. fr., D. P., 89. 1. 429 și Sirey, 90. 1. 15. Cpr. Baudry et Barde, I, 579.

[4]) Cas. fr., 20 fevr. 1882. Pand. fr., *Oblig.*, II, 8060. *Gaz. Pal.*, 82. 1. 429.

Convenţiunea fiind resultatul voinţei comune al părţilor contractante, se înţelege că judecătorii vor căuta a descoperi intenţia părţilor [1]), fără a se opri la sensul *gramatical* al cuvintelor întrebuinţate. „In *conventionibus*,

---

Acte nesolemne.

[1]) Judecătorii, pot, în privinţa actelor nesolemne, pentru a pătrunde voinţa părţilor, să scoată elementele necesare de aiurea de cât din actul pe care îl interpretă, de ex., din alte inscrisuri ale părţilor, din imprejurările causei şi chiar din scrisori emanate de la părţi. Cpr. Cas. fr., D. P., 90. 1. 250. D. P., 85. 1. 161. *Pand. Période.*, 89. 1. 487. Vedi Laurent, XVI, 503. Demolombe, XXV, 8 urm. Larombière, 1, art. 1156, No. 5. Baudry et Barde, I, 558, 559. T. Huc, VII, 175. Pand. fr., II, 8106 urm. Pëucescu, II, 12 urm. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 285.—Executarea convenţiunei şi interpretarea ei de către însuşi părţile contractante, vor fi adese-ori cel mai bun interpret. Cpr. C. Liège, 3 mai 71, *Pasicrisie*, 1871. 2. 248. Cas. fr., 7 april 1840, Pand. fr., *Oblig.*, II, 8116. Laurent, XVI, 504. Toullier D. III, partea II, 320. T. Huc, VII, 175, *in fine*.

Interpretarea actelor solemne.

Intenţia părţilor se va putea determina şi prin obiceiele locului in care convenţia a fost încheiată (cpr. ar. 980). Laurent XVI, 505.—Dar dacă judecătorii pot, în regulă generală, pentru a descoperi voinţa părţilor să scoată elementele necesare de aiurea de cât din actul pe care îl interpretă, aceasta nu mai este cu putinţă de câte ori este vorba de un act solemn, precum este donaţiunea, ipoteca, etc. „Considerând dice cu drept cuvênt Curtea din Caen (31 dechembrie 1866), că, de câte ori e nevoe de a se interpreta o convenţie ipotecară, nu trebue să ne luăm după împrejurările care au precedat-o sau care au urmat-o ; că ipoteca nu interesază numai pe părţile contractante, ca celelalte convenţiuni; ea este din contra, prin natura sa, menită a fi opusă terţiilor creditori, care nefigurând într'ênsa, sunt siliţi să se refere la inscrisul prin care ea s'a constituit, şi de aceea nu se poate invoca contra lor fapte de care ei nu au cunoştinţă, etc.“ Vedi această decisie în *Rec. des arrêts de Caen et de Rouen*, anul 1867, 1, p. 225 şi in Pëucescu, II, 13. Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, II, 8108, 8109.

Interpretarea testamentelor.

Testamentul fiind un act solemn (art. 886), trebue să decidem, prin aplicaţiunea principiilor de mai sus, că voinţa testatorului n'ar putea fi interpretată prin fapte şi împrejurări exterioare, străine de testament, ci numai prin substanţa însăş a actului, *ex ipsomet testamento... ex propriis verbis testamenti... non aliunde, non extrinsecus*, după cum se exprimă Dumoulin, şi după cum a şi decis Curtea de casaţie din Francia la 1818; însă am vĕdut, cu toate aceste, că chestia este controversată. Vedi t. IV, p. 494 urm.

contrahentium voluntatem potius quam verba spectari placuit“ [1]).

Astfel, pentru a lua exemplul dat de Pothier (II, 91), dacă D-ta erai chiriașul meu pentru un apartament al casei în care ședeam și eu, și dacă am reînoit contractul, dicând că ’ți mai dau încă cu chirie *casa mea*, pe un timp determinat, cu prețul contractului precedent, prin cuvintele *casa mea* nu se înțelege toată casa, ci numai apartamentul ce ocupai mai înainte.

Prin aplicațiunea acestui principiu, art. 1011 prevede Art. 1011. că împlinirea condițiunei trebue să se facă astfel cum au înțeles părțile să fie făcută.

Tot prin aplicațiunea acestui principiu s’a decis cu drept cuvênt că, pentru caracterisarea unui contract, judecătorii trebue să aibă în vedere conținutul convenției și diferitele sale clause, ear nu denumirea ce părțile au dat contractului, atunci când acea denumire nu corespunde cu caracterul convențiunei [2]).

N’ar trebui însă să mergem prea departe cu aplicarea regulei prevĕdută de art 977, căci judecătorii nu se vor referi, la intențiunea părților de cât atunci când cuvintele întrebuințate de ele pot fi tălmăcite în diferite sensuri, *in ambiguis orationibus* (L. 96, Dig., 50, 17) [3]).

De câte ori deci termenii de care părțile s’au servit sunt lămuriți și nu lasă nici o îndoeală asupra adevara-

---

[1]) L. 219, Dig., 50, 16, *De verb. signif.* Vedi și L. 1, Cod., 4. 22, unde se dice: „*In contractibus rei veritas potius, quam scriptura perspici debet*“. Mai vedi încă L. 3, Cod., *loco cit.*, unde se dice: „*Emptione pignoris causa facta, non quod scriptum, sed quod gestum est, inspicitur*“. Cpr. și L. 69, Dig., 32, *De legatis*, III, care aplică aceiaș regulă la testamente: „*Non aliter a significatione verborum recedi oportet, quam cùm manifestum est, aliud sensisse testatorem*“. Cpr. art. 733, *in fine*, C. Calimach. Vedi și art. 1210 din acelaș cod.

[2]) Cpr. Cas rom., Bulet. S-a I, 1883, p. 959 și Bulet. 1886, p. 198. Cas. fr., D. P., 57. 1. 261. D. P., 82. 2. 237. Pand. fr., *Oblig.*, II, 8120 urm. Baudry et Barde, I, 557. Denumirea contractului nu va putea însă fi schimbată de judecători, de câte ori ea este conformă naturei convenției și nu este incompatibilă cu nici unul din elementele sale. Baudry et Barde, *loco cit.* Cas. fr., 8 mai 1854. Sirey, 54. 1. 462.

[3]) Cpr. art. 1281 din codul civil spaniol (L. din 24 iulie 1889), care este formal în această privință.

tului lor înțeles, ei vor fi luați în înțelesul lor gramatical, căci ar fi primejdios de a se departa de la dênșii și a substitui o intențiune mai mult sau mai puțin ghicită și arbitrară înțelesului limpede și precis ce presintă termenii clari ai convențiunei. Cu alte cuvinte, judecătorii nu vor putea să caute a descoperi intențiunea părților prin aplicarea reguleler de interpretare, de cât atunci când convenția va fi echivocă și obscură [1]). „*Cùm in verbis nulla ambiguitas est, non debet admitti voluntatis quæstio*“ [2]).

Acest text, ca și acel citat *infrà, ad notam*, este relativ la testamente, însă el se aplică și la convențiuni [3]).

Schimbarea sau denaturarea conv. interpretate.

In caz când judecătorii sunt în drept a recurge la regulele de interpretare, ei aprecieză în mod suveran intențiunea părților contractante, și decisia lor nu este supusă controlului Curței de casație de cât atunci când s'a schimbat sau denaturat însuș natura convențiunei interpretate (art. 37, § 6, L. C. de cas. din 1861) [4]).

---

[1]) Chestiunea de a se ști dacă o convenție este destul de clară sau este echivocă, e o chestie pură de fapt, care scapă de controlul Casației. Baudry et Barde, I, 337 și 556, *in fine*.

[2]) L. 25, § 1, Dig., 32, *De legatis*, III. Vedi și L. 69, Dig., *loco cit.*, unde se dice: „*Non aliter a significatione verborum recedi oportet, quam cùm manifestum est, aliud sensisse testatorem*“. Vedi *suprà*, p. 287, n. 1 și t. IV a lucrărei noastre, p. 491.

[3]) Demolombe, XXV, 4. Fuzier-Herman, art. 1156, No. 2. Laurent, XVI, 502. Larombière, I, art. 1156, No. 4. Baudry et Barde, I, 556. Pand. fr., *Oblig.*, II, 8070 urm. Demante, V. 73. Aubry et Rau, IV, § 347, p. 328, text și nota 3. Massé-Vergé, III, § 618, p. 566, nota 2. Tot în acest sens este și jurisprudența. Cpr. D. P., 72. 1. 176. D. P., 86. 1. 469. D. P., 92. 1. 406. *Pand. Périod.*, 88. 1. 529. Vedi și Trib. Tutova (Sc. Popescu președinte), *Dreptul* din 1885. No. 67.—Vedi însă Pĕucescu, II, 9, urm.

[4]) Vedi autoritățile citate *suprà*, p. 157, nota 3. Curtea de casație din Francia a decis (D. P., 66, 1. 108) că puterea care aparține judecătorilor fondului de a aprecia în mod suveran intențiunea părților contractante, autorisă pe judecători să îndrepte o expresiune din contract, dacă ei recunosc că asemene expresiune este în contradicere cu intenția părților și constitue o eroare de redacție, mai ales când asemene interpretare este neaparată pentru ca contractul să'și poată produce efectele sale. Vedi și Fuzier-Herman, II, art. 1134, No. 125.

Interpretarea convenţiunelor aparţine deci instanţelor de fond [1]). Acest punct n'a suferit nici o dată vre o discuţie.

A doua regulă.—Art. 978. — Când o clausă este primitoare de două înţelesuri, ea se interpretă în sensul ce poate avea un efect, ear nu în acela ce nu produce nici unul. (Art. 1157 C. fr.).

In caz când părţile s'au exprimat în mod îndoelnic, convenţia se va interpreta în sensul ce poate avea un efect, ear nu în acela ce nu produce nici unul. „Indeosebi tocmala cea cu îndoeală trebue să se tălcuească aşa, ţice art. 1230 din codul Calimach (914 C. austriac), ca nu numai să nu cuprindă nici o contraţicere, ci să aibă şi resultat"; ear art. 736 din acelaş cod, relativ la interpretarea testamentelor, ţice că „cele îngăimate, trebue a se tălcui cu plecarea spre bunătate" [2]).

Astfel, dacă la finele unui act de împărţeală s'a ţis: s'a convenit între Petru şi Pavel ca acest din urmă să poată trece *pe fondul său*, trebue înţeles pe fondul lui Petru, căci altfel clausa ar fi lipsită de efecte [3]).

De asemene, clausa din un contract de vênţare prin care s'ar fi stipulat că „cumpărătorul va suferi servituţile pasive şi că ele vor fi pe riscul său" însemnează că părţile au înţeles să descarce pe vênţător de garanţia servituţilor neaparente, căci altfel clausa n'ar produce nici un efect, de oare ce vênţătorul este de drept, în baza art. 1349, liberat de ori ce garanţie a servituţilor aparente [4]).

Substituţie fideicomisară. Art. 803.

In puterea acestor principii, Curtea de casaţie din Francia a decis (10 noembrie 1896), că de câte ori sensul unei dispositiuni testamentare ce se pretinde că ar cuprinde o substituţie fideicomisară (art. 803) este nesigur, ju-

[1]) Cas. rom., 31 ianuar 1897. *Curierul judiciar* din 1897, No. 8. *Id.* Cas. rom., 18 april 1896. *Dreptul* din 1896, No. 47. Cpr. Cas fr. D. P., 92. 1. 209. D. P., 91. 1. 7. D. P., 96. 1. 118. *Pand. Périod.*, 96. 1. 56. Vedi şi Pand. fr., v° *Cas. civ.*, 749.

[2]) „*Quotiens in actionibus, aut in exceptionibus ambigua oratio est, commodissimum est id accipi, quo res de qua agitur, magis valeat quam pereat*". (L. 13, Dig., 34, 5, *De rebus dubiis*). Acelaş lucru se mai spune încă o dată în L. 80, Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus.*

[3]) Vedi Pothier, *Oblig.*, II, 92. Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, II, 8135. Demolombe, XXV, 12.

[4]) Cpr. Tribun. din Gannat, 7 iunie 1889. D. P., 91. 2. 166. Baudry et Barde, I, 560.

decătorii fondului au dreptul și datoria de a o interpreta, cercetând care a fost voința testatorului, și ei se conformă regulelor unei interpretațiuni sănătoase atunci când adoptă sensul care dă efect testamentului, ear nu acela care'l anulează [1]).

A treia regulă.—Art. 979.—Termenii susceptibili de două înțelesuri se interpretă în înțelesul ce se potrivește mai mult cu natura contractului. (Art. 1158 C. fr.).

Natura contractului este unul din principalele elemente la care judecătorii trebue să se refere pentru a descoperi intențiunea părților [2]), căci ele sunt presupuse a se fi referit dreptului comun, de câte ori n'au exprimat o voință contrară: *„Quoties idem sermo duas sententias exprimit, ea potissimum accipiatur quæ rei gerendæ aptior est“* [3]).

Astfel, dacă 'ți am închirieat casa mea pe trei ani cu 1000 de lei, se înțelege că prețul locațiunei este de

---

[1]) *Dreptul* din 1897, No. 28. Cpr. și *Pand. Périod.*, 93. 1. 205. Trib. Ilfov, *Curierul judiciar* din 1897, No. 28. Vedi și t. IV a lucrărei noastre, p. 722, text și nota 2.

Condițiile unei substituții fideicomisare.

Potrivit art. 803 din C. C., una din condițiile esențiale ale substituțiunei fideicomisare este existența unei îndoite liberalități făcute unor persoane diferite; prin urmare, substituțiunea nu poate avea loc, când nu există de cât o singură liberalitate și numai o singură persoană instituită de testator. Astfel, nu există substituție fideicomisară când testatorul, instituind un legatar universal și îndatorindu'l ca cât va trăi să nu înstrăineze imobilele succesiunei, pentru ca la moartea sa să le lese pentru opere de binefacere sau de cultură, nu'i-a determinat și substituitul chiemat a culege bunurile succesiunei sale. Cas. rom., S-a 1, 17 martie 1897, *Curierul judiciar*, din 1897, No. 20. Cpr. Trib. Ilfov și Curtea București. *Curierul judiciar* din, 1897, No. 28. Vedi și t. IV a lucrărei noastre, p. 700 urm. Dar dacă testamentul institue doi legatari în plină proprietate asupra aceluiaș obiect, cu obligația pentru dênșii de a conserva și transmite acel obiect, asemene dispositie cuprinde o substituție fideicomisară oprită de lege (art. 803), și judecătorii fondului n'au dreptul prin interpretare să'i dee un alt caracter contrar termenilor în care e concepută această dispositiune. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1892, p. 995.

[2]) Termenii convențiunei se apreciază și de astă dată în mod suveran de judecătorii fondului. Cas. fr., D. P., 86. 1. 240.

[3]) L. 67, Dig., 50, 17.—„De câte ori la tocmeli o vorbă are două înțelesuri, dice codul Caragea, (art. 12, partea 6, capit. 2), primim ceea ce se potrivește sau ceea ce este spre siguranța lucrului tocmit“.

1000 lei pe an, ear nu pe toți trei ani, pentru că este de natura contractului de locațiune ca prețul chiriei să se stipuleze și să se plătească anual [1]).

De asemenea, dacă prin contractul de locațiune ce am încheiat cu un chiriaș, am pus în sarcina acestuia *reparațiile* imobilului închirieat, se înțelege că m'am referit la reparațiile locative, pentru că, după natura contractului, numai aceste reparațiuni sunt în sarcina chiriașului (art. 1447) [2]).

A patra regulă.—Art. 980.—Dispositiunele îndoioase [3]) se interpretă după obiceiul locului unde s'a încheiat contractul. (Art. 970 C. C. Art. 1159 C. fr.) [4]).

Regula art. 980 se va aplica fără nici o dificultate de câte ori convențiunea urmează a fi executată acolo unde ea s'a încheiat [5]).

---

[1]) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 93. Baudry, II, 907. Pand. fr., *Oblig.*, II, 8148. Laurent, XVI, 507.

[2]) Cpr. Pothier, *loco cit.* Demolombe, XXV, 14. Mourlon, II, 1163. Pand. fr., II, 8145.

[3]) O dispositie este îndoelnică sau obscură, de câte ori ea nu presintă un sens bine determinat: „*Obscurè loquitur*, dice Cujacius, *qui quod dixerit, non appa reat.* (Lib. 5, *Quest. Papinianeæ, ad legem* 39, Dig., 2, 14, *De pactis).*

Clausele și expresiunele care nu vor putea nici într'un chip fi înțelese vor fi considerate ca nescrise. Ceea ce Javolenus dice despre testamente, este deci aplicabil și la convențiuni: „*Quæ in testamenta ita sunt scripta, ut intellegi non possunt, perinde sunt, ac si scripta non essent*". (L. 73, § 3, Dig., 50, 17). Cpr. Larombière, I, art. 1161, No. 5. Fuzier-Herman, art. 1159, No. 4.

[4]) Contractele trebue să se interprete, dice art. 157 din noul cod german, după cum o cere buna credință și intențiunea părților determinată prin obiceiuri". Art. 157 C. german.

[5]) Dacă însă obligația încheiată într'un loc urmează a fi executată în altul, și dacă ambele locuri au obiceiuri deosebite, dispositia îndoelnică va fi interpretată după obiceiul locului unde convenția urmează a fi executată, ear nu după acel al locului în care ea a fost încheiată. Baudry et Barde, I, 562. Demolombe, XXV, 17. Laurent, XVI, 508. Larombière, I, art. 1159, No. 2. Pand. fr., II, 8161. Cpr. C. Bruxelles, 28 dechembrie 1863, *Pasicrisie belge*, 1864, 2, 283.

In cât privește tratatele diplomatice, se admite că ele trebue să fie astfel interpretate în cât să fie în armonie cu dreptul civil și public al țărei în care ele sunt încheiate, și mai cu samă cu acel al țărei unde ele urmează a fi executate. Larombière, I, art. 1159, No. 3. Cpr. Cas. fr. Répert. Dalloz, v° *Droit civil*, 443, nota 1. Vedi și Fuzier-Herman, *C. civ.*, I, art. 1, No. 360 urm. Interpretarea tratatelor internaționale.

Astfel, pentru a lua și de astă dată exemplul dat de Pothier, dacă m'am tocmit cu un muncitor să'mi are pământul meu cu preț de atâta, obiceiul locului unde am făcut tocmala și unde ea trebue să se execute va decide dacă am înțeles să'mi facă două arături sau numai una [1]). „*Semper in stipulationibus et in cœteris contractibus id sequimur quod actum est; aut si non appareat quod actum est, erit consequens ut id sequamur quod in regione in qua actum est, frequentatur*“ [2]).

Contracte de asigurare maritimă.

Jurisprudența franceză aplică regula edictată de art. 980 la toate contractele, și chiar la contractele de asigurare maritimă [3]).

---

[1]) Cpr. Pothier, II, 94. Pand. fr., II, 8157. Baudry, II, 907. Demolombe, XXV, 16. Vedi și Cas. fr., D. P., 60. 1. 403. In cât privește modurile de probațiune ale obiceilor, vedi Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, I. 80.

[2]) L. 34, Dig., 50. 17. Vedi și L. 31, § 20, Dig. 21, 1, unde se dice: „*Ea quæ sunt moris et consuetudinis, in contractibus tacite veniunt*“. „La tocmelele cele întunecoase și cu îndoeală, dice art. 9, partea 6, capit. 2 din codul Caragea, să se tălmăcească de pe cugetul celor ce se tocmesc și de pe fapta lor; ear de lipseşte fapta, *de pe obiceiul locului*, sau și al lor“; și art. 11 din acelaș cod adaogă „La tocmelele cele întunecoase, priimim ceea ce este mai de crezut, sau ceea ce se face de mai multe ori“. „*In obscuris inspici solet, quod verisimilius est, aut quod plerumque fieri solet*“. (L. 114, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui*).

Art. 1 C. com.

[3]) Cpr. Cas. fr., D. P. 54. 1. 318 și 388.—Vedi art. 1 din codul comercial de la 1887, care abroagă usurile comerciale, de și sunt texte în codul civil care se referă la ele (vedi, de ex., art. 1531 C. C.). In adevĕr, după acest text, în materie comercială, se aplică codul de comerț, ear dacă codul de comerț nu prevede casul, se aplică codul civil. In Italia (art. 1. C. com.), in Germania, în Olanda și în alte țări, Codul civil nu devine din contra aplicabil de cât în lipsa obiceilor locale sau speciale și acelor generale. Cpr. Gr. Maniu, *Dreptul* din 1891, No. 63. Legiuitorul nostru nemenționând nicăiri usurile comerciale, ele nu se vor aplica de cât în lipsa unor asemene dispositiuni ale codului comercial sau civil.

Dreptul obicinuelnic.

Dreptul obicinuelnic a perdut deci astăzi mult din însĕmnătatea sa, și judecătorii, afară de casurile de interpretare ale convențiunelor, nu se mai pot referi la un obiceiu, ori cât de constant ar fi, de cât în casurile anume determinate de lege. (Cpr. art. 529, 532, 600, 610, 970, 980, 981, 1359, 1443, 1436, 1451, 1531 C. C., etc.).

Dacă legea este contrară usului, se va aplica legea, ear nu usul [1]), mai cu samă când va fi vorba de o lege de interes general și de ordine publică, pe care legiuitorul a edictat-o în interesul societății [2]). Lege contrară usului.

In ori ce caz, violarea unui obiceiŭ invocat pentru interpretarea unei convențiuni nu poate fi considerat ca o lege, și prin urmare, nu poate da loc la casarea decisiunei [3]). Violarea unui uz nu dă loc la casare. Controversă.

Numai violarea obiceiului consacrat prin o lege positivă (cpr. art. 600, 607, 610, 1436, etc.) poate să deie loc la casare, pentru că, în asemene caz, însuș legea a fost violată [4]). Obiceiŭ consacrat prin lege.

Codul austriac prevede anume, în art. 10, că obiceile nu pot fi luate în considerație de cât în casurile în care legea se referă la ele: „*Auf Gewohnheiten kann nur in den Fällen, in welchen sich ein Gesetz darauf beruft, Rücksicht genommen werden*“. Codul austriac.

Codul Calimach nu numai că nu reproduce acest text, dar prevede, din contra, că, „dacă în acest cod, nu s'ar afla o lege potrivită la pricina înfățoșată, atunci se cuvine a se urma pământescului obiceiŭ, carele, în curgere de mulți ani, deobște păzinduse, și întru judecătorii cercânduse, s'au întărit și cu chipul acesta au dobêndit puterea legiuită“. Andr. Donici ḑice de asemene (art. 11, cap. 1): „Ca o pravilă se păzește obiceiul vechiŭ a unei țări, însă aprobăluit“. Cpr. Instit., I, 2, § 9. Veḑi și Gr. Alexandrescu, *Studiĭ asupra obiceielor juridice* (Galatz, 1896), p. 19, care ne a făcut distinsa onoare de a se referi la lucrarea noastră. Codul Calimach.

[1]) Veḑi *suprà*, p. 160.

[2]) Aceiaș soluție este aplicabilă chiar când ar fi vorba de o lege de interes privat, pentru că, după cum foarte bine ḑice Curtea de casație din Francia (D. P., 68. 1. 471 și D. P., 80. 1. 108), dacă obiceiele pot fi invocate în tăcerea legei sau a convențiunei, ele nu pot autorisa pe judecători să înlăture efectele pe care legea le atribue unei convențiuni constatate în regulă. Cpr. Massé, *Dr. comm.*, I, 83. Alauzet, *Comment. du Code de comm.*, I, 7 urm.—Veḑi însă Demolombe, XXV, 19 bis. Pĕucescu, II, 22. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, I, 83 (ediția a 2-a, 1889).

[3]) Baudry et Barde, I, 563, *in fine*. Demolombe, XXV, 19. Larombière, I, art. 1160, No. 4. Pĕucescu, II, 23. Boistel, *Précis de dr. comm.*, 22. Cpr. Cas. fr., 3 iulie 1844, Répert. Dalloz, v° *Notaire*, 362, nota 2, p. 660.—*Contrà*. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, I, 85.

[4]) Demolombe, I, 33. Veḑi și t. I, partea I a lucrărei noastre, p. 4.—Veḑi însă Lyon-Caen et Renault (*op. cit.*, I, 85), care ḑic că această distincțiune este arbitrară, usul nedobândind putere de cât prin voința legiuitorului, fie ea expresă sau tacită.

A cincea regulă.—Art. 981. — Clausele obicinuite în un contract se subînțeleg, de și nu sunt exprese într'ênsul. (Art. 970 C. C. Art. 1160 C. fr.) [1]).

Astfel, într'un contract de locațiune, care n'a derogat la obiceiul locului, sunt subînțelese clausele că chiria se va plăti din șase în șase luni, la sf. Dimitrie și la sf. Gheorghie, și că reparațiile mici, numite locative, precum reparațiunea vetrei sobelor, a gurei lor, a capacelor, a geamurilor, a ușelor, ferestrelor, broaștelor, etc., sunt în sarcina chiriașului (art. 1447). Vedi și *suprà*, p. 291.

De asemene, într'un contract de vêndare, se subînțelege clausa că vêndêtorul este obligat a garanta pe cumpărător de evicțiune (art. 1337 urm.), de și ea n'ar fi fost anume prevĕdută, etc. [2]).

A șasea regulă.—Art. 982.—Toate clausele convențiunelor se interpretă unele prin altele [3]), dânduse fiecărei înțêlesul ce resultă din actul întreg. (Art. 1161 C. fr.).

Contractul constituind în spiritul părților un tot indivisibil în acest sens că generalmente clausele se complectează și se explică unele prin altele, mijlocul cel mai sigur de a pătrunde sensul fie cărei clause este de a le examina pe toate. Este contrar dreptului, dice jurisconsultul Celsus, de a respunde sau de a judeca după o lege din care se cunoaște numai un fragment, și care n'a fost meditată în intregimea ei [4]); și ceea ce Celsus dice despre

---

[1]) Vedi legile romane citate *suprà*, p. 292, nota 2.

[2]) Cpr. Pothier, II, 95.—Curtea de Casație din Francia a decis că, în unele vêndări, cumpărătorul, pe lângă preț, mai trebue încă să plătească micele gratificațiuni obicinuite (adalmaș), ele fiind subînțelese în convenția părților. D. P., 60. 1. 403. Cpr. Baudry et Barde, I, 564. Larombière, I, art. 1160, No. 2. Demolombe, XXV, 20. Pand. fr., *Oblig.*, II, 8168. Laurent, XVI, 509.

[3]) Pothier (II, 96) se exprimă astfel: „O clausă se interpretă prin celelalte clause cuprinse în act, fie că ele sunt anterioare sau posterioare, *soit qu'elles précedent, ou qu'elles suivent*". Tot cam în asemene termeni se exprimă și Domat. Aceasta este necontestat și astăzi, pentru că, în interpretarea convențiilor, ca și în acea a testamentelor, nu se consideră *ordo scripturæ*. Cpr. Demolombe, XXV, 22. Baudry et Barde, I, 565. Pand. fr., II, 8173, și toți autorii.

[4]) „*Incivile est, nisi tota lege perspecta, una aliqua particula ejus proposita, judicare, vel respondere*". (L. 24, Dig., 1, 3, *De legibus*, etc.).

interpretarea legilor se aplică și la interpretarea convențiunelor. Asupra acestui punct toți autorii sunt de acord [1]).

Astfel, pentru a lua exemplul ce găsim în o lege romană, și pe care îl reproduce și Pothier [2]), dacă într'un contract de vênḍare s'a ḍis mai întâi că imobilul se vinde liber de ori ce sarcini reale, *uti optimus maximusque esset*, adecă în cea mai bună stare în care poate să fie un imobil, și apoi, prin altă clausă, se adaogă că vênḍętorul nu respunde de cât de faptele sale, această din urmă clausă servește de interpretare celei dintâi pe care o restrênge, și convenția trebuește interpretată în sensul că imobilul este liber de sarcinele pe care vênḍętorul ar fi putut personal să le constituească, ear nu de acele care au putut fi impuse de autorii sei, și de care el n'a avut nici o cunoștință.

Regula art. 982 se aplică și la contractele de căsătorie [3]). Contracte de căsătorie.

Din împrejurarea că toate clausele unei convențiuni se interpretă unele prin altele, n'ar trebui să conchidem că nulitatea uneia din ele ar atrage neaparat nulitatea întregei convențiuni, căci, de și validitatea fie-cărei clause poate să fie subordonată validității celorlalte, se poate întâmpla și contrariul [4]).

Se poate întâmpla ca diferitele clause a unei convențiuni să fie contraḍicętoare; de exemplu, acelaș act cuprinde o vênḍare de imobil și o constituire de ipotecă asupra aceluiaș imobil, în folosul persoanei care figurează ca cumpărător în clausa precedentă. Ei bine, în asemene caz, judecătorii fondului vor aprecia în mod suveran care din cele două clause trebue să'și primească executare [5]). Clause contraḍicătoare.

A șaptea regulă.—Art. 983. — Când este îndoeală, convențiunea se interpretă în favoarea celui ce se obligă. (Art. 980, 1024, 1027, 1104, 1181, 1186, 1312 C. C. Art. 1162 C. fr.).

---

[1]) Cpr. Demolombe, XXV, 21. Pand. fr., *Oblig.*, II, 8169.
[2]) Cpr. L. 126, Dig., 50, 16 și Pothier, II, 96. Vęḍi și Domat (*Lois civ.*, I, tit. I, S-a 2, No. 10), din care regula art. 982 a fost aproape literalmente extrasă.
[3]) Cas. fr., D. P., 57. 1. 207. Baudry et Barde, I, 565, nota 7.
[4]) Baudry et Barde, I, 566.
[5]) Cpr. C. Bordeaux, 5 ianuar 1833. Pand. Chron., II (anii 1830—1844), 2, 65 și Répert. Dalloz, *Vente*, 1463, nota 2. Vęḍi și Baudry et Barde, I, 568. Fuzier-Herman, II, art. 1161, No. 1.

Art. 1312.—Vêndêtorul este dator să explice curat îndatorirele ce înțelege a lua asupra-și.—Veri ce clausă obscură sau îndoioasă se interpretă în contra vêndêtorului. (Art. 983, 1024, 1027 C. C. Art. 1602 C. fr.).

Art. 983 reprodus, ca și celelalte texte, din Pothier (II, 97), nu face de cât să resume decisiunele jurisconsulților romani, care, în mai multe texte, exprimă aceiaș idee : *„In stipulationibus cùm quæritur quid actum sit, verba contra stipulatorem interpretenda sunt“* [1]).

Codul Calimach.

„La tocmelele unilaturale, dice art. 1231 din codul Calimach (915 C. austriac), prin care se îndatorește o parte numai, dacă s'ar întâmpla îndoeală, se socotește că îndatoritul au voit să primească sarcina cea mai ușoară, de cât cea mai grea ; ear la cele bilaturale, prin care se îndatoresc ambele părți, dicerile și alcătuirele cele cu îndoeală și neînțelese se tâlcuesc în protiva aceluia, carele cu vicleșug le-au întrebuințat“ [2]).

Ori ce obligație implicând o restricție la libertatea naturală a debitorului, este firesc lucru ca îndoeala sau tăcerea convențiunei să fie interpretată în favoarea debitorului și în contra creditorului, pentru că fie-care vrea să fie dator mai puțin, după cum dice foarte bine Codul Caragea (art. 13, partea 6, capit. 2) [3]).

---

[1]) L. 38, § 18, Dig., 45, 1, *De verb. oblig.* — L. 99, Dig., *eod. tit.*, exprimă aceiaș idee când dice : *„Ac ferè secundum promissorem interpretamur“*. Tot în acelaș sens Gaius dicea : *„Semper in dubiis benigniora præferenda sunt“*. (L. 56, Dig., 50, 17, *De regulis juris*, etc.). Vedi și L. 9, Dig., *eod. tit.*, unde se dice : *„Semper in obscuris, quod minimum est, sequimur“*. In fine, Marcellus, în L. 192, § 1, Dig., *loco cit.*, dice : *„In re dubia benigniorem interpretationem sequi, non minus justius est, quam tutius“*.

Codul Caragea.

[2]) La tocmelele cele cu două sume și cu două vremi (termene), dice art. 13, partea 6, capit. 2 din codul Caragea, priimim vremea cea mai îndelungată ; adecă, dacă se va tocmi să deie cine-va dece ori cinspre-dece bani, atunci priimim pre cei dece ; și earăș, de se va tocmi să deie după un an sau după doi, după doi ani priimim să dea, pentru că apururea fie-care vrea să fie dator mai puțin și să aibă soroc mai lung“. Și art. 14 din acelaș cod, *loco cit*, adaogă : „Cele scrise din vicleșug cu nedeslușire, cu îndoeală, și greșite, le tâlmăcim în protiva celui ce le-au făcut (adecă a debitorului), pentru că el trebue să deslușească ceea ce înțelege“.

[3]) *„Celui qui s'oblige ne veut que le moins“*, dicea Domat.—Ori ce îndoeală, în privința intențiunei părților, nu se poate deci

Această regulă este aplicabilă și la testamente, de câte ori nu există îndoeală asupra existenței legatului, ci numai *asupra întinderei sale*. Judecătorii, în asemenea caz, vor interpreta îndoiala în favoarea moștenitorului, care este debitor al legatului, și în contra legatarului: „*In dubio, pro herede respondendum... heredi parcendum*“ [1]). Aplicarea art. 983 la testamente.

Dacă însă ar exista îndoeală asupra însuș existenței legatului, îndoeala se va interpreta in favoarea legatarului și în contra moștenitorului, prin aplicarea art. 978, care voește că, de câte ori o clausă este primitoare de două înțelesuri, ea să fie interpretată în așa sens în cât se producă un efect: „... *magis ut valeat quam ut pereat*“. (L. 13, Dig., 34, 5, *De rebus dubiis*) [2]). Aplicarea art. 978.

Trebue însă să observăm că dispositia art. 983 nu are caracterul unei regule de interpretare, pentru că ea nu devine aplicabilă de cât atunci când judecătorul, cu tot ajutorul regulelor de interpretare, n'a putut să pătrundă intențiunea părților. Ca atare deci, art. 983 nu este la locul său, și această dispositiune ar fi trebuit să fie aședată la finele secțiunei, în urma tuturor regulelor de interpretare propriu dise [3]). Art. 983 nu este la locul său.

Ori cum ar fi, art. 983, ca și celelalte texte din secțiunea de față, n'are un caracter imperativ: el fiind mai mult un sfat dat judecătorilor, ei ar putea, fără a viola nici o lege, să curme îndoeala în favoarea creditorului [4]).

---

interpreta de cât în favoarea debitorului. Cas. rom. S-a 1. Bulet. 1878, p. 20 și 208.—De câte ori nu există îndoeală asupra intențiunei părților, nu este deci loc la aplicarea acestui text. Cas. rom. S-a I. Bulet. anul 1879, p. 903, ultimul considerent.

[1]) C. din București. *Dreptul* din 1889, No. 34, ultimul considerent. Cpr. D. P., 71. 2. 24. Baudry et Barde, I, 578, *in fine*. Aubry et Rau, VII, § 712, p. 401, text și nota 10. Demolombe, XXI, 742. Laurent, XIV, 163, și autorii citați în t. IV a lucrărei noastre, p. 493, nota 5.

[2]) Demolombe, XXI, 742. Baudry et Barde, I, 578. Aubry et Rau, VII, § 712, p. 461. C. Paris. *Pand. Période*. 1888. 2. 235. Cpr. Cas. fr. D. P., 93. 1. 117.—*Contrà*. Laurent, XIX, 163. Vedi și t. IV a lucrărei noastre, p. 493.

[3]) Cpr. Baudry et Barde, I, 571, 572. Demolombe, XXV, 23. Aubry et Rau, IV, § 348, *in fine*, p. 329. Pand. fr., II. 8177.

[4]) Vedi *suprà*, p. 284, text și nota 3.—Astfel, Curtea din Paris a putut să interprete o clausă obscură și îngăimată din o poliță de asigurare contra companiei care o redactase,

Codul civil cuprinde mai multe aplicațiuni a principiului inscris în art. 983. Vom menciona numai câteva din ele.

Art. 1024. Astfel, după art. 1024, termenul este tot-deauna presupus că s'a stipulat în favoarea debitorului, dacă din convențiune sau din împrejurări nu resultă că el este stabilit și în folosul creditorului.

Art. 1027. De asemenea, după art. 1027, în obligațiile alternative, alegerea aparține debitorului, dacă nu s'a conferit expres creditorului.

Art. 1104. Tot astfel, art. 1104 hotărește că plata se face la domiciliul debitorului, de câte ori este vorba de lucruri nedeterminate [1]).

Art. 1312. Cât pentru art. 1312, a cărui text s'a transcris *suprà*, p. 296, el a dat loc la dificultăți. Autorii sunt aproape unanimi pentru a decide că acest text constitue o derogare la principiul inscris în art. 983. In adevĕr, vênzĕtorul fiind în acelaș timp și debitor și creditor, clausele dubioase ar fi trebuit să se interprete în favoarea sa, de câte ori el este debitor și în contra sa, de câte ori el este creditor (art. 983). Cu toate acestea, art. 1312 reproducênd principiile romane [2]), voește ca, în toate casurile, clausele obscure sau îndoelnice să fie interpretate în contra vênzĕtorului.

Motivele art. 1312. Această dispositie tradițională se explică prin următoarele considerațiuni: Vênzĕtorul fiind acela care, în regulă generală, dictează condițiunele contractului *(lex vendi-*

---

pentru că redacțiunea vicioasă era imputabilă companiei. Vedi D. P., 45. 2. 7. „Interpretarea clauselor obscure din un contract, nu va putea favorisa pe partea cărei obscuritatea este imputabilă", dice art. 1288 din codul civil spaniol de la 24 iulie 1889.

[1]) Mai vedi încă art. 1041, 1130, 1181, 1186 C. C., etc.

Dreptul roman. [2]) *„In contrahenda venditione, ambiguum pactum contra venditorem interpretandum est"*. (L. 172, Pr., Dig., 50, 17.)— L. 39, Dig., 2, 14, *De pactis*, declară de asemene că obscuritatea și ambiguitatea unei convențiuni se interpretă contra vênzĕtorului, sau contra locatarului, pentru că era în putința lor de a'și arata voința într'un mod mai clar: **in quorum fuit potestate legem apertiùs conscribere.** — Legea 21, Dig., 18, 1, *De contrahenda emptione*, exprimă aceiaș idee, când dice: *„Labeo scripsit, obscuritatem pacti nocere potius debere venditori qui id dixerit, quam emptori:* **quia potuit re integra apertiùs dicere".**

tionis), el cunoaște mai bine de cât cumpărătorul împrejurările relative la lucrul vêndut, de ex., pericolul evicțiunei, existența servituților active sau pasive, etc., și prin urmare, el trebue să se exprime clar și lămurit în privința obligațiunelor ce contractează, căci ori ce reticență din partea lui, în această privință, devine suspectă și'l constitue în culpă. Un limbagiu obscur este adese-ori un artificiu[1]). *„Il y a plus de fols acheteurs que de fols vendeurs“*, dice un vechiŭ autor, Loysel, în *Institutele* sale *cutumiere*, care, precum observă Troplong (*Vente*, I, 260), nu sunt de cât o culegere de proverbe și de maxime juridice. Și, în adevĕr, experiența dovedește că există mai mulți cumpărători înșălați sau imprudenți de cât vêndĕtori temerari.

Art. 1312 fiind, după părerea generală, o derogare la art. 983 [2]), și ca atare, constituind o dispoziție excepțională, nu este aplicabil la alte convențiuni, și nici chiar contractului de locațiune, cu toată analogia ce există între aceste două contracte [3]). Inaplicarea art. 1312 la contractele de locațiune. Controversă.

Mai mult încă, art. 1312 nu este aplicabil nici în materie de vêndare, de câte ori se dovedește că vêndĕtorul n'a făcut de cât să primească condițiunele propuse de cumpărător în interesul sĕu [4]).

Dispoziția excepțională a art. 1312 nu se va aplica

---

[1]) *„Qui obscurè loquitur*, dice Cujacius, *fallendi causa id facere videtur, et ab eo dolus non abest“*. (Asupra legei 21, Dig., 18, 1, *De contrahenda emptione).*

[2]) Vedi Laurent, XXIV, 155. Thiry, III, 552. Baudry, III, 507. Baudry et Barde, I, 572. Arntz, III, 972. Marcadé, VI, art. 1602, No. 1. Larombière, I, art. 1162, No. 7. Demolombe, XXV, 29.—Vedi însă Pĕucescu (II, 28), care consideră art. 1312 ca o aplicare a dreptului comun.—Dar dacă art. 1312 deroagă la art. 983, el nu constitue o derogare la art. 977 și 982, de unde resultă că, de câte ori interpretarea unui act de vêndare este conformă cu una din aceste două dispoziții, ea nu violează art. 1312, chiar dacă această interpretare ar fi favorabilă vêndĕtorului. Cas. fr. D. P., 73. 1. 131. Baudry et Barde, I, p. 490, nota 1.

[3]) Baudry et Barde, I, 572. Laurent, XXV, 99. Demolombe, XXV, 29.—*Contrà*. Gr. Pĕucescu, II, 28. C. Paris, Répert. Dalloz, *Louage*, 147, nota 3. Cpr. în acest din urmă sens L. 39, Dig., 2, 14, *De pactis.*

[4]) Mourlon, III, 532. Thiry, III, 552. Laurent, XXIV, 155, 156. Baudry, III, 507. Aubry et Rau, IV, § 354, p. 360, nota 3. Baudry et Barde, 1, 572. Demolombe, XXV, 28.

deci de cât atunci când va exista îndoeală asupra uneia din clausele constitutive ale vêndărei, de ex., asupra preţului, asupra obligaţiunei de garanţie şi a celorlalte obligaţii principale ale vêndĕtorului [1]).

In fine, trebue să observăm, dimpreună cu toţi autorii, că art. 1312, ca şi art. 983, nu sunt aplicabile de cât ca un *ultimum subsidium*, după ce judecătorii usând de toate mijloacele de interpretare prevĕdute de art. 977 şi urm., au fost în neputinţă de a descoperi şi de a pătrunde adevarata intenţiune a părţilor. Art. 1312 şi 983 presupun, în adevĕr, că îndoeala nu poate să fie departată şi că toate regulele de interpretare prevĕdute de lege au fost neputincioase pentru a descoperi intenţiunea părţilor [2]).

A opta regulă.—Art. 984. — Convenţiunea nu cuprinde de cât lucrurile asupra cărora se pare că părţile 'şi au propus a contracta, ori cât de generali ar fi termenii cu care s'au încheiat. (Art. 977, 1709, 1710 C. C. Art. 1163 C. fr.).

Art. 1709. — Transacţiunele se mărginesc numai la obiectul lor; renunciarea făcută în toate pretenţiile şi acţiunele cuprinde numai aceea ce se raportă la pricinele asupra cărora a urmat transacţiune. (Art. 977, 984, 1710 C. C. Art. 2048 C. fr.).

Art. 1710.— Transacţiunea nu se întinde de cât asupra pricinelor de care tratează, fie intenţiunea părţilor manifestată asupra expresiunei speciale sau generale, ori resulte ea ca o consecinţă necesară din ceea ce s'a expres. (Art. 977, 984, 1709 C. C. Art. 2049 C. fr.).

Regula art. 984, împrumutată tot de la Pothier (II, 98), nu este de cât consecinţa regulei primordiale în materie de interpretare, inscrisă în art. 977; căci a nu cuprinde într'o convenţie, cu toată generalitatea termenilor ei, de cât ceea ce părţile au avut în vedere, însĕmnează a o interpreta după intenţiunea părţilor, ear nu după termenii ei: „Ar fi nedrept, dice Ulpian, de a se crede că o transacţie stânge drepturile la care nimene nu s'a gândit“ [3]).

Art. 1709, 1710. Prin aplicaţiunea acestui principiu, art. 1709 şi 1710 prevĕd că transacţiunele se mărginesc numai la obiectul

---

[1]) Mourlon, Thiry, *loco suprà cit.*, etc. Dacă vêndarea cuprinde două clause clare, însă contradicĕtoare, art. 1312 nu este de asemene aplicabil. Baudry et Barde, I, 572. Laurent, XXIV, 156. Cpr. Cas. fr., D. P., 57. 1. 407.

[2]) Vedi *suprà*, p. 297, text şi nota 3.

[3]) *„Iniquum est perimi pacto, id de quo cogitatum non docetur“.* (L. 9, § 3, *in fine*, Dig., 2, 15, *De transactionibus).*

lor și că ele nu se întind de cât asupra pricinelor de care tratează, fie intenţiunea părţilor manifestată prin expresiuni speciale sau generale, ori resulte ea ca o consecinţă necesară din ceea ce s'a spus: „*His tantum transactio obest. . . de quibus actum probatur*“ [1]).

Dar dacă convenţiunea nu are de obiect un lucru determinat, ci o universalitate de bunuri, toate elementele active sau pasive care compun această universalitate sunt cuprinse în contract, chiar și acele pe care părţile nu le cunoșteau. Astfel, dacă am convenit ca să'ţi vênd pentru o sumă de bani partea ce mi se cuvine într'o moștenire (cpr. art. 1399), n'aș putea să revin asupra acestei convenţiuni, sub cuvênt că, în urma închierei ei, am descoperit că mai multe lucruri, pe care nu le cunoașteam, fac parte din această moștenire, pentru că intenţiunea noastră a fost, cu bună samă, până la dovada contrară, de a conveni asupra întregei moșteniri, ori care ar fi lucrurile care o compun. Legiuitorul modern n'a mai reprodus această regulă, pe care o formulase Pothier [2]), pentru că ea resultă în deajuns din regula generală că interpretarea convenţiunelor se face după intenţiunea comună a părţilor contractante (art. 977) [3]).

A noua și ultimă regulă.—Art. 985.—Când într'un contract, s'a pus anume un caz pentru a se explica obligaţiunea, nu se poate susţinea că, prin aceasta, s'au restrâns întinderea ce angajamentul ar avea de drept în casurile neexprese. (Art. 1164 C. fr.).

Acest text, ca și celelalte, este extras tot din Pothier (II, 100), care și el îl împrumutase de la Papinian. „*Quæ dubitationis tollendæ causa, contractibus inseruntur, jus commune non lædunt*“, dice acest jurisconsult [4]).

[1]) L. 9, § 3, *in medio*, Dig., 2, 15, *De transactionibus.*— Vedi și L. 9, § 1, Dig., *eod. tit.*, unde se dice: „*Transactio, quæcunque sit, de his tantum, de quibus inter convenientes placuit, interposita creditur*“. Cpr. și L. 31, Cod., 2, 4, *De transac.*

[2]) Pothier, *Oblig.*, II, 99. Cpr. L 29, Cod., 2, 4, *De transactionibus*, care opreşte în mod absolut reînoirea contestaţiunelor terminate prin o transacţie generală, sub cuvênt că s'ar fi descoperit acte nuoi: „*Sub prætextu specierum post repertarum: generali transactione finita, rescindi prohibent jura*“.

[3]) Cpr. Baudry et Barde, I, 576. Berriat St. Prix, II, 4317. Pand fr., II, 8189. Demolombe, XXV, 31.

[4]) L. 56, Pr. *in fine*, Dig. 17, 1, *Mandati, vel contra* și L. 81, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui.*

In adevĕr, aratarea unui exemplu într'un contract are de scop de a'l face mai înţĕles, ear nu de a restrînge propoziţia generală care'l precedează.

Astfel, dacă testatorul, după ce a lasat cuiva toată averea sa mobilă, a adaos în testament că şi vitele sale vor fi tot ale legatarului, această din urmă frasă explicativă nu va impedica legatul de a'şi primi efectele sale în privinţa întregei averi mobiliare, căci nu se poate ḑice că testatorul vorbind de vite a înţĕles a exclude cealaltă avere mobiliară. Argumentul *a contrario sensu* este, în adevĕr, foarte primejdios, şi de aceea, art. 985 îl respinge, referindu-se la intenţiunea părţilor [1]).

Argumentul a contrario sensu.

1) Argumentul *a contrario*, care consistă în a argumenta din tăcerea legei sau a părţilor, a fost formulat de glosatori în adagiul următor, pe care Toullier (VI, partea II, 384) îl numeşte *un pitoyable brocard*: *„Qui de uno dicit, de altero negat“* sau *„Inclusio unius fit exclusio alterius“*. Ei bine, legiuitorul respinge cu drept cuvênt acest argument în materie de interpretarea convenţiunelor (art. 985).

Interpretarea legatelor.

El este de asemene inaplicabil la interpretarea legatelor. Laurent, XIV, 79.

Interpretarea legilor.

Cât pentru interpretarea legilor, acest argument este admis câte o dată, însă numai atunci când, departe de a contraḑice principiile generale, el se referă din contra la ele. Cpr. Laurent, I, 279.

Casuri în care arg. a contrario este admis.

Astfel, art. 408 prevĕḑênd că epitropul nu poate să intente o acţiune imobiliară în numele minorului, nici să incuviinţeze la o asemene cerere îndreptată în contra lui, fără autorisarea consiliului de familie, sau a judecătorului de ocol, pentru acţiunele de competenţa acestui judecător (art. 65, L. din 1 iunie 1896), se poate trage argument din tăcerea legei pentru a decide că asemene autorisare nu e necesară în materie mobiliară. Cpr. Cas. rom., Bulet S-a 1, 1876, p. 197. Laurent, II, 188 şi V, 66. Fuzier-Herman, *C. civ.*, I, art. 464, No. 63 urm. Veḑi şi t. II a lucrărei noastre, p. 182.

Art. 994.

Tot astfel, art. 994 ḑicênd că primitorul plăţei de rea credinţă trebue să restituească dobênda sau fructele din ḑiua plăţei, se poate trage argument *a contrario* din acest text spre a se decide că acel care a primit plata de bună credinţă nu restitue dobênda, pe care el e presupus a o fi cheltuit. (Veḑi *infrà*, explic. art. 994).

Art. 1021.

De asemenea, art. 1021 ḑicênd că, în casul unei condiţiuni resolutorie tacite, contractul nu este desfiinţat de drept, se decide, prin argument *a contrario*, că resoluţiunea care resultă din condiţia resolutorie expresă, are loc de drept, în

Art. 985, ca și celelalte texte, nu sunt deci de cât o aplicare a art. 977, și ca atare, ele puteau fi suprimate din cod, după cum au și fost suprimate în unele legislațiuni străine [1]).

Regule de interpretare formulate de Pothier și nereproduse de Codul actual.

Aceste sunt regulele de interpretare admise de legiuitorul actual, fără nici o ordine logică. Pothier însă mai formulează și altele, care sunt aplicabile și astăzi, cu toate că ele n'au fost consacrate prin texte formale, pentru că ele nu sunt de cât o consecință a intențiunei părților contractante.

Astfel, dice Pothier, dacă, în contractul de donațiune ce am făcut lui Petru și lui Pavel, am pus clausa că, la caz de a muri fără copii, ei sunt datori să'mi restituească lucrul dăruit sau mie sau familiei mele (art. 825), această clausă însemnează că atât Petru cât și Pavel îmi vor restitui lucrul fie-care, pentru partea sa, sau moștenitorilor mei. Clausa concepută la înmulțit se descompune deci în două clause singulare [2]).

In fine, Pothier mai dicea încă că ceea ce se găsește la finele unei frase se raportează în genere la toată fraza, ear nu numai la ceea ce vine imediat înainte. Astfel, dacă am vêndut o vie cu tot ce se găsește în ea, producte, fructe și vinul *care provin din recolta anului curent*, aceste din urmă cuvinte nu se referă numai la vin, ci și la celelalte producte sau fructe. Pentru ca cuvintele de la ur-

---

dată ce condițiunea s'a îndeplinit. Cpr. Laurent. I, 279 și XVII, 129. Thiry, III, 9. T. Huc, VII, 265. Baudry, II, 946. Vedi și *infrà*, explic. art. 1019 urm.

Afară de aceste casuri, mai sunt și altele în care judecătorii pot să recurgă la argumentul *a contrario*, însă nu trebue abusat de acest argument, pentru că, în genere, el este foarte primejdios, și poate să facă pe legiuitor să dică alt ceva de cât ceea ce el a voit. Cpr. t. I a lucrărei noastre, partea 1, p. 26.

Dreptul străin.

1) Vedi de ex. Codul elvețian al obligațiunelor din 1881, care se mulțămește de a reproduce în art. 16 regula formulată de art. 977.—Vedi însă Codul civil spaniol de la 1889 care, pe lângă regulele de interpretare formulate de codul nostru, mai formulează și altele, împrumutate de la Pothier și de la Domat.

2) Vedi Pothier, II, 101. Pand. fr., II, 8192. Baudry et Barde, I, 555. Cpr. L. 78, § 7, Dig., 36, 1, *Ad Senat. Consult. Trebellianum*.

mă să nu se refere de cât la vin, ar trebui să se fi ḑis la singular: „am vêndut fructele, productele și vinul *care s'a făcut în acest an*“ [1]).

CAPITOLUL IV

Despre quasi-contracte.—Generalităţi [2]).

Am vḑut *suprà*, p. 7, că, cu toată părerea contrară a unora din autori, obligaţiile isvoresc: 1^0 din contracte; 2^0 din quasi-contracte; 3^0 din delicte; 4^0 din quasi-delicte; și 5^0 din lege.

Art. 1370 C. fr. Art. 1370 din codul francez reaminteşte această sorginte a obligaţiilor, însă acest text fiind rău redactat, și în contraḑicere cu art. 986, legiuitorul nostru l'a eliminat cu drept cuvênt. [3])

Capitolul IV se ocupă despre două quasi-contracte, gestiunea de afaceri și plata unui lucru nedatorit; capit. V se ocupă despre delicte și quasi-delicte. Despre obligaţiunele care se nasc din convenţiuni ne am ocupat până acum și ne vom ocupa și mai tărḑiu în capit. VI și urm.

Cât despre obligaţiile care isvoresc din lege, legiuitorul nu se ocupă de loc.

Obligaţiile care se nasc sau isvoresc din lege [4]).

Obligaţiunele care resultă din singura autoritate a le-

---

[1]) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 102. Pand. fr., *Oblig.*, II, 8193.

Observ. asupra împărţirei materiei admise de legiuitorul nostru.

[2]) Codul francez se ocupă despre quasi-contracte, delicte și quasi-delicte în tit. IV, tocmai la finele obligaţiilor. Legiuitorul nostru urmând însă împărţirea codului italian, se ocupă despre quasi-contracte, delicte, și quasi-delicte imediat după efectul convenţiunelor. Cu alte cuvinte, legiuitorul nostru se ocupă mai întâi de toate isvoarele obligaţiunelor, și apoi de celelalte regule ale lor. Veḑi și *suprà*, p. 283, nota 3. Aceiaș ordine este admisă atât de Laurent în Anteproiectul de revisuire, cât și de Boissonade, în Proiectul codului japonez.

[3]) Veḑi Marcadé, V, p. 243, art. 1370, No. 1. Baudry, II, 1330. Thiry, III, 190. Demolombe, XXXI, 10 urm. Laurent, XX, 305 urm. Mourlon, II, 1661. Larombière, V, art. 1370, No. 2, 3, și toţi autorii.—Acollas (II, p. 970) ḑice că acest text (1370 C. fr.) ar cere aproape atâte rectificări câte cuvinte conţine.

[4]) Institutele lui Justinian (III, 13, § 2) nu vorbesc de lege ca isvor al obligaţiilor, ci numai de contracte (*ex contractu*),

gei, fără intervenţiunea unui fapt personal a debitorului sau a creditorului (art. 588) sunt:

1° Obligaţiile pe care legea le stabileşte între proprietarii vecini şi care se numesc şerbiri sau servituţi (art. 578 urm., 586 urm., 597, 598, 616 urm.), etc. Servituţi.

2° Obligaţiile care resultă din o tutelă. Tutela fiind, în adevĕr, o sarcină publică, *munus publicum*, şi neputênd fi refusată de cât în anume casuri şi pentru anume motive (art. 370 urm.), obligaţiile la care este supus tutorul *resultă numai din lege*, ceea ce n'ar fi, dacă epitropul ar putea să se sustragă de la această sarcină, căci atunci obligaţia sa ar resulta din un fapt voluntar şi personal al sĕu[1]), Tutelă.

---

de quasi-contracte *(quasi ex contractu)*, de delicte *(ex maleficio)* şi de quasi-delicte *(quasi ex maleficio)*, făcênd astfel să resulte din quasi-contracte toate obligaţiile pe care codul actual le face să resulte din autoritatea legei. Vedi *suprà*, p. 7, nota 3. Codul Calimach prevede însă legea ca isvor de obligaţiuni: „Personalnicele drituri, dice art. 1150 din acest cod (859 C. austriac), prin care se îndatoreşte o persoană cătră alta ca să facă un lucru sau să dee, să sufere sau să nu facă ceva, se întemeiază: ori fără mijlocire *asupra unei legi*, sau asupra unei tocmeli, sau asupra unei vătămări pricinuite cuiva". Acest cod uită însă de a menţiona quasi-contractele, de şi el se ocupă mai la vale despre gestiunea de afaceri (art. 1388 urm.) şi despre plata unui lucru nedatorit (art. 1887 urm.). Cât pentru codul italian, el prevede, din contra, că obligaţiile isvoresc *din lege*, din contracte sau quasi-contracte, din delicte sau quasi-delicte (art. 1097). Vedi şi art. 1370 din codul fr. eliminat de legiuitorul nostru. Cpr. şi art. 400 din proiectul cod. civil pentru imperiul Japonului, elaborat de profesorul Boissonade, unde se dice că „unele obligaţiuni sunt impuse prin lege, independent de un fapt actual al omului; aceste sunt: obligaţia alimentară între oare care rude şi cuscri; obligaţia de a administra o tutelă, în casurile în care scusele şi dispensele nu sunt admise; obligaţiile dintre coproprietari şi dintre vecini, când ele nu constituesc servituţi fonciare".

[1]) Cpr. Laurent, XX, 306 şi *Avant-projet de révis.*, I, p. 111, No. 4. Demolombe, XXXI, 26. Thiry, III, 190. Baudry, II, 1330.—Art. 1370, § 3 din codul francez prevede formal aceste obligaţiuni ca isvorând din lege.—Acceptarea unei epitropii n'ar constitui, după unii, un quasi-contract de cât atunci când acel care o primeşte era în drept s'o refuse. Cpr. Marcadé, V, art. 1371, No. 2. Mourlon, II, 1060, *in fine*. Vedi şi *infrà*, p. 310.

acceptarea epitropiei, și prin urmare, din un quasi-contract (Cpr. L. 5, § 1, Dig., 44, 7, *De oblig. et action.*);

Oblig. aliment.

3⁰ Obligația alimentară care resultă din art. 185—193 [1]).

Administr. legală.

4⁰ Obligația impusă tatălui de a administra, în timpul căsătoriei, bunurile personale ale copiilor sĕi minori (art. 343), etc. [2]);

Obligația fraților de a înzestra pe surori.

O altă obligație care resulta din lege altă dată, era acea impusă de codul Ipsilanti și Caragea fraților de a înzestra pe surorile lor chiar din propriul lor avut [3]).

O moștenire deschisă sub codul Caragea, adecă *înainte de 1 dechembrie 1865* [4]), se va regula deci și astăzi

---

[1]) Hotărîrele care acordă pensiuni alimentare au un caracter provisor, după împrejurările de fapt care le au justificat, și nu mai pot fi invocate ca lucru judecat, când acele împrejurări se vor fi schimbat de la pronunțarea lor. Cas. rom., 31 ianuar 1897, *Curierul judiciar* din 1897, No. 8. *Dreptul* din 1894, No. 10. Bulet. Cas. S-a I, 1891, p. 1241. Vedi și tratatul nostru în limba franceză, p. 306.

[2]) Cpr. Baudry, II, 1330. Demolombe, XXXI, 21 urm. Thiry, III, 190. Laurent, XX, 306. Cpr. art. 400 din Ante-proiectul Codului japonez elaborat de profesorul Boissonade, t. II, p. 299.

[3]) Cpr. Cas. rom., *Cur. judiciar* din 1894, No. 23 și Bulet. Cas. S-a I, 1894, p. 554.—De câte ori frații erau minori, această obligație impusă de lege se putea exercita de mama lor tutrice. C. București, *Dreptul* din 1874, No. 58. Acțiunea ce surorile aveau in contra fraților pentru a cere o dotă fiind însă personală, nu se putea exercita contra celor de al treile, care dobêndise de bună credință bunurile părintești. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1882, No. 54.—Acest obiceiŭ al pământului, după care frații moșteneau singuri averea părintească, cu îndatorirea însă de a înzestra pe surorile lor, necunoscut în Moldova și chiar in pravila lui Matei Basarab, nu ne vine de la popoarele slave, așa precum pe nedrept a hotărît Curtea din Craiova *(Dreptul* din 1893, No. 26), ci 'și are origina sa în dreptul germanic. Cpr. Er. Lehr, *Droit germanique*, No. 360 și Gr. Maniu, *Drept comercial*, II, p. 9. G. Costaforu, *Magazin jud.*, p. 161 urm. Vedi tratatul nostru în limba franceză, p. 155 urm. și t. III a lucrărei noastre, p. 271, nota 1.

Legalitatea decret. dom. p. amânarea aplicărei Codului civil până la 1 dech. 1865.

[4]) După art. 1913 din codul civil, acest cod urma să fie pus în aplicare la 1 iulie 1865, însă prin decretul domnesc de la 30 iunie 1865, dat în puterea Statutului desvoltător al Convenției din Paris, aplicarea lui s'a amânat până la 1 dechembrie 1865. Acest decret a fost atacat ca ilegal și

după dispoziţiile acestui cod, pentru că este de principiu că moştenirele se regulează după legea în vigoare în momentul morţei lui *de cujus* [1]).

Despre quasi-contracte.

Institutele lui Justinian [2]) şi Digestele [3]) prevĕd că unele obligaţiuni, care nu derivă din o convenţie, ci din oare care fapte licite *(facta honesta)*, isvoresc ca din un contract, *quasi ex contractu nasci videntur*; de unde şi expresiunea modernă de *quasi-contract* închipuită de jurisconsulţii moderni şi necunoscută jurisconsulţilor romani [4]). Tot astfel s'a urmat şi pentru expresiunea *quasi-delicte*; in loc de a se ḑice că obligaţia se naşte ca dintr'un delict, *quasi ex delicto*, *quasi ex maleficio*, s'a ḑis că ea se naşte dintr'un *quasi-delict* [5]).

Definiţia quasi-contractului.

Art. 986.—Quasi-contractul este un fapt *licit* [6]) şi voluntar din care se naşte o obligaţiune cătră o altă persoană sau obligaţiuni reciproce între părţi. (Art. 987 urm., 1198, § 1 C. C. Art. 1140 **C. italian**).

---

considerat chiar ca atare de Curtea din Bucureşti *(Dreptul* din 1891, No. 2), însă Curtea de Casaţie, restabilind adevaratele principii, a casat această decisiune, recunoscênd perfecta legalitate a decretului sus mencionat. Cas. rom. S-a I, Bulet. 1891, p. 1112 şi *Dreptul* din 1897, No. 46. *Curierul judiciar* din 1892, No. 18 şi *Dreptul* din acelaş an, No. 29. Veḑi şi tr. nostru în limba franceză, p. 491, nota 1.

[1]) Cpr. Cas. rom., decisia mai sus citată. *Dreptul* din 1897, No. 46. Id. C. Iaşi, *Dreptul* din 1888, No. 42. Veḑi şi t. III a lucrărei noastre.

[2]) Lib. III, tit. 13, *De oblig.*, § 2.

[3]) L. 5, § 1, Dig., 44, 7, *De oblig. et actionibus.*

[4]) Romanii aveau însă expresiunele *quasi-usufructus* (Instit., II, 4, § 2, *De usufructu*) şi *quasi-maritus* (L. 32, § 27, Dig., 24, 1, *De don. inter virum et uxorem).*

[5]) Cpr. Boissonade, *Projet de C. C. pour l'Empire du Japon*, II, p. 16, No. 15. Demolombe, XXXI, 4. Pĕucescu, II, 36. Thiry, III, 191.

[6]) Legiuitorul nostru traducênd art. 1140 din codul italian, adaogă, in art. 986, cuvêntul *licit*, pe care autorii îl adaogă la definiţiunea dată de textul francez (art. 1371), spre a distinge quasi-contractul de delicte sau quasi-delicte. Veḑi

Fapt licit. Quasi-contractul este un fapt *licit* și voluntar al omului, din care se naște o obligațiune oare-care către o altă persoană, sau o obligațiune reciprocă între părți.

Fapt voluntar. Quasi-contractul este un fapt *voluntar*. Aceasta însemnează că el presupune o voință liberă din partea autorului său, căci fără această voință, el n'ar fi obligat. Astfel, minorul sau smintitul care ar gera afacerile altuia n'ar contracta nici o obligație [1]), pentru că el nu poate să aibă voință (art. 1156 C. Calimach, 865 C. austriac [2]).

Femee măritată. Tot astfel, o femee măritată nu s'ar putea obliga prin un quasi-contract, de cât dacă a fost autorisată conform legei [3]).

Acțiunea de in rem verso. Persoanele incapabile, care s'ar fi amestecat în afacerile altora ar fi responsabile însă de delictele sau quasi-delictele lor (art. 998 și 1162) [4]) și ar fi supuse acțiunei *de in rem verso*, dacă ele ar fi realisat un folos [5]), după

Pothier, II, 113. Laurent, XX, 308. T. Huc, VIII, 375. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 157. Berriat St. Prix, II, 5428. Marcadé, V, art. 1371, No. 1, *in fine*, p. 255. Thiry, III, 191. Vigié, II, 1679. Demolombe, XXXI, 33. Mourlon, II, 1661. Baudry, II, 1332. Acollas, II, p. 972, etc. Eată acum textul din codul italian reprodus în art. 986: „*Il quasi-contratto è un fatto volontario* **e lecito**, *dal quale risulta una obbligazione verso un terzo o una obbligazione reciproca tra le parti*". Pentru a fi logic până la capăt, legiuitorul trebuea însă să adaoge cuvêntul *ilicit* în art. 998, ceea ce el a uitat de a face, după cum vom vedea mai la vale.

[1]) Thiry, III, 191. Baudry, II, 1334. Laurent, XX, 312. Vigié, II, 1682. Demante, V, 347 bis II. Demolombe, XXXI, 92 urm. Pĕucescu, II, 50, 97. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 722, text și nota 1. Fuzier-Herman, *C. civ.*, III, art. 1372, No. 5.—*Contrà*. Larombière, V, art. 1374, No. 9. Duranton, XIII, 663. Pand. fr., *Gestion d'affaires*, 73.

[2]) „*Furiosi, vel ejus cui bonis interdictum sit, nulla voluntas est*". L. 40, Dig., 50, 17. Vedi și Instit., III, 19, § 8, unde se dice: „*Furiosus nullum negotium gerere potest, quia non intelligit quid agit*". Cpr. art. 1156 C. Calimach, 865 C. austriac.

[3]) Pothier, VII, *Tr. de la puissance du mari*, 50. Demolombe, XXXI, 94 urm. Baudry, I, 633 și autorii *suprà* citați. V. și t. I a lucrărei noastre, partea II, p. 102. Pand. fr., *loco* și *v° cit.*, 73 urm. — *Contrà*. Valette, *Cours de C. C.*, p. 336, nota 3. Larombière, *loco suprà cit.* Duranton, II, 497 și XIII, 662.

[4]) Faptul de a se amesteca în trebile altuia fără nici o cădere se consideră cu drept cuvênt ca o culpă: „*Culpa est, immiscere se rei ad se non pertinenti*". L. 36, Dig., 50, 17, *De reg. juris.*

[5]) Cpr. art. 1164 C. C. și L. 3, § 4, Dig., *De negotiis gestis*, unde

cum se prevede anume prin art. 471 din codul elveţian asupra obligaţiilor (L. din 14 iunie 1881) şi prin art. 682 din noul cod german de la 1896.

Dar dacă gerantul trebue neaparat să fie capabil, cel de al treile poate fi obligat, cu toate că ar fi incapabil. Astfel, dacă am gerat afacerile unui copil sau a unui smintit, el va fi obligat către mine, îndată ce gestiunea 'i a fost utilă, cu toate că el este incapabil, pentru că obligaţia sa nu resultă din voinţa lui, ci din lege [1]). Incapacitatea proprietarului.

Pe baza acestor principii, Curtea de casaţie din Francia a decis că o comună poate să fie obligată prin un quasi-contract, de şi ea n'a fost autorisată conform legei [2]). Persoane morale. Controversă.

Pentru ca gestiunea de afaceri să poată avea loc, se cere insă, bine înţeles, ca intervenţiunea celui de al treile să se producă în interesul unei persoane existente [3]).

Legiuitorul nostru, ca şi acel francez, nu se ocupă de cât de două quasi-contracte, şi anume de gestiunea de a- Pluralitatea quasi-contractelor.

---

se dice: „*Pupillus sanè, si negotia gesserit, post rescriptum divi Pii etiam conveniri potest in id quod factus est locupletior*". Cpr. Baudry, I, 633 şi II, 1334. Arntz, III, 457. Pand. fr. *Gest. d'aff.*, 75 urm. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 722 nota 1.

1) Pothier, V, *Quasi-contrat negot. gest.*, 224. Baudry, II, 1334. Thiry, III, 191. Pëucescu, II, 50, 99, 100. Arntz, III, 457. Pand. fr., *Gestion d'affaires*, 102 urm. Vigié, II, 1682. T. Huc, VIII, 380. Demolombe, XXXI, 100. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 723. Laurent, XX, 339.

2) Car. fr., D. P., 78. 1. 204 şi Sirey, 78. 1. 57. Cpr. D. P., 82. 1. 131. Veḑi Demolombe, XXXI, 100 bis. Laurent, XX, 339, care citează în acest sens o decisie a curţei din Gand.— Cu toate acestea, chestia este controversată, şi sunt autori care nu aplică regulele gestiunei de afaceri la persoanele morale administrative, sub cuvênt că ar fi absurd ca particularii să se poată amesteca în administraţia unui serviciu public. Veḑi, în acest din urmă sens, T. Huc, VIII, 380. Ducrocq, *Dr. administratif*, 1335, 1525. Pentru ca o persoană morală administrativă să nu se poată înavuţi pe ne drept în detrimentul altuia, se acordă însă gerantului acţiunea *de in rem verso* până la concurenţa sumei care a folosit acelei persoane. Veḑi T. Huc, *loco cit.*, şi autorii care îi citează.

3) Cpr. Cas. fr., D. P., 93. 1. 484. — Falimentul unui comerciant neexistând numai din ḑiua pronunţărei hotărirei care'l declară, ci din ḑiua fixată de tribunal pentru încetarea plăţilor (art. 718 C. com.), hotărîrea tribun. nefăcênd, cu alte cuvinte, de cât să proclame şi să recunoască existenţa anterioară a falimentului, cu drept cuvênt s'a decis că a- Gerarea intereselor unui falit după data fixată pentru încetarea plăţilor.

Fapt licit. Quasi-contractul este un fapt *licit* şi voluntar al omului, din care se naşte o obligaţiune oare-care către o altă persoană, sau o obligaţiune reciprocă între părţi.

Fapt voluntar. Quasi-contractul este un fapt *voluntar*. Aceasta însemnează că el presupune o voinţă liberă din partea autorului său, căci fără această voinţă, el n'ar fi obligat. Astfel, minorul sau smintitul care ar gera afacerile altuia n'ar contracta nici o obligaţie [1]), pentru că el nu poate să aibă voinţă (art. 1156 C. Calimach, 865 C. austriac [2]).

Femee măritată. Tot astfel, o femee măritată nu s'ar putea obliga prin un quasi-contract, de cât dacă a fost autorisată conform legei [3]).

Acţiunea de in rem verso. Persoanele incapabile, care s'ar fi amestecat în afacerile altora ar fi responsabile însă de delictele sau quasi-delictele lor (art. 998 şi 1162) [4]) şi ar fi supuse acţiunei *de in rem verso*, dacă ele ar fi realisat un folos [5]), după

Pothier, II, 113. Laurent, XX, 308. T. Huc, VIII, 375. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 157. Berriat St. Prix, II, 5428. Marcadé, V, art. 1371, No. 1, *in fine*, p. 255. Thiry, III, 191. Vigié, II, 1679. Demolombe, XXXI, 33. Mourlon, II, 1661. Baudry, II, 1332. Acollas, II, p. 972, etc. Eată acum textul din codul italian reprodus în art. 986: „*Il quasi-contratto è un fatto volontario* **e lecito**, *dal quale risulta una obbligazione verso un terzo o una obbligazione reciproca tra le parti*". Pentru a fi logic până la capăt, legiuitorul trebuea însă să adaoge cuvêntul *ilicit* în art. 998, ceea ce el a uitat de a face, după cum vom vedea mai la vale.

[1]) Thiry, III, 191. Baudry, II, 1334. Laurent, XX, 312. Vigié, II, 1682. Demante, V, 347 bis II. Demolombe, XXXI, 92 urm. Pëucescu, II, 50, 97. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 722, text şi nota 1. Fuzier-Herman, *C. civ.*, III, art. 1372, No. 5.—*Contrà*. Larombière, V, art. 1374, No. 9. Duranton, XIII, 663. Pand. fr., *Gestion d'affaires*, 73.

[2]) „*Furiosi, vel ejus cui bonis interdictum sit, nulla voluntas est*". L. 40, Dig., 50, 17. Vedi şi Instit., III, 19, § 8, unde se dice: „*Furiosus nullum negotium gerere potest, quia non intelligit quid agit*". Cpr. art. 1156 C. Calimach, 865 C. austriac.

[3]) Pothier, VII, *Tr. de la puissance du mari*, 50. Demolombe, XXXI, 94 urm. Baudry, I, 633 şi autorii *suprà* citaţi. V. şi t. I a lucrărei noastre, partea II, p. 102. Pand. fr., *loco* şi *v° cit.*, 73 urm. — *Contrà*. Valette, *Cours de C. C.*, p. 336, nota 3. Larombière, *loco suprà cit.* Duranton, II, 497 şi XIII, 662.

[4]) Faptul de a se amesteca în trebile altuia fără nici o cădere se consideră cu drept cuvênt ca o culpă: " *Culpa est, immiscere se rei ad se non pertinenti*". L. 36, Dig., 50, 17, *De reg. juris.*

[5]) Cpr. art. 1164 C. C. şi L. 3, § 4, Dig., *De negotiis gestis*, unde

cum se prevede anume prin art. 471 din codul elveţian asupra obligaţiilor (L. din 14 iunie 1881) şi prin art. 682 din noul cod german de la 1896.

Dar dacă gerantul trebue neaparat să fie capabil, cel de al treile poate fi obligat, cu toate că ar fi incapabil. Astfel, dacă am gerat afacerile unui copil sau a unui smintit, el va fi obligat către mine, îndată ce gestiunea ’i a fost utilă, cu toate că el este incapabil, pentru că obligaţia sa nu resultă din voinţa lui, ci din lege [1]). Incapacitatea proprietarului.

Pe baza acestor principii, Curtea de casaţie din Francia a decis că o comună poate să fie obligată prin un quasi-contract, de şi ea n’a fost autorisată conform legei [2]). Persoane morale. Controversă.

Pentru ca gestiunea de afaceri să poată avea loc, se cere insă, bine înţeles, ca intervenţiunea celui de al treile să se producă în interesul unei persoane existente [3]).

Legiuitorul nostru, ca şi acel francez, nu se ocupă de cât de două quasi-contracte, şi anume de gestiunea de a- Pluralitatea quasi-contractelor.

---

se dice: „*Pupillus sanè, si negotia gesserit, post rescriptum divi Pii etiam conveniri potest in id quod factus est locupletior*“. Cpr. Baudry, I, 633 şi II, 1334. Arntz, III, 457. Pand. fr. *Gest. d’aff.*, 75 urm. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 722 nota 1.

[1]) Pothier, V, *Quasi-contrat negot. gest.*, 224. Baudry, II, 1334. Thiry, III, 191. Pĕucescu, II, 50, 99, 100. Arntz, III, 457. Pand. fr., *Gestion d’affaires*, 102 urm. Vigié, II, 1682. T. Huc, VIII, 380. Demolombe, XXXI, 100. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 723. Laurent, XX, 339.

[2]) Car. fr., D. P., 78. 1. 204 şi Sirey, 78. 1. 57. Cpr. D. P., 82. 1. 131. Veḑi Demolombe, XXXI, 100 bis. Laurent, XX, 339, care citează în acest sens o decisie a curţei din Gand.— Cu toate acestea, chestia este controversată, şi sunt autori care nu aplică regulele gestiunei de afaceri la persoanele morale administrative, sub cuvênt că ar fi absurd ca particularii să se poată amesteca în administraţia unui serviciu public. Veḑi, în acest din urmă sens, T. Huc, VIII, 380. Ducrocq, *Dr. administratif*, 1335, 1525. Pentru ca o persoană morală administrativă să nu se poată înavuţi pe ne drept în detrimentul altuia, se acordă însă gerantului acţiunea *de in rem verso* până la concurenţa sumei care a folosit acelei persoane. Veḑi T. Huc, *loco cit.*, şi autorii care îi citează.

[3]) Cpr. Cas. fr., D. P., 93. 1. 484. — Falimentul unui comerciant neexistând numai din ḑiua pronunţărei hotărîrei care’l declară, ci din ḑiua fixată de tribunal pentru încetarea plăţilor (art. 718 C. com.), hotărîrea tribun. nefăcênd, cu alte cuvinte, de cât să proclame şi să recunoască existenţa anterioară a falimentului, cu drept cuvênt s’a decis că a- Gerarea intereselor unui falit după data fixată pentru încetarea plăţilor.

faceri (art. 987-991) și de restituirea plății nedatorite (art. 992-997). N'ar trebui însă să credem, după cum pe ne drept susține Laurent, că aceste sunt singurele quasi-contracte care pot să existe, căci textele nefiind concepute în mod limitativ, doctrina mai recunoaște și altele. Aceste sunt :

Acceptarea unei epitropii.

1° Acceptarea unei epitropii de către o persoană care era în drept s'o refuse [1]), căci dacă ea nu avea acest drept obligația epitropului ar resulta din lege, ear nu din un quasi-contract. (Vedi *suprà*, p. 305, 306).

Administrarea lucrului ce aparține în comun la mai mulți.

2° Administrațiunea de către un coproprietar a lucrului ce aparține la mai mulți în comun, fără să fi primit mandat de la ceilalți coproprietari, și fără ca să existe între dênșii un contract de societate, *si inter aliquos res sit communis sine societate* (Instit., III, 27, § 3) ;

Accept. unei moșteniri din partea unui moștenitor renunțător.

3° Acceptarea unei moșteniri din partea unui moștenitor renunțător, care ar fi revenit asupra renunțărei sale (art. 701) [2]). Asemene acceptare constitue din partea lui un quasi-contract față cu legatarii, către care el contractează obligațiunea de a plăti legatele [3]) ;

Procreația copiilor.

4° Procreațiunea copiilor, etc., etc. [4])

---

cel care a gerat interesele unui falit înaintea hotărîrei declarative, însă *după data fixată pentru încetarea plăților*, e presupus că a gerat afacerile falimentului și deci are contra masei credale drepturile pe care le ar fi avut în contra falitului, dacă acesta ar fi remas în capul afacerilor sale. Cas. fr., D. P., 88. 1. 310 și Sirey, 90. 1. 535. Vedi și autorii citați în Fuzier-Herman, III, art. 1372, No. 12 urm.

[1]) Cpr. C. din București, 2 mai 1897, *Dreptul* din 1897, No. 49. „*Tutelæ quoque judicio qui tenentur, non propriè ex contractu obligati intelliguntur (nullum enim negotium inter tutorem et pupillum contrahitur)*: *sed quia sanè non ex maleficio tenentur*, **quasi ex contractu** *teneri videntur*". (L. 5, § 1, Dig.. 44, 7, *De oblig. et actionibns* și Instit., III, 27, § 2).

[2]) Acceptarea făcută de către un moștenitor cu sezină (art. 653) nu dă naștere la nici o obligație, ci confirmă numai într'un mod irevocabil obligația de care el era ținut. Mourlon, II, 1062, nota 1.

[3]) „*Heres quoque qui legatum debet, neque ex contractu, neque ex maleficio obligatus esse intelligitur (neque enim cum herede, neque cum defuncto ullum negotium legatarius gessisse proprie dici potest)*: *et tamen, quia ex maleficio non est obligatus heres*, **quasi ex contractu** *debere intelligitur*". (Instit. III, 27, § 5 și Dig., L. 5, § 2, 44, 7, *De oblig. et actionibus*).

[4]) Cpr. Baudry, II, 1332, *in fine*. T. Huc, VIII, 375. Marcadé,

Despre gestiunea de afaceri [1]) (Quasi-contract bilateral) [2])

Quasi-contractul de gestiune de afaceri are loc atunci când cineva gerează voluntar și fără mandat expres sau tacit [3]), afacerile altuia, *si sine mandato quisque alienis negotiis gerendis se obtulerit* (Instit., III, 27, §1, *in medio*).

Acel care întreprinde asemene gestiune se numește gerant sau gestor (*negotiorum gestor*), ear acela pentru care ea este întreprinsă, se numește *proprietar*, *dominus* (art. 987 C. C. și 1393 C. Calimach) sau *stăpân* (art. 991 C. C.).

V, art. 1371, No. 2. Demolombe, XXXI, 38 urm., 443 urm. Larombière, art. 1371, No. 6 și 8. Aubry et Rau, IV, § 440, p. 721. Thiry, III, 191. Mourlon, II, 1662. Fuzier-Herman, III, art. 1371, No. 2. Acollas, II, p. 971.—Vedi însă Laurent (XX, 309), după care quasi-contractul nu poate să existe de cât în baza unei legi. Cpr. și Giorgio Giorgi, V, 8, 9.

[1]) Vedi Dig, 3, 5, *De negotiis gestis*; — L. 5, Dig., 44, 7, *De oblig. et actionibus.*—Cod., 2, 19, *De negotiis gestis*;—Instit., 3, 27, § 1;—Art. 1388—1396 C. Calimach (1035 urm. Cod. austriac).

[2]) Gestiunea de afaceri este un quasi-contract bilateral, pentru că el dă naștere la obligațiuni reciproce între gerant și stăpân și la două acțiuni, acțiunea *negotiorum gestorum directa*, prin care stăpânul cere de la gerant samă de gestiunea sa, și acțiunea *negotiorum gestorum contraria*, prin care gerantul cere de la stăpân întoarcerea cheltuelelor făcute cu ocasiunea gestiunei sale (art. 991). Cpr. Pëucescu, II, 170. Mourlon, II, 1661. Contract bilateral.

[3]) Dacă acel care gerează afacerile altuia a primit un mandat, fie chiar și tacit, evident că obligațiile reciproce ale părților se nasc din contract, pentru că quasi-contractul se formează fără nici o convenție. Cas. fr. D. P., 93, 1. 525. Vedi și *infrà*, p. 318. „*Palam est ex contractu nasci inter eos actiones mandati*". L. 5, Pr., Dig,, 44, 7, *De oblig. et actionibus.*

Trebue însă să observăm că un mandatar devine *negotiorum gestor* de câte ori el întrece limitele mandatului, sau gerează în virtutea unui mandat nul. Pothier, *Quasi-contrat negot. gest.*, 177. Arntz, III, 462. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 122. Demolombe, XXXI, 68. Larombière, V. art. 1372 urm., No. 3. Domenget, *Gestion d'affaires*, II, 1288. Al. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 42. Dacă proprietarul ratifică gestiunea, ratificarea sa echivalează cu un adevarat mandat: *Ratihabitio mandato comparatur* (L. 12, § 4, Dig., 46, 3). Vedi *infrà*, rubrica: *Despre ratific. gestiunei de afaceri*, p. 344 urm.

Definiție. Gestiunea de afaceri poate deci fi definită : un quasi-contract prin care cineva, cu voință *și fără cunoștința proprietarului*, îndeplinește oare-care acte juridice privitoare la patrimoniul altuia, cu intențiunea de a da socoteli (art. 1541) și de a fi îndemnisat de cheltuelele și obligațiile personale ocasionate prin gestiunea sa (art. 991).

Consid. generale. Ipoteza clasică în care raționează jurisconsulții romani este acea în care proprietarul era absent și bunurile sale lasate în voea întâmplărei. Astăzi însă, unde resboaele nu mai sunt atât de frequente și unde călătoriele se fac cu atâta ușurință, din causa desvoltărei căilor de comunicație, a rare-ori se va întâmpla ca să se gereze bunurile unui absent. Cele mai multe ori proprietarul este de față, și dacă el remâne străin de oare-care afaceri care cer o îngrijire mai de aproape și mai urgentă, aceasta se datorește negligenței sau ignoranței sale.

In ori ce caz, gestiunea afacerilor altuia folosește nu numai proprietarului, dar și economiei generale a unei țări, fiind că ea tinde la conservarea și desvoltarea unor bunuri a căror valoare ar fi fost depreciată prin lipsa de îngrijire din partea proprietarului.

Ea va fi deci în genere pornită din un sentiment de afecțiune și de prietenie ; de aceea, vom vedea că ea este esențialmente gratuită. Vedi *infrà*, p. 335.

Nu vor putea deci să se prevaleze de regulele gestiunei de afaceri, samsarii și alți agenți, care s'ar fi amestecat în afacerile altuia într'un scop egoist și în vederea unui interes personal, *sui lucri causa .... animo deprædandi* (L. 3, § 6, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*), cu intențiunea nerușinată de a specula și de a'și face un venit din administrarea patrimoniului altuia [1]).

Condițiunele cerute pentru existența gestiunei de afaceri.

Art. 987.— Acela care, cu voință, gere interesele altuia, *fără cunoștința proprietarului* [2]), *se obligă* tacit a continua gestiu-

---

[1]) Cpr. Pand. fr., t. IV, *Gestion d'affaires*, 1 urm.

Deosebire de la codul francez. [2]) Codul fr. dice din contra : *soit que le propriétaire connaisse la gestion, soit qu'il l'ignore*, cuvinte care se vĕd cu totul eliminate în art. 1141 din codul italian.

nea ce a început şi a o sevêrşi până ce proprietarul va putea îngriji el însuş. [1]) (Ar. 988 urm., 1093, § 2, 1534, 1539—1544, 1556, 1669, § 1 C. C. Art. 323 C. com. Art. 1372 C. fr.).

Pentru ca să existe gestiune de afaceri, se cer mai multe condiţiuni:

1° Trebue să se gereze [2]) *afacerile altuia* (art. 987), fie

---

Redactorii codului român au modificat textul nostru, admiţênd în această privinţă principiile dreptului roman şi ţinênd sama de observaţiile lui Marcadé (V, p. 260, art. 1372, No. 2).

[1]) Textul fr. şi acel italian dic *contractează* obligaţia tacită, şi Marcadé (V, *loco cit.*, No. 1) observă că această expresiune este nepotrivită.

[2]) A gera trebile altuia, însêmnează a le *administra*, a le cârmui, de ex: a continua o lucrare începută, a ara, a sămăna, a strênge recoltele de pe câmp şi a le vinde; a face reparaţiile de întreţinere sau absolut necesare (cpr. art. 545); a asigura clădirele proprierarului contra riscului de incendiu, sau recoltele contra grindinei (Demolombe, XXXI, 227; Pand. fr., *Gest. daffaires*, 160 urm. Pëucescu, II, 157); a garanta ca fidejusor datoriele contractate de altul (art. 1669, § 1) (Pand. fr. *Gest. d'affaires*, 195); a arenda sau a închiriea imobilele, însă bine înţêles, numai în limitele unui act de administraţie, adecă cel mult pe cinci ani (art. 427, 534, 1268, 1419; vedi tr. nostru în limba franceză, p. 222); a plăti datoriele (art. 1093, § 2 C. C. 323 C. com.) (cpr. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1887, No. 49 şi Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 184 urm.) şi a încasa creanţele; a lua o inscripţie ipotecară (Laurent, XXXI, 6. Pand. fr., *v° cit.*, 182. Aubry et Rau, III, § 270, p. 321), şi după unii, a accepta chiar o ipotecă în numele creditorului (Aubry et Rau, III, § 266, p. 275.—*Contrà.* Laurent, XXX, 449); nu însă a dispune de averea stăpânului şi a o înstrăina (cpr. art. 1352 C. Calimach, 1008 C. austriac şi Trib. Paris, *Pand. Période.*, 87. 2. 49). Actele principale pe care le poate face gerantul.

Intr'un cuvênt, gerantul nu va putea să inoveze, să schimbe, să denatureze lucrul... „*veluti si novum negotium, quod non sit solitus absens facere, suo nomine geras...*“ (L. 11, *in medio*, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*). Cpr. Demolombe, XXXI, 108 urm. Pëucescu, II, 69 urm. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 13. Gerantul nu poate să schimbe sau să denatureze lucrul.

Am vëdut că asigurările în contra focului sau în contra grindinei sunt acte din acele pe care le poate face gerantul. Ce trebue să decidem în privinţa asigurărilor colective contractate de un patron în folosul lucrătorilor sëi contra accidentelor profesionale? Chestiunea este controversată. Intr'un sistem, asemene asigurare se consideră, în pri- Asigurări contractate de un patron în folosul lucrătorilor sëi. Controversă.

vorba de o singură afacere, sau de mai multe, *sive unum*,

vința lucrătorilor, ca o gestiune de afaceri (Cas. fr. și C. Toulouse, D. P., 86. 1. 201 și Sirey, 87. 2. 89), ear în altul, ca o stipulațiune pentru alții (C. Paris, D. P., 88. 2. 25; vedi *suprà*, p. 97 urm.). In ambele sisteme însă, lucrătorul care a fost victima unui accident, are o acțiune directă contra companiei de asigurare pentru a cere indemnitatea convenită, mai cu samă dacă patronul refusă de a exercita acțiunea în numele lui. (Cas. fr. C. Paris și Rennes, D. P. 86. 1. 201. D. P., 88. 2. 25 și 224. — *Contrà*. C. Rouen, D. P., 82. 2. 63). In fine, s'a mai decis încă că contractul intervenit între o companie și un patron pentru asigurarea colectivă a lucrătorilor sei, are un caracter pur personal și nu creează nici o legătură de drept între companie și lucrătorul care a fost victima unui accident. Cas-fr. D. P., 85. 1. 168. Vedi asupra acestei controverse, Fuzier-Herman, *C. civ.*, III, art. 1375, No. 76 urm. și Pand. fr., t. IX, *Assurance contre les accidents*, 194 urm. Cpr. C. Rouen și Paris, D. P., 93. 2. 121 urm.

Representarea în justiție.

Ceea ce e însă afară de îndoeală este că un *negotiorum gestor* n'ar putea să represinte pe cine-va în justiție, o procură legalisată fiind neaparată în această privință (art. 94 Pr. civ.). Cpr. Pëucescu, II, 76. Dacă acesta este sensul maximei cunoscute „*Nul en France ne plaide par procureur, fors le Roi*“, după cum afirmă Merlin (*Quest. de droit*, t, VI, p. 360, colona 2, v° *Prescription*, § 15; vedi și Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 179), trebue să recunoaștem că am fost greșiți când, în ediția franceză, p. 251, am dis că această maximă nu este admisă în România. Ea este admisă la noi, ca și în dreptul roman (L. 20, Cod., 2, 19, *De negot. gestis;* L. 5, § 4, Dig., 19, 5, *De præscriptis verbis*; L. 123, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris*, etc.; cpr. și Gaïus, IV, § 84), întru cât, pentru a representa pe cine-va în justiție, se cere o procură legalisată, o procură sub simplă semnătură privată (nelegalisată) fiind în ori ce caz insuficientă. C. din București, *Dreptul* din 1896, No. 39. Procura ar putea însă să fie legalisată de un consul străin din țară sau de un consul român din străinătate. Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1896, No. 43. *Dreptul* din 1896, No. 79. Asemene procuri nu vor fi însă primite de către autoritățile din țară de cât sub condițiunea de a fi legalisate de către Minist. afacerilor străine. (Art. 19. Regul. p. legațiunele române din străinătate, din 25 iunie 1880). Cas. rom., *Dreptul* din 1892, No. 18. Vedi și tr. nostru în limba franceză, p. 256.

Opositie, apel, recurs, etc.

Un *negotiorum gestor* ar putea însă să facă opositie, apel sau recurs în numele altuia, și un asemene act ar folosi acelui în drept, dacă el l'ar ratifica în lăuntrul termenului util. Ratificarea ce el ar face după expirarea termenu-

sive plura (L. 3, § 2, Dig., 3, 5); de unde resultă că, dacă

---

lui n'ar produce nici un efect. Cas. rom. C. Iaşi şi Bucureşti. *Dreptul* din 1882, No. 12. *Dreptul* din 1885, No. 51. *Dreptul* din 1886, No. 49 şi 55. *Dreptul* din 1888, No. 7. *Dreptul* din 1891, No. 79 şi Bulet. Cas. S-a 1, anul 1879, p. 1230. *Dreptul* din 1893, No. 19 şi 66. *Dreptul* din 1896, No. 61. *Idem.* Cas. rom. şi C. Bucureşti, Bulet. Cas. S-a 1, 1872, p. 334 şi *Dreptul* din 1880, No. 2, p. 13. Plata citaţiilor înlăuntrul termenului util se consideră ca o ratificare. C. din Iaşi, *Dreptul* din 1882, No. 12. — Curtea de casaţie a decis (4 dechembrie 1878) că partea în drept, în numele căreia s'a făcut apel de o persoană fără o anume procură, poate să'şi însuşească acest apel *nu numai în termenul util, dar până în ziua cercetării apelului*, însă această decisie, asupra căreia însăş Curtea a revenit, face o greşită aplicaţie a principiilor de drept.

O altă decisie a Curţei de Casaţie, din 3 martie 1887, pune în principiu că apelul semnat de o altă persoană de cât apelantul este valabil, dacă acest din urmă fiind împedicat de o causă de forţă majoră a subsemna apelul, a însărcinat pe altul ca să'i semneze numele. Veḑi *Dreptul* din 1887, No. 29 şi Bulet. S-a 1, anul 1887, p. 82. Cpr. şi C. din Bucureşti, *Dreptul* din 1893, No, 19: „Considerând, ḑice Curtea, că, prin forţa lucrurilor, în casul când există o causă de forţă majoră, trebue a se aduce o derogaţiune la obligaţiunea ca însăş partea să semneze actul de apel". Inalta Curte mai decide încă că autorisarea dată unei persoane de a subscrie apelul în locul apelantului nu constitue un contract de mandat, ci o chestie de fapt, care se poate stabili prin toate mijloacele permise de lege, şi deci şi prin marturi. *Dreptul* din 1887, No. 29. Dacă ar fi însă vorba de un mandat, fie chiar şi tacit (art. 1533), nu mai încape îndoeală că proba testimonială ar fi inadmisibilă. C. din Iaşi, 11 martie 1896, I. I. Vrânceanu preşed. *Dreptul* din 1896, No. 61. Veḑi considerentele acestei decisiuni *infrà*, p. 319, *ad notam.*

Curtea din Nancy a decis de asemene (28 iunie 1829, Répert. Dalloz, *Appel civil*, 472, nota 2), că apelul interjectat de o parte, atât în numele sĕu personal, cât şi în numele unei alte persoane, care figurase la prima instanţă, foloseşte acestei din urmă, şi Demolombe aprobă această decisiune (t. XXXI, 122). Chestiunea nu sufere nici o îndoeală în caz când apelul ar fi interjectat de unul din debitorii solidari, pentru că toţi debitorii solidari se reprezintă unii pe alţii, în ceea ce priveşte înbunătăţirea posiţiunei lor faţă cu creditorul (art. 1056). Cpr. Cas. fr., D. P., 92. 1. 8. In celelalte casuri, decisia aprobată de Demolombe ne se pare îndoelnică.

cineva și-a gerat afacerile sale proprii, crezând că gerează afacerile altuia, nu există gestiune de afaceri [1]). Nu este însă nevoe ca afacerea gerată pentru altul să fie personală acestuia; este destul ca acest din urmă să fie interesat în causă. Astfel, ar exista gestiune de afaceri, dacă am gerat afacerile unui minor a cărui epitrop ești D-ta [2]).

Ce se va întâmpla când s'au gerat afacerile altuia, crezând că se gerează afacerele sale proprii, sau când crezând că se gerează afacerele lui A, s'au gerat pe a lui B, *si, cùm putavi Titii negotia esse, cùm essent Sempronii, ea gessi* (L. 5, § 1, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis).*

La Romani, în prima ipoteză, nu exista gestiune de afaceri [3]); în ipoteza de a doua însă, gerantul avea o acțiune *negotiorum gestorum* [4]).

Casul în care gerantul s'a înșălat asupra persoanei proprietarului.

In această a doua ipoteză, adecă când s'au gerat afacerile lui A, crezând că se gerează pe ale lui B, aceiaș soluție este admisibilă și astăzi, pentru că gerantul n'a avut intențiunea de a lucra în interesul său, ci pentru altul și de a'i aduce un serviciu [5]). „Dacă gerantul este în eroare asupra persoanei proprietarului, zice art. 686 din noul cod german, adevaratul proprietar este obligat și dobândește drepturile care decurg din gestiune“ [6]).

Casul în care s'a gerat afacerile altuia crezând că se gerează ale sale proprii. Controversă.

Cât pentru ipoteza dintâi, adecă când s'au gerat afacerile altuia, crezând că se gerează pe ale sale proprii, adecă când gerantul n'a avut intenție de a lucra pentru

---

[1]) „*Si quis ita simpliciter versatus est, ut suum negotium in suis bonis, quasi meum gesserit; nulla ex utroque latere nascitur actio, quia nec fides bona hoc patiatur*“. L. 6, § 4, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*).

[2]) „*Si pupilli tui negotia gessero, non mandatu tuo, sed ne tutelæ judicio tenearis; negotiorum gestorum te habebo obligatum: sed et pupillum, modo si locupletior fuerit factus*“. (L. 6, Pr., Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*).

[3]) L. 33, Dig., 12, 6, *De condictione indebiti.*

[4]) L. 6, § 8, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis.*

[5]) Pothier, *Quasi-contrat negot. gestorum*, V, 194. Mourlon, II, 1670. Thiry, III, 193. Pëucescu, II, 86. Demolombe, XXXI, 79. Demante, V, 349 bis VI. Larombière, V, art. 1372, No. 7. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 723. Laurent, XX, 325. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, V, 21 urm. Arntz, III, 460.

[6]) „*Ist der Geschäftsführer über die Person des Geschäftsherrn im Irrthume, so wird der wirkliche Geschäftsherr aus der Geschäftsführung berechtigt und verpflichtet*“.

altul, el va avea acțiunea *de in rem verso* contra proprietarului pentru a'i cere înapoi sumele care'i au folosit și l'au înbogățit, *quatènus locupletior factus est* (argument din art. 494). El nu va avea acțiunea *negotiorum gestorum*, pentru că neexistând intențiune din partea gerantului de a face trebile altuia, nu poate să existe quasi-contract de gestiune de afaceri [1]).

Art. 687 din noul cod german o spune în termeni espreși.

Casul în care cineva face trebile sale gerând și afacerile altuia.

Se poate ca cine-va să facă și trebile sale și ale altora. Aceasta se întâmplă mai cu samă în caz de indivisiune, când unul din coproprietari administrează și face acte de conservare în interesul tuturor. Ei bine, în cât privește pe ceilalți coproprietari ale căror afaceri au fost gerate, nu mai încape îndoeală că va exista gestiune de afaceri și obligațiunele reciproce dintre gerant și stăpân, de câte ori condițiile acestui quasi-contract vor avea ființă. Curtea de casație din Francia a admis cu drept cuvênt această soluție. Motivele decisiunei însă lasă de dorit, căci nu este exact de a se ḍice, așa precum ḍice Curtea, că gestiunea de afaceri resultă numai din faptul gestiunei; ea resultă *și din intenționea gerantului;* și de câte ori va exista intenționea de a face odată cu trebile sale și trebile altora, de atâtea ori va exista quasi-contract [2]).

Art. 1396 Cod. Calim.

„Dacă cine-va, într'o nevoe, a jertfit însuș a sa avere, pentru ca să depărteze de la dênsul și de la alții o mai mare păgubire, ḍice art. 1396 din codul Calimach

[1]) Pothier, *Quasi-contrat negot. gestorum,* V, 189. Thiry, III, 193. Laurent, XX, 324. Demolombe, XXXI, 81. Mourlon, II, 1670. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 726, text și nota 17. Larombière, V, art. 1375, No. 16. Fuzier-Herman, III, art. 1372, No. 33. Demante, V, 349 bis V.—*Contrà.* Marcadé, V, art. 1375, No. 3. Duranton, XIII, 648. Pĕucescu, II, 88. Massé-Vergé, IV, § 622, p. 5, nota 3.—Conform acestei din urmă păreri, Curtea de Casație din Francia a decis că chiriașul care a rădicat pe locul închiriat clădiri ce credea că'i aparțin lui și de care proprietarul singur se folosește, are în contra acestui din urmă acțiunea *negotiorum gestorum* pentru restituirea impenselor utile. D. P., 91., 1. 49. Această decisie a camerei reclamațiunelor este cu drept cuvênt criticată de Marcel Planiol.

[2]) Cpr. Cas. fr., D. P., 72. 1. 471. Laurent, XX, 322 urm. Pĕucescu, II, 72 urm.

(1043 C. austriac), atuncea sunt datori toți acei folosiți prin dênsul, să'i facă despăgubire, după analogie".

Intenția de a gera afacerile altuia.

2° A doua condițiune pentru ca să existe gestiune de afaceri este *voința*: „Acel care, *cu voință*, gerează interesele altuia...", ḑice art. 987. Aceasta însĕmnează, pe de o parte, că gerantul trebue să fie capabil (veḑi *suprà*, p. 308 urm.), ear pe de alta, să nu fie obligat la gestiune; și în fine, ca el să aibă intențiunea de a gera interesele altuia [1]).

3° Pentru ca să existe gestiune de afaceri se mai cere încă ca gerantul să gereze interesele altuia, *fără mandat, sine mandato* (Instit., III, 27, § 1 și L, 5, Pr., Dig., 44, 7), căci altfel obligația sa s'ar naște din contractul de mandat (art. 1532 urm.), ear nu din quasi-contract [2]).

Deosebire de redacție de la codul francez.

Mai mult încă, după legea noastră, care modifică art. 1372 din codul francez, după părerea lui Marcadé [3]), pentru ca să existe gestiune de afaceri, trebue ca ea să fi avut loc *fără cunoștința* proprietarului (art. 987), căci dacă el a cunoscut gestiunea, există mandat tacit.

Mandat tacit.

In legislațiunea noastră, în adevĕr, chestiunea mandatului tacit nu se mai poate discuta ca în Francia, față cu art. 1533, care reproducênd principiile dreptului roman [4]), admite posibilitatea mandatului tacit, nu numai în privința acceptațiunei, dar și a conferirei sale [5]).

---

[1]) Pothier, op. cit., V. 185. Cpr. Demolombe, XXXI, 56 urm. Laurent, XX, 321. Pĕucescu, II, 82 urm.—Cu toate aceste, sunt autori care susțin că intențiunea gerantului nu joacă nici un rol în gestiunea de afaceri (veḑi de ex. Larombière, V, art. 1372, No. 18) și în această greșală a căzut, după cum am vĕḑut, și Curtea de casație din Francia (D. P., 72. 1. 471).

[2]) Veḑi *suprà*, p. 311, text și nota 3.

[3]) Veḑi *suprà*, p. 312, nota 2.

Dreptul roman.

[4]) „*Semper qui non prohibet aliquem pro se intervenire, mandare creditur*". L. 60, Dig., 50, 17. Mai veḑi și L. 18, Dig., 17, 1, *Mandati, vel contra,* unde se ḑice: „*Qui patitur ab alio mandari, ut sibi credatur, mandare intelligitur*". Mai veḑi încă L.L. 6, § 2 și 53 Dig., *eod tit.* Din aceste legi s'a format următoarea maximă: „*Sola patientia inducit mandatum*", asupra căreia toți autorii vechi erau de acord. Cpr. Troplong, *Mandat*, 115 urm.

Mandat tacit.

[5]) Veḑi și art. 394 din codul de comerț, care ḑice că mandatul dat prepusului poate fi expres sau *tacit*. Cpr. în privința mandatului tacit, Cas. rom., Bulet. S-a I, 1872, p. 111; Bulet. 1873, p. 37; Bulet. 1882, p. 1093. Veḑi și D. A. Donici, (președ. Trib. Tecuci) în *Dreptul* din 1892, No. 58.

Ce trebue să decidem în casul când proprietarul cunoscênd gestiunea, se opune, și cu toate acestea, gerantul Opunere din partea proprietarului.

S'a dis că proba mandatului tacit poate să resulte din diferite fapte sau presumpțiuni, care să'l indice în mod neechivoc, și aceasta chiar în casul când valoarea lui ar trece peste 150 lei. Cpr. Cas. rom. și C. București. Bulet. Cas. S-a 1, anul 1872, p. 105 și 111. Bulet. S-a I, 1892, p. 889. Bulet. S-a II, 1892, p. 1052. *Dreptul* din 1891, No. 18 și din 1892 No. 74.—Curtea din Iași a respins însă, și cu drept cuvênt, proba testimonială pentru dovedirea unui mandat tacit, fiind că era vorba de o sumă mai mare de 150 lei: „Considerând, dice Curtea, că contractul de mandat, ca și toate conveniunele în genere, nu se pot dovedi cu marturi, de cât în condițiunele prevedute de lege, pentru o sumă mai mare de 150 lei; că distincțiunea ce voește a face apelantul cu privire la probă, între mandatele relative la fapte și cele relative la drepturi, nu se întemeiează pe legi, căci art. 1532 definind într'un mod general mandatul ca o împuternicire dată unei persoane de a face ceva pe sama unei altei persoane, și textele ulterioare regulând după această singură definițiune natura și condițiunele contractului de mandat, nu permite această distincțiune. Considerând că admiterea de către legiuitorul nostru a mandatului tacit nu poate justifica o derogațiune ce ar fi voit a face la regulele generale stabilite în materie de probațiunea conveniunelor, fie chiar în această specie de mandat, căci mai întâi o atare intențiune nu resultă din nici un text; apoi art. 1533, care prevede mandatul și expres și tacit, nu se referă de cât la modul cum se manifestă voința, consimțêmêntul persoanei care dă însărcinarea, ear nu la dovada acelei voinți, care remâne aceiaș pentru toate speciile de mandat, etc. „*Dreptul* din 1896, No. 61 și *Curierul judiciar* din 1896, No. 28. Cas. fr., D. P., 76. 1. 149. *Pand. Chron.*, V, (anii 1870—1877). 1. 169, nota *a*. C. Douai, D. P., 92. 2. 352. Vedi și Laurent, XIX, 549 urm. XX, 313; XXVII, 454 urm. Demolombe, XXX, 154. Larombière, V, art. 1348, No. 11. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Mandat*, 70. Troplong, *Mandat*, 142, 143. Dovedirea mandatului tacit.

Remâne însă bine înțeles că această soluție nu va fi admisă de cât în materie civilă, căci, în materie comercială, mandatul ar putea, în toate casurile, fi stabilit cu marturi sau presumțiuni (art. 46, 374 urm., 394 C. com.). Cpr. Troplong, *op. cit.*, 142. Mandat tacit în materie comercială.

Mandatul tacit este generalmente admis și în Francia, cu toate că acolo textul nu este formal ca la noi, în baza principiilor generale, care voesc ca consimțêmêntul să poată fi manifestat și în mod tacit, după cum o spune anume art. 1154 din codul Calimach (863 C. austriac). Vedi, în acest sens, Aubry et Rau, IV, § 411, p. 636, nota 1. Troplong, *Du* Dreptul francez.

lucrează înainte *înprotiva puternicei voinţe a proprietarului*, după cum se exprimă art. 1393 din codul Calimach (1040 C. austriac), *si quis, nolente et specialiter prohibente domino rerum, administrationi earum sese immiscuit* (L. 24, Cod., 2, 19, *De negotiis gestis* [1]).

---

mandat, 117 urm., 130. P. Pont, VIII, 845. Arntz, III, 462 şi IV, 1460. Pand. fr., *Gestion d'affaires*, 138. Larombière, V, art. 1372 urm., No. 12. Demante, V, 349 bis III. Laurent, XIX, 549; XX, 309 şi XXVII, 377 urm. Baudry, III, 914. Cpr. Cas. fr., *Pand. Période.*, 96. 1. 470. Veḑi şi Pothier, *Mandat*, V, 29.—*Contrà.* Toullier D. VI, partea I, 25. Proudhon, *Usufruit*, III, 1347.

Mandatul femeei măritate p. cheltuelele gospodăriei.

Astfel, femeea măritată este în genere considerată ca avênd mandat tacit de la barbatul sĕu pentru cheltuelele casnice ale gospodăriei, şi după împrejurări, chiar în privinţa cumpărăturilor de provisiuni sau mărfuri necesare profesiunei sau comerciului barbatului sĕu. Cpr. Pothier, *Puissance du mari*, etc., VII, 49. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 637, nota 1, P. Pont, VIII, 849. Laurent, XXII, 105 urm., 112 şi XXVII, 386 urm. Arntz, III, 652 şi IV, 1460. Demolombe, IV, 169, 170. Er. Lehr, *Dr. germanique*, 296. D. A. Donici, *Dreptul* din 1892, No. 58. Pand. fr., *Mariage*, I, 1850, 1851. Tot în acest sens este şi jurisprudenţa. V. C. Craiova, *Dreptul* din 1896, No. 34. Cpr. D. P., 47. 2. 59. D. P., 64. 2. 22. D. P., 79. 1, 400, etc. Veḑi şi t. I, partea II a lucrărei noastre, p. 106, nota 2. Unele legislaţiuni străine admit în termeni expreşi acest mandat tacit al femeei. (Veḑi de ex. *Landrecht prus.*, II, 1, § 321). Noul cod german din 1896 (art. 1356, § 1) prevede că femeea are datoria şi obligaţiunea de a conduce gospodăria comună. Alte legislaţiuni au mers până a fixa suma cheltuelelor ce poate să facă femeea (veḑi de ex., *Landrecht* Cant. Schwytz, II, 33; *Handf.* cant. Friburg, § 27; *Stadtrecht* Hamburg, II, 8, 1, etc.). Această soluţie este însă arbitrară, pentru că totul atârnă în specie de averea şi posiţiunea soţilor.

Servitorii nu se consideră în genere ca avênd mandat de la stăpân.

Servitorii însă nu pot, în genere, fi consideraţi ca mandatari ai stăpânilor când cumpără obiectele necesare şi provisiunele pentru casă. In adevĕr, poate să existe, în specie, un mandat expres, ear nu un mandat tacit, căci când se dă bani unei slugi ca să facă cumpărături, i-se spune anume ce să cumpere, şi atunci mandatul este expres. Cpr. Aubry et Rau, *loco cit.* Veḑi şi Paul Pont, VIII, art. 1985, No. 850. Patronii nu respund însă, faţă cu cei de al treilea, de consecinţele violărei mandatului ce au dat servitorilor lor pentru furnituri de provisiuni. Astfel, stăpânul nu poate fi ţinut cătră furnisori pentru plata mărfurilor plătite servitorului, când se constată că stăpânul a dat acestuia

La Romani, de şi chestiunea era controversată (*apud magnos auctores dubitabatur*), Justinian adoptând părerea lui Iulian [1]), Ulpian, Pomponius, etc., prin legea 24, Cod., 2, 19, refusă gerantului ori ce acţiune: *nullam esse vel directam, vel utilem actionem... licet res benè ab eo gestæ sint*; însă în dreptul vechiŭ francez se admitea, cu toate acestea, că gerantul putea să ceară de la proprietar sumele cu care el se înbogăţise, în baza maximei: „*Jure naturæ æquum est, neminem cum alterius detrimento et injuria fieri locupletiorem*“. (L. 206, Dig., 50, 17, *De regulis juris* [2]). Dreptul roman.

In dreptul actual, uniĭ nu acordă nici o acţiune gerantului, admiţênd că, în asemene ipotesă, el a avut intenţiunea de a face o liberalitate proprietarului, *donasse videtur* [3]), ear alţiĭ conferă gerantului acţiunea *de in rem verso*, care o conferă şi Pothier [4]). Dreptul actual.

In ori ce caz, gerantul nu va avea nici odată acţiunea *negotiorum gestorum*, nici chiar atunci când pro-

---

baniĭ necesari pentru facerea cheltuelelor ḑilnice şi furnisorul i-a dat marfă pe credit, fără a vesti despre aceasta pe stăpân. Trib. Paris. *Dreptul* din 1884, No. 48 şi 75. Cas. fr. şi C. Paris. Répert. Dalloz, *Mandat*, 170. Cpr. Troplong, *Mandat*, 134, 603. Pothier, *Oblig.*, II, 456. Sourdat, *Responsab.*, II, 928. Codul Calimach cuprinde în această privinţă o dispoşiţie foarte înţeleaptă, când ḑice, prin art. 1384 (1032 C. austriac), că „proprietariĭ şi stăpânii de casă nu sunt datori să plătească aceea ce slugele, robiĭ sau casniciĭ lor au luat cu împrumut în numele lor; creditoriĭ trebue la asemene întâmplări să dovedească porunca dată către aceştia„.

[1]) Iulian se bucura, ca jurisconsult, de o mare reputaţiune. El este autorul edictului perpetuu... „*Iulianus legum et edicti perpetui subtilissimus conditor*“, ḑice Justinian în L. 3, § 18, Cod., 1, 17, *De vetere jure*, etc.

[2]) Veḑi Pothier, *op. cit.*, V, 183.

[3]) Cpr. Thiry, III, 193. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 726, text şi nota 19. Duranton, XII, 19. Toullier D. VI, partea 1, 55. Cpr. şi Laurent, XVII, 489 şi XX, 336 urm. In această părere se uită însă că o liberalitate nu poate să existe fără consimţĕmêntul donatarului (art. 814) şi că liberalităţile nu se presupun nici odată.

[4]) Pothier, *op. cit.*, V, 183. Marcadé, V, art. 1375, No. 4. Demolombe, XXXI, 89. Demante, V, 349 bis IV. Mourlon, II, 1669 şi *Tr. de la subrogation*, p. 207 urm. Larombière, V, art. 1375, No. 24. Troplong, *Cautionnement*, 329 şi *Mandat*, 85. Cpr. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni nel diritto moderno italiano*, 31 urm. Pand. fr. *Gest. d'affaires*, 150 urm.

prietarul s'ar fi îndărătnicit într'un mod ridicol, fără nici o causă bine cuvêntată [1]), pentru că nu poate să fie vorba de o gestiune de afaceri acolo unde proprietarul a manifestat o intenţie contrară [2]).

Art. 1393 C. Calimach. In caz de a se fi amestecat cineva în trebile altuia contra voinţei proprietarului, art. 1393 din C. Calimach (1040 C. austriac) nu numai că lipsea pe gerant de cheltuelele făcute, dacă el nu putea să le iee în natură, după cum se exprimă codul austriac, sau dacă nu era cu putinţă să le iee din lucrurile cumparate de dênsul şi aflătoare de faţă, după cum se exprimă codul Calimach, dar încă îl făcea responsabil de toată paguba pricinuită prin amestecul lui în trebile străine în contra voinţei proprietarului.

4° Pentru ca să existe gestiune de afaceri se mai cere încă ca gerantul să nu fi lucrat cu intenţiunea de a face o liberalitate, *animo donandi* [3]). Astfel, nu există gestiune

---

[1]) Veḍi însă, pentru acest din urmă caz, Mourlon (II, 1669, *in fine)*, care acordă acţiunea *negotiorum gestorum*.

Codul german. Art. 678, 679. 683. [2]) Laurent, XX, 336.—„Dacă gestiunea a fost intreprinsă contra voinţei reale sau presupuse a proprietarului, ḍice art. 678 din noul cod german, gerantul, care cunoştea această voinţă, este obligat a despăgubi pe proprietar, chiar dacă el n'a comis nici o culpă". Cpr. art. 1393 C. Calimach (1040 C. austriac).—Art. 679 din codul german adaogă însă, că voinţa contrară a proprietarului nu se iea în consideraţie, când în lipsa gestiunei, o datorie a cărei îndeplinire este de interes public, sau o datorie legală de alimente, care ar incumba stăpânului, n'ar fi fost îndeplinită la timpul oportun.—In asemene caz, gerantul are drept la reîntoarcerea cheltuelelor sale (art. 683 din acelaş cod).

[3]) Cpr. Pothier, *op. cit.*, V, 96. Laurent, XX, 323. Mourlon, II, 1667. Thiry, III, 193. Pëucescu, II, 63, 84. Arntz, III, 461. Larombière, V. art. 1375, No. 25. Fuzier-Herman, III, art. 1375, No. 73. Cpr. Cas. fr. D. P., 74. 1. 16. Demolombe, XXXI, 84: *„Si filius pro patre suo debitum solverit, nullam actionem ob eam solutionem habet... si donandi animo pecuniam dedit"*. (L. 12, Cod., 2, 19). Mai veḍi încă L. 1, *in fine*, Cod., *eod. tit.* şi L. 27, § 1, Dig., 3 5, care nu conferă o acţiune pentru a se cere înapoi ceea ce s'a cheltuit din causa afecţiunei casnice, *pro affectione domestica, pro pietatis respectu*. „De câte ori ascendenţii dau alimente descendenţilor, sau descendenţii, ascendenţilor, ḍice art. 685 din noul cod german, se admite, la caz de îndoeală, că n'a existat intenţiunea de a exercita acţiunea în repetiţiune". Cpr. art. 1894 C. spaniol.

de afaceri dacă am plătit pe un creditor al D-tale, cu intenţiunea de a'ţi face un dar. Această intenţiune nu se presupune însă: *Nemo res suas jactare præsumitur.*

5° In fine, pentru ca gestiunea de afaceri să poată avea loc, se mai cere încă ca interesele proprietarului să fie bine administrate (art. 991) [1]. „*Is autem negotiorm gestorum habet actionem qui utiliter negotia gessit*". (L. 10, § 1, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*).

De câte ori aceste condiţiuni sunt întrunite, quasi-contractul de gestiune de afaceri este format şi dă loc la obligaţiuni reciproce între gerant şi proprietar.

Acţiunele la care dă loc gestiunea de afaceri.

Proprietarul are acţiunea *negotiorum gestorum directa* contra gerantului pentru a'l sîli a'i da socoteli de gestiunea sa, ear gerantul are contra proprietarului acţiunea *negotiorum gestorum contraria*, de câte ori afacerile acestui din urmă au fost bine administrate (art. 991). (Vedi *suprà*, p. 311, nota 2).

Prescripţie. Art. 1890.

Aceste acţiuni se prescriu, pe de o parte şi pe de alta, după dreptul comun, prin 30 de ani (art. 1890) [2].

Drept internaţional.

In cât priveşte însă obligaţiile care se nasc din quasi-contractul de gestiune de afaceri, presupunênd că gerantul şi proprietarul ar aparţinea la naţionalităţi deosebite, termenul prescripţiei se va determina în principiu după legea locului în care afacerea a fost gerată [3].

Casul în care gestiunea n'a fost utilă proprietarului.

Dacă judecătorii constată că gestiunea n'a adus absolut nici un folos proprietarului, precum ar fi, de exemplu, în casul în care s'ar fi plătit o creanţă a cărei existenţă nu era constatată, sau pentru care exista proces, gerantul nu va avea nici acţiunea *negotiorum gestorum*, nici acţiunea *de in rem verso*, pentru că plata unei datorii inexistente nu aduce nici un folos proprietarului şi nu'l înbogăţeşte întru nimic [4].

Acţiunea de in rem verso.

Gerantul are însă, în unele casuri, acţiunea *de in rem verso* în contra proprietarului, şi anume:

1° Când gestiunea de afaceri n'a putut să se forme-

---

[1]) Cpr. Demolombe, XXXI, 185. Pëucescu, II, 92.
[2]) Larombière, V, art. 1375, No. 27. Giorgio Giorgi, V, 71. Demolombe, XXXI, 175. Pand. fr., *Gestion d'affaires*, 306.
[3]) Vedi Pand. fr., *v° cit.*, 450 urm. şi distincţiunele făcute acolo.
[4]) Cas. rom., Bulet. S-a I, anul 1873, p. 47.

ze, când, de exemplu, s'au gerat afacerile altuia, crezând că se gerează pe ale sale proprii. (Vezi *suprà*, p. 316).

2° Când quasi-contractul de gestiune de afaceri s'a format, însă gestiunea n'a fost utilă proprietarului [1]). Proprietarul nu va restitui în asemene casuri de cât ceea ce i-a folosit... *quatenùs locupletior factus est.*

Obligaţiunele care resultă din gestiunea de afaceri.

Trebue să distingem, în această privinţă, obligaţiunele gerantului de acele ale proprietarului a cărui afaceri au fost gerate.

I. Obligaţiunele gerantului către proprietar.—Acţiunea negotiorum gestorum directa.

Art. 987.—Vezi acest text, *suprà*, p. 312, 313.

Art. 988.—Gerantele este obligat, cu toate că stăpânul a murit înaintea sevêrşirei afacerei, a continua gestiunea până ce eredele va putea lua direcţiunea afacerei. (Art. 369, 987, 989, 1539 C. C. Art. 1373 C. fr.).

Art. 989.—Gerantele este obligat a da gestiunei îngrijirea unui bun proprietar. (Art. 390, 990, 998, 1080, § 1, 1540 C. C. Art. 1374, § 1 C. fr.) [2]).

Art. 990. — Gerantele nu respunde de cât numai de dol, dacă fără intervenţiunea lui, afacerea s'ar fi putut compromite [3]). (Art. 528, 715, 989 C. C.).

Trei sunt obligaţiunele gerantului :

---

[1]) Cpr. Demolombe, XXXI, 184.

[2]) Textul corespunzător francez mai are încă un aliniat, pe care Codul nostru nu l'a reprodus, şi pe care l'am tradus în nota următoare.

Deosebire de la codul francez.

[3]) Acest text nu există în codul francez, ci este adaos de legiuitorul nostru. Noul cod german din 1896 are o dispoziţie identică (art. 680). „*Bezweckt die Geschäftsführung die Abwendung einer dem Geschäftsherrn drohenden dringenden Gefahr, so hat der Geschäftsführer nur Vorsatz und grobe Fahrlässigkeit zu vertreten*“. Art. 1374 din codul francez are însă un aliniat, în următoarea cuprindere, pe care redactorii codului nostru nu l'au reprodus : „Cu toate acestea, împrejurările care au făcut pe gerant să se însărcineze cu o afacere străină, pot să autorise pe judecători a micşora *(à modérer)* daunele care ar resulta din culpele sau din neglegenţa sa“. Este cu neputinţă de a se precisa, după acest text, *a priori*, culpa de care gerantul respunde, fiind

1° De a continua şi a sevêrşi gestiunea (art. 987, 988); 2° de a administra ca un bun părinte de familie (art. 989); 3° de a da socoteală de gestiunea sa (art. 1541 C. C. şi 1392 C. Calimach).

1° *Continuarea şi sevêrşirea gestiunei începute (art. 987, 988).*

Gerantul este obligat a continua gestiunea începută şi a o sevêrşi până ce proprietarul va putea îngriji el însuş [1]).

„Acel ce fără poruncă au primit asupra'şi o treabă străină, dice art. 1392 din codul Calimach (1039 C. austriac), este dator până la sfêrşit a nu înceta, şi a da socoteală curată ca un înputernicit". Obligaţiunea gerantului de a continua gestiunea începută se justifică prin consideraţiunea că, prin amestecul sĕu, el a putut împedeca pe altul de a lua aceiaş gestiune [2]). Art. 1392 C. Calimach.

El trebue să continue gestiunea începută nu numai în timpul vieţei proprietarului sau stăpânului, dar chiar şi în urma morţei sale, până ce moştenitorul va putea lua direcţiunea afacerei (art. 988). (Cpr. art. 1539, § 2).

Textul corespundĕtor din codul francez (1372) mai adaogă încă că gerantul trebue să se însărcineze cu toate dependenţele, adecă cu toate operaţiunele accesorii ale acelei afaceri şi că el este supus la toate obligaţiunele care ar resulta din un mandat expres ce i ar fi dat proprietarul, dispositiune care se aplică şi la noi, cel puţin în cât priveşte operaţiile accesorii ale afacerei, de şi ea a fost eliminată de legiuitorul nostru, pentru că altfel afacerile stăpânului n'ar fi bine administrate (art. 991). Deosebire de redacţie de la codul francez.

Cât pentru asimilarea între mandat şi gestiunea de

---

că totul atârnă de împrejurări. Judecătorii vor putea deci să declare pe gerant responsabil numai de *culpa levis in concreto*, sau, ceea ce este şi mai avantagios pentru dênsul, numai de *culpa lata*. Cât pentru dol, nu mai remâne nici o îndoeală că el este în tot-deauna responsabil. Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, I, 1754. Demolombe, XXXI, 144 urm.

[1]) Vedi şi art. 731 din codul de comerţ, modificat prin legea din 20 iunie 1895, după care sindicul nu putea părăsi însărcinarea sa până a nu i se numi un succesor şi până a nu fi predat acestuia patrimoniul falimentului şi socoteala administraţiunei sale. Vedi şi art. 1539 C. C. Art. 731 C. com.

[2]) Cpr. T. Huc, VIII, 381.

afaceri, admisă și de noul cod german (art. 681), vom vedea însă p. 332, 333 că, în lipsă de text, ea nu poate să aibă loc în legislația noastră.

Deosebire între gerant și mandatar. Art. 988, 1539, § 2.

Am vĕdut că, după art. 988, gerantul trebue să continue gestiunea *chiar în urma morței stăpânului*, până ce moștenitorul va putea lua direcțiunea afacerei [1]). Mandatul se stînge, din contra, prin moartea mandantelui (art. 1552). Legea se arată deci mai severă pentru gerant de cât pentru mandatar, care, în urma morței mandantelui, nu este obligat a continua gestiunea de cât atunci când din întârdiere ar putea resulta un pericol (art. 1539, § 2). Motivul acestei deosebiri este că gerantul s'a amestecat din propria sa autoritate în afacerile altuia [2]).

1° *Ingrijirea unui bun proprietar* (*art.* 989).

Gerantul este obligat a da gestiunei sale ingrijirele unui bun proprietar, *in abstracto* (art. 1080, § 1), ear nu *in concreto*, ca mandatarul nesalariat (art. 1540, § 2) sau ca depositarul (art. 1599). N'ar fi deci de ajuns ca el să fi adus administrațiunei sale îngrijirele ce el aduce proprielor sale afaceri, dacă un altul mai diligent de cât dênsul ar fi administrat mai bine [3]).

Casul în care gerantul a încetat din viață.

[1]) Ce se va întâmpla însă, în casul în care gerantul ar înceta din viață (caz neprevĕdut de lege). Pothier (*op. cit.*, V, 216) dicea cu drept cuvênt că, în asemene caz, gestiunea de afaceri încetează ca și mandatul și că moștenitorii sĕi nu sunt datori să continue gestiunea începută de autorul lor, pentru că considerațiunea persoanei este, în genere, motivul determinant a obligațiunei luate de gerant, și această soluție este admisă și astăzi (vedi Demolombe, XXXI, 140 urm. Demante, V, 352 bis II. Larombière, V, art. 1372 urm., 29. Pĕucescu, II, 111. T. Huc, VIII, 381. Arntz, III, 463. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 232). Moștenitorii gerantului vor face numai lucrările urgente a căror lipsă ar putea compromite gestiunea, dând samă de gestiunea autorului lor și de urmarea acestei gestiuni, care le ar fi personală; dar mai presus de toate, ei vor da de veste proprietarului de moartea gerantului (art. 1559). Moștenitorii majori a unui epitrop sunt însă datori a gera tutela înainte până la rênduirea unui alt epitrop (art. 369).

[2]) Marcadé, V, art. 1372 urm., No. 1. Thiry, III, 195.

[3]) „*Quo casu ad exactissimam quisque diligentiam compellitur reddere rationem: nec sufficit, talem diligentiam habuisse, qualem suis rebus adhibere soleret, si modo alius diligentior commodius administraturus esset negotia*". Instit., § 1, *in fine*, III, 27.

Mandatarul nesalariat 'şi-a îndeplinit, din contra, obligaţia sa, dacă el a îngrijit de afacerile încredinţate lui ca de propriele sale afaceri (art. 1080, § 2, 1540, § 2). Aceiaş soluţie este aplicabilă şi depositarului (art. 1599).

Legea a fost deci mai severă pentru gerantul de afaceri de cât pentru mandatarul nesalariat şi depositarul, fiind că pe aceştia 'i au ales însuş mandantele sau deponentul, şi dacă ei nu sunt destul de diligenţi, vina este a celor dintâi care 'ş-au pus încrederea lor în nişte oameni negligenţi; pe când lucrurile sunt cu totul altfel în materie de gestiune de afaceri, unde gerantul, fără a fi poftit, s'a amestecat în trebile altuia, şi unde, prin urmare, el este dator să îngrijească bine de dênsele, sau să lese pe altul mai priceput, mai diligent de cât el [1]).

3⁰ *Responsabilitatea gerantului* (*art.* 990).

Responsabilitatea gerantului poate fi când mai mare, când mai mică, după împrejurările care l'au îndemnat a se amesteca în trebile altuia. De aceea, nici dreptul roman, nici codul francez [2]), nici codul nostru, nu dau o regulă absolută în această privinţă. Textul nostru prevĕdênd un singur caz, şi anume acela în care afacerea ar fi fost compromisă, dacă gerantul n'ar fi intervenit, îl face responsabil numai de dol, şi prin urmare, şi de *culpa lata* (cpr. art. 680 din noul cod german), soluţiune basată pe echitate: „*Quæ sententia habet æquitatem*“ [3]).

Ar fi fost nedrept, în adevĕr, ca persoana care din amiciţie numai (*affectione coactus*), şi fără nici un interes, s'a amestecat în afacerile mele şi a înpedecat de a mi se causa o pagubă iminentă, să respundă şi de greşelele uşoare care le ar fi comis în cursul unei gestiuni desinteresate. Eată pentru ce, în asemene casuri, gerantul nu res-

[1]) Cpr. Laurent, XVI, 224, 225 şi XX, 314. Pĕucescu, II, 112.

[2]) In cât priveşte codul fr. (art. 1374, § 2, înlocuit în codul nostru prin art. 990), veţi *suprà*, p. 324, nota 3.

[3]) „*Interdum in negotiorum gestorum actione Labeo scribit dolum solummodò versari: nam si affectione coactus ne bona mea distrahantur negotiis te meis obtuleris, æquissimum esse, dolum duntaxt te præstare. Quæ sententia habet æquitatem*“. (L. 3, § 9, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*).

punde de cât dacă a fost de rea credință. S'a ținut deci samă de buna sa credință, de foloasele reale aduse proprietarului, și de gratuitatea serviciilor sale, punênduse echitatea mai pre sus de toate.

O greșală mare echivalează cu dolul.

Trebue însă să observăm că o greșală mare echivalează cu dolul [1]), și că greșala se socotește mare atunci când gerantul n'a priceput ceea ce toată lumea pricepe [2]).

Până acum am examinat numai singurul caz, despre care se ocupă legiuitorul în art. 990, în care amestecul gerantului era absolut necesar pentru a împedica pe proprietar de a suferi o pagubă iminentă, și am vĕdut că, în asemene caz, gerantul nu respunde de cât de dol sau de greșelele care echivalează cu dolul.

Casul în care gerantul s'a amestecat în trebile stăpânului fără nici o necesitate.

Se poate însă întâmpla ca gerantul să se fi amestecat în trebile altuia fără nici o necesitate ... *nulla necessitate cogente* (L. 3, § 10, Dig., 3, 5) și fără nici o competință specială, în cât departe de a'i aduce un folos, el 'i-a făcut un rĕu. Ei bine, în asemene caz, judecătorii vor fi severi și vor face pe gerant responsabil de ori ce greșală, de ori ce negligență, pe care n'ar fi comiso un bun părinte de familie (art. 989, 1080, § 1), căci, după cum se exprimă art. 1388 din codul Calimach (1035 C. austriac), el este respundĕtor pentru toate păgubitoarele urmări [3]).

Art. 1731 C. Calimach.

Art. 1731 din codul Calimach (1299 C. austriac) mai adaogă încă că acel ce fără silă va lua asupra'și de bună voe o treabă, a căreia sevêrșire cere o deosebită iscusință a meșteșugului, sau o neobicinuită silință, arată prin aceasta, cum că el iea asupra'și cuviincioasa silință și cerșuta neobicinuită iscusință, și prin urmare, remâne respundĕtor pentru lipsa unei asemene silinți și iscusinți.

Respunderea gerantului p. greșelele substituitului.

Gerantul va respunde nu numai de greșelele și negligența sa, ci și de acele a persoanei pe care el'și-a substituito în gestiunea sa (cpr. art. 1542), pentru că el este în culpă de a fi ales o persoană incapabilă sau negligentă...

---

[1]) „*Magna negligentia culpa est*; *magna culpa, dolus*“. L. 226, Dig., 50, 16, *De verb. significatione*. Vedi și L. 1, § 5, *in fine*, Dig., 44, 7, unde se dice: „*Magnam tamen negligentiam placuit in doli crimine cadere*“.

[2]) „*Latæ culpæ finis est non intelligere quod omnes intelligunt*“. L. 223, Dig., 50, 16. Vedi și *infrà*, t. VI, *Teoria culpelor*.

[3]) Cpr. Demolombe, XXXI, 144. Pĕucescu, II, 113.

„*Sed etiam quod imprudenter eum elegeris : ut quidquid detrimenti negligentia ejus fecit, tu mihi præstes*“ [1]).

Proprietarul va avea deci contra sub-gerantului două acțiuni : acțiunea *negotiorum gestorum directa*, pe care el o va exercita în numele lui propriu (art. 1542, § ultim), și acțiunea *mandati*, pe care o va exercita în numele gerantului (art. 974) [2]). Acțiunile pe care proprietarul le are contra sub-gerantului.

Dacă mai multe persoane au gerat afacerile aceluiaș proprietar, fie care din ele va fi responsabilă de gestiunea sa, fără ca să existe solidaritate între ele (art. 1543) [3]). Soluția contrară n'ar putea fi admisă de cât în materie comercială (art. 42 C. com). Art. 1543.

De câte ori însă greșala comună a geranților ar constitui un delict sau un quasi-delict, ei vor fi ținuți solidaricește pentru despăgubire (art. 1003) [4]). Art. 1003.

In ori ce caz, gerantul nu va respunde de casurile fortuite (art. 1156), care ar fi cășunat perderea lucrului proprietarului, pentru că este de principiu că nimene nu respunde de împrejurările care se întâmplă fără vina omului, precum sunt : moartea firească a animalelor, focul *(incendia)*, inundațiile *(aquarum magnitudines)*, o invasiune Casuri fortuite.

---

[1]) L. 21, § 3, *in fine*, Dig., 3, 5. Conform : art. 1315 C. austriac. Cpr. și art. 1741, *in fine*, C. Calimach.

[2]) Cpr. Pothier, *op. cit.*, V, 214. Demolombe, XXXI, 155. Larombière, V, art. 1374, No. 8. Marcadé, V, art. 1372, No. 1, *in fine*. Art. 1890 din codul spaniol de la 1889 este formal în această privință.

[3]) Cpr. Pothier, *op. cit.*, 215. Demolombe, XXXI, 156. Laurent, XX, 315. Troplong, *Mandat*, 93. Pëucescu, II, 120. Giorgio Giorgi, V, 57. Baudry, II, 1339. Pand. fr., *Gestion d'affaires*, 51.—L. 26, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*, este formală în această privință. Codul spaniol de la 1889 (art. 1890, § 2) prevede, din contra, că toți geranții sunt solidar responsabili.

[4]) Regretatul nostru amic, Gr. G. Pëucescu (II, 120, p. 134), traducênd cuvintele lui Demolombe (XXXI, 156) dice că, în asemene caz, nu va exista o solidaritate propriu dișă, ci o obligație *in solidum*, fiind că solidaritatea nu există de cât acolo unde ea este stipulată de părți sau ordonată de lege. Or, tocmai, în codul nostru, solidaritatea este aici anume admisă de lege prin art. 1003, care nu există în codul francez, și care este tradus după art. 1156 din codul italian. Vedi *infrà*, explic. acestui text.

străină *(incursus hostium)*, etc. [1]). O lege din Codul lui Justinian scutește chiar în termeni expreși pe gerant de casul fortuit: „*Negotium gerentes alienum, non interveniente speciale pacto, casum fortuitum præstare non compellentur*". (L. 22, Cod., 2, 19, *De negotiis gestis*).

Casul fortuit n'ar fi în sarcina gerantului de cât atunci când el ar fi consecința unei greșeli a sale [2]).

Inaplicarea art. 1566.

Dacă gerantul se găsește în posițiunea de a perde lucrul său sau acel al proprietarului, faptul că el a preferat să scape pe al său nu'l face responsabil, pentru că dispoziția art. 1566, care admite soluția contrară în privința comodatarului, fiind excepțională, nu este aplicabilă la casul de față [3]). In adevĕr, pe când comodatarul primește un serviciu gratuit de la împrumutător (art. 1561), gerantul aduce din contra un serviciu gratuit proprietarului. Pe cât este deci de naturală obligația comodatarului de a prefera lucrului seu lucrul împrumutătorului, pe atâta și mai mult poate ar fi nedrept a se aplica această dispoziție gerantului de afaceri [4]).

---

[1]) Vedi L. 23, *in fine*, Dig., 50, 17; L. 15, § 2, Dig., 19, 2, *Locati conducti*, etc. Vedi și *suprà*, p. 186.—Prin caz fortuit se înțelege ori ce eveniment pe care vigilența umană nu poate să'l previe nici să'l împedice, fie că acest eveniment provine de la natură, fie de la o persoană sau de la un lucru de care debitorul nu respunde. Cpr. C. Paris, D. P., 1897. 2. 249.

[2]) Cpr. Pothier, *op. cit.*, V, 210. Demolombe, XXXI, 146. Pĕucescu, II, 114. Vedi și L. 11, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*. Art. 470 din codul svițeran asupra obligațiilor pune casurile fortuite în sarcina gerantului, de câte ori gestiunea a fŏst întreprinsă în contra voinței proprietarului, manifestată în termeni expreși sau altfel. Gerantul nu scapă de respundere, după acest cod, de cât când dovedește că casul fortuit s'ar fi întâmplat și fără amestecul său. Cpr. art. 1091 din codul spaniol de la 1889.

[3]) Cpr. Pĕucescu, II, 114. Demolombe, XXXI, 154. Larombière, V, art. 1374, No. 5. Troplong, *Mandat*, 409. Giorgio Giorgi, V, 41. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 242.

Cod. spaniol. Art. 1891.

[4]) Cu toate aceste, Codul spaniol din 24 iulie 1889 are o dispoziție contrară: „Gerantul respunde de casul fortuit, dice art. 1891 din acest cod, când va fi întreprins operațiuni periculoase, pe care proprietarul nu obicinuea a le face, sau *de câte ori va pune interesul său propriu înaintea interesului proprietarului a cărui afacere el o gerează*".

Tot ce se poate dice este numai că, în casul în care lucrul proprietarului ar avea o valoare comparativ mult mai mare de cât acea a lucrului gerantului, acesta ar trebui să sacrifice lucrul său pentru a scapa pe acel al proprietarului, remânênd ca proprietarul să'l despăgubească de perderea lucrului său, care astfel n'ar fi perit prin caz fortuit, ci din causa preferenței ce gerantul a aratat pentru lucrul stăpânului [1]).

4⁰ *Darea socotelelor (art. 1541 C. C. și 1392 C. Calimach).*

Ca și mandatarul (art. 1541), gerantul trebue să deie socoteală de gestiunea sa și să restitue proprietarului tot ce'i a parvenit și tot ce el a primit pentru dênsul. Legea actuală nu supune pe gerant la această obligațiune, însă ea resultă din principiul că ori ce cârmuitor a unei averi străine trebue să deie samă de administrațiunea sa [2]). (Cpr. art. 110, 343, 415, 726, 916, § ultim, 1541 C. C. art. 13 C. pen., etc.) „Acel ce fără poruncă au primit asupra'și o treabă străină, dice art. 1392 din codul Calimach (1039 C. austriac), este dator a da socoteală curată ca un inputernicit" [3]).

Socotelele se vor da în formele ordinare și vor fi întovărășite de acte justificative [4]). Judecătorii ar putea chiar

---

[1]) Cpr. Demolombe, XXXI, 154. Larombière, V, art. 1374, No. 5, *in fine*.

[2]) Cpr. Pothier, *op. cit.*, V, 226. Marcadé, V, art. 1372 urm., No. 1. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 265 urm. Pĕucescu, II, 121. T. Huc, VIII, 381. Molitor, II, 766. Giorgio Giorgi, V, 55. Arntz, III, 464. Demolombe, XXXI, 157 urm. Thiry, III, 195. Laurent, XX, 328 și toți autorii. Cas. fr. D. P., 54. 1. 183. Cas. Roma, *La Legge*, 1876. 1. 865.

[3]) „*Æquum est ipsum actus sui rationem reddere, et eo nomine condemnari, quidquid vel non, ut oportuit, gessit, vel ex his negotiis retinet*". (L. 2, *in medio*, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*).

[4]) Proba testimonială, admisibilă pentru dovedirea actelor succesive care constituesc gestiunea de afaceri, fiind că gerantul a fost în imposibilitate de a'și procura despre ele o dovadă scrisă (vedi *infrà*, rubrica : *Deosebire între mandat și gestiune de afaceri*, punctul 6, p. 349), nu se mai poate admite pentru dovedirea cheltuelelor făcute de dênsul de cât conform dreptului comun (art. 1191 urm.), fiind că el a avut posibilitatea de a'și procura o dovadă scrisă. Demolombe, XXX, 156 și XXXI, 159. Demante, V, 322 bis I. Pĕucescu, II,

Admiterea probei testimoniale. Controversă.

să ordoane producțiunea în justiție a registrelor, notelor și actelor gerantului relative la gestiunea sa (art. 1185), pentru că aceste acte sunt comune ambelor părți [1]).

Gerantul va da socoteală de tot ce a primit și a trebuit să primească pentru proprietar, chiar când ceea ce ar fi primit nu s'ar fi cuvenit acestuia (art. 1541 [2]); de tot ceea ce a plătit în numele și pentru proprietar [3]).

Dacă gerantul este debitorul proprietarului, el trebue să'i plătească ceea ce'i datorește; ear dacă proprietarul este creditorul gerantului, acesta se va plăti însuș, *a se met ipso exigere*... căci altfel el va fi responsabil de dobênda care ar curge în folosul său [4]).

Inaplicarea art. 1544 partea I-a la gestiunea de afaceri. Controversă.

Dacă gerantul a întrebuințat în propriul său folos o sumă de bani care aparținea proprietarului, el va datori dobênda legală, conform dreptului comun, din ziua cererei în judecată (art. 1088), ear nu din ziua întrebuințărei acelor bani, dispoziția art. 1544 partea 1 de la mandat nefiind aplicabilă gestiunei de afaceri, mai cu samă în legislația noastră, unde textul francez (1372) a fost modificat, și

---

121. Giorgio Giorgi, V, p. 82, nota 4. C. Bruxelles, 13 ian. 1820. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 4883, nota 1 și Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 294.— *Contrà.* Répert. Dalloz, *Oblig.*, 4882. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 296. Cpr. și Larombière, V, art. 1348, No. 9.

[1]) C. Rennes, D. P., 80. 2. 91 și Sirey, 80. 2. 214. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 297. T. Huc, VIII, 381, p. 506.

[2]) „*Si quis negotia aliena gerens indebitum exegerit, restituere cogitur*". L. 23, *ab initio*, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis).*

[3]) Demolombe, XXXI, 161 urm. Ceea ce el ar fi plătit pentru proprietar, fără a fi datorit, va remânea în sarcina sa: „ *De eo autem quod indebitum solvit, magis est ut sibi imputare debeat*". (L. 23, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis).*

[4]) Demolombe, XXXI, 163. Molitor, II, 767. Giorgio Giorgi, V, 38. Cpr. L. 13, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis.*—Dacă gerantul a cumparat de bună credință de la *un non dominus* lucrul proprietarului, el îl va dobândi prin usucapiune și nu va fi obligat a'l restitui de cât atunci când va afla, înainte de îndeplinirea prescripției, că stăpânul este proprietarul acelui lucru. Molitor, II, 768. „*Cùm me absente negotia mea gereres, imprudens rem meam emisti, et ignorans usu cepisti: mihi negotiorum gestorum, ut restituas, obligatus non es; sed si antequam usucapias, cognoscas rem meam esse, subjicere debes aliquem, qui a te petat meo nomine ut et mihi rem, et tibi stipulationem evictionis committat*". L. 19, § 3, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis.*

unde nu se ḑice, precum se ḑice în codul francez, că *gerantul este supus tuturor obligaţiilor care ar resulta din un mandat expres ce'i ar fi conferit proprietarul.* (Veḑi *suprà* p. 325, 326). Dacă această părere se susţine de unii în Francia, *a fortiori* ea trebue să fie admisă la noi [1]).

Inaplicarea art. 1550. Controversă.

Tot pentru aceleaşi motive, vom decide că gerantul care ar fi întrebuinţat o sumă de bani a lui proprie în interesul proprietarului, nu va avea drept la dobênḑile legiuite a acestei sume din ḑiua întrebuinţărei, conform art. 1550 relativ la mandat, ci conform dreptului comun, adecă de la cererea în judecată (art. 1088). Art. 1550 fiind, în adevĕr, o excepţiune la regula generală înscrisă în art. 1088, nu poate fi intins de la un caz la altul, ori care ar fi analogia care necontestat există între gestiunea de afaceri şi mandatul. Şi apoi, în gestiunea de afaceri, există un spirit de binefacere care nu permite gerantului de a face dintr'ênsa un mijloc de câştig, un mijloc de a'şi da banii cu dobêndă [2]). Codul italian curmă, cu toate acestea, controversa în sens contrar, prin art. 1144. (Veḑi şi *infrà*, p. 340).

Casul în care art. 1550 se aplică la gestiunea de afaceri.

Gerantul nu va avea drept la procentul banilor întrebuinţaţi, conform dispoşiţiunei excepţionale a art. 1550, de cât atunci când stăpânul ar fi ratificat gestiunea, pentru că asemene ratificare, fie expresă, fie tacită, ar echivala cu un adevarat mandat (art. 1546), conform principiului: „*Ratihabitio mandato comparatur*". (L. 12, § 4, Dig,, 46, 3, *De solut. et liberationibus* [3]).

---

[1]) Veḑi în acest sens, Larombière, V, art. 1375, No. 19. — *Contrà.* Demolombe, XXXI, 169. Demante, V, 35 bis IV. Duranton, XIII, 667. Laurent, XX, 326. Giorgio Giorgi, V, 37. Aceşti autori aplică regulele de la mandat şi la gestiunea de afaceri.

[2]) Laurent, XX, 317, 330, şi XXVIII, 18 urm. Demante, V, 354 bis II. Larombière, art. 1375, No. 17 urm. Baudry, II, 1339, *in fine.* T. Huc, VIII, 383. Domenget et Peyronny, *Gest. d'affaires*, II, 1337. C. Lyon, D. P., 70. 2. 92.—*Contrà.* Demolombe, XXXI, 171. Pand. fr., *Gestion d'affaires*, 330. Marcadé, V, art. 1371, No. 2. P. Pont, VIII, 1098. Pĕucescu, II, 133. Thiry, III, 196. Vigié, II, 1687. Mourlon, II, 1666. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 724, nota 12. C. Rennes, D. P., 80. 2. 221. Cpr. L. 18, Cod., 2, 19, *De negotiis gestis.*

[3]) Veḑi *infrà*, p. 345. Cpr. şi Demolombe, XXXI, 209. Larombière, V, art. 1375, No. 21. T. Huc, VIII, 383.

Aplicarea art. 1544, partea a 2-a la gestiunea de afaceri. Controversă.

Am vĕdut, cu toată controversa ce există asupra acestui punct, că nu trebue să aplicăm la gestiunea de afaceri partea 1-a a art. 1544, după care, prin derogare la art. 1088, mandatarul care a întrebuinţat în propriul sĕu folos o sumă de bani a mandantelui, datoreşte dobânda *din ḑiua întrebuinţărei* acestei sumi, ear nu din ḑiua cererei în judecată, conform dreptului comun (art. 1088). Ce trebue să decidem în privinţa părţei a doua a art. 1544, după care mandatarul, care din socoteli a remas dator cu o sumă oare care mandantelui, datoreşte dobândă *din ḑiua în care 'i s'a cerut această sumă*? Partea finală a acestui text este ea aplicabilă la gestiunea de afaceri? Afirmativa nu sufere nici o îndoeală, pentru că, în legea noastră, art. 1544 nu mai constitue o excepţie la dreptul comun, ci din contra, aplicarea art. 1088 [1]).

In adevĕr, pe când textul francez (art. 1996) prevede, în partea sa finală, că mandatarul datoreşte dobânda sumelor remase la dênsul din ḑiua punerei în întârḑiere *(du jour qu'il est mis en demeure)*, textul nostru (1544) prevede, din contra, că el datoreşte dobânda *din ḑiua când 'i s'a cerut acele sumi*, se înţĕlege prin judecată, după cum se exprimă art. 1088. Intenţiunea legiuitorului de a modifica textul francez, în sensul de a se reîntoarce la dreptul comun, adecă la art. 1088, este evidentă, cu toată părerea contrară a D-lui Pĕucescu (II, 136), căci prin cuvintele *a cere* o sumă de bani, se înţĕlege o cerere în judecată, ear nu o simplă somaţie sau punere în întârḑiere (art. 1079). Poate că legiuitorul nostru nu'şi-a dat samă de această modificare, dar totuşi ea există. Partea finală a art. 1544 fiind deci o aplicare a dreptului comun (art. 1088), neaparat că este aplicabilă şi la gestiunea de afaceri, pe când partea întâi a acestui text fiind din contra o derogare la art. 1088 şi o excepţie la dreptul comun, întru cât, în materie de mandat, dobênda se datoreşte *din ḑiua întrebuinţărei banilor*, trebueşte strict limitată la mandat şi nu poate fi intinsă la gestiunea de afaceri. Aceste ne se par adevaratele principii.

---

[1]) Autorii francezi aplică partea finală a art. 1996 (1544 din codul nostru) la gestiunea de afaceri, cu toate că, în codul fr., el constitue o excepţie le dreptul comun. Veḑi autorii citaţi de Demolombe, XXXI, 172. Veḑi şi Pĕucescu, II, 136.

Gestiunea de afaceri fiind prin esența sa gratuită, proprietarul nu va plăti nici un onorariu gerantului, chiar dacă el ar fi prevĕdut pentru aceasta o sumă oare care în socoteli [1]). Gratuitatea gestiunei de afaceri. Controversă.

II. *Obligațiunele proprietarului sau stăpânului către gerant. Acțiunea negotiorum gestorum contraria.*

Art. 991.—Stăpânul ale cărui afaceri au fost bine administrate, este dator a îndeplini obligațiunele contractate în numele seu de gerante, a'l îndemnisa de toate acelea ce el a contractat personalmente, și a'i plăti toate cheltuelele utile și necesare [2]) ce a făcut. (Art. 766 urm., 997, 1545, 1546 urm., 1549, 1691 C. C. Art. 1375 C. fr.).

Gerantul are, după cum am vĕdut, acțiunea *negotiorum gestorum contraria* contra stăpânului a cărui afaceri au fost bine administrate, pentru a dobêndi îndeplinirea obligațiunelor la care el este supus prin această gestiune utilă (art. 991).

Stăpânul sau proprietarul nu este însă obligat prin faptul gestiunei de cât dacă afacerea lui a fost bine administrată, *licet bene res ab eo gestæ sint* [3]).

---

[1]) Laurent, XX 331. T. Huc, VIII, 384. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 215 urm.—Cu toate acestea, chestiunea este controversată și Demolombe (XXXI, 173 urm.), care admite principiul, crede totuși că, conform regulelor aplicabile în materie de mandat (vedi *suprà*, p. 158, text și nota 5), gerantul va avea drept la o plată oare care, de câte ori el ar trăi din munca sa și gestiunea intreprinsă ar fi relativă la profesiunea sa. In acelaș sens Gr. Pĕucescu, II, 135 și o decisie a Curței din Gand, criticată de Laurent. Soluțiunea poate să fie echitabilă, însă ea nu este juridică, pentru că gerantul avênd dreptul numai la cheltuelele utile și necesare ce a făcut (art. 991), salariul nu poate fi considerat ca o cheltueală. Art. 1394 din codul olandez este formal în această privință.

[2]) Textul corespundĕtor fr. (1375) vorbește de cheltueli utile *sau* necesare, ceea ce însĕmnează *necesare sau chiar utile.* Vedi Berriat St. Prix, II, 5448.

[3]) L. 24, *in medio,* Cod., 2, 19, *De negotiis gestis.* Vedi și L. 10, § 1, Dig., 3, 5, unde se dice: „*Is habet actionem, qui* **utiliter** *negotia gessit*". Cpr. Pothier, *op. cit.*, V, 219 urm. Berriat St. Prix, II, 5447.— In materie de gestiune de afaceri, stăpânul sau proprietarul nu este deci obligat de cât dacă gestiunea a fost bună sau folositoare. In această

Afacerea a fost bine administrată când gerantul a făcut ceea ce era util de a face.

Momentul care trebuește avut în vedere pentru a se aprecia utilitatea gestiunei.

Pentru a se aprecia utilitatea sau inutilitatea actelor făcute, se va avea în vedere momentul când aceste acte s'au făcut, fără a se ține samă de întâmplările posterioare, care au putut să facă să dispară utilitatea acestor acte, dacă, bine înțeles, aceste întâmplări nu se datoresc insuș faptului gerantului [1]: „*Sufficit si ab initio utiliter gestum fuerit, licet utilitas postea non duraverit*“ [2].

Pentru ca acțiunea *negotiorum gestorum* să existe însă în specie, gerantul va trebui să dovedească utilitatea gestiunei sale în principiu și că distrugerea bunului s'a întâmplat fără culpa lui: „*Si ipsa ruina, vel incendium, sine vitio ejus acciderit*“ [3].

Deoseb. între acțiunea negot. gest. contraria și acțiunea de in rem verso.

Acțiunea *negotiorum gestorum contraria* se deosebește deci, sub acest raport, de acțiunea *de in rem verso*, fiind că, în această din urmă acțiune, trebue să se considere mo-

---

privință, gestiunea de afaceri se deosebește de mandat, căci mandantele ar fi obligat către mandatar, chiar dacă treaba făcută de acest din urmă ar fi rea. Vina, în adevĕr, este a mandantelui că i-a dat asemene însărcinare. Thiry, III, 196.

Art. 1389 C. Calimach.

[1]) „Proprietarul lucrului este dator, ḑice art. 1389 din codul Calimach (1036 C. austriac), să întoarcă gerantului cheltuelele cele neaparate, *macar de ar fi și remas fără de folos, însă nu din însăș a sa pricină*“. Cpr. L. 22, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis.*

[2]) Astfel, dacă în timpul absenței unui prieten, i-am reparat, cu cheltueala mea, casa sa care amenința ruină, și apoi această casă a fost distrusă prin un cutremur, inundație, trăsnet, sau altă întâmplare, voi avea dreptul de a fi despăgubit de cheltuelele făcute, pentru că actul făcut de mine era util în momentul când l'am făcut; altfel nimene n'ar mai intreprinde gestiunea afacerilor altuia. Cpr. Pothier, *op. cit.*, V, 221. Baudry, II, 1338. Thiry, III, 196. Vigié, II, 1685. Laurent, XX, 329. Arntz, III, 465. Molitor, *Oblig.*, II, 770. Marcadé, V, art. 1375, No. 1. T. Huc, VIII, 382. Demante, V, 354 bis I. Demolombe, XXXI, 184. Larombière, V, art. 1375, No. 9. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 725. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, V, 62. Cpr. L. 10, § 1, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis.*

[3]) L. 22, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis.* Veḑi și art. 1389 C. Calimach (1036 C. austriac), citat *suprà*, în nota 1. Cpr. Pothier, *op. cit.*, V, 223. Larombière, V, art. 1375, No. 9, *in fine.*

mentul în care ea este introdusă, pentru a se decide dacă pârîtul s'a înbogăţit în detrimentul reclamantului: *Initium spectandum est* [1]).

De câte ori gestiunea a fost *utilă*, stăpânul sau proprietarul are cătră gerant următoarele obligaţiuni:

Plata cheltuelelor făcute de gerant.

I. El trebue să'i plătească cheltuelele *utile şi necesare* ce a făcut. Cuvêntul *necesar* ar fi putut fi suprimat, căci cheltuelele *necesare* sunt în tot-deauna şi *utile*. Această din urmă expresiune era deci suficientă [2]).

Cheltuelele pe care cine-va le poate face la un lucru străin sunt de trei feluri: necesare, utile şi de simplă plăcere sau voluptuare [3]).

Cheltueli necesare.

1⁰ Cheltuelele sau impensele *necesare (necessariæ) trebuincioase* după cum le numeşte art. 432 şi 1017 din codul Calimach, sau *neaparate* (art. 1389, 1390, 1395 C. Calimach, 1036, 1037, 1042 Cod. austriac), sunt acele care au de obiect conservarea lucrului [4]) şi care, dacă n'ar fi fost făcute, ar fi adus perirea lui; *quæ si fac-*

---

[1]) Cpr. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 725, nota 14 şi VI, § 578, p. 247. Baudry, II, 1339 bis. Vedi şi *infrà*, rubrica: *Despre acţiunea de in rem verso*, p. 350 urm.

[2]) Cpr. Baudry, II, 1337, *in fine*.—Art. 997 vorbeşte numai de cheltuelele *făcute pentru conservarea lucrului* (necesare), pe când textul cerespundĕtor francez (1381) vorbeşte de cheltuelele *necesare* şi *utile* făcute pentru conservarea lucrului, ceea ce necontestat este un viciu de redacţiune, căci cuventul *„utile“* nu este în armonie cu cuvintele *„pentru conservarea lucrului“*. Cpr. Berriat St. Prix, II, 5471. Marcadé, V, art. 1381, No. 1. Vedi şi *infrà*, nota care întovărĕşte art. 997.

[3]) *„Impensarum quædam sunt necessariæ, quædam utiles, quædam vero voluptuariæ“*. L. 1, Pr., Dig., 25, 1, *De impensis in res dotales factis*. Această împarţire a impenselor este admisă şi de codul actual. Cpr. art. 494, 539, 545, 546, 766, 771, 991, 997, 1345, 1346, 1377 C. C., etc. Vedi t. III a lucrărei noastre, p. 540 urm. Vedi şi Aubry et Rau, II, § 219, p. 395 urm.

[4]) Cpr. Cas. fr., *Pand. Période.*, 1887. 1. 230.—Toate cheltuelele necesare se restituesc detentorului de bună credinţă deposedat prin o acţiune resolutorie oare care, pe când cele utile nu se restituesc în genere de cât întru atata numai întru cât au mărit valoarea lucrului. Cât pentru cheltuelele de simplă plăcere, posesorul nu poate să pretindă restituirea lor, avênd numai dreptul de a le rădica, dacă aceasta se poate face *sine detrimento rei*. Cpr. Cas. fr., decisia *suprà cit.*

ta non sint, res aut peritura aut deterior futura sit [1]). Aceste sunt: reparațiile de întreținere (art. 545) și reparațiile cele mari (art. 546), pentru că fără dênsele lucrul ar fi perit, sau n'ar mai fi putut servi [2]).

Cheltueli utile.

2⁰ Cheltuelele sau impensele utile *(utiles)* sau *folositoare*, după cum le numește art. 432 și 1638 din codul Calimach (331 C. austriac), sau *ameliorațiunele*, după cum le numește art. 771 C. C., sunt acele care, de și nu sunt trebuincioase, totuși înbunătățesc lucrul și măresc valoarea lui (art. 766, 771, 991, 997) [3]). (Cpr. Cas. fr., *Pand. Period.*, 1887. 1. 230).

Cheltueli voluptuare.

3⁰ Și în fine, cheltuelele voluptuare *(voluptuariæ* sau *voluptuosæ)*, sau de simplă plăcere (art. 1346 C. C.), sunt, după cum se exprimă art. 453 și 1638 din codul Calimach (332 C. austriac), acele care nu sunt nici folositoare, nici trebuitoare, ci sunt făcute numai spre desfătare și podoabă (cpr. art. 539 C. C), *quæ speciem duntaxat ornant, non etiam fructum augent, ut sunt viridia, et aquæ salientes, incrustationes, loricationes, picturæ*, etc. [4]).

Este însă de observat că cheltuelele de simplă plăcere pot să devie utile de câte ori măresc valorea venală *(promercalis)* a lucrului: „.. *Quod si hæ res, in quibus impensæ factæ sunt, promercales fuerint, tales impensæ non voluptuariæ, sed utiles sunt*“ [5]).

Limitele în care cheltuelele sunt restituite.

Cheltuelele necesare, *neaparate*, după cum le numește codul Calimach, vor fi toate restituite gerantului; acele utile vor fi restituite numai în limitele folosului ce au adus proprietarului. Cât pentru acele de simplă plăcere sau de lux *(voluptuosæ* sau *voluptuariæ)*, gerantul nu va avea

---

[1]) L. 79, Pr., Dig., 50, 16. Mai vedi încă LL. 3, Pr. și 14 Pr., Dig., 25, 1, *De impensis in res dotales factis.*

[2]) Clădirele din nou (art. 494) nu pot nici odată fi necesare, ci numai utile. Cpr. art. 1391 C. Calimach (1038 C. austriac). Vedi și Pĕucescu, II, 131. Aubry et Rau, II, § 219, p. 397.

[3]) L. 79, § 1, Dig., 50, 16; L. 14, § 1, Dig., 25, 1, *De impensis in res dotales factis.* Cpr. art. 1638 C. Calimach.

[4]) L. 79, § 2, Dig., 50, 16; Vedi și L. 7, Pr., Dig., 25, 1; L. 14, § 2, Dig., *eod. tit.* Vedi t. III a lucrărei noastre, p. 541.

[5]) L. 10, Dig., 25, 1, *De impensis in res dotales factis.* Vedi și *infrà*, explic. art. 997. Cpr. Larombière, V, art. 1381, No. 8. Demolombe, XXXI, 388. Pĕucescu, II, 286.

nici un drept la ele [1]), putênd numai să le rădice *(jus tollendi)*, dacă aceasta se poate face fără stricăciune, *sine læsione prioris status rei* (L. 5, *in fine*, Cod., 3, 32, *De rei vindicatione)*, cu îndatorirea însă de a restabili localul în starea de mai 'nainte. (Argument din art. 539) [2]).

Deosebire între gestiunea de afaceri și mandatul.

Dacă gerantul a cheltuit mai mult de cât se cuvine, el nu va avea drept de cât la ceea ce trebuea să cheltuească [3]). In această privință, gestiunea de afaceri se deosebește de mandat, căci de câte ori mandatarul nu este în culpă, cheltuelele sau anticipațiunele nu pot fi reduse sub cuvênt că ar fi putut fi mai mici (art. 1548).

Art. 1391 C. Calimach.

Mai mult încă, art. 1391 din codul Calimach (1038 C. austriac) prevede că „dacă folosul adus proprietarului ce covârșește peste cheltuele nu este vederat, sau dacă ocârmuitorul trebilor străine s'au apucat de sineși de acest fel de mari prefaceri în lucrul străin, încât proprietarul acestui lucru să nu mai poată a'l întrebuința spre acel scop pentru care îl întrebuințase mai înainte; atunce nu numai nu se îndatorește el a'i întoarce cheltuelele, ci mai ales poate să ceară ca ocârmuitorul lucrului să aducă cu a sa cheltueală lucrul în starea de mai înainte, sau dacă aceasta nu va fi cu putință, să-i facă deplină îndestulare".

Art. 1549 este aplicabil la gestiunea de afaceri.

Dar dacă se poate întâmpla ca gerantul să datoreasă o despăgubire proprietarului din causa gestiunei sale, ipoteza inversă este și ea cu putință. In adevĕr, de câte ori gestiunea va fi adus o pagubă reală gerantului, fără ca să'i se poată imputa vre-o culpă, de atâte ori el va putea cere de la proprietar despăgubirea sa, atât în baza art. 991, cât și în baza art. 1549. Acest text, după care mandantele trebue să despăgubească pe mandatar de per-

---

[1]) *„Herennius Modestinus respondit, ob sumptus nulla re urgente, sed voluptatis causa factos, eum de quo quæritur, actionem non habere"*. Cpr. art. 1638 C. Calimach.

[2]) Vedi *infrà*, explic. art. 997. Codul federal al obligațiilor din Elveția (L. din 14 iunie 1881) conferă anume gerantului dreptul de a rădica înfrumusețerile pentru care el nu are dreptul de repetițiune (art. 74, § 2 și 472, § 3).

[3]) Cpr. Pothier, V, 227. Giorgio Giorgi, V, 65. Troplong, *Mandat*, 628. *„Si quis negotia aliena gerens, plus quam oportet impenderit; recuperaturum eum id, quod præstari debuerit"*. L. 25, Dig., 3. 5, *De negotiis gestis.*

derile suferite cu ocasiunea însărcinărilor sale, dacă nu-i se poate imputa nici o culpă, este, fără nici o îndoeală, aplicabil și la gestiunea de afaceri, pentru că el cuprinde aplicațiunea unui principiu general [1]).

Inaplicarea art. 1550 la gestiunea de afaceri. Controversă.

Gerantul are drept nu numai la banii cheltuiți de dênsul pentru reparațiile necesare și utile, dar și la procentele legale a acestor bani, însă aceste procente nu'i sunt datorite, în lipsa unei ratificări exprese sau tacite din partea proprietarului, de cât de la cererea în judecată, conform dreptului comun (art. 1088), ear nu din ḑiua de când el a făcut plățile, pentru că art. 1550 de la mandat fiind o excepțiune și o derogare de la dreptul comun, ca atare este de strictă interpretare: *Exceptiones sunt strictissimæ interpretationis* [2]).

Dreptul de retenție. Controversă.

Gerantul are el dreptul de a reține lucrul proprietarului, până i se va plăti cheltuelele utile și necesare făcute cu ocasiunea gestiunei sale? Respunsul este simplu, de și chestia este foarte controversată. Dreptul de retenție, despre care am vorbit de mai multe ori până acum [3]), fiind, după cum foarte bine ḑice Curtea din București [4]), o mĕsură excepțională, prescrisă de legiuitor ca să garanteze plata unor anume creanțe, nu poate fi intins prin analogie, pentru motive de echitate, la casurile neprevĕḑute de lege. Garanțiile și causele de precădere admise de lege fiind, în adevĕr, de strictă interpretare, dreptul de retenție nu poate fi admis de cât in casurile anume statornicite de lege, adecă în casurile art. 509, 771, 1322, 1323, 1377, 1444, 1618, 1619, 1694, 1700 C. C., 590 C. com., etc.

---

[1]) Cpr. L. 26, § 7, Dig., 17, 1, *Mandati, vel contra.* Veḑi și Pĕucescu, II, 134. Cpr. art. 1396 C. Calimach (1043 C. austriac), citat *suprà*, p. 317.

[2]) Veḑi *suprà*, p. 333, unde am vĕḑut că chestia este viu controversată. Art. 1144 din codul italian curmă controversa în sensul că gerantul are drept la dobêndă din ḑiua întrebuințărei banilor.

[3]) Veḑ t. II a lucrărei noastre, p. 467, text și nota 2; p. 484, text și nota 3; p. 509, 510, p. 615, *ad notam*; t. III, p. 546, etc. Veḑi și tratatul nostru în limba franceză, p. 212.

[4]) *Dreptul* din 1884, No. 25. *Idem.* Laurent, VI, 181 și XXIX, 293 urm. Cabrye, *Dr. de rétention*, 67 urm. Mourlon, *Examen critique du comm. de Troplong*, 231. P. Pont, IX, 1298. Baudry, III, 1053 urm.

Aceasta este rigoarea principiilor atât în dreptul nostru cât și în dreptul francez.

Sunt însă legislațiuni care au admis principiul contrar, făcând din dreptul de retențiune un drept general, admisibil de câte ori există două obligațiuni corelative având aceiaș causă: „In toate contractele sau quasi-contractele bilaterale, ține Pothier, una din părți nu este în drept de a cere ca cealaltă să'și îndeplinească obligațiunea sa, dacă și ea nu este gata de a'și îndeplini pe a sa“ [1]). Dreptul străin.

Principiul statornicit de Pothier a fost consacrat de noul cod german, promulgat la 1896, spre a fi aplicabil în toată Germania cu începere de la 1 ianuar 1900. Eată în adevĕr, cum se exprima art. 273, din acest cod: „Debitorul, care are un drept exigibil contra creditorului în virtutea raportului juridic din care resultă propria sa obligație, poate să refuse prestațiunea datorită de dênsul până la executarea prestațiunei părței adverse, afară de casul când părțile ar fi hotărît contrariul. Creditorul poate însă să oprească exercițiul dreptului de retenție dând siguranță, care siguranță nu poate însă fi o fidejusiune“ [2]). Codul german din 1896.

Aproape aceleași principii au fost consacrate de Codul elvețian asupra obligațiilor din 1881 (art. 224—228) [3]). Codul elvețian.

Aceste principii, ori cât de logice ar părea, n'au fost însă consacrate de legiuitorul nostru, unde dreptul de retențiune a remas o excepțiune, o garanție și o precădere admisă numai în unele casuri. Or, cu ce drept s'ar intinde asemene excepțiune de la un caz la altul, atunci când știut este că numai legiuitorului aparține de a înființa garanții și privilegii.

Gerantul nu va putea deci să exercite dreptul de re-

---

[1]) Pothier, *Quasi-contrat negotiorum gestorum*, V, 226. Vedi și Laurent, XXIX, 293, p. 330.

[2]) *„Der Gläubiger kann die Ausübung des Zurüchbehaltunngsrechts durch Sicherheitsleistung abwenden. Die Sicherheitsleistung durch Bürgen ist ausgeschlossen“.*

[3]) Codul italian (art. 706) și acel olandez (art. 630) acordă dreptul de retențiune numai posesorului de bună credință, refusându'l acelui de rea credință. Cpr. în acest sens, C. din Iași. *Dreptul* din 1885, No. 85. Cas. fr. D. P., 52. 1. 280. C. Bastia și Grenoble, D. P., 56. 2 262. D. P., 62. 2. 41. Marcadé, II 430, nota 1. Vedi tratatul nostru în limba franceză, p. 212, precum și t. II a lucrărei noastre, p. 467, nota 2.

tenţiune, pentru că nici o lege nu-i 'l conferă [1]). Tribunalul de Ilfov recunoaşte că dreptul de retenţiune este un drept *excepţional*, adăogând însă că acordarea lui este lăsată la suverana apreciare a instanţelor de fond [2]). Contradicţia este flagrantă, căci dacă el este un drept excepţional, trebue să fie strict mărginit la casurile prevĕdute de lege, necum să fie lăsat la apreciarea judecătorilor.

Drept internaţional.

Gerantul n'ar putea să exercite acest drept excepţional, chiar dacă el fiind străin, legea sa personală i-l'ar conferi în termeni expreşi, pentru că este vorba, în specie, de o precădere, de un privilegiu, şi privilegiile sunt teritoriale prin esenţa lor [3]).

Art. 1570 C. C. Greşală de tipar.

Fiind că vorbim de dreptul de retenţiune, este bine să semnălăm o anomalie, sau mai bine dis, o greşală a legiuitorului. Voim să vorbim de art. 1570, care consacră dreptul de retenţie numai graţie unei greşeli de tipar. In adevĕr, acest text prevede că „comodatarul *poate* să reţină lucrul sub cuvênt de compensaţiune pentru creanţa ce are asupra comodantului", pe când textul corespundĕtor francez (art. 1885) dice că comodatarul *nu poate* să reţină lucrul, ceea ce este conform dreptului roman (L. 4, Cod., 4, 23, *De comm.)* şi principiilor generale care voesc ca

---

[1]) Vedi în acest sens, Cabrye, *op, cit.,* 121 şi autorii citaţi p. 340, nota 4. — *Contrà.* Demolombe, XXXI, 179, pe care Pĕucescu (II, 137), îl reproduce în totul, fără a arata macar că chestiunea este controversată. Mai vedi încă tot în acelaş sens, T. Huc, VIII, 168 urm. Pand. fr., *Gestion d'affaires*, 304. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, II, 408, p. 481. Nicolas, *Droit de rétention légale*, 236, etc. Chestiunea fiind foarte controversată, am arătat în t. II, p. 467, nota 2 diferitele sisteme admise în această privinţă atât în doctrină cât şi în jurisprudenţă. Giorgio Giorgi, în tratatul sĕu asupra obligaţiilor (t. II. 376—432, p. 444—506) a făcut un studiu adâncit asupra dreptului de retenţiune, la care ne permitem de a trimete pe cetitorii noştri doritori de a studia chestiunea în toate amănuntele ei. Vedi asupra dreptului de retenţiune şi monografiele lui *Cabrye*, *Nicolas* şi *Guillouard*, etc.

[2]) Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1896, No. 30. Cpr. Cas. rom. şi C. Bucureşti, *Dreptul* din 1883, No. 63 şi Bulet. S-a I, anul 1883, p. 677. *Dreptul* din 1894, No. 68. Vedi si Aubry et Rau, II, § 219, p. 397 şi III, § 256 bis, p. 118 urm., text şi notele 13, 18. Massé-Vergé, II, § 281, p. 81.

[3]) Laurent, *Droit civil international*, VII, 291.

datoria unui corp cert să nu poată fi compensată cu datoria unui lucru de gen (art. 1145). Acest text (1570) ar fi trebuit deci să fie eliminat din codul nostru, după cum el a fost eliminat în, codul italian, în codul olandez și în alte legiuri străine. Legiuitorul nostru însă, departe de a'l elimina, l'a tradus așa cum se găsește în codul francez, și dacă dreptul de retenție se vede consacrat în materie de comodat, aceasta se datorește numai unei greșeli de tipar, căci particula *nu* figurează în manuscrisul original, care este învestit cu iscălitura domnească a lui vodă Cuza, și care se găsește în arhiva Ministerului justiției, manuscris pe care l'am consultat de mai multe ori când aveam onoarea de a fi secretarul general al acelui Minister [1]).

Ne am ocupat până acum de prima obligațiune, pe care proprietarul sau stăpânul o are către gerant.

Indeplinirea de către proprietar a oblig. contractate de gerant.

II. A doua obligație a stăpânului a cărui afaceri au fost bine administrate, consistă în îndeplinirea obligațiunelor contractate în numele său de către gerant către cei de al treile. Gerantul care contractează cu alții, în numele proprietarului, de ex., cu un architect sau un antreprenor pentru reparațiele urgente ce urmează a se face imobilului acestui din urmă, nu se obligă, în adevĕr, pe sine, ci obligă pe acest din urmă, întocmai ca și mandatarul (art. 1546). Terțiul creditor va avea deci acțiune în contra stăpânului, ear nu în contra gerantului [2]).

---

[1]) Veḍi tratatul nostru în limba franceză, p. 311, nota 1.

[2]) Baudry, II, 1337. Mourlon, II, 1666. Demolombe, XXXI, 192. Laurent, XX, 332. T. Huc, VIII, 382.—Dacă gerantul s'a obligat personal, fără a ḍice că lucra în numele altuia, cel de al treile va avea necontestat o acțiune directă și personală în contra lui. Demolombe, XXXI, 196. Laurent, XX, 332. Mourlon, II, 1666.

Casul în care terțiul a contractat direct și personal cu gerantul. Acțiunea terțiului în contra stăpânului. Controversă.

Cel de al treile care a contractat direct și personal cu gerantul, are el însă o acțiune în contra stăpânului, și ce acțiune anume? Chestiunea este controversată: După unii, cel de al treile ar avea în contra proprietarului, ca și în contra gerantului, o acțiune directă și personală (art. 1546). Marcadé, V, art. 1375, No. 2. Demante, V, 354 bis V. După alții însă, și această opinie ne se pare mult mai juridică, cel de al treile nu va avea contra proprietarului o acțiune directă și personală, ci acțiunea pe care gerantul o are contra proprietarului pentru a fi indemnisat de contractele incheiate în numele său personal (art. 991), acțiu-

Casul în care gerantul s'a obligat personal către terțiu.

III. In fine, de câte ori gerantul s'ar fi obligat *personal* către terții, ear nu în numele stăpânului, acesta este dator a'l indemnisa, adecă a'l libera de obligațiunea sa, aducênd chitanța creditorului, sau făcênd pe creditor să'l primească pe dênsul, adecă pe stăpân, ca debitor în locul gerantului (art. 991) [1].

In asemene caz, gerantul va avea o acțiune în contra stăpânului, ear cei de al treile vor avea o acțiune directă și personală contra gerantului cu care au contractat personal.

Despre ratificarea gestiunei de afaceri (art. 1546).

A ratifica, *ratum habere* (L. 9, Dig., 3, 5 și L. 60, Dig., 50, 17), insêmnează a aproba un act la care cine-va n'a luat parte [2]. Ratificarea *(ratihabitio)* este deci primirea și aprobarea de către proprietar a faptelor sevêrșite de gerant.

Mai multe legislațiuni străine prevĕd că ratificarea gestiunei de către proprietarul lucrului echivalează cu un adevarat mandat [3]: „*Ratihabitio mandato comparatur*“ [4].

Acest principiu este aplicabil și la noi, pentru că ceea ce legea dice în privința mandatarului care ar fi întrecut limitele mandatului sĕu (art. 1546), este aplicabil și la gestiunea de afaceri: „*Si quis ratum habuerit quod gestum est, obstringitur mandati actione*“ [5].

---

ne pe care cel de al treile o va exercita în numele gerantului, în baza art. 974. Mourlon, II, 1666. Laurent, XX, 332. Demolombe, XXXI, 198 urm. Larombière, V, art. 1375, No. 5. Cpr. Gr. Pĕucescu, II, 127, 128.

[1]) Cpr. Pothier, *op. cit.*, V, 228. Baudry, II, 1337. Demolombe, XXXI, 197. Laurent, XX, 332.

Art. 1167, 1190.

[2]) Cpr. art. 1096, § 2, 1546, § 2. — In art. 1167 și 1190, expresiunea *ratificare* este luată în sensul de *confirmare*, adecă de întărire a unei obligațiuni anulabile. In ambele casuri, ratificarea consistă în aprobarea unui fapt, însă în casurile art. 1096 și 1546 se aprobă faptul altuia, pe când în casurile art. 1167 și 1190 se aprobă faptul sĕu propriu prin renunțarea la acțiunea în anulare. Cpr. Pĕucescu, II, 152. Demolombe, XXXI, 205.

[3]) Cpr. art. 1892 C. spaniol din 1889; art. 474 C. federal al obligațiilor din Elveția (L. din 14 iunie 1881), etc.

[4]) L. 12, § 4, Dig., 46, 3, *De solut. et liberationibus.*

[5]) L. 60, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui.*

Ratificarea proprietarului este însă în genere lipsită de interes de câte ori gerantul se găsește în condițiunele de a putea exercita acțiunea *negotiorum gestorum*; căci, în asemene caz, și în urma ratificărei, el va avea acțiunea care se naște din gestiunea de afaceri, această acțiune remânênd ceea ce era și mai înainte ... „*Erit igitur, et post ratihabitionem, negotiorum gestorum actio*“ [1]).

Singurul efect pe care l'ar produce, în asemene caz, ratificarea ar fi ca art. 1550 de la mandat să poată fi aplicat gerantului, adecă ca dobênda legală să curgă în folosul acestuia *ipso jure* din ḑiua plăților probate, ear nu din ḑiua cererei în judecată, conform art. 1088 [2]).

Dar dacă ratificarea este aproape lipsită de efecte de câte ori gerantul are exercițiul acțiunei *negotiorum gestorum*, ea va fi utilă, din contra, de câte ori el nu o va avea, precum ar fi, de ex., în casul în care cine-va din eroare ar fi gerat afacerile altuia, crediênd că gerează pe ale sale.

Ratificarea va avea de efect, în asemene caz, schimbarea acțiunei *de in rem verso*, pe care necontestat o are gerantul (*suprà*, p. 316, 317), în acțiunea *mandati contraria* [3]).

Ratificarea, ca ori ce manifestare a consimțêmêntului, poate să fie expresă sau tacită (art. 1546) [4]). „Poate cineva, ḑice art. 1154 din codul Calimach (863 C. austriac), Ratificarea poate fi expresă sau tacită.

[1]) L. 9, *in fine*. Dig., 3, 5. Cpr. L. 6, § 9 și 10, Dig., *eod. tit.*; L. 20, § 1, Dig., 17, 1, *Mandati, vel contra*, ḑice de asemene: „*Nam mandati actio non potest competere cùm non antecesserit mandatum*“. Cpr. Larombière, V, art. 1375, No. 12. Demolombe, XXXI, 208.

[2]) Cpr. Demolombe XXXI, 209. Larombière, V, art. 1375, No. 21. Pĕucescu, II, 160, *in fine*. Cât pentru casul în care n'ar exista ratificare, am vĕḑut, cu toată controversa ce există asupra acestui punct, că dispositia excepțională a art. 1550 nu se aplică gerantului și că, în regulă generală, el nu are dreptul la dobêndă de cât din ḑiua cererei în judecată, conform art. 1088. Vedi *suprà*, p. 333 și 340.

[3]) Cpr. Demolombe, XXXI, 211. Pĕucescu, II, 161. Larombière, V, art. 1375, No. 13. T. Huc, VIII, 385.

[4]) „Considerând, ḑice Curtea de casație din Francia, că ratificarea unei obligațiuni contractate de o a treia persoană fără mandat nu este supusă vre unei anume forme; tot ce se cere este ca ea să resulte din un fapt sau din un act care să arăte o voință neîndoelnică de a aproba obligația contractată fără mandat.“ D. P., 73. 1. 413. Cpr. Demolombe, XXXI, 212. Pĕucescu, II, 154.

să arăte a sa voință nu numai prin cuvinte și semne de obște primite, *ci și prin tăcere*, cu acest fel de fapte, care luânduse în bagare de samă cu deamĕruntul toate împrejurările, nu lasă nici un cuvênt întemeiat pentru îndoială".

Capacitatea proprietarului când ratifică gestiunea.

Ratificarea fiind o manifestare a consimțĕmêntului, se înțĕlege că proprietarul sau stăpânul trebue să fie capabil de a consimți în momentul când ratifică [1]). Nu se cere însă ca și gerantul să fie capabil în acest moment, nici să consimtă, pentru că ratificarea este un act unilateral al voinței proprietarului. (Demolombe, XXXI, 213).

Aceste principii generale fiind expuse, să vedem acum care sunt efectele ratificărei stăpânului.

Efectele ratificărei între gerant și proprietar.

Și mai înainte de toate, în cât privește efectele ratificărei între părți, nu mai remâne îndoială că gerantul este presupus a fi avut de la proprietar un mandat *ut ex tunc*, adecă cu efect retroactiv încă din ḑiua începerei gestiunei... „*Dicendum est, hoc ipsum quod ratum habet, voluisse eum retro recurrere ratihabitionem*". (L. 16, § 1, Dig., 20, 1) [2]).

Efectele ratificărei în privința celor de al treile. Controversă.

Cât pentru efectul ratificărei în privința celor de al treile, chestiunea este controversată. Fostul și regretatul nostru profesor de la facultatea din Paris, Labbé, întemeiduse pe mai multe texte din dreptul roman [3]), într'o disertațiune însĕmnată, s'a încercat să dovedească că ratificarea își produce, cel puțin în regulă generală, efectele sale retroactive și în privința celor de al treile [4]).

---

[1]) Cpr. Cas. rom. S-a 1, Bulet. 1891, p. 300. Pand. fr,. *Gest. d'affaires*, 385.—Astfel, un comerciant declarat în stare de faliment n'ar putea să ratifice, în urma datei încetărei plăților, actele prin care s'ar înbunătăți posițiunea unora din creditori în detrimentul celorlalți, pentru că el nu poate consimți asemene acte (art. 720 C. com.). Cpr. Pĕucescu, II, 155. Troplong, *Mandat*, 92. Demolombe, XXXI, 225.

[2]) Vedi Demolombe, XXXI, 217. T, Huc, VIII, 385. Troplong, *Mandat*, No. 131, p. 128 și 617, p. 577. Pĕucescu, II, 158. Pand. fr., *v° cit.*, 403 urm. Cpr. L. 60, Dig., 50, 17, *De regulis juris*, etc. și L. 16, § 1, Dig., 20 1, *De pign. et hypothecis*. — Tot astfel, în casurile art. 1167 și 1190, contractul viciat își va produce efectele sale, prin ratificare, ca și cum ar fi fost valabil încă de la început. Cpr. Pĕucescu, II, 159. Vedi *infrà*, explic. acestor texte.

[3]) L. 24, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*;—L. 16, § 1, Dig., 20, 1, *De pign. et hypothecis*;— L. 56, § 1, Dig., 5, 1, *De judiciis*;—L. 25, Cod., 5, 16, *De don. inter virum et uxorem*, etc.

[4]) Labbé, *Dissert. sur les effets de la ratif. des actes d'un gérant d'affaires.*

Părerea generală este însă că ratificarea nu poate să vatăme pe cei de al treile, care ar fi dobêndit drepturi asupra lucrului în privința căruia ratificarea a avut loc [1]). Astfel, dacă gerantul a vêndut sau ipotecat [2]) un imobil al stăpânului, și apoi acesta, în necunoștința unor asemene contracte, a vêndut sau ipotecat și el acelaș imobil unei alte

[1]) Această soluție este formal admisă de legiuitor în privința confirmărei sau ratificărei unui act viciat: „Confirmarea, ratificarea sau esecuțiunea voluntară, în forma și în epoca determinată de lege, dice art. 1167, § 2, ține loc de renunțare în privința mijloacelor și excepțiunelor ce puteau fi opuse acestui act, *fără a se vatama drepturile persoanelor de al treile*". Cpr. Baudry, II, 1250. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, VIII, 199 urm. Vedi și *infrà*, explic. acestui text. Art. 1167, § 2.

[2]) Aceasta ar lăsa a se presupune că ipoteca poate fi constituită de un gerant de afaceri, ceea ce este foarte îndoelnic, pentru că ipoteca fiind un contract solemn, ea nu poate fi constituită în numele altuia, după cum prevede anume legea belgiană din 16 dechembrie 1851 (art. 76, § 2), de cât în baza unui mandat autentic. Vedi în acest sens, Cas. rom. și C. Focșani, Bulet. S-a I, anul 1881, p. 238. Bulet. 1883, p. 795; Bulet. 1885, p. 36. *Dreptul* din 1886, No. 50. Cpr. Pand. fr., *Gestion d'affaires*, 182 și autoritățile citate acolo.—Sub codul Caragea însă, un simplu mandat legalisat de o autoritate administrativă sau polițienească era suficient. (Tribun. Rêmnic-Vâlcea, I. Călinescu făcênd funcțiune de președ. *Curierul judiciar* din 1896, No. 18). Curtea din Focșani și din București au decis că mandatarul creditorului ar putea fi investit numai de un mandat legalisat, autenticitatea nefiind cerută de cât din partea debitorului (*Dreptul* din 1883, No. 34 și din 1889, No. 49. Cpr. Duranton, XIX, 357 bis. Troplong, *Hypoth.*, II, 510), soluție care ne se pare inadmisibilă, pentru că ipoteca fiind un contract solemn, toate părțile contractante, atât debitorul cât și creditorul, trebue să consimtă în forma autentică. Cpr. Cas. fr. D. P., 90. 1. 105. D. P., 87. 1. 222. Baudry, III, 1320. Thiry, IV, 504. Laurent, XXX, 447, etc. Vedi și tr. nostru în limba franceză, p. 457, nota 1.—In cât privește celelalte casuri în care se cere o procură autentică, vedi acelaș tratat, p. 90, nota 1, p. 292, nota 1, p. 461, nota 1, etc. Sunt, ce e dreptul, autori care, cu toate că recunosc necesitatea unei procuri autentice pentru constituirea unei ipoteci convenționale, totuși admit constituirea ei din partea unui gerant de afaceri (P. Pont, *Privil. et Hypoth.*, 470 și 657. Cpr. Cas. fr., D. P., 76. 1. 97); însă aceasta constitue o contradicție flagrantă, după cum cu drept cuvênt observă Demolombe (XXXI, 224). Gerantul de afaceri poate el constitui o ipotecă în numele stăpânului? Controversă.

persoane, ratificarea primei vênḍări sau primei ipoteci nu va vatama drepturile dobêndite direct de la proprietar de către al doile cumpărător sau creditor ipotecar.

Asigurarea de către gerant a unui imobil a stăpânului. Controversă.

De asemene, dacă gerantul a asigurat un imobil al stăpânului [1]), şi dacă imobilul a perit înaintea ratificărei contractului de asigurare, ratificarea gestiunei făcută de proprietar în urma sinistrului, nu va produce efect retroactiv contra companiei de asigurare [2]).

Deosebire între mandat şi gestiunea de afaceri.

Am vĕḍut în explicaţiunele de mai sus, că multe din regulele de la mandat se aplică şi la gestiunea de afaceri. Intre contractul de mandat şi quasi-contractul de gestiune de afaceri există însă mai multe deosebiri, din care vom semnala numai cele mai de căpitenie.

1° Mandatul este un contract, pe când gestiunea de afaceri este un quasi-contract ;

2° Mandatarul, care a făcut ceea ce era însărcinat a face, are drept la cheltuelele făcute de dênsul, chiar când ele n'ar fi adus nici un folos mandantelui (art. 1548), pe când gerantul de afaceri n'are drept de cât la cheltuelele utile pentru stăpân, adecă, la acele ce interesul stăpânului cerea să fie făcute (art. 991) ;

3° Mandatarul nu este obligat a termina lucrul început la moartea mandantelui de cât dacă există pericol în întârḍiere (art. 1539), pe când gerantul este obligat, cu toate că stăpânul ar fi murit înaintea sevêrşirei afacerei, să continue gestiunea până ce moştenitorul va lua direcţiunea ei (art. 988), şi aceasta chiar dacă n'ar fi pericol în întârḍiere. Legea este mai severă în privinţa gerantului, pentru că el este acela care a luat iniţiativa

---

[1]) Asigurarea făcută de un gerant de afaceri în numele proprietarului este deci validă. Demolombe, XXXI, 227. Pĕucescu, II, 156. Veḍi şi *suprà*, p. 313, nota 2. — Veḍi însă Troplong (*Mandat*, 562, 620), după care asigurarea nu s'ar putea face de cât în baza unui mandat expres sau virtual, sau în baza unei ratificări, dacă n'a existat mandat.

[2]) Veḍi în acest din urmă sens, T. Huc, VIII, 385. Demolombe, XXXI, 218 urm. Larombière, V, art. 1375, No. 13. Pĕucescu, II, 164 urm. Troplong, *Mandat*, 620. Cpr. Cas. fr., D. P., 76. 1. 97 şi nota lui E. Garsonnet, astăzi decan al facultăţei juridice din Paris.

gestiunei, pe când mandatarul n'a făcut de cât să asculte de rugămintea mandantelui.

4° De câte ori mai multe persoane au numit un mandatar pentru o afacere comună, fie care din ele respunde solidar de toate efectele mandatului (art. 1551). Această dispoziţie, ca şi acea a art. 1003 fiind derogatorie la dreptul comun, nu se aplică la casul în care o gestiune ar fi fost intreprinsă pentru o afacere comună mai multor persoane. In asemene caz, fie-care stăpân va fi obligat către gerant numai pentru partea sa, după cum fie-care gerant va respunde numai de gestiunea sa. (Veḑi *suprà*, p. 329).

5° Mandantele trebue să plătească mandatarului dobênda sumelor anticipate, socotită din ḑiua plăţilor probate (art. 1550), pe când dobênda sumelor cheltuite de gerant nu se va datori de stăpân, cel puţin după părerea noastră, de cât din ḑiua cererei în judecată, conform dreptului comun (art. 1088). Veḑi *suprà*, p. 333 şi 340.

6° Dovada mandatului se face după dreptul comun (art. 1533)[1]), pe când gestiunea de afaceri se va putea proba prin marturi şi presumpţiuni, de câte ori reclamantul a fost în imposibilitate de a'şi procura o dovadă scrisă (art. 1198)[2]).

7° In genere, responsabilitatea gerantului este mai mare de cât acea a mandatarului, pentru că, de câte ori gerantul s'a amestecat în trebile altuia, fără nici o necesitate sau competinţă specială, el va respunde de ori ce greşală sau negligenţă ce ar fi comis un bun părinte de familie (art. 989, 1080, § 1)[3]), pe când mandatarul nesalariat respunde numai de *culpa levis in concreto* (art. 1540,

---

[1]) Veḑi *suprà*, p. 319 *ad*, *notam*,

[2]) Laurent, XIX, 549 şi XX, 313. T. Huc, VIII, 377. Demolombe, XXX, 15, 152; XXXI, No. 57, p. 57; No. 159 şi 239. Larombière, V, art. 1348, No. 9. Duranton, XIII, 356. Massé-Vergé, IV, § 622, p. 7, nota 10, *in fine*. Troplong, *Mandat*, 147. Demante, V, 322 bis I. Péucescu, II, 121. Pand. fr., t. IV, *Gestion d'affaires*, 290 urm., 345. Cpr. Cas. fr. şi C. Bordeaux, D. P., 45. 1. 186 şi D. P., 54. 2. 113. D. P., 57. 5. 287, No. 19. Veḑi şi *suprà*, p. 331, nota 4.

[3]) Veḑi *suprà*, p. 328.—Dacă însă, fără interveniţia gerantului, afacerea s'ar fi putut compromite, el respunde numai de dol (art. 990). Veḑi *suprà*, p. 327 urm.

§ 2), ear acel salariat, de *culpa levis in abstracto* (art. 1540, § 1) [1]). Asupra acestui punct nu există controversă.

8° Gestiunea de afaceri este *prin esența sa* gratuită, după cum prevede anume art. 1394 din C. olandez, ceea ce însemnează că gerantul nu va avea nici într'un caz drept la un onorariu [2]), pe când mandatul este gratuit numai *prin natura sa* (art. 1534 C. C., 374 C. com.); de unde și consecința că un advocat, un arhitect și, în genere, toți acei a căror profesiune consistă în a se însărcina cu afacerile altuia, nu vor lucra în mod gratuit de cât în caz de a se fi stipulat gratuitatea, ear în caz contrar, vor avea drept la un onorariu, carele, în lipsă de convenție, se va hotărî de justiție (art. 386 C. com.) [3]), soluțiune inaplicabilă la gestiunea de afaceri.

In afară de aceste deosebiri, gestiunea de afaceri face să se nască între gerant și stăpânul afacerei, raporturi de natura acelora care există între mandatar și mandante.

Despre acțiunea de in rem verso [4]).—Deosebire între această acțiune și acțiunea negotiorum gestorum.

Dreptul roman.

La Romani, acțiunea *de in rem verso* se dădea contra persoanelor care trăsese un folos personal din actele făcute de acei ce se aflau sub puterea lor. Astfel, de câte ori un sclav sau un fiu de familie trata cu o a treia persoană, fără voința stăpânului sau tatălui *(sine voluntate domini vel patris)*, și contractul aducea un folos personal

---

[1]) Laurent, XVI, 224, 225 și XXVII, 475. Vedi și *suprà*, p. 326, 327 urm.

[2]) Vedi *suprà*, p. 335, text și nota 1, unde se arată controversa.

[3]) Vedi *suprà*, p. 158, nota 5, și la autoritățile citate acolo, *adde*, Demolombe, XXXI, 174. Paul Pont, *Petits contrats*, VIII, 884. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 218. Pëucescu, II, 135, etc. In puterea acestor principii, Curtea noastră supremă, curmând o chestiune foarte controvesată, și anume acea de a se ști dacă petitorii sau starostii *(proxeneta)* sunt în drept de a cere o resplată pentru ostenelele lor, a decis că, în lipsa unei anume stipulațiuni de gratuitate, justiția apreciază suma care le se cuvine. Vedi considerentele acestei însemnate decisiuni reproduse *suprà*, p. 143, *ad notam*.

[4]) *Versio in rem* însemnează folosul adus lucrului, adecă patrimoniului; ear acțiunea *de in rem verso* este acea relativă la folosul adus lucrului sau patrimonului. Cpr. Boissonade, *op. cit.*, II, p. 249, nota c.

stăpânului sau părintelui de familie, de atâte ori pretorul, întemeinduse pe echitate, dădea celui de al treile o acțiune contra acestor din urmă, ca și cum s'ar fi contractat cu dênsul, *quasi cum ipsis potius contractum videatur* (L. 1, Pr., Dig, 15, 3), până la concurența folosului adus patrimoniului lor [1]), *quatenùs locupletiori facti sunt.*

Dreptul actual.

Acțiunea *de in rem verso* nu mai are acest înțeles în dreptul modern, căci nu mai e vorba astăzi de obligațiuni contractate de o persoană aflătoare sub puterea alteia, ci pur și simplu de micșorarea patrimoniului unuia în detrimentul altuia și de restituirea folosului realisat fără nici o causă legitimă [2]).

Legiuitorul actual nu vorbește nicăiri în termeni expreși de acțiunea *de in rem verso*, însă codul cuprinde mai multe aplicațiuni a principiului că nimene nu se poate îmbogăți în detrimentul altuia [3]), ceea ce dovedește că acțiunea *de in rem verso* există și astăzi [4]).

Această acțiune, pe care unii pe nedrept o consideră ca o acțiune auxiliară a acțiunei *negotiorum gestorum* [5]), se întemeiează deci pe principiul de drept vecinic și nestrămutat că nimene nu poate să se înavuțească în detrimentul altuia [6]), și ca atare, ea trebue să se acorde de jus-

---

[1]) Cpr. Gaïus, IV, 73 și Instit. Justin. 4, 7, *Quod cum eo, qui in aliena potestate est, negotium gestum esse dicetur*, § 4. Vedi și Dig., 15, 3, *De in rem verso.*

[2]) Este de observat că această acțiune nu isvorește din contract, quasi-contract, delict sau quasi-delict, ci din principiul de echitate că nimene nu se poate înavuți în detrimentul altuia. Cpr. Aubry et Rau, VI, § 578, p. 246. Vedi, în privința acțiunei *de in rem verso*, în dreptul actual, Laurent, XX, 333 urm. Demolombe, XXXI, 48, 49. Molitor, II, 777. Mourlon, II, 1668. Baudry, II, 1339 bis. Larombière, V, art. 1375, No. 14 urm. Fuzier-Herman, C. civ., art. 1375, No. 62 urm. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, VI, 29 urm. Pëucescu, II, 138 urm. Cpr. Cas. fr., D. P., 92. 1. 596. Trib. Darmstadt și C. București, D. P., 97. 2. 332 și *Curierul judiciar* din 1897, No. 32.

[3]) Vedi, de ex: art. 484, 493, 494, 508, 509, 533, 766, 991, 993, § 2 (vedi *infrà*, p. 367), 997, 1098, 1164, 1377, 1522, 1598 C. C; art. 109 C. com., etc.

[4]) Vedi autorii citați, *suprà*, în nota 2.

[5]) Vedi Demolombe, XXXI, 49. Cpr. Laurent, XX, 337.

[6]) „*Jure naturæ æquum est neminem cum alterius detrimento et injuria fieri locupletiorem*". L. 206, Dig., 50. 17 și L. 14, Dig., 12, 6, *De condictione indebiti.*

tiție de câte ori acela a cărui patrimoniu a fost micșorat nu are altă acțiune pentru a se despăgubi de la acela a cărui patrimoniu a fost înbogățit: „Considerând, dice Curtea de casație din Francia, că acțiunea *de in rem verso* derivând din principiul de echitate care oprește de a se înavuți în detrimentul altuia, și nefiind reglementată prin nici un text din legile noastre, exercițiul ei nu este supus nici unei condițiuni determinate; că este de ajuns, pentru ca ea să fie admisibilă, ca reclamantul să susție și să ofere de a stabili existența unui folos ce prin un sacrificiŭ sau un fapt personal al sĕu ar fi adus aceluia contra căruia reclamă ..., etc.“ [1]).

Echitata firească, dreptul natural, eată deci baza acțiunei *de in rem verso* [2]).

Acțiunea *de in rem verso* fiind o acțiune în restituire, nu poate să aibă de obiect de cât paguba suferită. Pe de altă parte, ea nu se dă de cât în măsura înavuțirei aceluia în contra căruia ea se exercită, căci echitatea este satisfăcută îndată ce acest din urmă restitue suma cu care el s'a înavuțit, *quatenùs locupletior factus est.*

Pentru a se decide dacă cine-va s'a înavuțit sau nu pe nedrept, se va avea în vedere momentul în care acțiunea este introdusă; de unde resultă că dacă, în acest mo-

---

[1]) Vedi D. P. 92. 1. 596 și D. P., 97. 2. 332. Cpr. Baudry, II, 1339 bis. Aubry et Rau, VI, § 578, p. 246, 247. Pĕucescu, II, 144 urm., care combate foarte bine teoria lui Demolombe și a lui Laurent.—Camera reclamațiilor a Curței de casație din Francia a pus în principiu că acțiunea *de in rem verso* nu poate fi admisă de câte ori nu există nici contract nici quasi-contract, nici macar un fapt de natură a produce între părți o legătură oare-care de drept. D. P., 89. 1. 393.

Art. 9 și 10 C. Calimach.

[2]) Art. 9 din codul Calimach (7 C. austriac) pune în principiu că, la caz de tăcere a legei, judecătorii pot să aplice un text la casurile neprevĕdute când există analogie, pentru că este cu neputință ca legea să prevadă toate casurile, *quia non possunt omnes articuli singillatim aut legibus, aut senatusconsultis comprehendi* (L. 12, Dig., 1, 3, *De legibus*); și apoi, prin art. 10 (7 *in fine*, C. austriac), se permite judecătorului de a recurge la dreptul natural: „De vor lipsi și mijloacele aceste ce prin paragraful de sus s'au arătat, atunce se cercetează pricina cu cerșută scumpătate și luare aminte întru toate împrejurările, și *apoi se hotărește după principiile dreptului firesc*“. Ei bine, acțiunea *de in rem verso* se întemeiază tocmai pe principiile dreptului firesc sau natural.

ment, înavuțirea care ar fi existat înainte, ar fi încetat de a mai avea ființă prin caz fortuit, acțiunea *de in rem verso* nu va fi primită.

Deosebeșt. între acțiunea de in rem verso și acțiunea negotiorum gestorum.

Din acest punct de vedere, acțiunea *de in rem verso* se deosebește deci de acțiunea *negotiorum gestorum*, prin aceea că îndată ce gestiunea a fost *ab initio* utilă, gerantul are drept la toate cheltuelele făcute de dênsul, chiar dacă aceastâ utilitate ar fi dispărut în urmă (art. 991). Vedi *suprà*, p. 336, 337.

O altă deosebire care există între aceste două acțiuni, este următoarea: Acțiunea *negotiorum gestorum* presupune o gestiune utilă încă de la început, pe când acțiunea *de in rem verso* poate să aibă loc independent de ori ce amestec în trebile altuia.

In fine, cheltuelele făcute de acela căruia aparține acțiunea *de in rem verso* nu produc nici o dată dobêndă de drept, pe când, în cât privește cheltuelele făcute de gerant, chestiunea este controversată, din causă că unii aplică și la gestiunea de afaceri dispositia excepțională a art. 1550 de la mandat[1]).

In cât privește casurile în care acțiunea *de in rem verso* există în materie de gestiune de afaceri, vedi *suprà*, p. 308, 309, 316, 317, 321, 323 urm., etc.

Dificultățile la care gestiunea de afaceri poate să deie loc în dreptul internațional.

Se poate întâmpla ca quasi-contractul de gestiune de afaceri să se fi format și să fie menit a'și produce efectele sale în altă țară de cât în acea la care aparțin părțile; și în asemene caz, naște întrebarea: care este legea după care se vor aprecia condițiile intrenseci de validitate și efectele acestui quasi-contract?

Capacitatea gerantului. Statut personal.

Intâi și'ntâi, în cât privește capacitatea gerantului, ea va fi cârmuită în principiu de legea sa personală, care va decide dacă el era capabil de a se obliga, dacă, fiind

[1]) Vedi *suprà*, p. 333, 340 și 349. Cpr. asupra deosebirelor ce există între aceste două acțiuni, Baudry, II, 1339 bis, *in fine*. Demolombe, XXXI, 48. Laurent, XX, 340. Mourlon, II, 1668. Aubry et Rau, VI, § 578, p. 247. Larombière, V, art. 1375, No. 15.

vorba de o femee măritată, ea avea sau nu nevoe de autorisarea barbatului, etc.

Este, în adevĕr, aproape generalmente admis, de și chestiunea este controversată, și de și art. 2 din codul civil nu se ocupă de cât de Românii aflători în străinătate, că străinii ce se găsesc pe teritoriul nostru, sunt supuși în cât privește capacitatea lor, legilor națiunei lor respective, aceasta fiind o reciprocitate logică intemeiată pe dreptul internațional: „Starea și capacitatea unei persoane, ḑice o resoluțiune votată de institutul de drept internațional la Oxford, în anul 1880, sunt cârmuite de legile la care ea aparține prin naționalitatea sa“ [1]).

---

[1]) Veḑi Asser et Rivier, *op. cit.* mai la vale, p. 53, *ad notam.* Veḑi și t. I a lucrărei noastre, partea I, p. 79, text și nota 1, și la autoritățile citate acolo, *adde*, A. G. Heffter (profesor la universitatea din Berlin), *Das europaeische Völkerrecht der Gegenwart*, § 38, p. 78 a traducerei I. Bergson. Mommsen, *Archiv für civilistische Praxis*, tom. 61, pag. 152 urm. Bar, *Rechts encyclopédie* (a lui Holtzendorff), p. 686 urm. Mancini, *Della nazionalità come fondamento del diritto delle genti* (1851). Esperson, *Il principio di nazionalità applicato alle relazioni civili internazionali* (Pavia, 1868). P. Fiore, *Diritto internazionale privato* și *Delle aggregazioni legitime secondo il diritto internazionale. Esame critico del principio di nazionalità* (Turino, 1879). Asser et Rivier, *Schets van het internationaal Privatregt*, p. 45 urm. a traducerei G. E. Schina. Laurent, *Dr. international*, II, 45 urm. E. Acollas, *Manuel de Dr. civil*, III, p. 950. N. Basilesco, *Du conflit des lois en matière de successions* (thesă p. doctorat, Paris, 1884). Pand. fr., t. III, v° *Adoption*, 725 urm și t. IV, v° *Gestion d'affaires*, 433 urm. Despagnet, *Pr. de droit international*, 298. Vincent et Pénaud, *Dictionn. de dr. intern. privé*, v° *État et Capacité*, 12. Louis Durand, *Droit internat.* (Paris, 1884), p. 235 urm., § 119 urm. A. Weiss, *Tr. élém. de dr. internat. privé* (Paris, 1890), p. 273 urm. etc. etc. Acest din urmă autor arată foarte bine cele trei sisteme, care s'au propus în această privință, pe care le am aratat și noi în t. 1, p. 78 urm.

Drept străin. Aceiaș controversă care s'a produs în Francia, există și în alte țări, de ex: în Rusia, în Olanda, în Austria, etc. Veḑi t. I a lucrărei noastre, p. 78, nota 1. Sunt însă legislațiuni care curmă controversa în sensul personalității statutului. Veḑi de ex. art. 6 și 8 C. italian (disp. preliminare). Art. 10 din legea federală de la 22 iunie 1881, asupra capacității civile, prevede de asemene că „capacitatea civilă a străinilor se determină de legea țărei căreia ei aparțin. Cu toate aceste, străinul care ar avea capacitatea

Legile de statut personal urmăresc deci pe străin în România, cu restricțiunea însă ca ele să nu fie contrare legilor de ordine publică și bunelor moravuri ale țărei noastre [1]).

---

civilă după legea elvețiană, se obligă în mod valid prin angajamentele ce el ar contracta în Svițera, chiar dacă n'ar avea această capacitate după legea țărei sale". Art. 822 din codul obligațiilor de la 14 iunie 1881 mai repetă încă o dată aceiaș dispositiune în privința capacității de a se obliga prin poliță sau cambie *(Wechsel, cambiale)*, dispositie care există și în § 84 al legei generale germane asupra cambiilor *(Allgemeine deutsche Wechsel-Ordnung)*,, etc. Vedi și textele din legea germană pentru aplicarea noului cod civil din 18 aug. 1896, citate *infrà*, în nota următoare. Pentru mai multe detalii, a se vedea lucrarea noastră, t. 1, *loco suprà cit.*

[1]) Cpr. Tribun. Covurlui, 1 mai 1897 (G. V. Buzdugan făcênd funcțiunea de președ.). *Curierul judiciar* din 1897, No. 23. Cpr. Asser et Rivier, *op. cit.*, 25, p. 58 a trad. Schina și art. 12 din codul italian (disp. prelim.). Vedi autoritățile citate în t. I a lucrărei noastre, p. 79, nota 2 și Laurent, *Dr. international*, II, 52 și 185 urm.—Art. 21 din legea germană pentru introducerea noului cod civil, promulgată la 18 aug. 1896, prevede anume că o lege străină nu este aplicabilă în Germania întru cât aplicarea ei ar fi contrară bunelor moravuri sau scopului urmărit de o lege germană. „Nici într'un caz, dice resoluția votată de institutul de drept internațional din Oxford, în anul 1880, legile unui Stat nu vor putea dobêndi recunoaștere și efecte pe teritoriul unui alt Stat, dacă sunt în opositie cu dreptul public sau cu ordinea publică". V. Asser et Rivier, *op. cit.*, p. 59, *ad notam*. Astfel, de și codul austriac permite cercetarea paternității (art. 163), totuși un austriac n'ar putea să dovedească paternitatea naturală în România, pentru că legiuitorul nostru, ca și acel francez, oprește cercetarea paternității din considerațiuni de ordine publică (art. 307). C. din București și Cas. rom., afacere în care am luat noi însine parte ca advocat, dimpreună cu alți distinși colegi ai baroului bucureștean, precum D.D. B. M. Missir, T. Maiorescu, Tache Giani, M. Korne, Protopopescu Pache, etc. Vedi *Dreptul* din 1893, No. 11 și din 1894, No. 4. *Idem. Curierul judiciar* din 1893, No. 40 și din 1894, No. 2. Cpr. și C. Paris. D. P., 67. 2. 41. Vedi și autoritățile citate în t. I a lucrărei noastre, partea II, p. 314, nota 2.—*Contrà*. Laurent, *Dr. internat.*, V, 263.

Tot pentru aceleași motive, trebue să decidem că nu s'ar putea aduce la îndeplinire în țara noastră o hotărîre

Curtea din Galați a mai admis încă o excepție, punênd în principiu că, de și legile relative la capacitate urmăresc pe străini ori unde s'ar afla, această regulă nu poate însă fi invocată de străini, de câte ori ei aflânduse în țară străină, contractează cu un pământean, fără a'și arata starea lor civilă, inducênd astfel în eroare asupra capacității lor pe ceealaltă parte contractantă, care fiind în țara sa, nu este ținută a cunoaște de cât legile țărei sale [1]).

Părerea lui Merlin și a lui Savigny [2]), admisă altă dată în dreptul vechiŭ francez, admisă și astăzi în unele legislațiuni străine, de exemplu, în Anglia, în America de nord, în Germania [3]), cel puțin până la aplicarea noului

---

străină care ar admite constrêngerea corporală contra debitorului (cpr. L. constr. corporale din 12 sept. 1864 neabrogată, însă căduță în desuetudine) sau indisolubilitatea căsătoriei în privința unui român, ori care ar consacra poligamia, etc. Vedi tr. nostru în limba franceză, p. 380.

Dreptul rusesc

Și fiind că vorbim de poligamie, vom menciona că, în Rusia, un musulman ar putea să aibă mai multe femei legitime, cu toate că legea rusească nu admite poligamia. Vedi I. S. Berdnikov, prof. la facultatea din Kazan, *Curs de drept bisericesc*, p. 186 a traducerei S. Bălănescu, episcopul Hușilor (București, 1892).

[1]) C. Galați (30 mai 1897, El. G. Economu președ.) *Curierul judiciar* din 27 iulie 1897, No. 27.

[2]) Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, VIII, §§ 359, 362. Merlin, Répert. v° *Autoris. maritale*, § 100; v° *Effet rétroactif*, § 3, No. 2; v° *Majorité*, § 4, etc. Pe lângă acești autori se mai pot adaoga mulți alții, care sunt de aceiaș, părere. Vedi, de exemplu: Pothier, *Coutume d'Orléans*, ch. 1, art. 1, No. 13; Story, Warthon, Huber, Voët, Hertius, Boullenois, Lauterbach, Glück, etc., etc.

Codul german.

[3]) Comisiunea însărcinată cu elaborarea noului cod german, formulase în un apendice mai multe dispositiuni, asupra conflictului legilor, însă aceste dispositiuni, n'au fost incorporate proiectului. Cpr. A. Weiss, *op. cit.*, p. 309, nota 5 și comunicația făcută de profesorul C. Bufnoir la societatea de legisl. comparată. V. Bulet. acestei societăți, anul 1889, p. 148.—Art. 7 din legea de la 1896, prin care se introduce noul cod civil în toată Germania, prevede însă că capacitatea de a contracta a unei persoane se judecă după legile Statului la care aparține acea persoană. *(Die Geschäftsfähigkeit einer Person wird nach den Gesetzen des Staates beurtheilt, dem die Person angehört)*; ear art. 14 din aceiaș lege prevede că relațiile juridice personale ale soților germani între ei, se judecă după legea germană, chiar dacă

Cod civil, a cărui dată este fixată la 1 ianuar 1900, prin legea din 18 aug. 1896, în Austria [1]), etc., după care capacitatea și starea civilă a persoanelor ar atârna de legea

---

soții își au domiciliul în străinătate. „*Die persönlichen Rechtsbetziehungen deutscher Ehegatten zu einander werden nach den deutschen Gesetzen beurtheilt, auch wenn die Ehegatten ihren Wohnsitz im Auslande haben*“.

Statutul moștenirelor.

In fine, nu trebue să uităm art. 25 din aceiaș lege, care curmă într'un mod fericit controversa ce există în privința moștenirelor, declarând, fără a distinge între mobile și imobile, că „succesiunea străinului domiciliat în momentul morței sale, în Germania, se regulează după legile Statului căruia el aparținea în acel moment“. „*Ein Ausländer, der zu Zeit seines Todes seinen Wohnsitz im Inlande hatte, wird nach den Gesetzen des Staates beerbt, dem er zur Zeit seines Todes angehörte*“. Acest text nu face, de altmintrelea, de cât să consacre doctrina admisă de art. 8 din codul italian (disp. preliminare) și sprijinită de autori. Vedi, între alții, Mittermaier, *Deutches Recht*, § 32; Wächter, Schäffner, Helfeld, Glück, Puffendorf, Mühlenbruch, Göschen, etc.; și pe lângă acești autori trebue să adăogăm Savigny (*op. cit.*, § 375 urm.), Arntz (I. 72), E. Dubois, Antoine, Louis Renault, A. Weiss, Laurent, Louis Durand, N. Basilesco, etc. Vedi t. I a lucrărei noastre, p. 67 urm. și tratatul nostru în limba franceză, p. 213 urm.

Dreptul nostru.

La noi, în lipsa unui atare text, și față cu art. 2 din C. C., s'a decis cu drept cuvênt că moștenirea mobiliară a străinului se regulează după legile și de cătră autoritățile sale respective, pe când acea imobiliară, se regulează după legile române, încât vor exista atâtea moșteniri câte teritorii vor fi în care se găsesc imobile de ale defunctului, conform vechei regule: *Quot sunt bona diversis territoriis obnoxia, totidem patrimonia intelliguntur*. Cpr. C. București, *Curierul judiciar* din 1893, No. 40 și *Dreptul* din 1892, No. 76.

Codul austriac.

Acest sistem nelogic este admis și în Austria, prin art. 300 din codul civil, reprodus în art. 396 din codul Calimach, care consacră teoria statutelor cu vechia sa rigoare. Este însă de observat că acest cod nu înpinge realismul statutului așa de departe ca alte legislațiuni (v. de ex. Codul Maximilian al Bavariei din 1756, § 17, partea 3, capit 2, care supune legei situațiunei nu numai imobilele, dar și mobilele defunctului), de oare ce, capacitatea de a moșteni se regulează, în Austria, după statutul personal acelui chiemat la moștenire. Acesta este un pas timid afară din tradiție, dice Laurent (*Droit internat.*, II, 127). Cpr. t. I a lucrărei noastre, p. 68 și tratatul nostru în limba franceză, p. 215.

Controversă în codul austriac.

[1]) Cpr. art. 4 și 34 din codul austriac. Aceste dispoziții aplică austriacului pretutindene legea austriacă (art. 4), ear

domiciliului lor, este părăsită și nu mai poate fi admisă astăzi de cât în privința acelor persoane care nu au nici o naționalitate și sunt străine peste tot locul, după cum sunt, la noi, Ovreii pământeni [1]), sau persoanele care ar avea două naționalități de odată, ceea ce am văḑut că este cu putință [2]).

Oblig. proprietarului.

Am văḑut că, după principiile dreptului internațional, capacitatea gerantului este cârmuită de legea sa națională. In cât privește pe proprietar sau stăpân, a cărui afaceri au fost bine administrate, el va fi în tot-deauna obligat către gerant, ori care ar fi naționalitatea și legea sa personală, pentru că altfel el s'ar îmbogăți în detrimentul acestui din urmă.

Efectele gestiunei de afaceri.

In cât privește efectele gestiunei de afaceri în raporturile internaționale, se vor aplica în genere regulele de la mandat.

---

străinului, legea domiciliului, sau acea a locului lui de naștere, dacă nu are domiciliu real (art. 34). Chestiunea ar părea deci să fie definitiv curmată prin textele de mai sus; ei bine, cu toate acestea, ea este controversată, căci, pe când Unger *(System des österreichischen allgemeinen Privatrechts*, I, p. 163 urm.) aplică aceste texte în mod riguros, ḑicênd că legiuitorul a stabilit o deosebire de principii între situațiunea străinului din Austria și acea a Austriacului din străinătate; Zeiller *(Commentar über das allg. bürg. Gesetzbuch*, I, p. 45) Stubenrauch *(Commentar zum österreichischen allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuche*, ediția Schuster, Schreiber und Kalus din 1897), Vesque von Püttlingen *(Handbuch des in Osterreich-Ungarn geltenden internazionalen Privatrechts*, p. 57), Winiwarter și alții, susțin că și străinul trebue să fie cârmuit în Austria de legea sa națională, ear nu de acea a domiciliului sĕu. Cpr. asupra acestei însĕmnate controverse din codul austriac, Asser et Rivier (trad. Schina), p. 57, nota 3. A. Weiss, *op. cit.*, p. 312, text și notele 1, 2. Pand. fr., *Adoption*, 728.

[1]) Cpr. Pand. fr., *Adoption*, 729. Laurent, I, 87. C. Bruxelles, 29 dechembrie, 1877, *Journ. de dr. internat. privé*, anul 1881, p. 102, Veḑi și t. I a lucrărei noastre, p. 77. „Când o persoană nu aparține nici unui Stat, ḑice art. 29 din legea germană sus-citată, de la 18 aug. 1896, raporturile sale juridice se judecă după legile Statului căruia acea persoană a aparținut în ultimul loc, și dacă ea n'a aparținut nici unui Stat, după legile țărei în care ea își are sau a avut domiciliul ori reședința". Tot în acest sens se exprimă și resoluția institutului de drept internațional de la Oxford. Veḑi Asser et Rivier, *op. cit.*, p. 53, *ad notam*.

[2]) Veḑi t. I, partea I, a lucr. noastre, p. 77 și p. 138, nota 2.

Dacă ambele părți, adecă atât gerantul cât și proprietarul, aparțin aceleiaș naționalități, se va aplica, fără nici o dificultate, legea comună ambelor părți, pe care ele sunt presupuse a o cunoaște și la care s'au referit cu bun samă [1]). Casul în care ambele părți aparțin aceleiaș naționalități.

Dacă părțile aparțin la două naționalități deosebite, ne mai fiind nici o rațiune de a se aplica o lege cu preferință celeilalte, tot prin analogia regulelor de la mandat, se va aplica legea locului în care quasi-contractul s'a format, adecă unde afacerea a fost gerată [2]). Casul în care părțile aparțin la două naționalități deosebite.

S'ar putea însă aplica, dacă aceasta a fost voința părților, legea locului unde quasi-contractul urmează a fi executat [3]).

In cât privește prescripția obligațiilor care se nasc din quasi-contractul de gestiune de afaceri, vedi *suprà*, p. 323. Prescripție.

Chestiunea competinței tribunalelor române, în privința străinilor, în materie de quasi-contracte, singura care ne a mai remas de discutat, poate să deie loc la oare-care dificultăți. Astfel, se poate cine-va întreba: 1° dacă Românul, creditor a unui străin, în baza unui quasi-contract, poate sau nu să invoace contra acestui din urmă beneficiul Competința trib. române în materie de gestiune de afacere. Art. 13, 14 C. C.

---

[1]) Cpr. Pand. fr., *Gestion d'affaires*, 443. Despagnet, *op. cit*, p. 435. Laurent, *Dr. internat.*, VIII, 4 și *Avant-projet de révision*, I, p. 110. A. Weiss, *op. cit.*, p. 646. „Quasi-contractele sunt cârmuite de legea personală a părților, dacă ele au aceiaș naționalitate, și de legea locului în care quasi-contractul s'a format, dacă ele aparțin la națiuni deosebite", dice art. 17 din Ante-proiectul de revisuire a lui Laurent. Cpr. art. 9, *in fine*, C. italian (disp. preliminare).

[2]) Vedi Laurent, *Dr. internat.*, VIII, 4, p. 10 și *Avant-projet de révision*, I, p. 111, No. 2, *in fine*, Pand. fr. *Gest. d'affaires*, 448. Despagnet, *op. cit.*, p., 435. A. Weiss, *op. cit*, p. 646. Cpr. T. Huc, VIII, 464.

Ce trebue să decidem în caz când o corabie ar fi fost salvată pe mare *(quasi-contrat de sauvetage)?* Suma cuvenită vasului care a venit în ajutor se va determina după legea locului *(lex loci)* unde faptul s'a produs, ori care ar fi naționalitatea vaselor care s'ar găsi în contestațiune, dacă faptul s'a produs în apele teritoriale a unui Stat oare-care. Dacă faptul s'a produs pe mare *(en pleine mer)*, se va aplica legea națională a vasului *sauveteur*, fără a se ține samă de naționalitatea vasului salvat. T. Huc, VIII, 464. Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, VI, 1077 urm. Quasi-contract de salvare.

[3]) Cpr. Pand. fr., *v° cit.*, 450. A. Weiss, *op.* și *loco suprà cit.*

competinței excepționale stabilite de art. 13 din C. C., după care străinul, chiar când n'ar avea reședința în România, poate fi tras în judecată înaintea tribunalelor române pentru îndeplinirea obligațiilor *contractate* de dênsul în România, sau în țară străină, cu un Român ; și 2⁰ dacă străinul, creditor a unui Român, în baza unui quasi-contract, poate să tragă pe acest din urmă în judecată înaintea tribunalelor române, conform art. 14 din acelaș cod.

Art. 13. C. C. Controversă. In cât privește prima ipoteză, adecă acea în care un Român ar fi creditorul unui străin, în baza unui quasi-contract, nu mai încape îndoeală, cu toată controversa ce s'a rădicat asupra acestui punct, că străinul va putea fi tras înaintea tribunalelor române, pentru că, de și art. 13 vorbește de obligațiuni care isvoresc din contracte, aceiaș regulă trebue să se aplice și în casurile în care obligația străinului a luat naștere din un quasi-contract, delict sau quasi-delict, întru cât obligațiile nu isvoresc numai din contracte, ci și din quasi-contracte, delicte și quasi-delicte, etc. [1]), și întru-cât motivele care au făcut pe legiuitor să deroage în favoarea Românului la regula *actor sequitur forum rei* inscrisă în art. 58 Pr. civ., sunt aceleași și în un caz și în altul ; adecă ca creanța ce un Român ar avea în contra unui străin să nu devie ilusorie [2]), ceea ce s'ar fi întâmplat mai în tot-deauna dacă Românul ar fi trebuit să reclame pe străin, conform dreptului comun, la tribunalul domiciliului sĕu din străinătate. Legea neputênd să prevadă toate casurile [3]) vorbește *de eo qaod plerumque fit*, adecă de contracte, pentru că ele sunt isvorul principal al obligațiilor, dar nu înțelege prin aceasta a exclude celelalte sorginte ale obligațiunelor. „Consi-

---

[1]) Vedi *suprà*, p. 7 și 304. „*Obligationes enim ex contractu sunt, aut quasi ex contractu, aut ex maleficio, aut quasi ex maleficio*“. (Instit., III, 13, § 2). Vedi și Gaïus, Instit., III, § 88.

[2]) Este însă de observat că dispositia excepțională a art. 13 este criticată de autori. Vĕdi Laurent, I, 436. Garsonnet, *Pr. civ.*, I, § 175, *ab initio*. A. Weiss, *op. cit.*, p. 729 urm.

Art. 12 C. Calimach. [3]) „Codul de legi nu este cu putință, dice art. 12 din codul Calimach, să cuprindă toate pricinele, ci cuprinde numai pe acele ce mai adese-ori se întâmplă“. „*Neque leges, neque senatusconsulta ita scribi possunt, ut omnes casus, qui quandoque inciderint, comprehendantur : sed sufficit et ea, quæ plerumque accidunt, contineri*“. L. 10, Dig., 1, 3, *De legibus*, etc.

derând, ḑice cu drept cuvênt Curtea din Focșani, că, în cât privește argumentul că art. 13 din codul civil prevede numai obligațiuni născute din un contract, ear nu și obligațiuni născute din un quasi-contract sau quasi-delict, acest argument este nefundat, pentru motivul că art. 13 nefăcênd o distincțiune restrictivă, ci enunțând într'un mod generic cuvintele „obligațiuni contractate“, nimic nu autorisă a se restrênge aplicațiunea acestui articol numai la obligațiunele născute din contract, de oare ce este recunoscut în principiu, că obligațiunele se nasc și din quasi-contracte, delicte și quasi-delicte, și pentru aceste nu se vede că legiuitorul să fi stabilit altfel ...“ [1]).

Art. 14 C. C. Controversă.

In cât privește a doua ipoteză, adecă acea în care un străin ar fi creditorul unui Român, în baza unui quasi-contract, vom decide de asemene, prin o justă reciprocitate, că Românul fie de origină, fie inpământenit [2]), va pu-

[1]) Vedi *Dreptul* din 1881, No., 6. Cpr. Cas. fr. și C. Caen. D. P., 72. 1. 293. D. P., 84. 2. 13. Mai vedi incă D. P., 48 1, consid. de la p. 133. D. P., 66. 1. 21. D. P., 58. 2. 13. D. P., 64. 2. 102. Trib. Paris, 27 mai 1896. *Pand. Période.*, 97. 5. 35. Garsonnet, *Pr. civ.*, I, § 175, p. 726, nota 7. Répert. Dalloz, *Dr. civil*, 263. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 459. A. Weiss, *op. cit.*, p. 744 urm. Massé, *Dr. comm.*, I, 686. Gerbaut, *De la compét. des trib. fr. à l'égard des étrangers en matière civile et comm.*, Nancy, 1882, p. 240 urm. Fœlix-Demangeat, *Dr. internat.*, I, 175, p. 359. Louis Durand, *op. cit.*, p. 448 urm. Aubry et Rau, VIII, § 748 bis, p. 137, text și nota 5. Demolombe, I, 250. Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v° *Compét. en mat. civile*, 86, p. 239. Bioche, *Dictionn. de procéd. civ.*, v° *Etranger*, 31 urm. Marcadé, I, 139. Demante, I, 29 bis II. Valette sur Proudhon, *Tr. sur l'état des personnes*, I, p. 159, nota *a*. Merlin, *Répert.* t. VI, v° *Etranger*, p. 322, § 4. Bonfils, *De la compét. des trib. fr. à l'égard des étrangers*, 71. Renault în Sirey, anul 1877, 1, 97. Vedi și t. I, partea 1, a lucrărei noastre, p. 177, text și nota 1. — *Contrà.* C. Paris, 5 iunie 1829. Répert. Dalloz, *Dr. civ.*, 138, nota 1 (decisie casată p. vicii de formă). Vedi în acest din urmă sens și o consultație a lui Crémieux, Sirey, 43. 1. 15.

[2]) Străinul devenit român prin înpământenire ar fi justiciabil de tribunalele române, chiar pentru obligațiuni anterioare înpământenirei sale, pentru că competința tribunalelor se regulează după posiția actuală a pârîtului, ear nu după natura primitivă a creanței. Cas. fr., D. P., 67. 1. 308. Demolombe, I, 253. Fœlix Demangeat, *op. cit.*, 129, p. 282. Aubry et Rau, VIII, § 748 bis, p. 143. Massé-Vergé, I, § 62,

tea fi tras înaintea tribunalelor române atât pentru obligațiile *contractate* de dênsul cătră un străin, cât și pentru acele care ar resulta din un quasi-contract, delict sau quasi-delict. Ar fi straniu, în adevĕr, ca străinul în a cărui afaceri s'a amestecat un Român fără știrea lui, să fie lipsit de dreptul de a reclama pe gerantul român înaintea tribunalelor țărei [1]).

Despre plata nedatorită [2])—(Quasi-contract unilateral) [3]).

Al doile quasi-contract de care se ocupă legiuitorul, este plata nedatorită.

Acela care, din eroare, plătește ceea ce nu datorește, are dreptul să ceară înapoi *(repetere)* ceea ce a plătit (art. 993, 1092, § 1), pentru că altfel primitorul plății *(accipiens)* s'ar îmbogăți în detrimentul aceluia care a făcut-o *(solvens* sau *dans)* [4]).

---

p. 84, nota 7, *in fine*. Vedi și t. I a lucrărei noastre, p. 186, nota 2.—Și vice-versa, străinul naturalisat Român va putea, ca și Românul de origină, să chieme pe un străin înaintea tribunalelor române (art. 13 C. C.), chiar dacă reclamantul străin n'ar fi devenit Român de cât în urma obligațiunei a cărei executare se urmărește. Fœlix—Demangeat, I, 176, p. 363. Zachariæ (ediția Massé Vergé), I, p. 84. C. Paris. D. P., 64. 2. 102.—*Contrà*. Massé-Vergé, *loco cit.*, nota 7. Massé, *Dr. comm.*, I, 682 (ediția a 2-a). Cpr. C. Paris. D. P., 48. 2. 49.

[1]) Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 460. A. Weiss, *op. cit.*, p. 745. Vincent et Pénaud, *op.* și *v° cit.*, 204.—*Contrà*. Demante et Colmet de Santerre, I, 29 bis II, care aplică în specie regula comună: *Actor sequitur forum rei* (art. 58 Pr. civ.).

[2]) Vedi Dig., 12, 6, *De condictione indebiti*;—Cod., 4, 5, *eodem*;—L. 5, § 3, Dig., 44, 7, *De oblig. et actionibus*;—Instit., 3, 27, *De oblig. quasi ex contractu*, § 6 și 7;—Art. 1887—1892 C. Calimach (1431 urm. C. austriac).

[3]) Gestiunea de afaceri este, din contra, un quasi-contract bilateral sau sinalagmatic, pentru că el dă naștere la obligațiuni reciproce între gerant și stăpân. Vedi *suprà*, p. 311, nota 2.

Repetiția taxelor vamale.

[4]) Principiul că ceea ce a fost plătit fără a fi datorit, este supus repetițiunei, se aplică și la perceperea drepturilor vamale. Astfel, s'a decis că importatorul poate să ceară restituirea taxelor percepute după declarația sa, dacă există eroare din partea administrațiunei; adecă dacă s'a perceput mai mult de cât ar fi trebuit, sau dacă s'a perceput o taxă pentru un obiect, pe care tariful îl scutește de vamă.

Această acțiune se numea altă dată și se numește și astăzi *Condictio indebiti*, și se întemeiază pe buna credință și echitate (*ex æquo et bono*), care nu permite de a se reține fără causă bunurile altuia [1]). Condictio indebiti.

Acel care a primit un lucru nedatorit, trebue deci să'l restitue aproape ca și cum l'ar fi primit cu titlu de împrumut, *quasi ex mutui datione* [2]).

Condițiunele cerute pentru ca Condictio indebiti să poată avea loc.

Art. 1092, § 1.—Ori-ce plată presupune o datorie: ceea ce s'a plătit fără să fie debit, este supus repetițiunei. (Art. 993 C. C. Art. 1235 C. fr.).

Art. 992.—Cel ce, din eroare sau cu știință, primește ace-

Cas. belg. D. P., 83. 2. 149. Cpr. T. Huc, VIII, 393. Fuzier-Herman, art. 1377, No. 3. Vedi și Cas. rom., 22 noembr. 1874. Bulet. S-a 1, anul 1874, p. 285.

Se poate de asemene cere înapoi supra-taxele percepute de o companie de drum de fer sau de Stat, dacă drumurile de fer se exploatează de el, în caz când asemene supra-taxe ar fi ilegale și, în asemene caz, reclamația va putea fi justificată prin toate mijloacele permise de legea comercială. C. Bordeaux, D. P., 92. 2. 455. Vedi și T. Huc, *loco cit.* Repetiția taxelor plătite administr. căilor ferate.

In asemene caz, fiind însă vorba de o acțiune personală mobiliară, se înțelege că administrația sau direcția căilor ferate, nu poate fi chiemată în judecată de cât la sediul ei, în București (art. 75 No. 2. Pr. civ. și art. 17, L. p. exploat. căilor ferate din 1883). Cas. rom. *Dreptul* din 1896, No. 45 și *Curierul judiciar* din acelaș an, No. 23. Vedi și tr. nostru în limba franceză, p. 325, nota 2, art. *Actions.* Domiciliul direcției generale a căilor ferate.

In caz de logodnă sau de promisiune de căsătorie, dacă căsătoria nu are loc, pentru un motiv sau pentru altul, fie care din viitorii soți poate să ceară de la celalalt presenturile făcute cu ocasiunea logodnei, și el nu se poate opune la această restituire, de vreme ce le deține fără causă. Restituirea darurilor de nuntă.

Art. 1301 din noul cod german este formal în această privință, însă acest text adaogă, că de câte ori logodna s'a stricat prin moartea unuia din logodnici, se presupune, la caz de îndoeală, că restituirea nu trebue să aibă loc. „*Im Zweifel ist anzunehmen, das die Rückforderung ausgeschlossen sein soll, wenn das Verlöbniss durch den Tod eines der Verlobten aufgelöst wird*". Art. 1301 din C. german.

[1]) Cpr. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1883, p. 186.—„*Hœc condictio ex bono et æquo introducta, quod alterius apud alterum sine causa deprehenditur, revocare consuevit*". L. 66, Dig., 12, 6.

[2]) L. 5, § 3, Dig., 44, 7, *De oblig. et action.* și Instit., 3, 27, § 6.

ea ce nu'i este debit, este obligat a'l restitui aceluia de la care 'l-a primit. (Art. 993 urm., 1092, § 1, 1588 C. C. Art. 1376 C. fr.).

Art. 993.—Acela care, din eroare, crezându-se debitor, a plătit o datorie, are drept de repetiţiune în contra creditorului.

Acest drept încetează când creditorul, *cu bună credinţă* [1]) a desfiinţat titlul sĕu de creanţă: dar atunci, cel ce a plătit, are recurs în contra adevăratului debitor. (Art. 992, 994 urm., 1092, 1588, 1638 C. C. Art. 1377 C. fr.).

Două sunt condiţiunele cerute pentru ca restituirea plăţei nedatorite *(condictio indebiti)* să poată avea loc:

1° Facerea unei plăţi nedatorite;

2° Plata să fi fost făcută din eroare [2]).

Prima condiţie.—Plata trebue să fie nedatorită.

Plata unei datorii care nu are fiinţă.

Trei ipoteze se pot întâmpla:

1° S'a plătit o datorie care nu are fiinţă, *quod omnino non debetur* (L. 65, § 9, Dig., 12, 6), de exemplu: o datorie achitată, nulă (inexistentă), sau chiar numai anulabilă [3]), sau o datorie condiţională, înainte de îndeplinirea

---

Deosebire de redacţie de la codul francez.

[1]) Aceste cuvinte lipsesc în textul corespunzĕtor francez, şi sunt adaose de legiuitorul nostru, după observaţiile lui Marcadé (V, art. 1377, p. 267, No. IV). Vedi *infrà*, p. 366, 368. Cpr. art. 1146 C. italian, care prevede de asemene că repetiţiunea încetează de câte ori creditorul *de bună credinţă* s'a desfăcut de titlu şi de garanţiele relative la creanţă: *„se il creditore in conseguenza del pagamento si è privato* **in buona fede** *del titolo e delle cautele relative al credito“*.

[2]) Cpr. Cas. rom. şi C. Bucureşti. *Dreptul* din 1889, No. 59 şi din 1890, No. 74. Bulet. Cas. S-a I, 1889, p. 618. *Dreptul* din 1882, No. 80 şi Bulet. Cas. S-a 1, 1882, p. 957.

Plata unei datorii stînsă prin prescripţie sau prin efectul lucrului judecat.

[3]) Laurent, XX, 345, 346. T. Huc, VIII, 390. Cpr. Cas. fr., D. P., 86. 1. 433.—Ce trebue să decidem în caz când datoria ar fi fost stînsă prin prescripţie sau prin efectul lucrului judecat? Există sau nu, în asemene caz, dreptul de repetiţie? Chestiunea va fi discutată *infrà*, când ne vom ocupa despre obligaţiile naturale (art. 1092, § 2). Art. 1088 din codul Calimach (1432 C. austriac) prevede că, în asemene caz, acţiunea în repetiţiune nu poate avea loc. Conform: art. 72, § 2, Cod. federal al obligaţiilor (Elveţia) şi art. 222, C. german din 1896. Cpr. de pe acum asupra acestei chestiuni controversate: Pothier, *Condictio indebiti*, V, No. 145. Laurent, XX, 349. Fuzier-Herman, III, art. 1376, No. 29. Larombière, V, art. 1376, No. 22. Troplong, *Prescription*, I, 33.—Tot acolo vom vede dacă existenţa u-

condițiunei [1]; o datorie care are o causă ilicită [2] sau o datorie a cărui instrument de probațiune este învestit cu o iscălitură falșă [3], etc. Acest caz este prevĕdut de art. 1092, § 1: „Ori ce plată presupune o datorie; ceea ce s'a plătit fără să fie datorit, este supus repetițiunei".

Obligațiunele alternative dau și ele loc la acțiunea în repetițiune. „Dacă cine-va dator fiind a da unul din două lucruri, numai după voința sa, au dat cu greșală amêndouĕ, ḑice art. 1891 din codul Calimach (1436 C. austriac), poate să ceară înapoi acel lucru ce va voi dintr'acele doue". Această soluție este adevarată și astăzi [4]. Oblig. alternative. Art. 1891 C. Calimach.

2° S'a plătit o datorie existentă, însă plata s'a făcut altuia de cât adevaratului creditor, *quod alii debetur, si alii solvatur* (L. 65, § 9, Dig., 12, 6); de ex: am plătit lui A ceea ce datoream lui B. Acest caz este prevĕḑut de art. 992: „Cel ce, din eroare sau cu știință, primește aceia ce nu-i este datorit, este obligat a'l restitui aceluia de la care l'a primit". Plata făcută altei persoane de cât creditorului.

3° S'a plătit o datorie existentă, însă plata s'a făcut din eroare de altul de cât de debitor, *si id quod alius debebat, alius, quasi ipse debeat, solvat* (L. 65, § 9, Dig., 12, 6); de ex: 'ți am plătit din eroare ceea ce'ți datorea un Plata făcută de altă persoană de cât debitorul.

---

nei obligațiuni naturale împedică sau nu acțiunea în repetițiune de a avea loc. Cpr. T. Huc, VIII, 390.

[1]) „*Sub conditione debitum, per errorem solutum, pendente quidem conditione, repetitur; conditione autem existente, repeti non potest*". L. 16, Pr., Dig., 12, 6, *De condictione indebiti.*" Acel ce au plătit, ḑice art. 1889 din codul Calimach (1434 C. austriac), poate să ceară întoarcerea celor plătite, când datoria ori cu ce chip va fi încă nelămurită (adecă necertă), *sau când atârnă încă de îndeplinirea condiției adăogite.* Iar plata unei datorii limpezite și fără condiție, nu poate s'o ceară înapoi cu cuvênt că au plătit-o înaintea termenului". „Dacă o obligație cu termen s'a îndeplinit înainte de termen, repetiția nu are loc, ḑice art. 813, § 2 din noul cod german". Soluția codului Calimach, în privința obligațiilor cu termen, este admisă și astăzi, pentru că *cine are termen datorește* (art. 1023 C. C., 316 C. com.). Cpr. Thiry, III, 198. Laurent, XX, 347. T. Huc, VIII, 391, p. 520. E. Lehr, *Dr. germanique*, 238, p. 287. Vedi și *infrà*, explic. art. 1023.

[2]) Baudry, II, 1341. Cas. fr., D. P., 87. 1. 465.

[3]) Baudry, *loco cit.*, Cas. fr., D. P., 86. 1. 88.

[4]) Cpr. Laurent, XX, 347, *in fine.* Pĕucescu, II, 187. T. Huc, VIII, 391.

altul [1]). Acest ultim caz este prevĕdut de art. 993, § 1: „Acela care, din eroare, crezĕndu-se debitor, a plătit o datorie, are drept de repetiţiune în contra creditorului".

Art. 993, § 2. La această regulă se face însă excepţie prin § 2 al art. 993. In adevĕr, acest text prevede că „dreptul de repetiţiune încetează, când creditorul, *cu bună credinţă*, a desfiinţat titlul sĕu de creanţă, remânênd acelui ce a plătit recurs contra adevaratului debitor" [2]).

Eată ipoteza pe care o prevede textul: A îmi datorea o sumă de bani, care mi s'a plătit de B din eroare, crezĕndu că el este debitor. Dacă, în urma acestei plăţi, am desfiinţat titlul creanţei, rupându'l de ex., sau ştergênd semnătura de pe el [3]), etc., pentru că nu mai am nevoe de el, de oare ce am fost desinteresat, nu mai sunt obligat a restitui ceea ce am primit, fiind că ne mai avênd nici un titlu, adevaratul debitor ar putea să'mi refuse de a plăti datoria, şi eu nu l'aş putea constrênge la plată ne mai avênd nici o dovadă contra lui. Paguba, în asemene caz,

---

Plată făcută de o a treia persoană cu bună ştiinţă în numele debitorului.

[1]) Plata făcută de o a treia persoană în numele debitorului şi cu bună ştiinţă că nu plăteşte o datorie a sa, ci a adevaratului debitor, nu dă loc la *condictio indebiti*, ci la o acţiune în despăgubire îndreptată contra debitorului liberat. Există deci în specie gestiune de afaceri, ear nu o plată nedatorită. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1887, No. 49. Cpr. Laurent, XX, 357, *in fine*.

[2]) Aceasta este singura excepţie pe care o prevede legiuitorul. Mai există însă şi un alt caz în care repetiţiunea nu va avea loc, şi anume acel în care creditorul, care a primit ceea ce i se datorea, ar fi stipulat că acel care a făcut plata, să nu poată exercita nici un soiŭ de repetiţiune, stipulaţiune care ar fi validă în basa libertăţei convenţiunelor (art. 969). Demolombe, XXXI, 331.

Oblig. constatată prin un act autentic.

[3]) Aceasta lasă a se presupune că este vorba, în specie, de o obligaţiune constatată prin un act sub-semnătură privată, căci actul autentic nu poate nici o dată fi distrus, pentru că se poate în tot-deauna scoate copie de pe originalul aflător în archiva tribunalului (art. 12 L. din 1 sept. 1886). Cpr. Pĕucescu, II, 225.

Menţiunea făcută în dosul titlului de primirea banilor nu împedică repetiţia.

Menţiunea făcută de creditor în dosul titlului despre primirea banilor neechivalând cu desfiinţarea lui, nu va împedeca, cel puţin în regulă generală, acţiunea în repetiţiune. Creditorul contra căruia s'ar exercita o asemene acţiune se va adresa la adevaratul debitor, carele nu se va putea opune la plată, îndată ce i se va dovedi că banii primiţi au fost restituiţi. Cpr. Pĕucescu, *loco supră cit.*

nu mĕ va privi pe mine, ci pe solvent, el fiind în culpă că n'a deschis ochiĭ. De aceea, el nu are în contra mea acţiunea în repetiţiune, ci acţiunea *de in rem verso* [1]) în contra adevaratului debitor pentru care a plătit (art. 993, § 2). Acţiunea de in rem verso.

[1]) Laurent, XX, 364. T. Huc, VIII, 397. Giorgio Giorgi, V, 99. Demolombe, XXXI, 327. Fuzier-Herman, III, art. 1377, No. 28—Veḑi însă Larombière (V, art. 1377, No. 11), după care recursul plătitorului ar fi o acţiune *negotiorum gestorum*. In acelaş sens, Gr. G. Pĕucescu, II, 230.

Ori-care ar fi caracterul acestui recurs, el poate adesea ori să remâe ineficace din causa insolvabilităţei debitorului liberat. De aceea, autorii se intreabă dacă solventul sau plătitorul se poate sau nu folosi de garanţiele care asigurau creanţa stênsă prin plată? Plătitorul are el garanţiele care asigurau creanţa stênsă?

Este un caz în care afirmativa nu poate suferi îndoeală, şi anume, acel în care plata s'a făcut în condiţiunele subrogaţiunei legale (art. 1108). După art. 1108, subrogaţiunea se face de drept, *ipso jure*: Subrogaţie legală. Art. 1108.

1° In folosul aceluia care, fiind el însuş creditor, plăteşte altui creditor ce are preferinţă, adecă privilegiŭ sau ipotecă;

2° In folosul aceluia care, dobêndind un imobil ce era ipotecat, plăteşte preţul creditorilor ipotecari, în loc de a'l plăti vêndĕtorului;

3° In folosul aceluia care, fiind obligat cu alţiĭ sau pentru alţiĭ la plata datoriei, de ex., în calitate de co-debitor sau de fidejusor, are interes a o plăti;

4° In fine, în folosul moştenitorului beneficiar, care, din averea sa personală, a plătit datoriele succesiunei.

In toate aceste casuri, acel care a plătit, fie chiar din eroare, fiind *ipso jure* subrogat creditorului care 'şi-a primit plata, se va folosi de toate asigurările accesoriĭ ce garantau creanţa plătită, pentru că art. 1108 nu distinge între casul în care plata s'ar fi făcut din eroare sau fără eroare. Art. 1108 cuprinḑênd o dispoziţie generală, ca atare, se aplică şi la plăţile făcute din eroare. Demolombe, XXXI, 329. Larombière, V, art. 1377, No. 11. Pĕucescu, II, 232. Fuzier-Herman, III, art. 1377, No. 28.—Veḑi însă Laurent, XX, 364.

Aceiaş soluţie este aplicabilă şi în caz de subrogaţiune convenţională (art. 1107). Astfel, dacă creḑêndu-me chiemat împreună cu alţiĭ la o moştenire, am desinteresat pe un creditor ipotecar, stipulând, conform art. 1107, că voi fi subrogat în drepturile sale, şi apoi, în urmă, se va descoperi un testament prin care întreaga moştenire este lasată unui legatar universal, voi avea contra acestui legatar acţiunea ipotecară ce aparţinea creditorului pe care l'am plătit. Cpr. Pĕucescu, II, 233. Subrogaţie convenţională. Art. 1107.

Existența bunei credințe. Deoseb. de redacție de la codul francez.

Remâne însă bine înțeles, și textul nostru de astă dată o spune anume, că creditorul care a primit plata nu se poate opune la restituire de cât *dacă a fost de bună credință*, adecă dacă a crędut că acel care a plătit era adevaratul debitor, căci dacă el știea că plătitorul nu'i datorește nimic, nu mai exisă nici o rațiune de a se stabili o excepție în favoarea sa, și dreptul comun își va primi aplicație [1]).

Casurile în care art. 993, § 2 nu mai este aplicabil. Controversă.

Dar dacă, în loc de a desființa titlul obligațiunei, creditorul ar fi lasat să se îndeplinească prescripția, sau ar fi renunțat la siguranțele care garantau creanța sa, ori ar fi neglijat de a pastra acele siguranțe, nereînoind, bunăoară, inscripția sa ipotecară (art. 1786), dispositia art. 993 § 2 n'ar mai fi aplicabilă, pentru că ea fiind excepțională, nu poate fi intinsă la alte casuri neprevędute de lege: *Exceptiones sunt strictissimæ interpretationis* [2]).

Casurile în care nu există subrogație legală. Controversă.

Mai mult încă, se susține că acel care a plătit din eroare are asigurările creanței plătite chiar când n'ar exista subrogațiune legală sau convențională. Demolombe, XXXI, 330. Larombière, V, art. 1377, N. 11. Mourlon, II, 1680. Chestiunea de astă dată este însă îndoelnică, pentru că de câte ori s'a sevêrșit o plată pură și simplă, fără subrogațiune, obligațiunea s'a stêns cu toate asigurările care o garantau, și echitatea nu poate să meargă până a le reînvia, spre a le acorda aceluia care a făcut plata. Laurent, XX, 364. Pĕucescu, II, 234. Comp. și Laurent, IX, 187.

[1]) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 256. Marcadé, V, art. 1377, No. IV. Baudry, II, 1341. Fuzier-Herman, III, art. 1377, No. 27. Thiry, III, 199. Pĕucescu, II, 228. Demolombe, XXXI, 317. Larombière, V, art. 1377, No. 8. Demante, et Colmet de Santerre, V, 358 bis I. T. Huc, VIII, 396, și toți autorii.

[2]) Baudry, II, 1341, *in fine*. Laurent, XX, 363. T. Huc, VIII, 396. Fuzier-Herman, III, art. 1377, No. 20 urm. Cas. fr. și C. Riom. D. P., 59. 1. 362. D. P., 56. 2. 136. Cpr. D. P., 48. 1. 214.—*Contrà*. Pothier, *Oblig.*, II, 256. Demolombe, XXXI, 321 urm. Duranton, XIII, 685. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 733, text și nota 21. Larombière, V, art. 1377, No. 10. Thiry, III, 199. Demante, V, 358 bis 1. Cpr. C. Caen, D. P., 92. 2. 177. Codul italian admite în termeni expreși acest din urmă sistem. Vedi art. 1146 din acest cod, citat textual *suprà*, p. 364, nota 1. Tot în acest sens, și în termeni mai formali încă, este redactat art. 1899 din codul spaniol de la 1889.

A doua condiție.—Plata trebue să fi fost făcută din eroare în toate casurile. Controversă.

Pentru ca condicțiunea *indebiti* să poată avea loc, nu este de ajuns ca să se fi făcut o plată nedatorită, ci mai trebue încă ca plata să fi fost făcută *din eroare*, sau *cu greșală*, după cum se exprimă art. 1887 din codul Calimach (1431 C. austriac) [1]), și aceasta în toate ipotezele mai sus expuse, fără a se distinge casul inexistenței datoriei (art. 1092, § 1) de acela în care plata s'ar fi făcut altuia de cât adevaratului creditor (art. 992) și de casul în care plata s'ar fi făcut de altul de cât de adevaratul debitor (art. 993, § 1).

Tradiția veche.

In adevĕr, dreptul roman nu făcea nici o deosebire între aceste casuri, și discursul tribunului *Tarrible* [2]) ne dovedește că legiuitorul s'a referit în totul la tradițiunea romană, după care, în toate casurile, condicțiunea *indebiti* nu era primită de cât dacă plata fusese făcută *din eroare*; de unde și consecința că acțiunea în repetițiune nu există pentru acel care a plătit un lucru nedatorit, știind că nu'l datorește: „Dacă cineva au dat un lucru ca o datorie, *ce știea că nu'i dator*, dice art. 1888 din codul Calimach (1432, *in fine* C. austriac), nu poate să ceară întoarcerea lui“ [3]). (Cpr. art. 814 C. german din 1896).

Justificarea acestei soluțiuni.

Această soluție este foarte juridică, pentru că condicțiunea *indebiti* fiind întemeiată pe echitate *(æquitatis ratione, ex æquo et bono)*, echitatea nu cere ca legea să vie în ajutorul aceluia care a plătit știind că nu este dator, fiind că el singur 'și a pricinuit cu voință dauna ce sufere, și cu drept cuvênt i se poate aplica adagiul: *volenti non fit injuria*.

In adevĕr, din două lucruri unul: sau cineva a plătit o datorie inexistentă, știind că nu este dator, și atunci

---

[1]) Eroarea în care se găsește plătitorul trebue să fie causa determinantă a plății. Cas. fr. D. P., 85. 1. 417.

[2]) Vedi Locré, VI, p. 285, 286.

[3]) „*Et quidem si quis indebitum* **ignorans** *solvit, per hanc actionem condicere potest.* **Sed si sciens se non debere solvit**, *cessat repetitio*“. (L. 1, § 1, Dig., 12, 6, *De condic. indebiti).* Vedi și L. 53, Dig. 50, 17, unde se dice: „*Cujus per errorem dati repetitio est, ejus consultò dati donatio est*“. Mai vedi încă L. 9, Cod., 4, 5, unde se dice: „*Indebitum solutum* **sciens**, *non recte repetit*“.

Dreptul roman.

intenția sa a fost de a face o donațiune... *donasse videtur* (L. 53, Dig. 50, 17); sau plata a fost făcută pentru stîngerea unei obligațiuni existente de către o persoană care știea că nu datorește, și în asemene caz, este de presupus că acea persoană a voit să plătească în socoteala și pentru debitorul adevarat. Plata nefiind deci în specie fără causă, acțiunea în repetițiune din partea acestui *solvens*, nu va putea să aibă loc [1]).

Eroare de fapt sau de drept.

Pentru ca condicțiunea *indebiti* să poată avea loc, se cere deci în tot-deauna o eroare din partea acelui care a făcut plata, fără a se distinge între eroarea scusabilă sau nescusabilă, între acea de fapt sau de drept [2]). Codul actual

---

[1]) Pothier, *Condictio indebiti*, V, 160. Baudry, II, 1342. T. Huc, VIII, 388. Vigié, II, 1691. Thiry, III, 198. Laurent, XX, 352. Arntz, III, 468. Larombière, V, art. 1376, No. 2 și 26. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 728, nota 3 și 4. Demolombe, XXXI, 276 urm. Fuzier-Herman, III, art. 1377, 1 urm. Er. Lehr, *Dr. germanique*, 238. Giorgio Giorgi, V, 100. Cpr. Cas. fr. D. P., 85. 1. 417.—*Contrà*. Marcadé, V. art. 1377, No. 1. Demante et Colmet de Santerre, V, 174 bis XII și 357 bis III. Massé-Vergé, IV, § 623, p. 10, nota 4. Mourlon, *Revue pratique*, anul 1864, t. 18, p. 196, No. 4. Cpr. și Mourlon, II, 1674. După acești din urmă autori, eroarea solventului n'ar fi necesară pentru admiterea condicțiunei *indebiti* în ipotesele prevĕdute de art. 1092, § 1 și 992, ci numai în casul art. 993.

[2]) Baudry, II, 1342, *in fine*. Arntz, III, 468. Vigié, II, 1693. Acollas, II, 975. Laurent, XX, 354. Demolombe, XXXI, 280. Demante, V, 357 bis VII. Larombière, V, art. 1376, No. 32. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 729. Marcadé, V, art. 1376, No. 2. Solon, *Nullités des actes*, I, 205. Duranton, X, 128 și XIII, 682. Fuzier-Herman, III, art. 1377, No. 5. Thiry, III, 198. Giorgio Giorgi, V, 101. Massé-Vergé, IV, § 623, p. 10, nota 6. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1875, p. 131. Cas. fr., D. P., 85. 1. 417. Vedi și *suprà*, p. 53.

Dreptul roman. Controversă.

La Romani, se controversa, din contra, chestiunea de a se ști dacă acel care făcuse o plată nedatorită din causa unei erori de drept *(error juris)* avea sau nu condicțiunea *indebiti*. Cpr. L. 9, § 5, Dig., 22, 6, *De juris et facti ignorantia* și L. 10, Cod., 1, 18, *eodem tit.* Vedi și *suprà*, p. 53, nota 2.

Dreptul străin și codul Calimach.

Mai este încă de observat că art. 1523 din codul Saxoniei și art. 1431 din codul austriac, prevĕd anume atât eroarea de fapt cât și acea de drept *(Rechtstirrthum)*. Textul corespundĕtor din codul Calimach (1887) vorbește numai de *greșală*, însă acest cuvênt fiind general, se înțelege

nu distinge, în adevĕr, eroarea de fapt de acea de drept, de cât în casul art. 1206, § 2.

Codul francez mai distinge încă eroarea de fapt de acea de drept în materie de transacţiuni (art. 2052, § 2) [1], însă acest text a fost eliminat de legiuitorul nostru (art. 1711), din causă că el vorbeşte şi de lesiune, pe care legiuitorul român n'a admis-o, în privinţa majorilor, de cât în casul art. 694 [2]). Causa eliminărei § 2 din art. 2052 fr. nu se datoreşte deci eroarei de drept, despre care vorbeşte acest text, ci lesiunei, pe care legiuitorul n'a voit s'o admită cu nici un preţ. In loc de a se elimina din textul fr. ceea ce este relativ la lesiune, s'a eliminat articolul întreg. Dreptul francez. Deosebire de redacţie.

Conform principiului înscris în art. 1169, acel care exercită acţiunea în repetiţiune va trebui să dovedească existenţa tuturor condiţiunelor cerute de lege pentru ca acţiunea sa să fie primită în justiţie [3]). Art. 1169.

El va trebui deci să stabilească: 1° faptul plăţei; 2° că plata nu era datorită, adecă că nu exista nici o obligaţie civilă sau naturală, sau, dacă o asemene obligaţie avea fiinţă, că el nu era debitor, sau în fine, dacă el era debitor, că acel care a primit plata nu era adevaratul creditor; 3° că plata a fost făcută din eroare, fie de fapt, fie de drept [4]). Ce trebue să dovedească acei care exercită acţiunea în repetiţie.

Dovada acestor fapte nu se va putea face, în materie civilă [5]), de cât conform dreptului comun; ceea ce în- Proba se face după dreptul comun.

---

că cuprinde şi eroarea de drept.—Art. 468 din codul cant. Grisons (opera profesorului Planta) şi art. 1221 din codul cant. Zurich de la 1855 (opera savantului profesor Bluntschli) prevede, din contra, că eroarea de drept nu este o causă de repetiţiune de cât atunci când din împrejurări excepţionale reesă că ea era scusabilă *(probabilis error)*; când, de ex., ea este relativă la un principiu de drept controversat între jurisconsulţi şi când persoanele străine de ştiinţa dreptului ar putea fi scusate că n'au înţeles. Veţi Bluntschli, *Privatrechtliches Gesetzbuch, mit Erläuterungen* (ediţia a 2-a, 1872) şi E. Lehr, *Dr. germanique*, 238.

[1]) Veţi *suprà*, p. 54, *ad notam*.

[2]) Veţi *suprà*, p. 91 urm, 95.

[3]) Cpr. art. 1900 din codul spaniol de la 1889.

[4]) Cpr. Cas. fr., 27 iulie 1894. *Pand. Période.*, 95. 1. 333.

[5]) In materie comercială, dovada se va putea face prin ori ce mijloace (art. 46 urm. C. com.). T. Huc, VIII, 394, *in fine*. Cpr. C. Poitiers şi Bordeaux, D. P., 92. 2. 455. Codul comercial.

sémnează că proba testimonială și presumpțiunele nu sunt admisibile de cât atunci când există un început de dovadă scrisă (art. 1197) [1]).

Dovedirea erorei.

Numai eroarea va putea fi dovedită prin ori ce mijloace de probațiune, ea fiind un fapt despre care solventul n'a putut să'și procure o dovadă scrisă [2]).

Presumpțiunea erorei. Controversă.

In ori ce caz, eroarea nu se presupune, pentru că nici un text nu admite asemene presumpțiune legală [3]).

Fiind însă că a doua dovadă are de obiect un fapt negativ (faptul că nu se datorea), și a treia, un fapt intelectual (eroarea), judecătorii vor avea oare-care latitudine in apreciarea lor.

Casurile în care reclamantul este scutit de oare-care dovedi.

Astfel, dacă pârîtul începe prin a nega cu rea credință plata care se dovedește de reclamant, judecătorul va scuti pe acest din urmă de celelalte dovedi, condamnând pe pârît la restituire, afară de casul când acesta va dovedi că plata îi era datorită, căci ar fi absurd, după cum se exprimă o lege din Digeste, ca acel care a tăgăduit primirea unei sume de bani și a fost dovedit de minciunos, să poată sîli pe adversarul séu a dovedi că suma plătită nu era datorită [4]). Regula înscrisă în această lege, admisă formal prin art. 1223 din codul cant. Zurich și prin art. 1900 din codul spaniol [5]), va fi deci observată și

---

[1]) Baudry, II, 1343. Thiry, III, 198. Demolombe, XXX, 151, 158 și XXXI, 283 urm. Fuzier-Herman, III, art. 1377, No. 16 urm. Laurent, XX, 366 urm. Vigié, II, 1693. Demante, V, 357 bis VIII. T. Huc, VIII, 394.

[2]) Vigié, *loco suprà cit.* T. Huc, VIII, 394.

Codul spaniol. Art. 1901.

[3]) Laurent, XX, 368. T. Huc, VIII, 394.—*Contrà.* Demolombe, XXXI, 286. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 730. Larombière, V, art. 1376, No. 30. In acest din urmă sens, art. 1901 din codul spaniol prevede că „plata se presupune a fi fost făcută din eroare, când se dă un lucru care n'a fost nici o dată datorit, sau care fusese plătit; acel de la care se cere restituirea poate însă să dovedească că remiterea i-a fost făcută cu titlu de liberalitate, sau cu altă causă justă".

[4]) „*Per etenim absurdum est, eum qui ab initio negavit pecuniam suscepisse, postquam fuerit convictus eam accepisse, probationem non debiti ab adversario exigere*". (L. 25, Pr., *in medio*, Dig., 22, 3, *De probationibus).*

Art. 1900 C. spaniol.

[5]) „Dovada plăței incumbă aceluia care pretinde că a făcut-o, dice art. 1900 din codul spaniol. El va trebui însă să mai dovedească eroarea sa, afară de casul când pârîtul va nega primirea plăței. In asemene caz, dovada facerei plăței des-

astăzi, cu toate că ea n'a fost reprodusă în legea actuală [1]).

Dacă există îndoeală, ea va fi interpretată în contra aceleia din părți, ori care ar fi, care, trebuind să aducă o probă, o aduce necomplectă sau neîndestulătoare. Acesta este înțelesul ce autorii dau unui fragment a lui Ulpian, în care se ḑice: „*In re obscura, melius est favere repetitioni, quam adventitio lucro*“. (L. 41, § 1, Dig., 50, 17,) [2]).

De câte ori aceste doveḑi au fost făcute, de atâte ori repetițiunea va avea loc, fără a distinge dacă acel care a primit plata era de bună sau de rea credință, dacă el a primit-o din eroare sau cu știință, ḑice art. 992 [3]).

Restituția va avea loc, chiar dacă acel care a primit plata era de bună credință, pentru că buna sa credință nu'l autorisă a se înavuți în detrimentul altuia.

Casurile în care buna sau reaua credință se ieu în considerație.

Buna sau reaua credință se iea în considerație numai când este vorba de a se hotărî câtimea restituțiunei, și obligația restituirei este mai mult sau mai puțin întinsă, după cum primitorul plății *(accipiens)* era sau nu de bună credință (art. 994—996). Obligațiunea restituirei mai variază încă după natura obiectului plății (art. 995).

Acțiunea în repetiție aparține aceluia care a făcut plata.

Acțiunea pentru restituirea plății nedatorite este o acțiune personală, care aparține acelui ce a făcut plata din eroare, fie că a plătit el însuș, fie că altul a plătit pentru dênsul, de ex., un mandatar legal sau convențional.

---

carcă pe reclamant de ori ce altă probă. Aceasta nu înpedecă însă pe pârît de a justifica că ceea ce se presupune a fi primit, îi era în realitate datorit“.

Art. 1223 C. cant. Zurich.

Tot cam în asemene termeni se exprimă și art. 1223 din codul cant. Zurich: „Dacă pârîtul tăgăduește plata, ḑice acest text, și reclamantul o stabilește, acest din urmă este scutit de a doveḑi eroarea sa, și pârîtul este condamnat la restituire, dacă el nu poate să stabilească că reclamantul era debitorul sĕu, sau că plata a fost făcută cu știință, cu toate că nu exista o datorie exigibilă“.

[1]) Arntz, III, 469. Mourlon, II, 1678. Laurent, XX, 369. Berriat St. Prix, II, 5459. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 731. Duranton, XII, 12 și XIII, 696. Larombière, V, art. 1376, No. 28. Pĕucescu, II, 301. Fuzier-Herman, art. 1377, N. 19. T. Huc, VIII, 394. Demante, V, 357 bis VII. — Veḑi însă Demolombe, XXXI, 289.

[2]) Cpr. Demolombe, XXXI, 290. Larombière, V, art. 1376, No. 31. Pĕucescu, II, 302.

[3]) Cpr. Cas. rom., *Dreptul* din 1892, No. 70.

Art. 974. Ea poate însă fi exercitată de creditorii lui, în numele debitorului lor (art. 974). Vedi *suprà*, p. 202.

Prescr. acțiunei. Această acțiune se prescrie prin 30 de ani (art. 1890) [1]).

Acțiunea în repetițiune se va introduce contra acelui care a primit plata direct sau indirect, fie prin sine, fie prin mijlocul unui mandatar, sau în contra aceluia care s'a folosit de ea [2]).

Dacă plata a fost făcută la mai multe persoane, fie care din primitorii ei va putea fi apucat în parte [3]).

Capacitatea primitorului plăței. Pentru ca primitorul plăței să poată fi obligat la restituirea ei, se cere însă ca el să fi avut capacitatea de a o primi, căci altfel, el n'ar fi obligat la restituire de cât in limitele folosului ce a tras din plată (art. 1164), afară de casul în care el ar fi comis un delicit sau un quasi-delicit, în care caz, el va trebui să plătească toată paguba pricinuită prin fapta sa [4]).

Efectele plăței nedatorite (între părți).—Obligațiunele primitorului plăței.

Art. 994.—Când cel ce a primit plata a fost de rea credință, este dator a restitui atât capitalul cât și interesele sau fructele din ḑiua plăței. (Art. 483, 485 urm., 522 urm., 995 urm. C. C. Art. 139 Pr. civ. Art. 1378 C. fr.).

Art. 995.—Când lucrul plătit nedebit era un imobil sau un mobil corporal, cel care 'l a primit cu rea credință, este obligat a'l restitui în natură, dacă există, sau valoarea lucrului, dacă a perit sau s'a deteriorat, chiar prin casuri fortuite, *afară numai de va proba că la aceste casuri ar fi fost expus lucrul fiind și în posesiunea proprietarului* [5]).

Cel care a primit lucrul cu bună credință este obligat a 'l restitui, dacă există, dar este liberat prin perderea lui, și nu

---

[1]) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1887, p. 978. Vedi și Cas. fr. D. P., 63. 1. 195. Pëucescu, II, 303. Fuzier-Herman, III, art. 1376, No. 71.

[2]) T. Huc, VIII, 395. Cas. fr. D. P., 81. 1. 456.

[3]) T. Huc, VIII, 395. C. Pau. D. P., 91. 2. 152.

[4]) T. Huc, *loco suprà cit.* Laurent, XX, 355. Demolombe, XXXI, 239. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 739, text și nota 8.

Deoseb. de redacție de la codul francez. [5]) Cuvintele subliniate, care termină § 1 al art. 995, nu există în codul francez, și sunt adause de legiuitorul nostru, tot după Marcadé (V, art. 1378—1380, No. 1, p. 269). Soluția ar fi fost însă aceiaș, chiar dacă aceste cuvinte ar fi lipsit din text, în baza art. 1156, § 2. Vedi *infrà*, p. 379.

respunde de deteriorări [1]). (Art. 996 urm., 1156, 1898, 1899 C. C. Art. 1379 C. fr.).

Art. 996.—Când cel ce a primit lucrul cu rea credință. l'a înstrăinat, este dator a întoarce valoarea lucrului din ziua cererei în restituțiune [2]).

Când cel care l'a primit era de bună credință, nu este obligat a restitui de cât numai prețul cu care a vêndut lucrul. (Art. 485, 997, 1095, 1097, 1341, 1607, 1898, 1899 C. C. Art. 1380 C. fr.)

Pentru a ne da samă despre ceea ce cuprinde restituirea plății nedatorite, trebue să distingem dăcă primitorul plății a fost sau nu de bună credință.

Casul în care primitorul plății a fost de bună credință. Ce trebue să se restitue în asemene caz.

Să presupunem că primitorul plății a fost de bună credință, adecă n'a putut din împrejurări să prepue greșala plătitorului, după cum se exprimă art. 1892 din codul Calimach (1437 C. austriac); în asemenea caz, el fiind considerat ca un posesor de bună credință (art. 485) tot ce se cere de la dênsul este ca să nu se înbogățească în detrimentul solventului. Prin urmare, dacă el a primit o sumă de bani, el va restitui numai capitalul, fără dobêndă, pe care, de altmintrelea, el e presupus a o fi cheltuit. (Argument din art. 485 și *a contrario* din art. 994) [3]).

N'ar trebui însă să credem, după cum pe nedrept susțin unii [4]), că primitorul plății de bună credință ar putea să rețină dobêndile sau veniturile unei rente atunci, când plata nedatorită ar fi avut de obiect tocmai aceste dobêndi sau venituri, pentru că, în casul de față, ele constituesc un capital, care trebue să fie restituit, fiind că el a fost plătit fără a fi datorit [5]).

---

[1]) Paragraful 2 din art. 995 nu există în codul fr. și este adaos de legiuitorul nostru earăș după Marcadé *(loco cit.)*. Vedi *infrà*, p. 376, text și nota 5. Deoseb. de redacție de la codul fr.

[2]) Paragraful 1 din art. 996 lipsește în codul francez și este adaos de legiuitorul nostru după observațiile lui Marcadé, (V, p. 269, art. 1278—1280, No. 1). „Dacă primitorul plății a fost de rea credință în momentul deteriorărilor, perderei sau *înstrăinărei* lucrului, dice acest autor, el va trebui, în caz de perdere *sau de înstrăinare*, să restitue *valoarea reală* a lucrului". Vedi *infrà*, p. 379, text și nota 2. Altă deoseb. de redacție de la codul francez.

[3]) Thiry, III, 200. Mourlon, II, 1681. Baudry, III, 1344. T. Huc, VIII, 399.

[4]) Demolombe, IX, 624 și XXXI, 341. Massé-Vergé, II, § 295, p. 105, nota 4, *in fine*. Pèucescu, II, 247.

[5]) Laurent, XX, 373. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 735, text și nota 28. Thiry, III, 200. T. Huc, VIII, 399. Cas. fr. și C. Gand. D. P., 59. 1. 362. *Pasicrisie belge*, 90. 2 102.

Restit. dividendelor fictive.

Tot pe baza acestor principii s'a decis că acţionarii unei societăţi trebue să restitue dividendele fictive ce ar fi primit, dacă se constată că societatea nu a realisat nici un beneficiu [1]). (Cpr. art. 117, § 2 C. com.).

Oblig. de a plăti dobênda. Art. 1088.

Primitorul de bună credinţă a unei sume de bani va datori dobênda numai de la punerea în întârdiere, adecă din ḑiua cererei în judecată, conform dreptului comun (art. 1088) [2]).

Primirea unui obiect determinat.

Dacă el a primit alt ceva de cât bani sau producte, adecă un imobil sau un mobil corporal determinat în individualitatea sa, el le va restitui în natură, adecă identic acelaş lucru [3]), păstrând fructele până la cererea în judecată (art. 485, 995).

Deteriorarea lucrului primit drept plată.

Dacă lucrul a perit sau s'a deteriorat [4]), fie prin caz fortuit, fie prin culpa primitorului plăţei, el este liberat şi nu are nimic de restituit conform art. 995, § 2, care nu există în codul fr. şi care este adaos de legiuitorul nostru, după Marcadé [5]).

Legiuitorul nostru a curmat, în această privinţă, discuţiunea care există în Francia (veḑi nota 5), admiţênd

---

[1]) Cas. fr. D. P., 81. 1. 18. T. Huc, VIII, 399. Fuzier-Herman, III, art. 1377, No. 63 urm. Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, II, 891 urm.

[2]) Cas. rom., Bulet. S-a 1, 1886, p. 91. *Dreptul* din 1892, No. 70 şi Bulet. S-a 1, 1892, p. 873. C. Caen şi Cas. fr., D. P., 92. 2. 177. D. P., 79. 1. 372. D. P., 92. 1. 565. C. Riom, *Pand. Period.*, 92. 2. 11. Demolombe, XXXI, 339. T. Huc, VIII, 399. Baudry, II, 1344. Laurent, XX, 372. Larombière, V, art. 1378, No. 10. Demante, V, 359 bis II. Fuzier-Herman, III, art. 1378, No. 3.

[3]) *„Quod indebitum per errorem solvitur, aut ipsum, aut tantundem repetitur“*. (L. 7, Dig., 12, 6, *De condictione indebiti*).

Ce se înţelege prin deteriorări.

[4]) Prin *deteriorări* sau *degradaţiuni* (art. 767) se înţelege aici, ca şi în art. 767 şi 1018, § 3, stricăciunele sau perderele parţiale aduse lucrului *(periculum deteriorationis)*, prin opoziţie la perirea sau distrugerea totală a lucrului *(periculum interitus)*. Veḑi *suprà*, p. 187.

[5]) Marcadé, V, art. 1378—1380, No. 1, p. 269. Cu toate că această dispoziţie lipseşte în codul fr., majoritatea autorilor se pronunţă în acelaş sens. Veḑi Demolombe, XXXI, 366 urm. T. Huc, VIII, 400. Arntz, III, 470. Mourlon, II, 1683. Laurent, XX, 376. Demante, V, 360 bis II. Larombière, V, art. 1378, No. 3. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 736, text şi nota 30. Cpr. Pothier, *Condictio indebiti*, V, 170.—*Contrà*. Duranton, XIII, 693, nota 1.

soluțiunea cea mai juridică și scutind pe primitorul plăței de ori ce responsabilitate, pentru că el privind lucrul ca al său, a putut să nu'l îngrijească, de ex., să nu'i facă reparațiile trebuitoare, sau chiar să'l strice, fără a fi în culpă, soluție care era admisă și la Romani, unde o lege din Digeste prevede că acel care n'a îngrijit de un lucru pe care îl credea al său, nu este supus la nici o responsabilitate [1]).

El va respunde însă de deteriorările aduse lucrului prin faptul său, în urma cunoștinței ce a avut de obligația de restituire, pentru că din acest moment, ori ce neglegență din partea lui devine o culpă [2]).

Perderea lucrului prin caz fortuit.

Mai mult încă, el va trebui, în asemene ipoteză, să respundă și de perderea provenită prin caz fortuit, afară numai de se va proba că la aceste casuri ar fi fost expus lucrul fiind chiar în posesiunea debitorului (art. 995, 1156, § 2), pentru că debitorul de rea credință este considerat ca un debitor pus în întârdiere, și în urma punerei în întârdiere, el respunde atât de deteriorările aduse lucrului prin faptul lui, cât și de perderea provenită prin caz fortuit (art. 1074, § 2, 1156, 1601). Această soluție fiind admisă de lege în privința primitorului plăței, care de la început încă, a fost de rea credință (art. 995, § 1), nimic nu ne autorisă a distinge între acest primitor și acel care a devenit mai în urmă de rea credință.

Din momentul ce primitorul lucrului a aflat că el trebue să'l restitue *(mala fides superveniens)*, din acel moment el trebue considerat ca un debitor pus în întârdiere, și prin urmare, tratat ca atare. Aceasta este rigoarea principiilor [3]).

Înstrăinarea lucrului de către primitorul plăței de bună credință.

Dacă primitorul lucrului de bună credință l'a înstrăinat cu titlu oneros, el va restitui numai prețul cu care a vêndut lucrul, chiar când acest preț ar fi inferior valorei reale a lucrului, pentru că numai întru atâta el s'a

---

[1]) „*Qui quasi suam rem neglexit, nulli querellæ subjectus est*". L. 31, § 3, Dig., 5, 3, *De hereditatis petitione.*

[2]) Pothier, *op. cit.*, V, 171. Arntz, III, 470. T. Huc, VIII, 400. Demolombe, XXXI, 372. Laurent, XX, 376. Mourlon, II, 1684.

[3]) Cpr. Marcadé, V, art. 1378—1380, No. 2, p. 270. Boissonade, II, 267, p. 271. Pĕucescu, II, 262.—*Contrà.* Demolombe, XXXI, 373. Veți și Mourlon, II, 1684.

inbogățit (art. 996, § 2) [1]). Dacă lucrul n'a fost vêndut, ci dăruit, dăruitorul nu datorește nimic, pentru că nu a tras nici un folos din el, afară de acțiunele ce el avea în contra donatarului, precum este acea in revocare pentru neîndeplinire de sarcini, pentru ingratitudine, etc. [2]).

Momentul când trebue să existe buna credință.

Buna credință trebue să existe nu numai în momentul primirei lucrului, dar și în momentul înstrăinărei, pentru că instrăinarea trebue să fie lipsită de fraudă... *sine fraude distrahere*, după expresia lui Ulpian (L. 26, § 12, Dig., 12, 6, *De condictione indebiti*) [3]).

Casurile în care primitorul plății a fost de rea credință.

Să presupunem acum că primitorul plății a fost de rea credință, adecă că el a știut sau din împrejurări a putut să prepue greșala plătitorului, după cum se exprimă art. 1892 din codul Calimach (1437 C. austriac). In asemene caz, el este considerat ca un stăpânitor de rea credință (art. 485), și ca atare, trebue să despăgubească pe plătitor de toate daunele ce i a causat plata, el fiind pus de drept în întârdiere prin reaua sa credință.

Astfel, dacă i s'a plătit o sumă de bani, el va restitui atât capitalul cât și dobênda din diua facerei plății (art. 994) [4]), ear nu numai din diua cererei în judecată, ca în ipoteza când ar fi fost de bună credință. (Vedi p. 376).

---

[1]) Dacă prețul nu s'a plătit încă, el va restitui creanța ce are în contra cumpărătorului. Art. 1607 are o dispositie identică în privința depositului. Cpr. Larombière, V, art. 1380, No. 4 și art. 1149 C. italian, unde se dice că acel care a înstrăinat lucrul de bună credință trebue să restitue prețul sau acțiunea în contra cumpărătorului, *l'azione per conseguirlo*.

[2]) Arntz, III, 470. Pëucescu, II, 266. T. Huc, VIII, 400. Demolombe, XXXI, 401. Larombière, V, art. 1380, No. 2. Demante, V, 361, bis II. Boissonade, II, 269, *in fine*.

[3]) Cpr. Pothier, *op. cit.*, V, 177. T. Huc, VIII, 400. Demolombe, XXXI, 402. Larombière, V, art. 1380, No. 3.

Art. 720 C. com.

[4]) Pe baza acestor principii este aproape generalmente admis în Francia că creditorul condamnat a readuce la masă, în virtutea art. 720 urm. C. com., sumele ce el a primit de la falit, datorește dobêndă din diua plății lovite de nulitate. Vedi în acest sens, D. P., 79. 2. 223. D. P., 82. 1. 29 și 198. D. P., 82. 2. 55. Alauzet, *Comment. du C. de commmerce*, VI, 2528. Ruben de Couder, *Dictionnaire de droit commercial*, v° *Faillite*, 433 bis. Fuzier-Herman, III, art. 1378, No. 23.—*Contrà*. Demolombe, XXXI, 360 urm. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VII, 364.

Plăţile primite în virtutea unei convenţiuni care violează o lege de ordine publică sunt asimilate plăţilor primite de rea credinţă [1]).

Când lucrul nedatorit şi plătit a fost un imobil sau un mobil corporal (obiect cert şi determinat *in individuo*), primitorul plăţei de rea credinţă va restitui lucrul în natură, dacă lucrul mai are încă fiinţă, sau valoarea lui, în caz când lucrul a perit sau s'a deteriorat. In asemene caz, primitorul plăţei respunde nu numai de stricăciunele şi perderile provenite din culpa lui, dar şi de acele provenite prin caz fortuit, afară de casul când se va stabili că lucrul ar fi perit şi în mâna proprietarului (art. 995 şi 1156, § 2). Casul în care plata consistă într'un obiect determinat mobil sau imobil.

Dacă lucrul a fost înstrăinat, fie cu titlu oneros, fie cu titlu gratuit, cu rea credinţă, primitorul plăţei de rea credinţă, osebit de daunele la care ar putea fi condamnat, va restitui valoarea lucrului din ziua cererei în restituţiune. (Art. 996, § 1, care lipseşte în codul francez, şi care a fost introdus de legiuitorul nostru tot după Marcadé [2]). Înstrăinarea lucrului.

Obligaţiile plătitorului.

Art. 997.—Acela căruia se face restituirea, trebue să despăgubească pe posesorul chiar de rea credinţă de toate cheltuelele făcute pentru conservaţiunea lucrului (cheltueli necesare) sau care au crescut preţul lui (cheltueli utile) [3]). (Art. 494, 766, 991, 994, 1377, 1569, 1574, 1730, § 4 C. C. Art. 1381 C. fr.).

---

[1]) Cpr. C. Orléans. D. P., 94. 2. 342. T. Huc, VIII, 399. Aubry et Rau, IV, § 442 bis, p. 744. Vedi şi Fuzier-Herman, art. 1378, No. 20.—Vedi însă Demolombe, XXXI, 358 urm., 429.

[2]) Marcadé, V, art. 1378—1380, No. 1, p. 269. Vedi şi *suprà*, p. 375, nota 2. — Soluţiunea admisă în termeni expreşi de legiuitorul nostru se admite şi în Francia, prin argument *a contrario* din art. 1380 (art. nostru 996, § 2), care singur există în codul francez. Vedi Baudry, II, 1344, p. 947.

[3]) Este de observat că textul corespundĕtor francez (1381) vorbind *de toate cheltuelele necesare şi utile care au fost făcute pentru conservarea lucrului*, Marcadé (V art. 1381, No. 1) critică această formulă, zicând că există un pleonasm între cuvintele *necesare* şi acele *făcute pentru conservarea lucrului*, ear pe de altă parte, o contradicţie între aceste cuvinte şi adjectivul *utile*, şi legiuitorul nostru ţinând samă de această critică întemeiată, se exprimă altfel, înţelegând prin *cheltuelele făcute pentru conservarea lucrului* pe acele *necesare*, ear prin acele care au mărit valoarea lucrului, cheltuelele *utile*. Deosebire de redacţie de la codul francez.

Art. 997. § 3. Plătitorul *(solvens)* neputând să se înbogățească în detrimentul aceluia care a primit, fie chiar cu rea credință, un imobil sau un mobil determinat *in individuo*, art. 997 prevede că acela căruia se face restituirea (plătitorul) trebue să despăgubească pe primitorul plății *(accipiens)* chiar de rea credință de cheltuelele ce acesta a făcut pentru conservarea lucrului (cheltuelele necesare), și de acele utile, adecă care, de și nu au de scop conservarea lucrului, totuși au înbunătățit lucrul și'i au mărit valoarea.

Cheltuelele necesare și utile.

Intre aceste cheltueli sau impense există însă următoarea deosebire: Posesorul, sau mai bine dis, primitorul plății, fie el de bună sau de rea credință, puțin importă, va avea drept la *toate* cheltuelele necesare, pe când, în privința cheltuelelor utile, el nu va avea drept la ele de cât numai întru atâta întru cât au mărit valoarea lucrului, până la concurența adaosului de valoare produsă printr'ênsele, după cum se exprimă art. 1377 C. C. (cpr. și art. 494 *in fine*), pentru că numai întru atâta au fost folositoare [1]).

Art. 494 C. C.

Dacă impensele sau cheltuelele consistă în construcțiuni, plantațiuni sau alte înbunătățiri de aceiaș natură, se va aplica art. 494 [2]).

Cheltuelele de agrement sau de plăcere.

Cât pentru cheltuelele de agrement sau de simplă plăcere (art. 1346, *voluptuosæ* sau *voluptuariæ*), ele nu vor fi restituite, însă primitorul plății va putea să le rădice de pe loc *(jus tollendi)*, dacă aceasta se poate face fără stricăciune, *si modo recipiant separationem* [3])... *sine læsione prioris status rei* (L. 5, *in fine*, Cod., 3, 32, *De rei vindicatione)* ; cu îndatorirea însă de a restabili locurile în starea de mai 'nainte (art. 539) [4]).

Vedi și *suprà*, p. 337, nota 2. Art. 991 vorbește de asemene de cheltueli utile și necesare. Mai vedi încă art. 494, 539, 545 urm., 766, 771, 1345, 1346, 1377, etc. Vedi și *suprà*, p. 337, notă 3.

[1]) Vedi *suprà*, p. 338. Cpr. Cas. fr., *Pand. Période.*, 1887, 1, 230. Arntz, III, 471. Marcadé, V, art 1381, No. 2, p. 273. Laurent, XX, 382. Demante, V, 362 bis. Thiry, III, 200. T. Huc, VIII, 401. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 737. Larombière, V, art. 1381, No. 5. Demolombe, XXXI, 381 urm. Mourlon, II, 1689. Fuzier-Herman, III, art. 1381, No. 2.— *Contrà.* Duranton, XIII, 695.

[2]) Arntz, III, 471. Berriat St. Prix, II, 5471. Pëucescu, II, 283.

[3]) L. 9, Dig., 25, 1, *De impensis in res dotales factis.*

[4]) Marcadé, V, art. 1381, No. 2. Thiry, III, 200. Arntz, III,

Dacă însă cheltuelele de simplă plăcere sunt așa de însemnate în cât au mărit valoarea venală *(promercalis)* a lucrului, atunci ele vor putea fi considerate de judecători ca utile, și primitorul plăței va avea drept la ele în această proporțiune [1]). Casul în care cheltuelele de simplă plăcere devin utile.

In nici un caz însă, primitorul plăței nu va avea dreptul să rețină lucrul până la plata cheltuelelor sale, pentru că legiuitorul nu'i conferă această garanție [2]). Dreptul de retenție. Controversă.

Efectele plăței nedatorite în privința terțiilor achisitori.

Dacă primitorul plăței nedatorite a înstrăinat corpul cert și determinat care făcea obiectul acestei plăți, plătitorul poate el să'l revendice de la cei de al treile dobânditori ?

In dreptul roman, negativa nu suferea nici o discuțiune: 1° pentru că tradițiunea făcută cu titlu de plată, *solutionis causa*, îi transfera proprietatea pe care și el la rêndul seu o transferase celui de al treilea. Plătitorul ne mai fiind proprietar asupra lucrului plătit nu mai putea să'l revendice de la cei de al treile [3]); și 2° pentru că condicțiunea *indebiti*, ca toate condicțiunele, era o acțiune personală în repararea unei daune injuste. Dreptul roman.

Ce trebue să decidem în dreptul actual ? Chestiunea este controversată, însă cu toate aceste, trebue să decidem, contrar celor ce se petreceau în dreptul roman, și contrar teoriei lui Pothier, care distingea între achisitorii cu titlu oneros și acei cu titlu gratuit [4]), că, de câte ori este vorba de un imobil sau de un mobil corporal, însă achisitorul lui Dreptul actual. Controversă.

---

471. Mourlon, II, 1689. Baudry, II, 1345. Demolombe, XXXI, 388, 389. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 737. T. Huc, VIII, 401. Laurent, XX, 383. Vedi și *suprà*, p. 338 și t. III a lucrărei noastre, p. 543.—Art. 74, § 2 al codului federal asupra oblig. din 1881 este formal în această privință.

[1]) Cpr. Larombière, V, art. 1381, No. 8. Demolombe, XXXI, 388. Pëucescu, II, 286. Vedi și L. 10, Dig., 25, 1, *De impensis in res dotales factis*, citată *suprà*, p. 338, text și nota 5.

[2]) Vedi *suprà*, p. 340 urm., unde se arată controversa ce există în privința dreptului de retenție.

[3]) L. 36, Dig., 41, 1, *De adquirendo rerum dominio.*

[4]) Vedi Pothier, *Tr. de l'action Condictio indebiti*, V, 178, 179. Acest sistem se vede admis în Italia, de Giorgio Giorgi. Vedi *Teoria delle obbligazioni*, V, 126 urm.

este de rea credință, de atâte ori revendicarea va avea loc contra acestui terțiu, pentru că plata făcută în mânele primitorului ei fiind fără causă, n'a putut să 'i transmită proprietatea moblilului sau imobilului pe care el l'a primit și l'a transmis altuia.

In adevĕr, causa obligațiunei solventului, scopul principal ce el își propune este stêngerea obligațiunei sale. Or, datoria neexistând de cât în aparență, plata este nulă pentru lipsă de causă, și fiind nulă, nu poate să producă nici un efect (art. 966); prin urmare, ea n'a putut să transmită primitorului plăței proprietatea corpului cert ce i s'a dat; și primitorul plăței nedevenind proprietarul lucrului primit drept plată, n'a putut transmite terțiului o proprietate pe care n'o avea el însuș: *Nemo dat quod non habet*. Solventul a remas deci tot proprietarul lucrului plătit, și deci, el poate să'l revendice de la cei de al treile [1]). Această soluție nu este contrară art. 996, după care acel care a primit lucrul este dator să întoarcă sau lucrul sau prețul cu care l'a înstrăinat, pentru că acest text are de scop regularea raporturilor existente între plătitor și primitorul plăței, ear nu a acelor dintre plătitor și cei de al treile dobênditori. Condicția *indebiti* nu mai e astăzi o acțiune personală, ca la Romani, ci o adevarată revendicare [2]).

Art. 1909. Trebue însă să observăm că revendicarea nu va putea să aibă loc contra celor de al treile, care, *de bună credință*, ar fi dobêndit un mobil corporal, pentru că, în asemene caz, ei au devenit proprietarii acestui mobil prin

[1]) Imobilul va reintra liber de ori ce sarcine reale în mâna revendicantului, căci aceste sarcini vor cădea prin aplicațiunea maximei „*Resuloto jure dantis, solvitur jus accipientis*“. Cpr. Larombière, V, art. 1380, No. 10.

[2]) Vedi în acest sens, Thiry, III, 201. T. Huc, VIII, 400. Baudry, II, 1344. Vigiè, II, 1696. Laurent, XX, 378, 379. Arntz, III, 472, 473. Demolombe, XXXI, 413 urm. Acollas, II, p. 976. Pèucescu, II, 267 urm. Répert. Dalloz, *Supplém. Oblig.*, 2339 urm. Demante et Colmet de Santerre, V, 361 bis III și IV. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 738, text și nota 37. Mourlon, II, 1686. Marcadé, V, art. 1378 urm. No. 3, p. 270. Duranton, XIII, 683. Larombière, V, art. 1380, No. 7 urm. Chambon, *Du payement indû*, p. 244 urm. Massé-Vergé, IV, § 623, p. 11, nota 11. Art. 389 din proiectul Codului japonez este redactat în acest sens. — *Contrà*. Toullier D. VI, partea 1, 97 urm.

prescripția instantanee (art. 1909) [1]), sau un imobil, dacă cel de al treile ar fi dobêndit proprietatea lui prin usucapiune fie de 10 sau 20 de ani (art. 1895 urm.), fie de 30 de ani (art. 1890) [2]).

Acel care a dat drept plată nedatorită un imobil, are deci două acțiuni, una în revendicare contra celui de al treile achisitor [3]), ear alta contra primitorului plăței, pen-

---

[1]) Vedi *suprà*, p. 174, nota 1. Cpr. Demolombe, XXXI, 414. Larombière, V, art. 1380, No. 7, și toți autorii.

[2]) Cpr. Demolombe, XXXI, 420.—Plătitorul va putea însă, în asemenea caz, să exercite contra primitorului de bună credință a imobilului, care l'ar fi vêndut, acțiunea personală pentru restituirea prețului, căci art. 996, § 2 admite această soluție în termeni generali, fără a distinge dacă revendicarea este sau nu cu putință contra terțiului achisitor. Demolombe, *loco suprà cit.*

Aceiaș soluție ar fi admisibilă în casul când lucrul vêndut de către primitorul lui ar fi perit prin caz fortuit în mâna cumpărătorului *(apud emptorem)*. Perirea lui în mâna cumpărătorului n'ar scuti, în adevĕr, pe acel care l'ar fi primit pe nedrept de a restitui prețul plătitorului lui (art. 996, § 2). Demolombe, XXXI, 421.

[3]) Cel de al treile este supus revendicărei chiar dacă ar fi dobêndit imobilul prin mezat public, pentru că adjudicațiunea nu transmite adjudicatarului de cât drepturile ce avea și debitorul urmărit asupra lucrului vêndut (art. 565 Pr. civ.) conform regulei „*Nemo plus juris ad alium transferre potest quam ipse habet*“ (L. 54, Dig., 50, 17), regulă, de altmintrelea, consacrată în termeni expreși prin art. 580 și 1521 din codul Calimach (442, 1138 C. austriac) și prin art. 1770 din codul actual. Cpr. Larombière, V, art. 1380, No. 11. Este adevarat că art. 565 din Pr. civ., tradus după art. 717 din procedura franceză, care consacră acest principiu, este în contradicere flagrantă cu art. 506, § 3 din aceiaș procedură, luat după art. 525 din procedura genoveză de la 1819 (opera lui Bellot), după care afiptele și publicațiunele trebue să cuprindă somație către toți acei care ar pretinde vre-un drept de proprietate, servitute, usufruct, ipotecă, etc, să se arăte la tribunal, înainte de adjudicare, spre a'și formula pretențiile lor, *sub pedeapsă de a nu le se mai ține în samă (sous peine de forclusion)*; însă acest text nu poate să abroage principiul luat din procedura franceză, după care adjudicatarul nu poate dobêndi de cât drepturile pe care le avea expropriatul, în specie primitorul plăței, carele, după cum am vĕdut, nu era proprietar. Jurisprudența este unanimă în acest sens. Vedi Cas. rom., C. București și Iași. Bulet. S-a I, 1876, p. 102 și *Dreptul* din

Revendicare exercitată contra adjudicatarului. Art. 565 și 506 Pr. civ.

tru a'i cere valoarea lucrului (art. 996, § 1), sau preţul cu care el l'a vêndut (art. 996, § 2).

1876, No. 17. Bulet. 1878, p. 277 şi 1879, p. 799. Bulet. 1884, p. 787. *Dreptul* din 1890, No. 23. *Dreptul* din 1887, No. 21 şi din 1883, No. 62. Trib. Roman, *Dreptul* din 1896, No. 7. Veḑi şi tr. nostru în limba franceză, art. *Saisies*, p. 376.

Dreptul adjudicatarului de a repeta preţul depus de dênsul de la creditorii debitorului urmărit. Controversă.

Dar dacă adjudicatarul care, în asemene condiţiuni, ar fi cumparat de la mezat imobilul plătit şi nedatorit, poate fi atins prin acţiunea în revendicare a plătitorului acestui imobil, se admite, în genere, că şi adjudicatarul are, la rêndul sĕu, dreptul de repetiţiune în contra creditorilor debitorului urmărit, care ar fi primit preţul varsat de dênsul: „Considerând, ḑice Curtea noastră supremă (23 fevr. 1883), că, după art. 993, acel care din eroare creḑênduse debitor, a plătit o datorie, are drept de repetiţiune în contra creditorului; că această dispositiune, care este o sancţiune a principiului că nimene nu se poate înbogăţi în paguba altuia, îşi are aplicaţia şi în casul când, în urma unei vênḑări silite, adjudicatarul evins prin o acţiune în revendicare a imobilului adjudicat voeşte a repeta preţul adjudicaţiunei în contra creditorilor debitorului urmărit, care au primit acel preţ; căci adjudicatarul când depune preţul adjudicaţiunei spre a se plăti creditorului urmăritului, se crede debitor al acestuia, şi prin urmare, şi al creditorilor sĕi; că dacă, în urmă, adjudicatarul este evins, acea plată, care nu mai are causă pentru dênsul, este făcută din eroare; că creditorii nu pot pretinde că au primit ceea ce le se datorea, căci dacă o obligaţie, poate, după art. 1093, să fie achitată de o persoană chiar neinteresată, trebue însă ca achitarea să fie făcută nu din eroare, ci cu intenţie de a achita pe debitor; ca un adjudicatar depune preţul spre achitarea urmăritului numai pentru că se crede debitor al acelui preţ, astfel că, în caz de evicţiune, depunerea preţului din partea-'i, şi prin urmare, achitarea creditorilor urmăritului, a fost făcută din eroare, ear nu cu intenţie de a libera obligaţiile debitorului urmărit, etc". Bulet. Cas. S-a I, 1883, p. 186, 187. Veḑi in acelaş sens, C. Colmar şi Lyon, Répert. Dalloz, *Vente*, 835. C. Riom. D. P. 56. 2. 136. Aubry et Rau, IV, § 355, p. 376. Troplong, *Vente*, I, 432, 498. Duvergier, *Vente*, 345, 346. Demolombe, XXXI, 305 urm. Fuzier-Herman, III, art. 1377, No. 38. Labbé, *Revue critique*, t. 19 (anul 1861), p. 202. Laurent, XXIV, 228. Colmet de Santerre, VII, 76 bis VIII. Pand. fr., *Adjudic. immobilière*, 1806, Larombière, V, art. 1377, No. 15. Massé-Vergé, IV, § 685, p. 294, nota 4. Marcadé, VI, art. 1626—1629, No. 3, p. 258 urm. Carré-Chauveau, *Lois de la Procéd. civ.*, V, partea 1, *Quest.* 2409, p. 992 (ediţia din 1880). S'a decis însă, cu toate aceste, că creditorul care 'şi a pri-

In caz de a revendica lucrul de la cei de al treile, el nu mai poate cere nimic de la primitorul plăței. In caz de a fi dobêndit valoarea sau prețul lucrului de la primitorul plăței, el nu mai poate cere nimic de la cei de al treile. Plătitorul are, în adevĕr, drept sau la lucru sau la valoarea lui, nici o dată însă la amêndouĕ de o dată. „*Bona fides non patitur, ut bis idem exigatur*". (L. 57, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui*).

Dacă plătitorul revendică lucrul de la cel de al treile, acesta poate să cheme în garanție pe autorul sĕu, adecă pe primitorul plăței, care 'i a vêndut lucrul (art. 1337 urm. C. C. și 112 urm. Pr. civ.) și să'l oblige a'i plăti o sumă de bani superioară chiar prețului vêndărei. Nefiind însă drept ca primitorul plăței de bună credință să sufere consecințele erorei în care l'a indus plata făcută cu imprudență de reclamant, acest din urmă va putea și el, la rêndul sĕu, să fie condamnat a restitui plătitorului ceea ce el este obligat să plătească peste preț, cu titlu de daune, terțiului evins [1]).

Dificultățile la care restituția unei plăți nedatorite poate da loc în dreptul internațional.

Vorbind despre gestiunea de afaceri, cel mai obicinuit din quasi-contracte, am tratat chestiunele de drept internațional cele mai de căpitenie care se pot ivi în practică, desvoltând această materie mai mult poate de cât ar fi trebuit. De aceea, nu avem nimic de adaos în privința quasi-contractului de al doile, despre care se ocupă legea, plata nedatorită și dreptul de restituție care resultă pentru acel ce a plătit fără a fi debitor.

---

mit creanța sa, în urma vêndărei silite a averei debitorului, a primit ceea ce i se cuvinea, *suum recepit* (L. 44, Dig., 12, 6; vedi și L. 129, Dig., 50, 17) și nu mai poate fi obligat la repetițiune. C. Focșani și București, *Dreptul* din 1884, No. 64. *Dreptul* din 1887, No. 21. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1884, p. 783. Tot în acest din urmă sens se pronunță și o parte din doctrină. Vedi Duranton, XIII, 686 și XVI, 266. Vedi și Laurent XX, 360. Cpr. LL. 1 și 2. Cod., 8, 46, *Creditorem evictionem pignoris non debere.*

[1]) Cpr. Vigié, II, 1698. Duranton, XIII, 683, *in fine.* Mourlon, II, 1687, 1688. Marcadé, V, art. 1380, No. 3, *in fine.* Aubry et Rau, IV, § 442, p. 738. Baudry, II, 1344, *in fine.*— *Contrà.* Larombière, V, art. 1380, No. 9.

Plata nedatorită fiind, în adevĕr, un quasi-contract, chiar atunci când acel care a primit-o ar fi fost de rea credinţă, se vor aplica prin analogie regulele mai sus expuse în materie de gestiune de afaceri [1]).

Despre oare care acţiuni care presintă analogie cu repetiţia plăţei nedatorite.

Afară de condicţia *indebiti*, despre care am vorbit până acum, mai sunt şi alte acţiuni în repetiţiune, a căror efect este acelaş, care însă pot fi exercitate independent de ori ce eroare din partea aceluia care a făcut plata [2]).

Aceste sunt :

Condic. sine causa. 1⁰ Acţiunea în repetiţiune a unei plăţi făcute fără causă *(condictio sine causa)* [3]) ;

Condic. ob injustam causam. 2⁰ Acţiunea în repetiţiune a lucrului de care o per-

---

[1]) Vedi *suprà*, p. 353 urm. Cpr. Laurent, *Droit international*, VIII, 5 şi *Avant-projet de révision du C. C.*, I, p. 111, No. 3.

[2]) Baudry, II, 1342 bis. Demolombe, XXXI, 232 urm., 423. Aubry et Rau, IV, § 442 bis, p. 739. Fuzier-Herman, III, art. 1377, No. 29 urm.

[3]) Vedi Dig., 12, 7, *De condictione sine causa*, şi Cod., 4, 9, *De condictione ex lege, et sine causa*, etc.—In puterea acestei condicţiuni, ori-cine s'a înbogăţit în detrimentul altuia, trebue să restitue ceea ce a primit, fie că, din capul locului, n'a avut nici un drept la lucrul primit, fie că, mai în urmă, causa legitimă de achisiţiune a dispărut : „Şi cele date ca o adevarată datorie se pot cere înapoi, dice art. 1890 din codul Calimach (1436 C. austriac), dacă au încetat legiuitul temeiŭ pentru care le oprise primitorul lor". Cpr. art. 1234 C. cant. Zurich ; art. 821 C. german din 1896. Dacă restituirea nu se mai poate face în natură, ceea ce se va întâmpla de câte ori lucrul a fost consumat sau a perdut individualitatea sa primitivă, ea se va face în bani. Cpr. Er. Lehr, *Dr. germanique*, 243, p. 291. Tot în baza acestor principii, comunele erau obligate să restitue reţinerile făcute funcţionarilor comunali, pentru că, în lipsa unei legi care să reguleze dreptul la pensie a acestor funcţionari, reţinerile ce se făceau erau lipsite de causă. Vedi *suprà*, p. 131, nota 1. Astăzi însă, asemene lacună nu mai există, fiind că legea pentru înfiinţarea caselor de pensiuni ale funcţionarilor judeţeni şi comunali s'a promulgat la 25 fevruar 1897. Vedi *Monitorul oficial* din 26 fevr. 1897, No. 262. Cpr. Cas. rom., 19 sept. 1897, *Curierul judiciar* din 1897, No. 36.

soană a fost pe nedrept despoeată *(condictio ob injustam causam)* [1]).

3⁰ Acțiunea în repetițiune a lucrului dat pentru o causă care n'a avut loc, sau pentru un scop care nu s'a îndeplinit *(condictio ob rem dati*, sau *condictio causa data, causa non secuta)*, sau în fine, *condictio ob causam datorum* [2]); Condic. causa data, causa non secuta.

4⁰ Acțiunea prin care se cere restituirea lucrului furat *(condictio furtiva)* (cpr. art. 1909, § 2) [3]). Condic. furtiva.

[1]) Vedi Dig., 12, 5, *De condic. ob turpem vel injustam causam*, și Cod., 4, 9, *De condictione ex lege et sine causa, vel injusta causa.*—Astfel, in baza condicției *ob injustam causam*, acel care ar fi plătit o clausă penală, ar putea s'o ceară înapoi, pentru că, în specie, creditorul a primit ceea ce legea îl oprea de a primi (L. din 20 fevr. 1879). Cpr. Er. Lehr, *op.* și *loco cit.*, 242. Vedi și *infrà*, la art. 1066 urm. explic. legei din 1879, unde această chestiune este pe larg discutată.

[2]) Vedi Dig., 12, 4, *De condictione causa data, causa non secuta* și Cod., 4, 6, *De condictione ob causa datorum.* De exemplu, moștenitorul a plătit un legat subordonat unei condițiuni care nu s'a îndeplinit; el va avea acțiunea în restituire. Alt exemplu: S'au făcut daruri în vederea unei căsătorii, care nu s'a sevârșit, daruri pe care Romanii le numeau mai întâi *ante nuptias* și mai târdiu, *propter nuptias* (Instit. II, *De donationibus*, 7, § 3), ear codul Calimach, *contra-zestre* (art. 1669 urm.). Ei bine, în asemene caz, acțiunea în repetițiune va avea loc.... *jure condictionis restituere debes* (L. 1, Cod., *tit. cit.*, 4, 6), pentru că scopul pe care părțile l'au avut în vedere nu s'a îndeplinit: „Când nu se va face nunta, darurile dinaintea nunții se întorc înapoi", dice art. 6, partea IV, capit. 2 din codul Caragea. Cpr. art. 68 din codul Calimach și § 5, capit 30 (logodnă și cununie), din codul Andr. Donici. Vedi t. IV a lucrărei noastre, p. 745 și *suprà*, p. 363, *ad notam.*

Tot în puterea acestui principiu, advocatul care a primit o sumă de bani cu titlu de onorariu, trebue s'o restitue, dacă din culpă lui el nu'și a îndeplinit obligațiile sale: „*Advocationis causa datam pecuniam, si per eos, qui acceperant quominus susceptam fidem impleant, stetisse probetur, restituendam esse convenit*". (L. 11, Cod., 4, 6, *De condictione ob causam datorum*).

Noul cod german admite în termeni expreși această condicție când, prin art. 815, dice: „Repetițiunea unei prestațiuni făcute în vederea unui resultat care nu s'a realisat, nu are loc, dacă de la inceput, acest resultat era imposibil, și dacă autorul prestațiunei o știea, sau dacă el, cu rea credință, a împedecat realisarea ei". Cod. german din 1896.

[3]) Vedi Dig., 13, 1, *De condictione furtiva* și Cod., 4, 8, *eodem.*

Alte condiţiuni din dreptul roman.

Nu vom vorbi despre celelalte condicţiuni care se găsesc în legile romane, şi anume de condicţia *ex lege* [1]), de condicţia *ex certa re* sau *triticaria*, adecă de condicţia care resulta din o stipulaţie avênd de obiect o cantitate de producte [2]), etc., ci vom trece de îndată la condicţia *ob turpem causam*, despre care am mai vorbit în treacăt *suprà*, p. 151, urm., şi despre care ne vom ocupa în deosebi, pentru că a dat loc la dificultăţi.

Condictio ob turpem causam [3]) (art. 966).

Condictia *ob turpem causam* este acţiunea prin care acel care a făcut o plată în virtutea unui contract ilicit, contrar legilor sau bunelor moravuri (art. 966), cere înapoi obiectul prestaţiunei sale, fără a dovedi nici o eroare din partea'i. Obligaţiunea întemeiată pe o causă ilicită, ca şi acea fără causă, sau întemeiată pe o causă falşă, neproducênd nici un efect (art. 966), adecă fiind *inexistentă* [4]), se înţelege că ceea ce s'a plătit în puterea unei asemene convenţiuni poate în tot-deauna fi cerut înapoi, şi acţiunea în repetiţiune va putea fi exercitată chiar de acel care ar fi violat un principiu de ordine publică, care ar fi plătit de exemplu, cuiva o sumă de bani pentru a comite o crimă, sau ar fi dat mită unui judecător, etc.

Codul Calimach.

Este adevarat că, după codul Calimach, *condictio ob turpem causam* nu aparţinea acelui care a făcut plata, de câte ori el era tot atât de culpabil ca şi acel care a primit-o [5]), însă această soluţie, admisă de unii autori şi as-

---

[1]) „*Si obligatio lege nova introducta sit, nec cautum eadem lege, quo genere actionis experiamur, ex lege agendum est*". L. unică, Dig., 13, 2, *De condictione ex lege*. Vedi şi Cod., 4, 9, *De condictione ex lege*, etc.

[2]) „*Qui certam pecuniam numeratam petit, illa actione utitur, si certum petetur. Qui autem alias res, per triticariam condictionem petet*". (L. 1, Pr., Dig., 13, 3, *De condictione triticaria).*

[3]) Vedi Dig., 12, 5, *De condic. ob turpem vel injustam causam*, şi Cod., 4, 7, *De condictione ob turpem causam.*

[4]) Vedi asupra actelor inexistente, *suprà*, p. 21 urm.

[5]) „Nu poate cineva, dice art. 1562 din codul Calimach (1174 C. austriac), să ceară aceea ce au dat cu ştirea sa altuia *spre sevêrşirea unui lucru preste putinţă, sau neertat; ear dacă pentru oprirea unei lucrări neertate va fi dat ceva aceluia*, carele au vrut să sevêrşască această lucrare, poate să'l ceară". Această soluţie, după care acel ce ar fi făgăduit o

tăzi [1]), ne s'a părut inadmisibilă, pentru că regula romană „*Nemo auditur propriam turpitudinem allegans*“ nu'şi primeşte nici o aplicaţiune în dreptul modern [2]).

Sunt însă casuri în care chestiunea poate să presinte oare-care dificultăţi.

Primirea unei sume de bani din partea unei femei seduse pentru a nu mai cere despăgubire de la seductorul ei.

Eată, bună oară, o femee sedusă şi părăsită, care primeşte o sumă de bani de la seductorul său, cu condiţiune de a nu mai cere în justiţie despăgubirea la care ar fi putut să conchidă după dreptul comun (art. 998). Această femee n'ar putea fi constrânsă mai târdiu să restitue ceea ce a primit în baza acestei convenţiuni, sub cuvênt că ar fi *turpis causa*, pentru că, pe de o parte, seductorul a plătit întru-câtva de bună voe o datorie naturală (art. 1092, § 2), ear pe de altă parte, faptul femeei de a renunţa la acţiunea ei, nu constitue o faptă imorală.

Dacă presupunem însă, din contra, că o femee de moravuri uşoare, a smuls bani de la mai mulţi barbaţi, sub ameninţarea unor procese scandaloase, şi în vederea întreţinerei unui copil a cărui paternitate se atribue când unuia, când altuia, nu mai încape îndoeală că asemene manoperi vor putea fi reprimate şi că asemene femee va putea fi condamnată la restituirea banilor primiţi [3]).

Primirea unei sumi de bani de către barbat pentru a păstra tăcerea asupra complicelui femeei sale adultere. Controversă.

Ce trebue să decidem în privinţa banilor ce un barbat ar fi primit pentru a păstra tăcerea relativ la complicele femeei sale adultere? Aceşti bani putea-vor ei să fie ceruţi înapoi pe cale de acţiune în repetiţiune? Nu se poate respunde astăzi *à priori*, ca la Romani, că purtarea unui asemene barbat ar fi imorală, pentru că, dacă, cu adevărat este imoral ca un barbat să primească bani spre a tolera adulterul femeei sale (veḑi *suprà*, p. 78, *ad notam*), nu mai puţin adevărat este că el poate să reguleze direct

---

sumă de bani cuiva *pentru ca să nu comită o crimă* ar avea acţiunea în repetiţiune şi n'ar mai avea-o când ar fi făgăduit bani *pentru ca crima să se comită*, împrumutată de la codul austriac (art. 1174) şi de la dreptul roman (L. 5, Dig., 12, 7), este generalmente admisă în dreptul german. Veḑi, pe lângă textul suscitat din codul austriac, art. 817 din noul cod german (reprodus *suprà*, p. 152, nota 2). Cpr. Er. Lehr, *Droit germanique*, p. 289.

[1]) Veḑi autorii citaţi *suprà*, p. 152, nota 3.

[2]) Veḑi autorii citaţi *suprà*, p. 153, nota 2, şi la autorii citaţi acolo, *adde* Fuzier-Herman, III, art. 1377, No. 52 urm.

[3]) Cpr. Er. Lehr, *Dr. germanique*, p. 289, No. 241.

poziţia sa faţă cu complicele femeei, şi să primească o satisfacţie, fie chiar o despăgubire bănească, în scopul de a nu se mai adresa la justiţie şi a nu mai agrava rĕul prin publicitate. Jurisprudenţa admiţênd că complicele unei femei adultere poate fi condamnat la daune cătră barbat în baza art. 998 [1]), este logic ca barbatul să poată primi de bună voe, ceea ce ar putea cere de la tribunale [2]).

CAPITOLUL V

Despre delicte şi quasi-delicte.

Definiţiunea delictului.

Delict civil. Prin delict civil se înţelege ori ce fapt voluntar *ilicit* [3]) şi daunator al omului, îndeplinit prin acţiune *(commissio)* sau omisiune *(omissio)*, cu intenţiunea de a păgubi pe altul. Un fapt licit nu poate, nici într'un caz, să deie loc la responsabilitatea prevĕdută de art. 998, culpa fiind, ca şi prejudiciul, unul din elementele esenţiale a responsabilităţei. (Trib. Lourdes, 5 fevr. 1897. *Pand. Périod.*, 97. 2. 263).

---

[1]) Cpr. Cas. fr. şi C. Aix. Répert. Dalloz, *Adultère*, 111, nota 2, şi 125, nota 1. Veḑi şi D. P., 52. 2. 150. D. P., 66. 2. 136. D. P., 73. 1. 210. D. P., 74. 1. 345. Tot în acest sens este şi doctrina. Veḑi Pand. fr., *Adultère*, 310 urm. Sourdat, *Tr. général de la Responsabilité*, I, 34 (ediţia a 2-a). Faustin Hélie, *Th. du code pénal* (ediţia a 5-a), IV, 1664. Demolombe, XXXI, 515. Fuzier-Herman, III, art. 1382, No. 561 bis. Jurisprudenţa engleză este în acelaş sens. Veḑi decisiile citate de Faustin Hélie, *loco suprà cit.*—*Contrà.* Bedel, *Tr. de l'adultère*, 65, p. 106. Carnot, *C. pen.*, II, p. 182.

[2]) Cpr. art. 1232 Cod. Zurich şi Er. Lehr, *Dr. germ.*, *loco cit.*

[3]) „Acela care, cu intenţie sau prin negligenţă *(vorsätzlich oder fahrlässig)*, ḑice art. 823 din noul cod german, lezează *în mod ilegal* viaţa, trupul, libertatea, proprietatea sau ori ce alt drept a unei alte persoane, este ţinut a repara dauna pricinuită". Cpr. art. 1724, 1725, 1756 C. Calimach (1294, 1329 C. austriac). Legiuitoru nostru, care defineşte quasi-contractul „un fapt *licit* şi voluntar din care se naşte o obligaţiune", adăogând în art. 986 cuvêntul *licit*, care lipseşte în textul corespunḑĕtor francez, a uitat să adaoge în art. 998 cuvêntul *ilicit*, pe care cu drept cuvênt îl adaogă toţi autorii. Veḑi *suprà*, p. 307, nota 6. Cpr. Marcadé, V. art. 1382, 1383, No. 2. Baudry, II, 1346. Thiry, III, 203. T. Huc, VIII, 404. Laurent, XX, 401. Larombière, V. art. 1382, 1383, No. 10. Berriat St. Prix, II, 5472. Boissonade, *op. cit.*, II, art. 390, No. 270. Vigié, II, 1700. Giorgio Giorgi, V, 138 urm. Garraud, *Pr. de dr. criminel*, 43. Arntz, III, 475.

In materie penală, prin delict se înţelege, *lato sensu*, ori ce infracţiune la legea penală, ear într'un sens mai restrêns, *stricto sensu*, infracţiunea la legea penală pedepsită cu o pedeapsă corecţională (art. 1 şi 8 C. pen.). Delict penal.

Ori ce delict civil nu este numai de cât un delict penal, pentru că ori ce faptă ilicită şi dăunătoare comisă cu intenţiune răutăcioasă nu este tot-deauna prevĕdută şi pedepsită de legea penală. De exemplu, ascunderea unor obiecte ale moştenirei (art. 703, 712 C. C.) constitue un delict civil, ear nu un delict penal. Tot astfel, actul fraudulos sau simulat constitue un delict civil, ear nu un delict penal [1]). Delictul civil poate să nu fie delict penal.

Şi *vice-versa*, un delict penal poate să nu constitueas-că un delict civil. Astfel, omorul fără voe este un delict penal (art. 248 C. pen.); el nu constitue însă un delict civil, pentru că acest din urmă presupune intenţiunea răutăcioasă, care, în specie, lipseşte. Omorul fără voe fiind însă un quasi-delict, ca atare, dă loc la o acţiune în despăgubire (art. 999) [2]). Delictul penal poate să nu fie un delict civil.

Bernard, II, 878, 879. Demolombe, XXXI, 454, 457,464, 665. Pĕucescu, II, 329. Mourlon, II, 1691, şi toţi autorii. Art. 1725 din codul Calimach (1294 C. austriac) vorbeşte de asemene de o păgubire *nedreaptă* pricinuită dinadins (delict), sau fără voe (quasi-delict). Codul Caragea, partea V, *in fine*, pentru stricăciune (art. 1), prevede că „acela care *din ştiinţă* (delict), sau *cu neştiinţă ori cu greşală* (quasi-delict) va aduce stricăciune altuia, este dator a respunde stricăciunea".

[1]) Vedi *suprà*, p. 221. De asemene, stelionatul, adecă faptul de a vinde sau de a ipoteca imobilul altuia (cpr. art. 2059 C. fr.) constitue un delict civil, ear nu un delict penal. Cpr. Trib. Râmnic-Sarat (C. D. Popescu preşed.). *Dreptul* din 1896, No. 56. Stelionat.

[2]) Acţiunea care resultă din delictul de rănire sau lovituri fără voe întemeiată pe art. 248, 249 C. pen. şi acţiunea în despăgubire întemeiată pe art. 998, 999 C. C. fiind deosebite, judecătorii fondului vor decide în mod suveran, după împrejurările causei, dacă inprudenţa autorului rănirelor constitue un delict în sensul penal sau o simplă greşală de natură a nu da loc de cât la o acţiune civilă în despăgubire. Cas. fr. D. P., 90. 1. 136. Lipsa de urmărire penală în contra autorului unui fapt considerat ca delict penal, nu poate fi propusă ca o fine de neprimire a cererei de reparaţiune civilă pentru daunele causate. Trib. Paris, 15 martie 1893. *Curierul judiciar* din 1893, No. 52.

Contravenţii poliţieneşti. Art. 381 urm. C. pen.

De asemene, contravenţiile poliţieneşti sunt pedepsite de legea penală (art. 381 urm. C. pen.), de şi intenţiunea agentului lipseşte [1]), şi prin urmare, ele nu constituesc un delict civil. Contravenţiile poliţieneşti pot să nu constituească nici un quasi-delict, dacă ele nu aduc nici o daună nimărui [2]).

Duel. Art. 258 urm. C. penal.

Unele fapte, şi cele mai multe, constituesc în acelaş timp un delict penal şi un delict civil. Astfel, duelul fiind pedepsit de legea română (art. 258—261 C. penal), ca şi de acea belgiană (art. 423 urm. C. pen. L. din 8 ianuar 1841) şi prusacă (art. 164 urm. C. pen. L. din 14 april 1851), pe lângă că este un delict în sensul penal, va da loc şi la o acţiune în despăgubire contra autorului omorului, în favoarea văduvei şi a copiilor aceluia care a fost omorît în duel, cu toate că acel omorît ar fi fost provocatorul duelului [3]).

Art. 192 L. vămilor din 1874.

[1]) Veḑi art. 192, *in fine*, din legea generală a vămilor de la 15 iunie 1874, care opreşte pe tribunale de a scuza pe contravenienţi pentru eroare sau lipsă de intenţiune frauduloasă. Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1893, No. 5.

Circumst. uşurătoare sunt inadmisibile în materie de contravenţiuni.

[2]) Baudry, II, 1346.—Intenţia agentului nefiind cerută în materie de contravenţii poliţieneşti, se decide generalmente de jurisprudenţă că judecătorii nu sunt liberi de a admite, în asemene materie, circumstanţe uşurătoare, prin aplicarea art. 60 C. penal. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1875, p. 313. Bulet. S-a II, 1877, p. 285. Bulet. 1879, p. 438. Bulet. 1883, p. 1143. Bulet. 1888, p. 641. Bulet. 1889, p. 635. *Dreptul* din 1889, No. 48. *Dreptul* din 1893, No. 26.

Dreptul francez.

In Francia, circumstanţele uşurătoare sunt, din contra, admisibile şi în materie de contravenţii poliţieneşti (art. 483, § 2 C. pen. fr. adaos prin legea din 28 aprilie 1832). Veḑi Faustin-Hélie, *Théorie du C. pénal*, VI, 2733. Garraud, *op. cit.*, 244.

Delicte silvice.

In materie de delicte silvice, circumstanţele uşurătoare sunt însă admisibile şi la noi. Cas. rom. Bulet. S-a II-a, anul 1890, p. 841.

[3]) Cpr. Laurent, XX, 411. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 748, nota 1. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 370, 371. Pèucescu, II, 377. Demolombe, XXXI, 512. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 31. Sourdat, *op. cit.*, I, 108 bis. Rauter, *Tr. théorique et pratique du droit criminel francais*, II, 444. Şi fiind că vorbim de duel, trebue să menţionăm în treacăt că marturii care au luat parte la un duel, nu sunt pedepsiţi de legea penală, dacă ei au făcut tot ce le stătea prin putinţă pentru ca lupta să fie onorabilă şi leală. Cpr.

Definiția quasi-delictului.

Quasi-delictul este un fapt *ilicit* și daunator comis de o persoană prin greșala, imprudența sau negligența sa, însă fără intențiunea răutăcioasă (art. 999) [1]. „*Injuriam hic damnum accipiemus culpa datum, etiam ab eo qui nocere noluit.*“ (L. 5, § 1, *in fine*, Dig., 9, 2, *Ad legem Aquiliam*).

Deoseb. între delict și quasi-delict. Controversă.

Ceea ce deosebește deci delictul *(facta dolosa)* de quasi-delict *(facta culposa)* este intenția răutăcioasă, care în quasi-delicte lipsește [2].

Cas. rom. C. Iași și Trib. Botoșani (I. Ciulei președ.) *Dreptul* din 1894, No. 24. Vedi tot acolo și nota lui G. Negulescu.—Legea din 16 martie 1842, votată sub Mihai Sturza (v. *Manualul administrativ al Moldovei*, I, p. 53, No. 31) pedepsea, din contra, pe marturi și pe toți acei care înlesnise duelul. Conform: art. 432 C. penal belg.—*Contrà*. Art. 172 C. penal prusac, nereprodus în codul român. Vedi tr. nostru în limba franceză, p. 171, nota 2.

[1]) Cpr. C. București. *Dreptul* din 1887, No. 67. *Dreptul* din 1890, No. 77.

[2]) Cpr. Pohier, *Oblig.*, II, 116. Demolombe, XXXI, 452. Garraud, *Pr. de dr. criminel*, 43. Acollas, II, p. 978. Thiry, III, 203. Baudry, II, 1346, 1347. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 3. Demante, V, 364 bis IV. Sourdat. *Tr. de la Responsabilité*, I, 415, 642. T. Huc, VIII, 402. Vigié, II, 1700, 1702. Laurent, XX, 384. Aubry et Rau, IV, § 444, *in fine*, p. 748, text și nota 9. Massé-Vergé, IV, § 624, p. 14, nota 2. Marcadé, V, p. 274, No. 2. Mourlon, II, 1691. Berriat St. Prix, II, 5472, 5473. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 3. Vedi și Giorgio Giorgi, V, 139. Pacifici Mazzoni, *Istituzioni di diritto civile italiano*, IV, 78 urm.

Cu toate aceste, intr'o altă părere, iscodită de Zachariæ, admisă și de alți autori (v. Saleilles, *Essai d'une théorie générale de l'oblig. d'après le projet de C. C. allemand*, p. 337 urm. Pĕucescu, II, 322 urm.), prin delicte se înțelege pagubele aduse de noi înșine (art. 998, 999), ear prin quasi-delicte, pagubele aduse de persoanele de care respundem sau de lucrurile ce sunt sub paza noastră (art. 1000—1002).

Deosebire între dreptul actual și dreptul roman.

Precum vedem, dreptul modern se deosebește de acel roman, căci, prin *delict*, Romanii înțelegeau ori ce fapt prevĕdut de o lege expresă, ear prin *quasi-delict*, ori ce fapt ilicit neprevĕdut de lege și reprimat numai prin intervenția pretorului, făcênduse abstracțiune, în toate casurile, de presența sau de absența unei intențiuni doloase. Cpr. Demolombe, XXXI, 452. T. Huc, VIII, 402. Ortolan, *Explic. hist. des Institutes*, III, 1781. P. Rambaud, *Explic. élément. du droit romain*, II, p. 393, 421.—Vedi însă Accarias, *Pré-*

Art. 1725 C. Calimach.

„Nedreaptă pagubire, dice art. 1725 din codul Calimach (1294 C. austriac), se pricinueşte ori dinadins, sau fără voe; dinadins păgubire se întemeiază sau pe vicleşug, adecă, când paguba se pricinueşte cu ştiinţa şi vrerea cuiva, sau prin greşala cuiva, adecă, când se va pricinui din neştiinţă imputată, sau din lipsa cuviincioasei luări de samă, sau a sirguinţei". Codul Calimach, distinge deci, ca şi codul actual, delictul de quasi-delict, stabilind însă o deosebire intre aceste două fapte. In adevĕr, autorul delictului sau a unei negligenţi mari, *a unei vederate neîngrijiri*, plăteşte, nu numai paguba pricinuită, ci *deplină satisfacţie*, adecă atât *damnum emergens* cât şi *lucrum cessans*, pe când autorul quasi-delictului respunde numai de paguba pricinuită, adecă numai de *damnum emergens* [1]).

De şi această deosebire între delicte şi quasi-delicte a dispărut în legea actuală, totuşi nu mai puţin adevarat este că judecătorii fondului vor fi mai severi în apreciarea lor în caz de delict de cât în caz de quasi-delict [2]).

Responsabilitatea care resultă din delicte şi quasi-delicte.

Art. 998.—Ori ce faptă a omului, care cauzează altuia prejudiciu, obligă pe acela din a cărui greşală s'a ocasionat a'l repara. (Art. 37 38, 494, 767, 999, 1014, 1084, 1162, 1198, 1435, 1483, 1902 C. C. Art. 77, 305 urm., 424, 557 Pr. civ. Art. 506, 594 C. com. Art. 1, 593 urm., 595 Pr. pen. Art. 1382 C. fr.).

Art. 999.—Omul este responsabil nu numai de prejudiciul ce a causat prin fapta sa, dar şi de acela ce a causat prin negligenţa sau imprudenţa sa. (Art. 767, 998, 1000, 1483, 1902 C. C. Art. 248, 249, 385, 389, 393 C. pen. Art. 1383 C. fr.).

Art. 998 urm. se ocupă despre daunele causate prin delicte şi quasi-delicte *(damnum injuria datum, damnum injuriæ)*.

---

cis de droit romain, II, 665. Van Wetter, *Cours élément. de droit romain*, II, § 484 urm., § 495, etc.

Art. 1750 C. Calimach.

[1]) „Dacă paguba s'au pricinuit dinadins cu scop rĕu, sau prin vederată neîngrijire, dice art. 1750 din codul Calimach (1324 C. austriac), poate vatamatul să ceară deplină satisfacţie, ear dacă s'au pricinuit din alte încunjurări, are drit să ceară numai despăgubirea sa". Cpr. art. 1749 din acelaş cod (1323 C. austriac) şi art. 1085, 1086 din codul civil actual.

[2]) Cpr. Gr. G. Pĕucescu, II, 386.

La Romani, această materie făcea obiectul legei Aquilia [1]).

Despre elementele delictelor sau quasi-delictelor.

Pentru ca cineva să poată fi tras la respundere din causa unui delict sau quasi-delict, se cer următoarele condițiuni:

1° Faptul trebue să constitue o culpă sau o greșală fie *in omittendo*, fie *in committendo*; 2° Culpa trebue să fie causa prejudiciului a cărui reparare se cere; 3° Culpa trebue să fi causat o daună materială sau morală; 4° Faptul trebue să fie ilicit; 5° și în fine, faptul trebue să poată fi imputat autorului său.

De câte ori aceste condițiuni sunt întrunite, paguba trebue să fie reparată, chiar dacă nu se stabilește din partea autorului ei calcarea vre-unei obligațiuni legale, și dacă acel ce a suferit-o a stat în inacțiune, nefăcênd nimic spre a o înlătura [2]).

1° *Necesitatea unei culpe.*

Prima condițiune cerută pentru ca să existe delict sau quasi-delict, și prin urmare, responsabilitate, este ca faptul comis sau omis să constitue o culpă sau greșală [3]).

---

[1]) Vedi Instit. IV, 3, *De legea Aquilia*;—Dig., 9, 2, *Ad legem Aquiliam*;— Cod., 3, 35, *De lege Aquilia*. Cpr. Codul Calimach, partea II, capit. 37, *Despre dritul despăgubirei și a satisfacției*, art. 1723 urm. (1293 urm C. austriac); Codul Caragea, partea V, *in fine*, *pentru stricăciune*, art. 1—7. Vedi și *infrà*, în t. VI, *Teoria culpelor*.

[2]) Cas. rom., 26 fevr. 1893. *Dreptul* din 1893, No. 22 și Bulet. Cas. S-a 1, anul 1893, p. 132.—Art. 839, § ultim din noul cod german, scutește din contra pe funcționarii publici de ori ce respundere, de câte ori, cu intențiune sau prin negligență, partea lezată a omis de a înlătura dauna pe o cale legală: „*Die Ersatzpflicht tritt nicht ein, wenn der Verletzte vorzätzlich oder fahrlässig unterlassen hat, den Schaden durch Gebrauch eines Rechtsmittels abzuwenden*". Cpr. art. 1506, 1507 din codul saxon de la 1865. Art. 839 Cod. german.

[3]) Judecătorii fondului trebue deci să constate existența culpei, dacă nu într'un mod expres, cel puțin în mod implicit. Este deci suficient ca existența culpei să resulte implicit din motivele decisiunei. Laurent, XX, 464. Sourdat, I, 650. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 446 urm. Cpr. Cas. fr. D. P., 56. 1. 56. D. P., 67. 1. 427. D. P., 90. 1. 471.

Asupra acestui punct nu mai încape nici o îndoială, și cuvêntul *greșală* se găsește chiar în art. 998. „Considerând, ḑice cu drept cuvênt Curtea din București, că după art. 998 și 999, pentru ca un fapt să întrunească elementele unui delict sau quasi-delict, trebue neaparat ca el să constitue o greșală din partea aceluia care l'a sevêrșit.“ [1]).

Gradul culpei în materie de delicte sau quasi-delicte. Controversă.

Unde însă chestiunea începe a fi controversată, este asupra punctului de a se ști dacă responsabilitatea care resultă din un delict sau un quasi-delict, este sau nu mai severă, în ceea ce privește gradul culpei, de cât responsabilitatea care resultă din un contract sau quasi-contract.

Doctrina este aproape unanimă pentru a decide că, contrar celor ce se întâmplă în materie de culpă contractuală, autorul unui delict sau unui quasi-delict respunde și de culpa cea mai ușoară *(culpa levissima)* [2]). *„In lege Aquilia, et levissima culpa venit“*. (L. 44, Dig., 9, 2). Această soluțiune este însă inadmisibilă, pentru că, în drept, nu se cere nici odată o mai mare diligență de cât acea a unui bun părinte de familie sau a unui bun proprietar *(homo diligens et studiosus pater familias)* [3]).

---

[1]) *Dreptul* din 1881, No. 46. Cpr. o altă decisie a C. din București și o sentință a trib. Covurlui (C. Niculescu președ.), *Dreptul* din 1890, No. 77 și din 1889, No. 57. *Idem.* Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1878, p. 369. Bulet. S-a 1, 1888, p. 204. Bulet. 1889, p. 43. Bulet. 1890, p. 38. Veḑi și Cas. fr., D. P., 86. 1. 424. *Pand. Périod.*, 90. 1. 495. Mourlon, II, 1690. Baudry, II, 1349. Laurent, XX, 462 urm. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 3. Marcadé, V, art. 1382, 1383, No. 1, p. 275. Giorgio Giorgi, V, 149 urm. Demolombe, XXXI, 468. T. Huc, VIII, 404, și toți autorii.—Dacă există sau nu culpă și prejudiciu, aceasta se apreciază în mod suveran de judecătorii fondului, după cum vom vedea mai la vale. Cpr. Cas. rom. și Cas. fr. Bulet. S-a I, 1892, p. 116. Bulet. 1890, p. 38. *Pand. Périod.*, 90. 1. 495.

[2]) Baudry, II, 1349. T. Huc, VII, 95 și VIII, 407, 415. Laurent, XX, 444, 462, 466, 507. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 464 și 1647. Sourdat, I, 655. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 8. Demolombe, XXXI, 473. Pëucescu, II, 387. Arntz, III, 476. Giorgio Giorgi, V, 149. „Considerând, ḑice Curtea de Casație din Francia (21 ianuar 1890), că numai în materie de delicte sau quasi-delicte, *ori ce greșală* obligă pe autorul sĕu a repara dauna care provine din un fapt al sĕu...“ *Pand. Périod.*, 1890. 1. 351. D. P., 91. 1. 380.

[3]) Art. 1080 C. C. Cpr. L. 25, Pr., Dig., 22, 3, *De probationibus et præsumptionibus.* Veḑi în t. VI, *Teoria culpelor.*

Diligența unui *diligentissimus paterfamilias* [1]), este, după cum foarte bine dice Dl. Al. Degre, mai presus de puterea mijlocie a oamenilor și cere o prea mare stăpânire de sine, o luare a minte apropiată de infalibilitate. Vătămarea care nu se poate evita cu diligența unui bun părinte de familie nu cade în domeniul culpei, ci în domeniul forței majore [2]).

Autorul unui delict sau unui quasi-delict nu va respunde deci de *culpa levissima*, care, după cum vom vedea mai la vale, când ne vom ocupa despre teoria culpelor, nu'și are ființă nici în dreptul roman [3]), nici în dreptul actual, ci numai de *culpa lata* și de *culpa levis* [4]).

Prin aplicațiunea acestui principiu, art. 506 din codul de comerț declară că capitanul sau patronul însărcinat cu comanda unui vas este respundĕtor pentru greșelele sale, *chiar ușoare*, pe care le comite în exercițiul funcțiunei sale [5]). Responsabilitatea capitanului sau patronului, în casurile prevĕdute în acest codice, nu încetează de cât probânduse obstacole provenite din caz fortuit sau forță majoră [6]). Art. 506 C. comercial.

---

[1]) Cpr. L. 18, Pr., Dig., 13, 6, *Commodati, vel contra;* L. 1, § 4, Dig., 44, 7, *De obligationibus et actionibus.*

[2]) Cpr. Alex. Degre *(Dreptul* din 1884, No. 41, p. 321), care citează în acest sens pe Wächter, *Pandekten*, I, § 87, nota 7.

[3]) Cpr. Hasse, *Die culpa des römischen Rechts*, ediția a II, publicată după moartea autorului, în 1838, la Bonn, de Bethmann-Hollweg. Van Wetter, *Dr. rom.*, I, § 88. Vedi și Troplong, *Mandat*, 390 urm.; *Vente*, I, 361. Vedi în t. VI a lucrărei noastre, *Teoria culpelor.*

[4]) In ori ce caz, culpa extra-contractuală sau aquiliană nu se presupune, ci trebue să fie probată de acel care o invoacă. Cpr. C. Bastia, D. P., 91. 2. 324. Cas. fr. D. P., 90. 1. 122. D. P., 70. 1. 361. Baudry, II, 1349. Alex. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 41, p. 322. Giorgio Giorgi, V, 157. Laurent, XX, 547, și toți autorii. Ori ce probă este admisibilă în această privință (art. 1198, § 1). Laurent, XX, 548. T. Huc, VIII, 424. Sourdat, I, 607. Cas. rom. S-a. I. *Dreptul* din 1881, No. 34. Vedi și *infrà*, rubrica: *Dovedirea delictului sau quasi-delictului.* Judecătorii pot să deducă dovada delictului civil sau quasi-delictului din o procedură criminală la care acelaș fapt, considerat ca o infracțiune penală, a dat loc. Laurent, *loco cit.* Cpr. Cas. fr. D. P., 64. 1. 266.

[5]) Vedi asupra responsabilității capitanului, Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, V, 518.

[6]) O ceață sau negură excesivă se consideră ca un caz de forță majoră. Cas. fr. D. P., 91. 1. 466.

Culpa poate să consiste în sĕvêrşirea unui fapt positiv *(culpa in committendo aut in faciendo)* [1]), sau într'o simplă abstenţiune *(culpa in omittendo)* [2]). „Paguba se pricinueşte,

[1]) „*Qui facit quod facere non debet, non videtur facere id quod facere jussus est*". (L. 121, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui).*

Exemple de culpe in omittendo.

[2]) Astfel, ferarul care adoarme lângă cuptorul sĕu cu focul aprins, *qui ad fornacem obdormivit, et negligenter custodiit*, este în culpă, dacă focul se comunică de la acest cuptor, pentru că el a omis de a'l stênge sau de a'l acoperi în aşa mod în cât să nu poată fi causa unui incendiu : „*cùm deberet vel ignem extinguere, vel ita munire, ne evagetur*" (L. 27, § 9, Dig., 9, 2, *Ad legem Aquiliam).* Cpr. Giorgio Giorgi, V, 151. Cas. fr. D. P., 79. 1. 125. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 33.

Art. 37 C. C.

Ori ce depositar al actelor stărei civile este respundĕtor civilmente pentru alteraţiunele sevêrşite în ele (art. 37 C. C.), asemenea alteraţiuni fiind presupuse a fi datorite lipsei sale de îngrijire *(culpa in vigilando).*

Art. 1624.

Ospĕtătorii şi hangiii respund de furtul sau stricăciunea lucrurilor călătorilor, pentru aceleaşi motive (art. 1624).

Legea poliţiei rurale, art. 84, 85, 86.

Locuitorii comunelor rurale, care nu vor sări să prindă pe făcătorii de rêle sau să stêngă focul, sunt responsabili atât civilmente cât şi chiar penalicește (art. 84, 85 L. din 25 dech. 1868, asupra poliţiei rurale ; cpr. şi ar. 389, § 11 C. pen.). După aceiaş lege (art. 86), cei ce se vor dovedi că au cunoscut pe dătătorii de foc, *şi nu'i vor arăta autorităţilor, nu se vor pedepsi ca complici ai acestora*, ci vor fi numai respundĕtori, se înţelege civilmente, de pagubă cătră cel ce a suferit-o. Cuvintele subliniate lipsesc din textul legei ; însă ele trebuesc adaose, pentru că textul astfel cum este redactat nu are nici un sens. Vĕdi codicele de şedinţă a lui I. Ph. Ghĕţu, p. 1071, nota 1.

Responsab. medicilor.

Medicul care, după ce a căutat pe un bolnav, îl părăseşte, este în culpă şi poate fi tras la respundere civilă, *quia dereliquit curationem* (L. 8, Pr., Dig., *loco suprà cit.*). Cpr. Giorgio Giorgi, *op.* şi *loco cit.* Dacă medicul a administrat un medicament pe care nu trebuea să'l administreze, *si medicamento perperam usus fuerit* (L. 8, Pr., Dig., *eod. tit.*), cupla este *in faciendo.* Responsabilitatea civilă a medicilor va fi studiată mai pe larg mai la vale. Tot acolo vom examina şi responsabilitatea lor penală.

Responsab. stăpânului p. servitor.

Stăpânul care lasă pe servul sĕu să comită o crimă sau un delict, atunci când putea să'l împedice, este în culpă, şi prin urmare, civilmente responsabil ; *quia prohibere potuit, et non fecit* (L. 44, Pr., şi 45, Pr., Dig., *loco cit.)* Cpr. Giorgio Giorgi, V. 151.

Resp. expeditorului.

Expeditorul care însărcinează pe căraŭş (în specie o com-

dice art. 1724 din codul Calimach (1294 C. austriac), sau când cineva va face o lucrare nedreaptă *(culpa in faciendo)*, sau când nu va îndeplini o lucrare legiuită *(culpa in omittendo)*“ [1]).

Acel care cauzează o daună prin un fapt negativ, trebue să fie obligat la conservarea drepturilor altuia.

Dauna causată prin un fapt negativ *(culpa in omittendo)* nu este însă supusă reparațiunei de cât atunci când acela prin inacțiunea căruia ea a avut loc, era obligat în virtutea unei legi a veghea la conservarea dreptului altuia și a apara bunurile acestuia de ori ce daună [2]).

---

panie de drum de fer) cu transportarea unei marfe explosibile, este responsabil de accidentul întâmplat, dacă a omis de a'l informa despre natura expedițiunei și dacă cărăușul n'a comis nici o imprudență sau negligență. Cas. fr. D. P., 83. 1. 446. Cpr. și D. P., 93. 1. 590. *Pand. Périod.*, 95. 1. 95. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 24 urm.

Responsab. administr. drumurilor de fer.

Administrația căilor ferate este în culpă și poate fi trasă la respundere pentru vitele ce s'ar omori sau alte accidente ce s'ar întâmpla la intâlnirea drumurilor naționale, județiane, vicinale sau comunale, din causa lipsei unei bariere care să oprească trecerea trăsurilor sau a pietonilor în momentul sosirei trenurilor. Art. 5 din legea de la 26 martie 1870 asupra poliției și exploatărei căilor ferate în Romănia prevede, în adevĕr, că concesionarii sunt datori a împrejmui ori ce drum de fer, în toată lungimea lui, pe ambele părți; ear art. 6 din aceiaș lege prevede că, în toate punctele unde calea ferată va întâlni de nivel drumurile clasificate de naționale, județiane, vicinale sau comunale, fie șoseluite sau nu, se vor înființa bariere, care vor funcționa după dispozițiile ce se vor prescrie de Ministerul lucrărilor publice. Cpr. Laurent, XX, 390 și C. din Gand, 26 ianuar 1860, decisie citată de acest autor. Cas. fr. D. P., 93. 1. 494. D. P., 92, 1. 427. D. P., 97. 2. 317 și Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 43 urm. Vedi asupra responsabilității companiilor de drum de fer, *infrà*, p. 410 urm. Mai vedi încă și alte aplicațiuni a principiului responsabilității culpei *in omittendo* făcute de jurisprudență, în Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, *loco suprà cit.*

Refusul unui stăpân de a elibera un certificat servitorului său.

Refusul, motivat sau nu, a unui patron sau stăpân de a libera lucrătorului sau servitorului ce esă de la dênsul un certificat de bune purtări, nu poate însă da loc la daune, nici o lege neobligând pe stăpâni la liberarea unui atare certificat. (V. legea pentru servitori din 16 iunie 1892). Cpr. C. Chambéry, D. P., 79. 2. 207.

Art. 116 C. Saxon.

[1]) Acel care jignește drepturile altuia, fie prin *acțiune*, fie prin *omisiune*, dice art. 116 din codul saxon, este obligat, la caz de culpă, să repare dauna pricinuită.

[2]) Cpr. art. 84, 85 L. poliției rurale din 1868, art. 37, 1624 C. C., etc. Vedi *suprà* p. 398, nota 2.

Pentru ca cineva să fie responsabil, în baza unei culpe *in omittendo*, trebue deci să nu fi făcut ceea ce era obligat de a face. „*Qui non facit quod facere debet, videtur facere adversus ea, quia non facit*". (L. 121, Dig., 50, 17). Omisiunea consistă deci, în asemene caz, în violarea legei [1]).

Casurile în care faptul daunator nu dă loc la nici o responsabilitate.

Faptul daunator nu dă loc la nici o responsabilitate de câte ori el constitue din partea autorului său îndeplinirea unei obligaţiuni legale [2]), sau de câte ori actul s'a sevêrşit din ordinul unei autorităţi superioare la care se datorea supunere în ordinea ierarchiei (cpr. art. 99 C. pen.) [3]), dacă asemene ordin era formal şi dacă el se stabileşte de autorul prejudiciului [4]). „*Ejus verò nulla culpa*

---

[1]) Cpr. Cas. rom., S-a I. Bulet. 1890, p. 1075. Arntz, III, 475. Baudry, II, 1348. Thiry, III, 204. Marcadé, V, art. 1382, 1383, No. 2 şi 3. T. Huc, VIII, 404. Aubry et Rau, IV, § 444, p. 746 şi § 446, *ab initio*, p. 754. Demolombe, XXXI, 470, 479. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 6, 7. Laurent, XX, 388 urm. Al. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 41, p. 323. Massé-Vergé, IV, § 625, p. 15, nota 1. Mourlon, II, 1690. Sourdat, *op. cit.*, I, 442. Fuzier-Herman, III art. 1382, 1383, No. 23 urm. Giorgio Giorgi, V, 151. Cas. Torino, 2 iulie 1883, decisie citată de acest din urmă autor.—Veḑi însă Toullier (VI, partea II, 117), după care ori ce act de omisiune, şi chiar o simplă reticenţă ar da loc la o acţiune în daune, chiar când autorul omisiunei sau reticenţei nu ar avea nici o obligaţie legală.

[2]) Cpr. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 59 urm. Aubry et Rau, IV, § 444, p. 746.—Astfel, acusatul achitat nu poate cere daune de la ministeriul public de cât în caz de acţiune recursorie civilă (art. 305 urm. Pr. civ.). Aubry et Rau, *loco suprà cit.*, nota 2.

[3]) Laurent, XX, 447, 448. T. Huc, VIII, 434. Pĕucescu, II, 450, 451. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 66 urm. Cpr. C. Dijon, D. P., 95. 2. 62.—O constrêngere morală care ar consista în ameninţări îndreptate contra persoanelor sau contra bunurilor (cpr. art. 956 C. C., 57 C. pen.), de şi nu face în tot-deauna să dispară libertatea agentului (*coactus voluit, sed voluit*), totuşi va putea să'l pue la adăpost de respundere, pentru că omul care lucrează sub impulsiunea unei ameninţări, nu este de cât un instrument în mânele acelui care'l înpinge. Cpr. Garraud, *Pr. de dr. criminel*, 138. Faustin-Hélie, *Théorie du code pénal*, 373 urm. Ortolan, *Élém. de dr. pénal*, I, 357. Veḑi asupra violenţei morale, *suprà*, p. 62.

[4]) Cas. fr. D. P., 76. 1. 178.—Pentru ca ordinul emanat de la autoritatea superioară să pue pe autorul prejudiciului

est, cui parere necesse sit". (L. 169, Pr., Dig., 50, 17). Se înțelege însă că acel care a dat ordinul va fi responsabil, dacă el avea dreptul de a porunci, *si modo jus imperandi habuit* (L. 37, Dig.,9, 2, *Ad legem Aquiliam)* (art. 99 C.pen.[1]).

Autorul unui delict sau quasi-delict n'ar putea însă să se sustragă de la respunderea personală ce'i incumbă, susținênd că a lucrat în numele mandantelui său, de la care ar fi primit asemene ordin [2]). Autorul delictului nu poate invoca ordinul mandantelui său.

Se decide de asemene că acel care cauzează altuia o pagubă prin exercițiul unui drept ce'i aparține, nu este obligat a o repara, pentru că: „*Qui suo jure utitur neminem lædit*" [3]). „Acel ce întrebuințează dritul său în cuprinsul legiuitelor hotare, ḑice art. 1734 din codul Calimach (1305 C. austriac), nu este respunḑător pentru paguba pricinuită altuia dintru aceasta" [4]). Dauna cauzată prin exercițiul unui drept.

---

la adăpost de ori ce respundere, se cere însă ca acea autoritate să fi avut, după lege, competința de a da asemene ordin, *si modo jus imperandi habuit* (cpr. art. 99, § 2 C. pen. veḑi Faustin Hélie, *op. cit.*, I, 379; Fuzier-Herman, *loco cit.* No. 74), și ca acest ordin să nu fi fost ilegal, căci nimene nu este obligat a se conforma unui ordin contrar legei. Cpr. Garraud, *Tr. théorique et pratique du dr. pénal fr.*, I, p. 413, nota 1. Faustin Hélie, *op. cit.*, I, 377 urm., pag. 570 urm. — Art. 47, § 2 din codul penal militar german consideră cu drept cuvênt pe subordonat ca complice, de câte ori el are cunoștință de caracterul delictuos al actului ordonat de superiorul său. Ascultarea pasivă, care se practică mai cu samă în armată (cpr. Faustin Hélie, *op. cit.*, I, 378), nu se potrivește, în adevĕr, cu natura omului, ființă esențialmente liberă. Cpr. Garraud, *op.* și *loco suprà cit.*

[1]) „*Is damnum dat, qui jubet dare*". L. 169, Pr., Dig., 50, 17. Veḑi și L. 37, Dig., 9, 2, unde se ḑice: „*Liber homo, si jussu alterius, manu injuriam dedit, actio legis Aquiliæ cum eo est qui jussit, si modo jus imperandi habuit; quod si non habuit, cum eo agendum est qui fecit*".

[2]) Laurent, XX, 449. Pĕucescu, II, 449. T. Huc, VIII, 414, 434. Répert. Dalloz, *Responsabilité*, 90. Cas. fr. D. P., 90. 1. 151. Sirey, 91. 1. 123.

[3]) Cpr. L. 55, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui.* Veḑi și *suprà*, p. 37, 38 și 60.

[4]) Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1894, No. 19. *Dreptul* din 1888, No. 25. Bulet. Cas., S-a I, anul 1888, p. 204. Bulet. S-a I, 1887, consid. de la p. 968, 969. Bulet. 1873, p. 259. C. din București. *Dreptul* din 1881, No. 46 și din 1890, No. 77. *Dreptul* din 1888, No. 72. Judec. ocol III și Trib. București, *Dreptul* din 1896, No. 37 și 70. Veḑi Thiry, III, 204.

Nejignirea dreptului altuia.

Acest principiu nu este însă admis în mod absolut de toți autorii, și unii susțin, cu drept cuvênt, că principiul neresponsabilității aceluia ce 'și exercită un drept al

---

Arntz, III, 475. Giorgio Giorgi, V, 164. Demolombe, XXXI, 666 urm. Baudry, II, 1349. Sourdat, I, 425 urm., 643. Laurent, XX, 408 urm. Pĕucescu, II, 393. Aubry et Rau, IV, § 444, p. 746. Demante, V, 364 bis II. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 10.

Astfel, dacă săpând o fântână adâncă pe proprietatea mea, am tăiat, fără nici o intenție doloasă, *non animo vicino nocendi* (L. 1, § 12, Dig., 39, 3, *De aqua*, etc.), vinele de apă de care se folosesc vecinii mei, ori câtă daună le aș fi adus prin acest fapt, nu le datoresc nici o despăgubire, pentru că n'am făcut de cât să uzez cu bună credință de dreptul de proprietate (art. 480, 579). Baudry, II, 1349. Laurent, VI, 140 și XX, 409. Demolombe, XXXI, 668. Pĕucescu, II, 395. Sourdat, *op. cit.*, I, 425. Al. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 21, p. 164.—Administrațiunea căilor ferate, care face un puț absorbitor pentru strîngerea murdăriilor și otrăvește prin aceasta puțurile vecine, respunde, din contra, de daunele causate prin acest fapt, pentru că întrebuințarea ce a făcut de proprietatea ei trece peste mĕsura incomodității tolerabile. Vedi Al. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 21, p. 164, care citează în acest sens pe Ihering și o sentință a tribun. din Francfort. Cpr. Pĕucescu, II, 402 și Cas. fr. D. P., 71. 1. 117.

Tot pentru aceleași motive, dacă, observând distanțele prescrise de lege, am rădicat pe proprietatea mea, de bună credință, o clădire care, prin înălțimea ei, inpedică vederea vecinilor și deprecieză valoarea imobilelor lor, nu le datoresc nici o despăgubire. Mourlon, II, 1690. Laurent, VI, 140. Pĕucescu, II, 400. Baudry, II, 1249. Demolombe, XXXI, 668. D. P., 55. 1. 390. Vedi și t. II, p. 438.

De asemenea, proprietarul care, folosinduse de o clausă a contractului, expulsează pe arendașul sau chiriașul sĕu pentru că acest din urmă nu'i a plătit arenda sau chiria, nu'i datorește nici o despăgubire, fiind că el exercită un drept pe care i'l dă legea (art. 1429, 1439 C. C). C. București, *Dreptul* din 1888, No. 72.

S'a mai decis încă că comerciantul care pune la ușa sau fereastra magasiei sale un geam mare de lux, uzează de dreptul sĕu, chiar dacă această magasie se găsește într'o uliță strîmtă și frequentată, de unde resultă că, la caz de spargerea acestui geam, autorul accidentului trebue să fie condamnat la dauna întreagă causată prin acest fapt, ear nu numai la plata unui geam ordinar. Cpr. Trib. Nantes, Anvers, Fontainebleau, Avignon, etc. *Pand. Périod.*, 97. 2. 74.

sĕu, încetează de a mai avea fiinţă de câte ori, prin exerciţiul acestui drept, se aduce o pagubă unui terţiu [1]).

„De obşte întru atâta numai are loc neîngrădita întrebuinţare a dreptului proprietăţei lucrurilor, dice art. 478 din codul Calimach (364 C. austriac), în cât prin aceasta *nu se vatămă drîturile unui al treile*, nici se calcă cele de cătră legi orênduite îngrădiri spre păzirea şi sporirea binelui obştesc". Art. 478 C. Calimach.

Din împrejurarea că proprietarul trebue să întrebuinţeze lucrul sĕu în aşa mod în cât să nu jignească dreptul altuia, resultă că acel care face săpături pe fondul sĕu, trebue să iea toate precauţiunele cerute de natura locului pentru că pământul sau clădirele vecinilor sĕi să nu să răsipească prin escavaţiunea practicată de dênsul, căci, Aplicaţiunea principiului de mai sus.

D. P., 65. 3. 62. D. P., 68. 3. 74. Sirey, 77. 2. 24 şi 89. 2, 143. T. Huc, VIII, 406, p. 539. Fuzier-Herman, art. 1382, 1383, No, 1110 urm. Ruben de Couder, *Dictionnaire de dr. commercial, Bris de glaces*, 1 urm.—*Contrà*. Trib. Amiens, 13 avril 1864; Trib. Saint-Brieuc, 5 martie 1883. Sirey, 83. 2. 143. Lalanne, *Moniteur des trib.*, 1861, p. 297.

Remâne însă bine înţĕles că, pentru ca exerciţiul unui drept să fie aparat de ori ce respundere, se cere ca acel care 'l exercită să fie de bună credinţă şi să nu aleagă anume şi cu rĕutate mijlocul care ar putea să aducă altuia o daună, pentru că răutatea este ca şi o culpă şi nu merită nici o indulgenţă. „*Malitiis hominum non est indulgendum*". (L. 38, Dig., 6, 1, *De rei vindicatione*). „Nu este permis de a exercita un drept, dice art. 226 din noul cod german, când acest exerciţiu nu poate să aibă alt scop, de cât a aduce altuia o daună, *einem Anderen Schaden zuzufügen*". Cpr. Laurent, VI, 140 şi XX, 410. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 11 urm. Toullier D. VI, partea 1, 119. Sourdat, I, 439. Pĕucescu, II, 395. C. Liège, 9 fevr. 1888. Sirey, 90. 4. 14.—*Contrà*. Demolombe, XII, 648, 649 şi XXXI, 669.

Abusul ce cineva ar face de dreptul sĕu ar putea de asemene da loc la despăgubiri, dacă acest abus ar fi adus o daună cuiva. Larombière, *loco cit.* Giorgio Giorgi, V, 153. Cpr. L. 2, § 20, Dig., 47, 8, *Vi bonorum raptorum, et de turba.*

[1]) Cpr. C. din Bucureşti. *Dreptul* din 1890, No. 77 şi din 1895, No. 61. Tribun. Ialomiţa, *Dreptul* din 1885, No. 45. Tribun. Muscel, 30 april 1897. *Curierul judiciar* din 1897, No. 29, consid. de la p. 231. C. Liège, 9 fevr. 1888, Sirey, 90. 4. 14. Cpr. şi Cas. rom., S-a I. Bulet. 1886, p. 922. Laurent, VI, 136 urm. şi XX, 408 urm. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 84 urm. Saleilles, *op. cit.*, 305. Pĕucescu, II, 397. Vedi şi t. II a lucrărei noastre, p. 438.

în acest caz, el ar putea fi declarat responsabil de daune pentru usul prea absolut al dreptului său de proprietate [1]).

De asemenea, proprietarii locurilor inferioare fiind obligați să sufere servitutea scurgerei firești a apelor din locurile superioare, când mâna omului n'a contribuit la aceasta (art. 578, 615), proprietarul fondului inferior, de câte ori face pe proprietatea sa lucrări prin care oprește cursul natural al apelor de pe fondul superior, cauzează prin aceasta o pagubă proprietarului acestui fond, pagubă pe care el este dator a o repara în baza art. 998 C. C. [2]).

Jurisprudența a făcut nenumarate aplicațiuni a principiului că exercițiul dreptului de proprietate nu poate să jignească dreptul altuia.

Daune aduse prin exploatarea unui stabiliment public.

Astfel, de câte ori exploatarea unui bal public, a unui teatru sau a unui alt stabiliment autorisat în regulă, ar aduce o incomoditate vecinilor și ar face ca casele lor să nu poată, din această causă, fi locuite sau închirieate, proprietarii lor sunt în drept a cere o despăgubire de la exploatatorul acelui stabiliment, și acesta va putea fi condamnat la o sumă anuală care se va plăti cât timp stabilimentul va avea ființă și inconvenientele produse nu vor înceta [3]).

---

[1]) Cpr. Pothier, IV, *Second appendice au Contrat de Société (Du voisinage)*, 235. Demolombe, XI, 59. Aubry et Rau, II, § 194, p. 194. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 85, 101. Cpr. C. Dijon. D. P., 77. 2. 37. Vedi și L. 24, § 12, *in fine*, Dig., 39, 2, *De damno infecto*, unde se dice: „*Si tamen tam alte fodiam in meo, ut paries tuus stare non possit, damni infecti stipulatio committetur*". Vedi *infrà*, p. 418 și art. 909 Cod. german.

[2]) Cpr. Trib. Muscel, 30 april 1897 (N. S. Sachelarie președ.), *Curierul judiciar* din 24 aug. 1897, No. 29.

Inchiderea sau supresiunea stabilimentului. Controversă.

[3]) Cpr. Cas. fr., Trib. și C. Rouen. D. P., 72. 1. 352. D. P., 66. 1. 35. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 87, 99.—Judecătorii n'ar putea însă, după unii, să ordoane închiderea sau supresiunea stabilimentului, pentru că este de principiu, în teză generală, că tribunalele n'au competința de a anula autorisarea emanată de la o autoritate administrativă. Se susține, în adevĕr, că, după principiul constituțional al separațiunei puterilor în Stat, puterea administrativă este și trebue, pentru a putea funcționa în mod regulat, să fie independentă de puterea judecătorească, ori de câte ori face acte date special în atribuțiunele ei. Cel puțin în acest sens se pronunță jurisprudența franceză. Vedi, pe lângă decisiile mai sus citate, D. P., 55. 2. 302. D. P., 61. 1. 334.—*Contrà*. Sourdat, II, 1482, care dice că principiul separațiunei puterilor nu este angajat în specie și că autorisarea admi-

Faptul de a stabili și de a exploata o casă de tole- Exploatarea unei case de toleranță. Controversă.
ranță constitue prin el însuș o culpă și atrage responsa-
bilitatea autorului ei pentru daunele materiale sau morale
causate prin această culpă proprietarilor vecini, chiar dacă
asemene stabiliment a fost autorisat de autoritatea com-
petentă [1]).

Ceea ce s'a ḑis în privința caselor de toleranță este Stabilimente insalubre.
aplicabil și stabilimentelor clasificate ca periculoase, insa-

---

nistrativă nu are alt caracter de cât acel a unei mĕsuri de poliție acordate din punctul de vedere al ordinei și al interesului public, sub reserva expresă sau tacită de a nu se jîgni drepturile celor de al treile. Conform acestei din urmă păreri, s'a decis și la noi, că instanțele judecătorești sunt în drept a reforma încheierea autorității administrative (în specie a Ministeriului de interne), care ordonase pe nedrept închiderea unei farmacii, sub cuvĕnt că dirigentele ei era străin. Trib. Iași (D. Maxim președ.) și C. din Iași, în majoritate (I. Th. Burada prim-președ.). *Curierul judiciar* din 1895, No. 44 și *Dreptul* din 1896, No. 17.

Aceste decisiuni, remase în picioare prin respingerea Dreptul străinilor de a dirija o farmacie.
recursului, judecă chestiunea foarte însĕmnată de a se ști
dacă, înaintea legei din 22 iunie 1893, modificătoare le-
gilor sanitare anterioare, străinii aveau sau nu dreptul de
a dirija o farmacie în țară, precum și dacă această lege
respectă drepturile anterior câștigate. Veḑi asupra aces-
tei chestiuni, tratatul nostru în limba franceză, p. 35, nota 1.
Dar dacă tribunalele ordinare nu pot, cel puțin după pă-
rerea generală, să ordoane închiderea unui stabiliment au-
torisat conform regulamentelor în vigoare, se decide însă
că închiderea sau supresiunea stabilimentului poate fi or-
donată de justiție, de câte ori atare stabiliment funcționează
fără cuvenita autorisare. Sourdat, II, 1480. Répert. Dalloz,
v° *Manufactures*, 192.

[1]) Cpr. D. P., 57. 2. 95. D. P., 60. 2. 4. D. P., 61. 1. 331, 334 și 2. 128. D. P., 62. 2. 156. D. P., 67. 5. 375. D. P., 79. 2. 219. D. P., 83. 1. 291. D. P., 85. 1. 231. Aubry et Rau, II, § 194, p. 196. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 12. Sourdat, I, 441 ter și II, 1471 urm., 1476. T. Huc, VIII, 434. Cormenin, *Dr. administratif*, I, p. 262. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 88 urm. și 219 urm. — *Contrà.* Demolombe, XII, 654 bis. Veḑi și *suprà*, p. 145, unde am vĕḑut că ori ce convenție care ar avea de scop achisițiunea, exploatarea sau cesiunea unei case de toleranță, se consideră ca întemeiată pe o causă ilicită, și ca atare, este inexistentă (art. 966, 968). Cpr. în acest din urmă sens, o decisie recentă a Curței din Angers, din 29 martie 1897. *Curierul judiciar* din 24 aug. 1897, No. 29.

lubre sau incomode, și proprietarii unor asemene stabilimente, chiar autorisate conform legei sau regulamentelor în vigoare [1]), pot fi condamnați la daune către vecini, de câte ori inconvenientele aduse vecinilor prin fum, miros, sgomot, etc., întrec mĕsura unei incomodităţi tolerabile [2]). (Cpr. art. 1908 C. spaniol și art. 906 Cod. german).

Pentru ca proprietarul stabilimentului industrial să fie responsabil, se cere însă ca inconvenientul produs să fie de așa natură în cât el să nu poată fi tolerat și să întreacă, după cum se exprimă Curtea de casaţie din Fran-

---

[1]) Autorisarea unui stabiliment periculos sau incomod, acordată de autoritatea în drept nu oprește, în adevĕr, pe vecini de a cere daune pentru prejudiciul adus prin exploatarea unui atare stabiliment. Cpr. Cas. fr. D. P., 45. 1. 428. D. P., 48. 1. 122. D. P. 66. 1. 35. D. P., 76. 1. 447. D. P., 78 1. 409. D. P., 85. 1. 71. T. Huc, VIII, 434. Fuzier-Herman, *loco, cit.*, No. 239 urm. Sourdat, II, 1471, 1475.

[2]) Cpr. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 103 urm., 239 urm. Laurent, VI, 146 urm. C. Bordeaux, Agen și Cas. fr. D. P., 74. 5. 328, No. 1. D. P., 55. 2. 302. D. P., 65. 2. 144. D. P., 60. 2. 116. D. P., 73. 1. 353. Vedi, și *suprà*, p. 402, *ad notam*. Vedi, in privinţa industrielor insalubre, regul. din 1875 publicat în *Monitorul oficial* din 1875, No. 156. Astfel, Curtea de casaţie din Francia a decis, cu drept cuvênt, că proprietarul unei fabrice de porcelane poate fi condamnat la daune către vecini pentru paguba causată prin fumul cărbunilor întrebuinţaţi în această fabrică. D. P., 76. 1. 447. Cpr. C. Paris și Orléans. D. P., 93. 2. 431. D. P., 91. 2. 120.—Administraţia drumului de fer poate de asemene fi obligată a despăgubi pe proprietarii caselor vecine unei gări de daunele care le poate aduce fumul locomotivelor, dacă tribunalele, independent de ori ce culpă, constată că asemene incomoditate întrece mĕsura obligaţiilor ordinare ale vecinătăţei. Cas. fr. si Trib. imperiului german, 20 noembrie 1886. *Pand. Périod.*, 1888, 1, 346 și 5, 20. Cpr. *Cons. d'Etat*, 6 mai 1887. *Pand. Périod.*, 87. 4. 24. Aceasta nu este de cât aplicaţiunea principiului mai sus expus, după care dreptul de proprietate, ori cât de absolut ar fi, nu poate să aducă vecinilor nici o daună care să întreacă simplele incomodităţi și inconveniente ale vecinătăţei. Fie care poate, în adevĕr, să facă pe fondul sĕu ceea ce voește, sub condiţiunea însă ca nimic să nu treacă pe fondul altuia. „*In suo enim alii hactenus facere licet, quatenus nihil in alienum immitat*; *fumi autem, sicut aquæ, esse immissionem*". (L. 8, § 5, Dig., 8, 5, *Si servitus vindicetur*). Vedi *suprà*, p. 402 urm. și T. II, p. 438. Mai vedi incă L. 61, Dig. 50, 17, *De regulis juris*.

cia și Curtea din Agen, obligațiunele ordinare ale vecinătății [1]); căci altfel exercitarea unei industrii ar fi cu neputință, de vreme ce ori ce industrie trebue să producă un inconvenient oare-care pentru vecini.

Faptul de a aduce o contestație înaintea justiției. Controversă.

Ce trebue să decidem în privința faptului de a aduce o contestațiune inaintea tribunalelor ? Faptul de a introduce o acțiune în justiție sau de a se apara contra reclamațiunei întroduse de altul nu este, în regulă generală, de cât exercițiul unui drept legitim. Cu toate aceste, independent de cheltuelele de judecată pe care le sufere partea care a perdut procesul (art. 140 Pr. civ.), recursul la instanțele judecătorești poate să constituească o culpă și să deie loc la daune, de câte ori exercițiul unei acțiuni constitue un act de rĕutate și de rea credință, sau cel puțin un act de o eroare grosieră, care echivalează cu dolul [2]).

---

[1]) Cas. fr. D. P., 48. 1. 122. Cpr. *Pand. Périod.*, 97. 1. 473. D. P., 55. 2. 302. Cpr. Trib. Galați (C. Nicolescu președinte). *Dreptul* din 1889. No. 57. Laurent, VI, 144, 145. Demolombe, XII, 658. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 118.

[2]) Cpr. Trib. Ilfov și Brăila. *Dreptul* din 1881, No. 33 și din 1882, No. 53. Jurisprudența franceză este constantă în această privință. Vedi D. P., 83. 1. 255. D. P., 86. 1. 207. D. P., 89. 1. 284. D. P., 90. 1. 37 și 465. D. P., 91. 1. 193, 355 și 475. *Pand. Périod.*, 91. 1. 241. *Pand. Périod.*, 1891. 1. 207. D. P. 92. 1. 272. D. P., 94. 2. 354. *Pand. Périod.*, 94. 1. 103. D. P. 95, 1. 255, 501 și 511. D. P., 96. 1. 241 și 2. 406. *Dreptul* din 1896, No. 28. Tot în acest sens este și doctrina. Vedi T. Huc, VIII, 411. Sourdat, I, 664 urm. Baudry, II, 1349. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 53. Boncenne et Bourbeau, *Théorie de la procédure*, II, p. 535. Vedi și autoritățile citate de Fuzier-Herman, *loco cit.*, 130 urm.—Intr'o altă părere se susține însă că o simplă negligență sau imprudență din partea unui împricinat poate, în lipsa unui text care să deroage la art. 998, 999, să servească de bază la condamnare de despăgubiri bănești. Vedi în acest sens, Laurent, XX, 412, 413. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 121. Cpr. Cas. fr. D. P., 64. 1. 303.

Art. 370 Pr. civ. italiană.

Art. 370 din procedura civilă italiană dispunênd anume că partea care cade în pretențiile sale poate, pe lângă cheltuelele de judecată, să fie condamnată și la daune către adversarul sĕu, la caz de proces temerar, *trattandosi di lite temeraria*, s'a decis, în Italia, că o simplă imprudență nu ajunge pentru ca această dispoziție să fi aplicabilă, ci trebue ca să existe o *culpa lata* din partea împricinatului. Nu se cere însă nici rea credință, nici dol. Cas. Torino, 9 sept. 1882. Sirey, 83. 4. 30.

Apel, opoziție, recurs, etc.

Jurisprudența aplică aceiaș soluție atât în privința dreptului de a se apara contra acțiunei intentate de altul[1]), cât și în privința dreptului de a usa de căile ordinare sau extraordinare spre a reforma o hotărîre [2]).

Acțiune temerară.

In ori ce caz, o simplă acțiune sau un apel temerar din partea unui împricinat, nu poate să deie loc la daune interese, dacă judecătorii nu constată din partea lui rea credință, dol, sau o greșală gravă *(culpa lata)* [3]).

Denunțare neadevarată și făcută cu ușurință.

O denunțare neadevarată și făcută cu ușurință poate supune și ea pe autorul ei la daune, dacă denunțarea se dovedește mai în urmă a fi fost calomnioasă [4]) sau temerară. Astfel, Curtea din Focșani, cu drept cuvênt, a decis că faptul de a îndrepta, chiar fără rea credință, însă cu ușurință, o plângere la instanțele corecționale contra unei persoane, care în urmă este achitată, dar care din această

---

[1]) Faptul de a se apara în contra unei acțiuni intentate de altul nefiind însă, în principiu, de cât exercițiul unui drept, pârîtul care usează de acest drept legitim nu poate fi condamnat la daune către reclamant, la caz de perderea procesului, de cât dacă se constată o culpă din partea lui, adecă rea credință, dol sau o greșală grosieră, care echivalează cu dolul. Cpr. Cas. fr. *Pand. Période.*, 87. 1. 267. D. P., 88. 5. 427, No. 18. D. P., 89. 1. 52 și 413. D. P., 90. 1. 184. D. P., 91. 1. 351 și 462. D. P., 92. 1. 276. Vedi și Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 175 urm.

[2]) Pentru ca apelantul sau recurentul să poată fi condamnat la daune, la caz de respingerea apelului sau recursului, judecătorii fondului trebue să constate o culpă sau rea credință din partea lui. Cpr. Cas. fr. D. P., 79. 1. 125. D. P., 88. 1. 348. D. P., 83. 5. 154, No. 1. D. P., 92. 1. 277. Vedi și Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1878, p. 369. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 173 urm.

[3]) Cas. fr., 1 dechembrie 1891. *Pand. Période.*, 94. 1. 103. *Pand. Période.*, 91. 1. 241. D. P. 91. 1. 475. Cpr. Trib. Putna, 13 sept. 1897 (Gr. Alexandrescu președ.), *Curierul judiciar* din 26 Octombrie 1897, No. 38.

Elementele calomniei.

[4]) Denunțarea, pentru a fi calomnioasă, trebue să fie făcută cu rea credință și faptele imputate să fie falșe (art. 298 C. pen.). C. din Iași, *Dreptul* din 1883, No. 24. Trib. Fălciu, *Dreptul* din 1892, No. 31. Aceste elemente trebue să fie constatate de judecătorii fondului. Cas. rom. *Dreptul* din 1887, No. 23.—Denunțarea fiind datoria ori cărui cetățean (art. 29 Pr. pen.), poate fi neîntemeiată, și cu toate aceste, să nu constituească o calomnie. Demolombe, XIII, 240. Vedi și tr. nostru în limba franceză, p. 173, nota 2.

causă a suferit arestul preventiv și pagube în afacerele sale, atrage condamnarea la despăgubiri [1]).

Plângerea făcută cu bună credință.

Victima unei crime sau unui delict, care însă, fără rea credință, imprudență sau ușurință, face o plângere în contra unui individ pe care, de bună credință, îl presupune autorul acelei crime sau delict, nu poate fi obligată a plăti daune către acest din urmă, din causa urmăririi penale la care el ar fi fost expus și care ar fi avut de resultat achitarea sa sau o ordonanță de neurmărire. Acest fapt neconstituind, în adevĕr, nici o culpă, art. 998, 999 nu sunt aplicabile în specie [2]).

Aducerea la îndeplinire a unei hotărîri executorie provisor.

Nu numai introducerea unei acțiuni, a unui apel sau a unui recurs, etc., pot să deie loc la daune, dar încă și aducerea la îndeplinire a unei hotărîri, atunci când executarea constitue un abuz al dreptului.

Astfel, nu mai remâne, după noi, nici o îndoeală că partea care aduce la îndeplinire o hotărîre executorie provisor, va respunde de prejudiciul adus celeilalte părți prin o executare pripită, la caz de infirmarea hotărîrei primilor judecători [3]).

Urmărirea mobiliară sau imobiliară.

O urmărire mobiliară sau imobiliară constitue neapa-

---

[1]) C. Focșani. *Dreptul* din 1883, No. 41. Cpr. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1885, p. 107. *Dreptul* din 1896, No. 40. Vedi Laurent, XX, 400. Sourdat, I, 663. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 156.—In puterea acestui principiu, înscrierea în falș făcută cu ușurință contra unui act autentic ar putea supune pe autorul ei la despăgubiri pentru dauna morală adusă funcționarului care a instrumentat. Cpr. C. Bordeaux. D. P., 74. 5. 432, No. 26. Laurent, XX, 400. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 192.

[2]) Trib. Chambéry, *Dreptul* din 1884, No. 40.

[3]) Cpr. Cas. fr. D. P., 64. 1. 303. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 196 urm. Laurent, XX, 412.—Vedi însă Sourdat, I, 665.

Executarea unei decisii definitive, care în urmă a fost casată.

Situațiunea este însă cu totul alta în privința executărei unei decisii definitive care, în urmă, ar fi fost casată. Recursul în casație neîmpedicând, în regulă generală, executarea hotărîrelor pronunțate în ultim resort (art. 77 L. C. cas. din 1861), acel care a dobêndit o hotărîre în ultim resort este în drept a crede că a fost bine judecat, și prin urmare, poate să aducă hotărîrea la îndeplinire. In caz de casare, hotărîrea casată socotinduse ca cum n'ar fi avut ființă (art. 72 L. C. Cas.), el va restitui părței adverse suma primită pe baza hotărîrei casate. Cpr. Sourdat, I, 666.

rat exercițiul unui drept legitim, și cu toate aceste, poate da loc la daune în favoarea aceluia contra căruia se îndreptează, de câte ori ea fiind doloasă, vexatorie și exagerată, aduce o pagubă debitorului prin micșorarea creditului său [1]).

Sechestru asigurător.

Aceiaș soluție este admisă în privința sechestrului asigurător [2]), poprirei [3]), etc.

Responsab. administr. drumurilor de fer.

Trecând acum la o altă ordine de idei, trebue să decidem că administrațiunea drumurilor de fer este responsabilă de incendiul causat prin scânteile locomotivei, cu toate precauțiunele luate în această privință, mai cu samă când nici o negligență n'ar putea fi imputată proprietarului incendiat [4]).

---

[1]) Sourdat, I, 664. Laurent, XX, 414. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 203 urm. Cpr. D. P., 58. 1. 128. D. P., 68. 1. 275. D. P., 71. 2. 220. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1882, p. 1071. Prin aplicațiunea acestui principiu, creditorul urmăritor a fost declarat respunzător și condamnat la daunele suferite de debitor din causa urmărirei ce'i a făcut asupra unor lucruri aparate de lege, precum sunt instrumentele trebuitoare profesiunei sale. Cas. rom., Bulet. S-a I, 1892, p. 192.

[2]) Cas. rom. Bulet. S-a I, 1882, p. 314. Bulet. 1888, p. 18.— Astfel, creditorul este pasibil de daune de câte ori i-se dovedește prin acte autentice că averea ce el urmărește nu este a debitorului său, ci a unui de al treile și el totuși, continuă cu urmărirea. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1882, p. 1071. Creditorul nu va fi însă supus la daune de câte ori, de bună credință, putea să fie indus în eroare și să creadă că lucrurile sunt ale debitorului său. Trib. Gorj. *Dreptul* din 1890, No. 34.

[3]) Cpr. D. P., 74. 1. 33. D. P., 76. 2. 94. D. P., 93. 1. 309. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 207 urm.

[4]) Cpr. C. Bordeaux și Cas. fr. D. P.,59. 2. 187. Pand. Chron., III, 2. 210. D. P., 66. 1. 439. Trib. Paris. Sirey, 60. 2. 41. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 222. Pand. fr., Répert. *Chemins de fer,* 3818 urm.

L din 26 martie 1870, art. 9 și 13.

Particularii fiind datori a respecta regulele de poliție ordonate cu ocasiunea construirei unui drum de fer, sunt opriți de a inființa acoperișuri de stuh, șindilă, pae sau fên, precum și de a face deposite de materii aprinzătoare, la o distanță mai mică de 27 metri de la împrejmuirele liniei ferate. Această oprire nu se aplică însă la depositele de cereale făcute numai în timpul strîngerei recoltelor (art. 9. L. din 26 martie 1870 asupra poliției și exploatărei căilor ferate). Din cele mai sus expuse resultă că, la caz de incendiu produs prin scânteile unei locomotive, proprieta-

Defectul vagoanelor.

Administrația drumurilor de fer este de asemene responsabilă de accidentele întâmplate prin defectuositatea vagoanelor sale, cu toate că tipul acestor vagoane ar fi fost aprobat de autoritatea în drept [1]).

Este, în adevĕr, generalmente admis că o companie sau administrația drumurilor de fer respunde, la caz de accidente, nu numai când s'a omis de a se observa prescripțiile regulamentelor administrative, dar și atunci când accidentul se datorește unei simple imprudențe sau unei lipse de precauțiune elementare [2]).

Resp. comunelor.

Comunele sunt de asemene responsabile de degradațiunele aduse proprietăților vecine prin acumularea de necurățenii pe strade [3]).

Resp. antreprenorilor de construcțiuni.

Antreprenorii de construcțiuni sunt responsabili atât civilmente cât și penalmente (art. 385, § 4 C. pen.) de accidentele întâmplate trecătorilor prin grămădirea de ma-

---

rul incendiat nu este în drept a cere despăgubiri de la administrația căilor ferate pentru clădirele arse, dacă ele erau construite cu nesocotirea acestei dispositiuni. C. București. *Dreptul* din 1888, No. 72. Căile ferate respund însă de incendiul provenit din causa lor, care ar fi distrus construcțiuni aflate în ființă la epoca înființărei unei noi linii, chiar dacă ele se găseau la o distanță mai mică de 27 metri. Cas. rom. *Dreptul* din 1896, No. 38. Cpr. Cas. fr. D. P., 66. 1. 439. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 363. Art. 13 din legea mencionată, de la 26 martie 1870, prevede, în adevĕr, că construcțiile ce se vor afla în momentul promulgărei acestei legi, sau la epoca înființărei unei noi linii ferate, vor putea fi menținute în starea în care se vor afla la acea epocă, cu observarea condițiilor ce se vor prescrie de Ministeriul lucrărilor publice. Cpr. art. 7 din L. fr. de la 15 iulie 1845, asupra poliției drumurilor de fer.

[1]) Cpr. C. Pau. D. P., 93. 2. 484. T. Huc, VIII, 434. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 223 urm.

[2]) Cpr. C. Grenoble, D. P., 81. 2. 107. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 226 urm.

[3]) Cpr. Cas. fr. D. P., 59. 1. 20. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 231 urm. Vedi și L. 2, § 10, Dig. 43, 8, *Ne quid in loco publico, etc.*, unde se dice că, de câte ori se permite de a se face ceva pe un loc public, lucrul trebue să se facă în așa mod ca să nu să dauneze pe nimene: „*Nam quotiensque aliquid in publico fieri permittitur, ita oportet permitti, ut sine injuria cujusquam fiat*“.

terialuri și neiluminarea găurilor ce se vor fi sapat lângă străḑi sau pieţe publice [1]).

Aceiaș responsabilitate incumbă și comunei când lucrarea e făcută de dênsa în regie [2]).

Persoanele autorisate a face construcţiuni asupra unui rîu sau fluviu, sunt responsabile de accidentele causate cu ocasia acestei lucrări, de câte ori n'au luat precauţiunele necesare pentru prevenirea lor [3]).

Resp. fotografilor.

Fotograful, care ar fi expus în public portretul unui artist sau a unei alte persoane, în contra ordinului și consimţĕmêntului ei, poate fi condamnat la daune [4]).

Recomandaţiuni greșite.

O culpă care se poate ivi câte odată este acea care consistă în a recomenda altuia, prin informaţiuni greșite, fie un împiegat necredincios, fie un debitor insolvabil [5]).

Dacă acest fapt a fost sevêrșit anume, cu intenţiune de a păgubi pe altul, el constitue un delict (art. 998), și un quasi-delcit, în casul când informatorul a fost numai negligent și a dat informaţiunele sale cu ușurinţă [6]).

Și într'un caz și în altul, persoana care, prin informaţiunele sale greșite, a adus o pagubă altuia, este obligată a o repara, conform dreptului comun (art. 998, 999).

Greșala informatorului poate să consiste, în asemene caz, nu numai în o afirmaţiune, dar și în o reticenţă [7]).

[1]) Cpr. Cas. fr. D. P., 64. 1. 102. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 233. Laurent, XX, 473.—Dacă însă accidentul se datorește imprudenţei victimei, antrepenorul nu poate fi obligat la nici o despăgubire. Cas fr. D. P., 93. 1. 349. Veḑi și *infrà*, p. 421.

[2]) Cas. fr. D. P., 68. 1. 273. Laurent, XX, 440. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 849.

[3]) Fuzier-Herman, III, *loco. cit.*, 235, și autorităţile citate acolo.

[4]) C. Paris. *Dreptul* din 1887, No. 62. *Pand. Périod.*, 87. 2. 357. Cpr. Trib. Paris. *Dreptul* din 1886, No. 1. Veḑi și t. II a lucrărei noastre, p. 440, text și nota 1. Portretul este, în adevĕr, în regulă generală, presupus proprietatea acelui ce el represintă. Veḑi *Pand. Périod., loco cit.*, nota 3.

[5]) Cpr. C. București, *Dreptul* din 1889, No. 13. C. Paris. D. P., 90. 2. 263. D. P., 70. 2. 150. D. P., 60. 2. 18. Veḑi și C. Rouen. D. P., 53. 2. 154. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 2166 urm. Laurent, XX, 478 urm. Répert. Dalloz, *Supplém., Responsabilité*, 121 urm. T. Huc, VIII, 409 urm.

[6]) Trib. com. Verviers, D. P., 93. 2. 99, nota *a*. Cpr. C. Montpellier. D. P. 94. 2. 451. Laurent, XX, 480. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 2172.

[7]) Cpr. C. Paris și Bordeaux. D. P., 70. 2. 150. C. Liège. *Pasicrisie*, 81. 2. 127. Répert. Dalloz, *Supplém., Responsab.*, 123.

Informaţiunile greşite nu dau însă loc la nici o responsabilitate, dacă ele au fost date de bună credinţă şi fără intenţiune răutăcioasă [1]). Informaţiuni greşite date de bună credinţă.

Faptul de a da informaţiuni greşite se apreciază cu o severitate mai mare de câte ori ele emană de la o agenţie care dă obicinuit informaţiuni în schimbul unei sume de bani ce i se plăteşte de acei ce le premesc, şi o atare agenţie nu poate fi scutită de respundere de cât atunci când se dovedeşte perfecta ei bună credinţă şi lipsa complectă de ori ce negligenţă [2]).

Faptul că informaţiunele ar fi fost date în mod confidenţial, nu împedică acţiunea în responsabilitate [3]). Informaţii confidenţiale.

Acei care dau informaţiuni greşite asupra altuia sunt responsabili nu numai cătră persoanele care s'au bazat pe aceste informaţiuni spre a contracta cu cei de al treile, dar şi cătră aceia asupra cărora s'au dat informaţiuni greşite, cu rea credinţă şi intenţiune răutăcioasă, sau numai cu uşurinţă [4]).

Faptul de a se publica numele unei persoane între debitorii rĕi de plată, între faliţi, între acei a cărora poliţe au fost protestate, etc., şi aceasta într'un buletin, într'o circulară care se distribue în public, sau într' un ţiar, precum este, la noi, *Curierul judiciar*, care, într'un suplement, publică informaţiuni privitoare la interesele comercianţilor, constitue neaparat din partea autorului publicaţiunei, o culpă care atrage responsabilitatea şi condamnarea sa la daune, chiar dacă publicaţia n'a fost făcută cu rea credinţă, ci numai cu uşurinţă (art. 999) [5]). Publicarea numelui unei persone între faliţi, etc.

---

[1]) Cpr. C. Montpellier şi Paris. D. P., 90. 2. 263. C. Orléans. D. P., 93. 2. 558. T. Huc, VIII, 409 Laurent, XX, 480. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 2176.

[2]) Cpr. C. Paris. D. P. 93. 2. 97 urm. şi mai multe alte decisiĭ a căror text sunt reproduse în note. Veţi şi decisiile citate în Répert. lui Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité*, 127. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 2180 urm.

[3]) Cpr. decisiile citate în nota precedentă şi T. Huc, VIII, 410. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsab.*, 131. F. Herman, *loco cit.*, No. 2183 urm. Veţi şi C. Paris, D. P., 94. 2. 143. D. P., 93. 2. 97.

[4]) Cpr. C. Paris. D. P., 93. 2. 97 şi 411. D. P., 94. 2. 143. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité*, 129 urm. F.-Herman, *loco cit.*, 2175 urm. Laurent, XX, 481. T. Huc, VIII, 410.

[5]) Cpr. Laurent, XX, 481. T. Huc, VIII, 410. Fuzier-Herman,

Persoana a cărui nume s'a publicat astfel ar putea să aibă drept la daune, chiar dacă informaţiile date par a fi exacte, pentru că nu este permis nimărui de a se a-

---

III, *loco cit.*, No. 2193 urm. Vedi Trib. şi C. de justiţie din Geneva. D. P., 93. 2. 102, nota *l.* Sirey, 87. 4. 14 şi Sirey, 92. 4. 12.

Delicte de presă.

Dacă faptul întruneşte elementele unui delict de presă, acţiunea privată nu va putea fi judecată de cât de juraţi. Art. 105 din Constituţie este, în adevĕr, formal în această privinţă: „Acţiunea pentru daune-interese, *resultând din fapte şi delicte de presă*, ḑice acest text, nu se poate intenta de cât înaintea aceleiaş jurisdicţiuni. *Numai comisiunea juraţilor va judeca şi pronunţa asupra daunelor interese şi asupra quantumului lor*“. Chestiunea, în această privinţă, nu poate fi controversată, textul fiind formal.

Quasi-delicte comise prin presă. Controversă.

Se poate însă întâmpla ca faptul să nu întrunească elementele unui delict de presă, *ci a unui quasi-delict comis prin presă*. De exemplu, se anunţă într'un ziar că un comerciant a încetat plăţile sau că i s'a protestat o cambie, fără însă ca să existe rea credinţă, ci numai o eroare sau o informaţie greşită. Asemene fapt fiind de natură a produce o daună, cu toate că'i lipseşte reaua credinţă, chestiunea este de a se şti dacă partea lezată va fi nevoită a se adresa la juraţi, sau dacă ea va putea să reclame înaintea tribunalelor ordinare? Curtea noastră supremă a decis că, şi în asemene caz, comisiunea juraţilor este singură competentă de a se pronunţa asupra daunelor şi de a fixa quantumul lor: „Considerând, ḑice o decisie a Curţei de Casaţiune, dată în secţiuni-unite, din 20 noembrie 1889, că juriul este statornicit în materie de presă şi că dĕnsul este singur competinte a judeca şi a determina daunele-interese causate prin presă, fie că acele daune resultă dintr'un delict pedepsit de legea penală, *fie că ele resultă dintr'un fapt nepedepsit de codicele penal, dintr'un simplu quasi-delict;* că deplina această competinţă a juriului în privinţa tuturor acţiunelor civile ce tind la repararea prejudiciului causat prin presă, reesă nu numai din termenii întrebuinţaţi de legiuitorul constituant, prin cuvintele că juriul va judeca daunele-interese resultând din delicte şi fapte de presă, *căci prin fapte de presă legiuitorul n'a putut înţelege de cât quasi-delictele*, dar încă din chiar scopul urmărit de legiuitor, căci *intenţiunea lui vĕdită a fost ca, sub nici un cuvânt, tribunalele ordinare să nu fie competente a judeca în materie de presă, veri-care ar fi natura acţiunei intentate, voind prin aceasta legiuitorul a da o garanţie mai mare libertăţei presei*, etc.“ Bulet. Cas., Secţiuni-unite, anul 1889, p. 1006. Chestiunea de astă dată este însă îndoelnică, pentru că nu

mesteca în afacerele unui particular pentru a vinde celor de al treile resultatul spionajului seu [1]).

Caz fortuit sau forță majoră.

Condamnarea la daune nefiind cu putință de cât la caz de a exista o culpă fie *in comittendo*, fie *in omittendo* din partea pârîtului, el se găsește la adăpost de ori ce respundere, de câte ori se stabilește că faptul daunator este resultatul unui caz fortuit, *damnum fatale* (L. 3, § 1, Dig., 4, 9), sau unei forțe majore (art. 1080, 1082, 1083, 1156, 1475 C. C., 425, 506 C. com., etc.) [2]).

Astfel, organisatorii unei curse nu sunt responsabili de urmările dărămărei tribunei hipodromului produsă prin năvălirea mulțimei în momentul unei vijălii extraordinare [3]).

Statul nu este responsabil de rănirea adusă unei per-

---

este vorba, în specie, de acțiunea civilă care ar resulta din un delict de presă, ci *din un delict sau quasi-delict curat civil, comis prin organul presei.* Juriul fiind o jurisdicție esențialmente penală, nu poate să aibă cădere de a judeca o afacere curat civilă ; sau atunci trebue să admitem că legiuitorul constituant a introdus, în asemene materie, juriul civil, ceea ce ne se pare inadmisibil. Cpr. Pĕucescu, II, 497. Dar dacă chestiunea poate fi controversată de câte ori delictul sau quasi-delictul civil a fost comis prin organul presei, nu mai încape îndoială că tribunalele ordinare vor avea căderea de a se pronunța asupra daunelor, de câte ori defaimarea n'a fost adusă prin presă, ci prin corespondență. Cpr. Curtea din București, *Dreptul* din 1885, No. 66.

[1]) Cpr. T. Huc, VIII, 410 și C. Geneva, decisie citată în nota precedentă, p. 414, *ab initio.*

[2]) Sourdat, I, 645 urm. Baudry, II, 1349. Laurent, XX, 450 urm. Demolombe, XXXI, 481 urm. Aubry et Rau, IV, § 446, p. 754. T. Huc, VIII, 434. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 24. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 258 urm. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni,* V, 150.

In cât privește casurile fortuite și forța majoră, vedi *suprà*, p. 186, 329, 330 și *infrà*, explic. art. 1082, 1083, 1156, 1435, 1447, 1448, 1565—1567, 1601, 1625, etc.

[3]) Baudry, II, 1349. Laurent, XX, 451. Sourdat, I, 645. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 262. Cpr. Cas. fr. D. P., 72. 1. 302. Al. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 41, p. 322. Acest exemplu dovedește că autorul unui delict sau quasi-delict nu respunde de *culpa levissima*, culpă care, în specie, consistă în faptul de a nu fi construit tribuna în așa mod în cât se poată resista celei mai mari aglomerațiuni de lume. Vedi *suprà*, p. 397.

soane prin căderea unui stâlp telegrafic, dacă nici o culpă sau negligență nu este imputabilă administrațiunei [1]).

Proprietarul unei case nu este responsabil de rănirea adusă unei persoane prin căderea unei scânduri sau unei oale, luată de pe acoperemêntul acelei case și inpinsă de vênt .... *si tegula ceciderit* [2]).

Art. 1625. Ospătătorii și hangiii, care se consideră ca depositari a lucrurilor aduse în localul lor de călători (art. 1623), nu respund de furturile comise cu mâna înarmată, aceasta fiind un caz de forță majoră [3]).

Administrația poștelor. Administrația poștelor nu datorește nici o despăgubire pentru obiectele sau scrisorile perdute prin un eveniment care nu putea să fie nici prevĕḑut, nici împedecat, precum ar fi o furtună, un naufragiŭ, furtul comis cu mâna înarmată, etc. Este adevarat că legea telegrafo-postală nu are nici o dispositie în această privință [4]), însă soluțiunea de față resultă din principiile generale, în materie de obligații, fiind vorba, în specie, de o responsabilitate convențională (art. 1083 C. C., 425 C. com.) [5]).

---

[1]) Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 264. Cpr. D. P., 76. 3. 75.

[2]) Sourdat, I, 645. Cpr. L. 5, § 2, Dig., 9, 2.—Antreprenorul sau architectul însărcinat cu facerea unei clădiri sau a unei reparațiuni este însă obligat a lua mĕsurile necesare pentru ca nici un trecător să nu fie rănit, căci, în caz contrar, el va fi responsabil (art. 999).

[3]) Art. 1625 C. C. Cpr. L. 3, § 1, *in fine*, Dig., 4, 9, *Nautæ, caupones*, etc. Vedi în privința responsabilității ospătătorilor și hangiilor, Sourdat, II, 930 urm.

[4]) Art. 3 din L. fr., de la 4 iunie 1859, scutește anume administrația poștelor de responsabilitate în caz de forță majoră. Art. 104 din legea telegrafo-poștală de la 19 iulie 1892 prevede însă, că în caz de rezboiŭ sau pericolele în genere, Statul poate suspenda ori ce respundere în privința serviciului, făcênd publicațiuni prin *Monitorul oficial* și afișând aceasta în fie care oficiu telegrafo-poștal.

[5]) Cpr. *Cons. d'Etat*, 10 martie 1876 și Cas. fr. D. P., 76. 3. 75. D. P., 67. 1. p. 28. Laurent, XX, 453. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 265, 266. In cât privește celelalte casuri în care Statul este scutit de despăgubiri, vedi art. 99 din L. telegrafo-poștală de la 19 iulie 1892. Este de observat, în această privință, că dreptul la despăgubiri pentru obiectele perdute se prescrie prin 6 luni de la data perderei lor. Reclamațiunea trebue să fie adresată în acest termen la oficiul telegrafo-poștal.

Directorul unui teatru nu poate fi condamnat la daune pentru întreruperea representaţiilor unei piese, de câte ori se constată că asemene întrerupere se datoreşte unui caz de forţă majoră şi era imperios cerută de liniştea publică [1]).

La caz de abordagiŭ, dacă lovirea vaselor a avut loc prin caz fortuit sau forţă majoră, fie care proprietar sufere paguba adusă vasului său: *Res perit domino* (art. 659, § 1 şi 672 C. com.) [2]). Abordagiŭ.

Căpitanul nu este responsabil de incendiul vasului întâmplat *à bord* prin faptul unui marinar în stare de ebrietate, atunci când el (căpitanul) se afla *à terre* cu ocasiunea funcţiunei sale [3]).

Pentru ca forţa majoră sau casul fortuit să scutească de ori ce respundere pe autorul faptului daunator, se cere însă ca evenimentele care constituesc casul fortuit sau forţa majoră să nu fi fost precedate de nici o culpă din partea lui, care să fi provocat asemene împrejurări [4]), căci el va fi responsabil de câte ori culpa a precedat şi provocat casul fortuit... *si culpa casum præcessit.* Casul fortuit trebue să nu fi fost provocat de autorul daunei.

Astfel, prin aplicarea acestui principiu, comodatarul respunde de perderea lucrului împrumutat întâmplată chiar prin caz fortuit, dacă el s'a servit de lucru la o altă trebuinţă, ori pentru un timp mai îndelungat de cât se cuvinea (art. 1565) [5]). Art. 1565.

De asemenea, administraţia drumurilor de fer respunde de pagubele causate mărfurilor (avarii) [6]) prin caz for- Administr. drumurilor de fer.

---

[1]) Cas. fr., 3 dech. 1890. *Pand. Périod.*, 1891. 1. 261.

[2]) Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VI, 1002.—Dacă lovirea s'a întâmplat din culpa unuia din vase, pagubele şi perderile sunt în sarcina vasului în culpă. Despăgubirele datorite persoanelor moarte sau rănite sunt privilegiate în caz de neajungere a sumei de împărţit (art. 673 C. com.).

[3]) Cpr. C. Rouen. D. P., 50. 5. 407. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 268.

[4]) Sourdat, I, 648. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 24. Demolombe, XXXI, 482, 483. Aubry et Rau, IV, § 446, p. 754, nota 2. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 273. Cpr. L. 30, § 3, Dig., 9, 2, *Ad legem Aquiliam*, unde se dice: „*Nam et qui occasionem præstat, damnum fecisse videtur*".

[5]) Cpr. L. 1, § 4, Dig., 44, 7, *De obligationibus et actionibus.* Vedi şi art. 1566 C. C.

[6]) Art. 654 urm. din codul com. arată ce se înţelege prin avarii. Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VI, 859 urm.

tuit, dacă aceste pagube au fost precedate sau urmate de o culpă fără de care paguba n'ar fi avut fiinţă [1]).

Astfel, administraţia drumului de fer este responsabilă de accidentul întâmplat unui împiegat poştal prin deraliarea vagonului de poştă, atunci când se constată că deraliarea se datoreşte lipsei de priveghere a funcţionarilor drumului de fer [2]).

Responsab. proprietarului inferior către acel superior.

Proprietarul inferior este responsabil către proprietarul superior de surparea pământului aparţinênd acestui din urmă, datorită unui caz de forţă majoră, precum ar fi o ploae torenţială, dacă asemene surpare are de causă originară săpăturele efectuate cu imprudenţă de către proprietarul inferior pe fondul său [3]).

Acel care aprinde foc pe câmp într'un moment pe când vêntul era mare, respunde de comunicarea focului la recoltele sau casa vecinului, pentru că el este în culpă de a fi făcut foc în asemene moment ... *nam si die ventoso id fecit, culpa reus est* [4]).

Daune causate în timpul resboiului.

Faptele de resboiŭ nu dau loc, în regulă generală, la nici o despăgubire, în virtutea principiului că nimene nu este ţinut să respundă de casurile de forţă majoră. Astfel, în timp de resboiŭ sau resmeriţă, faptele de resboiŭ, adecă acele mĕsuri de aparare luate de autoritatea militară,

---

[1]) Cpr. Cas. fr. D. P., 84. 1. 454. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 273.—Administraţia drumurilor de fer, care a liberat călătorilor bilete pentru o clasă oare care, nu poate invoca drept caz de forţă majoră afluenţa călătorilor pe care, de altmintrelea, ea era datoare s'o prevadă. V. Fuzier-Herman (*loco cit.*, No. 275), care citează în acest sens o sentinţă a trib. comercial din Paris, cu data din 17 april 1895, publicată în Sirey, 1895, 2. 183.

[2]) Cpr. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 277 şi Cas. fr. Sirey, 94. 1. 35.

[3]) Cpr. Cas. fr. D. P., 69. 1. 102. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 279. Veḑi şi *suprà*, p. 403, 404.

[4]) L. 30, § 3, Dig., 9, 2, *Ad legem Aquiliam.*—Responsabilitatea sa încetează însă dacă el a luat toate mĕsurile pentru ca focul să nu se comunice, şi dacă făcênd foc pe un timp liniştit, comunicarea lui la recoltele sau casa vecinului se datoreşte unei furtuni subite, la care nimene nu se putea aştepta, adecă unui caz fortuit şi unui eveniment de forţă majoră: „*At si omnia quæ oportuit observavit, vel subita vis venti longius ignem produxit, caret culpa*“. (L. 30, § 3, Dig., 9, 2, *Ad legem Aquiliam*). Cpr. Demolombe, XXXI, 483. Giorgio Giorgi, V, 150.

când ele se impun ca o necesitate a luptei contra inamicului sau contra resvrătiților, se consideră ca un caz de forță majoră, și în asemene caz, Statul nu datorește nici o despăgubire acelora care au suferit paguba.

Dar dacă faptele de resboiŭ propriu dise se consideră ca niște evenimente de forță majoră și nu dau loc la despăgubiri în folosul acelora care au fost victimele lor, măsurile ordonate de autoritatea militară ca măsuri de prevedere și de siguranță, luate înainte de începerea ostilităților, în prevederea unei viitoare lupte sau rebeliuni, neavênd nici o legătură directă cu acțiunea însuș, nu constituesc fapte de resboiŭ, și ca atare, urmările lor păgubitoare pentru particulari fac pe Stat responsabil. In puterea acestui principiu, nediscutabil și nediscutat, Tribunalul de Ilfov, Curtea din București și Curtea noastră supremă, cu drept cuvênt au decis că Statul este obligat să despăgubească pe propietarul unui stabiliment de bĕuturi spirituoase, ale cărui bĕuturi au fost varsate din ordinul puterei armate, ca o simplă măsură preventivă, în scop de a împedica isbucnirea unei revolte. „Considerând, dice Inalta Curte, că pagubele causate particularilor în timp de resboiŭ sau de resmeriță sunt de doue categorii distincte: unele care se găsesc cuprinse sub denumirea generică de fapte de resboiŭ, care sunt considerate ca niște evenimente de forță majoră și nu dau loc la despăgubiri în folosul acelora ce au fost victimele lor, ear altele când s'au produs în oare-care circumstanțe speciale și care dau drept la o indemnitate; că prin fapte de resboiŭ se consideră numai acele măsuri de aparare luate de autoritatea militară, când ele se impun ca o necesitate a luptei contra inamicului sau contra resvrătiților; că, în atare caz, nici o respundere nu incumbă Statului, nici o despăgubire nu se datorește acelor care au suferit pagube, dacă, pe de o parte, lupta în contra dușmanului sau în contra rebelilor era începută când faptele păgubitoare erau sevêrșite și dacă, pe de altă parte, aceste fapte erau, din causa luptei, necesare și urgente: că, din contra, măsurile ordonate de autoritatea militară într'un mod preventiv, măsurile de prevedere și de siguranță, luate înainte de începerea ostilităților, care nu au nici legătură directă cu acțiunea însuș și care nu sunt luate de cât în prevederea unei viitoare lupte sau rebeliuni, nu

Măsurile de prevedere luate înaintea începerei ostilităților nu constituesc fapte de resboiŭ.

constituesc fapte de resboiŭ, și consecințele lor păgubitoare pentru particulari fac pe Stat respunḑător; că de aici reesă că acelaș fapt poate fi considerat ca fapt de resboiŭ sau nu, după timp, după împrejurările în care s'a sevêrșit. Considerând că, în specie, tribunalul constată în fapt prin sentința sa, sentință ce a fost adoptată în totul prin decisiunea supusă recursului, că în comuna Jilava-Mierlari, nefiind nici o rĕscoală, mĕsurile luate de autoritatea militară, între care a fost și vĕrsarea bĕuturilor lui Dobrescu, nu constituesc fapte de resboiŭ, ci o simplă mĕsură preventivă în scop de a împedeca isbucnirea unei revolte; că, așa fiind, Statul, cu drept cuvênt, a fost declarat respunḑĕtor de pagubele pricinuite lui Dobrescu, și deci, motivul invocat este neîntemeiat, etc ..." [1]). Am transcris în întregimea lor aceste considerente, pentru că ele fac o bună și sănătoasă aplicațiune a principiilor de drept.

Pagube causate de o armată străină.

Statul nefiind deci de cât în mod excepțional responsabil de daunele causate particularilor în timp de resboiŭ, se înțĕlege de la sine că el nu respunde, în principiu, de pagubele causate de o armată străină [2]).

Ocuparea unei țări de o armată străină.

Când o țară este ocupată de o armată străină, comandanții aceștia exercitând autoritatea supremă, actele pe care ei le au ordonat, chear dacă ar fi fost sevêrșite

---

[1]) Vedi *Dreptul* din 1881, No. 83; din 1892, No. 58 și din 1894, No. 56. *Curierul judiciar* din 1894, No. 37 și Bulet. Cas. S-a I, anul 1894, p. 698 urm. Laurent, XX, 456, 459 urm. Sourdat, II, 1305, 1331. Répert. Dalloz, *Supplément*, *Responsabilité*, 366 urm. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 283 urm. și autoritățile citate de acest autor. Cpr. Vattel, *Droit des gens*, III, cartea III, cap. 15, § 232 și Giorgio Giorgi, V, 376.

[2]) Cpr. Trib. Chartres, D. P., 73. 3. 31. Sourdat, I, 1331. Laurent, XX, 455. Ballot, *Des effets de la guerre sur le louage, la propriété*, etc., p. 49. Morin, *Les lois relatives à la guerre, selon le droit des gens moderne, le droit public et le droit criminel des pays civilisés*, II, p, 46 urm. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 308 urm. Vattel, *Droit des gens*, III, cartea III, capit. 15, § 232, p. 116.—Statul va putea însă să fie respunḑĕtor de daunele causate unui arendaș prin devastațiunele aduse de o armată străină (în specie oștirea rusească) la proprietatea arendată lui, dacă prin o clausă a contractului, precum era în specie, Statul a luat asupra'și asemene responsabilitate. Cas. rom. S-a I, 11 iunie 1879. Bulet. anul 1879, p. 480.

de autoritățile locale, nu atrag responsabilitatea Statului aflat sub ocupațiunea străină. Astfel, la 1854, Moldova fiind ocupată de oștirele rusești al cărora general dicta guvernului țărei, sechestrul ordonat de autoritatea rusească asupra averei unui cetățean (în specie prințul Gr. M. Sturza), de și a fost executat prin autoritățile române, nu atrage responsabilitatea Statului român, nici pentru faptul în sine, și nici pentru administrațiunea funcționarilor români care, în asemene împrejurări, nu mai representau Statul român. Tribunalul din Iași hotărîse contrariul [1]), însă această sentință a fost cu drept cuvênt reformată de Curte [2]); și Curtea mai adaogă încă, că despăgubirele produse prin fapte de resboiŭ se regulează cu ocasiunea încheierei păcei sau prin anume legi, ele neputênd fi deduse pe cale de contestație înaintea instanțelor judecătorești.

Daune causate prin greșala victimei.

Persoana de la care se cer daune poate să se sustragă de la ori ce responsabilitate, stabilind că paguba în virtutea căreia se reclamă, se datorește exclusiv faptului sau însuș greșelei victimei. Așa dar, victima unui accident datorit numai imprudenței sale, nu este în drept să ceară daune pentru prejudiciul suferit [3]). „*Quod quis ex culpa sua damnum sentit, non intelligitur damnum sentire* (L. 203, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui*).

Persoana care a suferit o pagubă poate însă să aibă drept la daune, cu toate că ea ar fi fost culpabilă de im-

---

[1]) Trib. Iași, 9 novembrie 1883 (M. Suțu prim-președ.) *Dreptul* din 1884, No. 6.

[2]) C. din Iași, 4 dech. 1884, Al. Teodoreanu făcênd funcțiune de președ. *Dreptul* din 1885, No. 22. In acelaș sens, Cas. rom. S-a I, 6 mai 1886. *Dreptul* din 1886, No. 46 și Bulet. Cas. anul 1886, p. 387 (aceiaș afacere).

[3]) Cpr. Cas. fr. D. P., 93. 1. 349 și 2. 225. Laurent, XX, 485 urm. Demolombe, XXXI, 499 urm. T. Huc, VIII, 434. Aubry et Rau, IV, § 446, p. 755. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 29. Vedi și Sourdat, I, 108, 461, 660 urm. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 318 urm. Vedi și Trib. Constanța (G. Zottu președ.), *Dreptul* din 1895, No. 77. Cas. rom. S-a I, Bulet. 1876, consid. de la p. 155.—Prin aplicațiunea acestui principiu, art. 1731, *in fine,* din codul Calimach (1299 C. austriac) prevede că „dacă acela ce a încrezut cuiva facerea unui lucru, a cunoscut neiscusința lui, sau putea s'o afle prin obicinuita bagare de samă, sufere consecințele acestei pagube născută din greșala sa".

prudență, dacă faptul daunator ar fi putut fi înlăturat de autorul lui. Astfel, faptul de a lasa un animal să vagabondeze pe liniele căei ferate, nu autorisă pe funcționarii drumului de fer a dauna pe proprietarul acestui animal și a nu înlătura faptul daunator, dacă aceasta este cu putință. Deci, administrația drumurilor de fer, cu toată imprudența proprietarului animalului, va fi, în asemene caz, responsabilă, dacă animalul a fost calcat de tren din causa imprudenței sau negligenței funcționarilor ei [1]).

Greșală comună.

Am presupus până acum că paguba pricinuită se datorește exclusiv numai faptului sau greșelei aceluia care a suferit-o. Se poate însă întâmpla ca atât autorul faptului cât și victima lui să fie în culpă. Imprudența sau greșala părței lezate nu autorisă, în asemene caz, pe judecători a pune repararea daunei numai în sarcina aceluia prin a cărui greșală faptul s'a întâmplat, nici a'l scuti cu desevêrșire de responsabilitate, ci numai a reduce suma daunelor la care el urmează a fi condamnat [2]).

Fie care parte fiind, în asemene caz, în culpă, trebue să sufere consecințele culpei sale.

Art. 1304 C. austriac.

Art. 1304 din codul austriac este formal în această privință: „De câte ori, la caz de daună, partea lezată este în culpă, dice acest text, de atâte ori ea trebue să sufere dauna împreună și în proporție cu acel care a causat-o,

---

[1]) Cpr. Cas. fr. D. P., 92. 1. 427. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 367.

[2]) Cpr. C. din București, *Dreptul* din 1895, No. 61. Cas. fr. C. Nancy și Trib. Paris. D. P., 97. 1. 315. *Pand. Périod.*, 1896. 1. 485. D. P., 97. 2. 266. D. P., 95. 2. 280. D. P., 96. 2. 127. Mai vedi încă Cas. fr. și C. Orléans. D. P., 80. 1. 15. D. P., 85. 1. 433. Pand. Chron., VI, 1. 300. D. P., 91. 2. 383. Sirey, 88. 2. 138. Baudry, II, 1349. T. Huc, VIII, 434. Demolombe, XXXI, 503 urm. Laurent, XX, 491 urm., 531. Sourdat, I, 108, 660. Aubry et Rau, IV, § 446, p. 755. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 375 urm.

Seducțiune.

Vom vedea însă, că în materie de seducțiune, acțiunea în daune din partea femeei este inadmisibilă, de câte ori seducțiunea provine și din culpa ei. Vedi *infrà*, p. 466, n. 2.

Concurență neleală.

De asemene, în materie de concurență neleală, daunele se compensează, când ambii comercianți s'au făcut culpabili de aceleași fapte necorecte. C. Riom. D. P., 53. 2. 137. Vedi și *infrà*, p. 458, *ad notam*.

sau pe jumătate, când nu se poate stabili această proporție“ [1]).

Abordagiŭ datorit culpei ambelor vase. Art. 674 C. com.

Prin aplicarea acestor principii, în caz de lovire a două vase (abordagiŭ), dacă culpa se dovedește a fi comună, fie care vas sufere pagubele și perderile încercate, fără drept la vre-o despăgubire. Cu toate aceste, fie care vas este obligat în mod solidar la plata pagubelor și perderilor causate lucrurilor încarcate și a leziunelor causate persoanelor (art. 674 C. com.) [2]).

Legitimă apărare. Art. 58. C. pen.

O condamnare la daune neputênd să aibă loc de cât dacă există culpă din partea autorului daunei, trebue să decidem că acesta este la adăpost de ori ce respundere atât civilă cât și penală, de câte ori, în momentul causărei prejudiciului, el se găsea în stare de legitimă aparare (art. 58 C. pen.) [3]). *„Qui cùm aliter tueri se non possunt, damni culpam dederint, innoxii sunt*; **vim enim vi defendere omnes leges, omniaque jura permittunt“** [4]).

---

[1]) *„Wenn bei einer Beschädigung zugleich ein Verschulden von Seite des Beschädigten eintritt; so trägt er mit dem Beschädiger den Schaden verhältnissmässig; und, wenn sich das Verhältniss nicht bestimmen lässt, zu gleichen Theilen“*. Această dispoziție n'a fost reprodusă în codul Calimach.

[2]) In codul francez, casul de abordagiŭ datorit culpei reciproce a căpitanilor ambelor vase nefiind prevĕdut de lege, se decide că fie care vas este responsabil, după principiile dreptului comun, în proporțiune cu gravitatea culpei ce i se impută. Cpr. Cas. fr. D. P., 94. 1. 513. Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, VI, 1011. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 392 urm.

Deosebire de la codul francez.

[3]) Aubry et Rau, IV, § 444, p. 746. Mangin, *Tr. de l'action publique*, II, 433. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 414 urm. Garraud, *Pr. de dr. criminel*, 144. Faustin-Hélie, *Th. du C. pénal*, IV, 1478 urm. „Obligațiunea de a repara dauna causată de cineva încetează, când autorul ei se găsește în caz de legitimă aparare“, dice art. 56 din codul elvețian asupra obligațiilor (L. din 14 iunie 1881). Actul comandat de o necesitate legitimă, dice art. 227 din noul cod german, nu este ilegal: *„Eine durch Nothwehr gebotene Handlung ist nicht widerrechtlich“*. Cpr. art. 31 C. Calimach (19 C. austriac). Vedi și Al. Degre, *Dreptul* din 1897, No. 68, p. 567.

[4]) L. 45, § 4, Dig., 9, 2. Vedi și L. 3, Dig., 1, 1, unde se dice: *„Nam jure hoc evenit, ut quod quisque ob tutelam corporis sui fecerit, jure fecisse existimetur“*. Tot în acest sens, L. 4, Pr., Dig., 9, 2, *Ad legem Aquiliam*, dice că dreptul natural ne permite de a ne apara contra celor care ne atacă: *„Nam adversus periculum naturalis ratio permittit se defen-*

Pe baza acestui principiu, s'a decis cu drept cuvênt că acusatul achitat pentru că a fost în stare de legitimă aparare, nu poate fi condamnat la daune către partea civilă sau representanţii sĕi [1]).

---

dere". Toate legislaţiunele din lume au inscris in fruntea lor dreptul legitimei apărări, pentru că, după cum foarte bine ţice Ciceron *(oratio pro Milone*, cap. 4), natura a depus în sufletul fie-căruia instinctul conservaţiunei sale: *Est hæc non scripta, sed nata lex.*

[1]) Cpr. C. Limoges. D. P., 85. 2. 21. Veţi şi autorii citaţi p. 423, nota 3. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 416. — *Contrà.* C. cu juraţi din Aveyron, 13 nov. 1835, Répert. Dalloz, *Responsabilité*, 104.

Casurile în care acusatul achitat poate fi condamnat de Curte la daune.

In afară de casul de legitimă aparare, acusatul achitat poate însă fi condamnat la despăgubiri către partea civilă, dacă, osebit de faptul înlăturat prin verdictul juraţilor, Curtea constată o culpă în sarcina lui (art. 381, 382, 389 Pr. pen.). Cpr. Cas. rom., S-a II. Bulet. anul 1891, p. 1290. Bulet. 1890, p. 938. Bulet. 1889, p. 119. Bulet. 1888, p. 43. Bulet. 1887, p. 945. Bulet. 1885, p. 343. Bulet. 1872, p. 219. Faustin-Hélie, *Tr. de l'instr. criminelle*, VIII, 3830 urm. In privinţa delictelor de presă, daunele se fixează prin verdictul comisiunei juraţilor (art. 105 Constit.). Cas. rom. Bulet. S-a II, anul 1890, p. 71, 75 şi 1208. *A fortiori*, deci, acusatul condamnat va putea, prin aceiaş hotărire, să fie supus la daune către partea civilă (art. 382, 389 Pr. pen.). F. Hélie, *op. cit.*, VIII, 3829. — Curtea poate de asemene să condamne la daune pe partea civilă sau pe denunţători către acusatul achitat (art. 381, 382 Pr. pen.). Faustin-Hélie, *op. cit.*, VIII, 3825 urm. — Dacă acusatul n'a cerut daune la Curtea cu juraţi, aceste daune pot fi cerute mai în urmă înaintea judecătorilor civili, nefiind în specie lucru judecat. Cpr. Trib. Fălciu (Em. Cernătescu preşed.) *Dreptul* din 1892, No. 31.

Trib. corecţionale nu pot condamna la daune pe prevenitul achitat.

Tribunalele corecţionale n'au însă competinţa excepţională pe care o au Curţile cu juraţi de a condamna pe prevenit la daune către partea civilă de cât atunci când el este condamnat şi penalicește, acţiunea civilă fiind, în asemene caz, un accesoriu a acţiunei publice (art. 3, 8, 178, 179, 186 şi 191 Pr. pen.). De câte ori, din contra, prevenitul este achitat sau absolvit, tribunalele corecţionale nu au competinţa de a judeca cererea de reparaţiune a daunelor ce partea vatamată ar pretinde că i s'a causat prin acel fapt, competinţa acestor tribunale, pentru acţiunea privată fiind mărginită la casul când acea acţiune tinde la repararea daunelor resultând, nu din ori ce faptă a omului ce i s'ar putea imputa că greşală sau dol, ci numai din fapte care sunt prevĕdute şi pedepsite de legea penală. Cu

Excepţia de legitimă aparare este aplicabilă şi complicelui de adulteriu surprins în flagrant delict de cătră barbatul femeei [1]).

Ea se întinde şi la violenţele comise pentru apararea altuia, *sibi vel suis* [2]).

2⁰ *Culpa trebue să fie causa prejudiciului a cărui reparare se cere.*

O greşală, ori cât de gravă ar fi, nu obligă pe autorul ei la reparaţiune, de cât dacă ea este causa directă şi imediată a prejudiciului a cărui reparare se cere (art.

---

alte cuvinte, la caz de achitarea sau absolvirea prevenitului, tribunalele corecţionale pot condamna pe partea civilă la daune cătră acesta (art. 187, 207 Pr. pen. Faustin Hélie, *op. cit.*, VIII, 2721), fără a'l putea însă condamna pe dênsul cătră partea civilă, căci dacă legea ar fi voit să proroage competinţa instanţelor corecţionale, acordându-le dreptul de a statua şi asupra cererilor de daune pretinse de partea vatamată, chiar când acele daune ar fi causate prin un fapt care n'ar fi imputabil inculpatului nici ca delict, nici ca contravenţiune, s'ar fi exprimat în termeni expreşi, după cum a făcut pentru Curţile cu juraţi (art. 381, 389), prorogaţiune care pentru curţile cu juraţi se explică, de oare ce ele nu pot fi sezisate de o afacere de cât după o trimetere a camerei de punere sub acusare (art. 304 urm. Pr. pen.), şi după ce această cameră a găsit că faptul întruneşte elementele unei crime (art. 226 urm. Pr. pen.); pe când tribunalele corecţionale putênd fi sezisate de a dreptul prin cererea părţei vatamate (art. 178 Pr. pen.), ele s'ar fi pomenit chiemate a judeca reparaţiuni pentru daune care n'ar avea nici macar o presumţiune că ar resulta din o infracţiune la legea penală. Vedi în acest sens, o decisie foarte strêns motivată a Curţei noastre supreme, S-a II-a, din 19 dechembrie 1873. Bulet. Cas., S-a II, 1873, p. 307 urm. In acelaş sens, Faustin-Hélie, *op. cit.*, VIII, 2722.

[1]) Faustin-Hélie, *Th. du code pénal*, IV, 1490.

[2]) L. 1, § 4, Dig., 48, 8, *Ad legem Corneliam, De sicariis et veneficis.* Cpr. Faustin-Hélie, *op. cit.*, IV, 1491. Apararea necesară spre a respinge pentru sine *sau pentru altul* un atac present şi nedrept, constitue o legitimă aparare, dice art. 227 din noul cod german: „*Nothwehr ist diejenige Vertheidigung, velche erforderlich ist, um einen gegenwärtigen rechtswidrigen Angriff von sich oder einem Anderen abzuwenden*“.

1086). [1]): „Considerând, dice Curtea din București, că pentru a fi loc la o acțiune în despăgubire, nu este suficient ca cineva să fi suferit o daună, ci este indispensabil ca dauna suferită să fie consecința directă și imediată a unui fapt imputabil autorului și a unei greșeli, etc.“ [2]).

Abordagiŭ.

Astfel, decisia care impută unui vas responsabilitatea unui abordagiŭ din causa răpezeciunei cu care el mergea, trebue să constate că lovirea celuilalt vas se datorește acestei răpezeciuni excesive [3]).

Apreciarea judecătorilor fondului.

Judecătorii fondului apreciază însă în mod suveran dacă dauna pricinuită provine sau nu direct din greșala aceluia contra căruia se reclamă [4]), după cum ei apreciază dacă faptul imputat constitue sau nu o greșală, o negligență sau o imprudență [5]).

Este de asemene suverană decisiunea prin care judecătorii fondului chiemați a statua asupra cererei de *exequatur* a unei hotărîri străine, declară că abordagiul întâmplat între două vase străine, în ape străine, este imputabil numai căpitanului unuia din aceste vase [6]).

---

[1]) Sourdat, I, 32, 42 urm., 105, 447, 449. T. Huc, VIII, 406, 435. Larombière, V, art. 1382, 1383, No, 26. Demolombe, XXXI, 673. Arntz, III, 475. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 417 urm. Cpr. Cas. fr. D. P., 76. 5. 388, No. 22 și C. București, *Dreptul* din 1890, No. 77. Vedi și Cas. rom. S-a II, Bulet. anul 1874, p. 4.

[2]) *Dreptul* din 1890, No. 77. Vom vedea, în adevĕr, de și chestia este controversată, că art. 1086 este aplicapabil în specie. Vedi *infrà*, rubrica : *Determinarea quantumului daunelor.*

[3]) Cas. fr. D. P., 88. 1. 391 și decisiile citate acolo. Vedi și D. 91. 1. 465.—Abordagiul a două vase, navigând în sens contrar, este o chestiune de fapt lasată la suverana apreciare a instanțelor de fond. Cas. rom. *Dreptul* din 1896, No. 74.

[4]) Cpr. Cas. fr. D. P., 80. 1. 282. D. P., 93. 1. 604. D. P., 94. 1. 192. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 429.

[5]) Vedi Laurent, XX, 464. Sourdat, I, 464, 464 bis, 650. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 430 urm. Cpr. Cas. fr. D. P., 87. 5. 388, No. 20. *Pand. Période.*, 90. 1. 495. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1892, p. 116. Bulet. 1890, p. 38. Vedi și *suprà*, p. 395, nota 3.

[6]) Cas. fr., 30 iulie 1889. *Pand. Période.*, 1889. 1. 478. Sirey, 91. 1. 389.

Execut. hotărîrilor străine.

In cât privește executarea hotărîrelor străine în țară și a hotărîrelor române în străinătate, vedi tom. I a lucrărei noastre, partea 1, p. 192 urm., și mai cu samă tratatul nostru în limba franceză, p. 378 urm.

Dar dacă judecătorii fondului apreciază în mod suveran împrejurările din care derivă responsabilitatea unui fapt daunator, Curtea de casaţie este în drept de a cerceta dacă faptele suveran constatate de judecătorii fondului presintă sau nu caracterele juridice a unei culpe [1]). Casurile în care intervine Curtea de casaţie.

Din toate cele expuse până aici resultă că o cerere în despăgubiri nu poate, în regulă generală, fi admisă de justiţie de cât atunci când o culpă este imputabilă autorului daunei. Sunt însă materii speciale în care această regulă sufere oare care excepţiuni. Despăgubiri datorite independent de ori ce culpă.

Astfel, legea minelor prevede că, independent de ori ce culpă, exploratorul [2]) unei mine respunde cătră proprietarul suprafeţei pentru stricăciunele şi ocupaţiunele de teren aduse prin lucrările de explorare. In caz de neînţelegere asupra acestei indemnităţi între explorator şi proprietarul suprafeţei, exploratorul recurge la Ministeriul Domeniilor, care, ascultând pe părţi, fixează provisor această indemnitate, după avisul administraţiunei minelor. Proprietarul nemulţămit are recurs la justiţie, însă fără ca efectul decisiunei ministeriale să poată fi suspendat până la hotărîrea justiţiei. Legea minelor din 21 april 1895. Art. 27.

După cererea proprietarului suprafeţei, administraţiunea minieră obligă pe explorator a depune o cauţiune suficientă pentru pagubele ce sar putea aduce proprietarului prin lucrările de explorare. (Art. 27 L. din 21 april 1895) [3]).

Exploratorul, dacă nu este şi proprietar a suprafeţei, trebue de asemene să plătească proprietarului o aren- Legea minelor. Art. 55.

---

[1]) Cpr. Cas. fr., D. P., 69. 1. 200. D. P., 75. 1. 145. D. P., 79. 1. 151. D. P., 82. 1. 293. D. P., 88. 1. 391. D. P., 92. 1. 157 şi 342. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 440 urm. Veţi şi nota 2 în *Pand. Période.*, 87. 1. 230.

[2]) Explorator este acela care, prin săpături şi perforări, ar stabili materialmente existenţa şi posibilitatea de exploatare a unor substanţe minerale, în urma unui permis acordat pe baza legei (art. 20 L. minelor din 21 april 1895). Veţi această lege în *Monitorul oficial*, No. 16, din 21 apr. 1895.

[3]) Această cauţiune respunde nu numai de daunele causate prin lucrări greşite, care denotă o imperiţie culpabilă, dar şi de acele produse prin lucrările făcute după regulele unei bune exploataţiuni C. Bruxelles, 28 nov. 1891. Sirey, 93. 4. 5. Fuzier-Herman, III, *loco cit*, 481.

dă pentru parcelele ocupate, și să'l despăgubească de toate daunele și prejudiciile ce ar resulta din lucrările sale.

Concesionarul minei este responsabil, în timp de trei ani, de aceste daune, solidar cu exploatatorul pe care și-l'a substituit. Indemnitatea se fixează și de astă dată de administrațiunea minelor, după regulele dreptului comun, cu drept însă de recurs la justiție, fără ca recursul să suspende efectul decisiunei administrațiunei miniere.

Pentru partea suprafeței care se va deteriora prin săpături, deposite sau alte cause de natură a împiedica productivitatea ei și în viitor, concesionarul minei va plăti proprietarului suprafeței o despăgubire egală cu valoarea îndoită a pământului din proprietățile vecine.

Pentru pământurile rurale, declarate inalienabile prin Constituție (art. 132, modif. prin L. din 8 iunie 1884), despăgubirea suprafeței ocupate va fi de trei ori arenda obicinuită în localitate [1]).

Concesionarul minei, în afară de arendă și repararea daunelor, trebue încă să mai deie proprietarului suprafeței o redevență anuală de patru la sută din venitul net, dacă proprietarul suprafeței nu este copartaș al minei (art. 55 L. minelor din 21 april 1895).

In cât privește casurile care nu intră în previsiunele acestei legi, nu se vor putea acorda daune, conform dreptului comun, de cât dacă se va stabili o culpă din partea concesionarului minei [2]).

Aplicarea art. 494 C. C. la pământurile rurale.

[1]) Trib. de Ilfov a decis, cu drept cuvênt (5 sept. 1897, Em. Miclescu făcênd funcțiunea de președ.) că, legea interpretativă din 1879 a legei rurale din 1864 nu a voit alt ceva decât să asigure menținerea micei proprietăți, pe care o consideră ca o necesitate, fără a schimba regulele codului civil privitoare pe acei ce construesc sau sădesc de bună credință pe pământul altuia. Astfel, conform art. 494 C. C. proprietarul unui pământ rural, nu poate pretinde de la evins, care a posedat de bună credință, ca să'și rădice înbunătățirile făcute pe acel pământ, ci are numai dreptul de alegere între facultatea de a plăti sau valoarea materialului și a muncei, sau acea a creșterei valoarei fondului, după cum va crede mai avantajos. *Curierul judiciar* din 2 novembrie 1897, No. 39.

[2]) In cât privește despăgubirele datorite proprietarului suprafeței, după legea fr. asupra minelor, din 21 april 1810, vedi Sourdat, I, 441 bis. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 468 urm.

Casurile în care culpa trebue să fie însoţită de dol.

După cum, în unele casuri, dauna se datoreşte independent de ori ce culpă, tot astfel sunt casuri în care culpa, pentru a da loc la daune, trebue să fie însoţită de alte împrejurări.

Responsabilitatea judecătorilor. Art. 305 Pr. civ.

Astfel, judecătorii şi membrii ministerului public (art. 304 Pr. pen.) [1]), nu pot, pentru daunele aduse în exerciţiul funcţiunei lor, fi condamnaţi la despăgubiri civile de cât în casurile limitativ determinate de art. 305 şi urm. Pr. civ., adecă când a existat din partea lor dol sau mituire (art. 305, § 1 Pr. civ., 960 C. C., 144 urm. C. pen.); când urmărirea este anume pronunţată de lege (art. 305, § 2, Pr. civ., art. 74, 114, 304, 393, 491 urm. Pr. pen.); când legea declară pe judecători responsabili sub pedeapsă

Membrii ministerului public.

[1]) Membrii ministerului public nu pot deci fi urmăriţi pentru daune de cât prin acţiunea recursorie civilă. Trib. Caen. D. P., 50. 3. 30. Massabiau, *Manuel du minist. public* (ediţia a IV-a), II, 4093. Mangin et Sorel, *Tr. de l'action publique*, I, 118 urm. Garsonnet, *Pr. civ.*, I (ediţia a IV-a), § 77, p. 301. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 519.

Judecătorii care pot fi urmăriţi prin acţiunea recursorie civ.

Toţi funcţionarii ramurei decanicesti pot fi urmăriţi prin acţiunea recursorie civilă, chiar judecătorii sindici şi judecătorii mahometani din Dobrogea (art. 40 L. din 30 mai 1886). In cât priveşte judecătorii musulmani din Algeria, vedi Garsonnet, *op cit.*, 69. — Juraţii însă şi judecătorii tribunalelor militare, nu sunt pasibili de această acţiune; aceşti judecători excepţionali nu pot fi urmăriţi de cât conform dreptului comun. Répert. Dalloz, v° *Prise à partie*, 42, 43.

Art. 839 din Cod. german.

Codul nostru, ca şi acel francez, nu regulează de cât responsabilitatea judecătorilor (art. 305 Pr. civ.) şi acea a ofiţerilor stărei civile (art. 37, 38 C. C.). Codul german se ocupă însă de responsabilitatea tuturor funcţionarilor în genere: „Funcţionarul care, cu intenţiune sau prin neglegenţă *(vorsätzlich oder fahrlässig)* îşi calcă datoria profesională ce are faţă cu cei de al treile, dice art. 839 din acest cod, trebue să repare dauna causată. Dacă funcţionarul este culpabil numai de neglegenţă, el nu poate fi urmărit de cât atunci când partea lezată este în imposibilitate a dobêndi despăgubirea sa pe altă cale. Dacă, cu ocasiunea judecărei unui proces, un funcţionar îşi calcă datoria sa profesională, el nu respunde de dauna pricinuită de cât atunci când faptul lui este pasibil de o pedeapsă publică, pe calea procedurei criminale. Această dispoziţie nu se aplică la refusul sau întârdierea ilegală de a'şi îndeplini datoria. Obligaţiunea de a repara paguba pricinuită nu are loc de câte ori, cu intenţiune sau prin neglegenţă, partea lezată a omis de a înlătura dauna pe o cale legală".

de daune interese (art. 100 C. pen., 305, § 3 Pr. civ.), și în fine, când există denegare de dreptate (art. 305, § 4, 306 Pr. civ., 3 C. C., 152 C. pen.) [1]).

O greșală comisă de un judecător, în exercițiul funcțiunei sale, ori cât de gravă ar fi, nu'l poate deci supune la daune, dacă el nu s'a făcut culpabil de dol sau mituire (art. 305 urm. Pr. civ.) [2]). Art. 998, 999 nu sunt deci aplicabile magistraților, ei fiind supuși unei responsabilități speciale mult mai ușoare de cât acea la care sunt supuși particularii și funcționarii publici în genere.

Origina acțiunei recursorie civile.

Acțiunea recursorie civilă, despre care se ocupă art. 305 și urm. Pr. civ., își are origina sa în dreptul roman [3]). Ea își avea ființă și în codul Calimach: „Inpotriva vicleșugului sau lenivirei judecătorilor, dice art. 1770 din acest cod (art. 1341 C. austriac), se pornește jalobă la ocârmuire, care pentru aceasta va face căduta cercetare, și va da cuviincioasa hotărîre".

Acțiunea recursorie poate fi exercitată contra moștenitorilor judecătorului.

Această acțiune poate fi exercitată astăzi contra moștenitorilor judecătorului culpabil de dol sau mituire, chiar dacă urmărirea nu fusese începută în timpul vieței sale, pentru că este de principiu că numai acțiunea publică se stînge prin moartea culpabilului (art. 12 Pr. pen.) [4]).

---

[1]) Cpr. Demolombe, XXXI, 519 urm. Garsonnet, *Tr. de Pr. civ*, I, § 57 urm. Laurent, XX, 444. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 16. Massabiau, *Manuel du minist. public*, II, 4094. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 505 urm. Cas. fr. D. P., 50. 1. 320. C Pau, 10 dech. 1891, Sirey, 93. 2. 35.

[2]) Cas. fr., C. Bordeaux și Besançon. D. P., 58. 1. 279. D. P., 54. 5. 601. D. P., 60. 2. 69. Laurent, XX, 444. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 506 urm.

[3]) „*Judex, tunc litem suam facere intelligitur, cùm dolo malo in fraudem legis sententiam dixerit. Dolo malo autem videtur hoc facere, si evidens arguatur ejus vel gratia vel inimicitia, vel etiam sordes: ut veram œstimationem lites præstare cogatur*". L. 15, § 1, Dig., 5, 1, *De judiciis*, etc. Cpr. și Instit., IV, *De oblig. quæ quasi ex delicto nascuntur*, 5, Pr.

[4]) Carré-Chauveau, *Lois de la procéd. civile et commerciale*, IV, *Quest.* 1803, p. 390. Répert. Dalloz, *Prise à partie*, 44. Sandulescu-Nanoveanu, *Pr. civ.*, p. 682. — Jurisconsultul Julian susținea această părere și în dreptul roman, însă ea era generalmente respinsă. „*Quæ sententia vera non est*, dice Ulpian, *et a multis notata est*". L. 16, Dig., 5, 1, *De judiciis*, etc.

Grefierii nu sunt supuși acțiunei recursorie, însă sunt responsabili către părți după dreptul comun. Responsab. grefierilor.

Astfel, ei respund de nulitatea unei hotărîri care ar resulta din nesubsemnarea minutei acelei hotărîri de către unul din judecători, de câte ori lipsa acestei formalități s'ar datori negligenței lor [1]).

Ei sunt de asemene responsabili de perderea actelor sau obiectelor de valoare încredințate de către părți [2]), afară de casul când s'ar dovedi că ei au dat acelor acte toată îngrijirea cuvenită și perderea sau sustracțiunea lor s'ar datori stărei rĕle a încuetorelor sau a dulapurilor în care ele se pastrau, mai cu samă dacă grefierul atrăsese atențiunea acelor în drept asupra acestor împrejurări, cerând îndreptarea lucrurilor [3]).

Ei respund de neînregistrarea în termenul legal a unui apel, recurs, etc., făcut în termenul util (art. 198 Pr. pen., 75, 97 L. jud. de ocoale din 1 iunie 1896): de alterațiunele sau falșificările făcute chiar de alții în registrele stărei civile (art. 37 C. C.), a căror depositari sunt (art. 30 C. C.);

De omisiunea pe registrele lor a transcripțiunelor ac- Art. 1817, § 1.
telor de mutațiunea proprietății imobiliare și a inscripțiunelor privilegiilor sau ipotecelor cerute de părți și ordonate de justiție (art. 1817, § 1) [4]);

De lipsa de mențiune în certificatele ce ei sunt obli- Art. 1817, § 2.

---

[1]) Cpr. C. Nîmes, 21 ian. 1864, Sirey, 64. 2. 19. Vedi Fuzier-Herman, *loco cit.*, 1570 urm. Laurent, XX, 504. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Greffe*, 41 urm. și *Responsab.*, 454. — Grefierul ar fi de asemene responsabil de necontrasemnarea actului la care el a luat parte, căci lipsa acestei formalități atrage nulitatea actului (art. 46 L. org. jud. din 1 sept. 1890 și art. 91 L. p. jud. de pace din 1 iunie 1896). Cpr. Cas. rom., S-a I. Bulet. 1875, p. 47 și Bulet. 1877, p. 73. Pand. fr. Répert, t. XXI, v° *Cour d'assises*, 344 urm. Vedi și tratatul nostru în limba franceză, p. 258, nota 3.

[2]) C. Riom. D. P., 57. 2. 147. Laurent, XX, 504. Cpr. art. 21 Regul. gref. din 26 ianuar 1895.

[3]) C. Cayenne, D. P., 72. 2. 90. Cpr. C. Dijon. D. P. 66. 2. 39. Art. 203 C. pen.
In cât privește responsabilitatea penală a grefierilor, la caz de sustragere de acte publice din causa negligenței și lipsei lor de îngrijire, vedi art. 203 din codul penal.

[4]) Prin punerea acestor atribuțiuni în sarcina grefelor tribunalelor, legiuitorul nostru a desființat conservatorii de ipoteci care există în Francia și în Belgia.

gați a elibera părților (art. 1816) a uneia sau mai multor inscripțiuni existente, afară de casul când eroarea ar proveni din arătări nesuficiente, care nu pot să le fie imputate (art. 1817, § 2);

Art. 1819. De refusul sau întârdierea ce ei ar pune în transcrierea actelor de transmisiune ale proprietății imobiliare, în inscripțiunea privilegiilor și a ipotecelor, în eliberarea certificatelor și în presentarea registrelor originale cerute de părți (art. 1819), etc., etc.

Art. 1822. Este de observat că, de câte ori grefierii, pentru abaterile comise în exercițiul funcțiunei lor, sunt pasibili în acelaș timp și de amendă și de daune, daunele se plătesc înaintea amendei (art. 1822, 1823), prin derogare la principiul care voește ca prețul bunurilor unui debitor să se împartă prin analogie între toți creditorii sĕi, dacă nu există între ei cause legitime de preferință (art. 1719). Legiuitorul a voit să asigure pe particulari contra insolvabilității eventuale a grefierului, dându-le precădere înaintea Statului care, în specie, n'a suferit nici o pagubă, nici o micșorare a patrimoniului sĕu.

Art. 47 L. org. judecăt. Pentru a asigura și mai mult, într'o limită oare care, pe părți contra insolvabilității grefierilor, legea org. judecătorești îi obligă a depune o cauțiune de 6000 lei (art. 47 L. din 1 sept. 1890) [1].

Responsab. archivarilor. Archivarii sunt și ei responsabili atât penalicește (art. 203 C. pen.) cât și pe cale civilă, ca ori care depositar de acte publice, de toate dosarele și actele ce le sunt încredințate și care compun archiva [2].

Of. stărei civile. Ofițerii stărei civile respund de regulata ținere a actelor stărei civile ce le sunt încredințate (art. 37, 38 C. C.);

Responsab. portăreilor. Portăreii având și ei, într'o limită oare care, interesul părților litigante pe mânele lor, respund către aceste de nulitatea unui act de procedură, chiar dacă această nulitate se datorește faptului aprodului sau agentului care'i a înlocuit (art. 77 Pr. civ.). Tribunalele apreciază, în a-

---

[1]) Vedi, în privința depunerei și restituirei acestei garanții, art 3 și urm. din Regul. p. organ. și serviciul interior al grefelor tribun., din 26 ianuar 1895, regulament la care am colaborat și noi, în calitate de secretar general al Ministerului justiției.

[2]) Vedi art. 32 din Regul. grefelor de la 26 ianuar 1895.

semene casuri, gravitatea culpei, realitatea pagubei și suma la care se rădică [1]).

In caz de sechestrarea sau urmărirea unei averi mișcătoare, faptul din partea portărelului de a nu sigila averea urmărită și de a nu o încredința unui custode, supune pe portărelul însărcinat cu asemene lucrare la daune în folosul creditorului urmăritor, dacă această avere s'a înstrăinat de debitor sau de altă persoană [2]).

Responsab. portărelului p. custode.

S'a decis, de asemene, că portărelul este responsabil de moralitatea și de solvabilitatea custodelui ales de dênsul [3]); însă într'un alt sistem mult mai juridic, se susține că portărelul n'are nici o respundere, de câte ori nu i se poate imputa nici o culpă în alegerea ce a făcut, adecă când el a ales o persoană solvabilă (art. 420 Pr. civ.) [4]).

Pentru a înlătura ori ce dificultate și controversă în această privință, portăreii vor face foarte bine de a nu rêndui ca custode de cât persoanele recomendate de creditor (art. 420 Pr. civ.)

Responsab. personală a custodelui. Art. 422 Pr. civ.

In ori ce caz, custodele, fie rênduit direct de portărel, fie recomendat de partea interesată, va fi respundĕtor de ori ce pagubă s'ar aduce creditorului, din causa negligenței sale, putênd, după împrejurări, să fie supus și la pedeapsa prescrisă de lege pentru abus de încredere (art. 422 Pr. civ., 322 urm. C. pen.).

Mijlocitorii de schimb. Art. 19 urm. L. din 4 iulie 1881.

Autorii franceji se ocupă pe larg de responsabilitatea mijlocitorilor de schimb și de mărfuri *(agents de change* [5]). Găsim însă de prisos de a ne ocupa despre o instituțiune care există numai pe hârtie. Mijlocitorii de schimb și de mărfuri, înființați la noi prin L. din 4 iulie 1881 (art.

---

[1]) Cpr. Cas. fr., 2 martie 1891. D. P., 92. 1. 31.

[2]) Trib. Suceava, 21 fevr. 1893, *Dreptul* din 1893, No. 38.

[3]) Cas. fr., 18 april 1827 și C. Paris, 20 aug. 1825. Répert. Dalloz, *Responsabilité*, 681.

[4]) Cas. fr., 25 ianuar 1836 și C. Rouen, 5 dechembrie 1831. Répert. Dalloz, v° *cit.*, 680—2°. Sourdat, II, 900.

Vedi, în cât privește responsabilitatea portăreilor în Francia *(la responsabilité des huissiers)*, Fuzier-Herman, III, *loco cit.*. 1578 urm. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité*, 659 urm. și v° *Huissier*, 46 urm.

[5]) Vedi Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 1411 urm. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, IV, 945 urm. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité*, 664 urm.

19 urm.), n'au funcţionat încă până acum şi nu vor funcţiona probabil nici odată.

Resp. bancherilor, schimbătorilor, etc.

Cât pentru schimbători, zarafi, bancheri, case sau instituite de bancă, etc., care se îndeletnicesc cu comerţul titlurilor la purtător, ei sunt responsabili, în privinţa titlurilor perdute sau furate, de toate operaţiunele făcute prin intermediul lor, în urma publicaţiunei poprirei făcute de proprietarul acestor titluri prin *Monitorul oficial* [1]).

Bancherii, mijlocitorii de schimb, casele sau institutele de bancă, etc., sunt obligaţi a înscrie în registrul lor: a) numĕrul tuturor titlurilor la purtător ce cumpără, vînd sau primesc ca amanet, şi în genere, toate titlurile asupra cărora fac vre-o operaţie oare-care; b) numele, locuinţa şi profesiunea persoanelor cu care au tratat; şi c) data operaţiunei.

Contravenienţii sunt, pe de o parte, pasibili de o amendă de la 50 până la 300 lei, care se pronunţă de tribunal în primă şi ultimă instanţă, ear pe de alta, de daunele causate celor interesaţi. (Art. 19 L. din 21 ianuar 1883).

S'a decis însă, cu toate aceste, în Francia, că bancherul care n'ar fi verificat identitatea şi domiciliul vînzĕtorului unor titluri la purtător, nu este responsabil, la caz când s'ar descoperi mai în urmă că titlurile vîndute erau furate, dacă din împrejurările în care s'a petrecut vînzarea nu resultă nici o bănuială în această privinţă [2]).

Art. 1483, 1902. C. C.

Intreprinzĕtorii de ori ce lucrări şi chiar de drumuri de fer [3]) şi architecţii [4]), sunt responsabili de lucrările exe-

---

[1]) Art. 22 din legea de la 21 ianuar 1883, pentru titlurile la purtător perdute, distruse, furate, etc. Această lege nu este de cât o imitaţiune a legei fr. din 15 iunie 1872, asupra titlurilor la purtător.

[2]) C. Douai, 25 dechem. 1875. D. P., 76. 2. 153. Cpr. Cas. fr., 5 ianuar 1872. şi C. din Rouen, 12 martie 1873. D. P. 72. 1. 161. D. P., 73. 2. 188. — Veţi însă C. Paris, 6 iunie 1864. D. P., 65. 2. 54. — Veţi, în cât priveşte responsabilitatea bancherilor în Francia, Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 1557 urm. Répert. Dalloz, *Supplém., Responsab.*, 672 urm.

[3]) Cpr. C. din Bucureşti. *Dreptul* din 1882, No. 15.—Veţi însă Cas. rom. Bulet. S-a I, 1881, consid. de la p. 110.

[4]) Architecţii sunt responsabili de viciile de construcţiune, chiar dacă materialul întrebuinţat a fost procurat de proprietar, pentru că ei nu aveau de cât să nu'l primească, dacă nu întrunea condiţiile cerute. Cpr. Cas. rom. S-a 1. Bulet. anul 1879, p. 904.

cutate, dacă aceste lucrări se dărâmă în totul sau în parte, sau ameninţă invederat dărâmarea din causa unui viciu de construcţiune sau unui viciu al pământului, care nu poate suferi o lucrare atât de grea. Această responsabilitate încetează după dece ani din ziua în care s'a terminat lucrarea (art. 1483, 1902) [1]).

Responsabilitatea edictată de art. 998 şi 999 care incumbă funcţionarilor şi particularilor, se aplică atât Statului cât şi administraţiunelor publice. Resp. Statului.

Responsabilitatea Statului poate să fie directă, adecă să resulte din faptele ordonate şi executate de Guvern (art. 998, 999), şi indirectă, când faptele delictuoase sunt imputabile unui funcţionar al său (art. 1000). [2])

Despre responsabilitatea Statului din causa greşelelor comise de agenţii săi ne vom ocupa mai la vale. Vedi *infrà*, explic. art. 1000.

De o cam dată nu ne ocupăm de cât de responsabilitatea directă a Statului, ca persoană morală şi ca Guvern sau putere executivă, căutând a stabili adevaratele principii care cârmuesc materia.

Şi mai întâi de toate, dacă privim Statul ca persoană morală, adecă ca o persoană de drept privat, capabilă de a avea proprietăţi, drepturi şi îndatoriri, responsabilitatea sa faţă cu cei de al treile este în afară de ori ce îndoeală, de câte ori el jigneşte drepturile altuia: „Considerând, dice Tribunalul civil din Espalion, că Statul, ca şi particularii, poate, după împrejurări, să fie declarat responsabil de dauna adusă altuia; că apreciarea responsabilităţei sale trebue să fie supusă autorităţei judecătoreşti când acţiunea se îndreptează contra lui, nu ca putere publică şi din causa serviciilor publice, ci ca persoană civilă, considerată ca proprietar şi ca parte contractantă, din causa raporturilor ce resultă între el şi particulari“ [3]). Resp. Statului ca persoană morală.

---

[1]) Vedi asupra responsabilităţei architecţilor, Sourdat. I, 671 urm. Vedi şi *infrà*, rubrica: *Prescrierea acţiunei în daune.*

[2]) Cpr. Sourdat, II, 1307. Répert. Dalloz, *Supplément*, *Responsabilité*, 339.

[3]) Vedi D. P., 84. 1. 301, primul considerent. Baudry, II, 1349. Vedi şi *infrà*, rubrica: *Despre responsabilitatea Statului pentru greşelele funcţionarilor, agenţilor sau prepuşilor săi.*

Resp. Statului ca putere executivă. Controversă.

In cât privește însă responsabilitatea Statului ca Guvern, ca putere publică și executivă, se susține că faptele sale, fie că ele se referă la dispositiuni legislative, fie la mĕsuri de guvern și de administrațiune luate într'un interes general de ordine și de siguranță publică, nu dau nici o dată loc la o acțiune în responsabilitate în favoarea particularilor care s'ar pretinde lezați prin asemenea fapte[1]).

Această părere este însă inadmisibilă, la noi, pentru că, în principiu, ori ce drept lezat trebue să deie loc la o despăgubire, afară de casul când partea lezată s'ar găsi în fața unei puteri iresponsabile, și Guvernul trebue să fie responsabil, pentru că nici o lege nu 'l autorisă a leza drepturile particularilor. Statul sau Guvernul fiind deci obligat a gera interesele sociale în așa mod în cât să nu jignească drepturile altuia, va respunde de ori ce daună causată particularilor: „Considerând, dice cu drept cuvênt, Curtea noastră supremă, că Statul, ca putere executivă, este în principiu respundĕtor de pagubele pricinuite prin violarea dreptului altuia, atunci când înves-

---

[1]) Larombière, V. art. 1382, 1383, No. 10 și art. 1384, No. 15. Sourdat, II, 1305. Cpr. Michoud, profesor la facultatea de drept din Grenoble, *De la Responsabilité de l'Etat à raison des fautes de ses agents* (Paris, 1895), No. 4, p. 7 urm. și No. 36 urm., p. 61 urm. Jurisprudența străină pare a fi în acest sens. Cpr. Cas. belg., 12 ianuar 1893, ultimul considerent. D. P., 94. 2. 272, colona 1. Trib. Tunis, D. P., 95. 2. 67. C. Palermo, 12 martie 1883. Sirey, 84, 4, 7 și decisiile citate de Giorgio Giorgi, *La dottrina delle persone giuridiche* (Firenze, 1892), t. III, p. 129 urm., Trib. federal elvețian, 25 martie 1882. Sirey, 83. 4. 8.—In unele cantoane ale Elveției însă, precum în cant. Uri, Statul are o respundere subsidiară și limitată. „Membrii diverselor jurisdicțiuni, dice art. 17 din Constit. acestui canton (6 mai 1888), funcționarii și prepușii Statului sunt, în genere, obligați a presta jurĕmênt de a'și îndeplini datoria cu credință și de a observa Constituția și legile. Ei respund de gestiunea lor, la caz de infidelitate sau de negligență în îndeplinirea datoriei lor, *sub garanția subsidiară a Statului, până la concurența sumei îndoite a garanției ce au depus*". Vedi această Constit. în *Annuaire de législation etrangère*, anul 1888, p. 721 urm. In alte cantoane, precum la Zürich și la Lucerna, responsabilitatea Statului nu este admisă de cât în casuri anume determinate, de ex., pentru arestare ilegală. Vedi Michoud, *op. cit.*, p. 88, No. 51.

tit cu puterea suverană, comandă oare-care mĕsuri în numele ordinei sociale, a siguranței publice, sau a conservărei ori a prosperității Statului, și această responsabilitate nu încetează de cât numai în caz de forță majoră...etc“ [1]).

Art. 4 din legea responsabilității ministeriale vine în favoarea acestei teorii. In adevĕr, acest text presupune responsabilitatea Statului ca Guvern, de vreme ce obligă pe miniștri a respunde Statului, după dreptul comun, daunele la care el ar fi fost expus cătră particulari prin faptul lor.

Aceleași principii sunt aplicabile județelor și comunelor. Județe, comune, etc.

Ele trebue să repare deci dauna causată, chiar dacă ar fi lucrat ca putere publică [2]).

Comunele mai sunt încă responsabile de câte ori aduc particularilor o daună prin refusul sau negligența lor de a îndeplini obligațiunele ce le incumbă după lege [3]). Comune.

In cât privește responsabilitatea comunelor din causa greșelelor comise de agenții lor, vedi *infrà*, explic. art. 1000.

---

[1]) Cas. rom. S-a I, 27 iunie 1894. *Curierul judiciar* din 1894, No. 37 și *Dreptul* din 1894, No. 56. *Idem.* Tribun. Ilfov, în aceiaș afacere, 15 april 1892 (Oscar N. Nicolescu făcênd funcțiune de președinte). *Dreptul* din 1892, No. 58. Considerentele tribunalului sunt atât de puternice și așa de bine redactate, in cât ele au fost aproape literalmente reproduse în decisiunea Inaltei Curți. Vedi în acelaș sens, Laurent, XX, 418 urm., pe care, dealtmintrele, decisiunele de mai sus îl reproduc în totul. Vedi și *suprà*, p. 419 urm. Mai vedi încă în acelaș sens, Demolombe, XXXI, 637. Aubry et Rau, IV, § 447, p 759. Meucci, *Della responsabilità indiretta delle amministrazione pubbliche (Archivio giuridico*, t. 21, p. 341 urm.). Otto Gierke, *Die Genossenschaftstheorie und die deutsche Rechtsprechung*, p. 743 urm., p. 794, etc.

[2]) Laurent, XX, 439 urm —Astfel, comuna este respundĕtoare de daunele aduse proprietăților particulare prin înalțarea stradelor. Cas. rom. S-a I. Bulet. 1879, p. 101.— Vedi însă C. din București, Dreptul din 1888, No. 1. Cas. fr., 4 fevr. 1890. D. P., 90. 1. 392 și Sirey, 93. 1. 463. T. Huc, VIII, 421.

[3]) Laurent. XX, 442.—Astfel, faptul unei comuni de a opri fără nici un motiv pe un proprietar de a construi sau de a face reparațiunele necesare pe terenul sĕu, o supune la daune, dacă judecătorii fondului constată existența culpei și a prejudiciului. Cas. rom. S-a I. Bulet. 1890, p. 38. Aprecierea culpei și a quantumului daunelor intrând în atribuțiunea suverană a judecătorilor fondului, scapă de controlul Casației. Cas. rom., S-a 1. Bulet. 1890, p. 1424.

Responsab. Miniștrilor.

Venim, în fine, la responsabilitatea miniștrilor. Nu vorbim, bine înțeles, de responsabilitatea lor politică, care se traduce prin un vot de blam al parlamentului, nici de responsabilitatea lor penală, regulată prin art. 101 și urm. din Constituție și prin legea asupra responsabilității ministeriale din 2 mai 1879, ci de responsabilitatea lor civilă către Stat sau către particulari pentru atingerea drepturilor acestora în administrațiunea lor.

Resp. Miniștrilor către Stat.

In cât privește responsabilitatea miniștrilor către Stat, legea asupra responsabilității ministeriale din 2 mai 1879 are o dispositiune care curmă discuțiunele ce s'au rădicat în această privință în Francia [1]). Art. 4 din sus-citata lege prevede, în adevĕr, că ministrul care, *cu rea credință*, va fi causat o daună Statului, sau îl va fi expus la daune către particulari, va fi respundĕtor civil către Stat, și se va judeca conform dreptului comun, și prin urmare, înaintea tribunalelor ordinare, autorisarea Corpurilor Legiuitoare fiind însă, în acest caz, neaparată.

Responsab. miniștrilor p. simplă neglegență.

Se poate întâmpla ca dauna să nu fi fost adusă Statului cu rea credință, ci prin o simplă neglegență, și în asemene caz, se poate rădica chestiunea dacă Statul are o acțiune în contra ministrului negligent? Să nu se dică că legiuitorul din 1879 vorbind numai de *rea credință*, ar fi înțeles prin aceasta a nu admite responsabilitatea pentru simplă neglegență (argument *à contrario sensu*) [2]), căci această lege, de și nu vorbește de cât de casul cel mai

---

[1]) In cât privește dreptul francez, vedi Répert. Dalloz, *Supplém., Responsabilité*, 422 urm. După cât cunoaștem, legea noastră este aproape singura care regulează această materie într'un mod satisfăcĕtor, de și incomplect. Mai pretutindene, în adevĕr, responsabilitatea civilă a ministrului nu are loc, după cum este, de ex., în Belgia (v° Thonissen, *La Constit. belge annotée*, 278), sau este legată de responsabilitatea penală. Asttel, pentru a nu cita, în acest din urmă sens, de cât un exemplu, art. 6 din legea austriacă de la 25 iulie 1867 prevede că ori ce ministru poate fi urmărit înaintea tribunalelor ordinare pentru repararea daunelor aduse Statului sau unui particular prin un act recunoscut ilegal de către tribunalul de Stat, sub condițiune însă ca actul ilegal care a adus dauna să fi provocat punerea sub acusare a ministrului.

[2]) Vedi cele dise în privința acestui argument, *suprà*, p. 302, nota 1.

grav, adecă de delictele civile comise de un ministru în exercițiul funcțiunei sale, referinduse la dreptul comun, se înțelege că art. 999 C. C. se va aplica în specie. Nu suntem, în adevĕr, în materie penală pentru ca argumentul prin analogie să fie respins, și ar fi straniu ca cel mai înalt funcționar al Statului să poată, prin o neglegență culpabilă aduce acestuia o pagubă, fără a avea nici o respundere.

Resp. minist. p. subalternii sĕi.

Ministrul va putea fi declarat responsabil către Stat nu numai pentru faptele sale personale, dar și pentru acele comise de subalternii sĕi cu consimțĕmêntul sau ordinul sĕu [1]).

Fapte comise de ministru în afară de funcțiunea sa.

In cât privește faptele daunatoare comise de un ministu în afară de funcțiunele sale oficiale, nu mai remâne nici o îndoială că ele vor da loc la responsabilitatea dreptului comun (art. 998, 999) [2]).

Prin aplicațiunea acestui principiu incontestabil, art. 9 din legea responsabilității ministeriale prevede că crimele și delictele comise de un ministru afară din exercițiul funcțiunelor sale, se judecă de instanțele ordinare.

Resp. Miniștrilor față de particulari.

Ministrul respunde el față de particulari de delictele și quasi-delictele comise în exercițiul și cu ocasiunea funcțiunei sale ? Chestiunea de astă dată este mai delicată, și s'a dis că miniștrii trebue, în asemene casuri, să fie irresponsabili spre a fi feriți de reclamațiunele nedrepte și răutăcioase care ar pune o piedecă serioasă mersului afacerilor publice, din causa ambițiilor și intereselor meschine la care de multe ori membrii conștiincioși a unui Guvern sunt chiemați a se împotrivi [3]).

Art. 4 din legea responsabilității ministeriale prevede acest caz indirect. In adevĕr, acest text conferind Statului o acțiune contra ministrului *pentru daunele aduse particularilor*, acei lezați în drepturile lor vor îndrepta acțiunea lor în contra Statului, pe care membrii Guvernului

[1]) Cpr. Thonissen, *op. cit.*, 279, p. 209, ediția a 3-a (1879).
[2]) Cpr. J. J. Thonissen, *op. cit*, 278, p. 207.
[3]) Cpr. Thonissen, *op. cit.*, 278, p. 208. — Vedi însă Meitani, *Studii asupra Constituțiunei Românilor*, art. 92, p. 92, 95, care acordă particularilor dreptul de a trage la respundere pe ministrul culpabil de rea credință sau simplă neglegență.

îl obligă în baza art. 1000, remânênd Statului recurs în contra ministrului culpabil de rea credință sau de negligență, conform principiului înscris în art. 4 din legea responsabilității ministeriale.

In cât privește delictele sau quasi-delictele comise de membrii Guvernului în afară de exercițiul funcțiunei lor, nu mai încape îndoială că ei vor putea fi trași la respundere de partea lezată, conform dreptului comun [1]).

Ocupându-ne până acum de responsabilitatea Statului, a comunelor, județelor și a diferiților funcționari publici, am vĕdut că art. 998, 999 cuprind un principiu general aplicabil tuturora [2]).

Neresponsabilitatea puterei legiuitoare.

Trebue însă să adaogăm, înainte de a trece la o altă ordine de idei, că numai puterea legiuitoare și Regele sunt iresponsabili. Legea, în adevĕr, trebue să fie aplicată chiar atunci când ea ar leza drepturile individuale, și nu se poate pricepe o acțiune în daune în contra Statului din causa unei legi, ori cât de vătămătoare ar fi [3]).

---

[1]) Cpr. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité*, 426.

[2]) „*Il n'existe*, dice Larombière (art. 1382, 1383, No. 15, *ab initio*), *aucune condition, aucune position, aucune profession, aucun art, aucune fonction même, si élevée qu'elle soit, qui puisse s'attribuer l'irresponsabilité et revendiquer pour soi l'impunité. Tous ceux qui les occupent ou les exercent sont également responsables de leurs délits ou quasi-délits, et sont tenus indistinctement de réparer le dommage qu'ils ont causé par leur faute*". Cpr. Laurent, XX, 483 urm. Aubry et Rau, IV, § 446, p. 756, nota 8. Giorgio Giorgi, V, 154. Bonasi, *Della responsabilità penale e civile dei Ministri e degli altri ufficiali pubblici*, cap. 1 și 2. Sourdat, I, 9, etc. Cpr. D. P., 62. 1. 419. D. P. 84. 2. 176. Vedi, în privința funcționarilor publici, art. 839 din noul cod german, citat *suprà*, p. 429, nota 1.

[3]) Cpr. Laurent, XX, 418, 444. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 10. F. Herman, No. 759 urm. Sourdat, II, 1305. Pĕucescu, II, 501. Michoud, *Responsabilité de l'Etat*, p. 63 urm. No. 38.—De câte ori legiuitorul lovește în drepturile câștigate este de datoria lui să acorde o despăgubire. Astfel s'a făcut la noi cu desrobirea țiganilor, cu rescumpărarea clăcei, etc. Vedi în privința rescumpărărei clăcei sau boerescului, legea pentru regularea proprietății rurale din 15 aug. 1864 (art. 11); ear în cât privește desființarea robiei, vedi t. I a lucrărei noastre, partea I, p. 124 nota 1 și trat. nostru în limba franceză, p 77, nota 1, p. 484, nota 2.

Regele este de asemene iresponsabil atât penalicește cât și civilmente. Persoana Regelui este inviolabilă, dice art. 92 din Constituție. Regele nu poate deci nici odată fi urmărit înaintea tribunalelor, nici pentru delicte politice, nici pentru crime și delicte comune, nici pentru delicte civile, și persoana sa este mai presus de cât însuș legea. Mecanismul social al regimului constituțional cere imperios această excepțiune. In adevĕr, Guvernul ar fi deconsiderat, acțiunea sa ar fi pusă în suspensie, și însuș principiul pe care se întemeiază monarchia constituțională ar fi compromis, dacă capul Statului, care ocupă un rang atât de însĕmnat în organisațiunea puterelor publice, ar putea fi urmărit și condamnat pentru un fapt ori cât de grav. Maxima că *Regele nu poate să facă rĕu (the King can do no wrong)* este de esența ori cărui guvern constituțional bine organisat [1]), și iresponsabilitatea capului Statului este atât de necesară, încât însuși republicele sunt nevoite a admite acest principiu, cel puțin în o limită oare care. Astfel, de exemplu, în Francia, președintele republicei nu este responsabil de cât pentru crima de înaltă tradare [2]).

Nerespons. Regelui. Art. 92 Constit.

„Majestatea regală, a dis Shakespeare, când cade, nu cade nici odată singură; ea atrage în prăpastie după dênsa tot ce stă în picioare. Regele e ca o roată gigantică, pusă în vêrful muntelui celui mai înalt; între vastele sale spițe sunt mii de lucruri mici, mii de anexe, și de dependențe debile, care toate se rostogolesc în fundul prăpăstiei, când roata cade de la înălțimea ei. Nici o dată Re-

---

[1]) Cpr. Thonissen, *op. cit.*, 263. Ortolan, *Eléments de droit pénal*, I, 502, p. 196. Benjamin Constant, *Principes de politique*, p. 24. Meitani, *op.* și *loco cit.* 17 urm. Vedi și t. I a lucrărei noastre, partea I, p. 83. Principiul iresponsabilității capului Statului își avea ființă la noi atât sub Regulamentul Organic cât și sub Convenția din Paris. Cpr. Cas. rom., 11 aprilie 1864. Bulet. Cas. S-a reclamațiunelor, anul 1864, p. 203.

[2]) Eată, în adevĕr, cum se exprimă art. 6 din legea de la 25 fevr. 1875, asupra organisărei puterilor publice: „Miniștrii sunt solidar responsabili înaintea Camerelor de politica generală a Guvernului, și individual de actele lor personale. *Președintele Republicei nu este responsabil de cât în caz de înaltă tradare (dans le cas de haute trahison)*".

gele n'a suspinat, fără ca din adêncul inimei poporului să nu fi eșit un gemĕt de durere [1]).

Responsab. medicilor.

Chestiunea de a se ști dacă medicii, și în genere, toți acei care, sub un titlu oare care, practică arta de a tămădui, sunt sau nu responsabili de greșelele, negligența, nedestoinicia sau erorile ce ei pot să comită în exercițiul profesiunei lor, este celebră și a dat loc la dificultăți.

Dreptul roman.

Dreptul roman admitea responsabilitatea medicilor într'un mod general: „*Imperitia quoque culpæ annumeratur, veluti si medicus ideo servum tuum occiderit, quod eum male secuerit, aut perperam ei medicamentum dederit*“ [2]).

Codul Calimach. Art. 1731.

Art. 1731 din codul Calimach (1299 C. austriac), prevede de asemene că acel ce public se indeletnicește în vreo meserie, sau meșteșug, ori manufactură . . . arată prin aceasta cum că el iea asupraș cuviincioasa silință și cerșuta neobicinuită iscusință, fiind prin urmare respundĕtor pentru lipsa unei asemene silinți și iscusinți.

Dreptul actual. Controversă.

In dreptul actual, de și chestiunea este controversată, se decide însă în genere că medicii pot fi chiemați la respundere pe cale civilă, de câte ori faptul imputat s'a întâmplat din causa unei negligențe culpabile, a unei greșeli grave ce ei ar fi comis în tratamentul lor, greșală

---

[1]) . . . . . „*The cease of majesty*
Dies not alone; but, like a gulf, doth draw
What's near it with it; it is a massy wheell,
Fix'd on the summit of the highest mount,
To whose huge spokes ten thoussand lesser things
Are mortis' d and adjoin'd; which when it falls,
Each small annexment, petty consequence,
Attends the boist'rous ruin. Never alone
Did the king sigh, but with a general groan“.
Hamlet, act. III, scena III.

[2]) Instit., IV, 3, § 7, *De lege Aquilia*. Vedi și L. 8, Dig., 9, 2, *eod. tit.*, unde se dice: „*Idem juris est, si medicamentum perperam usus fuerit. Sed et qui bene secuerit, et dereliquit curationem, securus non erit, sed culpæ reus intelligitur*“. Celsus dice de asemene că ignoranța sau nedestoinicia *(imperitia)* se consideră ca o culpă. L. 9, § 5, Dig, 19, 2. *Locati conducti.* In fine, legea 6, § 7, Dig., 1, 18, *De officio præsidis*, prevede că greșelele comise de un medic din ignoranță îi sunt imputabile. „*Quod per imperitiam commisit medicus, imputari ei debet*“. Vedi și *suprà*, p. 398, nota 2.

care ar denota uitarea datoriei lor profesionale și a regulelor celor mai elementare de bun simț și de prudență [1]).

In această materie, ca în toate chestiunele de fapt, tribunalele au o mare latitudine de apreciare. Limita acestei responsabilități neputênd fi stabilită *à priori* în mod general, judecătorii vor determina-o în fie care specie, după împrejurări, care variază în fie care causă. [2]).

Tribunalele vor examina deci dacă faptul imputat medicului constitue o culpă, o negligență sau o imprudență culpabilă, precum și dacă el s'a departat de la regulele profesiunei sale, fără a intra însă în examinarea teorielor și a metodelor medicale, căci chestiunele tecnice și pur științifice nu sunt de competința lor. Astfel, ele nu s'ar putea

---

[1]) Cpr. C. Metz, Besançon, Nîmes, Liège, etc. D. P., 67. 2. 110 și Répert. Dalloz, *Responsabilité*, 122—3°. D. P., 84. 2 176 și *Dreptul* din 1884, No. 25. D. P., 91. 2. 281. Trib. Gray. D. P., 74. 5. 436. Trib. Bourgoin. D. P., 96. 2. 406. Cpr. C. Alger. D. P., 95. 2. 69 (în această din urmă decisie este însă vorba de responsabilitatea penală a medicilor). Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 532 urm. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité*, 156.—Intr'o altă părere, se susține însă că medicul respunde și de greșelele sale ușoare. Sourdat, I, 677 bis. Laurent, XX, 516. T. Huc, VIII, 419. Cpr. Demolombe, XXXI, 542 urm. Aubry et Rau, IV, § 446, p. 756.—In fine, într'o altă părere, se susține că medicul nici într'un caz nu poate fi declarat responsabil. Dubrac, *Tr. de jurisprudence médicale et pharmacéutique*, 91. Guerrier et Rotureau, *Manuel pratique de jurisprudence médicale*, p. 109 urm. Curtea de casație din Francia respunde însă, cu drept cuvênt, că art. 998, 999 fiind generale, ori ce persoană, ori care ar fi situațiunea sau profesiunea sa, este supusă responsabilității care resultă din culpa sau negligența sa, afară de excepțiunele anume statornicite de lege. D. P., 62. 1. 419. Tot cam în acești termeni se exprimă și Curtea din Nîmes, 26 fevr. 1884: „Considerând, dice această decisie, că art. 998 și 999 C. C. conțin o regulă generală, aplicabilă ori cărei persoane care a causat un prejudiciu altuia prin greșala sa, ori care ar fi situațiunea și profesiunea ei; că această regulă nu sufere alte excepțiuni de cât numai cele anume statornicite de lege; că, prin urmare, medicii nu se pot sustrage responsabilității prevêdute de aceste texte, etc." *Dreptul* din 1884, No. 25 și D. P., 84. 2. 176. Vedi și *suprà*, p. 440, nota 2.

[2]) Vedi însemnatul rechisitor al procurorului general Dupin în decisia pronunțată de Curtea de casație, la 18 iunie 1835. Répert. Dalloz, *Responsabilité*, 129, p. 317, *ad notam.*

pronunța asupra oportunității sau neoportunității unei operațiuni, asupra metodei de întrebuințat sau tratamentului de urmat, etc., mărginindu-se numai a cerceta și a decide dacă se poate imputa omului de artă, imprudență, negligență, lipsă de îngrijire sau neiscusință manifestă, într'un cuvênt, o culpă care să atragă responsabilitatea sa [1]).

Greșala făcută în diagnosticul unei boli sau refusul de a procede la o operație periculoasă, nu sunt fapte de natură a atrage responsabilitatea medicului [2]).

Dacă medicul n'a intervenit în mod spontaneu, ci a fost chiemat la patul bolnavului, atunci responsabilitatea sa nu mai e cârmuită de art. 998, 999, ci de art. 1080, pentru că, în asemene caz, există o convenție [3]).

Art. 248, 249 C. pen. În câteva împrejurări grave, medicul poate fi condamnat și penalicește, prin aplicarea art. 248, 249 C. pen.[4]).

---

[1]) Cpr. Trib. Paris, 22 ianuar 1889 și Cas. fr., 21 iulie 1862. D. P., 91. 2. 281, nota b și D. P. 62. 1. 419. Vedi C. Liège. D. P. 91. 2. 281. Sourdat, I, 677. Laurent, XX, 546. Demolombe, XXXI, 545. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 15. Orfila, *Médecine légale*, II, p. 47. Briand et Chaudé, *Manuel complet de médecine légale*, p. 51. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 542.

[2]) Cpr. Trib. civ. din Havre, 5 dech. 1889 și Trib. fed. sviteran, 10 iunie 1892. D. P., 91. 2. 281, nota a și Sirey, 92. 4. 38. Vedi și C. din Nîmes, 26 fevr. 1884, *Dreptul* din 1884, No. 25. — Astfel, veterinarul chiemat a examina un cal, nu este responsabil, dacă el s'a înșalat asupra diagnosticului boalei, dacă eroarea sa este scusabilă și dacă el n'a fost de rea credință. Trib. Bourgoin. D. P. 96. 2. 406.

Dreptul străin. Cod. oblig. elvețian, art. 348.

[3]) T. Huc, VIII, 419. Cpr. și Laurent, XX, 516.—In codul elvețian al obligațiilor (L. din 14 iunie 1881), raporturile dintre bolnav și medic se regulează după dispozițiile relative la contractul de locațiune de opere. In adevĕr, art. 348 din acest cod prevede că regulele privitoare la locațiune de servicii (art. 338 urm.), sunt aplicabile contractelor relative la lucrări care presupun cunoștinți profesionale, talente artistice sau o cultură științifică (profesiuni liberale) și care se execută cu condițiunea de a se plăti un onorariu convenit în mod expres sau tacitamente. Medicul este deci prin contract obligat a da toate îngrijirele sale bolnavului, respundênd de culpa sa. Trib. federal, 10 iunie 1892. Sirey, 92. 4. 38. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 544 urm.

[4]) Cpr. Sourdat, I, 677 *ter.*—Imprudența sau negligența unui medic nu poate însă da loc la responsabilitatea penală pentru omor fără voe, de cât atunci când se constată că ea

Aceiaș responsabilitate incumbă farmaciștilor. Gre- Responsab. farmaciștilor.
șala farmaciștilor consistă, în cele mai multe cazuri, în a da din eroare o substanță în locul alteia, de ex., o otravă în loc de un medicament [1]).

Refusul unui medic de a veni la bolnavul care'l chia- Refusul medicului de a se transporta la patul bolnavului.
mă nu cade însă sub aplicațiunea legei penale și nu poate servi de bază nici unei acțiuni civile, deși asemene refus constitue, cel puțin în lipsă de motive legitime și de o imposibilitate absolută, o calcare a datoriei profesionale.

Medicul ar putea fi declarat responsabil cel mult când ar refusa de a se transporta la patul bolnavului, atunci când el promisese concursul seu [2]).

Moașele fiind, după legea sanitară, chiemate numai a Responsab. moașelor.
dirija facerile normale și a sevêrși unele manipulațiuni

---

a fost causa morței bolnavului. Cpr. Trib. corecț. din Puy. *Dreptul* din 1881, No. 25. Astfel, cloroformarea unui bolnav, fără ajutorul unui coleg sau a unei alte persoane, nu face pe medic responsabil de moartea bolnavului, dacă nu se constată cu siguranță că moartea se datorește acestei cloroformări. Cpr. C. Alger. D. P., 95. 2. 69. Tot astfel, părăsirea bolnavului de către medic în urma unei operațiuni, nu atrage respunderea sa penală, dacă nu se stabilește că presența sa ar fi înlăturat moartea bolnavului. *Aceiaș decisie.* De asemene, faptul de a practica o operație în contra voinței bolnavului sau acelora care exercită o autoritate asupra lui, poate să deie loc cel mult la o respundere civilă, ear nici într'un caz, la responsabilitatea penală prevêdută de art. 248 și urm. din codul penal. C. Alger, *decisie citată.*

Este, în adevêr, de principiu, de și nici o lege positivă nu există în această privință, că, afară de casurile urgente, medicul nu poate practica o operație chirurgicală, fără consimțêmêntul bolnavului, sau a persoanelor sub a căror autoritate el se găsește. Dovada consimțêmêntului bolnavului este în sarcina omului artei, conform principiului: *Reus in excipiendo fit actor.* Cpr. asupra tuturor acestor puncte, Trib. și C. Liège. D. P., 91. 2. 281.

[1]) Vedi Briand et Chaudé, *op. cit.*, p. 56 urm. Répert. Dalloz. *Supplém.*, v° *Crimes et délits contre les personnes*, 251. Demolombe, XXXI, 555. Cpr. Cas. fr. D. P., 60. 1. 420. Farmacistul respunde, în asemenea caz, și de erorile comise de elevul sêu. Cpr. C. Rennes. D. P., 72. 2. 38.

[2]) Vedi Briand et Chaudé, *Médecine legale*, p. 14, și decisiile citate de acești autori.

de mică chirurgie, după prescripţia medicală [1]), sunt responsabile, de câte ori contravenind acestor dispoziţiuni, au practicat o operaţiune sau au căutat o boală fără ajutorul medicului [2]).

Patroni în chirurgie, ofiţeri de sănătate, etc.

La aceiaş responsabilitate sunt supuşi patronii în chirurgie, sub-chirurgii, dentiştii, ofiţerii de sănătate [3]), etc, care ar face o operaţie greşită, întrecând astfel limitele competinţei şi atribuţiunele lor.

Responsab. experţilor.

Responsabilitatea care incumbă medicilor, incumbă şi experţilor rênduiţi de judecători, fie din oficiu, fie după cererea părţilor (art. 211 urm. Pr. civ.), ceea ce însemnează că ei nu respund de cât de *culpa lata* şi de erorile

---

[1]) Vedi art. 75 din legea asupra serviciului sanitar de la 16 iunie 1874 şi art. 110 din L. modificătoare, de la 22 iunie 1893. Cpr. art. 33 din legea fr. de la 19 vent., anul XI, care opreşte pe moaşe de a întrebuinţa la o facere forcepsul sau alte instrumente, fără ajutorul medicului.

[2]) Trib. şi C. Gand, 1 fevr. 1882. Répert. Dalloz, *Supplém., Crimes et délits contre les personnes*, 249, nota 1. Briand et Chaudé, *op. cit.*, p. 55. Sourdat, I, 678. Demolombe, XXXI, 553.—Această responsabilitate încetează însă în caz de forţă majoră, adecă când ori ce întârdiere ar fi pus viaţa mamei în pericol, din causa că copilul era mort şi în stare de descompunere. Cpr. Cas. fr. D. P., 78. 1. 336. Această decisie vizează casul unui ofiţer de sănătate, însă aceiaş soluţie este aplicabilă, prin analogie, şi moaşelor. Vedi Briand et Chaudé, *op. cit.*, p. 41 şi C. Rouen, 29 iunie 1843. Répert. Dalloz, v° *Médecine*, 30, nota 2.

[3]) Doctorii sau licenţiaţii în medicină sunt acei care au făcut anume studii pentru a exercita medicina şi a tămădui bolnavii, ear ofiţerii de sănătate *(les officiers de santé)* sunt acei care exercită arta de a tămădui, fără a avea gradul de doctori sau licenţiaţi. Este de observat că legile noastre sanitare, care s'au succedat şi din care cea de pe urmă este acea din 22 iunie 1893, nu vorbesc *de ofiţeri de sănătate*, ci numai de doctori sau licenţiaţi în medicină, magistri sau patroni în chirurgie, sub-chirurgi şi dentişti.

In regulamentul scoalei de medicină din Bucureşti, aprobat prin decretul 1902, din 16 aug. 1858 (art. 1), se prevede însă că scopul scoalei naţionale de medicină este de a forma *ofiţeri de sanătate* pentru serviciul sanitar al armatei. Cuza-Vodă a înfiinţat ofiţeri sanitari în armată prin decretul din 21 aug. 1862. Mai multe dispoziţiuni din legile noastre vorbesc de asemene de *ofiţeri de sanatate*. Vedi de ex., art. 810 C. C., 246 C. pen., etc. Cpr. t. IV a lucrărei noastre, p. 67, nota 3.

grosiere care echivalează cu dolul, ear nu de o simplă eroare de fapt sau de o inexactitate, mai cu samă dacă se constată că ei au fost de bună credință [1]).

Dacă expertul a fost numai negligent sau incapabil, părțile care l'au ales trebue se sufere consecințele greșelei lor [2]).

Responsab. advocaților.

Sfaturile nefiind obligatorii pentru acei ce le primesc, advocatul nu respunde în genere de erorile ce el au putut să comită în consultațiile date unui client, afară de casul, bine înțeles, când ar exista dol sau fraudă din partea sa [3]).

El nu respunde de asemene de perderea unui proces, dacă nu i se poate imputa nici o culpă, pentru că *lites habent sua sidera* [4]).

---

[1]) Cpr. Trib. din Havre și C. Pau. D. P., 87. 3. 128 și D. P., 64. 2. 63. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité*, 455.— Vedi însă, Sourdat, I, 679 bis și C. Montpellier, D. P., 91. 2. p. 50, 51.

[2]) „*Proindè, si mensor imperitè versatus est, sibi imputare debet, qui eum adhibuit*". L. 1, § 1, Dig., 11, 6, *Si mensor falsum modum dixerit.*—Expertul nu respundea deci la Romani, ca și astăzi, de cât de dolul său sau de greșelele grave care echivalau cu dolul. „*Lata culpa planè dolo comparabitur*". L. 1, § 1, Dig., *loco cit.* Vedi și L. 1, § 5, Dig., 44, 7, *De obligationibus et actionibus*, unde se dice: „*Magnam tamen negligentiam placuit in doli crimine cadere*". Vedi și *suprà*, p. 328, text și nota 1.

[3]) Cpr. Demolombe, XXXI, 556. Giorgio Giorgi, V, 155. Laurent, XX, 519. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 15. T. Huc, VIII, 419. Troplong, *Mandat*, 16. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 1455. „*Si advocatus dederit malum consilium, non tenetur, nisi de dolo fecerit*", dicea Bartole, asupra legei 10, § 7, Dig., 17, 1, *Mandati, vel contra.* Codul Calimach pare din contra, a face responsabil pe advocat și de simplele sale greșeli, conform adagiului: *Imperitia culpæ adnumeratur.* (L. 132, Dig., 50, 17). In adevĕr, eată cum se exprimă art. 1732 din acest cod (1300 C. austriac): „Acel iscusit într'un meșteșug, remâne respundĕtor și atunce, când luând mulțămită, va da cu vicleșug, *sau cu greșală*, o sfătuire păgubitoare lucrurilor cuvenite meșteșugului sau științei sale".

[4]) Cpr. Giorgio Giorgi, V, 155.—Advocatul ar fi însă responsabil, dacă din ignoranță sau din negligență, ar fi omis de a transcrie un act translativ de proprietate imobiliară, de a inscrie o ipotecă, de a nu se înfățoșa la un termen, de a nu face opositie, apel, etc., atunci când pentru toate aceste casuri avea o procură în regulă. Cpr. Giorgio Giorgi, *loco cit.*

Advocatul neputênd şi netrebuind să deie concursul său de cât unei cause juste şi întemeiate [1]), ar putea să părăsească causa care i se păruse justă mai întâi şi care, după o matură reflexiune, i s'ar părea neîntemeiată, fără însă ca refusul său tardiv să aducă vre o daună clientului său, căci, în acest din urmă caz, el ar putea fi declarat responsabil [2]).

Advocatul ar putea de asemenea fi tras la respundere pentru rătăcirea actelor ce'i s'ar fi încredinţat [3]), sau pentru atingerea care s'ar aduce adversarului sau unei alte persoane, prin pledarea sa orală sau conclusiile sale scrise [4]).

---

[1]) „Considerând, dice Curtea de casaţie din Francia, în secţiuni-unite (6 iulie 1813), că legea, onoarea şi religiunea jurământului impun aceluia ce exercită nobila profesiune de advocat, datoria de a examina cu cerşută luare aminte causele ce'i sunt încredinţate, şi de a nu le supune tribunalelor de cât atunci când i se par juste şi întemeiate . . . " Decisie citată în nota următoare. Am transcris anume acest frumos considerent, care nu face de cât a reproduce L. 12, § 1, Cod., 3, 1, *De judiciis.* unde se dice că advocatul nu trebue să se însărcineze cu o causă rea şi pentru care nu este nici o speranţă de câştig, *quod improba sit, vel penitùs desperata*, pentru a arata cât de departe suntem, mai cu samă în ţara noastră, de idealul pe care 'şi 'l închipueşte cea mai înaltă instanţă judecătorească. Ce să mai vorbim de nobila şi frumoasa misiune a advocatului, atunci când s'a decis că, faţă cu legile noastre, un advocat poate fi şi comerciant de băuturi spirtuoase. (Cpr. Cas. rom. S-a 1, 14 mai 1897. *Dreptul* din 1897, No. 47 şi *Curierul judiciar* din 15 iunie 1897, No. 23). Numai de nu şi-ar bea marfa în loc de a o vinde!

[2]) Cpr. Demolombe, XXXI, 556. Cresson, *Usages et règles de la profession d'avocat*, II, p. 69. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 1456. Giorgio Giorgi, V, 155 Mollot, *Règles de la profession d'avocat*, I, 94. Cas. fr. secţiuni unite, 6 iulie 1813. *Pand. Chron.* 1 (anii 1789—1819), 1, p. 140, consid. citate în nota precedentă. L. 12, § 1, Cod., 3, 1, *De judiciis*, pune îndatorire advocatului de a părăsi ori ce pricină care, după o matură reflexie, i s'ar părea nedreaptă: „*Sed si, certamine procedente, aliquid tale sibi cognitum fuerit, a causa recedent, ab hujusmodi communione sese penitùs separantes*".

[3]) Demolombe, *loco cit.*, Fuzier-Herman, *loco cit.*, 1458. Giorgio Giorgi, V, 155. C. Rennes, 1 martie 1836. Répert. Dalloz, v° *Avocat*, 336.

[4]) Demolombe, XXXI, 557. Larombière, V, *loco cit.*, No. 15. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 1460.

3° *Necesitatea unei daune.*

Necesitatea unei daune.

Pentru ca să existe responsabilitate în sensul art. 998, 999 C. C., nu este de ajuns ca să existe o culpă, adecă violarea unei obligaţiuni preexistente [1]), ci mai trebue încă ca această culpă să fi adus altuia o daună, o pagubă, adecă să'i fi causat o perdere reală *(damnum emergens)*, sau să'l fi lipsit de un câştig *(lucrum cessans)* (art. 1084), puţin importă dacă dauna a fost adusă persoanei, onoarei sau proprietăţei cuiva [2]): „Paguba, dice art. 1723 din codul Calimach (1293 C. austriac), este toată vatamarea pricinuită la averea, la driturile sau la persoana cuiva".

Fără daună sau pagubă, nu poate deci să existe acţiune în responsabilitate [3]).

Dauna causată prin greşala sau negligenţa cuiva [4]) tre- Daună eventuală.

---

[1]) Noţiunea culpei este în relaţie strânsă cu ideia de obligaţie, şi o persoană nu poate fi în culpă, dacă n'a violat o obligaţie pe care i-o impunea legea (culpă delictuală) sau convenţia părţilor (culpă contractuală). Cpr. M. Planiol, nota în D. P., 96. 2. 457. colona 1. Veḑi şi *suprà*, p. 400, text şi nota 1. Divisiunea culpei în *contractuală* şi *delictuală*, *extracontractuală* sau *aquiliană*, pe care o face o mare parte din doctrină (v. Saleilles, *op. cit.*, 330 urm. T. Huc, VIII, 424 urm. Laurent, XVI, 213, 230 şi XX, 463. Demolombe, XXXI, 472 urm., etc), nu este însă admisă de toţi autorii. Veḑi *infrà*, în t. VI, *Teoria culpelor*. Cpr. de pe acum asupra acestei chestiuni, nota sus-citată a lui Marcel Planiol, profesor la facultatea de drept din Paris. D. P. 96. 2. 457, nota 2.

[2]) Cpr. Cas. fr. D. P., 87. 1. 449. D. P., 94. 1. 192. *Pand. Période.*, 94. 1. 519. Veḑi şi C. Iaşi. *Dreptul* din 1881, No. 49. Laurent, XX, 391 urm. şi 526. Arntz, III, 475. Demolombe, XXXI, 464, 671 urm. Aubry et Rau, IV, § 444, p. 746 şi § 446, p. 754. T. Huc, VIII, 406. Sourdat, I, 31. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 550 urm.

[3]) Cpr. Cas. fr. D. P., 81. 1. 245. D. P., 85. 1. 363. T. Huc, VIII, 406.

[4]) Dauna poate fi causată prin o simplă reticenţă. Astfel, me- Daună causată prin reticenţă.
dicul care fiind chiemat a visita un copil, constată că acest copil este atins de un virus contagios, precum este, syfilisul, poate fi declarat responsabil către mancă (doică), dacă el n'a prevenit-o la timp şi dacă boala nu era comunicată încă în momentul constatărei. Cpr. C. Dijon. D. P., 69. 2. 195. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 564 urm. — Faptul părintelui de a da la mancă un copil bolnav în aceleaşi condiţiuni, constitue din partea lui o culpă şi 'l face respon-

buind să fie actuală, certă și apreciabilă în bani, nu se pot cere despăgubiri pentru o daună necertă, posibilă și eventuală, adecă care poate să se întâmple numai în viitor. Legea obligă, în adevĕr, pe autorul faptului daunator a repara paguba ce a pricinuit actualmente, ear nu aceea ce s'ar pricinui în viitor [1]).

Daună indirectă.

Dauna poate fi nu numai directă, dar și indirectă, adecă să lovească pe cineva *par contre-coup*, însă, în asemene caz, dauna indirectă va trebui să fie o urmare *imediată și directă* a faptului daunator [2]).

Daună materială.

Dauna poate să fie materială, adecă să atingă persoana (de ex. loviturile), sau averea cuiva [3]).

Daună morală.

Ea poate să fie morală, adecă să atingă onoarea sau afecțiunele legitime a unui om [4]). „Dacă cineva a fost le-

---

sabil de daune către mancă, dacă ea dovedește că a devenit bolnavă prin alaptarea acelui copil. C. Paris, 27 novembrie 1896. *Pand. Périod.*, 1897. 2. 214. D. P., 97. 2. 365. Vedi și C. Paris, 17 ian. 1884. Sirey, 86. 2. 174 și *Dreptul* din 1884, No. 19. Pentru aceleași motive, se va decide că manca care ar fi comunicat copilului o boală contagioasă prin alaptare, va putea fi declarată responsabilă către părinții copilului, dacă ea nu i-a prevenit despre boala de care era atinsă. — In cât privește responsabilitatea birourilor de plasare *(bureaux de placements)* și administrațiunei asistenței publice, în asemenea împrejurări, vedi Fuzier-Herman, *loco cit.*, 2100 urm. C. Paris. D. P., 93. 2. 189.

[1]) Cpr. C. Pau și Cas. fr. D. P., 93. 2. 165. Sirey, 93. 2. 133. D. P., 71. 1. 117. Vedi și Cas. rom., S-a II, *Dreptul* din 1874, No. 71 și Bulet. Cas. S-a II, anul 1874, p. 4. Sourdat, I, 32, 45. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 37. Laurent, XX, 526. T. Huc, VIII, 406. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 551 urm.

[2]) C. din București, *Dreptul* din 1890, No. 77. Demolombe, XXXI, 673. Vedi și *suprà*, p. 425, 426, text și nota 1.

Codul Calimach.

[3]) Art. 1758 din codul Calimach (1331 C. austriac) prevede că, dacă s'au păgubit cineva în averea sa din vicleșug (dol) sau din vederata neîngrijire a altuia, are drit să ceară despăgubirea sa, sau mai bine dis deplina satisfacție, adecă daune, ceea ce cuprinde atât *lucrum cessans* cât și *damnum emergens* (cpr. art. 1750 C. Calimach, 1324 C. austriac); ear dacă paguba s'au pricinuit dintr'o faptă oprită de codul penal, sau din zburdăciunea și rĕutatea altuia, poate să ceară și extraordinarul preț al lucrului sĕu *(pretium affectionis)*.

[4]) Cpr. Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1890, No. 1, consid. de la p. 8, colona 2. „Considerând, dice tribunalul, că legiuitorul voind să apere toate drepturile și bunurile unei persoane, a prevĕdut în art. 998 și 999, în termeni generali și care

zat prin acte ilicite, ḑice art. 55 din codul federal al obligaţiilor (Elveţia), care aduc o gravă atingere situaţiunei persoanelor, judecătorul va putea să acorde o indemnitate echitabilă, *chiar dacă nu s'ar stabili existenţa unei daune materiale*“ [1]).

Eată câteva exemple de daune morale, pe care le găsim în doctrină şi mai cu samă în jurisprudenţă. Exemple de daune morale.

Complicele femeei adultere poate fi condamnat la daune pentru prejudiciul moral adus barbatului prin faptul său [2]).

---

nu fac nici o distincţiune, că ori ce daună trebue a fi reparată, prin urmare, atât cea materială *cât şi acea morală;* că, de şi de multe ori este aproape imposibil de a repara şi evalua în bani un prejudiciŭ moral, însă nu e mai puţin adevarat că ori ce condamnaţiune, fie chiar pecuniară, implică o reprobaţiune morală a faptului prejudiciabil; şi apoi, din faptul că nu se poate evalua în bani o pagubă morală, şi prin urmare, a se acorda o reparaţiune exactă, nu se poate deduce că nu se poate acorda nici una, ci din contra, judecătorii sunt suverani apreciatori, proporţionând-o cu gravitatea prejudiciului moral, etc.“ Cpr. Cas. Roma, 9 april 1883. *Il Foro italiano*, anul 1883, 1, p. 583. Cas. fr. *Pand. Périod.*, 1897. 1. 180. D. P., 96. 1. 366 şi 2. 459. D. P., 97. 2. 414. Cas. belg., 17 martie 1881. Répert. Dalloz, *Supplém., Responsabilité,* 521, No. 278, nota 3 şi Sirey, 94, 2. 61. Mai veḑi încă şi alte decisiuni în D. P., 73, 2. 57. D. P., 72. 5. 386, No. 3. D. P., 94. 2. 47. Répert. Dalloz, *Supplém., Responsabilité*, p. 521, nota 2. Demolombe, XXXI, 672. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 748. T. Huc, VIII, 413. Laurent, XX, 393, 395 urm., 525. Sourdat, I, 33. Larombière, V. art. 1382, 1383, No. 36, 37. Rauter, *Dr. criminel,* I, 133. Répert. Dalloz, *Supplém., Responsabilité.* 278. Giorgio Giorgi, V, 161, şi decisiile citate de acest autor. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 557 urm.

Dacă s'au pricinuit cuiva adevarată păgubire din urmatele necinstiri, ḑice art. 1757 din codul Calimach (1330 C. austriac), are drit să ceară despăgubirea sa, adecă *damnum emergens*, sau deplina satisfacţie, adecă daune interese *(damnum emergens et lucrum cessans).* Veḑi şi art. 1749 din acelaş cod (1323 C. austriac), unde se ḑice: „Despăgubirea chiar se numeşte întoarcerea numai a pricinuitei pagube, *damnum emergens* (în codul austriac *Schadloshaltung)*, ear când aceasta se întinde şi la vatamarea trupească şi la ştergerea pricinuitei necinstiri, se numeşte deplină satisfacţie, *damnum emergens et lucrum cessans* (în codul austriac, *volle Genugthuung).* Codul Calimach.

[1]) Cpr. art. 847 şi 1300 din noul cod german de la 1896.

[2]) Veḑi autorităţile citate *supră*, p. 390, text şi nota 1.

Delicte de presă.

Persoana atacată prin presă poate să ceară daune de la autorul articolului difamator sau de la girant, și în lipsa acestora, de la editor (art. 24 Constit), pentru prejudiciul moral ce a suferit din această causă. Prin excepție la dreptul comun, comisiunea juraților fixează însuș quantumul daunelor suferite (art. 105 Constit. [1]).

Daune causate prin o scrisoare injurioasă.

Persoana care primește o scrisoare injurioasă, fie chiar confidențială, poate să ceară repararea daunei morale causate prin acest fapt [2]), de și este generalmente admis [3]) că

Prescrierea delictelor de presă.

[1]) In materie de delicte de presă, prescripția este de 4 luni (art. 594 Pr. pen. modificat prin legea de la 17 april 1875). Curtea din Paris a decis că, în materie de presă, excepțiunea care resultă din prescripție este de ordine publică, fie vorba de prescrierea acțiunei publice, fie de acea a acțiunei civile. D. P., 92. 2. 199. Această soluție este departe însă de a fi juridică, în ceea ce privește prescrierea acțiunei civile. Cpr. Cas. fr. D. P., 92. 1. 45. Vedi tratatul nostru în limba franceză, p. 265, text și nota 4.

[2]) Cpr. C. Limoges, 12 fevr. 1894. D. P., 95. 2. 537 și nota lui J. Valéry. Sirey, 95. 2. 17 și nota lui Tissier. Cpr. C. de justiție din Geneva, 19 mai 1894. Sirey, 95. 4. 16. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 1622 urm. Hepp, *De la correspondance privée,* etc. 94. Hanssens, *Du secret des lettres*, p. 242. Aubry et Rau, VIII, § 760 ter, p. 290.—Vedi însă C. Orléans și Trib. Tulle, D. P., 97. 2. 210. *Pand. Périod.*, 94. 2. 209.

Scrisorile misive. Cui aparține proprietatea lor.

[3]) Doctrina și jurisprudența sunt astăzi, în adevĕr, unanime pentru a decide că destinatarul unei scrisori confidențiale nu este stăpânul ei absolut, și că el nu se poate servi de dênsa în contra voinței aceluia care a scris-o. El nu este proprietarul scrisorei de cât sub condițiunea de a respecta secretul ei, afară de casul când ea ar forma pentru dênsul un titlu de creanță sau de liberațiune (art. 46 C. com.), sau când ea ar conținea în favoarea lui o mărturisire sau un mijloc de justificare, în care caz el poate s'o producă în justiție. Cpr. C. Orléans, 29 iulie 1896. D. P., 97. 2. 209. *Pand. Périod.*, 95. 2. 134. Trib. Paris., *Dreptul* din 1888, No. 1. *Pand. Périod.*, 91. 2. 133. Aubry et Rau, *loco cit.* Larombière, IV, art. 1331, No. 14. G. Filiti, Discurs pronunțat cu ocasiunea deschiderei anului judecătoresc 1895—1896. *Curierul judiciar* din 1895, No. 31, p. 243 urm. Vedi și Alex. Degre, *Dreptul* din 1895, No. 70.—Din imprejurarea că scrisorile aparțin, într'o limită oare care, și aceluia care le a scris, Curtea noastră supremă a tras conclusia că sustracțiunea lor făcută de acea persoană nu constitue delictul de furt prevĕdut de art. 306 și urm. C. pen. „Considerând, dice Curtea, că dreptul unui destinatar asu-

conținutul unei scrisori confidențiale nu poate fi divulgat

---

pra unei scrisori ce'i a fost adresată nu iea naștere de cât prin faptul tradițiunei; că între autorul unei scrisori și destinatar se poate conveni că tradițiunea nu dă dreptul destinatarului de a face cu această scrisoare întrebuințarea ce ori ce proprietar este în drept a face cu lucrul său, și că, dar, printr'ênsa nu s'a transmis acestuia un drept de proprietate asupra scrisorilor în chestiune;

„Considerând că o scrisoare confidențială fiind, în intențiunea și aceluia ce a scris-o și aceluia ce a primit-o, de a remâne conținutul ei un secret între dênșii, urmează neaparat că sus-ḑisa condițiune trebue să fie privită ca virtual stipulată de cel ce a adresat scrisoarea, și de asemene că destinatarul ei n'a primit-o de cât sub angajamentul tacit din partea sa de a nu fi privit ca proprietar al acestei scrisori, ci *ca un simplu depositar* (?) al unui secret al scriitorului ei;

„Considerênd, pe lângă aceasta, că sus-ḑisul raport între autorul unei scrisori confidențiale și destinatarul ei, se impune printr'un sentiment de toți împărtășit, și care ne face să vedem un abus de încredere din partea destinatarului, care s'ar pretinde a face cu asemene scrisoare întrebuințarea ce un proprietar este în drept a face cu lucrul său (Cpr. Aubry et Rau, VIII, § 760 ter, p. 291, nota 7);

„Considerând că astfel fiind, când recurenta de astăzi a luat pe sub ascuns scrisorile ce dênsa adresase amantului ei, scrisori al căror caracter confidențial, de altmintrele, nu se poate contesta, n'a luat un lucru mobil asupra căruia acesta putea fi privit, în raport cu recurenta, ca proprietar al acelui lucru, și dar acest element al delictului de fapt lipsind, Curtea din București, prin o greșită interpretare a art. 306 și urm. din C. penal, a pronunțat o condamnare pentru un fapt neprevĕḑut de lege... etc." Bulet. Cas. S-a II, anul 1893, p. 488, 489.

Soluția dată de Curte poate, până la un punct oare care, să fie juridică; nu este însă exact de a se ḑice, așa precum Curtea se exprimă prin considerentele sale și precum se spune și într'o decisie a Curței din Limoges, de la 17 iunie 1824 (v. Répert. Dalloz, *Lettre missive*, 28, nota 3), că destinatarul unei scrisori nu este de cât *depositarul ei*, pentru că nu poate să fie vorba de deposit, acolo unde nu există nici o obligație de restituire (art. 1591 C. C.). Destinatarul scrisorei devine proprietarul ei prin inmânarea ce i se face (art. 1909), însă dreptul său de proprietate se găsește restrâns prin principiul inviolabilității secretului scrisorilor. Cpr. Aubry et Rau, VIII, § 760 ter, *ab initio*, p. 289. Al. Degre, *Dreptul* din 1895, No. 70. Nu este deci exact de a se ḑice, așa precum ḑice colegul nostru, C. Di-

de acel care o primește, pentru că faptul de a adresa

sescu (*Cursul de drept public*, II, p. 471), că scrisoarea devine proprietatea destinatarului, îndată ce ea a fost pusă la poștă, căci ea nu devine proprietatea lui de cât prin tradiția ei. (Cpr. art. 421 C. com.). Vedi Alex. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 21 și din 1895, No. 70, care citează în acest sens pe Kohler, profesor la Berlin, *Das recht an Briefen* (1893).

Dreptul celor de al 3-le de a se servi de scrisorile scrise de alții.

Destinatarul unei scrisori confidențiale neputênd să facă uz de dênsa de cât cu consimțemêntul expres sau tacit al scriitorului ei, resultă *a fortiori* că și cei de al treile, care ar deține asemene scrisoare prin resultatul unei erori sau unei fraude, nu s'ar putea servi de dênsa în justiție fără consimțemêntul expres sau tacit al destinatarului și al autorului ei, căci altfel s'ar calca secretul scrisorilor, garantat atât prin codul penal (art. 156), cât și prin Constituție (art. 25). Cpr. și art. 105 urm. din legea telegrafo-poștală de la 19 iulie 1892. Cas. fr. D. P., 76. 1. 183. *Pand. Périod.*, 1896. 1. 300. C. Douai. D. P., 96. 2. 521. Vedi și Tib. Nîmes. *Pand. Périod.*, 90. 2. 225. Aubry et Rau, VIII, § 760 ter, p. 290. Cei de al treile n'ar putea invoca în justiție scrisorile adresate altuia de cât dacă aceste scrisori ar fi fost scrise în interesul lor personal sau într'un interes comun cu acel al destinatarului. Larombière, IV, art. 1331, No. 14, *in fine*. Demolombe, XXIX, 664.

De asemenea, de câte ori o scrisoare a fost cerută de procuror sau de judecătorul de instrucție, în interesul unor proceduri penale (cpr. art. 13. L. telegrafo-poștală din 19 iulie 1892), și se găsește la dosarul afacerei, de atâte ori cel de al treile interesat este în drept a se servi de ea nu numai în interesul apărărei sale, dar și pentru a justifica o condamnare la daune contra autorului sau destinatarului ei, pentru că această scrisoare, prin alipirea ei la dosar, care este un act public, și-a perdut caracterul sĕu confidențial. Cas. fr., 19 iunie 1895. *Pand. Périod.*, 1896. 1. 300 urm.

Scrisoarea încetând de a mai fi confidențială prin cetirea ei în o audiență publică, cu consimțemêntul autorului și destinatarului ei, cu drept cuvênt s'a decis că aceștia nu se mai pot opune la usul ce partea interesată ar voi să facă de ea în o altă fasă a procesului, de ex., la a doua instanță, sau chiar în un alt proces. Cpr. Cas. fr. D. P., 90. 1. 12.

Producerea scrisorilor în justiție în materie de divorț. Controversă.

Chestiunea de a se ști dacă, în materie de despărțenie, soțul insultat prin niște scrisori adresate unei a treia persoane poate sau nu să producă aceste scrisori în justiție, atunci când el își întemeiază reclamațiunea sa tocmai pe aceste insulte, a dat loc la discuțiuni atât în doctrină cât și în jurisprudență. Laurent, care recunoaște soțului insultat dreptul de a produce scrisorile adresate lui personal

altuia o scrisoare injurioasă este un fapt ilicit care'l su-

(III, 204), îi tăgăduește dreptul de a se servi de scrisorile adresate unei a treia persoane, susținênd că, prin producerea lor în justiție, s'ar viola secretul ocrotit de Constituție, soluțiune admisă, la 1875, și de Curtea din Paris (Répert. Dalloz, *Supplém., Divorce*, p. 387, nota 1), ear acum de curênd, de Curtea din Douai, 23 ianuar 1896. *(Dreptul* din 1896, No. 71 și D. P., 96. 2. 521). O altă jurisprudență face însă oare care distincțiuni. Astfel, sunt decisiuni carè dau dreptul soțului reclamant să se servească în sprijinirea reclamațiunei sale de scrisorile confidențiale pe care le a dobêndit în posesiunea sa prin mijloace licite, tăgăduind însă acest drept de câte ori ele au ajuns în mânele sale prin manopere frauduloase (cpr. Cas. fr. și C. Besançon, D. P., 88. 1. 477. D. P., 86. 1. 145. D. P., 63. 2. 63), sau prin resultatul unei erori (Cas. fr. D. P., 76. 1. 183). Vedi și alte decisii citate în t. I, partea II, a lucrărei noastre, p. 142, nota 1. Cpr. Baudry, I, 674. Astfel, se decide că femeea s'ar putea servi de scrisorile confidențiale adresate barbatului sĕu, sau scrise de el unei alte persoane, găsite nepecetluite în buzunarul unei haine a acestuia, într'un scrin, etc. Cpr. Cas. fr. și C. Rouen. D. P., 90. 1. 12. D. P., 91. 1. 311 și 2. 333. D. P. 80. 2. 190.—*Contrà.* Trib. Nîmes și C. Paris. *Pand. Périod.*, 90. 2. 225. Répert. Dalloz, *Supplém., Divorce*, 415, nota 1.—*A fortiori*, deci, femeea ar putea să producă în justiție scrisorile primite de barbatul sĕu, pe care acesta le ar fi rupt și lepadat. Trib. și C. Paris. D. P., 97. 2. 420.

In privința telegramelor, se decide însă, cu drept cuvênt, Telegrame.
că unul din soți nu poate, în interesul sĕu privat, să ceară de la un birou telegrafic copie de pe o telegramă expediată de celalalt. Cpr. C. Pau, D. P., 89. 2. 134. Acest drept nu aparține de cât instanțelor judecătorești, judecătorilor de instrucție și procurorilor, în baza art. 13 din legea telegrafo-poștală de la 19 iulie 1892. Cpr. Thonissen, *Constit. belge annotée*, No. 138. Alex. Degre, *Dreptul* din 1895, No. 74.

Noi însă nu ne am oprit la asemene distincțiuni, și întru cât nici un text de lege nu oprește producerea în justiție a scrisorilor, ori cât de confidențiale ar fi, am admis, dimpreună cu Demolombe (IV, 394), că ori ce scrisori, fie ele adresate soțului reclamant, fie unor alte persoane, pot fi produse în sprijinirea acțiunei de divorț, ori care ar fi mijlocul prin care acele scrisori ar fi ajuns în posesiunea sa, dacă, bine înțĕles, ele sunt sincere și adevarate și nu sunt închipuite de soți spre a ocoli condițiunele și dificultățile pe care le presintă divorțul prin consimțĕmênt mutual, ceea ce judecătorii vor aprecia în suveranitatea lor de judecători ai faptelor. Mai mult încă, la caz de a nu se putea înfățoșa

pune la daune. Asupra acestui punct autorii sunt de acord şi o divirginţă oare care nu s'a ivit de cât în jurisprudenţă [1]).

Usurp. unui nume.

Usurpatorul unui nume [2]) sau a unei firme comercia-

---

scrisorile în original, copiile scoase de părţi neavênd absolut nici o valoare (cpr. Trib. Anvers, D. P., 76. 2. 25), autorii scrisorilor vor putea fi citaţi ca marturi spre a spune conţinutul lor. Prin urmare, barbatul, pentru a ocroti moralitatea soţiei, demnitatea familiei, onoarea şi siguranţa sa proprie, ca cap al familiei, va putea să răpească prin putere şi chiar prin fraudă, epistolele scrise de soţia sa sau adresate ei de alte persoane, putênd produce aceste scrisori în instanţa de divorţ, fără a viola secretul scrisorilor. In acest sens, Curtea de casaţie din Francia dice foarte bine (9 iunie 1883), că proba delictului de adulter poate să resulte din scrisorile cumparate de barbat de la complicele soţiei sale şi produse de el în justiţie. Principiul inviolabilităţei secretului scrisorilor nu se opune ca judecătorul să le iea în consideraţie, mai ales în această materie specială, îndată ce mijloacele întrebuinţate de barbat pentru a'şi procura acele scrisori nu constituesc vre un delict, nici sunt oprite de lege. *Dreptul* din 1883, No. 52 şi D. P., 84. 1. 89. Cpr. şi Cas. fr., 15 iulie 1885. D. P., 86. 1. 145. C. Paris. D. P., 94. 2. 591. Veḑi şi alte decisii citate în t. I a lucrărei noastre, p. 142, nota 3. Tot în acest sens se pronunţă şi distinsul nostru amic, D. Gh. Filiti, procurorul general de la Inalta Curte de casaţie, în discursul sĕu mencionat de deschidere a anului judecătoresc 1895—96, care, şi de astă dată a binevoit a se referi la modesta noastră lucrare, primind în totul teoria ce am susţinut în această privinţă: „Posesiunea scrisorilor, dice între altele, savantul magistrat, fie provenită din întêmplare, fie prin mijloace puţin scrupuloase şi pe care buna cuviinţă le desaprobă, această posesiune remâne juridicamente legitimă, şi poate să serve ca probă înaintea justiţiei, afară numai dacă posesiunea unor asemene scrisori *nu şi are origina în vre un delict*". Veḑi *Curierul judiciar* din 1895, No. 31, p. 246 şi *Dreptul* din 1895, No. 54, p. 451. Cpr. Alex. Degre, *Dreptul* din 1895, No. 74, p. 612, nota 1.

[1]) Veḑi autorităţile citate *suprà*, p. 452, nota 2.

Legea asupra numelui din 1895.

[2]) Cpr. L. din 18 martie 1895, asupra numelui, care proclamă principiul că numele patronomic constitue o proprietate exclusivă, care nu poate fi atinsă de nimene. Veḑi în această privinţă, Pĕucescu, II, 406. Laurent, XX, 495. C. Paris. *Pand. Période.*, 94. 2. 290. Veḑi asupra acestei legi discursul pronunţat de procurorul general al Curţei de casaţie cu ocasia deschiderei anului judecătoresc 1897—98. *Dreptul* din 1897, No. 52.—Prin o stranie anomalie, Curtea din Bucureşti este singură competentă în toată ţara pentru a sta-

le [1]), poate fi condamnat la daune, pentru că prin violarea dreptului altuia, și-a însușit pe nedrept o proprietate străină.

Pseudonimul fiind și el proprietatea exclusivă aceluia care l'a adoptat, usurparea lui poate da loc la daune [2]). Proprietatea pseudonimului.

Dreptul autorului asupra operei sale literare, artistice, etc., constituind o proprietate de care numai el și moștenitorii sĕi pot să se bucure, cât timp opera sa n'a picat în domeniul public, se înțelege că usurparea operei altuia sau plagiatul poate da loc la o acțiune în despăgubire. Legea presei din 1 april 1862.

Plagiatul nu cade însă sub legea penală de cât atunci când constitue delictul de contra-facere (art. 339 urm. C. pen.), și asemene delict există, de și numele autorului reprodus ar fi fost citat, dacă este constant că opera originală a fost copiată chiar cu oare care schimbări [3]). Plagiat.

Imitația frauduloasă a unei mărci de fabrică constituind un delict civil, poate și ea să deie loc la daune, întru cât prin mijlocul ei s'a făcut o concurență păgubitoare [4]) comer- Imitația frauduloasă a unei mărci de fabrică.

---

tua asupra contestațiilor ce s'ar rădica cu ocasia schimbărei numelui unei persoane (art. 10 L. din 18 martie 1895).

[1]) Vedi L. din 18 martie 1884, asupra înscrierei firmelor.

[2]) Cpr. D. P., 59. 1. 248. D. P., 69. 2. 224 și 3. 90. *Pand. Période.*, 1897. 2. 160. Vedi t. II a lucr. noastre, p. 439, nota 3.

[3]) Cpr. Trib. Niort, 17 fevr. 1891 și C. Paris, 1 martie 1890. *Pand. Période.*, 91. 5. 236. Répert. Dalloz, *Propr. littéraire*, 332, n. 1. Pand. fr. Répert. *Propr. littér.*, 1114 urm. Muteau, *op. cit*, p. 554. Vedi asupra proprietăței literare în timpurile moderne și în antichitate, lucrarea foarte conștiincioasă a amicului nostru, C. Hamangiu (București 1893).

[4]) Cpr. C. Galatz. *Dreptul* din 1891, No. 40. C. Riom. D. P., 53. 2. 137. Laurent, XX, 496. Pĕucescu, II, 408. Muteau, p. 555.

Concurența neleală sau ilicită, pe care câte-odată 'și o fac unii comercianți de mărfuri similare, constitue deci un delict, și ca atare, dă loc la aplicațiunea generală a principiului responsabilității civile (art. 998, 999). Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, 1. 177, p. 157. Muteau, *op, cit.*, p. 546. Cpr. C. Paris, 23 iunie 1896, *Pand. Période.*, 1897. 2. 132. Concurență neleală.

Prin concurență neleală sau ilicită, se înțelege în comerț ori ce act sevêrșit *cu rea credință*, în scopul de a stabili o confusiune între produsele mărfurilor a doi fabricanți. Cpr. D. P., 93. 2. 418. D. P. 84. 2. 182. *Dreptul* din 1898, No. 6. Muteau, *De la Responsabilité civile*, p. 546. Elementul constitutiv a concurenței neleale *este deci intenția doloasă* menită a induce publicul în eroare asupra produselor unui fabricant sau mărfurilor unui comerciant. Cpr. C. mixtă din Alexandria. *Pand. Période.*, 87. 5. 28. C. Paris, Riom și Caen. *Pand Période.*, 94. 2. 233. — Curtea din Orléans (D. P., 90. 2. 134) Ce se înțelege prin concurență neleală.

ciantului proprietar al ei și dauna, în asemene caz, va fi mai mult materială de cât morală (art. 6 L. din 15 april 1879).

Alt exemplu de daună morală.

Eată încă un caz în care Curtea din București a admis o acțiune în despăgubire pentru un prejudiciu moral. Mult regretatul nostru amic, Em. Protopopescu-Pake, restaurând biserica din Urlați, găsise cu cale de a'și zugrăvi in acea biserică portretul lui și acel al soției sale.

---

a decis că faptul unui comerciant de a atrage atențiunea generală asupra mărfurilor sale prin publicațiuni, anunciuri, afipte, etc., prin promisiuni și afirmațiuni minciunoase asupra calității, provenienței sau eftinătății acelor mărfuri, cu scopul de a surprinde încrederea publicului și de a departa mușteriii de la comercianții cinstiți care au aceleași mărfuri, constitue o concurență neleală, și ca atare, poate da loc la daune.—Vedi însă T. Huc, VIII, 408.

Dar dacă concurența comercială permite unui fabricant sau comerciant de a lăuda eficacitatea produselor sau mărfurilor sale, nu-i este permis de a indica în public produsele unui fabricant sau mărfurile unui comerciant ca fiind inferioare proprietor sale produse sau mărfuri. Trib. Paris, *Dreptul* din 1895, No. 70. Pand. fr. Répert. v° *Concurr. déloyale,* 605 urm.

Concurența exercitată contra unei categorii de fabricanți sau comercianți.

Concurența ilicită poate fi exercitată nu numai contra unui singur fabricant sau comerciant, în mod individual, dar contra unei categorii întregi de fabricanți sau comercianți. Astfel ar fi, de ex., faptul unuia sau a mai multor droguiști de a vinde, în contra legei sanitare, medicamente în dauna farmaciștilor. Cpr. D. 92. 2. 582. T. Huc, VIII, 408. Sourdat, I, 48. Pëucescu, II, 450, 461.

Competința tribun. comerciale. Controversă.

Tribunalele comerciale se declară în genere, în Francia, competente de a judeca acțiunea în daune, atunci când faptele de concurență neleală s'au petrecut între comercianți. V. Lyon-Caen et Renault, *loco cit.* C. Douai. D. P. 69. 2. 18.

Compensarea daunelor.

Dacă ambele părți sunt în culpă, daunele pot fi compensate. Ast-fel, o acțiune în daune introdusă în baza unei concurenți neleale ce se pretindea a fi fost făcută de un comerciant celuilalt, s'a respins de Curtea din Riom, fiind că se constata în fapt că ambii comercianți își făcuse reciproc o concurență ilicită. D. P., 53. 2. 137. Vedi și *suprà*, p. 422, nota 2, *in fine.*—Se poate consulta asupra concurenței neleale: Pand. fr. Répert., t. 20, v° *Concurrence déloyale*; Allart, *Traité théorique et pratique de la concurrence déloyale*; Mayer, *De la concurrence déloyale;* Pouillet, *Tr. des marques de fabrique, etc.*; Braun, *Nouveau traité des marques de fabrique*, etc; Barbier, *De la concurrence déloyale;* Darras, *Tr. théorique et pratique de la concurrence déloyale;* Bert, *Tr. théorique et pratique de la concurrence déloyale;* Raul Joubert, *De la concurrence déloyale;* Calmels, *Des noms et marques de fabrique, etc.*; Muteau, *op. cit.*, p. 545 urm., etc., etc.

Aceste portrete fiind însă desființate mai în urmă după porunca unui ctitor a aceleiași biserici, o acțiune în daune este introdusă în contra acestui din urmă, și Curtea decide (26 fevr. 1885), că ctitorul unei biserici fiind, după datinele țărei în drept de a'și zugrăvi portretul său în biserica la a cărei restaurare contribuise, faptul unui alt ctitor de a șterge și desființa portretul zugrăvit cu consimțemêntul cel puțin tacit al enoriașilor, atrage responsabilitatea de a restaura cu cheltueala sa portretul șters pe nedrept și de a repara dauna morală causată prin acest fapt[1]). Am citat anume acest exemplu, pentru că el dovedește că dauna adusă unei persoane poate fi nu numai materială, dar și morală, de și acest principiu s'a contestat pe nedrept de Curtea din Metz[2]).

Tribunalele țin socoteală de daunele morale mai cu samă în materie de promisiuni de căsătorie și de seducțiune.

Promisiuni de căsătorie. Stipularea unei clause penale. Nevaliditate.

Principiul libertății consimțemêntului în materie de căsătorie se opune, în adevĕr, la stipularea unei clause penale și la alocarea unei indemnități pentru simplul fapt a inexecuțiunei făgăduinței de căsătorie[3]), *quia inhonestum visum est, vinculo pœnæ matrimonia obstringi, sive futura, sive jam contracta.* (L. 134, Pr., *in fine*, Dig., 45, 1, *De verborum obligationibus et actionibus.*)

Violarea unei promisiuni de căsătorie. Daune.

De și promisiunele de căsătorie sunt nule, după cum am vĕdut *suprà*, p. 140, ca unele ce se întemeiază pe o causă ilicită și contrară ordinei publice, totuși este generalmente admis că violarea unei asemene promisiuni, fără nici o causă bine cuvêntată, poate da loc la despăgubiri,

---

[1]) Vedi *Dreptul* din 1885, No. 44.

[2]) C. Metz, 17 fevr. 1819. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 778, nota 2.

[3]) Cpr. C. Dijon. D. P., 93. 2. 183. Pothier, VI, *Contrat de mariage*, 44. Demolombe, III, 31. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 2124 urm. Laurent, II, 308. Larombière, III, art. 1227, No. 2. Duranton, II, 187; X, 319 urm.; XI, 329. Bédarride, *op. cit.*, III, 1353. Aubry et Rau, V, § 454, p. 33, nota 26. Glasson, *Du consentement des époux au mariage*, 97. Pand. fr., *Mariage*, I, 348 urm. și *Oblig.*, I, 50, 2380, 2381. Sourdat, I, 446 *bis*. Art. 1297, § 2 din noul cod german este formal în această privință. „*Das Versprechen einer Strafe für den Fall, das die Eingehung der Ehe unterbleibt, ist nichtig*". Cpr. art. 1580 C. saxon, art. 53 C. italian, art. 45 C. austriac, etc.

de câte ori asemene faptă ar aduce celeilalte părți o daună fie materială, fie morală [1]).

Daună materială și morală.

Prejudiciul material va consista în cheltuelele făcute de viitorul soț părăsit, cheltueli de drum, presenturi și altele [2]); ear prejudiciul moral, în atingerea onoarei și reputațiunei sale, mai cu samă când neținerea proiectului de căsătorie nu este faptul femeei, ci al barbatului [3]).

Determinarea quantumului daunelor.

Daunele atât materiale cât și morale suferite de soțul părăsit din pur capriciu și fără nici un motiv legitim, se vor fixa avênduse în vedere averea și posițiunea socială a părților, precum și perderea suferită de reclamant, fără a se putea ține în samă câștigul ce el ar fi fost împedicat de a realisa *(lucrum cessans)* [4]).

Casurile în care neținerea promisiunei de căsătorie nu dă loc la daune.

Dar dacă neținerea unei promisiuni de căsătorie poate în principiu să deie loc la despăgubire, de câte ori ea are loc din pur capriciu și fără nici o causă bine-cuvêntată, acțiunea în daune nu mai este admisibilă de câte ori un motiv serios face pe unul din viitorii soți sau pe părinții lui să renunțe la căsătoria proiectată. Astfel ar fi, de exemplu, absența prea îndelungată a unuia din logodnici [5]), condamnarea lui la o pedeapsă infamantă, contractarea unei boli rușinoase [6]), îngreunarea de cătră semânță străină,

---

[1]) Vedi *suprà*, p. 141, text și nota 1, și la autoritățile citate acolo, *adde*, Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 2129 urm, 2147.

[2]) Vedi *suprà*, p. 141, și la autoritățile citate acolo, *adde*, Aubry et Rau, V, § 454, p. 34, nota 26. Sourdat, I, 446 bis. Larombière, III, art. 1227, No. 3. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 2150, 2152. C. Paris. D. P., 95. 2. 86 și Sirey, 94. 2. 264. Cpr. art. 67 C. Calimach, 1298, 1301 C. german, etc.

[3]) Vedi autoritățile citate în nota precedentă și *suprà*, p. 141, nota 2.

[4]) Vedi autoritățile citate *suprà*, p. 141, nota 3 și Fuzier-Herman, *loco cit.*, 2146. Larombière, III, art. 1227, No. 3. Laurent, II, 308. Demolombe, III, 30. Vedi și t. I, partea II a lucrărei noastre, p. 8.

Dreptul roman.

[5]) Legea romană autorisa pe unul din viitorii soți a nu aștepta reîntoarcerea celuilalt mai mult de trei ani, *post tres perigrenationis annos* (L. 2, Cod., 5, 17, *De repudiis*). Cpr. Andr. Donici, capit. 30, § 7, *in fine*. Codul Calimach permite de asemene desfacerea logodnei desăvârșite pentru prelungirea cununiei peste patru ani (art. 120), ear codul Caragea peste *trei* ani (art. 3, partea III, capit. 15).

Cod. Andr. Donici.

[6]) „Se strică logodna, dice Andr. Donici (capit. 30, § 7), când amêndouĕ părțile se vor căi și nu vor primi, sau când nu

după cum se exprimă art. 120 din codul Calimach şi pravila lui Matei Basarab (glava 178), perderea averei, etc. [1]).

va fi prin voinţa şi ştirea părinţilor şi a epitropilor, sau când s'a făcut logodnă pre ascuns, şi pre urmă o parte se va căi şi nu va priimi, sau când se va afla pricină la rudenie, pentru care opreşte pravila bisericească, care de se va întâmpla să fie logodnă sau nuntă nelegiuită, zestrea şi darurile cele dinaintea nunţei îndată se dau înapoi ; sau când o parte se va afla că nu este de căsătorie avênd din fire greşală, sau când o parte se va afla că este rob sau roabă, sau când o parte se va înştiinţa pentru ceealaltă că este cu patimă din cele defăimate: precum desfrânarea şi beţia, sau pentru partea femeească că au curvit, sau a avut a păcătui cu cineva prin bună dovadă aceea socotită de fecioară, sau când o parte se va întâmpla să facă vre o vinovăţie din cele urâte şi de pedeapsă, sau când o parte va voi să se spăsească lăsând cele lumeşti, sau va lipsi trei ani neştiind unde se află, sau când o parte se va întâmpla să cadă în patimă şi boală de lepră, epilepsie, slăbănogire *sau altă boală urâtă*, sau să cadă în nebunie întru care să pătimească doi ani nevindecânduse". Veḑi şi art. 120 C. Calimach, precum şi art. 3, partea III, cap. 15 C. Caragea.

Pravila lui Matei Basarab ne arată şi ea, în glava (capit.) 178, motivele pentru care se poate deslega o logodnă. Aceste sunt următoarele: „De va fi fost logodna care nu e pre tocmală, şi cum nu sau căzut, adecă să fi fost copiii mici ; de se va afla (logodnica) îngrecată de barbat străin ; de se va afla că este de altă credinţă, sau păgân sau eretic, ori barbatul, orĭ muerea. Mai marele locului, adecă Domnul, sau alt dregător de va sîli pre părinţii barbatului sau al femeei şi îĭ va năcăji, ear ei nu vor vrea şi vor face logodnă de sîlă ; aceia când vor afla vremea să se deslege ; de se va face călugăr unul dintr'amêndoi. Desleagă-se logodna şi când se va întâmpla neştine de se va birui de dracul, şi se va îndrăci barbatul sau muerea. Ci însă de se va tâmpla aceasta mai înainte de logodnă sau şi într'aceea ḑi, să se disparţă, ear de se va face după aceea, atunci să aştepte barbatul ani trei, ear muerea pre barbat ani cinci; de aceea, dacă vor trece cinci ani ai barbatului, sau trei ai muerei, atunci se va însura carele va fi sănătos, sau barbatul, sau muerea„. Prav. lui M. Basarab, glava 178.

[1]) Cpr. Pothier, *Contrat de mariage*, VI, 59 urm. Larombière, III, art. 1227, No. 4. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 2162. Laurent, II, 309. Aubry et Rau, V, § 454, p. 33, text şi nota 26. Demolombe, III, 29. Cpr. C. Paris. D. P., 76. 2. 236.

Prin aplicarea acestui principiu, art. 1298, *in fine*, din noul cod german, prevede că obligaţiunea de a repara dauna nu există de câte ori stricarea logodnei se datoreşte Art. 1298 C. german.

Consimțământul părților.

Promisiunea de căsătorie poate de asemenea fi desființată prin consimțământul expres sau tacit a părților și, în asemene caz, este evident că nici o despăgubire nu se datorește nici de o parte, nici de alta. „*Quæ consensu contrahuntur, contrario consensu dissolvuntur*“ [1].

Promisiunea de căsătorie ne aduce a vorbi despre seducțiune.

Seducțiune.

Seducțiunea nu este prevĕdută de legile noastre. Ea era însă anume prevĕdută de codul Calimach: „Dacă cineva amăgind partea femeească, dice art. 1754 din acest cod (1328 C. austriac), îĭ va face copil, dator este să'i plătească trebuincioasele cheltueli a lehusiei, și se însărcinează și cu îndatorire cătră copil, după legiuirele respective.“

Dreptul german. Landrecht.

In Germania, de asemene, după *Landrecht*, seducțiunea unei femei nemăritate și onorabile *(unbescholten)*, care a avut de resultat îngreunarea ei, atrage pentru seducĕtor obligația alternativă de a se căsători cu dênsa, sau de a'i plăti daune-interese [2].

---

unei cause grave, gravitatea apreciânduse, bine înțeles, de judecătorii fondului. — In afară de aceste împrejurări, textul mencionat face responsabil pe logodnicul care s'a retras, de daunele aduse prin această retragere nemotivată, atât față cu viitorul soț cât și față cu părinții sau cu acei care înlocuesc pe părinți. Daunele și obligațiunele contractate cu această ocasiune nu sunt supuse reparațiunei de cât într'o mĕsură raționabilă, ceea ce constitue earăși o chestie de apreciare. Cpr. art. 46 C. austriac și 54 C. italian. — Logodnicul care, prin o greșală gravă, a făcut pe celalalt viitor soț să renunțe la căsătoria proiectată, trebue să'l despăgubească în mĕsura mai sus aratată (art. 1299 din acelaș cod). In ori ce caz, dreptul la despăgubire se prescrie prin doi ani de la stricarea logodnei (art. 1302 din acelaș cod). In codul italian (art. 54), neținerea fără nici un cuvênt a unei promisiuni de căsătorie nu dă loc la daune de cât dacă promisiunea a fost făcută *prin act scris (se la promessa fu fatta per atto pubblico o per iscrittura privata)*, și acțiunea se prescrie prin un an din ziua în care promisiunea trebuea să'și primească executare.

[1]) Cpr. Pothier, *Contrat de mariage*, VI, 55. Larombière, III, art. 1227, No. 4. Vedi Andr. Donici, capit. 30, § 7 și Cod. Caragea, art. 3, lit. h, partea III, capit. 15, unde se dice că *se strică logodna când, fără priciná, logodnicii se vor căi.*

Codul Saxoniei și alte legislațiuni germane.

[2]) După codul Saxoniei (art. 1551), după legea din 29 mai 1876 (Altenburg), și după legea din 28 iulie 1858 (Saxa-Coburg), simplul fapt al seducțiunei supune pe seducĕtor la

Această legislațiune este însă abrogată prin noul cod german, promulgat la 1896, spre a fi aplicabil în toată Germania cu începere de la 1 ianuar 1900. Eată dispositiunele noului cod : „Acel care, prin amăgire, amenințări sau abusul unui raport de superioritate, determină pe o femee sau pe o fată la o relațiune extra-conjugală, este obligat a repara dauna causată prin acest fapt“ (art. 825) [1]). De și dauna suferită în asemene caz de femee, este pur morală, totuși ea are dreptul la o despăgubire în bani ; art. 847 din acelaș cod o spune anume [2]). Noul Cod german din 1896.

In fine, art. 21 din legea de la 18 august 1896 pentru punerea în vigoare a noului cod *(Einführungsgesetz)* regulând o chestie de drept internațional, prevede că obligația de întreținere alimentară a tatălui către copilul natural, precum și obligația sa de a plăti mamei cheltuelele gestațiunei și a facerei, pensia alimentară, etc., se judecă după legile Statului căruia aparține mama în momentul nașterei copilului, fără ca judecătorii să poată acorda mai multe drepturi de cât acele prevĕdute de legile germane.

---

daune, chiar dacă femeea n'ar fi remas îngreunată. Art. 1551 din codul Saxoniei merită de a fi menționat aici. Eată cum se exprimă acest text, care, cu drept cuvênt, n'a fost reprodus nici în o legislație modernă : „Ori-cine a avut relațiuni cu o femee nemăritată este obligat, dacă nu voește sau nu poate s'o iee de soție, să'i plătească daunele pe care judecătorul le apreciază după posiția socială a femeei și averea barbatului, *fără a se distinge dacă femeea a remas sau nu îngreunată*. Femeea nu poate însă cere nici o despăgubire când este necinstită prin profesiunea sa sau a avut relațiuni cu alți barbați, fie înainte, fie în urmă ; când a cerut bani înainte de a se da barbatului ; când s'a căsătorit cu un alt barbat înaintea refusului seducĕtorului de a o lua de soție ; când s'a dat unui barbat pe care îl știea căsătorit sau care era rudă cu dênsa în gradul oprit de lege, sau în fine, când refusă, fără nici o causă binecuvêntată, de a se căsători cu barbatul care a necinstit-o“. Asemene dispositiune nu numai că nu ocrotește onoarea femeei, dar încă poate da loc la procesele cele mai scandaloase. Cpr. Er. Lehr, *Droit germanique*, 249.

[1]) „*Wer eine Frauensperson durch Hinterlist, durch Drohung, oder unter Missbrauch eines Abhängigkeitsverhältnisses zur Gestattung der ausserechelichen Beiwohnung bestimmt, ist ihr zum Ersatze des daraus enstehenden Schadens verpflichtet*“.

[2]) Cpr. art. 1300 din acelaș cod și art. 55 din codul elvețian asupra obligațiilor (L. din 14 iunie 1881).

Dreptul englez.

Fiind că ne ocupăm de dreptul străin asupra materiei seducțiunei, nu trebue să uităm de a semnala legea engleză, care, în această privință ca și în multe altele [1]), lasă mult de dorit.

In Anglia, în adevĕr, seducțiunea unei femei nemări-

Posițiunea copiilor naturali în dreptul englez. Comparație între această legislație defectuoasă și codul Calimach.

[1]) Eată o altă anomalie a dreptului englez. In Anglia, cercetarea paternității este permisă, însă barbatul care se dovedește a fi tatăl unui copil natural *(putative father)*, ori care ar fi posiția sa socială, nu are altă obligație de cât acea de a fi condamnat de judecătorul de pace, după cererea mamei sau a parohiei care l'a adoptat, a plăti pentru hrana și întreținerea acestui copil *(maintenance)*, până la 13 sau 16 ani, cel mult, suma derisorie de cinci schilling pe septămână (325 lei pe an), adecă nici un leu pe di; și încă suma condamnațiunei a fost rădicată la acest maximum de abia la 1872, căci prin actul parlamentului de la 1844, tatăl nu putea fi condamnat de cât la 2 schilling și $^1/_2$ pe septămână, adecă 3 lei 15 bani. Vedi t. I, partea II, a lucrărei noastre, p. 311, nota 1. S'a dis că Anglia este pămêntul clasic a tuturor libertăților, pe semne și acelei de a muri de foame! Ce deosebire între această legislațiune pretinsă liberală, și codul Calimach. In adevĕr, vedem că, după acest codice, pe lângă dreptul la moștenire ce vechiul legiuitor a Moldovei conferă, intr'o limită oare care, copiilor naturali simpli, adecă care nu sunt nici incestuoși, nici adulterini (art. 944 urm.), atât în privința averei remase de la mamă, cât și de la tată, acești copii, de și departați de la drepturile familiei și a rudeniei, de numele familiei tatălui, de evgenia, de marca neamului, precum și de alte privelegii părintești (art. 220 C. Calimach, 165 C. austriac), totuși aveau dreptul să ceară atât de la mamă *cât și de la tată*, cheltuelele pentru hrana, creșterea și căutarea boalelor, *potrivit cu starea părinților* (art. 221, 223—227 C. Calimach; 166—171 C. austriac), și asemene îndatorire nu era personală tatălui și mamei, ci, ca și o altă îndatorire de o potrivă părintească, trecea la moștenitorii părinților (art. 227 C. Calimach, 171 C. austriac). In fine, nu trebue să uităm art. 225 din acelaș cod (169 C. austriac), unde se dice că, dacă viețuirea copilului nu va fi sigură la mama lui, care s'ar descoperi nevrednică ca să'l crească, ori neputincioasă, sau cu totul desfrânată, atuncea se îndatorește tatăl a'l departa de la ea, și a'l crește însuș el, sau a'l da la alt loc sigur și cuviincios. Câtă îngrijire în această legislațiune de la începutul secolului, opera unui fanariot, pentru copiii naturali, pe care, cu multă durere, vedem că legiuitorul actual îi uita sau se face a'i uita cu desĕvêrșire!

tate nu dă loc la o acțiune în despăgubire, ori care ar fi manoperele întrebuințate de seducător. Pentru ca asemene acțiune să fie cu putință, femeea trebue să fie măritată sau în serviciul altuia. La caz de seducerea unei femei măritate, barbatul poate să pue pe seducător în causă în acțiunea de divorț și să ceară daune de la dênsul. Ceea ce se resplătește deci, în specie, nu este onoarea femeei, ci paguba adusă barbatului!

De asemene, stăpânul poate să ceară daune pentru seducțiunea slugei sale, din causa pagubei ce a suferit prin părăsirea serviciului *(loss of service)*; sluga însă nu are acest drept.

Tot astfel, părinții a căror copilă a fost sedusă, nu pot să ceară daune de la seducător de cât stabilind înaintea juraților că această copilă le aducea oare care servicii și era considerată ca o slugă în casa părintească [1]).

Pentru legiuitorul englez, onoarea femeei și a familiei nu plătește deci nici doi bani. Singurul interes vrednic de ocrotire este paguba materială pe care o sufere stăpânul prin faptul că, un timp oare care, a remas fără servitoare. Cât despre paguba morală adusă femeei sau părinților, care se vĕd loviți în afecțiunele lor cele mai sacre, nici nu poate să fie vorbă. Trebue să mărturisim că Englejii sunt oameni foarte practici. In locul unor asemene dispositiuni, care desonorează o legislațiune, preferim mutismul legiuitorului nostru și acelui francez.

Dreptul nostru.

La noi, în adevĕr, dacă simplul fapt de a fi întreținut relațiuni cu o femee sau cu o fată, nu constitue prin el însuș un quasi-delict de natură a da loc la o acțiune în daune, chiar dacă femeea ar fi remas îngreunată și ar fi născut un copil [2]), totuși acest fapt constitue o greșală gravă și poate da loc la despăgubiri, de câte ori el este resultatul unor manopere frauduloase sau a abusului autorității și influenței ce barbatul exercita asupra femeei

[1]) Vedi Er. Lehr, *Droit anglais*, 878 și 906, precum și legile citate de acest autor.

[2]) Cpr. C. Bourges și Amiens. D. P., 82. 2. 117, 118. C. Dijon. D. P., 93. 2. 183. Vedi și D. P., 69. 2. 241. D. P., 84. 2. 136. D. P., 92. 2. 558. Trib. St Gaudens, *Curierul judiciar* din 1894. No. 6. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 2202 urm. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité*, 202.

prin poziția sa socială, prin vrêsta sau averea sa, prin calitatea sa de rudă sau de stăpân, sau în fine, prin ori ce alte împrejurări [1]).

Natura gravității manoperelor care constituesc pe seducĕtor în culpă este o chestiune de fapt lasată la aprecierea suverană a instanțelor de fond [2]).

Seducțiunea nu mai este însă astăzi o causă de anulare a căsătoriei [3]).

Promisiuni de căsătorie.

Manoperele dolosive vor consista cele mai de multe ori într'o promisiune de căsătorie care ar determina relațiunele intime și faptul îngreunărei femeeĭ [4]).

Critica unei decisiĭ a Curței din Craiova.

Curtea din Craiova a decis că cererea în daune nu este admisibilă în contra seducĕtorului, când femeea este majoră și capabilă, ear mijloacele întrebuințate consistă într'o simplă promisiune de căsătorie făcută înaintea ofi-

---

[1]) Cpr. D. P., 96. 2. 278. *Pand. Périod.*, 96. 2. 130. D. P., 92. 2. 558. D. P., 93. 2. 42. D. P. 91. 2. 309. D. P., 80. 2. 111. D. P., 76. 2. 85. D. P., 68. 2. 248. D. P., 64. 1. 347. *Dreptul* din 1891, No. 81 și din 1882, No. 11. Cas. rom. *Dreptul* din 1894, No. 16. Bulet. Cas. S-a I. 1891, p. 1092 și Bul. 1894, p. 19. *Dreptul* din 1891, No. 81. C. București, *Dreptul* din 1891, No. 57. Vedi decisiile citate *suprà*, p. 142, nota 1 și în t. IV a lucrărei noastre, p. 179, nota 1, și la decisiile citate acolo, *adde*, C. Rennes, 9 april 1894. *Curierul judiciar* din 1894, No. 35. Vedi și trat. nostru în limba fr. p. 494, nota 2. Cpr. Laurent, IV, 90. Demolombe, XXXI, 514. Sourdat, I, 662 *quinquies*. F. Herman, III, *loco cit.*, 2206 urm. Pĕucescu, II, 339. Pand. fr., *Mariage*, I, 412 urm.

[2]) Cas. rom. *Dreptul* din 1891, No. 81. Demolombe, XXXI, 514.

Greșala femeeĭ face acțiunea ei inadmisibilă.

Acțiunea în daune va fi însă inadmisibilă de câte ori judecătorii vor constata o greșală comună, adecă că seducțiunea provine și din culpa femeeĭ. Laurent, IV, 90. Sourdat, I, 662 *quinquies*. Demolombe, XXXI, 514. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 2198 urm. Cpr. Trib. Brăila și C. Dijon, *Dreptul* din 1882, No. 11 și D. P., 93. 2. 183. Vedi *suprà*, p. 142, nota 1, *in fine* și p. 422, cele ce am dis în privința greșelei comune. Vedi și t. IV a lucrărei noastre, p. 179, nota 1.

[3]) Baudry, I, 502, *quater*. Laurent, II, 302. — *Contrà*. Marcadé (I, art. 180, No. 627 urm.), a cărui părere a remas isolată. Vedi și t. I a lucrărei noastre, partea II, p. 48.

[4]) Cpr. Trib. Vendôme, Gand și Carcassonne. *Pand. Périod.*, 87, 2. 274. *Pand. Périod.*, 88. 5. 22 și 2. 195. Vedi C. Toulouse, 5 martie 1888 și Cas. fr., 25 fevr. 1890. *Pand. Périod.*, 88. 2. 182. *Pand. Périod.*, 90. 1. 507. Promisia de căsătorie trebue însă să fie anterioară seducțiunei și să fie stabilită de partea lezată. Vedi *infrà*, p. 468, text și nota 1.

ţerului stărei civile, asupra căreia seducĕtorul a putut să revină [1]); însă această decisiune a fost cu drept cuvênt casată, pentru că nu se cer, în specie, manopere frauduloase ca la escrocherie (art. 332 urm. C. pen.), fiind suficient ca promisiunea de căsătorie să fi fost causa determinantă a raporturilor intime care să fi avut pentru femee efecte păgubitoare prin perderea consideraţiunei sale în societate, ceea ce, în specie, Curtea de fond constată că a existat în fapt [2]).

In zadar se susţinea, în specie, că pentru a fi loc la acţiunea în daune, destinată să repare prejudiciul material sau moral causat prin seducţiune, promisiunea de căsătorie trebuea să fie doloasă sau minciunoasă *(fallacieuse)*, adecă să fi fost făcută cu intenţiunea de a nu fi ţinută. Promisiunea de căsătorie trebue să fie considerată ca doloasă şi minciunoasă de câte ori nu este ţinută, dacă nu s'a produs în intervalul de când a fost făcută, vre-un act care să poată justifica refusul executărei ei; şi aceasta din causa dificultăţilor în care s'ar găsi tribunalele de a aprecia în mod sigur gradul de sinceritate a seducĕtorului [3]).

Promis. de căsătorie trebue să fi precedat relaţiile ilicite.

Pentru ca promisiunea de căsătorie, dovedită chiar prin acte scrise [4]), să poată fi propusă ca o manoperă de

[1]) C. Craiova, 20 sept. 1891. *Dreptul* din 1891, No. 75. In acelaş sens, Sourdat, I, 662 *quinquies*, p. 671 urm

[2]) Cas. rom. S-a I, 14 dechem. 1892. *Dreptul* din 1893, No. 5. Cpr. C. Toulouse, 30 iunie 1891 şi 28 nov. 1864. *Dreptul* din 1891, No. 58 şi şi Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité*, p. 505, nota 1. Mai vedi încă D. P., 45. 1. 177. D. P., 65. 2. 21. D. P., 77. 2. 96. D. P., 85. 5. 414. D. P., 90. 1. 412. D. P., 93. 2. 42. Trib. St. Gaudens, 14 dechem. 1893. *Curierul judiciar* din 1894, No. 6. Cpr. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsab.* 205 urm. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 2223.

[3]) Aceste motive puternice sunt foarte bine aratate în sentinţa tribun. din St. Gaudens, citată în nota precedentă şi reprodusă în *Curierul judiciar* din anul 1894, No. 6 Cpr. Cas. fr., 25 fevr. 1890. D. P., 90. 1. 412 şi decisiile citate în nota precedentă.—*Contrà*. C. Craiova, decisie casată, citată *suprà*, în nota 1 şi Sourdat, I, 662 V, p. 671 urm.

[4]) După o jurisprudenţă, care tinde a deveni constantă, promisiunea de căsătorie ar urma să fie dovedită prin un act scris sau mărturisirea aceluia contra căruia ea se invoacă. Cpr. C. Gand. D. P., 84. 2. 136. C. Grenoble şi Rennes, D. P., 65. 2. 21. D. P., 66. 2. 184. C. Riom şi Toulouse. *Pand. Période.*, 88. 2. 134 şi 182. Laurent, II, 310.—*Contrà*. Demolombe, III, 33. C. Riom, 22 fevr. 1886 (specia a II-a).

Dovedirea promisiunelor de căsătorie. Controversă.

seducțiune și să deie loc la daune în folosul femeei seduse, se cere neaparat ca ea să fi precedat relațiile ilicite și să fi fost mijlocul care le a determinat [1]).

Art. 307 C. C. Femeea părăsită n'ar putea însă să ceară daune și alimente în numele copilului născut afară din căsătorie, pentru că cercetarea paternității este în principiu oprită (art. 307 C. C.) [2]).

4° *Ilicitatea faptului.*

Pentru ca responsabilitatea prevĕdută de art. 998, 999 să aibă ființă se cere, în al patrule loc, ca faptul comis să fie ilicit sau *nedrept*, după cum se exprimă art. 1724 și 1725 din codul Calimach (1294 C. austriac), adecă oprit de lege [3]). Art. 998 cere, în adevĕr, o greșală sau o culpă, fie *in committendo*, fie *in omittendo*, și ori ce greșală

Pand. Période., 88. 2. 134. Trib. Carcassonne. *Pand. Période.*, 88. 2. 195.—Cea mai bună dovadă va consista necontestat în scrisorile emanate de la seducĕtor. Trib. Vendôme, 7 mai 1887. *Pand. Période.*, 87. 2. 274.

[1]) Cpr. Trib. regional Aix-la-Chapelle *(Aachen)*, C. Angers și Douai. D. P., 93. 2. 42. D. P., 69. 2. 241. *Pand. Période.*, 87. 2. 362 și 91. 2. 231. D. P., 82. 2. 117 și 244. Trib. Lyon, *Dreptul* din 1895, No. 26. Répert. Dalloz, *Supplément*, *Responsabilité*, 207. Vedi și p. 466, nota 4.

[2]) C. București. *Dreptul* din 1891, No. 57. Cpr. C. Rennes. D. P., 66. 2. 184.—Dar dacă paternitatea este mărturisită de barbat, sau dacă el a luat o obligație cătră mama copilului, atuncea aceasta din urmă are drept la daune în baza art. 998. Cpr. D. P., 82. 2. 244. D. P., 97. 2. 453. Vedi și *suprà*, p. 138, nota 2. Laurent, IV, 93 și XVI, 154, 155. Vedi și t. I a lucrărei noastre, partea II, p. 311, text și nota 2.

[3]) C. București. *Dreptul* din 1890, No. 77. C. Iași și Cas. rom. *Dreptul* din 1881, No. 49. Bulet. Cas. 1887, considd. de la p. 968, 969. Cas. fr. *Pand. Période.*, 91. 1. 446. Vedi Demolombe, XXXI, 464, 665. Laurent, XX, 401 urm. Marcadé, V, p. 274, No. 2. Giorgio Giorgi, V, 163 urm. Arntz, III, 475. Thiry, III, 204. Vigié, II, 1700 și autorii citați *suprà*, p. 390, nota 3. Faptul ilicit consistă în atingerea nedreaptă a dreptului altuia. „*Damnum injuria datum, quod non jure factum est, id est contra jus...*“ L. 5, § I, Dig., 9, 2, *Ad legem Aquiliam.*

Curtea din Iași a decis că faptul care 'și-ar avea sorgintea în credințele sau în luptele religioase dintre împricinați nu întrunesc elementele cerute de lege spre a da naștere unei acțiuni în daune. Eată considerentele temeinice pe care se întemeiază Curtea: „Considerând că din

lasă a se presupune că faptul comis era oprit de lege; de unde am tras conclusia firească că acel care cauzează altuia o pagubă prin exercițiul unui drept ce'i aparține, nu este obligat a o repara (art. 1734 C. Calimach, 1305 C. austriac). Vedi *suprà*, p. 401.

5° *Imputabilitatea faptului autorului său.*

In fine, ultima condițiune cerută pentru ca să existe delict sau quasi-delict, și prin urmare, responsabilitate,

---

desbateri resultă că apelantul citează în judecată pe intimați pentru a respunde de prejudiciul ce a suferit prin părăsirea exercitărei dreptului de antrepriză conferit de primăria orașului Botoșani pentru tăerea vitelor; că faptele ce impută intimaților și care l'a silit a părăsi antrepriza se resumă în acestea: că dênșii, profitând de credințele religioase ale multora din coreligionarii lor, prin cărți de excomunicație mijlocite de la rabini din țară și străinătate, au făcut ca aceștia să nu voească a accepta carnea tăeată de hahami adușî de el din străinătate, și astfel, încercând daune enorme, a fost silit a părăsi antreprisa ce i se concedase de Primărie. Avênd în vedere că, pentru a fi cineva obligat prin faptul său, se cere: 1° ca să fie un fapt ilicit, adecă ca partea căreia faptul se impută să nu fi avut dreptul de a'l face; 2° ca faptul să fie imputabil autorului; și 3° ca el să fie daunator.

„Avênd în vedere că, în specie, nu se poate susține cum că faptul direct al intimaților ar fi adus dauna de care se plânge apelantul, căci aceea ce a determinat pe coreligionarii sêi din Botoșani să refuse carnea tăiată de cătră hahamii sêi au fost credințele lor religioase, și excomunicațiunele pretinse mijlocite de cătră intimați n'au făcut de cât să contribue a excita luptele lor religioase între o parte din israeliți, care se asociase cu reformele ce voea a introduce apelantul, și cealaltă parte, care ținea mult la obiceiurile vechi, adecă a nu accepta carne de cât de la hahamii lor; că, fiind astfel, faptul daunator nu este o consecință a acțiunei intimaților, care au mijlocit cărțile de excomunicațiune, fiind liberi israeliții și în urma acestor cărți a accepta carnea tăeată adusă de cătră apelant, și dacă nu au acceptat-o, causa a fost credințele lor religioase; că nu s'ar putea apoi susține că faptul ar fi ilicit, de oare ce, fiind vorba de lupte religioase, era natural ca intimații, care aveau aceiaș credință ca mulți alții din coreligionarii lor, să recurgă la mijloacele prin care ar face să triumfe credința lor; că nefiind dar un fapt ilicit, nu poate să fie vorba de o acțiune în daune, etc.“ *Dreptul* din 1881, No. 49.

este ca faptul să fie imputabil autorului său [1]), adecă să poată fi considerat ca resultatul unei voinţi libere, căci de câte ori nu există libertate, de atâte ori nu există nici responsabilitate.

Nerespons. smintitului, copilului, etc.

Astfel, smintitul [2]), copilul care nu are nici o pricepere (cpr. art. 62 C. pen.) [3]) sunt în imposibilitate de a

---

[1]) Cpr. C. Bucureşti. *Dreptul* din 1884, No. 49 şi din 1890, No. 77. C. Iaşi. *Dreptul* din 1881, No. 49. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1887, consid. de la p. 969. Veḑi Pothier, *Oblig.*, II, 118 urm. Vigié, II, 1700. Alex. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 21, p. 164. Thiry, III, 204. Arntz, III, 475. Acollas, II, p. 978. Laurent, XX, 445 urm. Demolombe, XXXI, 485 urm. Aubry et Rau, IV, § 444, p. 747. Giorgio Giorgi, V, 145. T. Huc, VIII, 407. Demante, V, 364 bis III. Larombière, V, art. 1382 urm. No. 20, 21. Marcadé, V, art. 1382 urm., p. 275, No. 1. Sourdat, I, 16, 416, 644, 658. Favard de Langlade, Répert. v° *Délit*, No. 1. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 743 urm. Garraud, *Pr. de dr. criminel*, 112 urm. Cpr. D. P., 72. 2. 133. D. P., 67. 1. 296. D. P. 55. 2. 117.—*Contrà.* Merlin, Répert., v° *Démence*, § 2, No. 3 şi 4 şi v° *Blessé*, § 3, No. 4. Legraverend, *Instr. crimin.*, I, p. 462.

Casurile în care smintitul poate fi declarat responsabil.

[2]) Smintitul nu este deci, în genere, personal responsabil de delictele sau quasi-delictele sale. Cpr. Cas. fr., C. Caen şi Lyon. D. P., 67. 1. 296. D. P., 55. 2. 117. D. P. 72. 2. 133. *Idem.* Laurent, XX, 446 şi autorii citaţi în nota precedentă. „*Furiosi... nulla voluntas est*“. L. 40, Dig., 50, 17. Veḑi şi L. 5, § 2, Dig., 9, 2, *Ad legem Aquiliam.* — *Contrà.* C. Montpellier. D. P., 67. 2. 3. Smintitul ar respunde însă de actele sale, atunci când starea în care el se găseşte este resultatul desfrânărilor sale şi a beţiei, pentru că, în asemene caz, starea în care el se găseşte se datoreşte culpei sale. Cpr. C. Caen. D. P., 82. 2. 23. Demolombe, XXXI, 490. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 746.

Dreptul german.

[3]) După art. 828 din noul cod german, copilul care n'a împlinit încă vrêsta de 7 ani nu respunde de daunele causate altuia. Acel care a trecut vrêsta de 7 ani, dar care n'a împlinit încă vrêsta de 18 ani, este de asemenea iresponsabil, dacă nu are destulă pricepere pentru a avea conştiinţă de responsabilitatea sa. Aceiaş soluţie este admisă şi in privinţa surdo-muţilor. După *Landrecht* prusac (I, 6, §§ 41—43), aplicabil până la 1900, se poate, din contra, urmări dauna causată de un smintit sau de un copil în vrêstă cel puţin de 7 ani, şi aceasta asupra bunurilor sale personale, după ce se vor discuta mai întâi bunurile părinţilor şi ale epitropului său, sub condiţiunea însă de a lasa atât smintiţilor cât şi copiilor, ceea ce

comite un delict sau quasi-delict, și nu pot fi trași la respundere pentru dauna adusă prin faptul lor, afară, bine înțeles, de responsabilitatea acelora sub a căror pază ei se găsesc (art. 1000) [1]). „Acel ce s'au păgubit de către acei lipsiți de minte, sau nebuni, sau de către prunci, dice art. 1737 din codul Calimach (1308, 1309 C. austriac), poate cere împlinirea pagubei sale de la acei ce erau datori să aibă purtare de grijă asupra acest feliu de persoană, ear dacă însuș a dat pricină la acest fel de persoană, nu are drit să ceară ceva".

Resp. minorului și a individului pus sub un consiliu judiciar.

Minorul ajuns la o vrêsta în care poate să'și deie samă de faptele sale (cpr. art. 63 C. pen.) și individul pus sub un consiliu judiciar pentru răsipire (art. 458 urm. C. C.), sunt însă responsabili de delictele și quasi-delictele comise de dênșii [2]).

Intervale lucide.

De asemene, smintitul este responsabil de faptul comis într'un interval lucid, *in suis induciis* (L. 9, Cod., 6, 22), sau *per perfectissima intervalla*, după cum se exprimă Justinian (L. 6, Cod., 5, 70), chiar dacă el ar fi fost mai în urmă interdis, art. 448, § 2 nefiind aplicabil în specie [3]).

Beție.

Aceiaș soluție este aplicabilă și individului care ar fi causat o daună altuia în stare de ebrietate, pentru că beția nu scutește de responsabilitate, de vreme ce este o culpă de a se îmbăta întru atâta până a nu mai fi stăpân pe acțiunele sale [4]). „Dacă cineva cu vrerea sa, dice art. 1736 din codul Calimach (1307 C. austriac), și au pricinuit lui o trecătoare întunecare a minței, remâne respundêtor pentru paguba ce a pricinuit altuia, aflânduse în a-

---

este necesar pentru întreținerea și educațiunea lor. Vedi Alex. Braun, *Tr. pratique de droit civil allemand*, 1343, p. 291.

[1]) Vedi autoritățile citate în notele precedente.

[2]) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 120. Larombière, *loco cit.*, No. 22, 23. Aubry et Rau, IV, § 444, p. 747. Demolombe, XXXI, 497, 498. Sourdat, I, 16 și 417. F. Herman, *loco cit.*, No. 752.

[3]) Arntz, III, 475. Aubry et Rau, IV, § 444, p. 747, nota 5, *in fine*.

[4]) Cpr. L. 11, § 2, Dig., 48, 19, *De pœnis*. Vedi Pothier, *Oblig.*, II, 119. Thiry, III, 204. Marcadé, V, p. 274. Arntz, III, 475. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 23. Sourdat, I, 19 și 418. Demolombe, XXXI, 491. Aubry et Rau, IV, § 444, p. 747. Al. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 21, p. 164. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, V, 147. Massé-Vergé, IV, § 625, p. 16, nota 3.

cest fel de stare; asemene cade în respundere acela ce a dat prilej ca păgubitorul să vie într'o asemene stare“ [1]).

Dreptul vechiŭ francez.

O ordonanță a lui Francisc I, din 31 august 1536, prevede că acel care va comite o crimă în stare de ebrietate, va fi pedepsit cu pedeapsa prevĕdută pentru acea crimă, judecătorii pedepsindu'l și pentru faptul beției, cu *pedeapsa ce vor crede de cuviință* [2]).

Dreptul străin.

[1]) „Acel care prin greșala sa a perdut pentru un moment conștiința actelor sale, dice art. 57 din codul sviteran asupra obligațiilor, este obligat a repara dauna causată în această stare“. Noul cod german de la 1896 are o dispositie identică (art. 827). Acest text adaogă însă, în partea sa finală, că persoana care a causat o daună în stare de ebrietate nu este respundĕtoare atunci când starea de beție nu se datorește greșelei sale, soluțiune care ar putea fi admisă și la noi, cu toată lipsa unui asemene text. Cpr. Giorgio Giorgi, V, 147, *in fine*, Vedi și art. 1736 din codul Calimach mai sus citat.

Pedepsirea beției. Dreptul străin.

[2]) Este bine poate ca beția să fie pedepsită, după cum este în mai multe State, precum în Belgia (L. din 16 aug. 1887), în Austria (L. din 19 iulie 1877), în Italia (L. din 1887), în Germania (L. din 15 mai 1871), în Olanda (L. din 1881). în Francia (L. din 23 ianuar 1873), în Anglia, etc., și asemene lege s'a cerut și la noi (vedi I. T. Bastachi, *Despre alcoolism*, Discurs pronunțat înaintea Curței din Galatz cu ocasiunea deschiderei anului judecătoresc 1894—1895, *Curierul judiciar* din 1894, No. 38; și D. C. Popescu, *Dreptul* din 1889, No. 4. A. C. Cuza, *Ce e alcoolismul*, etc.); nici într'un caz însă pedeapsa nu poate fi lasată la arbitrarul judecătorilor, pentru că aceasta ar putea da loc la abusuri.— La noi, nu numai că nu s'a luat până acum nici o dispositie în contra beției, dar încă s'a făcut tot ce se poate spre a se înlesni și a se lăți această plagă a societăților moderne. Astfel, legea asupra repausului domenical aplicabilă cu începere de la 1 april 1897, despre care am vorbit *suprà*, p. 149, nota 1, ordonând în timpul duminicelor și serbătorilor încetarea ori cărei lucrări, ear cărciumele fiind deschise de la 12 oare în jos (art. 2), se înțelege că locuitorul de la țară, neavênd ce face, și fiind chiar oprit de a lucra, va fi silit să meargă la cârciumă, și a bea pe datorie, dacă nu are bani. In unele State s'au luat mĕsuri foarte aspre în contra beției, înființânduse monopolul alcoolului. Astfel, în Rusia, de ex., această idee a fost pusă la încercare în anul 1895 în patru guberniĭ de o cam dată. Acest sistem dând resultate satisfăcĕtoare, a fost aplicat și la alte guberniĭ în anul 1896. Rachiul se vinde în sticle pecetluite de către agenții guvernului, și nu poate fi

In fine, femeea măritată este responsabilă de delictele și quasi-delictele sale, și n'ar putea, în asemene caz, să opue lipsa de autorisare, pentru că, după cum foarte bine observă Toullier (VI, partea I, 39, p. 32), dacă prin excepție, regula generală înscrisă în art. 998, 999 n'ar fi aplicabilă femeilor măritate, le s'ar conferi dreptul și privilegiul de a'și însuși averea altuia, și de a produce pagube fără nici o respundere. Ceea ce art. 1162 dice în privința minorilor, este deci aplicabil prin analogie și femeilor măritate [1]). Responsab. femeei măritate.

In privința acestor obligațiuni, femeea măritată sub regimul dotal este responsabilă chiar asupra bunurilor sale dotale. „Considerând dice, cu drept cuvênt, Curtea din Iași, că legiuitorul, restrêngênd posibilitatea alienărei fondului dotal la anume casuri, a voit să garanteze pe femee contra pericolului *angajamentelor contractuale*, putênd aceste contractări să vatăme viitorul ei și al familiei, n'a înțeles însă și nici a putut înțelege să creeze femeei dotale o posițiune exorbitantă în societate, punênd-o mai presus chiar de cât minorii, pentru a o declara neresponsabilă civilmente, chiar când ar causa cuiva daune *din delict ori quasi-delict;* în așa caz, femeea dotală avênd la îndămână un privilegiu, de care nimene altul în societate nu se bucură, ar deveni un instrument de daune și vexațiune, și astfel ar constitui în mijlocul societății un pericol permanent pentru însuș ordinea publică, neresponsabilitatea sa pecuniară fiind tot așa de revoltătoare din punctul de vedere al rațiunei, după cum ar fi injurioasă din punctul de vedere al moralei ; Considerând că dacă, în ipoteza an- Resp. femeei în privința bunurilor dotale. Controversă.

---

consumat în localul de debit. Vedi A. C. Cuza, *op. cit.*, (broșură de 50 pagine, 1897, *Biblioteca ligei române în contra alcoolismului* Iași, tip. Națională).

1) Vedi t. I, partea II a lucrărei noastre, p. 103. Cpr. Pothier, VII, *Puissance du mari*, 52. Duranton, II, 493. Mourlon, I, 790. Laurent, III, 100. Demolombe, IV, 178. Demante, I, 300 bis V. Aubry et Rau, V, § 472, p. 143. Baudry, I, 633. Thiry, I, 332. F. Herman, I, art. 216, No. 5 urm. și III, art. 1382, 1383, No. 750. Femeea nu poate însă, fără autorisarea barbatului, să fixeze prin o transacție suma ce urmează a plăti persoanei daunate prin delictele sau quasi-delictele sale. Aubry et Rau, *loco cit.*, nota 24. Larombière, IV, art, 1310, No. 8. Cas. fr. D. P., 70. 1. 158.

gajamentelor contractuale se poate reproșa celui ce contractează cu o femee măritată, că a trebuit să cerceteze și să cunoască condițiunea dotală a averei [1]), așa că, în privirea unui asemene contract, să se poată invoca cu succes dispozițiunele limitative ale art. 1250, 1253, 1254 și 1265 C. C., nu e însă mai puțin adevarat că ar fi neechitabil și nelogic a se invoca aceleași texte de lege și atunci când e vorba de un delict comis de femee, în asemene casuri neputênduse reproșa nimic celor de al treile *prejudiciați fără de voința lor, prin fără de legea femeei măritate;* responsabilitatea femeei și, prin urmare, dreptul celor de al treile, pentru a fi despăgubiți, *se poate urmări chiar și asupra imobilului dotal*, aceasta în temeiul art. 998, care conține, în adevĕr, un principiu de ordine publică, combinat și cu art. 1718 C. C.“ [2]).

Am transcris anume aceste considerente, pentru că ele fac, în termeni clari și precișI, o adevarată aplicațiune a principiilor de drept, principii de altmintrele admise altă dată atât în vechiul drept francez [3]), cât și în dreptul roman, unde zestrea femeei con-

---

[1]) „*Qui cum alio contrahit, vel est, vel debet esse non ignarus conditionis ejus*“. (L. 19, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui).*

[2]) Vedi *Dreptul* din 1892, No. 62, considerente redactate de Dl. consilier G. Roiu. Cpr. în acelaș sens, Cas. fr. și C. Amiens. *Pand. Périod.*, 93. 1. 527 și anul 1895. 2. 145. Vedi și Sirey, 88. 2. 134 și 89. 1. 212. D. P., 90. 2. 72. D. P., 86. 1. 11 și 440. D. P., 84. 2. 179. D. P., 83. 2. 142. D. P. 82. 1. 305. D. P. 81. 1. 296. D. P., 80. 1. 418. D. P., 79. 2. 49 și 55. D. P., 78 1. 55. Tot în acelaș sens se pronunță și doctrina. Vedi Guillouard, *Contr. de mariage*, IV, 1937 și 2096. T. Huc, VIII, 421. Baudry, III, 385. Rodière et Pont, *Contr. de mariage*, III, 1822 urm. Sourdat, I, 172 bis. Demante et Colmet de Santerre, VI, 226 bis VIII. Aubry et Rau, V, § 538, pagina 614. Jouitou, *Du régime dotal*, 149. Répert. Dalloz, *Supplém., Contrat de mariage*, 1354. Troplong, *Contr. de mariage*, IV, 3327 urm. Fuzier-Herman, III, art. 1554, No. 57. Pand. fr., *Mariage*, II, 9649 și 11220 urm. Marcadé, VI, art. 1555, 1556, No. 2, p. 65. Vigié, III, 565. Laurent, XXI, 107. —*Contrà.* Tessier, *Tr. de la dot*, I, p. 454. Odier, *Contr. de mariage*, III, 1251. Cpr. C. Agen, 25 dechembrie 1833 și C. Montpellier, 4 fevr. 1842 (decisie casată). D. P., 45. 1. 185.

[3]) Cpr. art. 544 *Cout. de Normandie.* Vedi și autoritățile citate de Vigié, III, p. 315, nota 1. Troplong, *op. cit.*, IV, 3319.

damnată pentru o crimă de lèse-majestate, de violență publică, de părintucidere, de otrăvire și de asasinat, era confiscată [1]). Morala publică se opune, în adevĕr, ca delictul femeei să remâe nepedepsit atât penalicește cât și civilmente, și nepedepsit ar remânea, dacă ea s'ar putea adăposti în dosul inalienabilității fondului dotal. O lege care ar nesocoti această noțiune elementară de dreptate și de echitate, ar fi absurdă, și nu se poate crede că legiuitorul ar fi sancționat asemene absurditate. „*Nemo credendus est*, dice Grotius, *velle absurda*“ [2]).

Crime și delicte penale.

Aceiaș soluție este admisă, pentru aceleași motive, și *a fortiori*, în privința delictelor penale și crimelor comise de o femee măritată [3]).

Venitul fondului dotal fiind al barbatului este la adăpost de ori ce urmărire.

Remâne însă bine înțĕles că, și într'un caz și în altul, în timpul căsătoriei, delictele și quasi-delictele femeei nu vor putea fi urmărite de cât asupra nudei proprietăți a fondului dotal, pentru că, în tot timpul căsătoriei, veniturile fiind ale barbatului (art. 1243), greșelele femeei nu pot cădea asupra lui, de oare ce nu i se poate imputa nici o culpă [4]).

In urma desfacerei căsătoriei însă [5]), sau a separațiu-

---

[1]) „*Quinque legibus damnatæ mulieris* **dos** *publicatur*: *majestatis*, *vis publicæ*, *parricidii*, *veneficii*, *de sicariis*“. L. 3, Dig., 48, 20, *De bonis damnatorum*.

[2]) *De jure pacis et belli*, II, 16, 22. Cpr. Troplong, *Contr. de mariage*, IV, 3324.

[3]) Vedi autorii citați în nota precedentă și în Répert lui Dalloz, *Supplém.*, *Contrat de mariage*, 1353. Troplong, *Contr. de mariage*, IV, 3319 urm.

[4]) „*Cùm neque maritum pro uxoris obligatione conveniri posse constat*, *nisi ipse pro ea se obnoxium fecit. Certissimum enim est*, *ex alterius contractu neminem obligari*“. L. 3, *in fine*, Cod., 4, 12, *Ne uxor pro marito*, etc. Vedi și L. 36, Dig., 24, 3, *Soluto matrimonio*, unde se dice că barbatul nu poate suferi nici o daună din causa delictelor femeei, ... *ne in perniciem mariti mulier punita sit*.

Imobilul dotal este inalienabil și în urma separațiunei de patrimonii. Controversă.

[5]) Chestiunea de a se ști dacă imobilul dotal păstrează caracterul de inalienabilitate în tot timpul căsătoriei, chiar în urma separațiunei de patrimonii, este foarte controversată în dreptul nostru; însă afirmativa, cu toate aceste, nu suferе, după noi, nici o îndoeală, pentru că separația de patrimonii nu este un nou regim matrimonial care se substitue regimului dotal, ci un corolar și un suplement a acestui regim, fiind că regimul dotal adoptat de soți îna-

nei de patrimoniii, urmărirea se poate exercita atât asupra fondului cât și asupra venitului imobilului dotal [1]).

---

inte de celebrarea căsătoriei, nu poate, în timpul căsătoriei, să fie nici modificat, nici înlocuit prin altul (art. 1228, 1229, 1270, § ultim). Cât pentru art. 1265 (1449 C. fr.), pe care legiuitorul român, din nebagare de samă, l'a transportat de la titlul comunităţei legale la titlul regimului dotal, el nu are de scop desfiinţarea inalienabilităţei imobilului dotal, ci numai de a regula capacitatea personală a femeei separate de bunuri. Și dovada cea mai bună că acesta este sensul ce trebue să dăm acestui text este că, el existând și în codul francez, nimene, afară de Toullier (VII, partea II, 253), nu l'a invocat spre a susţinea că fondul dotal devine alienabil în urma separaţiunei de bunuri. Acest sistem, după care imobilulul dotal continuă a fi inalienabil și în urma separaţiunei de patrimonii, este în perfectă armonie cu sistemul admis atât în dreptul roman (L. 29, Cod., 5, 12, *De jure dotium*), cât și în dreptul nostru anterior (art. 1621 C. Calimach și art. 37, cap. 16, partea III, C. Caragea), după care, la caz de scăpătăciune a barbatului, femeea avea facultatea de a opri, cu titlu de amanet, averea lui în loc de zestre, de daruri nuntești și de exopricale, fără a o putea înstrăina în timpul căsătoriei: *„ita tamen, ut eadem mulier nullam habeat licentiam eas res alienandi vivente marito, et matrimonio inter eos constituto“*. (L. 29, Cod., *loco cit.*). Vedi în acest sens, C. Bucureşti, 26 sept. 1897. *Dreptul* din 1897. No. 67. Cas. rom., C. Focșani și Bucureşti. Bulet. S-a I, anul 1884, p. 519. Bulet. anul 1885, p. 727. Bulet. anul 1891, p. 300. *Dreptul* din 1882, No. 74 și din 1885, No. 74. *Dreptul* din 1884, No. 61. Trib. Putna. *Dreptul* din 1896, No. 11. *Idem*. D. Cuculi, *Dreptul* din 1872, No. 16. B. M. Missir, *Dreptul* din 1876, No. 9 și 10. Dim. Tazlaoanu, *Dreptul* din 1896, No. 5, p. 38.—*Contrà*. Cas rom., C. Bucureşti, Trib. Brăila, etc. Bulet. Cas. S-a II, anul 1878, p. 7. *Dreptul* din 1876, No. 1 și din 1884, No. 43, p, 340 și 343. Trib. Ilfov, 28 fevr. 1897 (G. A. Mavrus făcênd funcţiunea de președ., sentinţă infirmată de Curte). *Dreptul* din 30 octombrie 1897, No. 67. Vedi în acest din urmă sens, N. Stănescu, *Dreptul* din 1881, No. 16. Cpr. asupra acestei controverse, tratatul nostru în limba franceză, p. 101 urm.

Dreptul vechiŭ francez.

[1]) Aubry et Rau, V, § 538, p. 614. Troplong, *Contrat de mariage*, IV, 3297, 3326.—Principiile dreptului actual erau admise și în vechiul drept francez, în provinciile de drept scris (Troplong, *op. cit*, 3321). Unele cutume, precum cut. de Normandie (art. 544) admiteau din contra ca creditorii femeei dotale să poată urmări delictele și quasi-delictele sale asupra deplinei proprietăţi a bunurilor sale dotale, fără a respecta usufructul barbatului. Vedi Troplong, *op. cit.*, 3321.

Usufructul fondului dotal nu va putea fi urmărit în timpul căsătoriei, de cât atunci când barbatul ar fi fost complicele femeei, sau ar fi tras un folos oare-care din delictele sau quasi-delictele ei, sau în fine, s'ar fi obligat personal pentru dênsa, *nisi ipse pro ea se obnoxium fecit.* (L. 3, Cod., 4, 12, *Ne uxor pro marito*, etc. [1]).

Casurile în care venitul fondului dotal poate fi urmărit în timpul căsătoriei.

Despre acțiunea în daune.

Persoanele care pot exercita această acțiune.

Acțiunea în daune aparține ori cărei persoane care, fie în mod direct, fie în mod indirect, a suferit o pagubă din causa delictului sau quasi-delictului comis de pârît. (Cpr. art. 4, *in fine*, Pr. pen.) [2]).

Ea nu aparține însă nici într'un caz ministerului public [3]).

Dauna sau paguba putênd fi adusă unei persoane atât în mod direct cât și în mod indirect [4]), cu drept cuvênt s'a decis că compania de asigurare care a fost obligată să despăgubească pe proprietarul imobilului asigurat, din causa arderei acestui imobil, poate să exercite acțiunea în daune contra autorului sinistrului sau persoanelor chemate a respunde civilmente pentru dênsul în baza art. 1000 [5]).

De asemenea, societatea de asigurare care, în urma omorîrei persoanei asigurate, a fost pusă în posițiune de a plăti moștenitorilor acestei persoane suma stipulată pentru caz de deces, poate cere daune de la asasin, din causa prejudiciului suferit prin această plată anticipată [6]).

Acțiunea în despăgubire a prejudiciului causat prin o crimă sau un delict (în specie un accident urmat de moar-

[1]) Cpr. Troplong, *op.* și *loco cit.*, IV, 3298, 3326.

[2]) Demolombe, XXXI, 673 urm. Laurent, XX, 534. Pĕucescu, II, 454. Giorgio Giorgi, V, 188. T. Huc, VIII, 420. Larombière, V, art. 1382 urm., No. 36. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 748. F. Herman, *loco cit.*, 686 urm. Sourdat, I, 26.

[3]) Sourdat, I, 27. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 687.

[4]) Vedi *suprà*, p. 450.

[5]) Demolombe, XXXI, 674. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 36. F. Herman, *loco cit.*, 686 *ter*. Cas. fr. D. P., 53. 1. 93 și Sirey, 53. 1. 109.—Vedi însă Pĕucescu, II, 456, 457.

[6]) Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 686 *bis*. C. cu juraţi din Jura, 28 iunie 1884. Sirey, 85. 2. 219.

te), nu aparţine deci numai moştenitorilor victimei, ci ori cărei alte persoane care, de şi nu e moştenitoare, totuşi se găseşte direct sau indirect lovită prin consecinţele accidentului [1]).

Astfel, acţiunea aparţine barbatului sau văduvei victimei, tatălui şi mamei unui copil legitim sau natural, fie el recunoscut sau nerecunoscut, fraţilor şi surorilor sale, etc.[2]).

Acţiunea aparţine chiar rudelor care n'ar fi avut dreptul de a cere alimente de la victima accidentului [3]), destul este ca ele să fi suferit o daună fie materială fie morală, şi ca această daună să fie certă şi actuală (veḑi *suprà*, p. 425, 426, 449, 450), ceea ce se apreciază în mod suveran de judecătorii fondului.

Dreptul barbatului de a cere daune pentru ofensa adusă femeei sale.

Prin aplicarea acestor principii, se decide cu drept cuvênt că barbatul poate să ceară daune pentru o ofensă adusă femeei sale [4]), fiind că, după cum se exprimă Justinian, suntem atinşi nu numai prin ofensa adusă direct nouă, dar şi prin acea adusă copiilor noştri sau soţiei noastre [5]).

Contrariul nu este însă adevarat.

Femeea n'ar putea însă să ceară daune pentru o ofensă adusă barbatului, dacă ea nu are un anume mandat in această privinţă, căci dacă barbatul este dator să apere pe soţia sa, aceiaş obligaţie nu incumbă femeei [6]). „*Contra autem, si viro injuria facta sit, uxor injuriarum*

---

[1]) Cpr. C. Alger. D. P., 94. 2. 47. C. Dijon, 12 mai 1897. D. P., 97. 2. 414. Veḑi şi Cas. fr. D. P., 72. 5. 386, No. 1. C. Bourges. D. P., 73. 2. 197. T. Huc, VIII, 420. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 688.

[2]) Veḑi T. Huc, VIII, 420 şi decisiile citate de acest autor. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 689 urm. Laurent, XX, 534.

[3]) Demolombe, XXXI, 675. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 36. F. Herman, III, *loco cit.*, 695. Cas. fr. D. P., 64. 1. 99.

[4]) Sourdat, I, 38. F. Herman, *loco cit.*, 708. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 749. F. Hélie, *Instr. crimin.*, I, 555. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 36. Mangin et Sorel, *Tr. de l'action publique*. I, 124. Rauter, *Tr. théor. et pratique du droit criminel*, I, 686.

[5]) „*Patitur autem quis injuriam non solum per semetipsum, sed etiam per liberos suos, quos in potestate habet; item per uxorem suam, id enim magis prævaluit*". Instit. IV, 4, § 2, *De injuriis*.

[6]) Sourdat, I, 38. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 710. Legraverend, *Tr. de législation criminelle*, I, 17.

agere non potest: defendi enim uxores a viris, non viros ab uxoribus, æquum est". (Instit., IV, 4, § 2, *De injuriis*).

Stăpânul poate urmări dauna adusă servitorului.

Stăpânul ar putea de asemene să urmărească în numele său personal repararea prejudiciului adus servitorilor săi, dacă dauna causată lor se resfrânge și asupra lui [1]).

Art. 974.

In cât privește dreptul creditorilor de a exercita acțiunea în daune care ar resulta din un delict sau un quasi-delict îndreptat contra debitorului lor, am vĕdut că ei nu pot exercita de cât acțiunea pentru daunele aduse bunurilor acestui debitor, nu însă și acea care ar naște din o crimă sau un delict îndreptat contra persoanei sale, pentru că tăcerea debitorului lasă a se presupune o renunțare din partea sa [2]).

Casurile în care acțiunea trece sau nu trece la moștenitori.

Acțiunea civilă care resultă din un delict sau quasi-delict îndreptat contra bunurilor defunctului trece la moștenitorii săi, pentru că această acțiune face parte din bunurile sale și nu este alipită de persoana defunctului. „*Aquiliæ actionem heres habet*" [3]). Asupra acestui punct nu există nici o îndoială [4]).

Cât pentru delictele penale îndreptate contra persoanei defunctului, acțiunea civilă la care aceste delicte dau naștere nu va trece la moștenitorii săi, de cât dacă faptele penale i-au adus o daună materială [5]).

Delicte îndreptate contra persoanei defunctului.

In cât privește delictele îndreptate contra persoanei defunctului, care'i a adus numai o daună morală (*actio injuriarum*), acțiunea civilă care resultă din asemene delicte nu trece la moștenitorii săi de cât dacă ea a fost introdusă de defunct. Moștenitorii, cu alte cuvinte, vor putea să continue acțiunea introdusă de autorul lor, fără ca ei s'o poată introduce în numele lor.

---

[1]) Sourdat, I, 39. Carnot, *De l'instruction criminelle*, I, 37 (ediția a 2-a).

[2]) Vedi *suprà*, p. 201, text și nota 4 și p. 209. Cpr. și Pĕucescu, II, 491.

[3]) L. 1, § 1, Dig., 47, 1, *De privatis delictis*. Vedi și Instit., IV, 12, § 1, *De perpetuis et temporalibus actionibus*, etc.

[4]) Sourdat, I, 53. Laurent, XX, 535. T. Huc, VIII, 420. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 750, 751.—Aceiaș soluție se aplică și la delictele de drept penal comise contra proprietății defunctului. Aubry et Rau, *loco cit.* Cpr. C. Angers. D. P., 72. 5. 386, No. 3.

[5]) Aubry et Rau, IV, *loco suprà cit.*

Delicte sevêrşite contra unei persoane în urma morţei sale. Dreptul moştenitorilor.

Moştenitorii universali pot ei să exercite o acţiune în daune pentru un delict sevêrşit contra persoanei autorului lor în urma morţei sale, de ex., pentru o insultă sau ofensă adusă memoriei sale? Afirmativa este generalminte admisă, pentru că este greu de a refusa unui fiu consolaţiunea de a putea apara memoria părintelui sĕu ultragiat. „Este oare cu putinţă, ḑice un autor, ca legea să nu fi înţĕles a apara cu protecţiunea sa, ţărîna încă caldă a mormêntului? Numele ce lăsăm după noi, şi pe care îl hărăzim copiilor noştri, rudelor noastre, prietenilor noştri pute-va el oare să fie târât în noroiu fără temerea vre unei respunderi? Nu există oare în casul de faţă interese de ocrotit, speranţe de aparat, o comunitate de amintiri, adevarată proprietate de familie, care trebue să fie aparată contra răutăţei“? [1]).

Injurii aduse memoriei dăruitorului. Controversă.

Am vĕḑut însă, cu toată controversa ce există în această privinţă, că, după părerea generală, injuriile grave aduse de donatar memoriei dăruitorului sevêrşit din viaţă, nu dau drept moştenitorilor acestuia să ceară revocarea donaţiunei, art. 931 fiind aplicabil numaï la legate, ear nu şi la donaţiuni [2]).

Cedarea acţiunei în daune. Controversă.

Acţiunea în daune care aparţine aceluia ce a fost lezat, fie în averea sa, fie în persoana sa fisică, poate fi cedată altuia, şi în asemene caz, cesionarul poate să se constitue parte civilă [3]).

---

[1]) Chassan, *Tr. des délits et contraventions de la parole, de l'écriture et de la presse.* Cpr. Sourdat, I, 62, din care am extras această citaţie. Pĕucescu, II, 462. Cas. fr. D. P., 67. 1. 129 şi D. P., 60. 1. 201 urm. (afacerea Dupanloup). A se vedea, în această afacere celebră, conclusiile însĕmnate ale proc. general Dupin, Dalloz, P., *loco cit.*, p. 211 urm. Veḑi şi Demolombe, XXXI, 682.—Legea romană impunea moştenitorilor ca o datorie resbunarea morţei defunctului: „*Omnes heredes, vel eos qui loco heredis sunt, officiosè agere circa defuncti vindictam convenit*“. (L. 21, Dig., 34, 9, *De his quæ ut indignis auferuntur).*

[2]) Veḑi t. IV a lucrărei noastre p. 258, text şi nota 5.

[3]) S'a ḑis că, la caz de cesiune, trib. nu vor putea acorda cesionarului, cu titlu de daune, o despăgubire superioară preţului cesiunei. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 46. Această părere este însă inadmisibilă o dată ce se admite validitatea cesiunei. Tot ce se poate ḑice numai, este că pârîtul ar putea să nu plătească decât preţul cesiunei, exercitând

Acțiunea care ar aparține unei persoane pentru daunele morale suferite de la altul nu poate însă fi cesionată nimărui, pentru că reparațiunea onoarei nu face parte din patrimoniul persoanei ofensate, *non est in bonis* [1]). Imposibilitatea de a ceda acțiunea p. daune morale.

Persoanele contra cărora acțiunea în daune poate fi introdusă.

Acțiunea în daune se îndreptează contra aceluia care a pricinuit paguba [2]), sau contra moștenitorilor sĕi universali, dacă autorul lor a murit înainte de introducerea acțiunei sau în cursul instanței [3]). „Indatorirea spre cererea pagubei și a deplinei satisfacție, dice art. 1766 din codul Calimach (1337 C. austriac), trece la moștenitorii vinovatului, ca una ce este lipită de averea lui". Este, în adevĕr, de principiu că numai acțiunea publică se stînge prin moartea prevenitului. Cât pentru acțiunea civilă, ea poate fi exercitată atât în contra autorului daunei cât și a representanților sĕi (art. 12 Pr. pen.).

---

retractul litigios, în baza art. 1402 C. C. Dacă el însă nu invoacă această dispositiune, cesionarul va fi tratat ca însuș partea civilă. Cpr. Demolombe, XXXI, 677. Sourdat, I, 74. Pĕucescu, II, 490. T. Huc, VIII, 420, *in fine*.

1) T. Huc, VIII, 420 și *Tr. de la cession*, I, 164 urm.

2) Dacă dauna a fost pricinuită de mai multe persoane, ea va putea fi introdusă contra tuturora sau numai contra unora din ele (art. 1003), remânênd ca acestea să pue pe ceilalți în causă, sau să exercite recursul lor în contra celorlalți, după ce se va plăti pentru toți. Acțiunea însă n'ar putea fi respinsă pentru că nu s'au chemat în judecată pe toți autorii daunei. Curtea din Paris hotărîse contrariul, însă această decisie a fost cu drept cuvênt casată. Cas. fr., 23 aug. 1869. D. P., 69. 1. 464. Casul în care dauna a fost pricinuită de mai multe persoane.

Dacă dauna este causată de funcționarii Statului, județului sau comunei, ea se va introduce contra Statului, comunei sau județului respectiv. Vedi *infrà*, explic. art. 1000.

Se poate întâmpla ca representanții unui Stat străin să comită în România greșeli prejudiciabile intereselor românе, și cu toate aceste, Statul străin nu va putea fi tras la respundere, pentru că principiul de independență reciprocă a tuturor Statelor se opune la asemene acțiune. Cas. fr., 21 april 1886. D. P., 86. 1. 393. Sirey, 89. 1. 459. T. Huc, VIII, 422. Statele străine nu respund de greșelele comise de representanții lor în România.

3) Aubry et Rau, IV, § 445, p. 750. Laurent, XX, 540. Demolombe, XXXI, 679. Sourdat, I, 76 urm. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 727. T. Huc, VIII, 421. Pĕucescu, II, 464. Thiry, III, 204.

Ea poate de asemenea fi exercitată contra persoanelor civilmente responsabile pentru autorul daunei (art. 1000).

Nici într'un caz însă, ea nu poate fi exercitată contra representanților *(les ayant cause)* cu titlu particular ai autorului daunei, chiar dacă ei ar fi devenit proprietari ai bunului a cărui exploatare sau lipsă de întreținere a fost causa daunei [1]).

Tribunalele competente de a judeca acțiunea în daune.

Acțiunea în daune fiind o acțiune personală mobiliară, se va adresa, conform dreptului comun, la judecătorul de ocol sau la tribunalul civil al domiciliului pârîtului [2]), sau în lipsă de domicil cunoscut, la judecătorul sau tribunalul reședinței sale (art. 58 Pr. civ. și art. 77 L. asupra judecătorilor de pace din 1 iunie 1896).

Delict penal. Art. 8 Pr. pen.

Dacă faptul constitue un delict în sensul penal, acțiunea civilă va putea fi exercitată odată cu acea publică înaintea tribunalelor represive (art. 8 Pr. pen.).

Competința trib. comerciale.

Tribunalele comerciale sunt și ele competente de a judeca acțiunele în despăgubire isvorite din un delict sau quasi-delict de câte ori dauna produsă este urmarea unui

---

[1]) Laurent, XX, 540. Pĕucescu, II, 464. F. Herman, III, No. 728. Cas. fr. D. P., 71. 1. 234. In Laurent, această decisie este din eroare citată ca fiind publicată la p. 284 din D. P., și aceiaș greșală se vede reprodusă și de Pĕucescu, ceea ce dovedește că acest autor nu controlează citațiile pe care le face.

Prin aplicarea acestor principii s'a decis că proprietarul care înalță un zid contra zidului unui vecin, fără a lua precauțiunele necesare, comite o greșală exclusiv personală și aduce o daună vecinului, care nu poate fi urmărită contra achisitorului posterior al imobilului, dacă acest achisitor n'a comis și el nici o culpă personală în această privință. Cpr. C. Besançon. D. P., 91. 2. 95. Vedi asupra acestei chestiuni controversate, D. P., 89. 1. 321 urm. și nota lui Brésillion.

De asemene, concesionarul unei mine nu respunde de daunele causate suprafeței pământului prin lucrări de exploatare anterioare concesiunei sale. Vedi Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 730 urm.

[2]) Această soluție a fost admisă de Curtea de casație din Francia în materie de abordagiu. *Pand. Périod.*, 1893. 1. 239. Cpr. Pĕucescu, II, 492. Sourdat, I, 530 urm., 545.

fapt de comerț, de ex. în materie de concurență neleală [1]).

Determinarea quantumului daunelor.

In materie de delicte și de quasi-delicte, ca și în materie de inexecutare de obligațiuni, daunele-interese cuprind în genere atât perderea reală suferită de partea lezată *(lucrum cessans)*, cât și beneficiul de care ea a fost lipsită *(damnum emergens)* (art. 1084) [2]). Judecătorii fondului a- Art. 1084 C. C.

---

[1]) Vedi *supră*, p. 458, *ad notam*. Cpr. Pëucescu, II, 496. Sourdat, I, 580. Tribunalele civile având plenitudinea de jurisdicțiune, vor judeca acțiunele în despăgubire chiar când ele ar isvorî din un fapt de comerț, dacă părțile n'au declinat competința tribun. excepțional, sau dacă judecătorii constituiți în comercial nu s'au desezisat, ei nefiind obligați, ci având numai facultatea de a'și declina competința din oficiu, de și incompetența în specie este *ratione materiæ* (art. 895 C. com.). Cpr. Pëucescu, II, 493. Sourdat, I, 531. In urma legei org. judecătorești din 1 sept. 1890 (art. 21), distincțiunea unei cause în civilă sau comercială ne mai putând da loc la o excepțiune de incompetință *ratione materiæ*, de aici resultă că, dacă o afacere comercială s'a judecat de o secție civilă a unui tribunal care are o secțiune specială comercială, fără ca părțile să fi rădicat excepțiunea de incompetință, o asemene excepție nu mai poate fi propusă pentru prima oară în casație. Cas. rom. S-a 1, 30 sept. 1897, *Dreptul* din 23 oct. 1897, No. 65. Plenitudinea de jurisdicțiune a trib. civile.

[2]) Sourdat, *op. cit.*, I, 104, 456, 619. Pëucescu, II, 417.—Judecătorii nu vor socoti însă prețul de afecțiune ce lucrul sustras sau deteriorat prin delict sau quasi-delict avea pentru partea lezată. Sourdat, I, 619.—Vedi însă art. 1758 C. Calimach, citat textual *supră*, p. 450, nota 3.

La Romani, se făcea însă, în unele casuri, excepțiune la aceastâ regulă, căci de câte ori reclamantul nu putea să'și iee lucrul sĕu înapoi din causa dolului adversarului, acesta era condamnat să plătească reclamantului suma pe care el o fixa prin jurĕmênt *(juramentum affectionis)* (L. 64, Dig., 5, 1, *De judiciis)*, chiar peste valoarea intrinsecă a lucrului. LL. 1 și 2, § 1, Dig., 12, 3, *De in litem jurando*. Cu toate acestea, chiar în asemene caz, judecătorul putea să fixeze limitele, *taxationem*, în care reclamantul era crednt în baza jurĕmêntului sĕu: *„Jurare autem in infinitum licet. Sed an judex modum jurijurando statuere possit*, **ut intra certam quantitatem juretur, ne arrepta occasione, in immensum juretur,** *quæro? Et quidem in arbitrio esse judicis, deferre jusjurandum, necne constat. An igitur, qui possit jusju-* Dreptul roman.

preciază, după cum am vĕḑut, în mod suveran dacă există sau nu culpă şi prejudiciu şi care este quantumul daunelor suferite, fără ca această apreciare de fapt să fie supusă controlului Curţei de casaţie [1]).

Inaplicarea art. 1081, 1085 şi 1088.

Art. 1081, 1085 şi 1088, relative la evaluarea daunelor-interese în materie de culpă contractuală, nu sunt însă aplicabile în specie ; de unde resultă următoarele consecinţi :

1° In materie de delicte sau de quasi-delicte, daunele vor fi datorite independent de ori ce punere în întărḑiere, pentru că, după cum foarte bine ḑice Curtea de casaţie din Francia, omul este în tot-deauna în întărḑiere de a nu aduce altuia o pagubă [2]) ;

2° Autorul unui delict sau quasi-delict, fie el chiar de bună credinţă, va plăti nu numai daunele prevĕḑute sau care au putut fi prevĕḑute, dar chiar şi acele neprevĕḑute, pentru că art. 1085, care statorniceşte o regulă contrară în materie de culpă contractuală, presupune o convenţie tacită a părţilor, convenţiune care este cu neputinţă în materie de delicte sau de quasi-delicte [3]) ;

3° Autorul unui delict sau quasi-delict poate fi condamnat la o sumă mai mare de cât dobênda legală a sumei datorite din causa delictului sau quasi-delictului, şi dobênda la această sumă va putea fi datorită de dênsul,

---

randum non deferre, idem possit et taxationem jurijurando adjicere, quæritur? Arbitrio tamen bonæ fidei judicis etiam hoc congruit". L. 4, § 2, Dig., 12, 3, *De in litem jurando*. Cpr. Sourdat, I, *loco cit.*

[1]) Veḑi *suprà*, p. 396, nota 1 şi p. 426, text şi nota 5. Sourdat, I, 464, 464 *bis*. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 750.

[2]) Cas. fr. D. P., 59. 1. 30. Cas. rom. S-a 1, Bulet. 1885, p. 424, ultimul considerent. Laurent, XX, 523. Demolombe, XXXI, 685. Sourdat, I, 109, 459 şi 460. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 750. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 1067 urm. T. Huc, VII, 95, p. 144. Baudry, II, 869.

[3]) Thiry, III, 204. T. Huc, VII, 95. Laurent, XX, 523. Mourlon, II, 1698. Baudry, II, 869. Vigié, II, 1701. Demolombe, XXXI, 686. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 750. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 1065 urm. Cpr. Trib. şi C. Nîmes. *Pand. Période.*, 94. 2. 205.—Veḑi însă T. Huc, VII, 151, care, contraḑicênduse cu cele spuse câteva pagine mai înainte (No. 95, p. 144) aplică art. 1085 urm. şi la culpa delictuală. Cpr. şi C. Paris. D. P., 97. 2. 250, 251, text şi nota 1.

cu titlu de daune, nu numai din ḑiua cererei în judecată, conform art. 1088, dar încă *ante moram*, din ḑiua sevêrşirei faptului daunator [1]).

Aplicarea art. 1086 la delicte şi quasi-delicte. Controversă.

El nu va datori însă, după părerea noastră, de cât dauna care este o urmare directă, imediată şi necesară a delictului sau quasi-delictului de care el s'a făcut culpabil. Motivele care justifică restricţia admisă de art. 1086 în materie de contracte îşi au, în adevĕr, fiinţă şi în materie de culpă delictuală [2]).

Repararea daunelor, fie materiale, fie morale, se traduce în genere prin o indemnitate băneascâ [3]), pe care, după cum am vĕḑut, judecătorii fondului o apreciază în mod suveran. (Veḑi *suprà*, p. 484).

Cu toate acestea, există şi alte mijloace de reparare, pe care legea nu le interzice, şi care sunt de natură a aduce o satisfacţie părţei lezate.

Astfel, judecătorii pot să condamne pe partea responsabilă a restitui posesorului sau proprietarului spoliat lucrul care face obiectul delictului sau quasi-delictului; să ordone destrucţiunea sau desfiinţarea lucrărilor care au produs dauna vremelnică sau permanentă [4]), şi câte o dată

---

[1]) Cpr. Cas. rom., S-a I. Bulet. 1892, consid. de la p. 355. Bulet. S-a 1, 1876, p. 19. Bulet. 1877, p. 142. Cas. fr. D. P., 89. 1. 147. *Pand. Périod.*, 88. 1. 34. Veḑi T. Huc, VII, 95, p. 144. Baudry, II, 869. Laurent, XX, 523. Sourdat, I, 109, 459. Demolombe, XXXI, 685.

[2]) Veḑi *suprà*, p. 425, 426. Cpr. C. Bucureşti. *Dreptul* din 1890, No. 77. Mourlon, II, 1147, 1698, *in fine*. Thiry, III, 204. Sourdat, I, 457. Demolombe, XXXI, 687. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 26 şi I, art. 1151, No. 4. T. Huc, VII, 151.—*Contrà*. Laurent, XX, 523. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 750. C. Nîmes, D. P., 95. 2. 5.

[3]) Thiry, III, 204. Demolombe, XXXI, 690. Larombière, I, art. 1142, No. 3 şi V, art. 1382, 1383, No. 27. Sourdat, I, 134, 468. Laurent, XVI, 197. Aubry et Rau, IV, § 308, p. 108 şi § 445, p. 749. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 1070.

Daunele pot să consiste nu numai în plata unei sume fixe, care se plăteşte imediat, dar şi în plata periodică a unei sumi care se va plăti cât timp prejudiciul va subsista, de exemplu, în tot timpul cât o casă de toleranţă va continua a fi exploatată. Cpr. C. Aix, D. P., 67. 5. 375, No. 31. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 1094.

[4]) Demolombe, XXXI, 690. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 1071 urm.

chiar să ordoane aducerea hotărîrei lor la cunoştinţă publică prin publicitate, de şi nici o lege nu există în această prvinţă.

Constrîngerea femeei măritate de a reintra în domiciliul conjugal. Controversă.

In cât priveşte mĕsurile ce justiţia ordonă câte o dată pentru a constrînge pe femeea măritată a reintra în domiciliul barbatului, veḑi t. I a lucrărei noastre, partea II, p. 94 urm. şi Fuzier-Herman, I, art. 214, No. 14 urm. Pand. fr., *Mariage*, I, 1568 urm.—Intr'un sistem se susţine că femeea care ar fi părăsit domiciliul conjugal, fără nici o causă bine cuvêntată, ar putea fi condamnată la daune în folosul barbatului (Demolombe, IV, 106. Duranton, II, 439. C. Nimes, specia a 2-a, Cas. fr. Trib. Gray şi C. Besançon. D. P., 63. 2. 194. D. P., 79. 1. 80. *Pand. Période.*, 91. 2. 141), obligând-o, de ex., să plătească o sumă oare care de bani pentru fie care ḑi de întârḑiere (C. Bruxelles, 1 april 1824. Répert, Dalloz, *Mariage*, p. 380, No. 759, nota 2).—*Contrà.* T. Huc, II, 237, *in fine.* Aubry et Rau, V, § 471, p. 135, nota 5. Mourlon, I, 758. Laurent, II, 92. C. Pau. D. P., 63. 2. 193. —Intr'o altă părere, se susţine că femeea care refusă de a locui cu barbatul sĕu, poate fi constrînsă la această obligaţie prin urmărirea de către barbat a tuturor bunurilor şi veniturilor sale personale (Demolombe, IV, 105. Aubry et Rau, *loco cit.*, text şi nota 6. Demante, I, 297 bis III. Marcadé, I, 726. Massé-Vergé, I, § 133, p. 229, nota 4. Trib. Lyon. D. P., 71. 5. 258, No. 2.—*Contrà.* Duranton, II, 439. Laurent, III, 91. Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 367. — In fine, ultimul mijloc de constrîngere care s'a propus este reintegrarea domiciliului conjugal prin forţa publică *(manu militari)*, mĕsură pe care tribunalele ar putea s'o autorise, după împrejurări, de câte ori ele vor crede de cuviinţă (Demolombe, IV, 107. Marcadé, *loco cit.* Demante, I, 297 bis III. Mourlon, I, 758. Aubry et Rau, V, § 471, p. 135. Valette, *Cours de C. C.*, p. 326; *Explic. sommaire du livre 1-r du C. Napoléon*, 27. Valette sur Proudhon, I, p. 453, nota *a.* Troplong, *Contr. par corps*, 258. Pand. fr., *Mariage*, I, 1584. C. Bastia, D. P., 57. 2. 14. Trib. Die, 14 april 1890, *Gaz. Palais*, 90. 2. 358). Şi această părere este însă inadmisibilă, pentru că, pe lângă că asemene mĕsură ar jigni libertatea individuală a femeei, apoi ea nu poate să conducă la nici un resultat practic, de oare ce nimic nu împedică pe femee de a părăsi din nou casa barbatului. Suntem deci siliţi a conchide că obligaţia impusă femeei de a locui împreună cu barbatul sĕu prin art. 196 C. C. este şi remâne o obligaţie pur morală. Veḑi în acest sens, Laurent, III, 89. Cpr. Trib. Olt, *Dreptul* din 1883, No. 31. Singura sancţiune juridică care poate să resulte din acest text este, pe de o parte, dreptul barbatului de a cere despărţenia, considerând părăsirea domiciliului conjugal ca o insultă gravă (v. Pand. fr., *Mariage*, I, 1569), ear pe de

Tribunalele civile n'ar putea însă nici într'un caz să ordoane confiscarea [1]), nici să condamne pe o parte la executarea unui act care nu este impus de lege sau de convenţia părţilor, şi pe care ea refusă de a'l îndeplini [2]). Confisarea.

Quantumul daunelor va varia după însemnătatea prejudiciului adus, şi judecătorii vor avea în vedere gravitatea culpei comisă de autorul delictului sau quasi-delictului [3]), fără a se ţinea însă samă de starea sa de scăpătăciune sau de bogăţie [4]).

In caz de daună materială, quantumul daunelor trebue în principiu să fie egal cu paguba suferită [5]), fără însă Daune materiale.

---

altă parte, refusul barbatului de a servi o pensie alimentară femeei cât timp ea s'ar opune, fără nici o causă binecuvêntată, a relua viaţa comună. Pand. fr., *Mariage, loco cit.*, Laurent, III, 90. Cpr. Trib. Angulême, 26 fevr. 1872 şi Trib. Lille, 10 nov. 1887, Pand. fr., *Aliments*, 26 urm. Vedi şi Trib. civ. Lyon, 11 martie 1891. *Pand. Période.*, 92. 2. 91.

Femeea va avea însă drept la alimente, de şi ea n'a cerut despărţenia, de câte ori se va dovedi în fapt că barbatul a gonit-o din domiciliul conjugal şi refusă de a'i procura mijloace de existenţă. Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1893, No. 83. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1891, p. 1237. Bulet. S-a I, 1884, p. 704. C. Focşani, Bucureşti şi Cas. rom. *Dreptul* din 1881, No. 84. *Dreptul* din 1874, No. 25 şi 41. Laurent, III, 54, 56. Vedi Pand. fr. t. VI, *Aliments*, 25 şi t. 1, partea II a lucrărei noastre, p. 83, text şi nota 2. Dreptul femeei la alimente în timpul căsătoriei.

[1]) Confiscarea este, în adevĕr, o pedeapsă care nu poate fi ordonată de cât de tribunalele represive, în casurile anume determinate de lege. (V. de exemplu, art. 386, 391, 394 C. pen.; art. 17 L. asupra poliţiei vênatului din 2 novembrie 1891; art. 167 urm. L. vamală din 15 iunie 1874; art. 75 urm. L. monop. tutunurilor din 28 fevr. 1888; art. 18. L. monopolului chibriturilor şi cărţilor de joc din 31 martie 1886, etc. Cpr. Sourdat, I, 468 *bis*. Casurile în care judecătorii pot admite confiscarea.

[2]) Cpr. Cas. fr. D. P., 89. 1. 156.

[3]) Laurent, XX, 530, Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 1107.

[4]) Fuzier-Herman, III, No. 1108.—*Contrà*, C. Nancy (D. P., 79. 2. 47), care declară aplicabil, în specie, prin anologie, art. 190 C. C. după care alimentele se dau în proporţiune cu trebuinţele aceluia ce le reclamă şi cu starea aceluia care e dator să le intimpine. Nu vedem însă nici o raţiune de a se aplica în specie acest text edictat pentru o materie cu totul specială.

[5]) Vedi aplicaţiunea acestui principiu *suprà*, p. 402, 403, *ad notam*.

ca daunele să fie pentru acel care le dobêndește o sorginte de câștig. Asupra acestui punct toți autorii sunt de acord [1]).

Daune morale.

In caz de daună morală, judecătorii, într'o măsură prudentă și moderată, vor aprecia care este dauna probabilă și verisimilă ce a suferit partea lezată [2]).

Cu toate că judecătorii sunt, în privința aprecierei quantumului daunelor, suverani apreciatori, totuși, prin excepție, în unele casuri speciale, legiuitorul a fixat el însuș dauna pe care tribunalele trebue s'o admită.

Art. 501 C. com.

Astfel, art. 501 din codul comercial, care declară pe proprietarul unui vas responsabil de faptele căpitanului și a celorlalte persoane ale echipagiului, pentru tot ce privește vasul și expediția, îi permite de a se libera de respundere prin abandonul vasului sau a navlului *(du fret)* ce i se datorește sau este a i se datori, ceea ce va fi foarte avantajos de câte ori dauna causată de căpitan va fi mare, ear valoarea vasului sau navlului de mică însemnătate [3]).

L. telegrafo-poștală din 1892.

Statul nu plătește, la caz de perderea sau stricăciunea obiectelor trimese prin poștă, de cât sumele anume prevĕdute de legea telegrafo-poștală (art. 97 L. din 19 iulie 1892), etc.

Constrêngerea corporală.

In Francia, înainte de legea de la 22 iulie 1867, care, după propunerea lui Rouher, a desființat constrêngerea corporală în materie civilă și comercială, această instituțiune de alte timpuri născută din robie, condamnarea pronunțată pentru daune resultând din delicte sau quasi-delicte era executorie prin constrêngerea corporală a acelui condamnat [4]). La noi, asemene anomalie n'a existat nici o

---

[1]) Cpr. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 1110 urm.

[2]) Vedi Fuzier-Herman, *loco cit.*, 1109. Cpr. Laurent, XX, 395, 525.

[3]) Vedi asupra acestei dispositiuni derogatorie de la dreptul comun, Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, V, 176 urm. și *infrà*, explic. art. 1000.

Dreptul belgian.

[4]) Constrêngerea corporală poate și astăzi fi pronunțată în Belgia, în materie civilă, pentru restituțiuni, daune-interese și cheltueli resultând din acte ilicite sevêrșite cu reutate și de rea credință, adecă pentru delicte, ear nu pentru quasi-delicte. L. din 27 iulie 1871. Legiuitorul belgian n'a avut curajul de a rupe de o dată cu trecutul; el s'a oprit în drum. Constrêngerea corporală trebue însă cu timpul să dispară din toate legislațiunele moderne, pentru că, după cum

dată, pentru că, de și legea asupra constrîngerei corporale n'a fost abrogată prin altă lege, totuși ea s'a născut moartă și n'a fost nici o dată aplicată. Acesta este unul din rarele casuri de desuetudine, căci, în regulă generală, o lege votată și prmulgată nu poate fi abrogată de cât prin o altă dispoziție legislativă, și deci, nu poate cădea prin neuz în desuetudine [1]). (Cpr. art. 5. C. italian, art. 9 C. austriac, etc.)

Casul când delictul sau quasi-delictul este imputabil mai multor persoane.—Solidaritate.

Art. 1003.—Când delictul sau quasi-delictul este imputabil mai multor persoane, aceste persoane sunt ținute solidar pentru despăgubire. (Art. 918, 1039 urm., 1543, 1551 C. C. Art. 142 Pr. civ. Art. 393, § 2 C. com. Art. 196 L. vămilor din 15 iunie 1874. Art. 840, 1833 C. german din 1896. Art. 60 C. federal al oblig. din Elveția. Art. 55 C. pen. fr. Art. 1733 C. Calimach, etc. Art. 1156 **C. italian**).

Art. 55 din codul penal francez prevedênd că toți acei condamnați pentru aceiaș crimă sau pentru acelaș delict sunt ținuți solidar, adecă unul pentru altul, pentru totalitatea amendelor, restituțiunelor, daunelor și cheltuelelor la care au fost condamnați [2]), jurisprudența și o parte însemnată din doctrină aplică această dispoziție și în materie

---

foarte bine dice Titus-Livius (*Ist. rom.*, VIII, 28), datoriele obligă bunurile, ear nu persoana debitorului: „*Pecuniæ creditæ, bona debitoris, non corpus obnoxium esse*“.

[1]) Cpr. Trib. Ilfov (O. Niculescu președ.) *Dreptul* din 1891, No. 5. Vedi și Demolombe, I, 130. Aubry et Rau, I, § 29, p. 56, text și nota 2. Vedi și t. I, parte I, a lucrărei noastre, p. 11, *și suprà*, p. 136, nota 5.—Sub legea veche, desuetudinea era, din contra, la noi, un mod de abrogare tacită a legilor. Cas. rom. Bulet. 1863, p. 405. Astfel, regula dreptului canonic care oprea pe doi frați de a lua în căsătorie două surori, picase în desuetudine. Cpr. C. Iași, *Dreptul* din 1879, No. 25.—Tot astfel, formalitățile prevĕdute de codul Ipsilant în privința foilor dotale, nu s'au aplicat nici o dată. Vedi Bărbătescu, *Cursul dreptului civil român* (1849, București), p. 47.

[2]) Acest text n'a fost reprodus de legiuitorul nostru, însă art. 196 din legea vămilor de la 15 iunie 1874 prevede că condamnațiunele civile contra mai multor persoane pentru unul și acelaș fapt de fraudă, vor fi solidare, atât pentru restituțiunea mărfurilor confiscate, care vor fi fost restituite provisor în casurile prevĕdute de lege, cât și pentru amendă și cheltueli de judecată. Vedi *infrà*, p. 492. Art. 196 L. vămilor din 1874.

civilă, la delicte și la quasi-delicte [1]). Legiuitorul nostru, din fericire, ne a scutit însă de această controversă, căci art. 1003 reproducênd art. 1156 din codul italian [2]), admite, în caz de delicte sau quasi-delicte, solidaritatea în termeni expreși. Și trebue să observăm că este vorba în specie de o adevarată solidaritale *legală*, căreia, prin urmare, vom

---

[1]) Vedi în acest sens, Demolombe, XXXI, 692, 693 și XXVI, 279 urm. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 34, 35. Sourdat, I, 473 urm. 704. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 749, text și nota 6. Demante, V, 135 bis III. Cpr. Cas. fr. D. P., 95. 1. 72. D. P., 94. 1. 439. D. P., 92. 1. 335 și 348, etc.—*Contrà*. Baudry, II, 989 și 1350. Marcadé, V, art. 1382, 1383, No. 4, p. 277 și IV, p. 488, No. 604. Laurent, XVII, 318 urm. și XX, 619. Vedi asupra acestei controverse, de care legiuitorul nostru ne a ferit prin art. 1003, Pand. fr., *Oblig.*, I, 306 urm.

[2]) Eată, în adevĕr, cum se exprimă art. 1156 din codul italian, pe care legiuitorul nostru l'a tradus *ad litteram*: „*Se il delitto o quasi-delitto è imputabile a più persone, queste sono tenute in solido al risarcimento del danno cagionato*". Codul austriac are o dispoziție aproape identică: „*Wenn der Schaden vorsätzlich zugefügt worden ist*, dice art. 1302 din acest cod, *oder, wenn die Antheile der Einzelnen an der Beschädigung sich nicht bestimmen lassen, so haften Alle für einen und Einer für Alle; doch bleibt demjenigen, welcher den Schaden ersetzt hat, der Rückersatz gegen die Uebrigen vorbehalten*". Eată cum codul Calimach traduce acest text, în § 1733: „Dacă mulți tot odată au vătămat pe cineva, să osândesc a-i face despăgubire *(damnum emergens)* sau deplină satisfacție *(damnum emergens et lucrum cessans)*, toți dimpreună sau unul pentru toți, cărnia remâne drit să ceară pe urmă de la ceilalți împreună vinovați analogisita lor sumă pentru pricinuita vatamare". Solidaritatea există deci, în privința delictelor și quasi-delictelor, în vechea legislațiune a Moldovei, și legiuitorul actual a reprodus cu drept cuvênt vechia tradițiune a țărei, care, de altmintrele, era consacrată și în dreptul roman prin texte positive. Vedi, de exemplu, L. 2, Pr., Dig., 9, 4, *De noxalibus actionibus*, unde se dice: „*Si servus sciente domino occidit, in solidum dominum obligat: ipse enim videtur dominus occidisse*". L. 1, § 4, Dig, 2, 10, *De eo per quem factum erit*, dice de asemene: „*Si plures dolo fecerint, omnes tenentur; sed si unus præstiterit pœnam, cæteri liberantur: cum nihil intersit*". Dispositiuni analoge există și în alte legislațiuni străine. Vedi, de exemplu, art. 60 din codul federal al obligațiilor din Elveția; art. 840, 1843 C. german din 1896, etc. Eată cum se exprimă art. 840 din acest din urmă cod: „*Sind für den aus einer unerlaubten Handlung entstehenden*

aplica toate efectele solidarității în genere (art. 1042—1046), ear nu de o pretinsă solidaritate imperfectă, așa precum susțin unii în Francia (cpr. Colmet de Santerre, V, 135 bis II și III); căci vom vedea că solidaritatea așa dișă imperfectă, iscodită de unii autori, este necunoscută de legiuitor.

De câte ori deci dauna a fost causată de mai multe persoane, fie care din aceste persoane va putea fi urmărită pentru despăgubirea întreagă (art. 1042)[1], remânênd ca acel care a plătit pentru toți să exercite recursul său contra celorlalți co-faptași prin acțiunea *negotiorum gestorum*, după cum prevede anume art. 1859 din codul cantonului Zurich. (Art. 1052, 1053 C. C.).

Pentru ca solidaritatea legală prevĕdută de art. 1003 să poată avea loc, trebuește neaparat ca paguba să resulte din unul și același fapt, sevêrșit de mai multe persoane, căci dacă ea ar resulta din mai multe fapte deosebite, fie care va respunde numai de fapta sa[2].

Când un proprietar își închiriează imobilul său spre a se ține în el o casă de toleranță (bordel) unui antreprenor care exercită acest comerț necinstit, de și tolerat de lege[3], nu există două fapte deosebite, ci unul și același, Închirierea unui imobil spre a se ține în el o casă de toleranță.

Schaden Mehrere neben einander verantwortlich, so haften sie, als Gesammtschuldner". Textul nostru este, după cum am vĕdut, reproducerea *ad litteram* a art. 1156 din codul italian. Vedi asupra acestui text, Giorgio Giorgi, V, 193, 195, 255, 409.—Regretatul nostru amic, Gr. G. Pĕucescu, făgăduise în prefața vol. II de a arata tot ce legiuitorul nostru a împrumutat de la acel italian, și cu toate aceste, la comentariul foarte succint a art. 1003 (II, 465). nu găsim nici o amintire despre codul italian. Am observat că, nu pentru prima oară, eruditul comentator al obligațiilor nu s'a ținut de cuvênt.

[1]) Cpr. Cas. rom., S-a, 15 nov. 1894. *Curierul judiciar* din 1895, No. 5 și Bulet. Cas. anul 1894, p. 1056.

[2]) Laurent, XX, 541. Pĕucescu, II, 465. Cpr. C. Paris. D. P., 73. 5. 402, No. 5 și C. București, *Dreptul* din 1885, No. 33.

[3]) S'a dis, în adevĕr, că, prostituția este un rĕu necesar. Eată cum se exprimă, în această privință, un autor englez, Lecky, în *European morals:* „La prostituée, type suprême du vice, est en même temps la gardienne la plus efficace de la vertu. Sans elle, la pureté inattaquée d'innombrables foyers domestiques serait souillée, et plus d'une qui, dans l'orgueil de sa chasteté préservée des tentations, ne pense à cette

care este causa unică a daunei pricinuite. De aceea, atât proprietarul cât și antreprenorul casei de prostituție pot, în specie, fi condamnați solidar la daune către proprietarii caselor vecine, din causa depreciărei aduse imobilelor lor prin acest fapt, și aceasta chiar dacă imobilele în chestiune ar fi fost clădite sau dobêndite de proprietarii actuali în urma deschiderei casei de toleranță [1]).

Admiterea solidarității pentru faptele penale.

Solidaritatea legală prevĕdută de art. 1003 se va aplica, în privința daunelor civile, și la faptele ilicite care ar întruni elementele unei crime, unui delict, sau unei contravențiuni [2]).

Legea vamală.

Astfel, toți co-autorii unei fraude vamale sunt respundĕtori solidari către Stat de daunele causate prin acest fapt [3]).

Delicte silvice.

De asemenea, despăgubirele civile resultând dintr'un delict silvic, trebuesc acordate în mod solidar, când delictul este comis de mai multe persoane [4]).

Tăinuire. Art. 53 C. pen.

Tăinuirea constituind însă, în diferitele casuri specificate de art. 53 C. pen., un fapt independent, un delict

---

misérable femme que dans un dégoût mêlé d'indignation, aurait connu les tortures du remords et du désespoir. C'est sur cette créature dégradée et ignoble que s'assouvissent les passions qui eussent peut-être rempli le monde d'ignominie. Tandis que les croyances et les civilistions naissent, passent et disparaissent, elle demeure, prêtresse éternelle de l'humanité, flétrie pour les péchés du peuple". Vedi Yves Guyot, *La prostitution* (Paris, 1883), p. 3.

[1]) Vedi *suprà*, p. 405. Cpr. C. Aix. D. P., 79. 2. 219, 220 și D. P., 62. 2. 156.—*Contrà*. C. din Besançon. D. P., 60. 2. 4.

[2]) Cas. rom. Bulet. S-a II-a, 1874, p. 69. Cpr. Bulet. 1873, S-a 2-a, consid. de la p. 142. Bulet. S-a II, 1881, p. 422. Solidaritatea nu va avea însă loc, de și mai mulți inculpați ar fi fost urmăriți la un loc și condamnați prin una și aceiaș hotărîre, dacă crimele sau delictele comise de dênșii ar fi deosebite. Cpr. Cas. fr. D. P., 46. 1. 80. Fuzier-Herman, III, art. 1202, No. 263.

[3]) Cas. rom. S-a I, Bulet. 1886, p. 695. Vedi art. 196 din legea vămilor citat *suprà*, p. 489, nota 2.

[4]) Cas. rom. S-a II, Bulet. 1889, p. 353.—Ca element constitutiv a obligațiunei solidare pentru despăgubirele ce nasc din delicte sau quasi-delicte, se cere însă existența unei înțelegeri comune între diferiții delincuenți. In lipsă de o asemene înțelegere, responsabilitatea se împarte, în delictul silvic de introducere de vite spre pășune în pădurele Statului, în raport cu numĕrul de vite ce fie care din ei a introdus și pășunat. Cas. rom. S-a II. Bulet. 1890, p. 841.

sui-generis, pentru care legea penală prevede o anume pedeapsă, tăinuitorul nu se consideră ca cum ar fi cooperat la sevêrșirea faptului principal, nici ca complice. Prin urmare, el nu poate fi declarat respundĕtor solidar pentru întregul prejudiciu causat de autorii furtului; el respunde numai pentru prejudiciul causat prin propriul său fapt de tăinuire, adecă numai pentru obiectele ascunse de dênsul, ear nu pentru toate obiectele furate [1]).

Aceste sunt adevaratele principii. Curtea de Casație le tăgăduise prin o decisie anterioară [2]), însă n'a trecut mult și ea s'a reîntors la adevaratele principii, recunoscênd însuș eroarea în care căduse. Tăinuitorii numai atunci ar putea fi declarați respundĕtori solidari de daunele civile dimpreună cu autorul principal, când s'ar dovedi că între acest autor și între dênșii a existat o legătură atât de intimă, în cât există o unitate de delict [3]); și încă și în asemene caz, s'ar putea susține, nu fără succes poate, că tăinuirea constitue un fapt independent de furt.

Tot ce se poate ḑice este numai că responsabilitatea tăinuitorilor este solidară cu acea a autorilor principali, în privința cheltuelelor de judecată la care a fost expusă partea civilă prin urmărirea delictului [4]). (Cpr. art. 142 Pr. civ.).

Dovedirea delictului sau quasi-delictului.

Acel care cere daune din cauza unui delict sau quasi-delict trebue, ca ori ce reclamant, să 'și dovedească pretențiunele sale (art. 1169), adecă, pe de o parte, existența din partea pârîtului a unei culpe comise fie cu intențiune, fie din negligență sau imprudență [5]), ear pe de altă parte, quantumul daunelor aduse prin faptul ilicit al adversarului.

---

[1]) Cas. rom. S-a II. Bulet. 1874, p. 69. Cpr. C. Paris, 18 fevr. 1837. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 793, nota 2.

[2]) Cas. rom. S-a II. Bulet. 1873, p. 141.

[3]) Cas. rom. S-a II. Bulet. 1892, p. 617. Cpr. și Bult. Cas. S-a II, anul 1893, p. 662.

[4]) Cas. rom. S-a II. Bulet. anul 1881, p. 422.

[5]) Vedi T. Huc, VII, 95 și VIII, 424. Arntz, III, 476. Baudry, II, 1349. Laurent, XX, 547. Alex. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 41, p. 322. Sourdat, I, 333, 605 urm. Aubry et Rau, IV, § 446, p. 755. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 1166 urm. Cpr. Cas. fr. D. P., 70. 1. 361. D. P., 90. 1. 122. C. Bastia. D. P., 91. 2. 324. Cas. rom. S-a I. Bulet. Cas. anul 1888, p. 748. Bulet. Cas. anul 1883, p. 801.

Presumpţiunea culpei contractuale. Controversă.

Culpa delictuală nu se presupune, în adevĕr, nici o dată, ci numai acea contractuală (art. 1082, 1160)[1]).

Fiind vorba, în specie, de fapte materiale pentr ucare acel care a suferit paguba a fost în imposibilitate de a'şi procura o dovadă scrisă, se înţelege că ori ce dovadă este admisibilă în această privinţă, precum, marturi, presumpţiuni, mărturisire, jurĕmênt, etc. [2]).

Aşa dar, culpa delictuală nu se presupune nici o dată [3]). Ea trebue să fie stabilită de acel care o invoacă.

Aceste principii au dat însă loc la dificultăţi în privinţa transportului de persoane, din causa că textele care

---

Abordagiŭ. Astfel, căpitanul unui vas n'ar putea fi declarat responsabil de lovirea unui alt vas (abordagiu), de şi pe un timp de ceaţă şi în contra regulamentelor internaţionale, ar fi dat o prea mare vitesă vasului, dacă nu se stabileşte în fapt că colusiunea se datoreşte unei culpe oare care. Cpr. Cas. fr. D. P., 88. 1. 391. Veḑi şi *suprà*, p. 426, text şi nota 3.

[1]) Veḑi *suprà* p. 397, nota 4 şi *infrà*, p. 504.—Cu toate acestea, sunt autori care susţin că, în materie de culpă contractuală, ca şi în materie de culpă extra-contractuală, nu există nici o presumpţiune de culpă, presumpţiunea legală fiind o *dispensă de dovadă*. Creditorul care cere executarea unei obligaţiuni din partea debitorului nefiind obligat a dovedi culpa acestui din urmă, va stabili numai că o prestaţiune îi era datorită în baza unui contract, şi atâta tot. Prin urmare, ḑic aceşti autori, de câte ori debitorul nu'şi îndeplineşte obligaţia sa, atunci când aceasta era cu putinţă, de atâte ori el este în culpă. Culpa, în acest sistem, nu este deci numai *presumată*, ci chiar *realisată*. Veḑi Saleilles, *op. cit.*, 333, p. 394 şi p. 390, nota 1. M. Planiol, nota în D. P., 96. 2. 459, colona 1. Veḑi şi T. Huc, VIII, 424, p. 562.

[2]) T. Huc, VIII, 424. Laurent, XX, 548. Sourdat, I, 607. Cas. fr., 15 nov. 1887. Sirey, 90. 1. 471. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1881, p. 12 şi *Dreptul* din 1881, No. 34. Veḑi şi *suprà*, p. 397, nota 4. Judecătorii vor putea de asemene să defere jurĕmêntul supletor mai cu samă pentru a hotărî quantumul daunelor. Cpr. Sourdat, I, 618.

Art. 1435 C. C. [3]) Astfel, proprietarul lezat prin un incendiu provenit de la un vecin, nu poate dobêndi daune de la acest vecin de cât dacă va stabili că focul a avut de causă greşala sau imprudenţa lui, art. 1435 care stabileşte o presumpţiune legală de culpă în favoarea proprietarului şi în contra chiriaşului fiind relativ numai la raporturile dintre chiriaş şi proprietar şi neputênd fi aplicat la alte casuri. C. Bucureşti. *Dreptul* din 1886, No. 69. Cas. fr. şi C. Bastia. D. P., 90. 1. 122 şi D. P., 91. 2. 324.

stabilesc responsabilitatea cărăușilor se ocupă numai de lucruri, și chestiunea este de a se ști dacă aceleași dispoziţiuni sunt aplicabile și la persoane.

Despre transportul de persoane.

Art. 1475 C. C.—Cărăușii sunt respundĕtori de perderea și stricăciunea lucrurilor încredinţate lor când ei nu probă că s'au perdut ori s'au stricat din causă de forţă majoră sau casuri fortuite. (Art. 1080, 1083, 1156 C. C. Art. 425, 506 C. com. Art. 1784 C. fr.).

Art. 425 C. Com.—Cărăușul este respundĕtor de perderea sau stricăciunea lucrurilor ce'i au fost încredinţate spre transport, din momentul în care le primește până la acela al predării lor destinatarului, afară dacă nu probează că perderea sau stricăciunea au provenit din caz fortuit sau din forţă majoră, din chiar viţiul propriu al lucrurilor sau din natura lor, din faptul expeditorului sau din acel al destinatarului. (Art. 1475 C. C. Art. 400 C. ital. Art. 103, 104 C. fr. Art. 4 L. belgiană din 25 aug. 1891, asupra contractului de transport, etc.).

Precum vedem, *în privinţa lucrurilor*, cărăușii [1]) sunt responsabili de perderea și stricăciunea lor, de câte ori nu probează casul fortuit sau forţa majoră, viciul propriu al lucrului, faptul expeditorului, etc. [2]).

Această, dispoziţie, aplicabilă fără îndoială și la ba-

[1]) Prin cărăuș *(voiturier)*, se înţĕlege ori ce agent de transport (art. 413, § 2 C. com.), individ sau companie, ori care ar fi modul prin care transportul s'ar opera, pe apă, pe uscat, prin calea ferată (cpr. Cas. fr. D. P., 58. 1. 421), și prin ori ce alte mijloace pe care le ar descoperi geniul omului. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, III, 553. Cpr. Trib. Ilfov, 14 octombrie 1897. *Curierul judiciar* din 9 novembrie 1897, No. 40. Acei care au profesiunea de a strămuta mobilele persoanelor dintr'un loc în altul cu trăsurile lor *(les entrepreneurs de déménagements)* sunt adevaraţi cărăuși. Baudry et Wahl, *Louage*, II, 1638.—*Contrà*. Trib. și C. Paris. *Gaz. Palais*, 96. 1. 245 și 780.—Cât pentru acei care strămută obicinuit mobilele persoanelor dintr'un oraș în altul prin intermediul căilor ferate, sau prin alte mijloace de transport, ei nu sunt cărăuși, ci închirietori de servicii. Baudry et Wahl, *op.* și *loco cit.* C. Lyon. D. P., 95. 2. 294. Ce se înţĕlege prin cărăuși.

[2]) Și la Romani, cărăușul respundea de lucrurile încredinţate lui, afară de împrejurarea când perderea se datorea unui caz neprevĕdut, *nisi si quid damno fatali contingit.* (L. 3, § 1, *in fine*, Dig., 4, 9, *Nautæ, Caupones, Stabularii,* etc.).—Proprietarul vasului avea, în ori ce caz, dreptul să ceară preţul chiriei. L. 61, § 1, Dig., 19, 2, *Locati Conducti.* Dreptul roman.

gajele călătorilor [1]), care nu este de cât o consacraţiune a principiilor generale în materie de contracte (art. 1080, 1082, 1083, 1156), este ea aplicabilă la transportul de persoane, la caz de accident întâmplat unui călător, sau reclamantul trebue el să stabilească culpa căraŭşului ?

Se susţine că regulele responsabilităţei civile, în materie de transport de persoane, sunt cârmuite numai de art. 998 urm. şi că art. 1475 C. C. şi 425 C. com. se aplică exclusiv la transportul lucrurilor sau mărfurilor. Pentru a se ajunge la acest resultat cu totul straniu, care pune mai presus conservarea obiectelor neînsufleţite de cât siguranţa călătorilor, s'a dis că marfa sau bagajul încredinţat căraŭşului fiind un obiect cert şi determinat, depositarul ei nu poate fi scutit de obligaţia de restituire de cât dovedind casul fortuit sau forţa majoră (art. 1156), pe când călătorul nu este un corp cert, această calitate presupunênd neaparat un lucru neînsufleţit [2]).

Astfel, în această teorie, dacă m'am suit în tren spre a merge la Bucureşti, înregistrând şi un cufăr ca bagaj, la caz de un accident care ar aduce atât moartea mea cât şi perderea cufărului, moştenitorii mei nu vor avea nici o probă de făcut, pentru a fi despăgubiţi de perderea cufărului (art. 1475 C. C., 425 C. com.), pe când ei vor trebui să dovedească o culpă sau cel puţin o negligenţă din partea administraţiunei căilor ferate pentru a dobêndi daunele materiale şi morale causate prin moartea mea. Or, tocmai aceasta ne se pare cu desevêrşire inadmisibil, si-

---

[1]) Cpr. Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, III, 709. Baudry et Wahl, *Louge*, II, 1669.

[2]) Vedi în acest sens, C. Amiens, D. P., 82. 2. 163. Cas. fr. D. P., 85. 1. 433. Pand. Chron., V. (anii 1878—1886), 1, p. 299. C. Poitiers, *Pand. Période.*, 88. 2. 45. Trib. şi C. Paris. D. P., 94. 2. 214. D. P., 93. 2. 125. *Pand. Période.*, 95. 2. 209 urm. şi nota lui F. Chesney. *Pand. Période.*, 1896. 2. 16 şi 18. Trib. Annecy, 3 mai 1893 şi Trib. Niort, 11 iulie 1893. *La Loi* din 30 oct. 1893 şi *Gaz. Tribun.*, din 1 novembrie 1893. In acelaş sens, Guillouard, *Tr. du contrat de louage*, II, 765. Féraud-Giraud, *Code des transports*, III, No. 120. Guillemain, *Des transports successifs*, p. 123 urm. Jacqmin, *Exploitation des chemins de fer*, 159. Mesdach de ter Kiele, *Conclus.* sub *Cas. belg.* 5 oct. 1893. Sirey, 94. 4. 5. Curtea din Paris (16 dechem. 1873) a declarat pe o companie de drum de fer neresponsabilă de tentativa de asasinat comisă în drum de fer contra unui călător. D. P., 74. 2. 126.

guranța călătorilor meritând dacă nu mai multă, cel puțin atâta îngrijire ca și mărfurile încredințate cărăușului. Nu este exact de a se ḑice, așa precum ḑice Curtea de casație din Francia, că responsabilitatea cărăușului este cârmuită de art. 998 și 999, căci, atât în privința transportului lucrurilor cât și a persoanelor, responsabilitatea cărăușului resultă din contract, ear nu din delict sau quasi-delict. El se obligă, în adevĕr, a transporta atât marfa cât și pe călător într'un termen hotărît la un loc anume destinat prin un contract (contractul de transport), și de câte ori este vorba de o responsabilitate contractuală, casul fortuit este în sarcina debitorului care'l aleagă (art. 1156, 1169). Călătorul trebuind să ajungă teafăr la destinație, *sain et sauf*, de câte ori se întâmplă un accident, cărăușul nu'și-a îndeplinit obligația, și ca atare, el poate fi tras la respundere, dacă nu stabilește că întârḑierea sau accidentul se datorește unui fapt care nu'i poate fi imputat (art. 1082). Art. 1475 C. C. și 425 C. com. nu fac de cât a aplica dreptul comun la transportul lucrurilor, și soluțiunea ar fi aceiaș chiar dacă aceste texte n'ar avea ființă. Textele suscitate sunt deci afară din causă și responsabilitatea cărăușului, atât în privința transportului lucrurilor cât și a persoanelor, resultă din principiile generale ale dreptului.

O decisie care, la caz de accident, nici n'ar pomeni de art. 1475 C. C. și 425 C. com., ci ar face pe cărăuș responsabil numai pe baza principiilor generale ale dreptului, ḑicênd, de exemplu, că, din causa accidentului survenit, cărăușul nu și-a îndeplinit obligația sa, și că, în baza art. 1082, el trebue să repare dauna adusă prin această inexecutare, dacă nu dovedește că accidentul se datorește unui caz fortuit, ar fi destul de motivată și ar remânea în picioare. Aceasta dovedește până la evidență că responsabilitatea cărăușului este contractuală, și că art. 998, 999 n'au ce căuta în specie. Aceste sunt adevaratele principii, și ele au fost consacrate de curênd atât de tribunalul cât și de curtea din Paris [1]).

[1]) Vedi *Pand. Période.*, 1892. 2. 129 și nota lui M. Chauveau, profesor la facultatea din Rennes. D. P., 92. 2. 557. *Gaz. Palais*, 94. 1. 720. *Idem.* C. Aix. *Pand. Période.*, 88. 2. 45. C. Paris, 27 nov. 1886 și C. de justiție din Luxemburg, 2 aug. 1877. D. P., 85. 1. 434, nota *a* și *b*. Această din urmă decisie se mai găsește încă publicată și în *Pand. Chron.*, VI, I, p. 299, nota *a*.

Dreptul străin.

Câteva legislațiuni străine au admis în mod expres această soluțiune care, din toate punctele de vedere, se impune. „Cărăușul, ḍice art. 4 din legea belgiană de la 25 august 1891, asupra contractului de transport, care abroagă și înlocuește în mod fericit art. 96—108 din codul comercial, respunde de stricăciunea sau perderea lucrurilor, *precum și de accidentele întâmplate călătorilor*, dacă nu probează că stricăciunea, perderea sau accidentele provin din o causă străină care nu'i poate fi imputată". Legea germană din 7 iunie 1871 și legea ungurească din 7 iulie 1874 conțin dispoșițiuni redactate în acelaș sens [1]).

Raporturile între patroni și lucrători.

Chestiunea ce am discutat mai sus presintă o mare analogie cu altă chestiune nu mai puțin controversată, și anume, cu acea de a se ști dacă lucrătorul care a fost victima unui accident industrial trebue, pentru a putea cere daune de la patronul său, să dovedească o culpă din partea acestuia, sau dacă patronul trebue să dovedească casul fortuit.

Unii raționând în acelaș mod, decid și de astă dată că patronul nu respunde de drept de accidentele întâmplate lucrătorilor săi. El nefiind responsabil de cât conform art. 998, 999, nu datorește nimic de câte ori nu se dovedește că el este în culpă [2]).

Tot acolo, nota *b*, se mai găsește încă publicată în acelaș sens o decisie a C. din Bruxelles, cu data din 28 nov. 1881. Vedi în acelaș sens, nota lui Sarrut, în D. P., 85. 1. 433 urm. T. Huc, VIII, 425. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, III, 709, 709 bis. Sainctelette, *De la responsabilité et de la garantie*, p. 87 urm. Sourdat, II, 1058. Baudry, II, 891, *in fine* și III, 725. Emion, *Manuel pratique ou traité de l'exploitation des chemins de fer*, 150, p. 139 urm. Bédarride, *Transport par chemins de fer*, II, 439, 440. Palaa, *Dictionnaire législatif et réglementaire des chemins de fer*, etc., I, p. 32. Baudry et Wahl, *Louage*, II, 1687 urm. Verne de Bachelard, *Resp. des ch. de fer en mat. de transport*, p. 144 urm. Vedi în acelaș sens, nota lui Lyon-Caen în Sirey, 85. 1. 129 și nota în *Pand. Chron.*, (anii 1878—1886), 1, p. 299 urm. Vedi asupra acestei controverse, Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 1281 urm. Pand. fr. Répert., t. 16, v° *Chemins de fer*, 5010 urm. Vedi și F. Chesney, nota în *Pand. Périod.*, 97. 1. 516, colona 2.

[1]) Codul civil italian reproduce fără nici o schimbare, în art. 1631 C. C., art. 1784 din C. fr. reprodus și de legiuitorul nostru. Acest text se vede reprodus de Laurent, fără nici un comentar, în Ante-proiectul de revisuire (art. 1848).

[2]) „Considerând, ḍice Curtea din Rennes, 20 martie 1893, că

La aceasta se respunde însă cu drept cuvênt că contractul încheiat între lucrător şi patron obligă pe acest din urmă, nu numai a'i plăti salariul promis, dar încă a veghea la siguranţa vieţei lucrătorului şi a'l apara contra consecinţelor pericolelor inerente lucrărei sale [1]).

---

art. 1412 (1710 C. fr.), care cârmueşte materia locaţiunei de lucrări şi de industrie, nu impune patronului altă obligaţie de cât acea de a plăti lucrătorului preţul convenit". D. P., 93. 2. 526. O altă decisie a Curţei din Bordeaux, din 9 nov. 1892, dice că contractul de locaţiune de servicii nu implică din partea patronului o obligaţie contractuală de a garanta siguranţa lucrătorului, şi că patronul nu este responsabil de cât în caz de a fi comis o culpă. S., 93. 2. 148. *Idem.* Cas fr., D. P., 94. 1. 479 şi *Pand. Période.*, 95. 1. 90. D. P. 97. 1. 517. S., 97. 1. 17 şi 229. Cas. belg. S., 90. 4. 17. D. P., 86. 2. 153. C. Orléans şi Nancy. *Pand. Période.*, 94. 2. 217. D. P., 97. 2. 110. Guillouard, *Louage*, II, 860.

Alte hotăriri lasă sarcina probei culpei patronului tot în sarcina lucrătorului, punênd însă în principiu că patronul este obligat să iee oare care măsuri de protecţiune în favoarea lucrătorilor sĕi, el fiind în culpă de câte ori nu le a luat; însă, şi în acest caz, după cum am spus, patronul nu poate fi obligat a plăti daune de cât în casul când se stabileşte o culpă din parta lui. Veḍi în acest sens, Cas. belg., 8 ian. 1886. D. P., 86. 2. 153. *Idem.* D. P., 84. 2. 89. D. P., 81. 2. 79.—In puterea acestor principii, s'a decis că lipsa de soliditate a schelei pusă de patron la dispoziţia lucrătorilor, constitue din partea acestuia o infracţiune la obligaţiunele sale şi o culpă care poate să'l facă responsabil, la caz de accidente. C. Douai, 27 mai 1895. D. P., 97. 2. 132.

[1]) Mai mult încă, patronul este obligat să apere pe lucrătorul sĕu în contra propriei sale inexperienţe şi imprudenţe (cpr. C. Caen şi Orléans. D. P., 81. 2. 79. D. P., 86. 2. 12); de unde resultă că el este în culpă de câte ori a neglijat de a lua, în interesul lucrătorilor sĕi, precauţiunele pe care le cerea atât inexperienţa profesională a acestora cât şi natura delicată a lucrului care le fusese impus în afară de atribuţiunele lor obicinuite. Astfel, o companie de drum de fer a fost cu drept cuvênt declarată responsabilă de accidentul prin care unul din lucrătorii sĕi perduse un ochiŭ, din causă că acest lucrător fusese întrebuinţat la un serviciŭ neobicinuit, şi anume la sfarmarea unor petre resistente, fără ca compania să fi îngrijit a'i pune la dispoziţie ochelari. Cas. fr. D. P., 93. 1. 208. Veḍi şi C. Dijon. D. P., 78. 1. 297. In acelaş sens, C. Bruxelles, 3 april 1896. *Revuedu Travail, publiée par l'office du Travail de Belgique*, din mai 1897, No. 5, p. 449. Cpr. D. P., 94. 2. 304. D. P., 95. 2. 394. Veḍi şi Baudry et Wahl, *Louage*, II, 1294, 1297.

In puterea principiilor înscrise în art. 1082, 1083, 1156 şi 1169 din C. C., patronul nu poate deci fi liberat de obligaţiunea sa de cât dovedind că accidentul s'a întâmplat din culpa lucrătorului sau din caz fortuit ori forţă majoră[1]).

Art. 998, 999 trebuesc deci scoase din desbateri în casul de faţă, ca şi în casul precedent, neputênd fi vorba de respunderea delictuală, ci de acea contractuală, de vreme ce între patron şi lucrător s'a încheiat un contract, prin care cel de al doile îşi închiriează serviciile sale celui dintâi. Patronul, prin natura însuş a contractului şi prin puterea lucrurilor, se obligă a garanta lucrătorilor şi muncitorilor sĕi siguranţa vieţei lor şi a lua toate mĕsurile neaparate pentru a preîntimpina ori ce pericol inerent lucrărei sau muncei lor, ear lucrătorul, la rêndul sĕu, se obligă a nu face ilusorii precauţiunele sau mĕsurile de ordine luate în acest scop de patron[2]).

Or, fiind vorba de obligaţii reciproce luate prin contract, se vor aplica principiile de la culpa contractuală,

---

Prin aplicarea acestor principii, Curtea din Grenoble (6 fevr. 1894) a declarat responsabil pe un patron de accidentul întâmplat lucrătorului sĕu, pentru că nu luase precauţiunele excepţionale pe care le cerea lucrarea la care acest lucrător fusese întrebuinţat. D. P., 94. 2. 304.

Patronii sunt mai cu samă obligaţi a veghia la siguranţa lucrătorilor lor, când între dênşii se găsesc copii minori care nu au experienţa necesară. Cpr. C. Lyon, Aix, Paris, etc. D. P., 55. 5. 391, No. 23 şi 2. 86. D. P., 71. 2. 41. D. P., 76. 2. 96. D. P., 77. 2. 204. D. P., 79. 2. 47. Veḑi şi Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 1254 urm.

[1]) Veḑi în acest sens, nota lui Demangeat asupra închirierei de servicii, presentată Academiei de ştiinţi morale şi politice. *Revue pratique de droit français*, t. 55, anul 1884, p. 556 urm. Labbé, nota sub Cas. belg. Sirey, 86. 4. 25. T. Huc, VIII, 427 urm. Sainctelette, *op cit.*, p. 140. Marc Sauzet, *Responsabilité des patrons*, etc. *Revue critique*, t. 12, anul 1883, No. 26 urm. M. Gérard şi M. Planiol, *Revue critique*, t. 17 (1888), p. 426 urm. şi 279 urm. Baudry et Wahl, *Louage*, II, 1330. In acet sens s'a pronunţat de mai mute ori trib. din Bruxelles (25 şi 28 april 1885) şi C. sup. de justiţie din Luxemburg, 27 nov. 1884. D. P., 86. 2. 153, nota *a*. Veḑi şi Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 1183 urm.

[2]) Aceştia sunt chiar termenii unei hotărîri a trib. civil din Liège, din 31 dechembrie 1885, hotărire citată de E. Delacroix în D. P., 1886, 2, 154, *ad notam*, colona 1.

ear nu de la acea delictuală; de unde resultă că, la caz de a se întâmpla un accident lucrătorului în timpul şi cu ocasiunea lucrului său, acţiunea în despăgubire ce el are în contra patronului său se va prescrie prin 30 de ani, conform art. 1890 C. C., aplicabil la contracte, şi aceasta chiar în casul în care culpa patronului ar întruni elementele unui delict prevĕdut şi pedepsit de legea penală (omor fără voe întâmplat din nebagare de samă a patronului, din neîngrijirea sa sau din nepăzirea regulamentelor [1]).

Eminentul şi fostul nostru profesor de la Paris, Ernest Glasson, într'un memoriu presentat Academiei de ştiinţi morale şi politice, *Le Code civil et la question ouvrière*, se exprimă în termenii următori: „O doctrină nouă substitue noţiunei delictului civil acea a unei culpe contractuale, punênd dovada în sarcina patronului, prin faptul că'l obligă a stabili că el a făcut tot ce putea şi trebuea să facă pentru ca accidentul să fie înlăturat. Acest sistem nu este atât de folositor pe cât s'ar crede lucrătorului; căci, o dată admisă culpa contractuală, patronul nu va avea de cât să introducă în contractul de locaţiune o clausă de neresponsabilitate, care îl va sustrage astfel de mai înainte de la ori ce respundere“ [2]).

Dar oare adevarat să fie aceasta? Mai întâi, de câte ori va fi vorba de dol sau de o greşală gravă care este pusă pe aceiaş treaptă cu dolul, *dolo proxima* (L. 47, § 5, Dig., 30, *De legatis* I), asemene clausă nu va avea nici o valoare, pentru că toată lumea recunoaşte că nimene nu se poate scuti de respunderea care resultă din dolul sau reaua sa credinţă [3]): „*Illud non probabis*, **dolum non esse**

---

[1]) Labbé, nota în Sirey, 87. 1. 169. Baudry et Wahl, *Louage*, II, 1339.—*Contrà*. Cas. fr., decisie citată. Sirey, *loco cit.* şi D. P. 88. 1. 411. Soluţia admisă de Curtea de casaţie din Francia şi combătută cu drept cuvênt de regretatul nostru profesor, Labbé, nu este de cât consecinţa logică a culpei delictuale (art. 998, 999), pe care jurisprudenţa o impută, după cum am vĕdut, pe nedrept patronului.

[2]) Veḑi şi R. Saleilles, nota în D. P., 97, 1, p. 439, colona 1.

[3]) „*Magna negligentia, culpa est; magna culpa, dolus est*“. (L. 226, Dig., 50, 16, *De verb. significatione)*. Veḑi şi L. 1, § 5, Dig., 44, 7, *De oblig. et actionibus*, unde se ḑice: „*Magnam negligentiam placuit in doli crimine cadere*“. Veḑi *suprà*, p. 328, text şi nota 1, 447, n. 2 şi *infrà* (tom. VI), *Teoria culpelor*.

præstandum, *si convenerit; nam hæc conventio contra bonam fidem, contraque bonos mores est; et ideo nec sequenda est*“ [1]).

In cât privește *culpa levis*, care singură a mai remas în discuție, căci, după cum am vĕḑut *suprà*, p. 396 și după cum vom stabili mai târḑiu când ne vom ocupa despre teoria culpelor, *culpa levissima*, despre care vorbește un text din Digeste (L. 44, Dig., 9, 2), nici o dată n'a avut ființă nici în dreptul roman, nici în dreptul actual, se decide, în adevĕr, că părțile s'ar putea desărcina de respundere prin o clausă expresă a contractului (arg. din art. 1600, § 4) [2]); însă această teorie nu este aplicabilă în specie, pentru că, de câte ori se va întâmpla un accident lucrătorului în timpul lucrului sĕu, din causa negligenței sau imprudenței patronului, acest fapt va constitui neaparat un delict prevĕḑut și pedepsit de legea penală, adecă un omor sau macar o rănire fără voe (art. 248, 249 C. pen.). Or, tocmai, chestiunea este de a se ști dacă, în asemene caz, patronul ar

---

[1]) L. 1, § 7, Dig., 16, 3, *Depositi, vel contra* și L. 23, *in medio*, Dig., 50, 17, *De regulis juris antiqui*. Veḑi și legile citate *suprà*, p. 135, nota 3. Cpr. Pothier, V, *Mandat*, 50. Sourdat, I, 662, VI. Giorgio Giorgi, III, 376. Larombière, I, art. 1137, No. 13. Troplong, *Dépôt*, 65. Molitor, *Oblig. en droit romain*, 1, 191. Baudry, II, 895. Baudry et Wahl, *Louage*, II, 1734. Lyon-Caen, *Revue critique*, t. 12, anul 1883, p. 648. Laurent, XVI, 296. Demante, V, 66 bis I. Toullier D. III, partea II, 226. Alex. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 30, p. 234. Pand. fr., *Oblig.*, I, 1761, 2085.

[2]) Larombière, I, art. 1137, No. 12. P. Pont, *Petits contrats*, I, 996. Sourdat, I, 662 VI. Troplong, *Dépôt*, 65, 67. Saictelette, *op. cit.*, 5. F. Herman, *loco cit.*, 1383 urm. Gandouin, *Les accidents du travail*, p. 3. Thiry, II, 623, *in fine*. Pand. fr., *Oblig.*, I, 1761. Laurent, XXVII, 98. Al. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 30, p. 234.—Principiul că culpa contractuală poate să fie mărită sau micșorată prin convenția părților era admis și la Romani... „*nisi si quid nomitatim convenit, vel plus vel minus in singulis contractibus: nam hoc servabitur quod initio convenit; legem enim contractus dedit*“. (L. 23, Dig., 50, 17, *De regulis juris*). Astfel, mandatarul poate să convie că nu va respunde de greșelele comise în gestiunea mandatului sĕu, după cum poate să iee asupraș toate riscurile. Aceiaș soluție este admisă și în privința depositarului (art. 1600, § 4). L. 39, Dig., 17, 1, *Mandati, vel contra*. Cpr. Pothier, V, *Mandat*, 50 și *Dépôt*, 25. *Idem. Ad Pandectas, tit. Mandati*, 36.

putea fi declarat neresponsabil în baza clausei din contract. Negativa ni se pare în afară de ori ce discuțiune, pentru că, în opinia contrară, contractul ar autorisa pe patron a comite un delict, adecă o infracțiune la legea penală, fără nici o respundere, și nu se poate admite ca cineva să se poată de mai înainte descarca de responsabilitatea care ar naște din un delict viitor. Art. 1707 din codul civil permite, în adevĕr, de a se face o transacțiune asupra acțiunei civile care ar naște din un delict, însă aceasta se referă la delictele sevêrșite, ear nu și la acele viitoare [1]). Cu alte cuvinte, dacă mi s'a furat ceasornicul meu, pot să mĕ împac cu autorul furtului *în privința despăgubirelor civile*, fără a jigni întru nimic prin aceasta acțiunea publică; însă n'aș putea să convin de mai înainte cu dênsul că 'mi va plăti atâta, *dacă 'mi va fura ceasornicul.*

Dacă responsabilitatea patronului resultă din delict (art. 998, 999), ear nu din contract, așa precum stărue a se pronunța jurisprudența, cu toate că această teorie învechită nu are nici o bază juridică, patronul nu va putea nici odată să se descarce de respundere, pentru că, de și, în această privință, chestia este controversată, totuși vom vedea că, după majoritatea autorilor, nu se poate stipula imunitatea culpei delictuale sau quasi-delictuale. (Vedi *infrà*, p. 514).

Va să dică, și într'un caz și în altul, patronul remâne responsabil cătră lucrătorul care, fără a fi în culpă, și-a găsit moartea sau care a fost rănit în atelierul sĕu, și clausa prin care el ar fi stipulat neresponsabilitatea sa nu'i ar servi la nimic. Eată deci că aserțiunea D-lui Glasson nu este exactă, ear temerea sa că sistemul ce apărăm se întoarce în contra lucrătorului, este neîntemiată [2]).

Unii autori recunosc că patronul este, prin natura lucrurilor, obligat a garanta siguranța vieței lucrătorilor ce întrebuințează, susținênd însă că el 'și-a îndeplinit obligația de câte ori a pus la dispoziția lucrătorului instrumente bune și sănătoase, așa în cât acestuia ar incumba, în ori

[1]) Vedi și *infrà*, p. 514.

[2]) Cpr. Ch. Demangeat, *Le louage de services*, notă presentată Academiei de științi morale și politice, *Revue pratique*, t. 55, anul 1884, p. 558.

ce caz, sarcina de a dovedi că patronul este în culpă, pentru că culpa delictuală sau aquiliană nu se presupune [1]).

Această doctrină este însă cu desevêrşire falşă, după cum foarte bine obiectează Labbé [2]), pentru că, dacă este de principiu că culpa delictuală sau aquiliană nu se presupune; din contra, de câte ori o obligaţie naşte din contract, precum este în specie, debitorul trebue să justifice liberaţiunea sa, ceea ce, la caz de neexecutarea obligaţiunei, lasă a se presupune o culpă, până la dovedirea casului fortuit, dovadă ce trebue să se facă de debitorul care se pretinde liberat (art. 1082, 1165, § 3 şi 1169) [3]).

Patronul va fi deci responsabil de câte ori el nu va stabili că accidentul care a adus moartea sau rănirea lucrătorului său, se datoreşte greşelei sau imprudenţei acestuia, ori unui caz fortuit (art. 1082, 1156 § 3, 1169) [4]).

Prin aplicaţiunea acestor principii, Consiliul de Stat din Francia a decis (21 iunie 1895), că lucrătorul unui arsenal a Statului, care a fost victima unui accident în tim-

---

[1]) Glasson, *Le Code civil et la question ouvrière*, memoriu presentat Academiei de ştiinţi morale şi politice. Cotelle, *Patrons et ouvriers, Responsabilité dans les accidents du travail, Revue critique*, anul 1893, t. 22, p. 310 urm.

[2]) Labbé, nota în Sirey, 86, 4. 27.

[3]) „Acel ce pretinde că, fără vicleşugul şi lenivirea lui, s'au oprit la împlinirea datoriei sale dintr'un contract sau după legi, ḑice art. 1730 din codul Calimach (1298 C. austriac), dator este să dovedească ḑisa sa".

Presumpţiunea culpei contractuale resultă din art. 1082 şi 1169. Art. 1315, § 2 din codul fr. (art. nostru 1169), prevede anume că debitorul care se pretinde liberat trebue să stabilească liberaţiunea sa, adecă executarea obligaţiunei luate de dênsul, sau absenţa unei culpe în această executare. Acelaş principiu este admis şi la noi, de şi § 2 din art. 1315 C. fr. a fost eliminat de legiuitorul nostru. De câte ori creditorul a dovedit obligaţia debitorului, acestuia îi incumbă de a dovedi plata, dacă el pretinde că a făcut-o. *Reus in excipiendo fit actor.* (L. 1, Cod., 4, 19, *De probationibus).* Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1891, p. 1326. Veḑi *infrà*, explic. art. 1082 şi 1169, şi *suprà*, p. 397, nota 4, 494, text şi nota 1.

[4]) Patronul care va stabili că accidentul se datoreşte exclusiv unui caz fortuit, sau imprudenţei lucrătorului, va fi neaparat scutit de ori ce respundere. Cpr. C. Grenoble, Aix şi Nancy. D. P., 93. 2. 534. D. P., 92. 2. 299. D. P., 95. 2. 450. Veḑi şi Sourdat, II, 912. Baudry et Wahl, *op. cit.*, II, 1307.

pul lucrului și care, în urma acestui accident ce nu se dovedește a fi imputabil negligenței sau imprudenței sale, se găsește în imposibilitate de a'și agonisi hrana de toate dilele, are drept la o despăgubire, și Statul nu poate să susție că nu are nici o respundere în această privință [1]).

Chestiunea de față, în momentele actuale, când industria a luat o desvoltare atât de însemnată și în țara noastră, este o chestie socială și e de datoria legiuitorului cu o oară mai înainte, de a lua mesuri grabnice pentru a asigura soarta și viața muncitorilor, care au și ei dreptul la protecțiunea legei. Această materie ar trebui să fie reglementată prin o lege specială, așa cum va fi de curênd în alte țări [2]). De o cam dată însă, fiind că politica pe care o facem mici și mari ne împedică de a ne ocupa de interesele vitale ale națiunei, să se adaoge macar la art. 1471 C. C. următorul alineat: „Acel care întrebuințează serviciile altuia, este obligat să'l garanteze contra accidentelor resultând din munca și lucrul sêu, afară de casul când se va dovedi că accidentul întâmplat se datorește culpei, negligenței sau imprudenței victimei". Asemene lege n'ar fi singura reformă ce dorim în această privință, dar totuși ea ar constitui de o cam dată un progres asupra

1) Vedi D. P., 96. 3. 65 și *Pand. Périod.*, anul 1897, 4, p. 41, unde se găsesc și conclusiile însemnate ale comisarului guvernului Romieu. Cpr. F. Herman, III, *loco cit.*, 1280.

2) Această chestiune este, în adevêr, la ordinea dilei mai în toate țările civilisate. Astfel, în momentul când scrim aceste rênduri, proiecte de lege menite a asigura pe muncitori contra accidentelor întâmplate în timpul lucrului se discută în parlamentul francez (Camera deputaților, ședința din 7 iulie 1897, depunerea raportului deput. Maruéjouls asupra proiectului de lege adoptat în această privință de Senat), în parlamentul englez (*Workmen's compensation for accidents, Bill* No. 213) și în acel italian (proiect de lege asupra asigurărei obligatorie contra accidentelor întâmplate în timpul lucrului, presentat de guvern Senatului, la 13 april 1897). Vedi acest proiect în *Revue du Travail, publiée par l'office du Travail de Belgique*, Bruxelles, anul II, No. 6, p. 533. Un proiect de asemene natură a fost presentat de guvern Camerelor, în Olanda, la 15 fevr. 1897. Vedi o dare de samă a acestui proiect în aceiaș revistă, anul II, No. 5, p. 446 urm. Vedi diversele proiecte care s'au succedat, în această privință, în Francia, în *Traité pratique des accidents* de J. Fournier (Paris, 1898), p. 173 urm. și în Baudry et Wahl, *Louage*, II, 1340, text și nota 1. Dreptul străin.

stărei de lucruri actuale și un pas înainte. Această lege o cerem în numele dreptății și a umanității, nădăjduind că slabul nostru glas va ajunge la urechele cârmuitorilor și nu va remânea *vox clamantis in deserto.*

Prescrierea acțiunei în daune.

Codul Calimach.

După codul Calimach, acțiunea în daune resultând din delicte sau quasi-delicte, se prescriea prin *trei* ani socotiți din ḑiua de când paguba a fost cunoscută părței [1]). „Toată jalba de despăgubire se stênge după trecerea de *trei* ani, socotindu-se din vremea de când paguba s'au făcut cunoscută păgubașului, ḑice art. 1960 din codul Calimach (1489 C. austriac) [2]); ear dacă nu-i s'au făcut cunoscut, sau dacă paguba i s'au pricinuit dintr'o faptă criminalicească a altui cuiva, se stênge dreptul jalbei lui numai în 30 ani".

Dreptul actual.

Astăzi, în lipsa unui text special, acțiunea în daune se prescrie prin 30 de ani, conform dreptului comun (art. 1890 C. C.)[3]).

---

[1]) Cpr. C. Iași, 4 dechem. 1884, Al. Teodoreanu făcênd funcțiunea de președ. *Dreptul* din 1885, No. 22.

Dreptul străin.

[2]) „Cererea în despăgubire pentru dauna resultând din un fapt ilicit se prescrie prin *trei* ani, ḑice art. 852 din noul cod german, din momentul de când persoana lezată a dobêndit cunoștință de dauna și de persoana ținută a o repara, și prin 30 de ani, dacă faptul ilicit n'a ajuns la cunoștința părței lezate". Și acest text mai adaogă încă: „Dacă prin actul ilicit, persoana îndatorită la despăgubire a dobêndit ceva în detrimentul părței lezate, ea este obligată la restituție chiar în urma îndeplinirei prescripțiunei, după dispozițiile relative la înavuțire fără causă". „*Hat der Ersatzpflichtige durch die unerlaubte Handlung auf Kosten des Verletzten etwas erlangt, so ist er auch nach der Vollendung der Verjährung zur Herausgabe nach den Vorschriften über die Herausgabe einer ungerechtfertigten Bereicherung verpflichtet.*"

Art. 69 Cod. federal oblig. (Svițera).

După art. 69 din codul federal asupra obligațiilor din Elveția, acțiunea în daune se prescrie printr'*un an* din ḑiua de când partea lezată a avut cunoștință de daună și de persoana care a causat-o, și în ori ce caz, prin *ḑece* ani din ḑiua sevêrșirei faptului daunator. Dacă daunele derivă din un fapt penal care e supus unei prescripțiuni mai lungi, aceiaș prescripție se aplică și acțiunei civile.

[3]) Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 48. T. Huc, VIII, 407. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 751. Laurent, XX, 544. Vigié, II, 1701. Pĕucescu, II 484. Demante et Colmet de

In ceea ce privește însă responsabilitatea architecților și a întreprinzătorilor de lucrări fie publice, fie particulare, *lex non distinguit* [1]), art. 1483 și 1902 din codul civil Art. 1483, 1902.

Santerre, V, 364 bis V și VI. Demolombe, XXXI, 697. Baudry, II, 1350. Sourdat, I, 636 urm. Garraud, *Tr. théorique et pratique de dr. pénal français*, IV, 416. F. Herman, *loco cit.*, 1298 urm. Cas. fr., 15 april 1889. D. P., 90. 1. 136.

[1]) Sourdat, I, 743. Pĕucescu, II, 487. — Aceste dispositiuni fiind aplicabile la ori-care întreprinzĕtori de construcțiuni, se aplică și la întreprinzĕtorii unor lucrări de drum de fer, de și drumurile de fer nu existau încă la redacțiunea codului civil. C. București, *Dreptul* din 1881, No. 15. — Vedi însă Cas. rom., S-a I, în aceiaș afacere, 23 fevr. 1881. Bulet. 1881, consid de la p. 110.—Prescripția de 10 ani se aplică fără nici o îndoeală de câte ori edificiul sau lucrarea nu s'a dărâmat în acest interval. Ce trebue să decidem însă în casul când edificiul sau lucrarea dărămânduse în termen de 10 ani, persoana vatamată n'ar fi reclamat de cât în urma expirărei acestui termen? Acțiunea ei fi-va ea primită, sau fi-va ea respinsă ca prescrisă? Chestiunea este foarte controversată, și mai multe sisteme sunt în presență: 1° In părerea admisă de majoritatea autorilor, acțiunea proprietarului se prescrie, în asemene caz, prin 30 de ani, conform dreptului comun, din ziua dărâmărei întâmplate în cursul celor 10 ani, pentru că intenționea legiuitorului n'a fost de a înființa în favoarea architecților o prescripție mai scurtă, ci numai de a hotărî termenul în lăuntrul căruia faptele care dau loc la responsabilitatea lor, trebue să se producă. Acțiunea care se deschide în favoarea proprietarului prin manifestarea daunei în lăuntrul termenului de 10 ani, nefiind mărginită prin nici o dispositie particulară, trebue neaparat să fie regulată conform dreptului comun; alt-fel proprietarul ar fi în imposibilitate de a'și exercita dreptul sĕu, dacă edificiul s'ar dărâma în ultima zi a celor zece ani. Vedi în acest sens, Laurent, XXVI, 58 urm. Duranton, XVII, 255. Troplong, *Louage*, II, 1007 urm. Marcadé, VI, art. 1792, p. 543 urm., No. 1. Aubry et Rau, IV, § 374, p. 533. Demante, VII, 245 bis VIII și IX. Cas. fr. D. P., 80. 1. 17 și observațiile avoc. general Desjardins.—2° Intr'o altă părere, se susține că acțiunea în despăgubire se prescrie prin 10 ani din ziua dărâmărei edificiului. Duvergier, *Louage*, II, 360. In acelaș sens, C. Caen. D. P. 50. 2. 176.—3° In fine, în ultimul sistem, consacrat de Curtea din Paris și de Casația fr. in secțiuni-unite, se susține că architecții și antreprenorii de lucrări nu mai pot fi suparați după zece ani de la primirea lucrărilor, chiar când viciul de construcțiune s'ar fi manifestat înaintea expirărei acestui termen, dacă acțiu-

prevĕd că ei sunt desărcinaţi de respunderea la care sunt supuşi pentru stricăciunea în totul sau în parte a construcţiunei din causa unui viciu de construcţie sau de teren. (Veḍi *suprà*, p. 434, 435). Scopul acestei dispoşiţiuni, care regulează numai raporturile dintre proprietar şi architect sau antreprenor, ear nu raporturile dintre aceştia şi vecini [1]), nu este însă de a stabili o prescripţie scurtă în favoarea architecţilor, ci de a hotărî termenul în lăuntrul căruia faptele care dau loc la respunderea architectului sau antreprenorului, trebue să se manifeste [2]).

Prescrierea acţiunei în privinţa delictelor civile care sunt în acelaş timp şi delicte penale. Controversă.

Dar dacă acţiunea în daune care naşte din un delict pur civil se prescrie după dreptul comun, acţiunea care naşte din un delict civil care ar fi în acelaş timp şi penal, se prescrie prin timpul prin care se prescrie şi acţiunea publică, adecă prin 10 ani, 5 ani sau 1 an (art. 593—595 Pr. pen.), după cum este vorba de o crimă, de un delict sau de o contravenţie poliţienească, şi aceasta chiar atunci când acţiunea civilă, exercitată deosebit de acea publică, ar fi fost adusă înaintea judecătorilor civili (art. 8 Pr. pen.) sau înaintea tribunalelor militare [3]). Ar fi straniu, în adevĕr, ca un delict să fi putut motiva o acţiune în daune, atunci când, înaintea tribunalelor represive, acest delict n'ar mai fi putut să fie constatat, fiind că era prescris [4]).

---

nea n'a fost introdusă înlăuntrul lui. Cpr. C. Paris şi Bourges. D. P., 53. 2. 133. D. P., 58. 2. 88 şi 3. 46. D. P., 84. 2. 216. C. Amiens. D. P., 80. 2. 227. Cas. fr. secţiuni-unite. D. P., 83. 1. 5 şi conclusiile proc. general Barbier. Sourdat, I, 744. Pĕucescu, II, 487. Veḍi asupra acestei controverse, pe lângă autorii mai sus citaţi, Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Louage d'ouvrage et d'industrie*, 129 urm. Baudry et Tissier, *Prescription*, 706 urm. Din toate aceste sisteme, cel întâi ni se pare cel mai juridic.

[1]) Cpr. Guillouard, *Contrat de louage*, II, 874. Baudry et Wahl, *Louage*, II, 1916.

[2]) Chestiunea, în această privinţă, este însă controversată. Veḍi *suprà*, p. 507, nota 1.

[3]) Cpr. C. Aix. D. P., 94. 1. 566.

[4]) Veḍi în acest sens, Cas. rom. şi C. din Bucureşti. Bulet. Cas., S-a II, 1874, p. 151 şi 246. *Dreptul* din 1876, No. 14. *Dreptul* din 1895, No. 78. Cpr. Cas. fr. C. Poitiers şi Aix. D. P., 49. 1. 74. D. P., 66. 2. 152. D. P., 77. 1. 197. D. P., 88. 1. 411. D. P., 90. 1. 136. D. P., 91. 2. 167. D. P., 94. 2. 566. Doctrina este în acelaş sens. Veḍi Aubry et Rau, IV, § 445, p. 751 şi § 447, p. 767. Vigié, II, 1700. Acollas, II, p. 977, 978. T. Huc, VIII, 407. Faustin-Hélie,

Acest sistem nu este însă la adăpost de critică, pentru că dă loc la următoarea anomalie: acel care, de exemplu, a pus foc cu intenţiune la bunul altuia, nu este supus acţiunei în despăgubire de cât timp de 10 ani (art. 357 urm. C. pen. şi 593 Pr. pen.), pe când dacă focul s'a pus din negligenţă sau imprudenţă, acţiunea durează 30 de ani (art. 1890 C. C.). Cu toate acestea, el este aproape generalmente admis atât în doctrină cât şi în jurisprudenţă, şi art. 1416, § 2 din codul civil neerlandez îl consacră în termeni expreşi [1]). Inconvenientele părerei generale.

Astfel, acţiunea civilă ce am în contra aceluia care, cu rea credinţă, ar fi distrus un lucru al meu mobil sau imobil, se va prescrie prin *cinci* ani, pentru că faptul distrugerei este la noi un delict penal (art. 352 C. penal, care reproduce art. 281 din codul penal prusac, L. din 14 april 1851) [2]). Distrugerea de lucruri mobile sau imobile. Art. 352 C. pen.

Instr. criminelle, II, 1113. Garraud, *Pr. de dr. criminel*, 417. Baudry et Tissier, *Prescription*, 630 urm. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 48. Laurent, XX, 544. Pĕucescu, II, 484. Sourdat, I, 373 urm. şi II, 1450. Demante, V, 364 bis VI. Baudry, II, 1350. Arntz, III, 479. Mourlon, II, 1700. Marcadé, V, art. 1385, No. 3. Demolombe, XXXI, 703. Duranton, XXI, 102. Ortolan, *Elém. de dr. pénal*, II, 1878. Haus, *Pr. généraux de dr. pénal belge*, II, 1337. F. Herman, *loco cit.*, 1300 urm., Veḍi şi tratatul nostru în limba franceză, p. 250, nota 1.— Veḍi însă Bertauld, *Cours de Code pénal*, p. 625 urm., după care acţiunea civilă nu s'ar prescrie conform legei penale de câte ori ea ar fi introdusă înaintea judecătorilor civili, independent de acţiunea publică. In acelaş sens Bourguignon, *Jurisprudence des codes criminels*, II, p. 539. Grellet-Dumazeau, *De la diffamation*, 298 urm.

[1]) Art. 1960 din codul Calimach (1489 C. austriac) voeşte din contra că, la caz de crimă, acţiunea să se prescrie prin 30 de ani. Veḍi *suprà*, p. 506.

[2]) Elementele delictului de distrugere sunt următoarele: 1° distrugerea unui lucru mobil sau imobil; 2° lucrul să fie a altuia; 3° distrugerea să fi fost făcută fără drept şi cu rea voinţă, adecă cu intenţiunea de a vatama. Trib. Brăila, *Dreptul* din 1884, No. 22. Cpr. Berner, *Lehrbuch des Deutschen Strafrechtes*, § 153, p. 285, 286 (ed. din 1863). Acest delict se judecă astăzi în prima instanţă de judecătorul de ocol, după legea din 1 iunie 1896 (art. 71). Elementele delictului de distrugere. Art. 352 C. pen.

Dacă autorul distrugerei susţine că el este proprietarul imobilului distrus, şi dacă această alegaţiune este întemeiată pe acte de proprietate sau pe o posesiune constantă, existând în specie o chestie prejudicială, instanţele represive Chestiune prejudicială.

Art. 1863 urm., 1874 urm. C. C.

De câte ori acelaș fapt constitue în acelaș timp un delict sau quasi-delict civil și un delict penal, solidaritatea între acțiunea publică și acea privată produce oare care consecințî relative la causele de suspensie sau de întrerupere ale acțiunei civile. Această din urmă acțiune nu admite, în adevĕr, de câte ori faptul este prevĕdut și pedepsit de legea penală, de cât causele de suspensie și de

---

vor pune causa în suspensie până la judecarea proprietăței imobiliare pe cale civilă, conform principiului: *Le civil tient le criminel en état* (argum. prin analogie din ar. 299, 300 C. C.).

Delicte silvice.

Aceiaș soluție este admisibilă și în privința delictelor silvice, de câte ori se va susținea de autorul pretinsului delict, cu o probabilitate oare care, că pădurea din care s'au tăiat lemne este proprietatea sa, și aceasta cu toate că art. 182 din codul forestier fr., care admite în termeni expreși această soluțiune, n'a fost reprodus de legiuitorul nostru. Vedi în acest sens, C. Iași și București. *Dreptul* din 1891, No. 14 și din 1892, No. 64. Este adevarat că chestiunea presentânduse de curênd înaintea Curței din Iași, S-a a II-a (31 octom. 1895), majoritatea acestei Curți a consacrat soluția contrară, refusând de a pune causa în suspensie, pe temeiul eliminărei din codul nostru a art. 182 C. forestier fr. și a principiului că judecătorul acțiunei este și judecătorul excepțiunei; însă această soluție, nouă în jurisprudența noastră, ni se pare inadmisibilă pe temeiul motivelor și argumentelor date de minoritatea acestei Curți ,compusă din D-nii I. Vrânceanu și D. Porfiriu. Eată cum se exprimă această minoritate care, după noi, face o adevarată aplicațiune a principiilor de drept: „Considerând că inculpații, fără a tăgădui faptul tăerei arborilor, opun totuși în apararea lor că pădurea în care s'a făcut tăerea este în posesiunea lor juridică de timp imemorial și chiar au dreptul de proprietate asupra ei;

„Considerând că chestiunea de a se ști cui aparține proprietatea imobilului în litigiu, fiind strêns legată cu însuș existența delictului imputat inculpaților, de oare ce de la resolvirea ei atârnă culpabilitatea sau neculpabilitatea lor, constitue o chestiune prejudicială acțiunei publice și deci neaparat trebue a fi tranșată mai înainte de a se decide asupra acțiunei publice;

„Considerând că, de și în regulă generală, judecătorul acțiunei este de asemene și al excepțiunei, totuși, în specie, fiind că, din însăș natura acțiunei intentate de agenții Statului naște chestiunea prejudicială bazată pe un drept real imobiliar, care era de competința tribunalului civil pentru a'l judeca, urmează că jurisdicțiunea represivă trebue să suspende acțiunea publică până la curmarea definitivă a contestațiunei civile de cătră instanțele civile;

întrerupere care pot să aibă o înrîurire asupra acțiunei publice. Astfel, actele de urmărire îndreptate de ministerul public contra prevenitului sau acusatului, întrerup prescripția acțiunei civile, ca și acelei publice, așa că dacă exercițiul acestei din urmă acțiuni a dat loc la o condamnare, prescripția acțiunei civile nu va reîncepe a curge de cât din momentul pronunțărei acestei hotărîri, termenul prescripției fiind tot acel al acțiunei publice, ear nu acel de 30 de ani, pentru casul când acțiunea civilă n'ar fi fost judecată odată cu acea publică [1]).

„Considerând că de și, în legislația română, nu există vre un text care să considere dreptul real de proprietate imobiliară ca o chestiune prejudicială, și prin urmare, să autorize expres suspendarea acțiunei publice, precum s'a făcut în casurile relative la starea civilă (art. 299, 300 C. C.), totuși, această soluțiune, consacrată de altmintrele prin o sumă de decisiuni, se impune de la sine pentru motivul că nu există nici un text care s'o prohibe, și pentru rațiunea că dificultățile ce se întâmplă în rezolvirea drepturilor reale imobiliare, pot necesita instrucțiuni laborioase și îndelungate, care găsesc o mai mare garanție în procedura urmată înaintea jurisdicțiunei civile... etc.". *Dreptul* din 1896, No. 2.

Tribunalele corecționale mai trebue încă să suspende causa și să trimeată pe părți înaintea judecătorilor civili în casurile in care o persoană, fiind prevenită de delictul de bigamie, propune ca mijloc de aparare nulitatea primei căsătorii, dacă, bine înțeles, instanțele civile au fost sezisate de această nulitate (art. 171 C. C.). Cpr. Cas. rom. S-a II. Bulet. 1890, p. 925 și Pand. fr. Répert. *Bigamie*, 102 și 110 urm.—Tribunalele represive vor fi însă competente de a judeca validitatea sau nulitatea căsătoriei de a doua, pentru că delictul consistă tocmai în sevêrșirea acestei căsătorii. Cpr. Faustin-Hélie, *Th. du C. pénal*, IV, 1678. Chestia este însă controversată. Vedi t. I, partea II a lucrărei noastre, p. 58, text și nota 1. Vedi și tr. nostru în limba franceză, p. 246, nota 2. Bigamie.

In ori ce caz, nici căsătoria dintâi, nici cea de a doua n'ar fi nulă numai pentru lipsa benedicțiunei religioase. V. decisiile citate în tr. nostru în limba franceză, p. 72, nota 1 și în t. I, partea II (ed. rom.), p 2, și la decisiile citate acolo, *adde* o sentință recentă a trib. Iași, S-a II (23 mai 1897, M. Vidrașcu prim. președ.), *Dreptul* din 1897, No. 64. —*Contrà*. C. Disescu, *Drept constit.*, p. 439 urm. Casătorie. Benedicția religioasă.

[1]) Aubry et Rau, IV, § 445, p. 752. Vazeille, *Prescription*, II, 595. C. Lyon. D. P., 52. 2. 34.—Pe baza acestor principii incontestabile, s'a decis că prescripția acțiunei civile și a-

Invocarea prescripției din oficiu.

In fine, trebue să observam că, după o doctrină și jurisprudență constantă, prescripția, în materie penală, putênd și trebuind chiar să fie invocată de judecători din oficiu, și chiar de Curtea de casație, pentru că ea se întemeiază pe interesul societății, ear nu pe acel al inculpatului sau a condamnatului [1]), de aici resultă că, de câte ori acțiunea civilă a fost adusă o dată cu acea publică înaintea instanțelor represive, prescrierea acțiunei publice invocată din oficiu sau de partea interesată, va aduce neaparat și prescrierea acțiunei civile, această din urmă neputênd să subsiste singură înaintea instanțelor criminale [2]).

Casurile în care acțiunea este supusă prescripției ordinare de 30 de ani, de și faptul care dă loc la acțiunea în daune e prevĕdut și pedepsit de legea penală.

Se poate însă întâmpla ca faptul care dă loc la acțiunea în daune să fie prevĕdut și pedepsit de legea penală ca crimă, delict sau contravenție, și cu toate acestea, acțiunea care resultă din asemene fapt să nu fie supusă prescripțiunei acțiunei publice, ci prescripțiunei ordinare de 30 ani. Aceasta se va întâmpla de câte ori acțiunea civilă, întrodusă cu ocasiunea unui fapt prevĕdut și pedepsit de legea penală, nu-și va avea causa exclusivă în infracțiunea penală, ci își va trage origina din un contract

---

celei publice nu se suspendă prin minoritatea sau interdicția victimei delictului sau quasi-delictului (art. 1876 C. C.) (Sourdat, I, 403. C. Dijon. D. P., 66. 2. 152. C. Bourges. D. P., 88. 1. 411), nici prin demența sa (C. Bordeaux, 9 nov. 1892. Sirey, 93. 2. 148. Sourdat, I, 403 urm.). Cpr. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 1343 urm.

[1]) Cpr. Cas. fr. C. Nancy, Amiens, etc. D. P., 83. 1. 42. D. P., 84. 2. 54. D. P., 85. 2. 103 și 150. *Pand. Périod.*, 1893. 1. 30. F. Hélie, *Instr. criminelle*, II, 1051. Garraud, *Pr. de dr. criminel*, No. 399. G. Filiti, discurs de deschidere pronunțat înaintea Inaltei Curți de Cas. *Dreptul* din 1881, No. 60. Vedi și tr. nostru în limba franceză, p. 260, *an notam.*

[2]) Sourdat, I, 406. Cpr. Cas. fr. D. P., 77. 1. 45.—Dacă însă acțiunea civilă a fost întrodusă deosebit de acea publică, înaintea instanțelor civile, prescripția nu va mai putea de astă dată fi opusă de judecători din oficiu, pentru că, de și ea este cârmuită, în privința termenului, tot prin acelaș laps de timp ca și acțiunea publică, totuși, în casul de față, ea este independentă și urmează a fi judecată după regulele dreptului civil (art. 1841 C. C. și 1971 C. Calimach). Acțiunea civilă va subsista deci în casul de față, de și ea ar fi fost stênsă, dacă ar fi fost introdusă o dată cu acea publică înaintea instanțelor represive. Cpr. Sourdat, I, 407, și autoritățile citate de acest autor.

sau quasi-contract și va avea principiul în o dispoziție a codului civil. Ast-fel, acțiunea în restituire a unui obiect încredințat cuiva cu titlu de deposit va putea fi întrodusă timp de 30 de ani contra depositarului necredincios, care l'ar fi pus la o parte în mod fraudulos, pentru că asemene acțiune își are sorgintea sa în contractul de deposit, ear nu în delictul depositarului [1]).

De asemenea, de câte ori faptul delictuos era comis de un minor, și acest minor a fost achitat, pentru că a lucrat fără pricepere (art. 62 C. pen.), criminalitatea încetează și o dată cu dênsa și prescriptibilitatea admisă de art. 593 urm. Pr. pen. [2]).

Alte fine de neprimire care se pot opune acțiunei în daune.

Acțiunea în daune nu mai poate să aibă loc de câte ori partea lezată a renunțat la dênsa (art. 1707).

Renunțările fiind însă de drept strict, iertarea pură și simplă făcută de partea lezată ucigașului său, înainte de a muri, fără a determina efectele sale, nu cuprinde renunțarea la daunele datorite moștenirei din această causă [3]).

Amnistia, care șterge cu desevêrșire faptele incriminate, ca și cum ele nu ar fi avut ființă [4]), nu produce nici un efect în privința acțiunei în despăgubire care s'a născut Amnistie.

[1]) Baudry, II, 1350, *in fine*. T. Huc, VIII, 407. Demolombe, XXXI, 706 urm. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 752, 753. F. Herman, *loco cit.*, 1325 urm. Sourdat, I, 376. Demante, V, 364 bis VII. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 49. Cas. fr., 5 aug. 1895. D. P., 96. 1. 157. D. P., 94. 1. 89.—*Contrà*. Cas. belg. D. P., 95. 2. 306. Vedi și Pëucescu, II, 485.

[2]) Cpr. Cas. fr., 13 ianuar 1890. *Pand. Période.*, 90. 1. 345.—Mai mult încă, de câte ori faptul ar întruni caracterele unei infracțiuni penale, însă a intervenit o hotărîre achitătoare remasă definitivă, fără ca o dată cu acțiunea publică să se fi urmărit și acea civilă, această din urmă acțiune se va prescrie, în asemene caz, prin 30 de ani, pentru că criminalitatea a încetat o dată cu achitarea prevenitului sau acusatului. Cpr. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 752.

[3]) Aubry et Rau, IV, § 445, *in fine*, pag. 754. Laurent, XX, 545. Sourdat, I, 370 și 625 urm. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 44. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 1356 urm.

[4]) Cpr. Cas. fr., 2 ianuar 1896. D. P., 96. 1. 367 și *Pand. Période.*, 1897. 1. 300.

din faptul amnistiat, ficțiunea clemenței regale neproducându-și efectele sale de cât în privința faptelor penale [1]).

Stipularea unei clause de neresponsabilitate. Controversă.

Acțiunea în daune n'ar putea de asemenea fi respinsă prin opunerea unei clause de neresponsabilitate, stipulată în favoarea autorului delictului sau quasi-delictului: 1° pentru că este greu dacă nu imposibil de a concepe asemene clausă între niște persoane care nu sunt legate prin nici un raport juridic și care poate nici nu se cunosc; și 2° pentru că asemene clausă, chiar dacă ar fi cu putință și ar avea loc, ar fi nulă, cel puțin în cât privește greșălele grave, în baza art. 5 C. C. Art. 1707 care permite transacțiunea asupra acțiunei civile ce naște din un delict (textul se exprimă inexact când dice din o infracțiune), se referă cu bună samă la un delict sevêrșit, ear nu la un delict viitor [2]). Vedi *suprà*, p. 503.

---

[1]) Cpr. Cas. fr., 24 mai 1895 și C. cu juraţi din Haute Garonne, 25 martie 1895. *Pand. Périod.*, 96. 1. 149 și 2. 132. Mai vedi încă Sirey, 95. 1. 377. D. P., 80. 1 285. D. P., 82. 1. 239. D. P., 83. 2. 189. Faustin-Hélie, *Instr. criminelle*, II, 109. Garraud, *op. cit.*, II, 84. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 1351. Pand. fr. Répert., t. VI, v° *Amnistie*, 164 urm.

[2]) Sourdat, I, 662 VI. P. Pont, *Petits contrats*, II, 583. Troplong, *Transactions*, 60. Massé-Vergé, V, § 767, p. 87, nota 7. Pand. fr. Répert. t. VIII, *Armateur*, 161 urm. și t. 14, v° *Capit. de navire*, 1370. L. Sarrut, nota în D. P., 90, 1, p. 209 urm. Sainctelette, *op. cit.*, 2, 5. F. Herman, *loco cit.*, 1365 urm. Cpr. Cas. fr. D. P., 76. 1. 449 și Sirey, 76. 1. 337.—*Contrà.* Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, V, 747. Labbé, nota sub Cas. fr., 15 martie 1876. Sirey, 76. 1. 337. „Trebue să respectăm, dice savantul profesor, în nota suscitată, libertatea convențiunelor; ori ce clausă de neresponsabilitate ar fi, după noi, validă, afară de casul când asemene clausă ar fi relativă la dol".—Vedi însă Demangeat, care, în nota *suprà* citată, presentată Academiei de științi morale și politice (*Revue pratique*, tom. 55, anul 1884, p. 558), critică cu drept cuvênt părerea lui Labbé, nădăjduind că, după o mai matură chibzuință, savantul profesor se va ralia la părerea comună. *Revue pratique, loco cit.*, nota 2.

Culpă contractuală.

Intru cât privește clausele de neresponsabilitate în materie de culpă contractuală, ele sunt din contra permise, cu o restricție numai în privința dolului și a greșelelor grave. Vedi *suprà*, p. 501 urm. Clausele de neresponsabilitate fiind însă derogatorii la dreptul comun, trebue să fie strict aplicate după litera convenției și restrênse la casurile anume pre-

Dar dacă nimene nu se poate în principiu descarca prin o clausă expresă, de responsabilitatea care ar resulta din greșălele sale grave și din dolul sĕu, stăpânii și comitenții pot une-ori, de și chestiunea este controversată, să se descarce de respunderea care apasă asupra lor pentru faptele comise de servitorii și prepușii lor [1]).

Despre responsabilitatea civilă care poate să incumbe unei persoane din causa faptului altuia, sau din causa lucrurilor care sunt sub paza sa (art. 1000—1002).

In principiu, omul nu respunde de cât de fapta sa [2]). „Pentru lucruri străine ce sunt în protiva legilor, la care nu s'au făcut cineva partaș, ḑice art. 1740 din codul Ca-

---

vĕḑute de ea. Cas. fr., 6 ian. 1892. D. P., 92. 1. 356. F. Herman, *loco cit.*, 1390 urm. —Ast-fel, s'a decis cu drept cuvênt că o companie de navigațiune care încarcă pe un vas mărfuri inflamabile, în specie damigene *(des dammes-jeannes)* conținênd alcool concentrat, fără a semnala căpitanului natura primeḑioasă a acestor mărfuri, trebue să fie declarată rĕspunḑĕtoare către călători de accidentele pricinuite prin aprinderea acestor mărfuri, cu toate că biletele lor cuprindeau clausa, licită de altmintrele (Cpr. D. P., 84. 1. 121. D. P., 82. 2. 213. D. P., 78. 1. 349 și 479), că ea nu respunde de perderea bagajelor pricinuită prin culpa căpitanului sau a oamenilor echipagiului. Cas. fr., D. P., 93. 1. 590. *Pand. Période.*, 95. 1. 95. *Pand Période.*, 90. 1. 393. Veḑi și *suprà*, pe 398, 399, *ad notam.*

[1]) Veḑi *infrà*, explic. art. 1000, p. 537, 538.

[2]) Astfel, minorul nu respunde de delictele sau quasi-delictele comise de epitropul sĕu cu ocasiunea administrațiunei tutelei, de cât dacă i-au folosit personal. Cpr. Cas. fr. D. P., 94. 1. 505. C. Bastia. D. P., 55. 2. 149. Aubry et Rau, I, § 115, p. 469. Demolombe, VIII, 127 și XXIV, 187. Larombière, I, art. 1116, No. 10. Cpr. L. 3, Dig., 26, 9; L. 3, § 1, Dig., 14, 4; L. 198, Dig., 50, 17; L. 15, Pr. și § 2, Dig., 4, 3, *De dolo malo.* Veḑi și *suprà*, p. 76, nota 1. Pe baza acestor principii, Curtea din Galatz a decis că minorul respunde de dolul părintelui sĕu de câte ori el s'a folosit de dênsul. *Dreptul* din 1892, No. 45. Cpr. C. București, *Dreptul* din 1884, No. 38. Minorul nu respunde de faptele ilicite ale epitropului.

Tot în puterea acestor principii, se decide că barbatul nu respunde, în genere, de delictele sau quasi-delictele comise de femeea sa, afară de casul când ea ar fi fost prepusa lui (art. 1000.— Veḑi *infrà*, explic. acestui text). Cpr. Pothier, *Tr. de la puissance du mari*, VII, 52. Baudry, II, 1353. F. Hélie, *Théorie du C. pén.*, I, 392. Giorgio Giorgi, Barbatul nu respunde de faptele ilicite ale femeei sale.

limach (1313 C. austriac), după regulă nici se învinovăţeşte; ear la acele întâmplări unde legile hotăresc din împrotivă, remâne lui drit de a cere de la vinovat întoarcerea pagubei".

Prin excepţie însă, art. 1000 declară că suntem responsabili nu numai de dauna causată prin faptul nostru, ci şi de acea causată prin faptul persoanelor pentru care suntem obligaţi a respunde [1]), sau de lucrurile ce sunt sub paza noastră [2]).

Art. 1000, § 1.—Suntem asemene responsabili de prejudiciul causat prin fapta persoanelor pentru care suntem obligaţi a respunde, sau de lucrurile ce sunt sub paza noastră. (Art. 1000, § 2 urm., 1001, 1002, 1434 C. C. Art. 1384, § 1 C. fr.)

Legea ne declară, în asemene casuri, responsabili, pentru că dauna adusă de persoanele de care suntem obligaţi a respunde (de ex. de copiii noştri minori şi servitorii noştri), sau de lucrurile ce sunt sub paza noastră (de ex. prin dărâmarea unui edificiu), este consecinţa unei greşeli cel puţin indirecte din partea noastră, *culpa in vigilando* sau *in eligendo*, pe care legea o presupune. Şi, în adevĕr, aceasta se întâmplă cele mai dese ori, căci cu o supraveghere mai de aproape, cu o alegere mai scrupuloasă, cu întrebuinţarea unor mĕsuri mai potrivite şi prudente, dauna

---

V, 268. Acollas, II, p. 980. Sourdat, II, 847 urm, 857. Marcadé, V, art. 1384, No. 2. Masé-Vergé, IV, § 628, p. 26, text şi nota 13. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 767. Laurent, XX, 607, 608. T. Huc, VIII, 445. Demolombe, XXXI, 597 urm. Demante, V, 365 bis V. Larombière, V, art. 1384, No. 7. Fuzier-Herman, III, art. 1384, No. 10 urm. Ch. Muteau, *De la responsabilité civile* (Paris, 1898), p. 185 urm. Cpr. Cas. fr. şi C. de just. civilă din Geneva. D. P., 73. 1. 33. D. P., 92. 1. 5. Sirey, 94. 4. 31.

Femeea nu respunde de faptele ilicite comise de barbatul sĕu.

Şi vice-versa, femeea nu respunde de dauna causată de cătră barbatul sĕu smintit, dacă nu i se poate imputa nici o culpă personală. Faptul de a nu fi provocat interdicţia lui nu constitue nici o culpă din partea ei. Larombière, *loco cit.* Demolombe, XXXI, 597, 602. Sourdat, II, 828, 867. Laurent, XX, 611. Aubry et Rau, IV, § 446, p. 768, text şi nota 50. Fuzier-Herman, art. 1384, No. 22. Merlin, Répert., V° *Femme*, t. VI, p. 658, No. 11. Muteau, *op. cit.*, p. 186.

[1]) Art. 1434, § 2 cuprinde o aplicare a acestui principiu. Cpr. L. 5, § 3, Dig., 9, 3, *De his qui effuderint, vel dejicerint.*

[2]) Cpr. L. 1, § 4 şi 7; L. 5, Dig., 9, 1, *Si quadrupes*, etc.; LL. 6, 7, 8, 9, Dig., 39, 2, *De damno infecto*, etc.

ar fi putut să fie înlăturată [1]). „Considerând, dice cu drept cuvênt Curtea din Paris (24 iunie 1893), că art. 1384 (art. nostru 1000) dispune într'un mod general că omul este responsabil nu numai de prejudiciul ce a causat prin fapta sa, dar și de acela ce a fost causat prin fapta persoanelor pentru care el este responsabil, și în special, că comitenții sunt responsabili de prejudiciul pricinuit de prepușii lor în funcțiunele ce le sunt încredințate; că, dacă căutăm motivul acestei responsabilități, găsim că ea este întemeiată pe o presumpțiune de greșală și de negligență personală din partea comitenților în alegerea și *supravegherea* [2]) persoanelor de care ei se servesc, etc...“ [3]).

Există deci în specie o presumțiune de culpă, sau cel puțin, de negligență din partea noastră, și prin urmare, un quasi-delict, în puterea căruia cu drept cuvênt suntem declarați responsabili [4]).

Vom vedea însă că, în unele casuri, această presumpțiune de culpă este mai severă de cât în altele, căci nu tot-deauna pârîtul are facultatea de a se scuti de respundere, dovedind că nu'i a fost cu putință să împedece faptul daunator (art. 1000, § ultim) [5]).

---

[1]) De aceea, art. 831 din codul german prevede că comitentul nu respunde de faptul prepusului său, de câte ori el a luat precauțiunele ce se iau în de obște în viața ordinară, sau de câte ori dauna s'ar fi întâmplat cu toate precauțiunele luate. „*Die Ersatzpflicht tritt nicht ein, wenn der Geschäftsherr bei der Auswahl der bestellten Person und, sofern er Vorrichtungen oder Geräthschaften zu beschaffen oder die Ausführung der Verrichtung zu leiten hat, bei der Beschaffung oder der Leitung die im Verkehr erforderliche Sorgfalt beobachtet oder wenn der Schaden auch bei Anwendung dieser Sorgfalt entstanden sein würde*“. Art. 831 C. german.

[2]) Vedi în privința acestui de al doilea motiv, cele dise *infrà*, p. 529, nota 1.

[3]) *Curierul judiciar* din 1893, No, 63, p. 7 și D. P., 96. 2. 342.

[4]) Cpr. Baudry, II, 1351. Thiry, III, 205. Vigié, II, 1703. Laurent, XX, 550. Arntz, III, 480. Giorgio Giorgi, V, 247 urm. Fuzier-Herman, art. 1384, No. 1 urm. Aubry et Rau, IV, § 446, *in fine*, p, 756. Larombière, V, art. 1384, No. 1. Marcadé, V, art. 1384, No. 1, p. 279.

[5]) Art. 1903, § ultim din codul spaniol de la 1889 prevede, din contra, că *toate* persoanele mencionate de acest text încetează de a fi responsabile pentru faptul altuia, îndată Codul spaniol. Art. 1903.

I. Casurile în care o persoană respunde de faptul altuia.

Art. 1000, § 2, 3 şi 4.—Tatăl şi mama, după moartea barbatului, sunt responsabili de prejudiciul causat de copiii lor minori ce locuesc cu dênşii. (Art. 93, 124, 326, 342, 1102, 1434 C. C. Art. 1384 C. fr.).

Stăpânii şi comitenţii, de prejudiciul causat de servitorii şi prepuşii lor în funcţiunele ce li s'au încredinţat. (Art. 423, 501 C. com. Art. 1434, 1487, 1624 C. C. Art. 197 L. vămilor din 15 iunie 1874. Art. 1384, § 3 C. fr.).

Institutorii şi artisanii, de prejudiciul causat de elevii şi ucenicii lor, în tot timpul cât se găsesc sub a lor privighere. (Art. 1384, § 4 C. fr.).

Tatăl şi mama, institutorii şi artisanii sunt aparaţi de responsabilitatea aratată mai sus, dacă probează că n'au putut împedeca faptul prejudiciabil. (Art. 1000, § 2 şi 4, 1202 C. C. Art. 1384, § 5 C. fr.).

1° Responsabilitatea tatalui şi a mamei pentru faptele comise de copiii lor minori ce locuesc cu dênşii (art. 1000, § 2).

In timpul căsătoriei, tatăl exercitând singur puterea părintească asupra copiilor sêi minori (art. 327), se înţelege că numai el respunde de prejudiciul causat prin fapta lor, pentru că responsabilitatea civilă nu este, în casul de faţă, de cât consecinţa autorităţei părinteşti.

Mama nu devine deci responsabilă de delictele sau quasi-delictele copiilor sêi de cât atunci când paza lor îi este legalmente încredinţată ei.

Casurile în care mama este responsabilă.

Legea vorbind de casul cel mai ordinar, *de eo quod plerumque fit*, o declară civilmente responsabilă numai în urma morţei barbatului, însă se înţelege că aceiaş responsabilitate va exista pentru dênsa de câte ori, prin o împrejurare oare care, ea va fi învestită cu autoritatea părintească. Astfel ar fi, de exemplu, casurile în care barbatul ar fi smintit, declarat sau presumat absent [1]), interdis

---

ce ele vor dovedi că au avut, pentru a împedica dauna, îngrijirea unui bun părinte de familie.

Cod. Cant. Zurich. Art. 1872.

După alte legislaţiuni, mai puţin riguroase de cât codul fr. şi al nostru, persoanele declarate civilmente responsabile nu sunt nici odată presupuse în culpă, ci acel care cere daune trebue să dovedească că există o culpă din partea lor, *culpa in vigilando*. Ast-fel este, de exemplu, codul Cant. Zurich de la 1851, opera lui Bluntschli (art 1872).

Cui aparţine calitatea de absent.

[1]) Calitatea de absent nu aparţine în mod juridic de cât aceluia care, după îndeplinirea formalităţilor prescrise de

judecătoreşte sau legalmente (argument din art. 124 şi 132) [1]. Mama va respunde deci de delictele şi quasi-delictele copiilor sĕi, de câte ori tatăl va fi pus în imposibilitate de a exercita autoritatea părintească, după cum prevede anume art. 1153 din codul italian [2].

O absenţă momentană a tatălui, precum ar fi, de exemplu, o călătorie, nu l'ar descarca însă de respundere [3]. Absenţa momentană a tatălui. Controversă.

art. 101—105 C. C., a fost declarat ca atare prin o hotărîre definitivă. Trebue însă considerat ca presupus absent pe acela care, de fapt, a dispărut de la domiciliul sau reşedinţa sa de un timp destul de îndelungat pentru a se putea pune la îndoeală existenţa sa. In ori ce caz, art. 120 şi 121, relative la drepturile eventuale care s'ar cuveni unui absent, se aplică şi la casul de simplă presumpţiune de absenţă. C. Alger, 4 mai 96. D. P., 97. 2. 364. Cpr. Laurent, II, 253. T. Huc, I, p. 486. Aubry et Rau, I, § 158, p. 629, text şi nota 1. Veḑi şi ediţia a 5-a din aceiaşi autori, I, § 158, p. 950.

[1]) Baudry, II, 1352. T. Huc, VIII, 440. Thiry, III, 206. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 756, nota 1. Sourdat. II, 830. Marcadé, V, art. 1384, No. 2. Larombière, V, art. 1384, No. 3. Berriat St. Prix, II, 5483. Demolombe, XXXI, 566, 567. Laurent, XX, 554. Mourlon, II, 1692. Demante, V, 365 bis III. Fuzier-Herman, III, art. 1384, No. 31 urm.

[2]) Cpr. Giorgio Giorgi, V, 263.—Codul Caragea nu are nici o dispoziţie în această privinţă. Art. 1737 din codul Calimach (1308, 1309 C. austriac) prevede însă că „acel ce s'au păgubit de către acei lipsiţi de minte, sau nebuni, *sau de către prunci*, poate cere împlinirea pagubei sale de la acei ce erau datori să aibă purtare de grijă asupra acest fel de persoane, ear dacă însuş au dat pricină la acest fel de persoană, nu are drit să ceară ceva". Şi art. 1738 din acelaş cod (1310 C. austriac), adaogă: „Dacă nu va fi cu putinţă după acest chip ca păgubaşului să se facă despăgubire, se cuvine judecătorului ca să cerceteze împrejurările, dacă adecă trebue să se imputeze păgubitorului, şi atunce când nu se află el în obicinuita înfrânare pentru pastrarea întregimei minţei sale; sau dacă păgubaşul din milostivire nu s'au aparat pe sineş; ori să iee aminte averele amêndurora, şi aşa să'i îmbie spre învoeală, sau să hotărască pentru despăgubire după echitate, adecă plecându-se mai mult către iubirea de omenire". In art. corespundĕtor din codul austriac (1310, *in fine*), se ḑice anume că judecătorul va lua în consideraţie averea părţei lezate şi acea a autorului daunei. Dreptul vechiŭ.

[3]) T. Huc, VIII, 440. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 757, nota 1, *in fine*. F. Herman, *loco cit.*, 29. — *Contrà*, Marcadé, V,

Responsab. mamei naturale.

Mama naturală având puterea părintească asupra copiilor săi naturali legalmente recunoscuți (art. 337), va respunde cu bună samă de delictele și quasi-delictele lor [1]).

Desfacerea căsătoriei prin divorț.

Dacă căsătoria nu s'a desfăcut prin moarte (singurul caz pe care îl prevede legea), ci prin despărțenie, responsabilitatea va privi pe soțul căruia copilul a fost încredințat [2]).

Emancipărea expresă. Controversă.

Legea prevede că tatăl, și în lipsa lui, mama respunde de delictele copiilor lor minori, fără a distinge dacă ei sunt emancipați sau nu; de unde resultă că ei vor respunde și de delictele sau quasi-delictele copiilor lor emancipați, pentru că, de și emanciparea face să înceteze puterea părintească, totuși autoritatea morală a tatălui și a mamei subsistă și în urma ei, ear părintele a comis o culpă emancipând un copil care nu era vrednic de această binefacere [3]).

Emancipărea tacită

Cât pentru emanciparea tacită care resultă din căsătorie (art. 421), ea face să înceteze responsabilitatea părinților, pentru că, pe de o parte, prin căsătorie, copilul devine capul unei noi familii sau trece sub autoritatea maritală, ear pe de alta, copilul căsătorit nu se mai găsește sub paza și privigherea părinților săi [4]).

---

art. 1384, No. 2. Larombière, V, art. 1384, No. 3. Toullier D. VI, partea I, 278, 281.

[1]) Dacă copilul a fost recunoscut numai de tată, sau dacă copilul a dovedit paternitatea sa în casul excepțional prevĕdut de art. 307, tatăl va putea fi declarat civilmente responsabil. Vedi t. II a lucrărei noastre, p. 21. Chestiunea ar fi însă mai grea când copilul ar fi fost recunoscut atât de tată cât și de mamă. Vedi t. II, *loco cit.*, nota 2.

[2]) Laurent, XX, 554. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 758. Marcadé, *loco cit.*—In cât privește chestiunea de a se ști care din soți exercită puterea părintească asupra copiilor la caz de divorț, v. t. I, partea II p. 227, text și nota 2, unde se arată controversa.

[3]) Baudry, II, 1352. Thiry, III, 206. Demolombe, XXXI, 578. Sourdat, II, 827. Demante, V, 365 bis. II. Muteau, p. 176. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 757, text și nota 4, și autorii citați în nota următoare.—*Contrà.* Laurent, XX, 558. Toullier D. VI, partea I, 277. T. Huc, VIII, 440, p. 584, 585.

[4]) Aubry et Rau, IV, § 447, p. 757, text și nota 3. Laurent, XX, 558. Thiry, III, 206. Demante, V, 365 bis II. Larombière, V, art. 1384, No. 4 Marcadé, V, art. 1384, No. 2. T. Huc, VIII, 440. Demolombe, XXXI, 577. Sourdat, II, 827. Fuzier-Herman, III, art. 1384, No. 46. Muteau, *op. cit.*, p. 176, 177. Baudry, *loco cit.*

Responsabilitatea civilă a tatălui și a mamei prevĕdută de textul mai sus citat subsistă, după unii, chiar când copilul lor minor, ce locuește cu dênșii, ar fi fost *pentru moment* încredințat supravegherei unei alte persoane, remânêndu-le însă recurs în contra acestei persoane, dacă ea s'ar fi făcut culpabilă de o imprudență sau de o negligență oare care [1]).

Casul în care copilul minor este încredințat supravegherei unei alte persoane. Controversă.

Acest recurs, părinții îl au și în contra copilului, autor al daunei, de câte ori ei au plătit pentru dênsul și el are o avere personală [2]).

Recursul părinților în contra copilului.

Părinții nu mai sunt însă în genere responsabili de câte ori, în momentul comiterei delictului sau quasi-delictului, copilul lor minor a fost *într'un mod permanent* încredințat unei persoane fie ca servitor [3]) spre a'l învața un meșteșug, sau a fost aședat într'o casă de educațiune, de ex., într'un pension, într'o scoală publică sau privată, etc., fie ca intern sau ca extern, trecênd astfel sub privigherea și paza unei alte persoane (art. 1000, § 4) [4]), sau când el a intrat în armată, fie chiar ca angajat voluntar [5]).

Casurile în care părinții nu mai respund de daunele causate de copiii lor minori.

---

[1]) Aubry et Rau, IV, § 447, p. 757. Massé-Vergé, IV, § 628, p. 23, n. 3.—*Contrà.* Larombière, V, art. 1384, No. 17. T. Huc, VIII, 441. Demol., XXXI, 582. Laurent, XX, 562, 567.

[2]) Cpr. Cas. fr. D. P., 87. 1. 31. *Pand. Période*, 88. 1. 351. Muteau, *op. cit.*, p. 296 urm. Vedi și *infrà*, p. 528, text și nota 2. Cpr. art. 63 C. federal al oblig. din 1881 (Svițera) și art. 1904 C. spaniol, care sunt formali în această privință. Unele legislațiuni străine permit judecătorilor de a pune o parte din daune în sarcina minorului sau a ori cărei alte persoane iresponsabile. Vedi de ex., art. 1310 C. austriac, corespundĕtor cu art. 1738 din codul Calimach (*suprà*, p. 519, nota 2, *in fine*), art. 1835 C. cant. Zurich, etc. Cpr. Sourdat, II, 771. Larombière, V, art. 1384, No. 45. Dreptul străin.

[3]) Cpr. C. Paris, 17 ianuar 1895. *Pand. Période.*, 95. 2. 352.

[4]) Laurent, XX, 560, 562. Larombière, V, art. 1384, No. 2 și 17. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 758. Baudry, II, 1352. Thiry, III, 206. F. Herman, art. 1384, No. 50 urm. Demolombe, XXXI, 581. Sourdat, II, 817 urm. Cp. C. Agen și Montpellier. D. P., 70. 2. 223. D. P., 88. 2. 19. Vedi și D. P., 90. 1. 145.—Aceiaș soluție este admisibilă de câte ori copilul este servitor la altul, și ne mai stând la părinții sĕi, scapă cu desevêrșire de controlul și privigherea lor. C. Douai. D. P., 95. 2. 381. Demolombe, XXXI, 581. Sourdat, II, 820. Vedi și nota precedentă.

[5]) Laurent, XX, 563. Aubry et Rau, *loco cit.* Sourdat, II,

Condițiile cerute pentru ca responsabilitatea tatălui sau a mamei să aibă loc.

Pentru ca tatăl sau mama să fie civilmente responsabili de faptele comise de copiii lor, se cer două condițiuni:

1° Copiii trebue să fie minori [1];

2° Ei trebue să locuească împreună cu dênșii, pentru că numai ast-fel li se poate imputa o lipsă de privighere. Aceste cuvinte nu trebuesc însă luate *ad litteram*, căci tatăl, și în lipsa lui, mama ar respunde de daunele causate de copiii lor, dacă i-ar lasa să ducă o viață destrabalată și vagabondă, sau dacă trimițêndu'i la studiu în alt oraș, i-ar lăsa de capul lor [2].

De câte ori aceste două condițiuni sunt întrunite, responsabilitatea părinților se întinde la toate actele daunatoare comise de copiii lor, pe care o supraveghere mai de aproape ar fi putut să le împedice.

---

821. Demolombe, XXXI, 585. Larombière, V, art. 1384, No. 2. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 60. Cpr. C. Colmar. D. P., 63. 2. 81.

Părinții nu respund de daunele comise de copiii lor majori.

[1]) Părinții nu sunt deci, în principiu, responsabili de daunele comise de copiii lor majori, care ar fi smintiți, chiar dacă aceștia ar sta cu dênșii la un loc și părinții n'ar fi cerut interdicțiunea sau internarea lor într'o casă de sănătate (L. din 15 decembre 1894). T. Huc, VIII, 440. F. Herman, *loco cit.*, No. 39 urm Baudry, II, 1352. Demolombe, XXXI, 575. Laurent, XX, 559. Sourdat, II, 828. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 768.—Părinții n'ar putea fi declarați responsabili, în asemenea caz, de cât dacă s'ar dovedi din partea lor existența unei culpe, căci ei nu sunt presupuși în culpă de cât atunci când copiii sunt minori. Cpr. C. Chambéry, D. P., 90. 2. 302. Giorgio Giorgi, V, 260, și autorii *suprà* citați.

[2]) F. Herman, art. 1384, No. 61 urm.—In puterea acestor principii, s'a decis cu drept cuvênt că părintele este responsabil de accidentul causat de copilul sêu minor unui alt copil, cu ocasiunea unui joc periculos, de ex. prin aruncarea unei petre sau unui alt projectil. Cpr. C. Lyon și Nimes. D. P., 95. 2. 207. D. P. 55 2. 1 și 161.—Dacă copilul, autorul quasi-delictului se găsea într'o școală, el va putea fi declarat solidar responsabil pentru dauna causată prin imprudența sa dimpreună cu șeful acelei școli, culpabil de lipsă de privighere (art. 1003). Părintele, în asemenea caz, n'are nici o respundere. Trib. și C. Besançon, 30 iulie 1884. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 590, nota 2. Cpr. și Cas. fr. D. P., 90. 1. 145.—S'a decis de asemenea că părintele care a permis fiului sêu minor de a merge la vênat, respunde de accidentul ce acesta a pricinuit altuia prin imprudența sa. C. Caen și Cas. fr. Répert. Dalloz, *Responsabilité*, 580, notele 3 și 4. Cpr. Larombière, V, art. 1384, No. 24. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 759. Laurent, XX, 557, 561. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 64. Sourdat, II, 833.

Casurile în care părinții pot fi descarcați de răspundere.

Tatăl și mama pot să se descarce de responsabilitatea care apasă asupra lor, stabilind că, în momentul săvârșirei delictului sau quasi-delictului, copilul lor minor era încredințat supravegherei unei alte persoane, de ex., unui meșter (artisan), care era însărcinat a'l învăța un meșteșug, sau unui institutor (art. 1000, § 4).

Ei mai pot încă să se descarce de răspundere, dovedind că au fost în imposibilitate de a împedeca faptul daunator [1]).

Art. 1000, § ultim.

Aceiaș facultate o au atât artisanii cât și institutorii cărora li s'a încredințat un copil pentru învățarea unui meșteșug sau educațiunea lui (art. 1000, § ultim). Presumpțiunea de culpă care apasă asupra lor nu este deci *juris et de jure* (art. 1202), ci *juris tantum*, de vreme ce ea admite proba contrară.

Trebue însă să observăm că imposibilitatea de a împedeca faptul daunator n'ar resulta în genere din simpla împrejurare că actul prejudiciabil a avut loc în afară de presența lor.

Astfel, s'a decis cu drept cuvênt că părintele poate fi declarat civilmente responsabil de faptele ilicite comise de copilul său minor ce locuește cu dênsul, cu toate că, în momentul comiterei faptului, copilul se găsea la o persoană străină, într'o altă comună, pentru a petrece câteva dile de vacanțe [2]).

Această soluție este juridică, pentru că părinții nu încetează de a fi responsabili de faptele copiilor lor minori prin simplul fapt că ei n'au putut să împedice faptul daunator. Ei sunt în culpă, și prin urmare, responsabili de câte ori faptul copiilor se poate imputa unei lipse de disciplină domestică, sau relelor exemple ce au primit de la părinții lor [3]).

---

[1]) Cpr. C. Douai. D. P. 94. 2. 159.—„*Nullum crimen patitur is, qui non prohibet, cum prohibere non potest*". L. 100, Dig., 50, 17, *De regulis juris antiqui*. Vedi și L. 50, Dig. *eod tit.*, unde se dice: „*Culpa caret, qui scit sed prohibere non potest*".

[2]) Cpr. C. Dijon, Aix și Limoges. D. P., 76. 2. 70. D. P., 94. 2. 159. *Pand Période.*, 95. 2. 203. T. Huc, VIII, 443. Demolombe, XXXI, 586. Laurent, XX, 564. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 759. Massé-Vergé, IV, § 628, p. 23, nota 3. Muteau, *De la Responsabilité civile* (Paris, 1898), p. 169. Larombière, V, art. 1384, No. 24. F. Herman, *loco cit.*, 65 urm.

[3]) Cpr. C. Limoges, 10 ianuar 1894. *Pand. Période*, 95. 2. 203.

In ori ce caz, tribunalele apreciază în mod suveran causele de scuze invocate de părinți în apararea lor [1]).

Dovada că părintele a fost în imposibilitate de a împedeca faptul copilului său minor, va putea fi făcută prin marturi, presumpțiuni, etc. [2]). Tribunalele sunt însă în drept, ca în ori ce materie, a respinge probele invocate de părinți, dacă faptele propuse de ei nu sunt pertinente sau concludente în causă [3]).

Responsabilitatea epitropului p. daunele comise de minorul aflat sub tutelă. Controversă.

De și legea nu vorbește, în art. 1000 § 2, de cât de responsabilitatea tatălui și a mamei, se decide însă în genere, că aceiaș responsabilitate apasă și asupra epitropului, după cum prevede anume art. 1153 din codul italian [4]), pentru că el are asupra minorului aproape aceiaș

F. Herman, art. 1384, No. 67 urm. Sourdat, II, 833, 834. Demante, V, 365 bis VI. Muteau, *op cit.*, p. 169, 170. Marcadé, V. art 1834, No. 2. Larombière, Demolombe, Laurent, *loco cit.* Faustin-Hélie, *Théorie du C. pénal*, I, 389, *in fine.* Cpr. T. Huc, VIII, 442.

[1]) Cpr. Trib. Teleorman, *Dreptul* din 1890, No. 14.

[2]) Cpr. C. Douai. D. P., 94. 2. 159. T. Huc, VIII, 443.

[3]) Sourdat, II, 837. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 77. Cas. fr. Sirey, 43. 1. 330. Judecătorii fondului sunt, în adevĕr, suverani apreciatori a probelor ce se produc de părți. Cas. rom., 16 sept. 1897. *Curierul judiciar* din 1897, No. 37. Vedi și *Dreptul* din 7 dechembre 1897, No. 78.

Dreptul străin.

[4]) *„I tutori sono obbligati pei danni cagionati dai loro amministrati abitanti con essi“.*—Vedi și art. 1903, § 3 C. spaniol din 1889.—Art. 832 din noul cod german prevede de asemenea că „acel care, în virtutea legei, este obligat a exercita o supraveghere asupra unei persoane, din causa minorității, sau stărei sale intelectuale ori trupești, este obligat a repara dauna ce această persoană a adus pe nedrept unui al treilea. Asemene obligațiune nu are loc, dacă acel obligat 'și a îndeplinit datoria sa de supraveghere, sau dacă dauna s'ar fi întâmplat cu toată supravegherea cerută. Aceiaș responsabilitate lovește pe acela care s'a însărcinat prin contract a exercita supravegherea“. *„Wer kraft Gesetzes zur Führung der Aufsicht über eine Person verpflichtet ist, die wegen Minderjährigkeit oder wegen ihres geistigen oder körperlichen Zustandes der Beaufsichtigung bedarf, ist zum Ersatze des Schadens verpflichtet, den diese Person einen Dritten widerrechtlich zufügt. Die Ersatzpflicht tritt nicht ein, wenn er seiner Aufsichtspflicht genügt oder wen der Schaden auch bei gehöriger Aufsichtsführung entstanden sein würde. Die gleiche Verantwortlichkeit trifft denjenigen, welecher die Führung der Aufsicht durch Vertrag übernimmt“.* Cpr. art. 61 din codul federal al obligațiilor (Svițera).

autoritate ca şi părinţii (art. 390, 414) [1]). Această părere, de şi admisă de Pothier (*Oblig.*, II, 121), trebue să fie respinsă, pentru că dispoziţia art. 1000 fiind întemeiată pe o presumpţiune de culpă, ca atare, este de strictă interpretare. Tutorul va putea fi declarat responsabil, de câte ori faptul minorului aflat sub administraţiunea sa va fi datorit culpei sale, adecă unei lipse de supraveghere. Culpa tutorului va trebui însă, în asemenea cas, să fie dovedită, ea nefiind nici într'un caz presupusă de lege, după cum este pentru tată şi mamă [2]).

Pentru aceleaşi motive, responsabilitatea excepţională prevĕdută de art. 1000 nu se întinde la alţi membri ai familiei, precum ascendenţii, fraţii sau surorile, chiar dacă aceste rude ar fi de fapt capii şi administratorii casei [3]). Ea nu se întinde de asemene la curatorul minorului emancipat, la consiliul judiciar, etc. [4]).

Responsab. tatălui sau mamei nu se întinde la alţi membri ai familiei.

2° Responsabilitatea institutorilor şi artisanilor pentru prejudiciul causat de elevii şi ucenicii lor (art. 1000, § 4).

Institutorii, adecă persoanele însărcinate într'un mod permanent cu educaţiunea sau supravegherea tinerilor [5]), ear nu acele însărcinate cu una sau mai multe lecţii, într'un timp anumit al ţilei [6]), precum şi artisanii, adecă acei care exercită o artă sau meşteşug [7]), sunt civil-

[1]) Pothier, *Oblig.*, II, 121. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 758, text şi nota 11. Thiry, III, 206. Sourdat, II, 843. Duranton, XIII, 719. Mourlon, II, 1693. Marcadé, V, art. 1384, No 2. Larombière, V, art. 1384, No. 6. Muteau, p. 177.

[2]) Baudry, II, 1353. Demante, V, 365 bis IV. Laurent, XX, 555. Acollas, II, p. 979, nota 1. Demolombe, XXXI, 588 urm. T. Huc, VIII, 440, p. 585.

[3]) Larombière, V, art. 1384, No. 5. Giorgio Giorgi, V, 268. Muteau, *op.* şi *loco cit.*

[4]) Giorgio Giorgi, V, *loco cit.* Larombière, *loco cit.*, No. 6.

[5]) Persoanele care primesc copii în gazdă spre a merge la şcoală, nu sunt asemănate institutorilor. Ele nu vor fi responsabile de cât dacă se va dovedi o culpă *in vigilando* din partea lor.—Veţi însă Cas. fr., 22 iulie 1891. *Pand. Période.*, 92. 1. 145.

[6]) Thiry, III, 206. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 762. Cpr. Larombière, V. art. 1384, No. 17.

[7]) T. Huc, VIII, 442.—Prin calfe sau ucenici se înţĕleg toţi acei care, sub directiunea unui patron sau meşter, învaţă o artă sau un meşteşug. T. Huc, *loco cit.* Raporturile care există între şeful unei usini şi tinerii sĕi lucrători nu pot în genere fi asimilate raporturilor dintre artisani şi uceni-

mente responsabili de prejudiciul causat de elevii și ucenicii lor, fie ei majori sau minori, legea nu distinge [1]), în tot timpul cât se găsesc sub privigherea lor, legiuitorul presupunênd și de astă dată că dauna causată de elevi, calfe sau ucenici, este resultatul unei lipse de supraveghere din partea institutorilor sau a artisanilor, care, dacă ar fi fost mai activi și mai diligenți, ar fi putut înlătura rĕul.

Această presumpțiune de culpă, ca și acea pe care legea o admite în contra părinților (art. 1000, § 2), fiind *juris tantum*, poate fi combătută prin dovada contrară, și atât institutorii cât și artisanii sau patronii vor înceta de a fi responsabili când vor putea proba că, cu toate precauțiunele ce au luat, n'au putut împedeca faptul daunator, judecătorii apreciând, în această privință, împrejurările în mod suveran [2]).

3° Responsabilitatea stăpânilor pentru prejudiciul causat de servitorii și prepușii lor în funcțiunile ce li s'au încredințat (art. 1000, § 3).

Dreptul roman. La Romani, stăpânii și comitenții erau responsabili de daunele causate de către servitorii și prepușii lor în funcțiunele ce li se încredințase, dacă ei fusese negligenți în alegerea servitorilor sau a prepușilor... *si negligens in eligendis ministeriis fuit* [3]).

---

cii lor; cu toate acestea, patronul comite o culpă și este supus responsabilității prevĕdute de art. 998, de câte ori el nu exercită, în stabilimentul sĕu, o supraveghere pe care n'o pot exercita părinții, contra rĕutății și atentatelor lucrătorilor sĕi. T. Huc, *loco cit.*

[1]) Baudry, II, 1352. Laurent, XX, 566. T. Huc, VIII, 441. Duranton, XIII, 721. Larombière, V, art. 1384, No. 16. Thiry, III, 206. Giorgio Giorgi, V, 272. Muteau, *op. cit.*, p. 231, 232.—*Contrà.* Demolombe, XXXI, 607. Sourdat, II, 877. Massé-Vergé, IV, § 628, p. 25, nota 9.

Nu este de asemene nevoe ca elevii să șadă la un loc cu institutorii, nici ucenicii cu patronii lor; ceea ce se cere este ca ei să se găsească sub supravegherea lor în momentul comiterei faptului. Demol. XXXI, 608. G. Giorgi, V, 270.

[2]) Cpr. Cas. fr. *Pand. Période.*, 90. 1. 344. D. P., 90. 1. 145. Sirey, 91. 1. 49. D. P., 97. 1. 198. Mai multe propuneri pentru modificarea paragrafului relativ la institutori au fost depuse in parlamentul francez (28 mai 1896). Vedi Muteau, *op. cit.*, p. 236, 237.

[3]) L. 26, § 9, Dig. 9., 2, *Ad legem Aquiliam.* Vedi și L. 14, Pr., Dig., 48, 3, *De custodia et exhibitione reorum*, unde se dice că nu trebue să se încredințeze prisonierii cu ușurință unui re-

Codul Caragea necuprinḑênd nici o dispoziţie în această privinţă, s'a decis că sub această legiuire, stăpânul nu era responsabil de dauna causată prin un fapt ilicit al servitorului sau însărcinatului său [1]). Codul Caragea.

Codul Calimach are însă, în această privinţă, două dispoziţiuni, care sună în modul următor: „Dacă cineva va năimi o slugă ce n'are atestat de la cel de mai înainte al său stăpân, sau fără chizăşie, ḑice art. 1741 din acest cod (1314, 1315 C. austriac), şi apoi sluga aceea va pricinui altuia pagubă, *dator este să deie pe slugă în mâna păgubaşului* [2]), ori dacă se va dovedi că însuş au înlesnit fugirea, se osêndeşte spre plata pagubei. Asemene dacă va ţinea în slujba sa o persoană ce este primejdioasă din pricina stărei trupului, sau a minţei sale, sau dacă va găzdui pre vre-un cunoscut făcĕtor de răle, sau dacă ştiind au rênduit într'o slujbă o asemene persoană primejdioasă, ori nevrednică, sĕ învinovăţeşte a plăti paguba". Şi art. 1742 din acelaş cod (1316 C. austriac), adaogă: „Crâciumarii, capitanii de corăbii şi cărăuşii remân respunḑĕtori pentru paguba pricinuită din vicleşugul sau lenivirea însuş a lor, *sau a slugelor lor*, ear nu din întâmplătoarele încunjurări" [3]). Codul Calimach.

In codul actual, stăpânii şi comitenţii, adecă acei care au însărcinat pe cineva de a face un lucru în socoteala lor, sunt civilmente responsabili de prejudiciul causat de servitorii [4]) şi prepuşii lor, adecă de acei însărcinaţi a face Codul actual.

---

crut, căci la caz de evadarea lor, culpa va fi imputată aceluia care 'şi a pus încrederea într'un asemenea soldat: „*Non est facile tironi custodia credenda; nam ea prodita, is culpæ reus est, qui eam ei commisit*".

[1]) Cas. rom. S-a I, decisia, No. 207 din 1873, nepublicată, citată de Christescu la art. 1000, No. 1.

[2]) Aceste cuvinte lipsesc în textul corespunḑĕtor austriac (1314), şi sunt adause de legiuitorul Moldovei.

[3]) Cpr. art. 1624 C. C. actual. Veḑi *infrà*, p. 533.

[4]) *Servitor* se numeşte, ḑice art. 1 din legea asupra servitorilor, de la 16 iunie 1892, acela care, pentru o plata (simbrie), sau indemnisare oare-care, se îndatorează a pune serviciile sale personale la dispoziţiunea unei case, unei familii, unei autorităţi, unui stabiliment de binefacere sau de utilitate publică, unei persoane, unui hotel, ori averei acestora, cu ḑiua, cu septămâna cu luna, cu anul şi pe mai mult timp. Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 827. Larombière, V, art. 1384. No. Ce se înţĕlege prin servitori.

ceva în socoteala altuia [1]), în funcţiunele ce li s'au încredinţat, remânêndu-le, bine înţêles, recurs în contra acestor servitorĭ şi prepuşi [2]) ; şi această responsabilitate există cu toate că servitorii sau prepuşii ar fi lucrat din propria lor iniţiativă, fără nici un ordin sau instrucţiune din partea stăpânului sau comitentului ; destul este ca faptul daunator să fi fost comis cu ocasiunea exerciţiului serviciului sau funcţiunei lor [3]).

Legea nu distinge, de asemene, dacă servitorii sau prepuşii sunt majori sau minori, dacă locuesc împreună cu stăpânul sau comitentul lor, dacă sunt salariaţi sau nu, etc. [4]).

---

8. Demolombe, XXXI, 619. Giorgio Giorgi, V, 327. Muteau, *op. cit.*, p. 191, 192.—In art. 74 Pr. civ., prin servitor, se înţêlege ori ce persoană care se află în serviciul cuiva. Prin urmare, este valabilă citaţiunea lasată în primirea unui amploiat aflat în serviciul persoanei citate. C. Bucureşti. *Dreptul* din 1887, No. 14.

Ce se înţêlege prin prepuşi.

[1]) *Prepuşi* sunt toţi acei care lucrează sub ordinele, ascultarea ori privigherea cuiva, fără a se distinge dacă lucrează cu ziua, cu bucata, ori cu ghiotura. Cas. rom. S-a I. Bulet. 1874, p. 322. Cpr. Cas. fr. D. P., 88. 1. 392. T. Huc. VIII, 444. Demolombe, XXXI, 619. Giorgio Giorgi, V, 327. Muteau, *op. cit.*, p. 191. Vedi şi art. 392 din codul de comerţ (367 C. ital.), unde se dice că „prepus este acela care este însărcinat cu comerciul patronului sĕu, fie în localul unde acesta îl exercită, fie în alt loc". In acest sens, prepusul nu este de cât un mandatar general.

Art. 393 C. com.

„Patronul, dice art. 393 din acest cod, respunde de faptele prepusului, şi de obligaţiunele contractate de el în limitele însărcinărei ce 'i-a dat. Dacă sunt mai mulţi patroni, fie care din ei este solidar responsabil. Dacă patronul este o societate comercială, responsabilitatea societarilor se regulează după natura societăţei".

[2]) Cas. fr., 14 fevr. 1886. D. P., 87. 1. 31. *Pand. Périod.*, 88. 1. 351. Cpr. Baudry, II, 1352. Laurent, XX, 622. Sourdat, II, 769, 770. Larombière, V, art. 1384, No. 43 urm. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 379. T. Huc. VIII, 449. Vedi *suprà*, p. 521, text şi nota 2.—Acest recurs nu mai este însă cu putinţă dacă stăpânul sau comitentul a participat la sevêrşirea faptului daunator. Cas. fr. *loco cit.*

[3]) Aubry et Rau, IV, § 447, p. 759. Thiry, III, 206. Laurent, XX, 572. Cas. rom. *Dreptul* din 1887, No. 66 şi Bulet. Cas. S-a 1, anul 1887, p. 549.

[4]) Demolombe, XXXI, 620.—Comitentul respunde faţă cu terţiile persoane de greşălele sevêrşite de prepus în executarea lucrărilor ce'i-au fost încredinţate, chiar când acele lucrări

Responsabilitatea de care vorbim atinge nu numai pe particulari, dar și pe Stat, pe comună și județ, și în genere, pe ori-ce administrație publică pentru dauna adusă altuia prin faptul agenților, prepușilor sau funcționarilor săi.

Această responsabilitate se întemeiază, ca și acea despre care am vorbit mai sus, tot pe o presumpțiune legală de culpă, însă culpa de astă dată nu consistă în lipsa de privighere, ci în alegerea greșită din partea stăpânului sau comitentului *(culpa in eligendo)* [1]). Presumpție de culpă.

Astfel, dacă vezeteul meu, conducând rău trăsura, a lovit sau calcat pe un trecător, voi plăti dauna pricinuită prin acest fapt, fiind în culpă că am ales un servitor care nu avea calitățile necesare pentru a îndeplini asemene

---

i-au fost date prin licitațiune publică, ținerea unei licitațiuni neschimbând întru nimic obligațiunea care resultă din lege (art. 1000). Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1895, No. 5 și Bulet. Cas. S-a 1, 1894, p. 1053.

[1]) Cpr. Trib. Brăila, Ilfov și Paris. *Dreptul* din 1884, No. 49; din 1886, No. 10 și din 1890, No. 1. *Dreptul* din 1893, No. 5. Cpr. și C. Paris, *Curier. judiciar* (1893), No. 63, considerente citate *suprà*, p. 517. Vedi și Cas. rom. S-a I, anul 1877, consid. de la p. 157, 158. Pothier, *Oblig.*, II, 121. Demolombe, XXXI, 610. Laurent, XX, 570 urm. Demante, V, 565 bis VII. Thiry, III, 206. T. Huc, VIII, 444. Baudry, II, 1352.—Mai mulți autori întemeiază însă responsabilitatea stăpânului și a comitentului nu numai pe alegerea făcută în persoana servitorului sau a prepusului, ci și pe faptul direcțiunei și lipsei de priveghere a acestora. Vedi Fuzier-Herman, III, art. 1384, 78 urm. Larombière, V, art. 1384, No. 8 și 11. Sourdat, II, 885. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 761, 762. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité*, 753 urm. Michoud, *Responsabilité de l'Etat*, p. 23, No. 16. Cpr. și C. Aix. *Pand. Périod.*, 94. 2. 244. Cas. fr. D. P., 87. 1. 225.—Ori cum ar fi însă, Curtea noastră supremă este greșită când dice, prin una din decisiile sale (Bulet. S-a I, 1876, p. 20), că art. 1000 nu presupune o negligență în persoana stăpânilor sau comitenților, ci numai faptul material al prejudiciului. Credem de asemene că este greșită părerea acelora care atribue această responsabilitate lipsei de supraveghere din partea stăpânului sau comitentului, pentru că, de câte ori se va constata o asemene culpă din partea lor, ei vor fi responsabili în baza art. 998, 999, ear nu în baza art. 1000. Demolombe, *loco cit.*

funcțiune [1]). De asemenea, proprietarul unei cafenele a fost, cu drept cuvênt, declarat responsabil pentru faptul unui chelner care dispăruse cu un bilet de bancă primit de la un consumator pentru plata consumațiunei sale. In specie, culpa *in eligendo* a patronului nu suferea nici o îndoeală, tribunalul constatând în fapt că patronul stabilimentului primise în serviciu pe acest servitor, fără a'i fi cercetat numele său, adresa sau locurile unde el servise mai înainte [2]).

Compania wagoanelor de dormit a fost de asemene declarată responsabilă de culpa împiegatului său care, din eroare, a dat bagajele ce'i fusese încredințate, unei alte persoane de cât proprietarului lor [3]).

Tot astfel, stăpânul este responsabil de incendiul causat de servitorii săi în timpul și cu ocasiunea serviciului lor [4]).

In privința prepușilor, jurisprudența a făcut nenumarate aplicațiuni a responsabilității comitentului.

Art. 501 C. Com. Astfel, accidentul întâmplat pe un vas din causa ne-

[1]) Cpr. C. Aix, D. P., 71. 2. 45. Laurent, XX, 577. Sourdat, II, 918. Thiry, III, 206. Baudry, II, 1352.—Faptul unui vezeteu de a se sui într'o birjă goală ce se întoarce la deposit, spre a merge mai comod a casă, și faptul conducătorului acestei birji de a lasa pe cineva să se sue din complesență în trăsură, și fără nici o plată, nu modifică întru nimic regulele responsabilității civile la care poate fi supus proprietarul birjei în caz de accident. Prin aceasta, vezeteul n'a încetat de a fi în exercițiul funcțiunei sale, nici proprietarul de a'și imputa că n'a ales un servitor mai vigilent, mai ascultător instrucțiunelor ce a putut să'i dea. C. Paris, 24 iunie 1893. D. P., 96. 2. 342. *Curierul judiciar* din 1893, No. 63.

Proprietarul unei trăsuri este de asemene responsabil de faptul vezeteului său, care'și a însușit un lucru uitat în trăsura ce era însărcinat a conduce. Faptul că păgubașul a uitat obiectul în trăsură nu'i poate fi oposabil și nici poate micșora responsabilitatea patronului, de oare ce acțiunea nu residă într'o culpă comună, ci într'un delict străin de acela care a fost jăfuit. Trib. Paris. *Dreptul* din 1882, No. 44.

[2]) Trib. Paris. *Dreptul* din 1886, No. 10, p. 79. Cpr. art. 1741 C. Calimach (1314 C. austriac). Vedi *suprà* p. 527.

[3]) Trib. Nice, 9 fevr. 1892. D. P., 93. 2. 179.

[4]) Merlin, Répert., t. VII, *Incendie*, No. 8, p. 787. Molitor, *Oblig.*, I, 9, p. 18. Muteau, p. 206, 207.—Aceiaș responsabilitate ,incumbă unui antreprenor de lucrări pentru incendiul causat de lucrătorii săi (F. Herman, art. 1384, No. 173. C. Paris. D. P., 47. 4. 423), proprietarului sau arendașului unei moșii pentru focul comunicat recoltelor vecinilor prin imprudența oamenilor întrebuințați de dênsul (F. Herman, *loco cit.*, 174. Cas. fr. D. P., 57. 1. 75), etc.

gligenței mașinistului sau a căpitanului, obligă pe proprietarul vasului [1]). Art. 501 din codul comercial, prin aplicațiunea principiului inscris în art. 1000 C. C., declară în adevĕr, pe proprietarul vasului responsabil de faptele căpitanului și ale celorlalte persoane ale echipagiului [2]).

Respund. proprietarului pentru portar.

Proprietarul unui imobil respunde de daunele aduse chiriașilor și chiar celor de al treile, a căror presență în casă se poate explica într'un mod legitim, prin delictele sau quasi-delictele portarului *(concierge)* comise în exercițiul funcțiunei sale [3]).

Unul din asociați poate fi prepusul societăței.

Gerantul unei societăți poate fi considerat ca prepusul séu, și ca atare, să oblige pe societate. S'a decis chiar că o societate respunde de faptele unuia din asociați care ar fi lucrat într'un interes social, dacă el a fost învestit cu calitatea de prepus [4]).

Intreprinditorii de lucrări. Intreprinditorii de lucrări respund de lucrările persoanelor ce au întrebuințat (art. 1487) [5]).

---

[1]) Cpr. Laurent, XX, 576. Fuzier-Herman, III, art. 1384, No. 142 și 254. Cas. fr. D. P., 54. 1. 235.

[2]) Cpr. C. Galatz, *Dreptul* din 1892, No. 63. Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, V, 176 urm. Fuzier-Herman, art. 1384, No. 142 urm. Respunderea prevĕdută de lege nu va înceta de cât dovedinduse existența unei forțe majore, sau a unui caz fortuit *(damnum fatale)*. Cpr. C. Paris. D. P., 97. 2. 249. Vedi și *suprà*, p. 397. In privința chestiunei de a se ști ce se înțelege prin caz fortuit sau forță majoră, vedi *suprà*, p. 186, 329, 330 și p. 415 urm.

[3]) F. Herman, *loco. cit.*, 244 urm. T. Huc, VIII, 445. Baudry, II, 1352. Agnel, *Code manuel des propriét. et des locataires* (ed. a 5-a), 932 urm. Muteau, *op. cit.*, p. 196, 204, 206. Cpr. Cas. fr. D. P., 92. 1. 335. C. Paris și Lyon. D. P., 87. 2. 87. Sirey, 89. 3. 31.—Pe baza acestor principii, s'a decis că proprietarul respunde de greșala portarului care n'a prevenit pe chiriașii casei de existența unei gaure și care s'a mulțămit a o acoperi cu scânduri, fără a pune acolo un fanar sau alt semn. C. Paris, 8 fevr. 1896. D. P., 96. 2. 458 urm. — Responsabilitatea portarului, și prin urmare, și a proprietarului este însă micșorată prin culpa victimei accidentului care, fără nici o necesitate, a dat la o parte scândurile ce acopereau sus disa gaură. *Aceias decisie.* Vedi în cât privește împărțirea responsabilității la caz de culpă comună din partea autorului daunei și a victimei accidentului, *suprà*, p. 422.

[4]) Cpr. Cas. fr. D. P., 89. 1. 469. *Pand. Périod.*, 89. 1. 265. T. Huc, VIII, 445. Laurent, XX, 575. Muteau, p. 215 urm.

[5]) Vedi asupra acestei responsabilități, Pothier, *Louage*, IV, 425. Baudry et Wahl, *Louage*, II, 1907 urm.

Intreprinḍ. construirei unei linii ferate.

. Astfel, un antreprenor de lucrări publice, precum este, de ex., acela care ar fi luat în întreprindere construirea unei linii ferate, este civilmente responsabil de toate daunele causate de lucrătorii săi, cu ocasiunea construirei acelei linii, pentru că aceştia nu sunt de cât prepuşii lui [1]).

Resp. comercianţilor p. prepuşii lor.

Comercianţii sunt responsabili de delictele sau quasi-delictele comise de prepuşii lor, de ex. de un *commis voyageur*, cu ocasiunea distribuirei obiectelor ce aceştia sunt însărcinaţi a vinde, fără a se putea apara de respundere, susţinênd că ei ar fi întrecut limitele mandatului lor [2]).

Societate financiară.

O societate financiară este responsabilă de dauna causată prin un falş comis de către un funcţionar al ei, de câte ori se constată că asemenea fapte se datoresc imprudenţei şi lipsei de privighere a susdisei societăţi [3]).

Art. 1434, § 2.

Locatarul respunde de stricăciunele şi perderele căşu-

---

[1]) Cas. rom. S-a I. Bulet. 1882, p. 45.—Proprietarul unei clădiri care a însărcinat pe un antreprenor de a'i face oare care reparaţiuni, nu respunde însă de daunele aduse celor de al treile, de ex. chiriaşilor, prin un incendiu causat din culpa lucrătorilor acestui antreprenor, nici de daunele ce unul din aceşti lucrători ar fi causat altui lucrător. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 768. Laurent, XX, 581. T. Huc, VIII, 445. Baudry, II, 1352, *in fine*. Sourdat, II, 890. Demolombe, XXXI, 622. Cpr. Cas. fr. C. Bourges şi Lyon. D. P., 65. 1. 373. D. P., 67. 2. 197. D. P., 68. 2. 109. Veḍi şi Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1883, No. 83. — *Contrà*. Larombière, V, art. 1384, No. 10. — Pentru ca proprietarul să fie, în asemene caz, responsabil, el trebue să'şi fi reservat direcţiunea sau supravegherea lucrărilor, sau să fie culpabil de o greşală ori de violarea unui regulament. Cpr. Sirey, 84. 2. 161. D. P., 85. 2. 135. D. P., 97. 1. 612. Baudry, T. Huc, *loco cit.*

[2]) Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 175 şi autorităţile citate acolo.—Astfel, Curtea de casaţie din Francia, cu drept cuvênt, a decis (6 fevr. 1890) că şeful unei case de comerţ poate fi declarat civilmente responsabil de manoperele frauduloase ale representanţilor săi, atunci mai cu samă când el le a tolerat, încurajat şi ratificat. *Pand. Périod.*, 90. 1. 498.

[3]) Cas. fr. D. P., 87. 1. 37. F. Herman, *loco cit.*, 177. — In puterea acestor principii, s'a decis de tribunul Ilfov, că societatea Creditului funciar este obligată să despăgubească pe detentorul unui scris funciar eşit la sorţi, de valoarea acestui scris încredinţat casierului acelei societăţi spre achitare şi sustras de acest funcţionar. *Dreptul* din 1886, No. 72.—*Contrà*. C. Bucureşti şi Cas. rom. Bulet. 1890, S-a I, p. 1125 urm.

nate imobilului închiriat de persoanele *familiei sale* [1]), sau de sub-locatarul său (art. 1434, § 2) și, în genere, de toți acei pe care el i-a autorisat să intre în casa închirieată, *etiam eorum quos induxit* [2]).

Ospătătorii și hangiii respund de furtul sau stricăciu- Art. 1624.
nea lucrurilor călătorului, în caz când furtul sau stricăciunea s'a comis de servitori sau de cei însărcinați cu direcțiunea ospătăriei, ori de străinii ce o frequentează (art. 1624) [3]). Adagiul din dreptul roman „*Caupo non præstat*

[1]) Cpr. C. Paris. D. P., 81. 2. 7 urm.—Textul corespundetor francez (1735) face responsabil pe locatar de degrădările și perderele căsunate de persoanele *casei sale* (*de sa maison*), expresiune care cuprinde femeea locatarului, copiii, slugile sale, și chiar persoanele care lucrează la dênsul. Pothier, *Louage*, IV, 193. Guillouard, *Louage*, I, 427. Pand. fr., *Bail en général*, 1156. Baudry et Wahl, *Louage*, I, 717.

[2]) L. 11, Pr., Dig., 19, 2.—Cpr. Pothier, *Louage*, IV, 193. Proprietarul nu respunde însă de daunele causate celor de al treile de către chiriașul său, acest din urmă nefiind un prepus în sensul art. 1000 C. C. Cpr. Laurent, XX, 612. Demolombe, XXXI, 626. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 768. Fuzier-Herman, III, *loco cit.* No. 147. Sourdat, I, 895. Cas. fr. D. P., 55. 1. 422. Veți și D. P., 66. 2. 196.

[3]) Cpr. art. 1742 C. Calimach (1316 C. austriac), *suprà*, p. 527. Responsabilitatea hangiilor începe îndată ce lucrurile călătorului au fost aduse în otel, chiar fără știrea lor și încredințate oamenilor lor. Sourdat, II, 941. Cpr. art. 701, § 2 C. german și L. 1, § 8, Dig., 4, 9, *Nautæ*, *Caupones*, etc. Ei nu se pot apara de această responsabilitate de cât probând că furtul se datorește unei forțe majore, când, de exemplu, el s'a comis cu mâna înarmată (art. 1625) (cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1883, p 161), sau când el se datorește culpei ori negligenței călătorului. Troplong, *Dépôt*, 238, 239. Giorgio Giorgi, V, 282. O simplă efracțiune nu este asimilată furtului cu mâna înarmată. Troplong, *op. cit.*, 235.—Responsabilitatea hangiilor mai încetează încă de câte ori ei au declarat că nu ieu asupra lor riscurile lucrurilor călătorului și călătorul a primit asemene clausă de nerespundere. Această soluție era admisă și în dreptul roman: „*Item si prædixerit, ut unusquisque vectorum res suas servet, neque damnum se præstaturum, et consenserint vectores prædictioni, non convenitur*“. L. 7, Pr., *in fine*, Dig, 4, 9, *Nautæ*, *Caupones*, etc. Cpr. Troplong, *op. cit.*, 240. Giorgio Giorgi, V, 284. Sourdat, II, 935. Pentru aceasta trebue să existe consimțemênt de o parte și de alta. Un simplu avis alipit în camerele otelului, care indică mesurile de precauțiune ce urmează a lua călătorul și condițiile în care han-

factum viatoris“ [1]), este deci respins în dreptul actual atât prin art. 1434, cât și prin art. 1624 [2]). „Din han sau din crâciumă, perind lucrul cuiva, se învinovățește hangiul și crâciumarul, dice Andr. Donici (§ 28, cap. 41 [3]).“

Responsab. Direcției drumului de fer.

Direcția generală a drumurilor de fer respunde de greșălele comise de un șef de gară, sau de un alt funcționar al drumului de fer, în exercițiul funcțiunei sale [4]).

Delicte silvice

Proprietarii vitelor introduse într'o pădure supusă re-

giul înțelege a fi responsabil, nu ar fi în genere suficient, după cum prevede anume art. 701, *in fine*, din noul cod german și art. 487 din codul federal al obligațiilor. Cpr. Laurent, XXVII, 145. Sourdat, II, 935. Eată textul german sus-citat: „*Ein Anschlag, durch den der Gastwirth die Haftung ablehnt, ist ohne Wirkung*“. Sunt asimilați birtașilor și hangiilor, persoanele care țin restaurante, cafenele sau băi publice. Sourdat, II, 939. Troplong, *op. cit.*, 228, 229. Laurent, XXVII, 147. Trib. Rouen. D. P. 84. 3. 8. „*Semper quasi hoc legibus inesse credi oportet, ut ad eas quoque personas, et ad eas res pertinerent, quæ quandoque similes erunt*“. (L. 27, Dig., 1, Giorgio Giorgi, V, 283. 3, *De legibus*).—*Contrà*. Aubry et Rau, IV, § 406, p. 628, text și nota 4. G. Giorgi, V, 283. P. Pont, *Petits contrats*, I, 528. Baudry, III, 873. Muteau, *De la Responsabilité civile* (Paris, 1898), p. 226, 227. C. Caen. D. P., 76. 2. 190. Cpr. și Cas. fr. D. P., 75. 1. 219. — Aceiaș soluție este admisă în privința persoanelor *(stabularii)* care, pentru o plată oare care, primesc în grajdurile sau șurile lor cai sau alte animale: „*Et tamen custodiæ nomine ex locato tenentur*“. L. 5, *in fine*, Dig., 4, 9, *Nautæ, Caupones*, etc. Sourdat, II, 940. Conform: art. 488 C. federal al obligațiilor. Sunt de asemene asimilați hangiilor, particularii care obicinuit închiriează apartamente mobilate *(des chambres garnies)* (Aubry et Rau, IV § 406, p. 628, text și nota 1. Muteau, p. 224. Arntz, IV, 1422), nu însă și acei care nu'și închiriează apartamentele lor în mod obicinuit, ci numai câte o dată, la caz de earmaroace sau de o afluență extraordinară. Sourdat, II, 937. P. Pont, *op. cit.*, 529.—*Contrà*. Thiry, IV, 197. Laurent, XXVII, 149.—In ori ce caz, compania internațională a wagoanelor de dormit *(wagons-lits)* nu este asimilată unui hangiu, cu toate că călătorii pe care ea îi primește în wagoanele sale se găsesc, sub unele raporturi, ca într'un han. Trib. Nice și Paris. D. P., 93. 2. 179.

[1]) L. 1, § 6, Dig., 47, 5, *Furti adversus nautas*.

[2]) Troplong, *Louage*, I, 397. Sourdat. II, 942. Marcadé, VI, art. 1735, No. 1.—*Contrà*. Pothier, *Louage*, 194 și V, *Dépôt*, 79.

[3]) Art. 73 din C. pen. fr. mai prevede încă o respundere civilă a birtașilor și hangiilor, pe care însă codul nostru n'a admis-o.

[4]) Cpr. Cas. fr., 20 april 1896. *Pand. Périod.*, 97. 1. 304. Muteau, *op. cit.*, p. 210 urm. Vedi și p. 549, text și nota 6.

gimului silvic, sunt responsabili atât civilmente cât și penalicește, cel puțin după ultima stare a jurisprudenței, chiar dacă întroducerea vitelor în acea pădure s'a făcut de oamenii lor (art. 23 C. silvic; L. din 24 iunie 1881) [1]).

[1]) „Considerând, dice Curtea noastră supremă (16 ianuar 1896) că, din prescripțiile art. 23 C. silvic, reesă că legiuitorul pedepsind cu amendă pe ori-cine va întroduce vite într'o pădure supusă regimului silvic, înțelege a impune la pedeapsă pe proprietarii vitelor întroduse, independent dacă întroducerea s'a făcut de proprietarul acelor vite sau de oamenii sĕi ; că altfel, aplicarea dispositiunelor codului silvic, în această privință, ar fi ilusorie și fără efect". *Dreptul* din 1896, No. 29 și Bulet. Cas. 1896, p. 99. Cpr. Trib. Dolj. *Dreptul* din 1895, No. 59. Codul forestier francez (art. 199, 206) este formal în această privință. Cpr. Trib. și C. Paris *Pand. Période.*, 93. 2. 229. Sourdat, II, 782 bis, 921. F. Herman, *loco cit.*, 352 urm. Textul nostru (art. 23 din C. silvic) nefiind atât de formal, și prevĕdĕnd numai că „*ori cine va întroduce vite* într'o pădure de etate mai mare de 10 ani, se va pedepsi, etc.", s'a decis de mai multe ori că delictul civil de întroducere de vite în pădurile Statului, prevĕdut de art. 23 din codul silvic, nu poate fi imputat proprietarului lor, de cât dacă este constatat că dĕnsul este acela care le a introdus : „Considerând, dice Curtea noastră supremă că, în ceea ce privește găsirea carului intimaților în pădurea Statului, încarcat cu nuele și condus de servitorii lor, delictul imputat delincuenților nefiind personal al lor, după cum constată în fapt tribunalul, și întru cât nu există nici o derogațiune la dreptul comun în această privință, stăpânii nu pot fi responsabili de faptul servitorilor lor, etc". Bulet. S-a II, 1892, p. 822. In acelaș sens, Cas. rom. S-a II. Bulet. 1893, p. 58 și 274. Bulet. S-a II, 1886, p. 132. Cpr. și C. Galatz (E. G. Econom președ.) *Dreptul* din 1893, No. 56. Această din urmă părere ni se pare mai juridică, pentru că amenda fiind o pedeapsă, știut este că *pœnalia non sunt extendenda.*

In ce consistă comiterea delictului silvic.

Și fiind că vorbim de delictele silvice, trebue să adăogăm că trebuește considerat ca delict silvic, extragerea oricărei substanțe din pădurile Statului, precum argil, nisipuri, lut, și ori ce alte produse minerale (art. 24 C. silvic). Cas. rom, S-a II, *Dreptul* din 1891, No. 18.—S'a decis de asemene, cu drept cuvĕnt, că simpla introducere a vitelor în pădurile Statului, constitue un delict silvic, fără a fi trebuință de a se constata intențiunea doloasă din partea delincuentului (art. 23 C. silvic). Cas. rom. și Trib. Dolj. *Dreptul* din 1884, No. 62 și din 1891, No. 5. Bulet. Cas. S-a II-a, 1890, p. 540 și anul 1891, p. 999. *Dreptul* din 1891, No. 59.—Numai forța majoră face ca delictul să fie inexis-

Farmaciști. Farmaciștiĭ respund de erorile comise de eleviĭ lor[1]).

Mijlocit. de schimb. Mijlocitoriĭ de schimb sau de mărfuri respund de faptele oamenilor ce'și au alipit în exercițiul funcțiunei lor (art. 25 L. asupra burselor, etc. din 4 iulie 1881).

Responsab. comitenților p. sub-prepuși. Comitenţiĭ sunt responsabili nu numai de prepușiĭ și agenţiĭ lor direcţi, dar și de sub-prepușiĭ și sub-agenţiĭ care au fost aleși de către agenţiĭ principali, în virtutea delegaţiunei generale a comitenţilor. (Cpr. art. 1542)[2]).

Art. 423 C. com. Prin aplicaţiunea acestui principiu, art. 423 din codul de comerţ (398 C. italian), prevede că cărăușul este respunḑĕţor de faptele sub-ordonaţilor sĕi, de ale tuturor cărăușilor succesivi și de ale ori cărei alte persoane căreia dênsul i-a încredinţat facerea transportului. Acest principiu se aplică la drumuri de fer, corăbiĭ și la ori-ce mijloc de transport [3]).

Responsabilitatea care apasă asupra stăpânilor și a comitenţilor, în privinţa faptelor ilicite sevêrșite de servitoriĭ și prepușiĭ lor, în funcţiunele ce li s'a încredinţat sau *cu ocasiunea exercițiului acestei funcțiuni* [4]), nu încetează în

---

tent. Cas. rom. și Trb. Dolj (sentinţe mai sus citate). Bulet. Cas. S-a II, 1890, p. 372 și anul 1888, p. 262. Veḑi asupra acestor chestiuni și tratatul nostru în limba franceză, p. 248, 249, nota 6.

[1]) Veḑi *suprà*, p. 445, text și nota 1. Muteau, *De la Responsabilité civile* (Paris, 1898), p. 229, 230, 606, 607.

Farmaciștiĭ fiind consideraţi de lege ca comercianţi (cpr. Cas. rom. și C. Bucureşti. *Dreptul* din 1879, No. 46 și din 1880, No. 4), sunt obligaţi a ţine registrele prevĕḑute de codul comercial, întru cât nici un text de lege nu'i scutește de această obligaţiune. In caz de neconformare, ei sunt pasibili de amenda prevĕḑută de legea timbrului. Imprejurarea că art. 11 din Regul. pentru organisarea farmacielor prevede anume ce registre trebue să ţină farmaciștiĭ, nu exclude obligaţiunea impusă prin legea comercială comercianţilor, prin urmare și farmaciștilor, ci insĕmnează că, pe lângă registrele mencionate în art. 22 și 23 C. comercial, farmaciștiĭ trebue să mai ţină și altele ce profesiunea lor le impune. Cas. rom., 3 iunie 1897. *Dreptul* din 1897, No. 56.

[2]) Laurent, XX, 574. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 141. Larombière, V, art. 1384, No. 8. Cas. fr. D, P., 56. 1. 353.

[3]) Cpr. A. Braun, *Droit civil allemand*, 1361.

[4]) Cpr. T. Huc, VIII, 449. Baudry, II. 1352. Laurent, XX, 583, 584. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 761. Sourdat, II, 884. C. Rouen. D. P., 94. 2. 28 și Sirey, 93. 2. 215.—Veḑi

casul când stăpânii sau comitenții ar dovedi că au fost în imposibilitate de a împedeca faptul daunator. Legea, în adevĕr, nu mai admite de astă dată dovada contrară, pe care o admite în privința tatălui și a mamei, institutorilor și artisanilor, pentru că aceștia nu sunt responsabili de cât de lipsă de privighere, pe când stăpânii și comitenții avênd dreptul de a alege pe servitorii și prepușii lor, sunt în culpă că'și au pus încrederea în niște oameni răutăcioși, neghibaci sau imprudenți [1]). *„Aliquatenùs culpæ reus est, quod opera malorum hominum uteretur"*. (L. 5, § 6, *in fine*, Dig., 44, 7, *De obligationibus et actionibus).*

Această responsabilitate ar înceta însă de câte ori s'ar dovedi existența unui caz fortuit (art. 1625) sau unei culpe imputabile aceluia care a suferit prejudiciul [2]).

Validitatea clausei de nerespundere.

Ea nu va avea de asemenea loc în privința persoanelor cătră care comitentul ar fi fost descarcat de respundere, prin o clausă expresă, de faptele comise de prepusul sĕu. Asemene clause se obicinuesc mai cu samă în materie de transport maritim. Proprietarul vasului stipulează, în adevĕr, adese-ori că nu respunde de faptele căpitanului și ale celorlalte persoane ale echipagiului (art. 501 C. com.), și asemene clausă de nerespundere nefiind contrară

însă Mourlon, II, 1694. Demolombe, XXXI, 615.—Astfel, stăpânul sau comitentul va fi scutit de ori ce respundere, de câte ori faptul daunator comis de servitorul sau prepusul sĕu a fost sevêrșit în afară de funcțiunea sa. Cpr. Cas. fr. D. P., 85. 1. 63. *Pand. Période.*, 97. 1. 425. C. Douai. D. P., 95. 2. 381 și Sirey, 94. 2. 161. Baudry, II, 1352. T. Huc, VIII, 449. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 761.—Curtea din Paris a decis (9 martie 1893), că servitorul este totdeauna presupus în exercițiul funcțiunei sale cât timp el se găsește în casa stăpânului sĕu și chiar în odaea destinată locuinței sale personale. D. P., 93. 2. 296. Muteau, p. 206.

[1]) Cpr. Baudry, II, 1352. Laurent, XX, 570. Demante, V, 365 bis VII. Sourdat, II, 903, 918. Demolombe, XXXI, 611. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 761. Larombière, V, art. 1384, No. 8. Faustin-Hélie, *Th. du C. pén.*, I, 390. Mourlon, II, 1695. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, V, 336.

[2]) Cpr. Trib. Brăila și Ilfov. *Dreptul* din 1884, No. 49; din 1890, No. 1; din 1892, No. 78 și din 1893, No. 5. Vedi și Cas. rom, S-a I, Bulet. 1886, p. 27, ultimul considerent. Demolombe, XXXI, 611. Sourdat, II, 905. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, V, 336. Aubry et Rau, IV, § 406, p. 630.

nici legei, nici ordinei publice, se consideră în genere ca validă [1]). In cât privește transporturile pe calea ferată, vedi art. 441 din codul comercial.

Nimene nu se poate descarca de dolul sĕu sau de greșălele sale grave.

Dar dacă comitentul poate une ori, cel puțin într'o părere, să se descarce de respunderea civilă care apasă asupra lui din causa faptelor prepușilor sĕi, se admite însă în genere că autorul unui delict sau quasi-delict n'ar putea, prin o clausă expresă, să fie declarat iresponsabil de greșălele sale personale cele grave *(culpa lata)* [2]).

Despre acțiunea de effusis et dejectis (Dig. Lib. 9, tit. 3).

Dreptul roman.

La Romani, de câte ori o persoană era lovită prin căderea unui obiect aruncat sau picat din o casă, acea persoană putea să ceară despăgubire de la toți acei care locueau în acea casă, fie ca proprietari, fie ca chiriași, și aceștia erau condamnați la despăgubire *in solidum* [3]), fără ca persoana lovită să aibă a dovedi că obiectul fusese aruncat de proprietar sau de cutare chiriaș, ori de unul din oamenii lor, fiind că era cu neputință de a se cunoaște autorul acestui

---

[1]) Vedi *suprà*, p. 514, n. 2; 515. Cpr. T. Huc, VIII, 449. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, V, 744. De Valroger, *Dr. maritime*, I, 246. Sourdat, II, 1017. Sainctelette, *De la responsabilité et de la garantie*, p. 54 urm. L. Sarrut, nota în D. P., 90, 1, p. 211 urm. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Dr. maritime*, 314. Pand. fr. Répert. t. 14. V° *Capitaine de navire*, 1369. Tot în acest sens este și jurisprudența franceză. Vedi D. P., 95. 1. 145. D. P., 94. 2. 135. D. P., 93. 1. 204. D. P., 92. 1. 94 și 463. D. P., 90. 1. 197 și 2. 276. D. P., 89. 1. 305, etc.—*Contrà.* Ar. Desjardins, *Tr. de dr. comm. maritime*, II, p. 276. Boistel, *Pr. de dr. comm.*, 1184. Curtea din Bordeaux s'a pronunțat mult timp în acest din urmă sens, însă, în timpurile din urmă, s'a raliat la opinia comună. Vedi Lyon-Caen et Renault, *op.* și *loco cit.*, p. 505, nota 2 și D. P., 94. 1. 562, nota lui Levillain, profesor la Bordeaux. Tot în acest sens este și jurisprudența străină, afară de acea americană. Vedi numeroasele decisii citate de L. Sarrut, în D. P. 90. 1. p. 216, *ad notam.*

[2]) Vedi *suprà*, p. 514, text și nota 2.

[3]) „*Et quidem in solidum. Sed si cum uno fuerit actum, cæteri liberabuntur*". L. 3, Dig., 9, 3, *De his qui effuderint, vel dejecerint.* Cpr. Instit., IV, 5, § 1, *De oblig. quæ quasi ex delicto nascuntur.*

fapt ... *cum sanè impossibile est scire, quis dejecisset vel effudisset* (L. 2, Dig., 9, 3, *De his qui effuderint*, etc.) [1]).

Dreptul actual.

Proiectul codului francez cuprindea o asemene dispositiune derogatorie la dreptul comun, prin care se statornicea o presumțiune de culpă în contra tuturor acelora ce locueau în casa din care venise projectilul, însă asemene dispositiune fiind înlăturată, persoana lovită sau murdărită prin corpurile picate sau aruncate din o casă va avea astăzi acțiune numai în contra aceluia care se va dovedi că a aruncat lucrul, sau în contra acelora care, în baza art. 1000, sunt responsabili de faptele lui [2]).

Despre responsabilitatea persoanelor morale.

Responsabilitatea persoanelor morale a dat loc la dificultăți din causa personalității culpei, care este baza ori cărei responsabilități. In adevĕr, cu toate că autorii culpei pot fi representanții unei persoane juridice, s'ar putea dice

---

Dreptul străin și Codul Calimach.

[1]) „Capul familiei, dice art. 1910 din codul spaniol de la 1889, care locuește în o casă întreagă sau numai în o parte din ea, este responsabil de dauna adusă prin lucrurile asvĕrlite sau căḑute din casa în care locuește". Tot cam în asemene termeni se exprimă și codul Calimach : „Dacă cineva, din picarea unui lucru spênzurat, dice art. 1743 din acest cod (1318 C. austriac), ori pus cu primejdie, sau prin varsarea ori aruncarea unui lucru din casă se va vatama ori se va păgubi, dator este să'l îndestuleze locuitorul casei, de unde au picat lucrul, ori s'au varsat ceva". Și art. 1744 din acelaș cod (1319 C. austriac), adaugă : „Dacă un semn spre aratarea meșteșugului sau a meseriei (firmă) ori un vas sau alt lucru va spênzura într'un loc, pe subt care trec oamenii și va fi de creḑut că poate să urmeze primejdie picând și vătămând pre cineva, are drit ori și cine să facă aratare pentru aceasta către poliție, pentru siguranța publică". Cpr. Instit., 4, 5, § 1, *in medio*, *De oblig.*, *quæ quasi ex delicto nascuntur*. Veḑi și art. 385, § 4 C. penal actual.

[2]) Cpr. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 768, text și nota 15. Larombière, V, art. 1384, No. 30. Al. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 41, p. 328.—Pe lângă respunderea civilă, acei care, cu nesocotință, vor arunca asupra cuiva lucruri puturoase, sunt pasibili de amendă, acest fapt constituind o contravenție polițienească (art. 385, § 8 C. pen.). La aceiaș pedeapsă sunt supuși acei ce vor arunca înaintea locuinței lor lucruri de natură a vătăma sănătatea, prin căderea sau putoarea lor (art. 385, § 6 C. pen.).

și s'a ḍis chiar că asemene representanți a unei ființi abstracte și fictive [1]), n'au avut mandat de a aduce celor de

Persoanele morale nu pot fi create de cât prin lege.

1) Prin persoană *morală*, *juridică* sau *civilă*, se înțelege, în adevĕr, o ființă abstractă, intelectuală, creată prin ficțiunea legei, într'un interes social și într'un scop de utilitate publică, având un patrimoniu deosebit, capabilă de a avea drepturi și datorii. Numai legiuitorul are dreptul de a crea asemene persoane, pentru că nici o ficțiune nu poate să existe fără lege; prin urmare, nu se violează nici legea, nici principiile de drept, când judecătorii fondului resping reclamațiunea unei comunități, care n'a fost recunoscută persoană morală prin lege, de și de fapt ea ar avea o atare existență; căci persoana morală nu poate dobêndi o ființă cu drepturi în societate, de cât numai prin voința puterei suverane, care singură prin legi, stabilește instituțiuni și prescrie regule pentru păzirea ordinei publice, apararea bunelor moravuri și a intereselor generale ale societăței. Cpr. Cas. rom. și C. Craiova. *Dreptul* din 1881, No. 50. „Considerând, ḍice foarte bine, Curtea noastră supremă, în secțiuni-unite (9 nov. 1895), că persoanele fisice, existând independent de ori ce intervențiune a legiuitorului, legea nu le dă existență, ea nu face de cât a le reglementa drepturile și datoriele ce decurg pentru dênsele din acest fapt; că, din contra, persoanele morale, neavênd o realitate fisică, personalitatea lor nu este de cât o ficțiune, de unde urmează necesitatea unei intervențiuni care să creeze acele ființe fictive.

„Considerând că individul nu poate crea ficțiuni; că un asemene drept nu'l poate avea de cât acela a cărui voință se poate opune tuturor, adecă Statul; că, afară de aceasta, creațiunea unei asemene persoane neavênd drept rațiune de cât interesul general, urmează invederat că Statul, căruia'i este încredințată apararea acestor interese, să aibă puterea, prin representanții sĕi legali, a crea aceste persoane, etc.“ *Dreptul* din 1895, No. 78 și Bulet. 1895, p. 1295. Cpr. C. Poitiers. *Pand. Période.*, 95. 2. 84. Veḍi Laurent, I, 288 urm. și *Dr. international*, IV, 84. Al. Degre, *Dreptul* din 1885, No. 83. Aubry et Rau, I, § 54, *ab initio*, și toți autorii.—

Persoanele morale în Dobrogea.

In Dobrogea însă, sub dominația otomană, comunitățile creștine puteau să se constitue și să funcționeze fără nici o intervenție din partea puterei publice (*Haty Humayun* din 16 fevr. 1856). Aceste persoane au continuat a avea aceleași caractere și după anexarea Dobrogei, întru cât au existat legalmente sub dominațiunea otomană. C. Galatz. *Dreptul* din 1895, No. 42.

Recunoșterea persoanelor morale străine. Controversă.

Legiuitorul care înființează o persoană juridică nu poate însă să'i deie o existență absolută și universală, căci puterea sa expiră la limitele teritorului asupra căruia el își exercită imperiul sĕu; de unde resultă că o

al treile o daună ilicită și că, prin urmare, consecințele acestei daune trebue să'i privească personal pe dênșii, ear nu persoana juridică pe care ei o represintă.

---

comunitate străină nu poate avea existență și exercita drepturi în România, dacă nu este recunoscută ca persoană morală de autoritatea competentă a Statului român: „Considerând, dice decisia sus-citată a Curței noastre supreme, pronunțată în secțiuni unite, între Ministeriul de domenii și Comunitatea elină din *Ianina*, că dreptul unui Stat de a crea, în interesul sĕu general, o persoană fictivă nu'i poate da și pe acela de a impune și în alte State această a sa voință; că interesul general a unui Stat și dar puterea sa suverană de a recunoaște și proclama acest interes, nu se poate întinde peste hotarele teritorului sĕu; că acest drept al fie-cărui Stat trebue să înceteze acolo unde începe a lua naștere dreptul altui Stat; că a se recunoaște persoanei morale create de un Stat, existența sa și în celelalte State, independent de ori ce intervențiune a acestui Stat, este a recunoaște fie-cărui Stat dreptul de a crea ficțiuni universale, ceea ce este inadmisibil". Cpr. în acelaș sens, o altă decisie a Curței de casație din 1878. Bulet. S-a I, 1878, p. 331. *Idem.* Bulet. S-a I, 1880, p. 344. Trib. Ilfov și Bacău; C. din București, etc. *Dreptul* din 1886, No. 50. *Dreptul* din 1889, No. 28. *Dreptul* din 1892, No. 76. *Dreptul* din 1895, No. 43 și 78. *Dreptul* din 1896, No. 22. Cpr. Cas. fr. și C. Paris. D. P., 60. 1. 444. D. P., 63. 2. 84. Laurent, I, 306 și XXX, 254. Laurent, *Dr. international*, IV, 119. C. Disescu, *Dreptul* din 1895, No. 82 și 83. G. Petrescu, *Studiu asupra persoanelor civile, juridice sau morale* (1894), p. 66 urm.—*Contrà.* Al. Degre, *Dreptul* din 1894, No. 28 și din 1896, No. 36.

Codul Caragea.

Principiul de drept public, admis și în dreptul roman (L. 1, Pr., Dig., 3, 4, *Quod cujuscumque universitatis*, etc.; L. 3 Pr. și § 1, Dig., 47, 22, *De collegiis*. Cpr. Savigny, *System des heut. römischen Rechts*, II, § 89), că persoanele morale nu pot fi înființate de cât prin o anume lege, era formal consacrat dincolo de Milcov prin art. 364, § 5 din Regul. Organic. „Considerând, dice decisia sus-citată a Curței noastre supreme din 3 nov. 1895, că Regulamentul organic ocupânduse de aședămintele pioase, după ce reglementează modul de administrațiune al averei lor, dispune în § 5 de sub art. 364: „nici un schit sau monăstire sau vre un alt chinovion nu se poate întocmi în Valachia, fără a se da de știre mai întâi marelui logofăt al bisericelor, *ca printr'ênsul să ia voea și slobozenia Domnului*"; că aceste aședăminte fiind singurele care, la acea epocă, puteau avea un drept de proprietate sau de creanță, urmează învederat că legea n'a voit a lasa în mâna particularilor și fără nici

Bazat pe aceste considerațiuni și pe altele de asemene natură, Merlin susține că comunele, persoane morale prin excelență care, după Savigny, au o existență natu-

---

o intervențiune a autorităților publice, crearea acestor persoane morale, și dar este inexact a se pretinde că, sub imperiul acestei legiuiri, particularii puteau avea un asemenea drept, etc.“ Așa dar, nu mai încape îndoială că, în legislația țărei românești, persoana juridică nu putea fi creată de cât de puterea publică. Monăstirile și bisericele nu puteau chiar fi zidite de cât cu voea arhiereului (Pravila lui Matei Basarab, glava 116). Este deci de mirat cum Curtea din București și chiar Curtea de Casație, S-a I, au putut să decidă că, în Muntenia, înainte de punerea în aplicare a codului actual, persoanele juridice își luau naștere din voința individuală, fără a fi consacrate prin o recunoaștere a puterei publice. Vedi *Dreptul* din 1893, No. 79 și *Dreptul* din 1895, No. 51. Se sperăm că, în urma decisiunei Inaltei Curți, pronunțată în secțiuni unite, în afacerea comunității *Ianina*, ori ce controversă va înceta în această privință.

Codul Calimach. Controversă.

Venim în fine la codul Calimach, sub care chestiunea este earăș controversată, de și textele respective par a fi destul de formale. In adevĕr, art. 15 din acest cod prevede, pe de o parte, că „aședările ce se fac între bresle, sau *între alte obștimi*, spre a lor bună orênduealĕ și folos, vor avea între ele putere legiuită, dacă cercânduse și găsinduse cu cale, se vor întări de cătră Stăpânire“, ear art. 43, și mai formal, prevede că „în cât obștimele pentru însuși ale lor drituri, se cuvine a fi subpt purtarea de grijă a Ocărmuirei, *se hotărește prin deosebite legi făcute pentru dênsele, adecă prin hrisoave*“. Interpretând aceste texte și altele din codul Calimach, Curtea supremă a decis că, sub acest cod, numai puterea publică avea cădere de a înființa o persoană morală: „Considerând, ḑice această decisie, care, după noi, face o adevarată aplicațiune a principiilor de drept, că, în principiu, persoanele morale deosebinduse prin natura lor de persoanele fisice, de oare ce persoanele morale sunt niște ficțiuni, ele nu'și dobêndesc personalitatea și existența de cât numai prin o recunoaștere specială a Statului în care au se funcționeze ; *că acest principiu a fost cunoscut și de codul Calimach pin art.* 15, 43, etc. și *de alte legiuiri, de oare ce ori ce instituțiune nu'și putea lua naștere de cât prin un hrisov domnesc, prin care urma a i se recunoaște personalitatea sa juridică ca persoană morală*“. Bulet. S-a I, anul 1880, p. 243, 244. In acelaș sens, Trib. Covurlui, C. Galatz și Iași (aceiaș afacere, în care am luat și noi parte ca advocat ; M. Gr. Bonachi contra comunității eline din Galatz). *Dreptul* din 1894, No. 25. *Dreptul* din 1895, No. 6 și din 1896,

rală și chiar anterioară însuș Statului [1]), sunt incapabile de a comite o culpă [2]).

După această teorie, persoanele morale n'ar respunde de culpa extra-contractuală comisă de representanții lor, fiind supuse numai acțiunei *de in rem verso* și datoare a restitui folosul personal pe care ele l'ar fi tras din culpa personală a acestor representanți.

Teoria lui Savigny a fost însă combătută cu succes, în Germania, de mai mulți autori moderni, și între alții,

---

No. 4. In cât privește codul austriac, vedi Schuster, *Theoretischpraktischer Kommentar über das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch für die gesammten deutschen Erbländer der österreichischen Monarchie*, (Prag, 1818), I, asupra § 26, p. 341 urm. Stubenrauch, *Commentar zum österreichischen allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuche*, I, p. 75 urm. Zeiller, *Commentar über das allg. bürgerliche Gesetzbuch*, I, p. 130 urm., etc. *Unger, System des österreichischen allgemeinen Privatrechtes*, I, p. 339 urm.—*Contrà*. Cas. rom. S-a I, 15 martie 1895. *Dreptul* din 1895, No. 32 și Bulet. 1895, p. 302 urm. *Idem*. Cas. rom., secțiuni unite, 20, 27 nov. și 21 dechembrie 1897, *Curierul judiciar* din 1898, No. 1. *Dreptul* din 1898, No. 2. Al. Degre, *Dreptul* din 1896, No. 24. Vedi, în privința persoanelor morale, t. I, partea II-a a lucrărei noastre, p. 126 urm. și tratatul nostru în limba franceză, art. *Corporations*, p. 60 urm.

[1]) Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, II, § 86, *ab initio*. Vedi și t. I a lucrărei noastre, partea 1, p. 131.

[2]) Merlin, *Quest. de droit*, t. 7, *Responsabilité des communes*, § 3, p. 243 urm. In acelaș sens, Savigny, *op. cit.*, II, § 95, *ab initio*.—Acest din urmă autor admite însă că persoanele juridice sunt obligate prin dolul sau culpa comise într'un contract de representanții lor.—*Contrà*. Löning, *Die Haftung des Staats aus rechtswidrigen Handlungen seiner Beamten* (Francfort, 1879), p. 58 urm. „De câte ori representantul unei persoane morale, ține acest autor, a comis o culpă cu ocasiunea încheierei unui contract, de atâte ori el a întrecut limitele mandatului său (cpr. art. 1546, § 2 C. C.) și, în asemene caz, persoana juridică fiind liberă de a respinge obligația care resultă din contract, această obligație nu poate să producă nici un efect în contra ei, terțiul care a fost victima culpei ne având de cât o acțiune personală în despăgubire contra autorului ei". Curtea din Iași a decis, de asemene, la 1875, că persoanele juridice fiind asemănate cu minorii nu pot fi declarate responsabile, pentru că nu se poate ține de ele că lucrează cu pricepere (?). *Dreptul* din 1875, No. 20. Această decisie face însă o greșită aplicație a principiilor de drept.

de Otto Gierke, profesor la Berlin. „Persoana morală nu este o ficțiune a legei, ḑice, între altele, acest autor, așa cum o concep romaniștii și majoritatea autorilor moderni, ci *o ființă colectivă reală*, *eine reale Gesammtperson*, capabilă, ca și persoana fisică, de voință și de acțiune. Legea n'o creează, ci se mărginește numai și numai a'i recunoaște existența, a'i legalisa așa ḑicênd actul de naștere". In această teorie, diametralmente opusă acelei a lui Savigny, capacitatea persoanei morale de a comite un delict, fie civil fie penal, și responsabilitatea care resultă din acest fapt, nu suferă nici o îndoeală. Persoana morală este deci direct responsabilă de actele representanților sĕi, nu pentru că aceștia ar fi prepușii ei, ci pentru că ei sunt organul prin care ea însăș voește și lucrează.

Fără a împărtăși în totul ideea că persoana morală este o ființă reală capabilă de voință și de acțiune, pentru că, în realitate, asemenea facultate nu aparține de cât omului, totuși vom recunoaște, dimpreună cu jurisprudența și cu majoritatea autorilor moderni, că persoana morală avênd o voință *legală*, fără de care personalitatea juridică nu se poate concepe, este direct responsabilă de actele representanților sĕi, care ar avea calitatea de a lucra în numele ei [1]), pentru că personalitatea acestor representanți dispare înaintea ființei abstracte, care singură devine proprietară, creditoare sau debitoare în raporturile cu cei de al treile. Actul sevêrșit de representantul legal a unei persoane juridice fiind actul ei propriu, nu poate să fie vorba, în specie, de responsabilitatea indirectă prevĕḑută de art. 1000, ci de acea prevĕḑută de art. 998, 999 [2]).

Persoana morală va putea însă să aibă unul sau mai mulți prepuși și, în asemenea caz, să fie declarată responsabilă în baza art. 1000, ca și persoanele fisice, din causa

---

[1]) Ast-fel, primarul sau consiliul comunal, care represintă comuna, fie care în limitele competinței sale, obligă pe această din urmă. Veḑi *infrà*, p. 556, text și nota 3. Administratorii unei societăți anonime, obligă societatea (art. 123 C. com.), etc. Cpr. Michoud, *op. cit.*, p. 21, No. 14.

[2]) Veḑi Michoud, *De la responsabilité de l'État à raison des fautes des ses agents*, studiu extras din *Revue du Droit public et de la Science politique en France et à l'étranger*, anul 1895, No. 3 urm., p. 17 urm. Muteau, p. 262. Cpr. Cas. fr. D. P., 72. 1. 165. D. P., 77. 1. 66. D. P., 85. 1. 10. D. P., 92. 1. 449.

faptului prepușilor sĕi. Această soluție nu sufere nici o îndoeală îndată ce se recunoaște persoanei juridice capacitatea de a comite o culpă. Culpa va putea fi presupusă, de câte ori condițiile de fapt cerute de lege pentru existența acestei presumpțiuni vor fi compatibile cu natura persoanei morale, adecă de câte ori va fi vorba de raporturile care există între comitent și prepus [1]).

Responsabilitatea penală a persoanelor morale. Controversă.

Cele dise mai sus se referă, bine înțĕles, numai la responsabilitatea civilă, ear nici de cum la responsabilitatea penală, care remâne în sarcina autorului real al faptului, adecă a persoanei fisice. „Dreptul penal, dice Savigny [2]), se referă la persoana fisică a omului, adecă la o ființă liberă, inteligentă și simțitoare. Persoana juridică este lipsită de acest caracter, ea nefiind de cât o ființă abstractă, capabilă de a poseda, pe care dreptul penal nu poate însă nici o dată s'o atingă ..... Delictele care obicinuit se impută unei persoane juridice sunt în tot-deauna comise de membrii care o compun, adecă de niște persoane fisice ... A pedepsi o persoană juridică ca culpabilă de un delict, ar însĕmna a calca în picioare marele principiu de drept penal care cere imperios identitatea deliquentului cu acea a condamnatului. In fine, persoana juridică nu poate să comită un delict, pentru că atunci ea n'ar mai lucra ca persoană juridică. Aceasta este adevarat nu pentru că asemene mod de activitate ar fi ilicit, *ci pentru că el este cu totul străin esenței și destinațiunei speciale a persoanei morale*".

Dreptul străin.

In cât privește responsabilitatea civilă a persoanelor morale, despre care ne am ocupat mai sus, mai multe legislațiuni străine o prevĕd anume.

---

[1]) Michoud, *op. cit.*, p. 21, No. 14.—Acest autor observă (*loco cit.*, nota 2) că s'ar putea foarte bine întâmpla ca o persoană morală să îndeplinească rolul de institutor, și ca atare, să aibă a respunde de daunele causate de către elevul sĕu. Ceea ce este însă afară de ori ce îndoială, e că o persoană morală n'ar putea nici odată fi declarată responsabilă în baza art. 1000, § 1, calitatea de părinte și de fiu neputênd să aparție de cât omului.

[2]) *Savigny, System des heutigen römischen Rechts*, II, § 94, care citează în acest sens pe Zachariæ, Haubold, Feuerbach (*Criminalrecht*, § 28, ed. a 12-a), etc. *Idem.* Michoud, *op. cit.*, p. 25 urm., No. 17, 18. — *Contrà.* O. Gierke, *op.* și *loco suprà cit.* Stieber *apud* Haubold, Mühlenbruch și alți autori citați de Savigny, § 94, nota b.

Codul german.

Asttel, art. 31 din noul cod german (art. 46 al proiectului), prevede că „asociațiunea (*der Verein*) este respundĕtoare de dauna pe care direcțiunea, un membru al ei sau un alt representant rênduit în virtutea statutelor, a adus unei a treia persoane prin un act ilicit sevêrșit în exercițiul funcțiunei sale“ [1]); și art. 89 din acelaș cod adaugă că această dispositie se aplică prin analogie atât fiscului cât și corporațiunelor, precum și fundațiunelor sau instituțiunelor de drept public [2]).

Cod. federal a Elveției.

Art. 62 din codul federal al obligațiilor, după ce prevede responsabilitatea stăpânului sau patronului pentru prejudiciul causat de lucrătorii sau împiegații sei, în funcțiunele ce li s'au încredințat, afară de casul când ei ar justifica că au luat toate precauțiunele necesare pentru a împedeca dauna, adaugă de asemene în § 2, *că persoanele morale care exercită o industrie sunt supuse aceleiaș responsabilități* [3]).

Despre responsabilitatea Statului pentru greșălele funcționarilor, agenților, sau prepușilor sĕi.

Statul, adecă colectivitatea tuturor locuitorilor care formează și compun o națiune, este necontestat o persoană morală, și o persoană morală *necesară*, după expresia lui Savigny, de și nici o lege n'o spune, la noi, în termeni expreși, și de și art. 2 din codul italian, care clasifică persoanele juridice, uită a face mențiune despre el [4]).

---

[1]) „*Der Verein ist für den Schaden verantwortlich, den der Vorstand, ein Mitglied des Vorstandes oder ein anderer verfassungsmässig berufener Vertreter durch eine in Ausführung der ihm zustehenden Verrichtungen begangene, zum Schadensersatze verpflichtende Handlung einem Dritten zufügt*“.

[2]) „*Die Vorschrift des § 31 findet auf den Fiskus sowie auf die Körperschaften, Stiftungen und Anstalten des öffentlichen Rechtes entsprechende Anwendung*“.

[3]) Acelaș lucru se mai spune încă o dată în art. 115 din acelaș Cod: „Persoanele morale care exercită o industrie, dice acest text, respund de greșălele comise de cătră representanții, împiegații și lucrătorii lor în exercițiul funcțiunelor ce li s'au încredințat“.

Personalitatea Statului. Dreptul străin.

[4]) Codul civil olandez recunoaște, din contra, în termeni expreși, personalitatea juridică a Statului când dice, în art. 1690 că, „*independent de societatea propriu dișă*, legea atribue caracterul personalității unor aglomerațiuni de indivizi, ins-

Statul este dator să întreţină serviciile publice pentru a garanta fie-căruia libertatea şi proprietatea sa. El trebue deci să aibă un patrimoniu deosebit, să poată contracta împrumuturi, etc.

Indoita personalitate a Statului.

Statul are însă astăzi o îndoită personalitate : Sub unele raporturi, el este o persoană morală de drept privat, avênd un patrimoniu deosebit, exercitând oare care industrii şi contractând cu particularii. Sub alte raporturi, el constitue o persoană juridică superioară, avênd drepturi de care nimine nu se poate atinge şi care îşi au sorgintea lor în suveranitatea naţiunei. Ca atare, el este în drept de a porunci particularilor şi de a face legi la care toţi datoresc supunere şi ascultare.

Responsab. Statului ca Guvern, ca putere publică. Controversă.

Chestiunea de a se şti dacă Statul considerat ca Guvern, ca putere publică şi executivă, trebue sau nu să fie declarat responsabil, este viu desbătută atât în doctrină cât şi în jurisprudenţă, însă am vĕdut, cu toate acestea, că afirmativa a fost cu drept cuvênt admisă de instanţele noastre judecătoreşti, şi în sprijinirea acestui sistem, admis în mare parte în Germania, în Italia, etc., am tras argument din art. 4 a legei asupra responsabilităţei ministeriale de la 2 mai 1879 [1]).

Statul considerat ca persoană de drept privat.

In cât priveşte însă responsabilitatea Statului, considerat ca persoană juridică de drept privat, în raporturile cu cei de al treile, ea este şi trebue să fie admisă conform dreptului comun, în lipsa unui text derogator de la

---

tituite sau recunoscute ca atare de puterea publică sau tolerate ca licite, sau formate într'un scop determinat, care să nu fie însă contrar legilor sau bunelor moravuri". Art. 89 din codul german, citat *suprà*, p. 546, nota 2, menţionează de asemene *fiscul* între persoanele juridice de drept public. Legile romane admiteau de asemene personalitatea fiscului *(ærarium, fiscus)*. Cpr. Savigny, *op. cit.*, II, § 88, No. 4. In America, Statul nu este, din contra, o persoană morală, cel puţin în ceea ce priveşte capacitatea de a primi cu titlu gratuit. In Anglia, însuş capul Statului este considerat ca o persoană morală, în puterea vechiului regim, după care Regele era representantul Statului. *L'Etat, c'est moi* (Statul, sunt eu), dicea Ludovic al XIV-le. Cpr. Laurent, *Droit international*, IV, 73. Vedi şi t. 1, partea I a lucrărei noastre, p. 130, nota 2.

[1]) Vedi *suprà*, p. 436 urm. Cpr. Pĕucescu, II, 507. — *Contrà. Muteau, Da la responsabilité civile* (Paris, 1898), p. 266, şi autorii citaţi *suprà*, p. 436, nota 1.

principiile generale, atât în materie de obligaţiuni contractuale, cât şi în materie de quasi-contracte, delicte şi quasi-delicte. El nu va înceta de a fi responsabil confom dreptului comun, de cât în baza unei dispoziţiuni exprese sau tacite a legiuitorului.

Statul nu poate fi responsabil pe cale penală.

Vorbim, bine înţeles, de responsabilitatea civilă, căci de responsabilitate penală nici nu poate să fie vorba, de oare ce el avênd sarcina de a asigura ordinea publică, nu se poate concepe o condamnaţiune penală pronunţată în contra însuş Statului. Chestia se discută, ce e dreptul, în privinţa celorlalte persoane morale (v. *suprà*, p. 545); în privinţa Statului, ea n'a suferit însă nici o dată vre-o îndoeală[1]).

Regulele dreptului comun fiind aplicabile Statului, el va putea fi declarat responsabil atât în baza art. 998, 999, cât şi în baza art. 1000 şi urm. (Veḍi *suprà*, p. 435, 529).

Art. 1002. Astfel, Statul ar putea fi declarat responsabil de dauna causată prin ruina unui edificiu, care ar face parte din domeniul său privat[2]), dacă ruina este o consecinţă a lipsei de întreţinere sau a unui viciu de construcţie (art. 1002)[3]).

Art. 1001. Statul a fost de asemene declarat responsabil, conform dreptului comun, de daunele aduse holdelor de animalele sălbatice a unei păduri domeniale (art. 1001)[4]).

---

[1]) Veḍi Sourdat, II, 1300. Michoud, *op. cit.*, p. 60, No. 35. Muteau, p. 268. Cpr. Cas. fr. D. P., 48. 1. 186.

[2]) Curtea din Iaşi a decis cu drept cuvênt că chiliele monăstirelor fac parte din domeniul privat a Statului. *Dreptul* din 1898, No. 3.—In cât priveşte lucrurile care fac parte din domeniul public al Statului, veḍi T. II, p. 416 urm. şi *suprà*, p. 118.—Art. 1 din L. de la 26 martie 1870 prevede că drumurile de fer concedate sau construite de Stat fac şi ele parte din domeniul său public.

[3]) Cpr. *Trib. Conflits.* D. P., 85. 3. 110. Michoud, *op. cit.*, 28, p. 148. F. Herman, III, art. 1386, No. 12.—Prin aplicarea acestui principiu, Statul a fost declarat responsabil de nenorocirea întâmplată, acum câţi-va ani, la opera comică din Paris. Statul era, în adevĕr, proprietarul teatrului şi o mare parte din spectatorii care se găseau la representaţie în momentul când focul a isbucnit, a fost în imposibilitate de a eşi din causa viciilor de construcţie a acestui teatru. Trib. Paris, 21 ianuar 1889. *Gaz. Pal.*, 89. 1. 463.

[4]) Trib. Espalion (consid. citate p. 435). D. P., 84. 1. 301. Aceasta lasă însă a se presupune că Statul a lăsat animalele să se înmulţească şi n'a luat nici o mĕsură pentru distrugerea lor, fiind că numai atunci proprietarul este responsabil de daunele causate prin animalele sălbatice. Veḍi *infrà*, p. 561, nota 1.

Casurile însă în care Statul a fost mai dese-ori chemat la respundere înaintea instanţelor judecătoreşti, sunt acele în care el joacă rolul de comitent faţă cu funcţionarii, agenţii sau prepuşii sĕi. Art. 1000.

Este, în adevĕr, generalmente admis, fără nici o contestaţie, de şi Curtea din Iaşi a decis contrariul [1]), că Statul, representat prin diferitele Ministere şi ramuri de administraţiune publică, este ca ori ce comitent, responsabil pe cale civilă de daunele aduse particularilor de cătră împiegaţii, agenţii, funcţionarii sau prepuşii sĕi [2]), rĕmânêndu-i, bine înţeles, recurs în contra lor. [3])

Astfel, ordinul dat de Ministrul din lăuntru unei Primării de a opri pe un antreprenor să percepă veniturile valabil cedate lui, care ordin s'a executat, cu toată opunerea autorităţei comunale, atrage respunderea Statului pentru pagubele aduse acelui antreprenor [4]).

Statul, în calitate de comitent, respunde de greşăleleSocietatea de comise de societatea de construcţiuni sau de alt antrepre- construcţie. nor în lucrările care'i au fost încredinţate de cătră Ministeriul lucrărilor publice, fie în urma unei înţĕlegeri private, fie în urma unei licitaţiuni publice, ţinerea unei licitaţiuni neschimbând întru nimic obligaţiunele care decurg din lege [5]).

Statul respunde de daunele causate celor de al treile prin Funcţionarii agenţii ce el întrebuinţează în exploatarea căilor ferate [6]). dr. de fer.

---

[1]) Vedi *Dreptul* din 1875, No. 20 şi *suprà*, p. 543, nota 2.

[2]) „Considerând, dice Curtea noastră supremă, 21 ianuar 1876 (Bulet. S-a I, 1876, p. 20) că, din combinaţiunea art. 998—1002 resultă că Statul, ca fiinţă juridică, nu poate fi scutit de obligaţiunea prevĕdută prin ele, spre a respunde ca ori-care individ, de prejudiciul causat altuia prin prepuşii sĕi în funcţiunea ce li s'a încredinţat". Vedi şi Bulet. S-a I, 1877, p. 156 urm. Cpr. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 759. Demolombe, XXXI, 737. Laurent, XX, 590 urm. T. Huc, VIII, 447. Sourdat, II, 1302, 1303. Larombière, V, art. 1384, No. 13 urm. Giorgio Giorgi, V, 357 urm.

[3]) Cpr. Muteau, *op. cit.*, p. 311 urm.

[4]) Cas. rom. S-a I. *Dreptul* din 1885, No. 75 şi Bulet. S-a I, anul 1885, p. 671.

[5]) Cas. rom. S-a I. *Curierul judiciar* din 1895, No. 5 şi Bulet. S-a I, anul 1894, p. 1053 urm.

[6]) Thiry, III, 206. Laurent, XX, 597. — Astfel, Curtea din Bucureşti, cu drept cuvênt, a decis de curênd (27 iunie 1897, Sc. Popescu făcênd funcţiunea de preşed.), că delic-

Grefier. Statul (representat în specie prin Ministeriul de justiție) este respunḍător de sustracțiunele comise de un grefier sau de alt funcționar al tribunalului, mai cu samă dacă banii au fost depuși la autoritatea competentă (casa de consemnație) sau în mânele persoanei în drept de a'i primi (în specie, președintele tribunalului)[1]), remânêndu'i bine înțeles, în asemene caz, recurs în contra autorului sustracțiunei.

Casieri generali. Statul este de asemenea respunḍător de delapidările comise de administratorii financiari (casierii de județe), aceștia nefiind de cât niște prepuși a Ministeriului de finanțe, singurul care'i numește în funcție[2]).

Portărei. Statul este respunḍător de sustracțiunele comise de către portărei în exercițiul funcțiunei lor[3]).

Judecăt. de instrucție. Judecătorul de instrucție a fost de asemene considerat ca prepus al Statului, în privința valorilor încredințate, din causa calității lui, și Statul a fost declarat responsabil de pagubele suferite de particulari pentru dispariția unui corp de delict[4]).

---

tele sau quasi-delictele comise, în exercițiul funcțiunei sale, de către directorul general al căilor ferate, care nu este de cât un agent al Minist. lucrărilor publice, obligă pe acest Minister, adecă pe Stat. *Dreptul* din 14 sept. 1897, No. 54. Veḍi și *suprà*, p. 534, text și nota 4.

[1]) Cas. rom. Bulet. S-a I, 1877, p. 343 și 1884, pag. 10 și 243.—S'a decis că Statul este responsabil chiar dacă banii s'au depus direct în mânele grefierului, pentru cuvêntul că acest funcționar, după legea org. judecătorești, poate fi depositar de valori (cpr. art. 448 și 542 urm. Pr. civ., 45 L. org. jud.), în care scop el depune și o garanție de 6000 lei (art. 47 L. org. jud. din 1890). Cas. rom. și C. București. Bulet. S-a I, anul 1885, p. 82 urm. *Dreptul* din 1884, No. 70.—*Contrà*. Cas. rom. S-a I. Bulet, anul 1882, consid. de la p. 1183.

[2]) Cas. rom. S-a I. Bulet, anul 1882, p. 31.

Responsab. casierilor și controlorilor. Casierii generali și controlorii respund și ei, la rêndul lor, de sustragerile și delapidările comise de perceptori (art. 64 L. din 10 martie 1882 p. constat. și perceperea contribuțiunelor și art. 88 L. din 29 mai 1893). Cpr. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1890, p. 525. Bulet. 1888, p. 1081. *Dreptul* din 1888, No. 23, 24 și 60. *Dreptul* din 1890, No. 11, etc.

[3]) Cpr. C. București, *Dreptul* din 1886, No. 49. V. însă G. Giorgi, V, 366. Veḍi asupra responsabilității portăreilor, *suprà*, p. 432 urm. și C. București, *Dreptul* din 1879, No. 35.

[4]) Cas. rom., S-a I. *Dreptul* din 1886, No. 59.—Magistrații și profesorii nu se consideră însă în genere ca prepuși ai Sta-

Statul respunde, în virtutea dreptului comun, de sustracțiunea scrisorilor comisă de funcționarii poștelor în exercițiul funcțiunei lor [1]). Poștă și telegraf.

El respunde de accidentele întâmplate unui trecător pe un pod, atunci când acest accident se datorește lipsei de privighere și de precauțiune imputabilă agenților săi [2]).

Statul respunde de daunele aduse unui particular prin manevrele militare executate pe proprietatea sa [3]), pentru că, de și militarii nu se consideră în genere ca prepușii Statului [4]), totuși dauna resultă în specie din ordinul dat de autoritatea militară care represintă direct pe Stat. Statul este deci responsabil, în specie, în baza art. 998, ear nu în baza art. 1000 [5]). Daune aduse de militari.

Pentru ca Statul să poată fi declarat responsabil în baza art. 1000, trebue ca militarul să fi fost însărcinat de autoritatea superioară cu o gestiune particulară, de exemplu, cu paza unei magazii a Statului. Tot ca prepus a Statului va fi considerat și militarul însărcinat cu conducerea unui cal sau unei trăsuri a Statului, dacă el era Casurile în care militarii se consideră ca prepuși ai Statului.

---

tului, în sensul art. 1000 C. C., pentru că ei odată numiți, își exercită o misiune specială independentă, ca organe a suveranității naționale. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1880, p. 80.—Dreptul german actual proclamă, din contra, responsabilitatea Statului pentru faptele daunatoare comise de magistrați în caz când ei ar putea fi declarați personal responsabili. Vedi Braun, *Dr. civil allemand*, No. 1367, care citează pe Zachariæ, Roth, Windscheid, Stobbe, Gerber, etc.

[1]) Cas. fr. D. P., 51. 1. 140. D. P., 49. 1. 39. Muteau, *op. cit.*, p. 272 urm. Vedi în privința administrațiunei poștelor, *suprà*, p. 416.—Cât pentru erorile care se pot strecura in expeduirea unei telegrame, ele nu supun în genere pe Stat la nici o respundere. Muteau, p. 273 urm. In asemene caz, se restitue numai taxa telegramei (art. 97 L. telegrafo-poștală din 19 iulie 1892).

[2]) *Cons. d'Etat.* D. P., 86. 3. 113.

[3]) *Cons. d'Etat.* D. P., 86. 3. 5.—Astfel, Consiliul de Stat din Francia a decis, cu drept cuvênt, că un proprietar este în drept să ceară despăgubiri de la Stat din causa tulburărilor aduse folosinței și exploatărei proprietății sale prin căderea unui projectil provenit de la un poligon de artilerie. D P., 97. 3. 72. D. P., 94. 3. 30. *Paud. Périod.*, 96. 4. 9. Cpr. Sourdat, II, 1331 *ter.*

[4]) Giorgio Giorgi, V, 374. Sourdat, II, 1331 *ter.*

[5]) Cpr. L. Michoud, *op. cit.*, p. 49, No. 28. Sourdat, II, 1331 *ter.*

însărcinat cu o misiune care denotă legătura dintre comitent și prepus [1]).

Art. 998, 999. Statul, ca ori ce persoană morală în genere, poate deci fi declarat responsabil nu numai în baza art. 1000, dar și în baza art. 998, 999. Aceste din urmă texte vor fi aplicabile de câte ori actul daunator nu va emana de la un prepus al său, ci de la unele din organele sale, adecă de la funcționarii investiți cu dreptul de a lua o decisiune în numele său, precum sunt miniștrii, prefecții, sub-prefecții, etc.

Art. 1000. In cât privește auxiliarii pe care Statul îi întrebuințează în gestiunea serviciilor sale și care sunt chemați a executa ordinele sale, precum sunt împiegații diferitelor biurouri, lucrătorii de manufacturi (tutun, pulbere, chibrituri, etc.), funcționarii poștelor și telegrafelor, etc., aceștia fiind prepușii săi, obligă pe Stat în limitele și termenii art. 1000.

Art. 1001, 1002. Am vĕdut, de asemenea, că Statul respunde, ca ori și care persoană, în condițiunele fixate de art. 1001, 1002 de daunele aduse prin animalele ce'i aparțin sau prin ruina edificiilor sale [2]).

In fine, de câte ori va fi vorba de culpa contractuală, Statul va fi responsabil după regulele particulare a fie cărui contract.

Fie care responsabilitate va fi cârmuită de regulele sale speciale. Astfel, de câte ori culpa va emana de la un organ direct a Statului, ea va atrage responsabilitatea lui civilă, când ea va constitui un act a funcțiunei sale, chiar dacă funcționarul n'a remas credincios spiritului funcțiunei cu care era învestit.

Dacă culpa este opera unui prepus a Statului, ea nu va atrage responsabilitatea acestuia din urmă de cât sub condițiunea de a fi fost comisă în funcțiunea sau cu ocasiunea funcțiunei ce i s'a încredințat. Cu alte cuvinte, responsabilitatea Statului este, în toate casurile, cârmuită de dreptul comun [3]).

---

[1]) Cpr. Michoud, *op. și loco cit.*

[2]) Vedi *suprà*, p. 548, text și n. 2, 3.

[3]) Cpr. Michoud, *op. cit.*, No. 28, p. 48 urm. Muteau, *De la Responsabilité civile* (Paris, 1898), p. 258 urm.

Despre responsabilitatea comunelor şi judeţelor pentru greşălele funcţionarilor, agenţilor sau prepuşilor lor.

Comunele fiind persoane morale [1]), trebue să fie supuse regulelor generale a responsabilităţei civile.

Jurisprudenţa admite această responsabilitate nu numai în privinţa actelor de gestiune care privesc interesul patrimoniului privat a comunei, dar şi în privinţa actelor sevêrşite în vederea serviciilor publice comunale, adecă în casurile în care comuna ar fi lucrat ca putere publică [2]). Responsab. comunelor ca putere publică.

Astfel, comuna oraşului Mâcon a fost declarată responsabilă de greşala comisă de primarul sĕu, care a lăsat pe un bancher să emită un împrumut în aşa condiţiuni în

---

[1]) Art. 1. L. comunală din 7 mai 1887 şi din 31 iulie 1894. Proiectul de lege asupra învăţĕmântului secundar şi superior (art. 55), pendent înaintea Camerelor, proclamă personalitatea juridică a ambelor Universităţi. De asemenea, art. 35 din L. de la 1 iunie 1893, asupra clerului mirean şi seminarelor, proclamă bisericele de mir persoane morale. Personalitatea juridică a acestor biserici era recunoscută de jurisprudenţă chiar înaintea acestei legi. Cpr. C. Galatz şi Cas. rom. *Dreptul* din 1894, No. 30 şi 67.—Mai mult încă, decisia secţiunei I a Curţei de Casaţie din 21 sept. 1894 mai sus citată pune în principiu că monăstirele închinate n'au încetat de a fi persoane juridice nici în urma legei secularisărei din 1863. In acelaş sens, Alex. Degre, *Dreptul* din 1874, No. 8. Asupra acestui punct nu ne putem însă uni cu soluţiunea dată de Inalta Curte, pentru că sunt motive de înaltă consideraţiune şi de ordine publică care au silit pe legiuitor, de şi cam târdiu, să nu mai îngăduească ca monăstirele şi schiturile să se mai bucure pe viitor de un patrimoniu atât de însĕmnat, căci un cler străin ţărei având o avuţie atât de însemnată, putea să devie un pericol pentr Statul român, făcênd un stat în stat şi întrebuinţând veniturile sale în contra însăş ţărei româneşti. Cpr. în acest din urmă sens, Cas rom S-a I şi secţiuni unite. Bulet S-a I, anul 1878, p 356 şi Bulet 1873, p. 265. Veḑi şi T. I, partea I a lucrărei noastre, p 133. Universităţi, Biserici, Monăstiri.

[2]) Veḑi *suprà*, p. 437. Laurent, XX, 439 urm. Michoud, *De la responsabilité des communes, à raison des faits de leurs agents*; *Revue du Droit public et de la Science politique*, anul 1897, No. 1, p. 42 urm. Pĕucescu, II. 509. Chestiunea, în această din urmă privinţă, este controversată, ca şi în privinţa responsabilităţei Statului (veḑi *suprà*, p. 436, 547 urm.), şi mai multe decisiuni proclamă neresponsabilitatea comunelor în privinţa actelor de autoritate publică. Veḑi Michoud, *op. cit.*, p. 45, No. 3.

cât publicul să creadă că împrumutul era emis de comună [1]).

Responsab. comunei p. tragerea unui foc de artificii.

De asemenea, s'a decis că comuna este responsabilă, în limitele dreptului comun, de greşala comisă de persoana însărcinată cu tragerea unui foc de artificii într'o serbare publică [2]).

Aceiaş responsabilitate incumbă comunei şi în casul când focul de artificii ar fi fost organisat de un particular, dacă ea n'a luat măsurile de poliţie necesare *(culpa in omittendo).* [3]).

Jurisprudenţa a mers şi mai departe, supunênd pe comună responsabilităţei dreptului comun, făcênd-o, de exemplu, responsabilă de rănirea causată de către un agent de poliţie care, în exerciţiul funcţiunei sale, trăsese mai multe focuri de revolver asupra cetăţenilor [4]).

Salubritatea publică.

In fine, mai multe comune au fost declarate responsabile de accidentele ocasionate prin negligenţa agenţilor însărcinaţi cu salubritatea publică.

Astfel, o comună a fost declarată responsabită de faptul veterinarului, care a lăsat să se tae vite bolnave şi să se distribue carnea lor în public [5]); ear altă comună a fost declarată responsabilă de faptul inspectorului comestibilelor, care a lăsat să se vîndă ciuperci otrăvitoare [6]).

Pompieriĭ.

Comuna poate de asemene fi declarată responsabilă de degrădările comise de pompieri cu ocasiunea stângerei unui foc. Măsurile luate de administraţiunea comunală pentru stângerea unui incendiu, în baza art. 5 din legea co-

---

[1]) C. Dijon şi Cas. fr. D. P., 93. 2. 196. D. P., 94. 1. 340. Michoud, *op. cit.*, p. 42.

[2]) Cpr. D. P., 97. 2. 246. D. P., 95. 2. 333. D. P., 93. 2. 414. *Pand. Périod.*, 87. 2. 189 şi 86. 2. 187 şi 388. Vedi şi Répert. Dalloz, *Supplément*, *Responsab.*, 870.

[3]) Cpr. C. Lyon şi C. Paris. D. P., 95. 2. 333 şi *Dreptul* din 1889, No. 15. Michoud, *op. cit.*, p. 44, text şi nota 2.

[4]) C. Rouen, 16 ian. 1891. *Gaz. Pal.*, 91. 2. 644.

[5]) C. Aix şi Cas. fr. D. P., 80. 2. 243. D. P., 81. 1. 194.— Tot în puterea acestor principii, comuna oraşului Marsilia a fost declarată responsabilă de dărâmarea unui amfiteatru *(arène)* destinat la curse de tauri, din causă că autoritatea comunală, care autorisase construirea unui asemene amfiteatru, nu controlase soliditatea lui. Cas. fr. D. P., 84. 1. 365. D. P., 86. 1, 397.

[6]) Trib. Carcassonne, 27 octom. 1890. *Gaz. Pal.*, 90. 2. 607, decisie citată de Michoud, *op. cit.*, p. 44, nota 3.

munală de la 31 iulie 1894, care obligă pe fie care comună urbană de a se îngriji și de a procura mijloacele necesare pentru prevenirea sau înlăturarea flagelelor calamitoase, atrag în adevĕr, responsabilitatea comunei față cu particularii a căror proprietăți, prin situațiunea lor, erau la adăpost de ori ce primejdie, pentru daunele aduse acestor proprietăți prin executarea unor asemene mĕsuri. Pentru ca acest principiu să fie aplicabil, se cere însă ca imobilul degradat să fi fost la adăpost de primejdia focului, căci nici o despăgubire nu s'ar datori pentru degradațiunele comise de agenții administrațiunei comunale (în specie, pompierii) unui imobil care ar fi fost incendiat sau care ar fi fost amenințat în mod serios de a fi prada flăcărilor. Comuna lucrând, în adevĕr, în privința acestui imobil, ca un *negotiorum gestor* a proprietarului, acest din urmă trebue să sufere consecințele mĕsurilor luate în interesul sĕu, mĕsuri cărora el datorește salvarea proprietăței sale.

Această distincțiune între casurile când degradațiunele comise de pompieri, cu ocasiunea potolirei unui incendiu, s'au produs la un imobil incendiat sau în pericol de a fi incendiat, și între acele când pagubele s'au adus unui imobil care, prin situațiunea sa, nu era supus nici unui pericol, este foarte bine făcută de Curtea de Casație din Francia, prin o decisie din 1 iunie 1886. „Considerând, dice Curtea, că de și în casul când autoritatea comunală prin mĕsurile ordonate de dênsa sau luate de agenții sĕi în caz de incendiu, au causat vre o pagubă unor proprietăți care nu puteau fi atinse de foc, comuna este responsabilă de pagubele suferite de un singur locuitor în interesul asociațiunei comunale ; această responsabilitate nu poate însă avea loc când stricăciunele provenite din faptul agenților administrațiunei, de exemplu, a pompierilor, au fost causate la un imobil alipit de acela în care a isbucnit incendiul, care imobil era, din causa situațiunei sale, atins de flăcări sau numai amenințat de a arde; că, într'un asemene caz, mĕsurile executate avênd drept obiect preservarea clădirei alipite și prin urmare, apararea ei de foc, precum și a celor conținute într'ênsa, în interesul proprietarului atins de foc sau numai amenințat, ear nu a generalităței locuitorilor, comuna nu poate fi declarată respundĕtoare de pagubele causate prin degrădările necesare

și de care proprietarul ce le a suferit nu se poate plênge, pentru că el s'a folosit de ele, etc.“ [1]).

Comuna mai este încă responsabilă de câte ori actul de autoritate cuprinde violarea unui contract [2]).

In fine, comuna poate fi declarată responsabilă de daunele aduse prin un act de autoritate, de câte ori responsabilitatea ei este prevĕdută de o lege specială.

Cele mai sus expuse sunt privitoare la responsabilitatea comunelor pentru actele de autoritate, adecă pentru acele acte în care representantul lor exercită puterea publică ce le aparține.

Responsab. comunelor p. simple acte de gestiune.

Se poate însă întâmpla ca o comună să lezeze drepturile altuia prin simple acte de gestiune, adecă prin actele de administrație ale patrimoniului privat comunal, sau prin acte care, de și sevêrșite în vederea unui serviciu public, totuși nu cuprind nici poruncă, nici proibițiune, nici o autorisație de poliție.

Ei bine, în asemene casuri, nu mai încape îndoeală că comuna va fi responsabilă în limitele dreptului comun.

Art. 998, 999.

Ea va fi responsabilă în baza art. 998, 999, de câte ori actul nedrept va emana de la organul sau representantul ei direct.

Art. 1000.

Dacă actul emană de la un prepus al ei, adecă de la un funcționar numit de autoritatea comunală și plătit de dênsa pentru a îndeplini oare-care funcțiuni, sub privigherea aceleiaș autorități, responsabilitatea ei va fi cârmuită de art. 1000, § 3 [3]).

---

[1]) Cas. fr., 1 iunie 1886. D. P., 87. 1. 166 și *Dreptul* din 1886, No. 73, p. 586.

[2]) Cpr. Michoud, *op. cit.*, p. 64, No. 13.

[3]) Astfel, s'a decis că primarul sau ajutorul de primar fiind considerat ca un prepus al ei, actele arbitrare sevêrșite de acești prepuși, în exercițiul funcțiunei lor, supun la despăgubire pe comuna comitentă, fie că ei au lucrat cu sau fără autorisația consiliului comunal. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 760. Demolombe, XXXI. 637. Laurent, XX, 595. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1880, p, 282. C. Galatz. *Dreptul* din 1890, No. 45. Vedi și *suprà*, p. 544, nota 1.—Vedi însă Michoud, *op. cit.*, p. 66, după care primarul n'ar fi numai de cât prepusul comunei. Această din urmă teorie este mai cu samă adevarată în privința primarilor din Dobrogea, care sunt numiți de Ministeriul din lăuntru, în privința comunelor urbane, și de prefect, în privința comunelor rurale

Dacă actul daunator a fost pricinuit de un animal ce'i aparţinea, se vor aplica principiile înscrise în art. 1001. Art. 1001.

In fine, comuna va putea fi declarată responsabilă de prejudiciul causat prin ruina edificiilor sale, în termenii şi în limitele art. 1002 C. C. [1]) Art. 1002.

Cu alte cuvinte, comunele sunt, ca şi Statul, supuse responsabilităţei dreptului comun [2]).

Dreptul părţei lezate de a acţiona direct pe autorul faptului.

Responsabilitatea comunei nu face să înceteze responsabilitatea personală a agentului; de unde resultă că partea lezată ar putea să acţioneze direct pe agent, de câte ori ar fi pericol ca comuna să fie insolvabilă, ceea ce ar fi cu putinţă, pentru că comunele nu se bucură în genere de presumpţiunea de solvabilitate de care se bucură Statul [3]).

Responsab. judeţelor.

Judeţele fiind şi ele proclamate persoane juridice [4]), sunt, ca şi comunele, responsabile de greşălele comise de prepuşii lor, în exerciţiul funcţiunelor ce li s'au încredinţat [5]).

Caracterele acţiunei în responsabilitate care resultă din faptul altuia.

Persoana lezată prin un delict sau quasi-delict care obligă atât pe autorul său direct cât şi pe altul, de ex. pe tată, mamă, stăpân, comitent, etc., poate să cheme la respundere în deosebi atât pe autorul faptului daunator cât

---

(art. 47 L. p. org. Dobrogei din 9 martie 1880). Cpr. Merlin, *Quest. de droit, Responsab. des communes*, § 3, t. 7, p. 243 urm.

In ori ce caz, comuna nu poate fi declarată responsabilă de faptele vătămătoare comise de agenţii care n'o represintă şi la care acte ea n'a luat parte nici direct nici indirect. C. Galatz. *Dreptul* din 1890, No. 45.

[1]) T. Huc, VIII, 455. Fuzier-Herman, III, art. 1386, No. 12.

[2]) Cpr. Michoud, *op. cit.*, p. 61, 62, No. 12.

[3]) Cpr. Michoud, *op. cit.*, p. 62, text şi nota 1. — Statul este, din contra, în tot-deauna considerat legalmente ca solvabil; de aceea, particularii care ar avea de luat bani de la dênsul nu pot aplica sechestre pe casele publice, pentru că, prin asemene măsuri extreme, s'ar paralisa mersul afacerelor publice.

[4]) Art. 1. L. din 2 april 1864, modif. prin L. din 31 mai 1894.

[5]) Demolombe, XXXI, 657. Giorgio Giorgi, V, 381. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 760. *Cons. d'Etat.* D. P., 63. 3. 61. Cas. Palermo, *Circolo giuridico*, anul 1879, 324.

și pe persoana civilimente responsabilă [1]), și chiar pe amêndoi de o dată [2]). Aceasta nu sufere nici o discuție.

Dacă acel lezat se decide a chema în judecată numai pe partea civilmente responsabilă, acțiunea va trebuî neaparat să fie întrodusă înaintea tribunalelor civile, această persoană neputênd fi acționată înaintea tribunalelor represive de cât o dată cu autorul faptului daunator [3]).

Persoana civilmente responsabilă acționată o dată cu autorul delictului sau quasi-delictului, înaintea tribunalelor represive, poate fi condamnată nu numai la despăgubiri, dar și la cheltuelele la care a dat loc acțiunea publică, asemene cheltueli ne fiind considerate ca o pedeapsă [4]).

Ea nu poate însă, în genere, fi condamnată la amendă sau la altă pedeapsă [5]).

Art. 197 L. vămilor din 1874.

Prin excepție la acest principiu, art. 197 din legea vămilor de la 15 iunie 1874 prevede să proprietarii măr-

[1]) Cpr. Cas. fr. D. P., 82. 1. 191. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1886, p. 34. Fuzier-Herman, III, art. 1384, No. 285. T. Huc, VIII, 441. Vedi și *suprà*, p. 557.

[2]) Laurent, XX, 621. Demol., XXXI, 634. T. Huc, VIII, 441. Larombière, V, art. 1384, No. 31, 34. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 766, 767. Fuzier-Herman, III, art. 1384, No. 282.—Nimene ne putênd fi condamnat fără a fi fost ascultat sau cel puțin chemat în regulă, se înțelege că părintele nu poate fi condamnat pentru delictul comis de copilul sêu minor, dacă el n'a fost chemat în judecată conform regulelor de procedură. Cpr. Laurent, *loco cit.* Sourdat, II, 806.—In cât privește efectele lucrului judecat, vedi *infrà*, explic. art. 1201 și Fuzier-Herman, III, art. 1351, No. 738 urm.

[3]) Sourdat, II, 800 urm. Demolombe, XXXI, 634. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 766, nota 43. Larombière, V, art. 1384, No. 33. Faust. Hélie, *Instruc. crimin.*, II, 612. Fuzier-Herman, art. 1384, No. 292 urm.—*Contrà.* Legraverend, *Législ. criminelle*, II, p. 272. Cas. fr. D. P., 48. 5. 324.

[4]) Sourdat, II, 792. Laurent, XX, 618. Larombière, V, art. 1384, No. 37. Demolombe, XXXI, 632. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 298 urm.

Delicte silvice.

[5]) Sourdat, II, 777. Pand. fr. t. 6, v° *Amendes*, 338. Laurent, XX, 615. Demolombe, XXXI, 632. Larombière, V, art. 1384, No. 38. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 307 urm. 310 urm.—Curtea de Casație a decis însă de curênd, cu toată controversa ce există asupra acestui punct (v. *Dreptul* din 1896, No. 29), că proprietarii vitelor întroduse într'o pădure supusă regimului silvic respund penalicește de amenda la care au fost condamnați autorii delictului. Vedi *suprà*, p. 535, text și nota 1.

furilor vor fi responsabili de faptele factorilor, agenților și servitorilor lor, în ce privește confiscațiunele, amendile și cheltuelele de judecată, chiar când condamnațiunele vor fi fost pronunțate contra dișilor factori, agenți sau servitori, fără ca proprietarii, de și cunoscuți, să fi fost puși în causă [1]).

Amendile pronunțate pentru contravențiuni la legea timbrului, ca și acele pronunțate pentru contravențiuni la legea vamală au caracterul unei reparațiuni civile [2]).

S'a dis de asemene că principiul general care voește ca stăpânul să nu fie responsabil de cât civilmente de faptele servitorului sĕu, sufere excepțiune în casul prevĕdut de art 389, § 2 C. pen. Prin aplicarea acestui principiu, s'a decis că represiunea contravențiunei care resultă din faptul abandonărei unei trăsuri cu cai pe calea publică, poate fi urmărită direct contra proprietarului acelei trăsuri, dacă conducĕtorul ei este necunoscut, remânênd însă acelui proprietar dreptul de a se sustrage de la pedeapsă prin aratarea conducĕtorului trăsurei [3]). Art. 389, § 2 C. penal.

Persoana acționată ca responsabilă civilmente pentru faptul comis de altul, poate să invoace excepțiunele care aparțin acestei din urmă, de ex., prescripția pe care ar putea s'o propue însuș autorul faptului daunator [4]).

---

[1]) O dispositie identică există în legislația franceză (art. 35 L. din 1 germinal anul 13, asupra contrib. indirecte și art. 20, tit. 13, L. din 6—22 aug. 1791). Vedi Fuzier-Herman, art. 1384, No. 360 urm. și autoritățile citate acolo. Pand. fr. Répert, t. 6, v° *Amendes*, 340 urm.

[2]) Pand fr. Répert., t. VI, *Amendes*, 346.—Astfel, tatăl respunde de netimbrarea unei chitanțe subscrise în numele sĕu de către fiul sĕu (Trib. Lyon. D. P., 75. 5. 444, No. 76); barbatul comerciant, de netimbrarea chitanței subscrise de femeea sa (Trib. Boulogne. D. P., 75. 5. 444); stăpânul sau comitentul de netimbrarea unei chitanțe subscrise de servitorii sĕi (Trib. Rouen. D. P., 77. 1. 441); mandantele respunde de contravenționea comisă de mandatarul sĕu (Trib. Castres. D. P., 76. 5. 442), etc.

[3]) Cas. fr. D. P., 46. 4. 539, No. 43 și 44. Vedi Répert. Dalloz, *Contravention*, 305. F. Herman, *loco cit.*, No 372. Cpr. Pand. fr. Répert., t. 21, v° *Contravention*, No. 193 urm. Această derogare la dreptul comun nu se întemeiază însă nici pe un text de lege.

[4]) T. Huc, VIII, 449, *in fine*. Sourdat, II, 809. Demolombe, XXXI, 636. Laurent, XX, 624. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 767. Fuzier-Herman, III, art. 1384, No. 373. C. Lyon. D. P., 88. 2. 53.

Această prescripție este de 30 de ani, dacă faptul nu cade sub aplicațiunea legei penale (art. 1890 C. C.) [1].

Dacă faptul întrunește însă elementele unei crime, unui delict sau unei contravenții, el se va prescrie prin 10 ani, 5 ani sau un an (art. 593 urm. Pr. pen.), fie că acțiunea s'a îndreptat direct contra autorului delictului, fie în contra persoanei civilmente responsabile [2].

Persoana declarată de lege civilmente responsabilă are în tot-deauna recurs în contra autorului daunei pentru care a plătit [3].

II. Casurile în care o persoană respunde de lucrurile ce sunt sub paza sa.

Legiuitorul nu se mulțămește de a declara pe unele persoane responsabile de faptele altuia, ci aplică această responsabilitate la daunele causate prin animalele și chiar prin lucrurile neînsuflețite care sunt sub paza noastră, dispoziții a căror origină se găsește în vechiul drept germanic [4].

1° Responsabilitatea civilă pentru dauna causată de animalele noastre sau de care ne servim.

Art. 1001.—Proprietarul unui animal, *sau* acela care se servește cu dênsul, în cursul serviciului, este responsabil de prejudiciul causat de animal, sau că animalul se află sub paza sa, sau că a scapat. (Art. 999 C. C. Art. 385, § 12; 389, § 3, 4, 8; 393, § 2 C. pen. Art. 14 urm., 17 urm. L. poliției rurale din 1868. Art. 1385 C. fr.).

Proprietarul, sau mai bine dis, detentorul unui animal fie sălbatic, fie domestic (Instit., 4, 9, § 1), fie îndu-

---

[1]) Laurent, XX, 624. Demolombe, XXXI, 636. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 767. F. Herman, III, *loco cit.*, No. 374.

[2]) Laurent, XX, 624. Demolombe, XXXI, 636. Haus, *Dr. pénal belge*, II, 1337. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 767. Toullier D. VI, partea I, 292. F. Herman, *loco cit.*, No. 375. Faust. Hélie, *Théorie du C. pénal*, I, 396. Sourdat, II, 809. Cas. fr. D. P., 94. 1. 486. D. P., 76. 1. 400. Vedi și *suprà*, p. 508 urm.

[3]) Cas. fr. D. P., 87. 1. 31. *Pand Période.*, 88. 1. 351. Vedi și autoritățile citate *suprà*, p. 521, text și nota 2, 528, text și nota 2; 549, 550. Cpr. art. 1904 C. spaniol din 1889; art. 63 C. federal a obligațiilor (Svițera), etc.

[4]) L. salică, tit. 13; L. Burgunților, tit. 4, capit. 2; L. Sax. tit. 13, etc. Cpr. Molitor, *Oblig. en dr. romain*, I, 9, p. 19.

mesticit [1]), respunde de dauna cusată de acest animal atât

[1]) Giorgio Giorgi, V, 394. Marcadé, V, art. 1385, No. 1. Massé-Vergé, IV, § 620, p. 26, nota 3. Astfel, nu mai încape îndoeală că proprietarul unei menagerii va fi responsabil de paguba adusă de animalele sale care, într'un moment dat, ar fi scapat din cuşca în care erau închise. Aubry et Rau, IV, 448, p. 769. Demolombe, XXXI, 642.—La Romani, animalele sălbatice scapate de sub paza stăpânului lor nu puteau fi causa unei acţiuni în responsabilitate exercitate contra acestui stăpân, pentru că el nu se mai socotea proprietarul lor îndată ce ele redobêndise libertatea: „*Denique, si ursus fugit a domino, et sic nocuit, non potest quondam dominus conveniri, quia desiit dominus esse, ubi fera evasit*". Instit., 4, 9, Pr., *Si quadrupes*, etc. Menagerie.

Tot astfel, proprietarul unei porumbării (art. 468, 503), a unor stupi cu roi (art. 468), a unor iepuri de casă (art. 468), etc., vor respunde de pagubele aduse de porumbii, albinele sau iepurii lui. Cpr. art. 713 C. italian. Demolombe, XXXI, 643 urm. Aubry et Rau, IV, *loco cit.* Laurent, XX, 632 urm. Larombière, V, art. 1385, No. 12, *in fine*. Cas. fr. D. P., 90. 1. 432. Porumbărie.

Proprietarul unei păduri în care s'au pripăşit iepuri, vulpi, mistreţi, lupi, etc., n'ar fi însă responsabil de pagubele aduse de aceste animale vecinilor, dacă el n'a făcut nimic spre a le atrage şi a le menţine acolo, pentru că ele nu'i aparţin lui, ci sunt *res nullius*. (L. 1, § 1 şi L. 3, Dig., 41, 1, *De adcquirendo rerum dominio*; Instit. Gaïus, II, § 66; Instit. Justin. II, 1, § 12, etc.). Demolombe, XXXI, 646. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 770. Baudry, II, 1355. T. Huc, VIII, 453. Laurent, XX, 635. Sourdat, II, 1425. Animale sălbatice.

Proprietarul n'ar fi responsabil de daunele causate de aceste animale de cât atunci când, pentru plăcerea de a vêna, sau din negligenţă, ar fi înlesnit pe moşia sa înmulţirea animalelor vătămătoare şi ar fi neglijat de a le distruge însuş, sau ar fi refusat altora permisia de a vêna pe proprietatea sa (art. 2, § 2 şi 14, 1° L. asupra poliţiei vênatului din 2 nov. 1891), pentru că, în asemene caz, există o culpă din partea lui (art. 998, 999). Codul spaniol este formal în această privinţă (art. 1906). Cpr. Demolombe, XXXI, 646. Aubry et Rau, *loco cit.*, p. 770. Larombière, V, art. 1385, No. 12. Laurent, XX, 636 urm. T. Huc, VIII, 453. Sourdat, II, 1425 urm. Baudry, II, 1355. F. Herman, art. 1385, No. 94 urm. Pand. fr. Répert. t. 16, *Chasse*, 2671 urm. Cpr. D. P., 78. 1. 319. D. P., 80. 1. 184. *Pand. Période.*, 87. 2. 292. D. P., 90. 1. 432 şi 5. 429, No. 26. D. P., 91. 1. 452. *Pand. Période.*, 91. 1. 188. D. P., 92. 1. 188. D. P., 93. 1. 416. *Pand. Période.*, 97. 1. 80. V. şi *suprà*, p. 548, n. 4. Casurile în care proprietarul unei păduri respunde de daunele causate de animalele sălbatice.

celor de al treile [1]), cât și oamenilor însărcinați cu paza sau conducerea lui, dacă nu se poate imputa acestor oameni nici o culpă [2]), fie că animalul era, în momentul pricinuirei pagubei, sub paza sa sau a oamenilor sĕi, fie că el era scapat, [3]), fie că el a causat paguba urmând instinctul sĕu *(secundum naturam sui generis)*, sau depărtânduse de la obiceiurile naturale ale speciei sale *(contra naturam sui generis)*. Legea, în adevĕr, nu distinge [4]). „Dacă un

---

Această soluție se aplică nu numai la proprietarii de moșii, dar și la locatarii sau cesionarii dreptului de a vĕna. Cas. fr. D. P., 97. 1. 123. *Pand. Période.*, 96. 1. 87. T. Huc, *loco cit.*, și toți autorii.

Casul când dauna produsă de animal se datorește culpei sau imprudenței păzitorului.

[1]) Dacă daunele causate celor de al treile sunt resultatul unui viciu sau defect al animalului, fără ca nici o culpă sau imprudență să poată fi imputată persoanei însărcinate cu paza lui, stăpânul animalului este singur responsabil, fără nici un recurs în contra păzitorului lui. De câte ori însă dauna va fi resultatul culpei, negligenței sau imprudenței păzitorului animalului, acest păzitor va putea fi acționat de stăpân, spre a plăti și el, la rêndul sĕu, despăgubirea pe care stăpânul ar fi fost pus în posițiune de a plăti celui de al treile. Larombière, V, art. 1385, No. 8.

[2]) Cpr. C. Douai și Cas. fr. D. P., 95. 2. 48. D. P. 86. 1. 208. C. Riom și Paris. *Pand. Période.*, 87. 1. 176. *Dreptul* din 1884, No. 39. Larombière, V, art. 1385, No. 8. Giorgio Giorgi, V, 395. Muteau, *Responsabilité*, p. 244. Fuzier-Herman, art. 1385, No. 69 urm.—Astfel, Curtea din Paris cu drept cuvênt a decis (29 april 1897) că proprietarul unui grajdiŭ sau a unui deposit de trăsuri, unde domnește o epidemie de răpcingă, este responsabil cătră prepusul sĕu, însărcinat cu îngrijirea cailor bolnavi, dacă acesta a contractat boala de care erau atinși acei cai. D. P., 97. 2. 271.

Pentru ca această responsabilitate să existe, nu e nevoe ca să se dovedească existența vre-unei culpe din partea proprietarului, așa precum pe nedrept hotărîse Curtea din Paris (veți D. P., 1897. 2. p. 272, nota *a*), căci proprietarul este presupus în culpă, cât timp el nu restoarnă această presumpțiune legală. Cpr. Laurent, XX, 625, 629. Sourdat, II, 1429 urm. Demante, V, 366 bis II. Baudry, II, 1355. Giorgio Giorgi, V, 387, 399. Larombière, V, art. 1385, No. 15. Muteau, *op. cit.*, p. 328 urm. Veți și *infrà*, p. 570, 571.

[3]) Cpr. C. Orléans, *Pand. Période.*, 97. 2. 348.

[4]) Laurent, XX, 628. Toullier D. VI, partea 1, 297. Demolombe, XXXI, 648. Sourdat, II, 1410. Pand. fr. Répert., t. 6, *Animaux*, 61, 62. Massé-Vergé, IV, § 629, p. 26, nota 1. Giorgio Giorgi, V, 394. Larombière, V, art. 1385, No. 3 și 13. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 771. Acollas, II, p.

animal ucide pe un om, ḑice art. 833 din noul cod german de la 1896, îi aduce o vatamare trupului sau sănătăţei sale, sau strică un lucru, detentorul lui este obligat a repara dauna pricinuită [1]).

Legea poliţiei rurale din 25 decemb. 1868 face aplicaţiunea acestui principiu în privinţa animalelor domestice, obligând la despăgubire pe proprietarul vitei care a făcut vre o stricăciune [2]). Legea poliţiei rurale.

---

981. — Romanii nu acordau, din contra, victimei o acţiune în despăgubire *(actio de pauperie)* de cât atunci când animalul se depărtase de la obiceiurile sale naturale: „*Hæc autem actio in his, quæ contra naturam moventur, locum habet; ceterum, si genitalis sit feritas, cessat*“. Instit., 4, 9, Pr., *Si quadrupes*, etc. Deosebire între dreptul roman şi dreptul actual.

[1]) „*Wird durch ein Thier ein Mensch getödtet oder der Körper oder die Gesundheit eines Menschen verletzt oder eine Sache beschädigt, so ist derjenige, welcher das Thier hält, verpflichtet, dem Verletzten den daraus entstehenden Schaden zu ersetzen*“.

[2]) Veḑi art. 14 urm. şi 17 urm. din această lege. Cpr. Laurent, XX, 631.

După art. 1746 şi 1747 din codul Calimach (1321, 1322 C. austriac), acel care suferise vre-o stricăciune de la animalul altuia nu avea dreptul de a'l ucide, ci putea să'l reţie ca amanet timp de opt ḑile dacă, înaintea împlinirei acestui termen, proprietarul lui nu'l lua înapoi, plătind paguba pricinuită sau dând, până la regularea definitivă, cuvenita siguranţă. Art. 1746, 1747 C. Calimach.

Art. 66 din codul federal al obligaţiilor (Sviţera) permite, din contra, posesorului şi proprietarului unei moşii de a reţinea animalul străin care i-a adus o pagubă drept garanţie pentru plata despăgubirei ce i se datoreşte, putênd chiar une-ori să'l şi omoare, dacă nu se poate apara altfel. El este însă dator să înştiinţeze fără întârḑiere despre aceasta pe proprietarul animalului, sau să iee mĕsurile necesare pentru a'l descoperi, dacă acest proprietar este necunoscut. Cpr. art. 713, § 2 C. italian. La noi, persoana daunată prin animalele altuia, nu poate nici să le reţie, nici să le maltrateze (art. 385, § 12, 393, § 2 C. pen.). Cpr. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, V, 405. Art. 66 Cod. federal al obligaţiilor.

Eată ce găsim, în această privinţă, în pravila lui Matei Basarab, glava (capit.) 301, *pentru paguba care fac dobitoacele, vina a patra*. Reproducem întregul pasaj din această legiuire, *à titre de curiosité*: „De va afla neştine un dobitoc în vie sau în ţarina cu pâinea, sau într'alt loc, şi va fi făcênd pagubă şi nu va spune stăpânului al cui iaste boul de vreame ce are a'şi cere paguba ce'i-au făcut atunci, Pravila lui M. Basarab, cap. 301.

Cererile pentru vătămare aduse de dobitoace ţarinelor, holdelor, fructelor şi recoltelor sunt de competinţa

---

şi de va ucide acea vită sau îi va frânge picioarele, sau o va orbi: atuncea să'i dea dobitoc pentru dobitoc.

„Când se va prileji vre un dobitoc sa'i fie a făta şi va paşte pre locul altuia, iară acela cu locul nu'i va îngădui, ci o va goni de grabă de o va osteni, sau de o va lovi cu ceva, şi dintr'acea osteneală sau lovitură se va prileji de va lepăda: atunci neîngăduitorul să plătească vita.

„Când va găsi neştine un dobitoc făcênd pagubă undeva la vre un loc, şi deacă'l va găsi nu'l va mărturisi domnusĕu, ci'i va tăia urechile sau coada, sau îl va orbi, atunci să nu'l mai ia stăpânu-sĕu, ci să-i dea alt bou sănătos.

„De va afla neştine rămătoriŭ sau dulău, sau şi alt dobitoc, stricând şi făcênd pagubă la locul lui, şi de odată va spune stăpânu-sĕu, şi'l va slobozi, iară el va face şi al doilea rând iarăş aşa şi de se va prileji şi până a treia oară să'i tot facă pagubă, şi de'i va tăea coada, sau de'l va şi ucide: atunci să nu aibă nici o nevoe.

„De va întra dobitocul în vie, sau în pomet şi va cădea în vre o groapă, sau se va înpăra în gard şi va muri, atunci să n'aibă nici o nevoe cela cu via sau cu pometul.

„Ori ce fel de dobitoc vrând să sară peste gard la vie sau la pomet, şi de se va înpăra: atunci să n'aibă nici o pagubă cela cu gardul.

„De va ucide cineva vre un dobitoc, căci i va fi făcut vre o pagubă odată sau şi de două ori, şi nu va fi spus stăpânu-sĕu, să plătească paguba: aceluia dăm învăţătură să plătească acel dobitoc cela ce l'au ucis.

„De se va prileji vre un viiariŭ să afle în viea lui vre un dobitoc făcênd pagubă, şi nu va merge să spue de grabă celuia cu boul, ci vrând să'l scoată 'l va ucide, de va muri, sau 'i va frânge vre un picior, sau 'l va repezi de se va înpăra în gard, atunci acela să plătească boul deplin". Acest capit. este extras, fără nici o schimbare, din pravila lui Vasile Lupu, unde se găseşte chiar la început. Se ştie, în adevĕr, că Vasile Lupu a legiferat în Moldova cu câţi-va ani înaintea lui Matei Basarab, căci, pe când pravila moldovenească e tipărită la Iaşi, în monăstirea *Treisvetitele* (Trei Ierarchi), în anul 1646 de la Hristos, Pravila cea mare sau Indreptarea legei a lui Matei Basarab, e tipărită la Târgovişte (vechia capitală a Munteniei) de abia la anul 1652. Ambele pravile sunt traduse din greceşte, însă pravila lui M. Basarab este mult mai complectă de cât acea a lui Vasile Lupu, ḑis şi Albanitul. Veḑi asupra acestor două pravile, care se complectează una prin alta, tratatul nostru în limba franceză, p. 468 urm.

Dreptul musulman.

In dreptul musulman, proprietarul unui animal este responsabil de dauna adusă de acest animal ţarinelor sau hol-

judecătoriilor de ocoale, în cea din urmă instanță, de la

delor, *în timpul nopței*, chiar dacă valoarea daunei este superioară valorei animalului. In cât privește daunele causate în timpul ḑilei, proprietarul animalului nu are nici o respundere, dacă acest animal era trimes la pășune, fără păzitor, la o departare oare care de locul unde s'a produs dauna. Dacă, din contra, animalul era încredințat unui păzitor, toată respunderea apasă asupra acestui păzitor. Veḑi Cod. musulman a lui Khalil *(Expunere concisă a Dreptului, după interpretarea Koranului, de către imanul Sidi Malek*, sevîrșit din viață la Medina, la 10 rabiah El-Uel, 179 al Egirei), traduc. Seignette (Paris, 1878). Veḑi și Meysonasse, *Code civil musulman* (Paris, Ch. Marescq, 1898).

Quasi-delictele în dreptul musulman.

In acest Cod, găsim un capit. întreg relativ la quasi-delicte, din care unele dispoziţiuni merită a fi citate. Astfel, medicul este bănește responsabil de dauna adusă bolnavului prin ignoranța sau prin nepăzirea regulelor artei sale. El este responsabil de câte ori a curarisit pe un bolnav fără autorisarea lui. Dacă este vorba de curarisirea unui rob aceiaș responsabilitate există, de câte ori el n'a avut autorisarea stăpânului sĕu, și aceasta chiar dacă robul i-ar fi dat voe de a'i lua sânge, de ai pune sbănci sau de a practica circoncisiunea. Responsabilitatea medicilor este deci reglementată în dreptul musulman, pe când, în dreptul nostru, am vĕḑut că chestiunea este foarte controversată. Veḑi *suprà*, p. 443, nota 1.

Acest Cod mai declară încă responsabil: 1° pe acela care ar fi cășunat o daună altuia prin aprinderea unui foc într'un moment pe când vêntul era mare, *die ventoso*, după cum se exprimă L. 30, § 3, Dig., 9, 2, *Ad legem Aquiliam*, ceea ce era admis și la Romani (veḑi *suprà*, p. 418); 2° pe acela care ar fi causat dauna prin căderea unui părete pe care el ar fi neglijat de a'l repara, cu toate că ar fi fost pus în întărḑiere; 3° pe acela care, prin retragerea prea subită a mânei sale, ar fi făcut să cadă dinții acelui ce'l mușca; 4° pe acela care ar fi aruncat o peatră în obrazul vecinului care ar fi comis indiscreţiunea de se uita pe o fereastră. Dacă însă vecinul a fost atins de peatră fără ca să fi fost ţintit, autorul acestui fapt nu are nici o respundere.— In fine, nu dau loc la nici o despăgubire, daunele aduse persoanelor sau lucrurilor într'un mod întâmplător, de ex., prin căderea unei scânduri sau unei oale, luată de pe acoperemêntul casei și împinsă de vênt..... *si tegula ceciderit* (v. *suprà*, p. 416); prin focul care s'ar fi comunicat la lucrul altuia prin o furtună subită, *subita vi venti* (L. 30, § 3, Dig., 9, 2, *Ad legem Aquiliam*), ceea ce era admis și la Romani (veḑi *suprà*, p. 418, nota 4) sau, în fine, prin focul în care ar fi perit persoana care ar fi sărit să'l stingă. Veḑi Codul musulman a lui Kahlil, p. 631, 632.

valoarea de 50 până la 200 lei inclusiv, și cu apel până la ori ce valoare (art. 58, L. din 1 iunie 1896).

Art. 1003. Dacă mai multe animale, aparținênd la proprietari deosebiți, au causat unei persoane o daună indivisibilă în elementele sale, stăpânul fie-căruia din ele este responsabil solidar pentru dauna întreagă, remânênd ca judecătorii să împartă între ei suma condamnațiunei, după partea ce fie care animal a luat la perpetrarea faptului daunator [1]).

Responsab. usuarului, usufructuarului, chiriașului, etc. Responsabilitatea despre care am vorbit nu apasă în principiu asupra proprietarului animalului, de câte ori acest animal se găsește în mânele altuia, de ex., în mânele unui usufructuar, usuar, chiriaș, etc., animalul ne mai fiind, în asemene caz, sub paza proprietarului său, ci sub paza acelui care are usul lui. De aceea, art. 1001 declară responsabil pe proprietarul animalului *sau* pe acel care se servește cu dênsul, ear nu pe amêndoi în acelaș timp [2]).

Casul în care dauna se datorește unui animal și unei persoane.

[1]) Larombière, V, art. 1385, No. 10. Giorgio Giorgi, V, 391. Dacă dauna pricinuită se datorește în acelaș timp unui animal și unei persoane, această persoană va fi responsabilă solidar dimpreună cu stăpânul sau detentorul animalului, dacă acesta nu dovedește că se găsește în casurile în care este scutit de ori ce respundere. Larombière, *loco cit.*, No. 11.

[2]) Cpr. Demante, V, 366 bis I. Sourdat, II, 1409. Demolombe, XXXI, 639 *bis*. Baudry, II, 1355. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 771. Laurent, XX, 627. Arntz, III, 483. Muteau, *Responsabilité*, p. 244. Vedi Cas. fr. și C. Paris. D. P., 73. 1. 337. D. P., 92. 2. 141. D. P., 93. 1. 80. *Pand. Période.*, 94. 1. 11.

Responsab. păzitorului animalului. Controversă. Curtea din Paris a decis, cu toate acestea (10 martie 1892), că proprietarul unui animal nu încetează de a fi responsabil de câte ori el l'a încredințat unui al treile, nu pentru a se servi de el, *ci numai pentru a'l păzi*. D. P., 94. 2. 115. *Pand. Période.*, 94, 1, 11, nota *a*. In acelaș sens, Cas. fr. (4 ian. 1893. Sirey, 93. 1. 80) și T. Huc, VIII, 450. —Soluția contrară este însă mult mai juridică. Vedi Cas. fr. și C. Paris. D. P., 73. 1. 337. D. P., 92. 2. 141. *Pand. Période.*, 92. 2. 355.

Responsab. vênđetorului unui animal. Prin aplicațiunea principiului că acel care are paza animalului are și responsabilitatea lui, s'a decis că vênđetorul unui animal respunde de dauna causată de acest animal în intervalul de timp strecurat între vênđarea și tradiția lui reală. Trib. Nivelles, 7 aug. 1867, sentință citată de T. Huc, VIII, 450, p. 601.

Tot prin aplicațiunea acestui principiu, s'a mai decis încă că dauna causată de un buhaiu al comunei trebue să fie

Usuarul, usufructuarul, chiriașul, comodatarul unui animal, etc., respunde deci, în locul proprietarului, de prejudiciul adus de acest animal, în tot timpul în care se servește cu el, remânêndu'i însă recurs în contra proprietarului, dacă acest din urmă 'i-a ascuns viciile animalului [1]).

Cui aparține acțiunea p. repararea daunei causate de animal.

Acțiunea pentru repararea daunei causate de un animal nu aparține numai stăpânului lucrului deteriorat sau distrus de animal, ci tuturor părților interesate: de ex. aceluia căruia lucrul a fost împrumutat sau încredințat și care trebue să'l restitue [2]).

Această acțiune trece în mod activ și pasiv la moștenitorii părților [3]).

Prescrierea acțiunei.

Ea se prescrie prin 30 de ani, conform dreptului comun (art. 1890), afară de casul în care faptul daunator ar fi calificat delict sau contravențiune de codul penal sau de o lege specială, în care caz acțiunea se va prescrie prin timpul cerut pentru prescrierea acțiunei publice [4]).

Inaplicarea art. 1085.

Responsabilitatea pentru daunele causate de un animal fiind cârmuită de art. 1001, care face parte din capit. relativ la delicte sau quasi-dilicte, proprietarul animalului respunde de toată dauna causată, ear nu numai de daunele prevĕdute sau care au putut fi prevĕdute, art. 1085 de la contracte nefiind aplicabil în specie [5]).

Această responsabilitate încetează:

Incetarea responsabilității.

1° Când se va dovedi de proprietarul animalului că dauna s'a întâmplat din culpa aceluia care a suferit-o [6]).

---

plătită de persoana însărcinată prin contract cu furnisarea și întreținerea lui, ear nu de comună, nici de păstorul comunal, căruia nu se poate imputa nici imprudență, nici lipsă de supraveghere. C. Colmar. Répert. Dalloz, *Responsab.*, 745, nota 1. Massé-Vergé, IV, § 629, p. 26, nota 2.

[1]) Cpr. Thiry, III, 207. Demolombe, XXXI, 640. Larombière, V, art. 1385. No. 2. Giorgio Giorgi, V, 392.

[2]) Répert. Dalloz, *Responsabilité*, 747.

[3]) „*Hanc actionem nemo dubitaverit heredi dari, cæterisque successoribus: item adversus heredes, cæterosque non jure successionis, sed eo jure quo domini sint, competit*". L. 1, § 17, Dig., 9, 1, *Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur*. Cpr. Sourdat, II, 1449. Répert, Dalloz, *Responsabilité*, 748.

[4]) Vedi *suprà*, p. 506 urm. Cpr. Sourdat, I, 373 urm. și II, 1450. Marcadé, V, art. 1385, 1386, No. 3.

[5]) Vedi *suprà*, p. 484, text și nota 3.

[6]) Cpr. C. Orléans, *Pand. Périod.*, 97. 2. 348.

Casurile în care dauna se datorește faptului părtei lezate.

Așa, de exemplu, nu'ți datoresc nici o despăgubire, de și ai fost mușcat de cânele meu, dacă d-ta singur l'ai zădărit [1]). *„Ei, qui irritatu suo feram bestiam, vel quamcumque aliam quadrupedem in se proritaverit, eaque damnum dederit, neque in ejus dominum, neque in custodem actio datur“. (Pauli Senten.* I, tit. 17, § 3).

De asemenea, dacă ai fost mușcat sau lovit de calul meu, pe care l'ai bătut, n'ai nici o acțiune în contra mea, pentru că d-ta singur ești causa acestei întâmplări.

Dar dacă n'ai bătut calul, ci numai l'ai atins sau netezit, vei avea o acțiune pentru dauna suferită : *„At, si equum permulsisset quis, vel palpatus est, et calce eum percusserit, erit actioni locus“* [2]).

Dacă animalul care a causat dauna a fost spăriet sau provocat de cineva, acest din urmă va fi responsabil, ear nu proprietarul animalului, căruia nu i se poate imputa nici o culpă [3]).

Provoc. din partea unui animal.

Culpa poate să consisite în provocațiunea făcută de

---

[1]) Cpr. Thiry, III, 207. Arntz, III, 483. Toullier D., VI, partea 1, 316. Demolombe. XXXI, 651, 652. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 771. Sourdat, II, 1430, 1442. Giorgio Giorgi, V, 400. T. Huc, VIII, 451. Fuzier-Herman, III, art. 1385, No. 3 și 14. Larombière, V, art. 1385, No 6. Marcadé, V, art. 1385, No. 1. Muteau, *Responsab.*, p. 239. Cpr. D. P. 95. 2. 48. D. P., 94. 1. 403. D. P., 93. 1. 489. D. P., 92. 1. 501. Mai vedi încă Cas. fr. și C. Paris. D. P., 86. 1. 207. *Dreptul* din 1886, No. 4 și din 1884, No. 39.—Art. 1905 din codul spaniol este formal în această privință.

Faptul de a sări înaintea unui animal spre a împedica o nenorocire, nu se consideră ca o culpă.

Nu poate fi considerat ca o culpă și nici macar ca o negligență faptul, de altmintrele, laudabil a unei persoane de a fi sărit spre a opri un animal furios și a impedeca o nenorocire care era iminentă. De câte ori deci autorul unui asemene fapt a fost rănit sau ucis, proprietarul animalului nu se poate apara de respundere, dicând că victima accidentului a fost în culpă, și prin urmare, va trebui să plătească dauna materială sau morală pricinuită prin acest accident. Cpr. C. Paris, Metz, Douai, etc. D. P., 94. 2. 115, text și notele *a—d.* D. P., 63. 2. 153. D. P., 68. 2. 71. T. Huc, VIII, 451. Demolombe, XXXI, 652. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 771, nota 9. Pand. fr., Répert., t. 6, *Animaux*, 109. Sourdat, II, 1436. Fuzier-Herman, III, art. 1385, No. 23. Muteau, *De la Responsabilité civile*, p. 245, 246.

[2]) L. 1, § 7, Dig., 9, 1, *Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur.*

[3]) L. 1, § 6, Dig., 9, 1, *Si quadrupes*, etc.; L. 11, § 5, Dig. 9, 2, *Ad legem Aquiliam.*

un animal altui animal [1]). De exemplu: doi berbeci (*arietes*) sau doi boi aparţinênd la proprietari deosebiţi, se bat până ce unul omoară pe altul. Paguba, în asemene caz, se va plăti de proprietarul animalului agresor. Dacă el este acel omorît, acţiunea în daune nu va avea loc [2]).

Dacă nu se poate şti cine a fost agresorul, perderea animalului omorît se consideră ca un caz fortuit care, ca atare, priveşte pe proprietarul său: *Res perit domino.*

Această decisiune nu este atât de glumeaţă pe cât i se pare lui Acollas (II, p. 981, nota 2), pentru că jurisconsulţii romani nu fac în realitate de cât a aplica animalelor ceea ce este aplicabil şi omului. De aceea, soluţia pe care o dă Ulpian, după Quintus Mucius, este admisă şi de jurisconsulţii moderni [3]).

Tot ast-fel voi avea o acţiune în despăgubire contra persoanei care, prin dolul său, m'ar fi făcut să mă apropiu de un animal nărăvit care într'un moment dat m'ar fi lovit [4]).

---

[1]) Simplul fapt a unui animal de a se apropia de altul, nu se consideră in genere ca o provocaţiune suficientă pentru a scuti de daune. Ast-fel, dacă conducênd harmasarul meu într'un grajdiŭ în care se găseşte o eapă, el s'a atins de dênsa şi, din această causă, eapa m'a lovit, producêndu'mi o daună, voi avea o acţiune în despăgubire contra proprietarului ei. L. 5, Dig., 9, 1, *Si quadrupes*, etc. Cpr. Toullier D., VI, partea I, 316, p. 260. Giorgio Giorgi, V, 402. Larombière, V, art. 1385, No. 6, p. 788. Faptul unui animal de a se apropia de altul nu se consideră ca o provocaţie.

[2]) „*Cùm arietes vel boves commisissent, et alter alterum occidit; Quintus Mucius distinxit, ut si quidem is perisset, qui aggressus erat, cessaret actio: si is qui non provocaverat, competeret actio*". L. 1, § 11, Dig., 9, 1, *Si quadrupes*, etc.

[3]) Toullier D., VI, partea I, 316. Sourdat, II, 1448. Larombière, V, art. 1385, No. 6, p. 788. Giorgio Giorgi, V, 402.— Veḑi însă Er. Lehr, *Dr. germanique*, 256.

[4]) Toullier D., *loco cit.*—Osebit de aceste casuri, mai sunt şi altele în care acţiunea pentru dauna causată de un animal poate fi îndreptată contra celor de al treile, ear nu contra proprietarului lui, pentru că ei singuri sunt în culpă. Astfel, ospĕtătorii şi hangiii, cu toate că nu au nici proprietatea, nici folosinţa animalelor care se găsesc în pastrarea lor, totuşi pot une-ori fi chemaţi la respundere pentru daunele aduse de aceste animale. Aşa, de exemplu, de câte ori calul unui călător este rănit în grajdiŭ de un alt animal cu care era împreună, hangiul poate fi declarat responsabil, de câte ori se constată că el n'a luat mĕsurile necesare pentru a înlătura ori ce accident. Această res- Responsab. ospĕtătorilor şi hangiilor p. animalele ce le sunt încredinţate.

Casurile în care dauna se datorește unui caz fortuit.

2° Responsabilitatea pentru dauna pricinuită de un animal mai încetează încă de câte ori se va dovedi, de proprietarul sau detentorul animalului, că dauna este resultatul unei forțe majore sau a unui caz fortuit, pe care el n'a putut să'l împedice [1]).

In asemene casuri, neexistând, în adevĕr, nici o culpă, este just ca proprietarul sau detentorul animalului să fie scutit de respundere.

Presumpțiune de culpă.

Din cele mai sus expuse ușor se poate înțelege că respunderea care apasă asupra detentorului unui animal pentru daunele pricinuite de acest animal se întemeiază, ca și respunderea care resultă din art. 1000 pentru faptul altuia, tot pe o presumpțiune de culpă. Culpa, în asemene caz, consistă în a nu fi supraveghiat animalul spre

---

ponsabilitate își are însă mai mult sorgintea sa în obligațiile ce hangiul contractează cătră călător, de cât în quasi-delictul sĕu. Cpr. Larombière, V, art. art. 1385, No. 7. Toullier D., *loco cit.* G. Giorgi, V, 393. Massé-Vergé, IV, p. 26, No. 2, *in medio.*—Hangiul va avea însă recurs contra proprietarului animalului, de câte ori el va dovedi că a luat toate precauțiunele necesare și că accidentul se datorește numai naravului animalului care a causat paguba.

[1]) Sourdat, II, 1430. Demolombe, XXXI, 650. Larombière, V, art. 1385, No. 6. T. Huc, VIII, 451. Laurent, XX, 626. Demante, V, 366 bis II. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 771. Baudry, II, 1335. Muteau, *op. cit.*, pag. 438. F. Herman, III, art. 1385, No. 2, 5, 34. Pand. fr., Répert. t. 6, *Animaux,* 104. G. Giorgi, V, 400. Cpr. Cas. fr. *Dreptul* din 1886, No. 4. D. P., 86. 1. 207. D. P., 90. 2. 291. D. P. 92. 1. 501. D. P., 94. 1. 403. Vedi și Cas. Firenze, *Il Foro italiano*, 90. 1. 348. D. P., 95. 2. 48. *Pand. Période.*, 97. 2. 348. C. Riom și Trib. Du Mans, *Pand. Période.*, 87. 2. 176. *Pand. Période.*, 88. 2. 22. Cpr. și C. Paris, *Dreptul* din 1884, No. 39.

Daune produse prin muscătura unui câne turbat.

Turba de care este atins animalul, în specie un câne, nefiind însă un caz de forță majoră, nu scutește pe stăpânul lui de respunderea edictată de lege; de unde resultă că proprietarul sau detentorul unui câne turbat este responsabil de prejudiciul causat prin muscătura cânelui sĕu, dacă nici o greșală sau imprudență nu poate fi imputată victimei acestui accident. Pand. fr. Répert. t. 6, *Animaux*, 105 *bis.* Cpr. Trib. Chambéry și Du Mans, *Pand. Période.*, 87. 2. 343. *Pand. Période.*, 88. 2. 22. Trib. Burgoin, 29 mai 1896, sentință citată de Muteau, *Responsabilité*, p. 248.

Câni de vênat.

In cât privește daunele aduse prin câniĭ de vênat, vedi Muteau, *op. cit.*, p. 249 urm.

a'l împedeca de a aduce o pagubă, și chiar în faptul de a avea un animal periculos [1]).

Persoana care a suferit o pagubă prin faptul animalului altuia, n'are deci nevoe să dovedească că detentorul animalului este în culpă, această culpă fiind presupusă [2]); ci proprietarul sau detentorul animalului va trebui, din contra, să restoarne presumpțiunea de culpă care apasă asupra lui. Resturnarea presumpțiunei de culpă din partea proprietarilor.

Naște însă întrebarea: cum se va putea resturna această presumpțiune legală? Toți autorii sunt de acord, după cum am vĕdut, spre a decide că detentorul animalului se va putea sustrage de la ori ce respundere, stabilind că dauna s'a întâmplat din culpa aceluia care a suferit-o sau din un caz fortuit care, cu toată vigilența posibilă, n'a putut fi împedecat [3]).

Proprietarul animalului sau acel care se servește cu dênsul este el însă admis a declina ori ce respundere, stabilind că nici o culpă nu'i este imputabilă și că el a făcut tot ce 'i-a stat prin putință pentru a împedeca dauna? Proprietarul animalului sau acel care'l întrebuințeza poate fi scutit de respundere, stabilind lipsa ori cărei culpe. Controversă.

Chestiunea este de astă dată controversată, însă afirmativa ni se pare afară de ori ce îndoeală, pentru următoarele motive: 1° textul art. 1001 nu'i tăgăduește acest drept;

---

[1]) Laurent, XX, 625. Demolombe, XXXI, 638. Vigié, II, 1705. F. Herman, art. 1385, No. 1. T. Huc, VIII, 450. Demante, V, 366 bis II. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 771. Baudry, II, 1355. G. Giorgi, V, 387, 399, și autorii citați *suprà*, p. 562, nota 2, *in fine*. Cpr. C. Orléans, *Pand. Périod.*, 97. 2. 348.

[2]) Codul Calimach are un sistem cu totul altul. In adevĕr, acest Cod nu stabilește nici o presumpțiune de culpă în contra detentorului animalului, ci declară responsabil numai pe acela căruia i se poate imputa o culpă: „Dacă cineva se va vatama de o vită, dice art. 1745 din acest cod (1320 C. austriac), trebue să i se facă îndestularea de către acela ce au zădărit, ori au silit vita spre aceasta, ori n'au ținut-o în bună pază; *dacă nu se va dovedi nimine vinovat la aceasta, se socotește vatamarea ca din întâmplare* (caz fortuit)". Prin urmare, dacă nu se dovedește nici o culpă, nimene nu este responsabil. Sistemul codului actual este însă admis în majoritatea legislațiunelor străine. Vedi, de ex., art. 1385 C. fr.; art. 1154 C. italian; art. 1404 C. olandez; art. 833 C. german, citat *suprà*, p. 563, t. și nota 1; art. 1560, 1561 C. saxon; art. 1385 Land. bad., etc. — *Contrà*. Art. 1320 C. austriac. Deosebire între dreptul actual și Codul Calimach.

[3]) Vedi *suprà*, p. 567, 568, text și nota 1.

2° lipsa ori cărei culpe ne liberează de respundere atât în privința faptelor noastre, cât și în regulă generală, în privința faptului altuia. Este adevarat că stăpânii și comitenții nu pot să scape de respundere, stabilind că ei n'au putut împedeca faptul daunator (art. 1000, § 3 și § ultim), însă această regulă excepțională își are rațiunea de a fi în raporturile particulare care există între stăpân și subordonații sei. Stăpânul și comitentul, cu alte cuvinte, este representat de către servitorii și prepușii sei, și actul daunator este presupus ca emanând de la dênsul; de aceea ei nu au facultatea pe care o au părinții, institutorii și artisanii (art. 1000, § ultim); 3° această părere este conformă nu numai principiilor de justiție și de echitate firească expres admise de lege, dar și dreptului roman, unde proprietarul căruia nu se putea imputa nici o culpă, putea să abandoneze animalul care pricinuise paguba *(noxæ dare)* [1],

Abandon noxal.

[1]) Animalul care se abandona drept despăgubire persoanei daunate, trebuea să fie viu: „*Noxæ autem dedere, est animal tradere vivum*“. (L. 1, § 14, Dig., 9, 1, *Si quadrupes*, etc.) Abandonul noxal nu mai este cu putință astăzi. Merlin, Répert., *Quasi-délit*, § 10. Toullier D., VI, partea I, 298. Giorgio Giorgi, V, 404. Sourdat. II, 1408. Pand. fr., Répert., t. 6, *Animaux*, 60. Demolombe, XXXI, 655. Arntz, III, 483. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 771. Massé-Vergé, IV, § 629, p. 27. Marcadé, V, art. 1385, No. 1.

Părăsirea vasului sau navlului. Art. 501 C. com.

Art. 501 din codul de comerț permite însă, prin excepție, proprietarului sau coproprietarului unui vas care nu s'a obligat personal, de a se descarca de respundere pentru faptul căpitanului și a oamenilor echipagiului, prin părăsirea vasului sau a navlului *(du fret)* ce i se datorește sau este a i se datori, exceptânduse însă obligațiunele relative la salariele și emolumentele persoanelor echipagiului. Vedi asupra acestei facultăți pe care o are proprietarul sau coproprietarul unui vas, a cărei origină se găsește în veacul de mijloc, Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, V, 197 urm. și *suprà*, p. 488.

Facultatea abandonului vasului sau navlului este ea aplicabilă proprietarilor unui vas străin? Controversă.

Chestiunea abandonului vasului sau navlului poate să deie loc la dificultăți internaționale, dacă presupunem că nu toate legislațiunele admit această facultate pentru proprietarul vasului, cel puțin în aceleași condițiuni. (Vedi în privința legilor străine care admit, sau care nu admit facultatea abandonului, Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, V. 287). Curtea de casație din Francia a decis de curênd (D. P., 97. 1. 585), că proprietarul unui vas străin care ar fi acționat înaintea tribunalelor franceze pentru o culpă a căpi-

fără a fi personal responsabil, şi unde această abandonare nu era obligatorie de cât atunci când animalul se departase de la obiceiurile sale naturale (Instit., 4, 9, Pr., *Si quadrupes*, etc., *suprà* p. 563, *ad notam*); 4° în fine, această părere este formal admisă prin discursul tribunului Tarrible înaintea corpului legislativ [1]).

---

tanului, de ex., în materie de abordagiŭ, ar putea să uzeze de facultatea conferită prin art. 501 Cod. com., chiar dacă legea sa personală n'ar admite facultatea abandonului, destul este ca abordagiul să se fi întâmplat în un port francez sau în apele teritoriale ale ţărei. In acelaş sens se pronunţă în mare parte şi jurisprudenţa străină. Veḑi nota lui Levillain, profesor la facultatea din Bordeaux, în D. P., *loco cit.*, p. 587, colona 1.—*Contrà.* Asser et Rivier, *Elém. du dr. international privé*, No. 110, p. 214 a traducerei Schina. Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, V, 268. Despagnet, *Pr. de dr. international privé*, 508. Levillain, nota în D. P., 97, *loco cit.* Em. Cohendy, profesor la Lyon, nota în D. P., 89. 2. p. 145. Cpr. şi C. Genua, *Revue internat. de droit maritime*, 1894—1895, p. 652. Aceşti autori aplică părăsirei vasului şi navlului legea pavilionului, adecă a ţărei căreia vasul aparţine, pentru că această lege este cunoscută proprietarului şi pentru că, în acest sistem, responsabilitatea sa nu va mai varia la infinit, după locul în care accidentul s'a produs.—In fine, într'o altă părere, se susţine că responsabilitatea proprietarului vasului din causa abordagiului imputabil căpitanului, derivând exclusiv din mandatul ce proprietarul a conferit căpitanului, întinderea responsabilităţei proprietarului, şi prin urmare, facultatea de a putea părăsi vasul sau navlul, este cârmuită de legea sub imperiul căreia acest mandat a fost conferit. Veḑi în acest din urmă sens, Cas. fr. D. P., 92. 1. 401. Ar. Desjardins, *Tr. de droit comm. maritime*, II, 282 şi concl. sub Cas., fr., *loco cit.* Trib. Rouen, 6 iulie 1892. D. P., 97. 1. 586. Sentinţa tribunalului a fost însă infirmată de Curte (21 iunie 1893), ear decisia Curţei a fost şi ea, la rêndul ei, casată (D. P., 97. 1. 590), pentru că ea hotărîse că, în lipsa unei reciprocităţi constatate prin tratate internationale, facultatea de a abandona vasul sau navlul nu este aplicabilă proprietarilor străini, de şi recunoscuse în principiu că legea franceză era aplicabilă în specie, de oare ce abordagiul avusese loc în apele teritoriale ale Franciei.

[1]) Eată cum se exprimă acest legislator: „*Le dommage, pour qu'il soit sujet à réparation, doit être l'effet d'une faute ou d'une imprudence de la part de quelqu'un: s'il ne peut être attribué à cette cause, il n'est plus que l'ouvrage du sort, dont chacun doit supporter les chances; mais s'il y a eu faute ou*

Astfel, dacă având un cal de o natură blândă și inofensivă, acest cal fiind spăriet de altul, a lovit pe cineva și'i a produs o daună, de și am luat toate măsurile necesare pentru a'l stăpâni, nu voi avea nici o respundere, pentru că nu mi se poate imputa nici o culpă [1]). „La caz de vre-o daună causată de un animal, ḑice art. 65 din codul elveţian asupra obligaţiilor, detentorul lui este responsabil, *afară de casul când va justifica că l'a păzit și supraveghiat cu toată îngrijirea cuvenită*, remânându-i în ori ce caz, recurs dacă animalul a fost zădărit de o a treia persoană sau de un animal aparţinând altuia".

Aceste sunt adevaratele principiĭ, și acest cod recent, din 14 iunie 1881, le consacră în termeni expreși.

2° Responsabilitatea civilă pentru dauna care resultă din un lucru neînsufleţit, edificiu sau altul.

Art. 1002. — Proprietarul unui edificiu este responsabil de prejudiciul causat prin ruina edificiului, când ruina este urmarea lipsei de întreţinere sau a unui viciu de construcţiune. (Art. 1435, 1483, 1902 C. C. Art. 385, § 5, 393, § 4 C. pen. Art. 1386 C. fr.).

imprudence, quelque légère que soit leur influence sur le dommage commis, il en est dû réparation. **C'est à ce principe que se rattache la responsabilité du propriétaire relativement aux dommages causés par les animaux".** Veḑi Locré, XIII, p. 57, 58. Veḑi și Répert. Dalloz, *Responsabilité* (t. 39), p. 296, 297, *ad notam*, No. 14.

[1]) Sourdat, II, 1431, 1432. Laurent, XX, 626. Arntz, III, 483. Baudry, II, 1355. T. Huc, VIII, 451. Acollas, II, p. 981. Demante, V, 366 bis II. Mourlon, II, 1697. A. Giboult, nota în D. P., 63. 1. p. 337 urm. F. Herman, III, art. 1385, No. 28 urm. Tribun. Moulins și Chambéry. Sirey, 87. 2. 173. *Pand. Périod.*, 87. 2. 343. Cas. fr. și C. Bourges. D. P., 80. 1. 134. D. P., 81. 2. 111.— *Contrà.* Demolombe, XXXI, 654. Marcadé, V, art. 1385, No. 1. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 771. Massé-Vergé, IV, § 629, p. 27, nota 5. Larombière, V, art. 1385, No. 9. Giorgio Giorgi, V, 400. Pand. fr. Répert., t. 6, *Animaux*, 71 urm. Cas. fr. D. P., 86. 1. 206. *Pand. Périod.*, 86. 1. 10. *Pand. Périod.*, 87. 1. 82. D. P., 92. 1. 501. D. P., 94. 1. 403. Trib. Imper. german. Sirey, 87. 4. 18. C. Dijon. D. P., 95. 2. 48. Cpr. Trib. Bergerac și Châlons-sur-Marne. D. P., 75. 2. 67. *Pand. Périod.*, 87. 2. 205. C. Orléans, *Pand. Périod.*, 97. 2. 348. Veḑi și decisiile citate de Fuzier-Herman, III, art. 1385, No. 37 urm. și C. Paris. *Dreptul* din 1884, No. 39.

Proprietarul unui edificiu, ori care ar fi natura lui, fie chiar a unui zid de peatră, de lemn, etc. [1]), și în genere, a ori cărui lucru neînsufleţit, de ex., a unei maşini cu vapor, dacă acest lucru este incorporat edificiului cu titlu de imobil prin destinaţie (art. 468) [2]), este responsabil de prejudiciul causat vecinilor, trecătorilor, lucrătorilor sau oamenilor sĕi [3]), și în genere, ori cărei persoane [4]),

[1]) Demolombe, XXXI, 662. Larombière, V, art. 1386, No. 5.

[2]) Cpr. C. Nancy și Cas. fr. D. P., 96. 2. 518. D. P., 88. 1. 27. *Pand. Périod.*, 87. 1. 158. D. P., 73. 1. 205. Muteau, *op. cit.*, p. 253.—Jurisprudenţa și unii autori mergênd și mai departe, aplică art. 1002 la ori ce lucru neînsufleţit, de exemplu, la daunele produse prin explosiunea maşinei unui vas destinat la tragerea altor vase *(remorqueur)* (cpr. Cas. fr. D. P., 97. 1. 433), prin căderea unui copac datorită vetustăţei sau viciului sĕu, *vetustate, vel vitio arboris* (L. 29, § 9, Dig., 39, 2, *De damno infecto)* (cpr. Demolombe, XXXI, 664. T. Huc, VIII, 458. Sourdat, II, 1451, 1453 *ter.* Giorgio Giorgi, V, 413), etc. Adevĕrul este însă că daunele produse prin lucruri neînsufleţite altele de cât un edificiu, nu cad sub aplicaţiunea art. 1002, ci sub acea a art. 1000, § 1, care prevede responsabilitatea pentru ori ce prejudiciu causat *de lucrurile ce sunt sub paza noastră.* Interesul de a distinge între aceste două texte este următorul: art. 1000 stabileşte o presumpţiune de culpă (vedi *suprà*, p. 517), pe când în casul art. 1002, reclamantul trebue să dovedească că ruina edificiului este urmarea lipsei de întreţinere sau a unui viciu de construcţiune, numai aceste împrejurări făcênd ca proprietarul să fie responsabil. Cpr. Laurent, XX, 639. Muteau, *op. cit.*, p. 162 urm. 252 urm. Vedi *infrà*, p. 578, t. și n. 4. După rigoarea principiilor, art. 1002 nu este deci aplicabil de cât daunelor produse prin ruina unui edificiu, sau a unui alt lucru incorporat acestui edificiu.

Stabilimente insalubre, incomode, periculoase, etc.

Nu se poate deci asimila casului prevĕdut de acest text acel al daunelor causate prin vecinatatea unor stabilimente insalubre, pĕriculoase sau incomode, acest caz fiind prevĕdut de art. 998, 999. Muteau, p. 253, 254. Vedi asupra daunelor aduse prin astfel de stabilimente, *suprà*, p. 404—407. Cpr. Sourdat, II, 1470 urm. Giorgio Giorgi, V, 418—426.

[3]) Cpr. Muteau, *De la Responsabilité civile* (Paris, 1898), p. 254 și Trib. Paris, 3 iulie 1894, scutinţă citată de acest autor.

[4]) Proprietarul unui edificiu, sau unui alt lucru incorporat edificiului, este responsabil și faţă cu locatarii, usufructuarii, etc., acestui lucru, însă, în asemene caz, responsabilitatea sa nu se naşte din quasi-delict, ci din contract. Cpr. Demolombe, XXXI, 659. Laurent, XX, 644. Larombière, V, art.

de ruina edificiului sau stricarea lucrului, fără ca să se dovedească vre o culpă personală în contra lui, *dacă dauna produsă este consecința unei lipse de întreținere sau a unui viciu de construcțiune* [1]).

Proprietarul lucrului care a produs dauna din causa unui viciu de construcțiune sau a unei lipse de întreținere n'ar putea deci să se descarce de respundere stabilind că dauna se datorește unui viciu ocult a lucrului sau culpei aceluia de la care el l'a dobêndit [2]), nici dovedind buna sa credință sau lipsa ori cărei greșeli din partea sa [3]). Responsabilitatea sa nu încetează de cât stabilinduse casul fortuit sau forța majoră [4]).

Proprietarul poate el să scape de respundere dovedind că nici o culpă nu'i poate fi imputată? Controversă.

Mai mult încă, după Curtea de Casație din Francia, proprietarul n'ar putea să scape de respunderea care apasă asupra lui oferind să dovedească că i-a fost cu neputință de a împedica ruina edificiului, și aceasta nu pentru că presumpțiunea de culpă care apasă asupra lui n'ar putea fi dărâmată prin dovada contrară, ci pentru că este vorba, în specie, de o respundere *inerentă însuș proprietății sale* [5]).

1386, No. 3. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 772. Vedi și Trib. Paris. *Pand. Période.*, 90. 2. 177.

[1]) C. Toulouse și Douai. D. P. 93. 2. 14 și D. P. 97. 2. 349. Astfel, proprietarul unui edificiu nu poate fi responsabil de ruina produsă prin un cutremur, prin bombardare, în caz de resboiu, sau prin alt caz fortuit, mai cu samă dacă imobilul a fost clădit după toate regulele artei și a fost bine intreținut. C. Toulouse, 25 mai 1892. D. P., 93. 2. 14. Sirey, 92. 2. 221. Sourdat, II, 1468. Demolombe, XXXI, 664. Fuzier-Herman, III, art. 1386, No. 2.

[2]) Cas. fr., 16 iunie 1896. D. P., 97. 1. 433.

[3]) C. Toulouse. D. P., 93. 2. 14. Sirey. 92. 2. 221.

[4]) Dovada casului fortuit se consideră însă ca făcută de câte ori nu se poate stabili nici un viciu de construcțiune, nici vre o lipsă de întreținere și este cu neputință de a se determina causa accidentului. Cas. fr. D. P., 97. 1. 433.

[5]) Cas. fr. D. P., 88. 1. 27. Cpr. T. Huc, VIII, 454. Demolombe, XXXI, 657. Vedi și R. Saleilles, nota în D. P., 97. 1. 437, colona 2.—*Contrà.* Sourdat, II, 1453 *ter.*—Art. 836 din noul cod german, prevede, din contra, că obligația de a repara dauna nu are loc de câte ori posesorul (adecă acel care posedă cu titlu de proprietate, *der Eigenbesitzer)* a luat mesurile pe care le iea cineva in viața ordinară: „*Die Ersatzpflicht tritt nicht ein, wenn der Besitzer zum Zwecke der Abwendung der Gefahr die im Verkehr erforderliche Sorgfalt beobachtet hat*“.

De aceea, legiuitorul declară responsabil *numai pe proprietar* față cu cei de al treile, și aceasta, bine înțeles, chiar în casul când edificiul ruinat ar fi fost supus unui drept de usufruct, remânênd însă, în asemene caz, proprietarului recurs contra usufructuarului, dacă ruina s'a întâmplat din lipsa de reparațiuni usufructuare (art. 545 urm.), sau dacă usufructuarul cunoscênd primejdia, n'a înștiințat pe proprietar (analogie din art. 554) [1]). Recursul proprietarului contra usufructuarului.

La caz de ruina edificiului, proprietarul acționat de partea lezată, va avea de asemene recurs în contra vênd ătorului acestui imobil care i-ar fi ascuns viciul de construcțiune [2]), sau în contra architectului ori antreprenorului (art. 1483), dacă această acțiune nu este prescrisă art. 1902) [3]). Recursul proprietarului contra vênd ătorului, architectului, etc.

Respunderea sa către cei de al treile va remânea însă întreagă, pentru că el a trebuit sa cunoască viciile clădirei sale și este în culpă dacă n'a făcut reparațiile necesare sau n'a luat mĕsuri pentru dărâmarea imobilului. Dăcă el n'a avut cunoștință despre viciile de construcție, care cad în sarcina architectului sau antreprenorului, pentru că n'ar fi fost aparente, culpa lui consistă în a fi ales un architect sau un antreprenor incapabil. In ori ce caz, el este în culpă, și legea îl consideră ca atare, de câte ori se dovedește lipsa de întreținere sau viciul de construcție a edificiului.

---

[1]) T. Huc, *loco cit.* Demolombe, XXXI, 658. Larombière, V, art. 1386, No. 2. Proudhon, *Usufruit*, IV, 1724. Laurent, XX, 640. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 772. Toullier D. VI, partea II, 317. Fuzier-Herman, III, art. 1386, No. 15.

Dacă dauna ar fi fost resultatul culpei personale a usufructuarului, partea lezată va avea o acțiune directă contra lui, nu însă în baza art. 1002, ci în baza art. 998, 999, conform dreptului comun. Laurent, *loco cit.*

[2]) Cpr. C. Rouen. D. P., 73. 5. 403, No. 11.

[3]) Thiry, III, 207. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 772. Toullier D. VI, partea II, 317, p. 263, nota a. Demolombe, XXXI, 657. T. Huc, VIII, 454. Larombière, V, art. 1386, No. 2. F. Herman, III, art. 1386, No. 25 urm. Marcadé, V, art. 1385, 1386, No. 2. Laurent, XX, 622, 641, 642. Sourdat, I, 671 urm și II, 1453. Cas. fr. *Pand. Période.* 88. 1. 351. D. P., 87. 1. 31. Cpr. C. Toulouse și Rouen. D. P., 93. 2. 14. D. P., 73. 5. 403, No. 11. Vedi și *suprà*, p. 521 și 528, text și nota 2.

Art. 1003. Dacă edificiul care a causat paguba prin ruina lui aparţinea la mai mulţi coproprietari ... *si plurium sint ædes quæ damnose imminent* (L. 40, § 3, Dig., 39, 2, *De damno infecto)*, sau dacă este vorba de un zid comun, fie care din coproprietari va putea fi urmărit *in solidum* pentru întreaga despăgubire datorită, în baza art. 1003, acel care a plătit pentru toţi avênd recurs contra celorlalţi pentru partea lor contributivă [1]).

Dreptul roman şi dreptul francez. La Romani, din contra, fie care proprietar nu plătea despăgubirea de cât în proporţiunea părţei sale de proprietate ... *pro dominicis partibus* (Dig., *loco cit.)*, soluţiune pe care unii o admit şi in Francia [2]), de şi acolo, în lipsa art. 1003, chestiunea este controversată.

Dacă însă mai multe persoane au suferit dauna din causa ruinei, fie care din ele nu va avea acţiune de cât pentru partea sa [3]).

Art. 1002 nu se aplică la edificiile a căror clădire nu este terminată. Controversă. Dispoziţia art. 1002 nu se aplică de cât la edificiile a căror construcţie este terminată, nu însă la ipoteza în care ruina unui edificiu s'ar fi întâmplat în cursul clădirei sau reconstruirei sale, pentru că, în asemene caz, proprietarul nu are imobilul în paza şi dispoziţia sa [4]), afară de casul în care el ar fi luat însuş direcţiunea lucrărilor sau ar fi

---

[1]) Această soluţie este admisă şi în codul italian, din causa art. 1156 C. C., pe care legiuitorul nostru l'a reprodus în art. 1003. Vedi *suprà*, p. 490, nota 2. Cpr. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, V, 409.—Solidaritatea este adimisă de unii şi în codul fr., cu toate că art. 1003 nu există în acest cod. Vedi în acest din urmă sens, Demolombe, XXXI, 661. Larombière, V, art. 1386, No. 7. C. Toulouse. D. P. 93. 2. 14. Vedi şi *suprà*, p. 490, nota 1.

[2]) Arntz, III, 484. Sourdat, II, 1461.

[3]) „*Quotiens ex damni infecti plures agunt, quia in eadem re damnum passi sunt, id est in ædibus: non debet unusquisque eorum in solidum agere, sed in partem experiri: neque enim damnum quod pluribus datum est, unicuique in solidum datum est, sed in partem datum esse videtur. Et ideò unicuique in partem competere actionem Iulianus scripsit*". L. 40, § 2, Dig., 39, 2, *De damno infecto.*

[4]) Laurent, XX, 643. Muteau, *op. cit.*, p. 256. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 772. Demolombe, XXXI, 660. Sourdat, II. 1453 bis. T. Huc, VIII, 457. C. Lyon. D. P., 63. 2. 199. Sirey, 64. 2. 1. In asemene caz, respunderea este deci a architectului sau a antreprenorului. — *Contrà.* Larombière, V, art. 1386, No. 5.

in culpă, în care caz el ar putea fi declarat responsabil în baza art. 998, 999 sau în baza art. 1000 [1]).

De asemene, când prin facerea unor conducte de apă la o proprietate de către un al treile, fără ştirea proprietarului, se aduce o pagubă proprietăţei vecine, responsabilitatea cade în sarcina aceluia care a făcut conductele, ear nu în acea a proprietarului [2]). Prin urmare, în asemene caz, vecinul prejudiciat are drept să se despăgubească de la constructorul acelor conducte, ear nu de la proprietarul imobilului [3]).

Ce trebue să dovedească acel care cere daune provenite din ruina unui edificiu?

Acel care cere despăgubiri pentru daunele causate prin dărâmarea unui edificiu, trebue să dovedească că ruina edificiului este urmarea lipsei de întreţinere sau a unui viciu de construcţiune, pentru că numai aceste împrejurări fac pe proprietar să fie responsabil şi pentru că ori ce reclamant trebue să'şi dovedească alegaţiunea sa (art. 1169 [4]). Reclamantului nu incumbă însă sarcina de a dovedi că viciul de construcţiune provine din culpa proprietarului [5]).

Caz fortuit sau forţă majoră.

Dacă proprietarul va stabili însă că ruina a fost pricinuită prin un caz fortuit, de ex. un cutremur, o inundaţie, etc., sau prin faptul unui de al treile rău voitor, el nu va mai fi responsabil, pentru că acolo unde nu există culpă nu poate să existe nici respundere [6]). „*Quæ sine culpa accidunt, a nullo præstantur*“ [7]).

---

[1]) Aubry et Rau, *loco cit.* Sourdat, II, 1453 *bis.* Vedi şi *suprà*, p. 532, nota 1. Cpr. Cas. fr. D. P., 97. 1. 612.

[2]) Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1891, p. 44. Bulet. anul 1884, p. 978.

[3]) Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1886, p. 34.

[4]) Aceste împrejurări care constituesc culpa proprietarului sunt deci în sarcina părţei lezate care reclamă daune din causa ruinei edificiului sau stricărei lucrului. Cpr. Trib. Moulins, 8 ianuar 1887. Sirey, 87. 2. 173. Laurent, XX, 639. Baudry, II, 1356. Fuzier-Herman, III, art. 1386, No. 3. Giorgio Giorgi, V, 410. Larombière, V, art. 1386, No. 4. T. Huc, VIII, 454. Vedi şi *suprà*, p. 575, nota 2.—Vedi însă Sourdat, II, 1453 *ter.*

[5]) Cas. fr. D. P., 88. 1. 27. *Pand. Périod.*, 87. 1. 158.

[6]) Thiry, III, 207. Berriat St. Prix, II, 5498. Demolombe, XXXI, 664. Mourlon, II, 1697. Sourdat, II, 1468 şi toţi autorii. Cpr. Cas. fr. şi C. Toulouse. D. P., 97. 1. 433. D. P., 93. 2. 14. Vedi şi *suprà*, p. 576, text şi nota 1.

[7]) *Ex lege* 23, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui.*

Cauțiunea damni infecti. Inadmisibilitatea ei în dreptul actual.

Dar dacă proprietarul este responsabil de prejudiciul causat prin ruina edificiului său, atunci când se dovedește că această ruină este urmarea lipsei de întreținere sau unui viciu de construcțiune, adecă a unei culpe a sale, vecinii nu mai pot cere astăzi nici într'un caz cauțiunea *damni infecti*, pentru a fi garantați de o daună eventuală (*damnum infectum, non factum*) [1]) ce le ar putea pricinui ruina imobilului, cauțiune care era admisă altă dată atât în dreptul roman [2]) cât și în dreptul nostru anterior [3]).

Asupra acestui punct toți autorii sunt de acord [4]).

Acțiunea damni infecti. Controversă.

Unde însă chestiunea este controversată este asupra punctului de a se ști dacă veținul unui proprietar, a cărui imobil amenință ruină, are sau nu o acțiune contra acestui proprietar pentru a'l obliga la reparațiunea sau distrugerea imobilului deteriorat.

De câte ori imobilul în stare de ruină se află pe calea publică, constituind astfel o primejdie pentru siguranța trecătorilor, este necontestat că agenții polițienești sau administrativi au dreptul de a face ca asemene pericol să dispară și ca imobilul să se repare sau să se dărâme cât mai curênd. Asupra acestui punct earăș nu există nici o discuțiune.

Art. 385, § 3; 393, § 4 C. pen.

Vecinii se pot de asemene adresa la autoritatea polițienească competentă, spre a cere repararea sau dărâmarea imobilului, și proprietarul care ar calca ordinele date în această privință s'ar face pasibil de o penalitate, asemene fapte constituind o contravenție polițienească de competința, în primul resort, a judecătorului de ocol (art. 385, § 3, 393, § 4 C. pen.).

---

[1]) „*Damnum infectum est damnum nondum factum, quod futurum veremur*". L. 2. Dig., 39, 2, *De damno infecto.* Cpr. Gaius, Instit., IV, 31.

[2]) L. 4, § 1 și L. 6, Dig., 39, 2, *De damno infecto.*

[3]) Art. 445, 446 C. Calimach, corespunḍători cu art. 341, 342 din codul austriac. Cauțiunea *damni infecti* este admisă și astăzi prin art. 699 din codul italian. Veḍi Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni nel diritto moderno italiano*, V, 416.

[4]) Baudry, II, 1356. Arntz, III, 484. Laurent, XX, 645, 646. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 773, text și nota 18. Demante et Colmet de Santerre, V, 367 bis I. Acollas, II, p. 981. Vigié, II, 1705, *in fine.* T. Huc, VIII, 456. Sourdat, II, 1454. Massé-Vergé, IV, § 629, p. 27, nota 8. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 30.

Dar dacă imobilul deteriorat nu este situat pe calea publică, sau dacă autorităţile vestite la timp n'au luat nici o măsură de siguranţă, vecinul poate el prin o acţiune directă şi personală *(actio damni infecti)*, să silească pe proprietar la repararea, reconstruirea sau dărâmarea imobilului, dobêndind chiar, la nevoe, de la justiţie autorisarea de a procede el însuş, cu cheltueala sa, la repararea sau dărâmarea imobilului care ar ameninţa ruină? Am susţinut altă dată afirmativa [1]), de şi părerea contrară este generalmente admisă [2]).

Eată motivele pe care ne întemeiam atunci şi care ni se par adevarate şi astăzi, după o matură reflexiune. Evident este că, faţă cu art. 1002, acţiunea *damni infecti* nu mai există astăzi în sensul dreptului roman. Inţelegem dar că vecinul să nu mai poată cere astăzi de la justiţie trimeterea în posesiune a imobilului deteriorat, şi să nu mai poată cere cauţiunea *damni infecti* pentru repararea daunelor eventuale [3]). Dar, cu toate acestea, nu vedem pentru ce vecinul ameninţat şi tulburat în posesiunea sa, nu ar avea dreptul de a soma pe proprietarul negligent să repare sau să dărâme imobilul şi, la caz de nesupunere din partea'i, să facă reparaţiunele necesare pe contul şi socoteala proprietarului, sau să'l dărâme însuş. O asemene acţiune să fie ea oare în contra spiritului legiuitorului modern? Nu este probabil, căci, de şi textul legei nu o prevede anume, totuşi ea resultă din principiile generale care cârmuesc materia acţiunelor. Cu adevarat, un interes pur eventual nu ar putea da loc la nici o acţiune [4]). Aşa de exemplu, n'aş putea să fac un proces unei persoane care de o cam dată n'ar pretinde nici un drept, pentru a face

---

[1]) Veḑi *Dreptul* din 1882, No. 55. Veḑi în acelaş sens. Demolombe, XII, 662. Larombière, V, art. 1386, No. 8. Sourdat, II, 1454 urm. Massé-Vergé, IV, § 629, p. 27, nota 8. Répert. Dalloz, *Supplém., Responsabilité*, 967. C. Rennes. Répert. Dalloz, *Responsabilité*, 768, nota 1. Muteau, *De la Responsabilité civile*, p. 115 urm. şi 257.

[2]) Veḑi autorii citaţi *suprà*, p. 580, nota 4.

[3]) Veḑi *suprà* p. 580, text şi nota 4.

[4]) Veḑi *suprà*, p. 449, 450, unde am vĕḑut că, în regulă generală, nu se pot cere despăgubiri pentru o daună necertă, posibilă şi eventuală, adecă care poate să se întâmple numai în viitor. Cpr. Muteau, *op. cit.*, p. 113 urm.

ca nici pe viitor acea persoană să nu mai poată reclama. Acțiunea mea ar fi, în asemene caz, fără interes actual [1]). Dar, în ipoteza noastră, lucrurile se petrec cu totul altfel. Vecinul amenințat de ruina unui imobil străin are un interes *născut și actual*, căci în fie care moment pericolul este iminent, și acest pericol constitue o tulburare *actuală* în posesiunea sa, tulburare care el este în drept de a o face să înceteze [2]).

Cum, în adevĕr, am putea admite că, pe fie care moment al ḑilei, vecinul să vadă că pericolul devine mai iminent, și cu toate acestea, să nu poată face nimic spre a'l împedica, pentru a'și conserva proprietatea sa! Vecinul să sufere, cu brațele încrucișate, o tulburare atât de injustă și daunatoare, să aștepte ca dauna să fie efectivă pentru a putea reclama, adecă ca ruina imobilului să aducă poate insolvabilitatea proprietarului! Dacă soluția dreptului roman era puțin echitabilă, apoi, aceasta e și mai puțin, pe când soluțiunea ce propuneam este în interesul tuturora, a Statului și a particularilor, a vecinilor și a însuș proprietarilor. De aceea, Curtea din Bordeaux a decis că vecinul are acțiune pentru a cere dărâmarea unui zid separativ de lemn care presintă un pericol iminent de foc, înainte chiar de a se aprinde și de a causa ori ce pagubă [3]). „Persoana amenințată prin ruina unui edificiu sau unei alte lucrări, ḑice art. 68 din codul federal asupra obligațiilor (L. din 14 iunie 1881), este în drept a cere ca proprietarul să iee mĕsurile necesare pentru a înlătura pericolul, fără prejudiciul regulamentelor de poliție privitoare la protecțiunea persoanelor și a proprietăților“ [4]).

---

[1]) C. Liège, Répert. Dalloz, v° *Action*, 217, nota 2.

[2]) Nu este deci vorba în specie de un interes viitor, ci de interesul actual de a înlătura un prejudiciu viitor sau mai bine ḑis eventual, căci ruina fiind iminentă, poate să se întâmple, după cum poate să nu se întâmple. Cpr. Muteau, *op. cit.*, p. 115. Eată deci un caz în care prejudiciul eventual poate servi de bază unei acțiuni în daune.

[3]) C. Bordeaux. D. P., 50. 2. 86. Această decisie este aprobată de Muteau, *op. cit.*, p. 115 urm. Veḑi într'un caz analog, decisia camerei reclamațiunelor a Curței de Casație din Francia. D. P., 61. 1. 329.

[4]) Ar. 699 din codul civil italian și art. 908 din noul cod german sunt redactate în acelaș sens. Eată cum se exprimă

Aceste sunt, după noi, adevaratele principii și mai multe legiuiri străine le consacră în termeni expreși [1]).

---

acest din urmă text: „*Droht einem Grundstücke die Gefahr, dass es durch den Einsturz eines Gebändes oder eines anderen Werkes, das mit einem Nachbargrundstücke verbunden ist, oder durch die Ablösung von Theilen des Gebändes oder des Werkes beschädigt wird, so kann der Eingenthümer von demjenigen für den eintretenden Schaden verantwortlich sein würde, verlangen, dass er die zur Abwendung der Gefahr erforderliche Vorkehrung trifft*“.

[1]) V. textele citate în nota precedentă.

Finele Volumului V.

Addenda et Corrigenda

(VOLUMUL V).

La p. 17, finele notei, după cuvintele: Vedi *suprà* explic. art. 970, a se adăuga: p. 160.

La aceiaș pag., la finele notei 2, a se adăuga: p. 126 și 167.

La p. 19, finele notei 1, a se adăuga: p. 150.

La p. 20, rêndul 4, după cuvintele „*pentru căutarea sănătății*", a se adăuga: (cpr. art. 348 Cod. federal al obligațiilor).

La p. 23, rêndul 18, a se citi: (art. 1167 și 1190), în loc de: art. 1162 și 1190.

La p. 38, la finele rêndului 4 din text, a se adăuga: Vedi *infrà*, p. 401 și 469.

La p. 39, n. 2, rêndul 10, a se ceti: *Istituzioni*, în loc de *Instituzioni*.

La p. 52, rêndul 12, după cuvintele: „*cu care s'a făcut contractul*", a se adăuga: (cpr. Trib. Bacău. *Curier. judiciar* din 1897, No. 44).

La p. 82, nota 3, după cuvintele: „*Dreptul* din 1893, No. 62", a se adăuga: Trib. Ilfov. *Curier. judiciar* din 1897, No. 45.

La p. 95, n. 1, rêndul 3, a se ceti: Bogisic, în loc de Bogisié.

La p. 99, la finele notei 1, a se adăuga: T. Huc, VII, 180. Vedi și *infrà*, p. 194, n. 2.

La p. 104, la finele rêndului 21, a se adăuga: Vedi *infrà*, p. 194.

La aceiaș pag. (104), rêndul 27, după cuvintele: „față cu locator", a se adăuga: (vedi *infrà*, p. 195).

La p. 108, finele notei 1, a se adăuga: Cpr. *infrà*, p. 283, n. 3.

La p. 118, la finele ultimului rênd din text, a se adăuga: drumurile de fer (art. 1 L. din 26 martie 1870 asupra poliției și exploatărei căilor ferate din România). Vedi t. II, p. 419.

La p. 122, nota 2, rêndul 23, după cuvintele: „*Cur. judiciar* din 1897, No. 19", a se adăuga: *Idem.* Cas. rom. secțiuni-unite. *Dreptul* din 1897, No. 42 și *Cur. judiciar* din 1897, No. 21. *Cur. judiciar* din 1898, No. 5. Vedi și *infrà*, p. 277, *ad notam*.

La p. 124, la notă, rêndul 18, după cuvintele: „*Dreptul* din 1897, No. 37, etc.", a se adăuga: Trib. Bacău, *Cur. judiciar* din 1897, No. 44.

La p. 125, la finele rêndului 25, a se adăuga: Veḍi *infrà*, p. 167.

La aceiaş pag. (125), la finele notei 1, a se adăuga: Cpr. Cas. rom., *Curierul judiciar* din 1897, No. 28 şi 42. *Dreptul* din 1897, No. 48.

La p. 130, la finele rêndului 19, a se adăuga: Veḍi *infrà*, p. 274, nota 1.

La p. 131, ultimul rênd din text, a se adăuga: Veḍi *infrà*, p. 269.

La aceiaş pagină (131), nota 1, rêndul 9, după, cuvintele: „la art. 966, No. 9 urm.“, a se adăuga: Veḍi *infrà*, p. 386, n. 3.

La p. 133, la finele notei care continuă de la pag. precedentă, a se adăuga: Cpr. C. Alger. D. P., 97. 2. 453.

La p. 134, la finele notei 1, a se adăuga: Cpr. Demolombe, XXX, 148 şi D. P., 80. 2. 91.

La p. 135, la finele rêndului 8 din text, a se ceti: *cause* în loc de *clause*.

La p. 135, nota 1, după cuvintele „nepublicată încă“, a se adăuga: *Cur. judiciar* din 1897, No. 22 şi *Dreptul* din acelaş an, No. 45; ear la finele notei a se adăuga: Cpr. C. G. Disescu. *Dreptul* din 1897, No. 44.

La p. 135, nota 2, după cuvintele: „Giorgio Giorgi, III, 376“, a se adăuga: Sourdat, I, 662 VI. Larombière, I. art. 1137, No. 13. Veḍi şi *infrà*, p. 501.

La p. 136, finele notei 5, a se adăuga: Veḍi şi *infrà*, p. 488, 489.

La p. 138, nota 2, începutul rêndului 4, după "237", a se adăuga: C. Alger. D. P., 97. 2. 453.

La aceiaş notă, finele rêndului 7, după cuvintele „Laurent“, a se adăuga: IV, 93.

La aceiaş notă, finele rêndului 9, după „No. 11“, a se adăuga: C. Alger. D. P., 97. 2. 453. Veḍi şi *infrà*, p. 468, n. 2.

La p. 141, rêndul 1, a se ceti: neţinerea unei asemene promisiuni, în loc de *ruperea* unei asemene promisiuni.

La aceiaş pag., rêndul 7, să se facă aceiaş îndreptare, cetinduse neţinerea, în loc de *ruperea* unei promisiuni de căsătorie.

La aceiaş pag. (141), nota 2, rêndul 10, după „1894, etc.“, a se adăuga: Aubry et Rau, V, p. 34, nota 26. Sourdat, I, 446 *bis*. Veḍi şi *infrà*, p. 460.

La aceiaş pag. (141), nota 3, rêndul 5, după „Marcadé, I, 562, 563“, a se adăuga: Larombière, III, art. 1227, No. 3. Veḍi şi *infrà*, p. 460.

La p. 142, nota 1, rêndul 10, după cuvintele: „No. 11“ a se adăuga: Trib. St. Gaudens, *Curierul judiciar* din 1894, No. 6, p. 47. Veḍi *infrà*, p. 466, nota 1 şi tr. nostru în limba franceză, p. 494, n. 2.

La aceiaş pag. şi notă, la finele notei, a se adăuga: Veḍi şi *infrà*, p. 466, n. 2.

La p. 143, *ad notam*, rêndul 30, după „No. 12“, a se adăoga: Veḍi şi *infrà*, p. 350, n. 3.

La p. 144, nota 1, rêndul 5, după cuvintele: „p. 1073," a se adăuga: Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1893, No. 84.

La p. 145, la finele notei 2, a se adăuga: C. Angers, 29 martie 1897. *Cur. judiciar* din 1897, No. 29

La aceiaș pag. (145), n. 4, după: „D. P., 91. 1. 484," a se adăuga: Sirey, 91. 1. 319 și Baudry et Wahl, *Louage*, II, 1241.

La p. 148, nota 4, finele rêndului 2, după: „No. 22," a se adăuga: *Dreptul* din 1897, No. 45.

La p. 151, n. 1, rêndul 5, după cuvintele: „Vedi și *suprà*, p. 130," a se adăuga: Trib. Ilfov, 28 mai 1897. *Curierul judiciar* din 1897, No. 45, p. 355.

La p. 152, finele notei 2, a se adăuga: Vedi *infrà*, p. 389 *ad notam*.

La p. 153, la finele rêndului 3 din text, a se adăuga: (art. 1562 C. Calimach, 1174 C. austriac). Vedi și *infrà*, p. 388, nota 5.

La aceiaș pag. (153), finele notei 2, a se adăuga: p. 389.

La p. 155, începutul rêndului 16, după cuvitele „de făcut", a se adăuga: (Trib. Ilfov. *Cur. judiciar* din 1897, No. 45, p. 357).

La p. 157, finele rêndului 10 din text, a se adăuga: Vedi *infrà*, p. 289.

La aceiaș pag. (157), finele n. 3, a se adăuga: Vedi *infrà*, p. 288.

La p. 158, n. 5, rêndul 3, după cuvintele „pentru ostenelele sale", a se adăuga: (cpr. art. 386 C. com.).

La p. 159, *ad notam*, rêndul 2, după cuvintele „*Mandat*, 163", a se adăuga: Pëucescu, II, 135. P. Pont, VIII, 884. Demolombe, XXXI, 174. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 218. Vedi și *infrà*, p. 350, t. și nota 3.

La p. 160, finele ultimului rênd din text, a se adăuga: Vedi *infrà*, p. 293.

La p. 166, la finele rêndului 4 din text, a se adăuga: (*Dreptul* din 1883, No. 40 și 41; din 1885, No. 5. *Dreptul* din 1894, No. 33 și din 1895, No. 5. Vedi și *tr. fr.*, p. 407, t. și n. 1. Și căsătoria putea altă dată, după principiile codului Calimach, să fie dovedită cu marturi. Trib. Suceava. *Curier. judiciar* din 1896, No. 45.

La p. 170, n. 3, rêndul 2, după cuvintele „No. 65", a se adăuga: Trib. Vêlcea. *Curier. judiciar* din 1897, No. 45.

La p. 171, n. 1, rêndul 6, după cuvintele „*Pand. Période.* 1894, 1. 249", a se adăuga: Trib. Vêlcea, 4 noembrie 1897. *Cur. judiciar* din 1897, No. 45, p. 358.

La p. 183, la finele rêndului 20, a se ceti: anterioritatea *notificărei*, în loc de: anterioritatea *cesiunei*.

La p. 184, nota 6, după cuvintele „D. P., 74. 2. 140", a se adăuga: Baudry et Wahl, *Louage*, I, 822. Laurent, XXV, 205. — *Contrà*. Aubry et Rau, IV, § 359, p. 425.

La aceiaș pag. (184), nota 7, la finele rêndului 7, a se adăuga: Cas. belgiană, 8 fevr. 1894. *Pasicrisie*, 94. 1. 110. C. Lyon. D. P., 82. 2. 231.

La aceiaș pag. și notă, la finele rêndului 9, a se adăuga: Baudry et Wahl, *Louage,* I, 20 și 527 urm. Guillouard, *Louage,* I, 28 și 299. Garsonnet, *Pr. civ.*, IV, § 642, p. 28, No. 20. Demolombe, IX, 492, 493. Demante, VII, 198, 198 bis 13. Aubry et Rau, IV, § 365, p. 471, t. și n. 7.

La p. 193, la începutul rêndului 8, după cuvintele „culpei lui", a se adăuga: (cpr. art. 1601 C. C.).

La p. 195, rêndul 11, după cuvintele „față cu locatarul", a se adăuga: (vedi *suprà*, p. 104).

La p. 201, nota 4, rêndul 7, după cuvintele „T. Huc, VII, 202", a se adăuga: și VIII, 420.

La aceiaș pag. și notă, rêndul 10, după cuvintele „Duranton, X, 558", a se adăuga: Vedi *infrà*, p. 209 și 479.

La aceiaș pag. și notă, rêndul 16, după cuvintele „T. Huc, VII, 201", a se adăuga: și VIII, 420.

La p. 202, la finele rêndului 21, a se adăuga: Vedi și *infrà*, p. 374.

La p. 204, finele rêndului 4, a se adăuga: Vedi *infrà*, p. 247.

La p. 207, la finele rêndul 11 din text, a se ceti: „în locul *debitorului*", în loc de: în locul *creditorului.*

La aceiaș pag. (207), nota 4, a se adăuga la finele notei: Giorgio Giorgi, II, 219.

La p. 208, nota 2, începutul rêndului 2, după „Baudry, II, 515", a se adăuga: și 923.

La rêndul următor din aceiaș notă, aceiaș pag. (208), după cuvintele „Baudry et Barde, I, 613", a se adăuga și 697.

La finele aceleiaș note, de la aceiaș pag. a se adăuga: Vedi *infrà*, p. 248, 249.

La p. 211, nota 1, n. din margine, a se ceti: Desinteresarea debitorului, in loc de: *achitarea* debitorului.

La p. 214, la finele rêndului 18, a se ceti: art. 1488, în loc de: art 1448. Aceiaș rectificare urmează a se face și la nota din margine.

La p. 215, rêndul 14, după cuvintele „Guillouard, *Louage,* I, 339", a se adăuga: Demolombe, XXV, 148. Marcadé. VI, art. 1717, No. 1. Massé-Vergé, IV, § 702, p. 374, nota 20.

La aceiaș pag. și notă, rêndul următor (15), după cuvintele „D. P., 83. 1. 305", a se adăuga: D. P., 92. 1. 509.

La aceiaș pag. și notă, rêndul 33, după cuvintele „Baudry, III, 694", a se adăuga: Baudry et Wahl, *Louage,* I, 857, 858.

La aceiaș pag. și notă, rêndul următor, 34, a se ceti: Cpr. C. Toulouse, în loc de: C. Lyon.

La p. 216, nota, la finele rêndului 23, a se adăuga: Cpr. Baudry et Wahl, *Louage* I, 859. Vedi și Dupuis, nota *in fine*, în D. P., 90. 2. p. 98.

La p. 220, la finele rêndului 18, a se ceti: *oborîrea* în loc de *oborîrîrea.*

La p. 222, rêndul 5 din text, a se ceti: art. 562 și 699, în loc de: 522 și 699.

La p. 223, n. 3, rêndul 10, a se ceti: 9 fevr. 1883, în loc de: 9 fevr. 1873.

La p. 230, nota 2, rêndul 10, după cuvintele „D. P., 96. 1. 519“, a se adăuga: și *Pand. Périod.*, 97. 2. 312.

La p. 234, nota 1, la începutul rêndului 19, după cuvintele „nota 2“, a se adăuga: și p. 246.

La p 237, la finele notei 1, a se adăuga: Vedi și p. 218.

La aceiaș pag. (237), nota 2 din margine, a se ceti: art. 580 din codul Calimach, în loc de: art. 508.

La pag. 239, la finele notei 1, a se adăuga: p. 260, 262.

La p. 240, nota 1, finele rêndului 1, după cuvintele „*Pand. Périod.*, 96. 1. 22“, a se adăuga: *Dreptul* din 1896, No. 22, p. 203.

La p. 243, finele notei 4 de la p. precedentă, a se adăuga: Vedi *infrà*, p. 271, 272.

L. p. 265, n. 2, la finele rêndului 8, a se ceti: din partea-i, în loc de din *artea-i.*

La pag. 269, la finele rêndului 3 din text, a se adăuga: Vedi *suprà*, p. 131.

La p. 270, nota 2, rêndul 10, după cuvintele „*Pand. Périod.*, 97. 1. 197“, a se adăuga: D. P., 97. 1. 584 și Trib. Brăila, *Dreptul* din 1897, No. 53. Trib. Prahova, *Dreptul* din 1898, No. 10.

La pag. 275, n. 2, a se adăuga: Cas. fr. *Pand. Périod.* 97. 1. 499.

La p. 276, nota 1, la începutul rêndului 12, după cuvintele „Marcadé, V, art. 1348, No. IV“, a se adăuga:—*Contrà.* C. din București, 15 sept. 1897. *Dreptul* din 1897, No. 74.

La p. 278, nota, începutul rêndului 16, după cuvintele „No. 21“, a se adăuga: Vedi și Cas. rom. S. unite, 15 ianuar 1898. *Cur. judiciar* din 1898, No. 5.

La p. 280, nota 1, rêndul 8, după cuvintele „D. P., 93. 2. 291“, a se adăuga: D. P., 96. 1. 198 și 201. D. P., 96. 2. 246.

La aceiaș notă, acelaș loc, după cuvintele „D. P., 97. 1. 126“, a se adăuga: și 582.

La p. 289, finele notei 1, a se adăuga: Vedi *suprà*, p. 157.

La p. 291, n. 3, rêndul 3, a se ceti: *appareat*, în loc de *appa reat.*

La p. 293, nota, rêndul 7, după cuvintele „din contra“, a se adăuga: în art. 13.

La p. 307, la finele notei 1, a se adăuga: p. 226, n. 1.

La p. 311, la finele notei 2, a se adăuga: Vedi *infrà*, p. 323.

La p. 328, la finele notei 1, a se adăuga: Vedi *infrà*, p. 447, n. 2 și 501, n. 3. Vedi și t. VI, *Teoria culpelor.*

La p. 333, la finele notei 3, a se adăuga: Cas. fr. D. P., 97. I. 613.

La p. 337, la finele n. 2, a se adăuga: p. 379, n. 3.

La p. 337, la finele notei 3, a se adăuga: Vedi *infrà*, p. 379, n. 3, *in fine.*

La p. 338, rêndul 14 din text, a se citi: art. 433 și 1638 C. Calimach, în loc de: 453.

La aceiaș pag. (338), la începutul rêndului 28, după cuvin-

tele „ce au adus proprietarului“, a se adăuga: (vedi *infrà*, p. 380).

La p. 345, n. 2, după cuvintele: „II, 160, *in fine*“ a se adăuga: Cas. fr. D. P., 97. 1. 613.

La p. 345, nota 4, *in fine*, rêndul 6, după cuvintele „D. P., 73. 1. 413“, a se adăuga: Cpr. *Pand. Période.*, 97. 1. 415.

La p. 349, la finele rêndului 17 din text, a se adăuga: Vedi și *infrà*, p. 353.

La p. 363, *ad notam*, la finele rêndului 21, a se adăuga: Vedi *infrà*, p. 387, n. 2.

La p. 390, nota 1, rêndul 9, după cuvintele „*loco suprà cit.*“, a se adăuga: Vedi *infrà*, p. 451.

La p. 392, nota 3, la începutul rêndului 6, a se adăuga: Pand. fr., *Duel*, 97 urm. Cas. fr. Pand. Chron. t. II (anii 1830—la 1844), 1, p. 166.

La p. 393, *ad notam*, la începutul rêndului 3, a se adăuga: Cpr. Cas. fr. Secțiuni-unite, Pand. Chron., t. III, 1, 139.

La p. 395, nota 1, rêndul 1, a se ceti: *de lege Aquilia*, în loc de: *de legea Aquilia*.

La p. 396, la ultimul rênd din text, a se adăuga: Vedi *infrà*, p. 502.

La p. 397, la finele rêndului 7 din text, a se adăuga: Vedi *infrà*, p. 415, n. 3.

La aceiaș pag. (397), la finele ultimului rênd din text, a se adăuga: Vedi *infrà*, p. 531, n. 2.

La p. 397, nota 4, rêndul 6, după cuvintele „și toți autorii“, a se adăuga: Vedi *infrà*, p. 494 t. și n. 1 și 505, n 3.

La p. 399, *ad notam*, la finele rêndului 6, a se adăuga: Vedi *infrà*, p. 515, *ad notam*.

La p. 400, nota 1, la finele rêndului 10, a se adăuga: Vedi *infrà* p. 449, n. 1.

La aceiaș pag. (400), nota 3, rêndul 11, după cuvintele „*Th. du code pénal*“, a se adăuga: I.

La p. 401, la ultimul rênd din text, a se adăuga: Vedi *suprà*, p. 38 și *infrà*, p. 469.

La p. 406, nota 2, rêndul 2, după cuvintele „146 urm“, a se adăuga: Giorgio Giorgi, V, 422.

La p. 408, finele notei 1, a se adăuga: Cas. fr. D. P. 98. 1. 22.

La p. 412, nota 4, rêndul 4, după cuvintele „p. 440, t. și n. 1“, a se adăuga: Muteau, p. 614 [1]).

La p. 426, la finele notei 2, a se adăuga: p. 485.

La p. 425, n. 2, rêndul 6, a se ceti: *welche*, în loc de *velche*.

La aceiaș pag. (426), nota 3, a se adăuga: Vedi *infrà*, p. 494, nota.

---

[1]) Tratatul lui Muteau asupra Responsabilității civile (*De la Responsabilité civile*, Paris, Ch. Marescq, 1898), eșind de abea la finele lunei dechembrie 1897, nu l'am putut cita de cât in coalele din urmă. Tot astfel s'a întâmplat și cu excelentul tratat asupra *Contractului de locațiune* de Baudry et Wahl (2. vol. Paris, 1098).

La p. 429, nota 1, la finele rêndului 9, a se ceti: L. din 30 *martie* 1886, în loc de: L. din 30 *mai*.

La p. 434, la finele rêndului 2 din text, a se adăuga: Veḍi *infrà*, p. 536.

La p. 435, la finele rêndului 13, a se adăuga: Veḍi *infrà*, p. 529 şi 548.

La aceiaş pag. (435), la finele notei 1, a se adăuga: Veḍi *infrà*, p. 507.

La aceiaş pag. (435), la finele notei 3, a se adăuga: Veḍi *infrà*, p. 548.

La p. 436, nota 1, rêndul 5, după cuvintele „p. 61 urm.“ a se adăuga: Muteau, p. 266.

La p. 437, n. 1, rêndul 11, după cuvintele „§ 447 p. 759“, a se adăuga: Pĕucescu, II, 507.

La aceiaş pag. (437), la începutul notei 2, a se adăuga: Pĕucescu, II, 509.

La pag. 443, nota 1, la începutul rêndului 12, a se adăuga: Muteau, p. 597 urm. şi Trib. Rouen, 30 iunie 1896. In cât priveşte responsabilitatea medicilor în dreptul musulman, veḍi *infrà*, p. 565, *ad notam*.

La aceiaş pag. (443), la finele notei 1, a se adăuga: Cpr. Trib. Rouen, 30 iunie 1896, sentinţă a cărei considerente se vĕd reproduse în Muteau, p. 597.

La p. 445, nota 1, rêndul 4, după cuvintele „în asemene caz“, a se adăuga: ca comitent.

La finele aceleiaş note (p. 445), a se adăuga: Veḍi *infrà*, p. 536. Cpr. şi Muteau, *op. cit.*, p. 606, 607, 229 şi 230.

La p. 446, nota 2, la începutul rêndului 4, după cuvintele „533“, a se adăuga: Muteau, *op. cit.*, p. 608.

La p. 447, la finele notei 2, a se adăuga. Veḍi *infrà*, p. 501, n. 3.

La p. 448, nota 2, după cuvintele „Giorgio Giorgi, V, 155“, a se adăuga: Pĕucescu, II, 541.

La p. 455, *ad notam*, la finele rêndului 15, a se adăuga: Cas. fr. *Pand. Périod.*, 97. 1. 527.

La p. 472, n. din margine la nota 2, a se ceti: Pedepsirea beţiei, în loc de *eţiei*.

La pag. 476, *ad notam*, la finele rêndului 25, a se adăuga: *Curierul judiciar* din 1897, No. 44.

La p. 487, rêndul 3 a notei 1, după cuvintele „art.“ a se adăuga: 341.

La p. 488, n. 3, rêndul 2, a se ceti: *Droit comm.*, V, 197 urm., în loc de 176 urm.

La aceiaş notă de la aceiaş pag., la fine, a se citi: Veḍi *infrà*, explic. art. 1001, p. 572 n. 1; 573 nota.

La p. 494, la finele rêndului 2 din text, a se ceti: art. 1169, în loc de: art. 1160.

La p. 496, nota 2, rêndul 10, după cuvintele „No. 120“, a se adăuga: Muteau, *op. cit.*, p. 621 urm.

La pag. 508, rêndul 1, după cuvintele „sunt desărcinați“ a se adăuga: după 10 ani de la terminarea lucrărei.

La pag. 534, *ad notam*, la începutul rêndului 12, a se suprima cuvintele: „Giorgio Giorgi, V, 283“, care din eroare s'au intercalat acolo.

La p. 579, n. 2, rêndul 23, a se ceti: *suprà*, p. 579, în loc de: 578.

La p. 575, nota 2, rêndul 24, a se ceti: Vedi *infrà*, p. 579 t. și n. 4, în loc de: p. 578.

TABLA MATERIILOR

cuprinse în volumul al V-le

Cartea III

TITLUL III.

Pagina

Despre contracte sau convenţiuni, sau mai bine ţis, despre Obligaţiuni (art. 942 urm.). . 5—

CAPITOLUL I

Dispoziţiuni preliminare.

Noţiuni generale asupra obligaţiunei . . . 6—7
Despre causele sau sorgintea obligaţiunelor . . 7—8
Despre contracte sau convenţiuni.—Noţiuni generale asupra convenţiunelor şi contractelor (art. 942). . 8—10
Divisiunea contractelor. — Contracte unilaterale şi bilaterale sau sinalagmatice (art. 943, 944) . . 10—12
Contractele cu titlu oneros şi cu titlu gratuit (art. 945, 946) . . . . . 12—13
Subdivisiunea contractelor cu titlu oneros în contracte comutative şi aleatorii (art. 947) . . . 13—15
Contracte solemne şi nesolemne . . . . 15—16
Contracte consensuale şi reale . . . . 16—17
Contracte principale şi accesorii . . . 17—18
Contracte numite şi nenumite. (Art. 1107 C. fr., 1103 C. italian, eliminate de legiuitorul nostru). . 18—20
Despre cele trei lucruri ce trebuesc distinse în fiecare contract. . . . . 20—21

CAPITOLUL II

Despre condiţiunele, adecă însuşirele esenţiale pentru validitatea convenţiunelor (contractelor) (art. 948) . 21—24

SECŢIUNEA I

Despre capacitatea părţilor contractante (condiţiune de validitate a convenţiunelor) (art. 949). . . 24—25

Pagina.

Persoanele lovite de o incapacitate naturală de a contracta . . . . . 25—27
Persoanele lovite de o incapacitate civilă sau juridică de a contracta (art. 950). . . . . 28—30
Persoanele lovite de o incapacitate specială de a contracta (art. 950, § 4). . . . . 30—32
Sancţiunea incapacităţilor generale (art. 208, 952). 32—35

SECŢIUNEA II

Despre consimţĕmênt (condiţiune esenţială pentru existenţa convenţiunelor). . . . . 35—42
Despre manifestarea consimţĕmêntului . . . 43—44
Viciile de consimţĕmênt (eroare, violenţă, dol). (Altă condiţiune de validitate a convenţiunelor). (Art. 953). 45
Despre eroare (art. 954, 1712). . . . . 46—47
Casurile în care eroarea face ca convenţia să fie inexistentă . . . . . 47—48
Casurile în care eroarea face ca convenţia să fie numai anulabilă (art. 954). . . . . 48—51
Casul al doilea.—Eroarea asupra persoanei (art. 954, § 2 şi 1712) . . . . . 51—54
Casurile în care eroarea nu are nici o înrîurire asupra validităţei convenţiunei . . . . . 54—57
Despre violenţă (art. 955—958). . . . . 57—60
Caracterele ce trebue să întrunească violenţa pentru a atrage anularea convenţiunei (art. 956). . . 60—68
Despre dol sau vicleşug. — Definiţiune şi noţiuni generale (art. 960). . . . . 68—75
Condiţiunele cerute pentru ca dolul să atragă anularea contractului . . . . . 75—86
Efectele erorei, violenţei şi dolului.—Regule comune celor trei viciĭ de consimţĕmênt (art. 959, 961, 1900). 86—89
Efectele anulărei convenţiunei în privinţa celor de al treile. . . . . 89—91
Despre lesiune în privinţa persoanelor capabile (art. 694, 1165). . . . . 91—97
Despre promisiunele şi stipulaţiunele pentru alţiĭ (art. 1119—1122 din codul francez eliminate de legiuitorul nostru). . . . . 97—107
Despre condiţiunele (însuşirele) esenţiale pentru existenţa convenţiunelor (contractelor). 107

SECŢIUNEA III

Despre obiectul convenţiunelor (art. 962, 963, 964, 965, 1310). . . . . 108—127

SECŢIUNEA IV

Despre causa convenţiunelor. . . . . 127—130
Obligaţiĭ fără causă (art. 966, 968) . . . 130—132

Pagina

Obligaţii întemeiate pe o causă falşă. . . 132—134
Obligaţii întemeiate pe o causă ilicită (art. 966, 968). 134—150
Efectele lipsei de causă sau existenţei unei cause vicioase. . . . . 151—153
Despre casul în care causa nu este exprimată în convenţie (art. 967 C. C. 1120, 1121 Cod italian). . 153—155

CAPITOLUL III

Despre efectul convenţiunelor şi despre puterea lor legală. 155

SECŢIUNEA I

Dispoziţiuni generale sau efecte generale ale convenţiilor (între părţile contractante) (art. 969, 970, 1711). . . . . 156—161
Efectele convenţiunelor în privinţa strămutărei proprietăţei sau altor drepturi reale 161
Ochire retrospectivă asupra strămutărei proprietăţei (Dreptul roman şi dreptul nostru anterior). . . 161—166
Strămutarea proprietăţei între părţi în dreptul actual (art. 971, 1295, § 1) . . . . . 166—168
Strămutarea proprietăţei în privinţa celor de al treile în dreptul actual. 168
Strămutarea proprietăţei imobilelor şi a drepturilor reale imobiliare faţă cu cei de al treile (art. 818, 819, 1295, § 2, 1801, 1802, 1803 C. C., 721—724 Pr. civilă). . . . . 168—172
Strămutarea proprietăţei mobilelor faţă cu cei de al treile (art. 972). . . . . 172—176
Strămutarea proprietăţei mobilelor incorporale faţă cu cei de al treile (art. 1393, 1394). . . . . 176—185
Despre risco-pericolul lucrului înstrăinat (art. 971, parte finală, 1074, § 2, 1335). . . . . 185—193

SECŢIUNEA II

Despre efectul convenţiunelor în privinţa celor de al treile (art. 973). . . . . 194—196
Dreptul creditorilor de a exercita drepturile şi acţiunele debitorului lor (acţiune oblică, subrogatorie sau indirectă) (art. 974). . . . . 197—200
Drepturile şi acţiunele pe care creditorii le pot exercita în numele debitorului lor . . . . 200—209
Condiţiunele cerute pentru exerciţiul acţiunei subrogatorie. . . . . 209—214
Efectele exerciţiului acţiunei subrogatorie . . 214—217
Despre acţiunea pauliană sau revocatorie (art. 975, 976, 1264 C. C., 721 C. com.). . . . . 217—218
Origina şi temeiul acţiunei revocatorie sau pauliane. 218—221

Pagina

Condiţiile cerute pentru exerciţiul acţiunei pauliane. 221
Prima condiţie.—Prejudiciu.—*Eventus damni*. . 222—224
A doua condiţie. — Frauda debitorului (*consilium fraudandi ex parte debitoris*). . . . . 225—226
Despre complicitatea celor de al treile . . 226—237
Despre sub-achisitori. . . . . 237—239
Persoanele care pot exercita acţiunea pauliană sau revocatorie. . . . . 240—245
Actele care pot fi atacate prin acţiunea pauliană . 245—252
Caracterul acţiunei pauliane (Controversă) . . 252—253
Obiectul acţiunei pauliane (Controversă). . . 254—255
Prescrierea acţiunei pauliane (Controversă) . . 256—258
Excepţiunele prin care acţiunea pauliană poate fi respinsă. . . . . 258—259
Despre efectele acţiunei pauliane. . . . 260
Efectele acţiunei pauliane în cât priveşte raporturile creditorilor cu cei de al treile a căror contracte sunt revocate . . . . . 260—262
Efectele acţiunei pauliane în cât priveşte raporturile creditorilor între ei şi cu debitorul . . . 262—263
Efectele acţiunei pauliane în cât priveşte raporturile debitorului cu cel de al treile achisitor . . 264—265
Despre acţiunea in simulaţiune . . . . 265—281
Despre sub-achisitori (Controversă). . . . 281—282
Prescrierea acţiunei în simulaţiune. . . . 283

SECŢIUNEA III

Despre interpretarea convenţiunelor. . . . 283—304

CAPITOLUL IV

Despre quasi-contracte.—Generalităţi . . . 304
Obligaţiile care se nasc sau isvoresc din lege . 304—307
Despre quasi-contracte.—Definiţie (art. 986). . 307—310
Despre gestiunea de afaceri (Quasi-contract bilateral). 311—312
Condiţiunele cerute pentru existenţa gestiunei de afaceri (art. 987). . . . . 312—324
Obligaţiunele care resultă din gestiunea de afaceri. 324
Obligaţiunele gerantului cătră proprietar.—Acţiunea *negotiorum gestorum directa* (art. 987—990). . . 324—325
Continuarea şi sevêrşirea gestiunei începute (art. 987, 988) . . . . . 325—326
Ingrijirea unui bun proprietar (art. 989) . . 326—327
Responsabilitatea gerantului (art. 990). . . 227—331
Darea socotelelor (art. 1541 C. C. şi 1392 C. Calimach). . . . . 331—335
Obligaţiunele proprietarului sau stăpênului cătră gerant. — Acţiunea *negotiorum gestorum contraria* (art. 991) . . . . . 335—344
Despre ratificarea gestiunei de afaceri (art. 1546). 344—348
Deosebire între mandat şi gestiunea de afaceri. . 348—350

Pagina

Despre acţiunea *de in rem verso*. — Deosebire între această acţiune şi acţiunea *negotiorum gestorum*. . 350—353
Dificultăţile la care gestiunea de afaceri poate să deie loc în dreptul internaţional privat . . . 353—362
Despre plata nedatorită. Quasi-contract unilateral. 362—363
Condiţiunele cerute pentru ca *condictio indebiti* să poată avea loc (art. 1092, § 1, 992, 993). . . 363—364
Prima condiţie.—Plata trebue să fie nedatorită . 364—368
A doua condiţie.—Plata trebue să fi fost făcută din eroare în toate casurile. (Controversă). . . . 369—374
Efectele plăţei nedatorite (între părţi).— Obligaţiunele primitorului plăţei (art. 994, 995, 996) . . 374—379
Obligaţiile plătitorului (art. 997). . . . 379—381
Efectele plăţei nedatorite în privinţa terţiilor achisitori. . . . . 381—385
Dificultăţile la care restituţia unei plăţi nedatorite poate da loc în dreptul internaţional privat. . . 385—386
Despre oare-care acţiuni care presintă analogie cu repetiţia plăţei nedatorite . . . . . 386—388
Condictio ob turpem causam (art. 966) . . . 388—390

CAPITOLUL V

Despre delicte şi quasi-delicte. Definiţiunea delictului . . . . . 390—392
Definiţia quasi-delictului . . . . . 392—394
Responsabilitatea care resultă din delicte şi quasi-delicte (art. 998, 999) . . . . . 394—305
Despre elementele delictelor sau quasi-delictelor . 395
1° Necesitatea unei culpe . . . . . 395—425
2° Culpa trebue să fie causa prejudiciului a cărui reparare se cere . . . . . 425—448
3° Necesitatea unei daune . . . . . 449—468
4° Ilicitatea faptului . . . . . 468—469
5° Imputabilitatea faptului autorului său. . . 469—477
Despre acţiunea în daune. — Persoanele care pot exercita această acţiune. . . . . 477—481
Persoanele contra cărora acţiunea în daune poate fi introdusă. . . . . 481—482
Tribunalele competente de a judeca acţiunea în daune. 482—483
Determinarea quantumului daunelor . . . 483—489
Casul când delictul sau quasi-delictul este imputabil mai multor persoane.—Solidaritate (art. 1003). . 489—493
Dovedirea delictului sau quasi-delictului. . . 493—495
Despre transportul de persoane (art. 1475 C. C., 425 C. com.). . . . . 495—498
Raporturile între patroni şi lucrători . . . 498—506
Prescrierea acţiunei în daune. . . . . 506—513
Alte fine de neprimire care se pot opune acţiunei în daune . . . . . 513—515

Pagina

Despre responsabilitatea civilă care poate să incumbe unei persoane din causa faptului altuia, sau din causa lucrurilor care sunt sub paza sa (art. 1000—1002) . 515—517
Casurile în care o persoană respunde de faptele altuia (art. 1000, § 2, 3 şi 4). 518
1° Responsabilitatea tatălui şi a mamei pentru faptele comise de copiii lor minori ce locuesc cu dênşii (art. 1000, § 2). . . . . 518—525
2° Responsabilitatea institutorilor şi artisanilor pentru prejudiciul causat de elevii şi ucenicii lor (art. 1000, § 4) . . . . . 525—526
3° Responsabilitatea stăpânilor pentru prejudiciul causat de servitorii şi prepuşii lor în funcţiunele ce li s'au încredinţat (art. 1000, § 3). . . . 526—538
Despre acţiunea *de effusis et dejectis* . . . 538—539
Despre responsabilitatea persoanelor morale. . 539—546
Despre responsabilitatea Statului pentru greşălele funcţionarilor, agenţilor sau prepuşilor sêi. . . 546—552
Despre responsabilitatea comunelor şi judeţelor pentru greşălele funcţionarilor, agenţilor sau prepuşilor lor. 553—557
Caracterele acţiunei în responsabilitate care resultă din faptul altuia. . . . . 557—560
Casurile în care o persoană respunde de lucrurile care sunt sub paza sa. 560
1° Responsabilitatea civilă pentru dauna causată de animalele noastre sau de care ne servim. . . 560—574
2° Responsabilitatea civilă pentru dauna care resultă din un lucru neînsufleţit, edificiu sau altul. . . 574—583
Addenda et Corrigenda . . . . . 585—591
Tabla materiilor cuprinse în Vol. al V-le . . 593—598
Tabla numerică a art. şi a legilor explicate în vol. al V-le. . . . . 599—613
Tabla analitică şi alfabetică a materiilor cuprinse în volumul de faţă. . . . . 615 urm.

TABLA NUMERICĂ A ARTICOLELOR

explicate în

VOLUMUL AL V-le. [1])

Codul Civil.

Art.	*Pagina.*
2	357
3	430
5	514
13, 14	359—362
37, 38	398, n. 2, 429, n. 1; 432
101—105	207; 518, n. 1
120, 121	519, nota
129	22, n. 2
162, 165	52, 79, 203, 208 şi *tr. fr.*, 79
185 urm.	306
190	487, nota
196	486, nota
207	32 urm
254 urm	160
286 urm	208
307	355, n. 1; 468; 520, n. 1
337	520
343	306
408	302, n. 1
421	520
445	31
448	471
458	31, 471
468	561, n. 1; 574
476, 478	118, şi t. II, 416 urm.
485	232
494	338, n. 2; 380; 428 n.1
503	561, n. 1
539	380
545 urm	576
554	576
562	222, 225; 254, n. 1 şi t. II, 650
571, 573	119 n. 3; 204
644	5, 166, 177, 224
694	91, 95, 96, 371 şi t. III
699	222 t. şi n. 2; 225; 254, n. 1 şi t. III, 355 urm.
702	114 urm.
785	200, n. 3; 250, 251, 252; 254, n. 1 şi t. III, 598

[1]) Această tablă este lucrată cu multă îngrijire p. a înlesni cercetările pe articole. Litera *t.* însĕmnează *text* ear n, nota. Astfel, 520 t. şi n. 1 însĕmnează: p. 520, text şi nota 1. De câte ori lit. t. este urmată de o cifră romană, ea nu mai însĕmnează text, ci tom. Astfel, t. IV, 150, n. 1, însămnează: t. IV, p. 150, nota 1. Unele materiĭ fiind studiate mai pe larg în tratatul nostru în limba franceză *(Droit ancien et moderne de la Roumanie)*, am trimes une-ori şi la acest volum. Astfel *tr. fr.*, 152, n. 1 însĕmnează: tratatul nostru în limba franceză, p. 152, n. 1.

Art.	*Pagina.*
790	92
792	93
803	289, 290, n. 1 și t. IV, 700 urm.
814	39, 40, n. 2 120 urm.
816	43, n. 1
818, 819	168 urm., 191 urm., 200 urm., 203
825	116, 231 urm.
831	208, 248
845	117 și t. IV, 352
899	206 și t. IV, 571 urm.
931	480 și t. IV, 258
933	117 și t. IV, 751 urm.
942	9, 10
943, 944	10—12
945, 946	12, 13
947	13
948	21—24, 125
949	24—27
950	28—32
951	Acest text va fi explicat în t. VI, odată cu art. 1157
952	32—35
953	45
954	46—57
955, 956, 957, 958	57—68
959	86 urm.
960	68—86
961	22, n. 2; 87 urm.
962, 963, 964	108—127
965	269, 271
966	130 urm., 388 urm.
967	153—155
968	130 urm.
969, 970	156—161
971	166—168, 185 urm.
972	172—176
973	194—196
974	196; 197—217, 249, 265, n. 2; 374, 479.
975, 976	13, 196, 205, 213, n. 2; 217 urm., 250, 265, n. 2
977	283—289
978	289—290
979	290—291
980	291—293
981	294
982	294—295
983	295—300
984	300—301
985	301—304
986	307—310
987	312—324
988, 989, 990	324—331
991	335, 344
992, 993	363—374
994, 995, 996	261, 302, n. 1; 374—379
997	379—381
998, 999	141, 221, 261, 394 urm.
1000	516 urm., 540 urm., 551, 552
1001	548, 560 urm.
1002	548, 557, 573 urm.
1003	329, 349, 481 n. 2; 489 urm., 522, n. 2; 566 578
1004	298
1007, 1008	367, n. 1
1011	287
1016	273
1019, 1020, 1021	12, 158, n. 1

Art.	*Pagina.*
1024	298
1025	241
1027	298
1042—1046	491
1061	118
1074	185 urm., 377
1079	330
1080	327, 328, 349, 396, 444, 496
1081	484
1082, 1083	186, 213, 244, 245, 494, 497, 500, 504 t. și n. 3
1084	449, 483
1085	484, 566
1086	426, n. 2; 485
1088	333, 334, 376, 484, 485, 486
1092	53, 151, 363 urm.
1101	157, n. 1
1102	186, 191
1104	298
1156	189, 191, 192, 201, 321, 374, n. 5; 377, 379, 496, 497, 500
1160	397, n. 4; 494, 504
1162	473
1164	34, 374
1165	91 urm., 94, 504
1167	23, 344, n. 2; 347, n. 1
1168	23
1169	24, 54, 68, 132, 233, 274, 371, 493, 497, 500, 504 t. și n. 3
1173	280 și t. IV, 24, notă; 169 t. și n. 1; 445 t. și n. 3
1175	194, 275, 279, 282
1179	12
1180	12
1190	23, 87, 259, 344, n. 2
1197	372
1201	262
1202	523, 526
1203	276, n. 1; 278
1206	54, nota 2 și *tr. fr.*, 343 t. și n. 3
1226	114 urm.
1228, 1229	36, 159, 476, nota
1242	207
1243	475
1252	123
1264	217 urm., 248
1265	476, nota
1270	476, nota
1275	154, n. 3
1279	204
1295	166 urm., 168 urm., 177
1309	31 t. și n. 1; 146
1310	108 urm., 118
1312	112, 296, 298—300
1315	163, 504, n. 3
1335	185 urm.
1337	385
1339	135
1372	6, nota; 211, n. 1
1377	380
1379	211, n. 1
1393, 1394	169, n. 1; 176—185
1402	209 t. și n. 2
1403	31, n. 1
1434	516, n. 1; 532, 533, 534
1435	494, n. 3
1437	43
1439	132
1441	106
1448	214
1452	43
1471	144, 505
1475	495 urm.
1483	434, 435, 507, 508, 576
1487	531
1523	159
1527	159
1533	42, 43, 318
1534	350
1539	325, 326, 348
1540	326, 327, 349, 350
1542	214, 328, 329, 536
1543	329
1544	332, 334
1546	333, 343, n. 2; 344, n. 2

Art.	Pagina
1548	348
1549	339
1550	332, 333, 340, 345, n. 2; 533, 534
1551	349
1552	326
1561	330
1565	417
1566	330
1570	342, 343
1599	326, 327
1601	186, 377
1607	378, n. 1
1623	416
1624	398, n. 2; 533, 534
1625	416, 537
1636	132
1689	139
1701	139
1707	503, 513, 514
1709, 1710	300, 301
1711	54, nota; 94, n. 1; 156 urm. 371
1712	46 urm., 48, 52
1717	57
1718, 1719	199, 200, 213, 221, 263, 267, nota; 272, 474
1729	263
1770	91, 237, n. 2; 238, 281
1779	171, n. 2
1794	211, n. 1
1801, 1802, 1803	168 urm.
1816	170, n. 1
1817	431, 432
1819	432
1821	170, n. 1
1822	432
1824	249, n. 2
1825	200 n. 3 și t. III, 429, n. 4
1841	512, n. 2
1843	202, 234, n. 1; 246
1863	510, 511
1874	510, 511
1876	512, nota
1890	257, 283, 323, 374, 383, 501, 506, 509, 512, 513, 566
1895	257, 383
1899	80, 174, n. 2
1900	34, 35, 87 urm., 151, n. 3; 256 t. și n. 3; 257, 258, 283 și t. III, 636; t. IV, 107, n. 1
1902	434, 435, 507, 508, 576
1909	75, 89, n. 2; 174, n. 1; 175, 382, 383, 387
1913	306, n. 4

Procedură civilă.

58	253, 482
74	528, nota
77	432
112 urm.	385
140	407
211 urm.	446
305 urm.	429, 430 t. și nota
339 urm.	248 t. și n. 1; 267, n. 1; 433, 457
374	426, n. 6; t. 1, partea II, 192 urm. și *tr. fr.*, 378 urm.
406, 408, 409	205 t. și n. 1
420	433
422	433
455	182, 198
467 urm.	111, n. 1
494	200, n. 3 și t. III, 429, n. 4
496	135
506	383, n. 3
514	234, 235, nota
516	235, nota

Art.	Pagina.
565	383, n. 3
611	214, n. 3
710–716	159
721–734	169 urm., 177, n. 1

Procedură penală.

3	424, n. 1
8	424, n. 1, 482
29	408, n. 4
178–179	424, n. 1, 425 nota
186–191	424, n. 1, 425, nota
206–207	425, nota
226	425, nota
381–382	424, n. 1
593–595	452, n. 1; 508 urm., 513

Codul penal.

1–8	391
13–16	29 şi t. IV, 38, 39
22–23	536, n. 1
53	492, 493
57	400, n. 3
58	423
62	470, 513
63	471
152	430
203	431, n. 3; 432
248–249	391, n. 2; 444, 502
299–300	510, nota
258	392
270	78, nota
332 urm	70 t. şi n. 1; 467
351	144
352	509, t. şi n. 2
381	392
385 § 6 şi 8	539, n. 2; 563, n. 2
389 § 2	559
386–391–393–394	487, n. 1; 563, n. 2

Codul de comerţ (1887).

1	292, n. 3
15–16	29
22–23	536, n. 1
35	40 t. şi n 2
37	10, 37, 42
45	209, n. 2
46	133, n. 4; 371, n. 1; 391, n. 5.
42	329
270	154, n. 2
374	350
386	350
392–393	528, n. 1

Art.	Pagina.
394	318, n. 5; 319 nota
413	495, n. 1
423	536
425	416, 495 urm.
441	538
454	71 t. şi n. 2
488	139
501	488, 531, 537, 571, n. 1
506	397
654	417, n. 6
674	423
713	30
720	246, n. 5; 346, n. 1; 378, n. 4 şi t. IV, 37, 38, 378, n. 4
721	179, n. 2; 196, 217 urm., 235, nota; 240, n. 1; 246, n. 5
722	236, nota.
723	236, nota
731	325, n. 1
733	240, n. 1
848	195
887	135
907	198

Constituţie.

7	122, n. 2; 271, 276, n. 1; 277, 278 şi t. I, partea I, 165 urm.; t. III, p. 238; t. IV, p. 52, 673, n. 3 şi *tr. fr.*, 35 urm., 134, 170, 448, n. 1
24	452
92	441
105	452, 414, nota
132	123, 124, 428

Legi speciale.

Legea din 16 martie 1842 (duel) 393, nota

Legea din 24 ianuar 1861 p. înfiinţarea Curţei de Casaţie (art. 37). 157, 288

72, 77 409, n. 3

Legea presei din 1 april 1862 457

L. p. secularisarea bunurilor monăstireşti din 17 dech. 1863 553, n. 1

Legea din 15 aug. 1864 p. regularea proprietăţei rurale (art. 7) ... 123 urm. t. şi nota 11 440, n. 3

Legea din 12 sept. 1864 p. constrîngerea corporală. 136, n. 5; 356, nota; 488, 489 t. şi n. 4;

Legea din 25 dechem. 1868 p. poliţia rurală (art. 14, 17 urm.) 563

84, 85, 86 398, n. 2, 399, n. 2.

Legea din 26 martie 1870 asupra poliţiei şi exploatărei căilor ferate (art. 5, 6, 9, 13). 399, nota; 410, n. 4

Legea din 15 iunie 1874 asupra vămilor (art. 192). 392, n. 1

167 urm. 487, n. 1

196 489, n. 2

197 558, 559

Legea din 16 iunie 1874 asupra serviciului sanitar ... 446 n. 1

Legea din 13 fevr. 1879 p. menţinerea şi executarea art. 7 din legea rurală... 124, 428 n. 1.

Legea din 20 fevr. 1879 p. anularea clausei penale . 136

Legea din 15 april 1879 asupra mărcilor de fabrici (art. 6). 457, 458

Legea asupra responsabilităţei ministeriale din 2 mai 1879 (art. 4) ... 433, 439, 547

Legea din 9 martie 1880 p. organisarea Dobrogei (art. 47) 556, n. 3

Legea din 1 martie 1881 p. modificarea art. 409, 410 Pr. civ. (L. Grădişteanu) ... 120, 121, n. 1

Legea din 24 iunie 1881 (C. silvic)
23 . . . . 535 t. şi n. 1
24 . . . . . 535, n. 1
Veḑi şi *tr. fr.*, 248, 249, n. 6

Legea din 4 iulie 1881 asupra burselor (art. 19) ... 433, 434
25 536

Legea din 10 martie 1882 p. constatarea şi perceperea contribuţiilor . . 550, n. 2

Legea din 28 mai 1882 asupra poliţiei sanitare şi veterinare (art. 174) . . . 72, 119

Legea din 20 ianuar 1883 p. oprirea lotăriclor... 135, 136

L. din 21 ianuar 1883 p. titlurile la purtător perdute, distruse, etc. (art. 19, 22) ... 434 t. şi n. 1

Legea din 18 martie 1884 asupra înscrierei firmelor (art. 6) . . . 457, 458

Legea electorală din 9 iunie 1884 (art. 127) 146

L. din 30 martie 1886 asupra organ. judecăt. din Dobrogea (art. 40) . . . . 429, n. 1

Legea din 31 martie 1886 p. monopolul chibriturilor şi cărţilor de joc. 119, 487, n. 1

Legea din 28 fevr. 1887 asupra monopolului tutunurilor 119, 487, n. 1

Legea comunală din 7 mai 1887 (art. 1). . . 553, n. 1.

Legea org. judecătoreşti din 1 sept. 1890 (art. 2 şi 51). 121
47 432

Legea asupra poliţiei vênatului din 2 nov. 1891 (art. 2 şi 14) . . . . 561, n. 1
17 . . . . . 487, n. 1

Legea din 16 iunie 1892 asupra servitorilor. . . 399, nota ; 527 n. 4

Legea telegrafo-poştală din 19 iulie 1892 (art. 13) 454, nota
97 488
104 . . . 416, n. 4

Legea din 29 mai 1893 p. constatarea şi perceperea contribuţiilor directe . . 550, n. 2

Legea din 1 iunie 1893 asupra clerului mirean şi seminarelor . . . . 553, n. 1

Legea din 31 mai 1894 p. consiliile judeţiane (art. 1) 557, t. şi n. 4.

Legea din 31 iule 1894 p. organ comunelor urbane (art. 1) . . . . . 553, n. 1
5 . . . . . 554, 555

Legea din 15 dechem. 1894 asupra alienaţilor . 31, 32 ; 522, n. 1

Legea din 18 martie 1895 asupra numelui (art. 10) 456, n. 2

Legea din 21 april 1895 aspra minelor. . . 427, 428

Legea din 4 mai 1895 p. modificarea unor art. din codul penal . . . 70, n. 1

Legea asupra jud. de ocoale din 1 iunie 1896. . . 29, n. 4 482, 564, 565

Legea din 25 fevr. 1897 p. înfiinţarea caselor de pensie ale funcţionarilor judeţiani şi comunali. . . . 386, n. 3

Legea din 6 martie 1897 asupra repausului domenical 149, n. 1 ; 472, n. 2

Legiuiri vechi.

Pravila lui M. Basarab.

Capit. 22 . . . . 81, n. 2
— 116 . . . 542, nota
— 178 . . . 461, nota
— 277 . . . 114, n. 3
— 301 . . . 563 n. 2

Codul Ipsilanti.

Capit. p. zestre . . 489, n. 1

Pravila lui V. Lupu.

564 şi *tr. fr.*, 468 urm.

Codul Caragea.

Vedi p. 25, n. 4; 46, nota; 47, 48; 59, 71, 73, n. 2; 80, 81, n. 2; 94 n. 4; 111 nota; 118, n. 2; 162, 163, 219, 296 n. 1; 306, 307, 387, n. 2; 391, nota; 460, n. 5; 461 nota; 462 n. 2; 541, nota, etc.

Codul Andronachi Donici.

Vedi p. 8, 46, nota; 59, 62 n. 3; 63, n. 3; 68, n. 4 72, n. 1; 81, n 2; 94, n. 4; 142, n. 2; 159, n. 3; 162, n. 1; 163, n. 2 şi 3; 164, nota; 188, n. 2; 219, 220, 256, 265, 268; 293, nota; 387, n. 2; 460 n. 5 şi 6; 534, etc.

Regul. Organic a Moldovei.

(anexa lit. T.) . . . 170, n. 1

Regul. Organic a Munteniei.

364 . . . . 541, *ad notam.*

Codul Calimach.

Art.	*Pagina.*
3 (2 C. austriac)	.. 53, n. 2
9 (7 C. austriac). 10 (7 —)	... 352, n. 2
12	360, n. 3
13	293, nota
15	542 nota
31 (19 C. austriac)	... 423, n. 3
43	542, nota
64 urm.	140, n. 2
67 (46 C. austr.)	... 141, n. 1
68	387 n. 2
220 (165 C. austr.)	... 464, nota
221 (166 C. austr.) 223 (167 —) 224 (168 —) 225 (169 —) 226 (170 —) 227 (171 —)	464 nota
250 (185 C. austr.) 251 (185 —)	... 159, n. 4 şi t. I, partea II, 324 n. 1
396 (300 C. austr.)	... 357 nota
423 (324 C. austr.)	... 231, n. 3
432 (331 C. austr.) 433 (332 —)	... 338
445 (341 —) 446 (342 —)	. 579, n. 3
478 (364 C. austr.)	 403
572 (427 —)	 164
573 (428 C. austr.)	. 164, 165, n.
575 (430 —)	... 162, n. 1
576 (431 C. austr. mod.	163, 165
577 (lipseşte în C. aust.)	163, 165
580 (442 C. austr.)	89; 237, n. 2; 383, n. 3
723	60, n. 2
731 (570 C. austr.)	. 56, n. 2
733 (571 —)	52, n. 3; 56, n. 2; 287, n. 1
734 (572 —)	... 56, 128
736	289
796 (653 C. austr.)	. . 125
887 (700 C. austr.)	137, n. 2 şi t. IV, 106, t. şi n. 2
1032	114

Aar.	*Pagina*
1033	60, n. 2
1088 (1432 C. austr.)	364, n. 3
1095	45, n. 2; 68
1096	93, n. 1
1150 (859 C. austr.)	7, n. 3; 8, t. şi n. 2; 305, nota
1152 (861 C. austr.)	10, n. 1; 35, n. 2
1153 (862 —)	10, n. 3; 38, n. 3; 39; 41
1154 (863 —)	43; 319 nota; 345, 346
1155 (864 —)	10, 11
1156 (865 —)	25, n. 4
1157 (865 —)	25, n. 4
1160 (869 C. austr.)	45, n. 2; 59
1161 (869 —)	68
1162 (870 —)	46 nota; 49, 51, 59, 68, 85
1163 (871 —)	46 nota; 49, 51, 68, 85
1164 (872 —)	85
1165 (873 —)	51 n. 3; 82, 83, 86
1166 (874 —)	76, n. 2; 86
1167 (875 —)	59, 66 t. şi n. 4; 76, n. 1; 80
1169 (877 —)	89
1170 (878 —)	110 t. şi n. 2; 118
1171 (879 —)	142, n. 2
1172 (879 —)	114, n. 3; 146 t. şi n. 5; 147, n. 3; 303
1173 (880 —)	118
1174 (881 —)	100
1176	81 nota
1230 (914 C. austr.)	289
1231 (915 —)	296
1232 (916 —)	265, t. şi n. 2
1240 (923 —)	70
1285 (952 C. austr.) / 1286 (953 —)	220
1339	86 nota
1352 (1008 C. austr.)	313, n 2
1384 (1032 —)	321, nota

Art.	*Pagina.*
1388 (1035 C. austr.)	328
1389 (1036 —)	336, n. 1; 337
1391 (1038 —)	338, n. 2; 339
1392 (1039 —)	325, 331
1393 (1040 —)	311, 320, 322
1396 (1043 —)	317, 318
1412 (1053 —)	164
1422 (1060 —)	94, n. 4
1427	112
1454 (1084 —)	164
1521 (1138 —)	89, 237, n. 2; 383, n. 1
1531 (1138 —)	237, n, 2
1562 (1174 —)	388, n, 5
1609	159, n. 3
1614	159, n. 3
1621	476, nota
1622 (1218 C. austr.)	228, nota
1638	338
1669	387, n. 2
1700 (1268 C. austr.)	94
1708 (1274 —)	136, n. 1
1709 (1275 —)	111
1710 (1276 —)	111, 112 t. şi n. 1
1723 (1293 —)	449
1724 (1294 —)	390, n. 3; 398, 399, 468
1725 (1294 —)	390 n. 3; 391, nota; 394, 468
1730 (1298 C. austr.)	504. n. 3
1731 (1299 —)	328, 421, n. 3; 442
1732 (1300 —)	447, n. 3
1733 (1302 —)	490, n. 3
1734 (1305 —)	38, 401, 469
1736 (1307 —)	471
1737 (1308, 1309 C. austr.)	471, 519, n. 2
1738 (1310 C. austr.)	519, n. 2; 521, n. 2
1740 (1313 —)	515, 516
1741 (1314, 1315 C. austr.)	329, n. 1; 527

Art.	*Pagina.*
1742 (1316 C. austr.)	527. 533 n. 3
1743 (1318 —)	539, n. 1
1744 (1319 —)	
1745 (1320 —)	570, n. 2
1746 (1321 —)	563, n. 2
1747 (1322 —)	
1749 (1323 —)	394, n. 1; 451 nota
1750 (1324 —)	394, n. 1
1754 (1328 —)	462
1756 (1329 —)	390, n. 3
1757 (1330 C. austr.)	451, nota
1758 (1331 —)	450, n. 3; 483 n. 2
1766 (1337 —)	481
1770 (1341 —)	430
1844 (1395 C. austr.)	180, n. 2
1887 (1431 —)	369, 370, n. 2
1888 (1432 —)	369
1889 (1434 —)	365, n. 1
1890 (1436 —)	386, n. 3
1891 (1437 —)	375, 378
1902 (1447 —)	188, t. și n. 2, 3
1905	87
1923 (1466 —)	174, n. 2
1957 (1487 C. austr. modif.)	94, n 4
1959	88, n, 1; 220, n. 2; 256
1960 (1489 C. austr.)	506, 509, n. 1
1971 (1501 —)	512, n. 2

Legi străine.

Codul austriac (art. modificate sau nereproduse în codul Calimach).

4, 34	357, n. 1; 358 nota
9	489
46	462, nota
602	115, n. 3
871, 872	86
1249	115, n. 3
1304	422, 423
1310	519 nota; 521, n. 2
1314	527, n. 2
1431	370, n. 2
1487	88, n. 1

Legea austr. din 16 martie 1884 asupra anulării actelor frauduloase privitoare la bunurile unui debitor insolvabil. . . 220, n. 1

Codul Saxoniei (1863).

116	399, n. 1
1523	370, n. 2
1551	462, n. 2
1560, 1561	570, n. 2
2003, 2542, 2546, 2557	114, n. 3

Codul Maximilian al Bavariei (1756).

Partea III, Capit. 2, art. 17 . . . . . 357, nota.

Codul suedez ... (1734).

Art. 5, capit. 18 . . . 159, *ad notam* şi *tr. fr.*, 185, n. 2

Codul francez (articole modificate sau nereproduse de legiuitorul nostru).

Art.	*Pagina*
841	209 n 2
1119, 1120, 1121, 1122	97—107 ; 196
1127	109
1138	166, n. 2 ; 185, n. 3
1315	504, n. 3
1370	304, 305, nota
1372	312, n. 2; 318, 325, 333
1374	324, n. 3 ; 327, n. 2
1375	335, n. 2.
1380	379, n. 2
1381	337, n. 2 ; 379, n. 3
1408	209, n. 2
1599	113
1600	115
1735	533, n. 1
1753	214, n. 3
1885	342
2052	371
182 C. forestier.	510, nota
199, 206 C. forestier...	535, n. 1
73 C. penal	534, n. 3
Legea fr. din 6 messidor, anul III	111, n. 3
Legea fr. din 19 vent., anul XI	446, n. 1
Legea fr. din 15 iulie 1845 asupra poliţiei drumurilor de fer	411, nota
Legea fr. din 9 iunie 1853 asupra pensiunelor civile (art. 27)	120, n. 1
L. telegr. poştală fr. din 4 iunie 1859 (art. 3) ...	416, n. 4
Legea fr. din 15 iunie 1872 asupra titlurilor la purtător	434, n. 1

Codul olandez.

630	341, n. 3	1360	63, n. 1
639, 667, 668, 671	162	1364	66, n. 4; 85, n. 2
1351 urm.	97	1377	226, n. 1
1359	66, n. 4	1394	350
		1404	570, n. 2
		1416	509
		1495	162
		1690	546, n. 4

Codul italian.

5	489	713	561, n. 1 ; 563, n. 2
6, 8	354, n. 1	1097	7, n. 3 ; 305, nota
12	355, nota	1098	9, n. 1
54	462 nota	1102	14, n. 1
699	582, n. 4	1109	54, n. 2
706	341, n. 3	1111, 1115	66, n. 4; 85, n. 2

Art.	Pagina	Art.	Pagina
1113	65	1156 . .	490, t. şi n. 2
1121 . .	153 n. 3; 155	1219 .	185, n. 3; 186, n. 1
1125 . . .	166, n. 2	1234 . . .	199, n. 1
1127 urm. . . .	97	1235 . . .	226, n. 1
1140 . . .	307, n. 6	1300	88, n. 1
1144 . .	333, 340, n. 2	1310	23, n. 3; 116 t. şi n. 3; 151, n. 3
1146 .	364, n. 1; 368, n. 2	1631 . . .	498, n. 1
1149 . . .	378, n. 1	1932 . . .	169, n. 1
1153 .	519, 524 t. şi n. 4	2146 . . .	175, n. 1
1154 . . .	570, n. 2		

Codul de comerţ italian.

59	113, n. 1

Proced. civilă italiană.

370	407, n. 2

Codul civil Republicei Argentine (1871).

577	162	1145 . . .	43, n. 3
941 . . .	66, n. 4	2051 . . .	14, n. 1

Codul civil mexican (1871).

1289 . . .	38, n. 3	1298 . . .	66, n. 4
1292 . . .	38, n. 3	1301 . . .	72, n. 3
1296 . . .	54, n. 2	1436 . . .	166, n. 2

Codul Republicei Chili. (1855)

1452	54, n. 2	1457 / 1458	66, n. 4

Codul portughez (1867).

648 . . .	43, n. 3		
649 . . .	39, n. 3	665 . . .	57, n. 3
		666 .	65, n. 2, 66, n. 4
650 / 652 . .	38, n. 3	667 . .	72, n. 3
		715 . .	166, n. 2; 167
657 / 663 . .	85, n. 1	1035 . . .	226, n. 1

Codul spaniol (1889).

1089 . . .	7 n. 3	1257 / 1259 . . .	97
1111 . . .	199, n. 1		

Art.	Pagina
1262	35, n. 1; 41, n. 1
1266	57, n. 3
1267	63, n. 1
1268, 1269	66, n. 4
1270	85, n. 2
1277	153, n. 3
1291, 1293	95, n. 1
1890	329, n. 2
1891	330, n. 2 și 4
1894	322, n. 3
1899	368, n. 2
1900	372, n. 5
1901	372, n. 3
1903	517, n. 5; 524, n. 4
1904	521, n. 2
1905	567, n. 1
1906	561, n. 1
1908	406
1910	539, n. 1

Codul civil al principatului Muntenegro (1888).

785	134, n. 2
834, 835, 836, 837	162
839	162

Veḑi asupra acestui cod din 1888, opera lui Bogizic, profesor la Odessa, *tr.*, *fr.* p. 95, n. 1

Codul Cant. Zurich (1855) [1]).

468	371, nota
1052, 1053	491
1221	371, nota
1223	372, 373, nota
1232	390, n. 2
1234	386, n. 3
1835	521, n. 2
1872	518, nota

Cant. Uri (Constit. din 1888).

17	436, n. 1

Codul federal al obligaţiilor (1881).

1	43, n. 3
3	36, n. 6
4	38, n. 3
5	38, n. 3
8	39, 41, n. 1
16	303, n. 1
21	55, n. 5; 57, n. 2
22	57, n. 3
24, 26	66, n. 4; 85, n. 2
25	85, n. 2
27	61, nota; 63, n. 1
55	450, 451, 463, n. 2
56	423, n. 3
57	472, n. 1
60	490, n. 2
61	524, n. 4
62	546
63	521, n. 2
65	573
66	563, n. 2
67	546
68	582
69	506, n. 2

[1]) Acest Cod este abrogat şi înlocuit prin altul, din 1887.

Art.	Pagina
72	364, n. 3
74	339, n. 2
115	546, n. 3
127, 128	97, 99, n. 2
199	162
202	165, nota
224—228	341
348	444, n. 3
470	330, n. 2
472	339, n. 2
487, 488	534, nota
822	355, nota
Legea federală din 22 iunie 1881 (art. 10).	354, n. 1

Codul german (1896).

31	546
89	546 t. și n. 2; 547, nota
117	265, n. 2
147	38, n. 3
157	291, n. 4
222	364, n. 3
227	423, n. 3
273	341
312	115, nota
678, 679	322, n. 2
680	324, n. 3; 327
681	326
883	322, n. 2
685	322, n. 3
686, 687	316, 317
701	533, n. 3; 534, nota
813	365, n. 1
814	369
815	387, n. 2
817	152, n. 2; 389, nota
821	386, n. 3
823	390, n. 3
825	463
827	472, n. 1
828	470, n. 3
831	517, n. 1
832	524, n. 3
833	562, 563 t. și n 1; 570, n. 2
836	575, n. 5
839	395 n. 2; 429, n. 1; 440, n. 2
840	490, n. 2
847	451, n. 1; 463
852	506, n. 2
906	406
908	583, nota
922 urm.	162
930, 931	165, nota
1206	165, nota
1298	461, n. 1
1299	462, nota
1300	451, n. 1; 463, n. 2
1301	263, nota
1302	462, nota
1356	320, nota
1843	490, n. 2
2274 urm.	114, n. 3

Legea germană p. aplicarea codului civil din 18 august 1896 (Einführungsgesetz).

7, 14, 25	356 n. 3; 357, nota
21	355, n. 1; 463
29	358, n. 1

Legea germană asupra cambiilor.

84	355, nota

Legea germană din 21 iulie 1879 asupra anulării actelor frauduloase a unui debitor, afară de casurile de faliment.

. . . . . 220, n. 1.

Codul com. unguresc.

314 . . . . 36, n. 5 ; 38, n. 3

Legea belgiană asupra constrîngerei corporale, din 27 iulie 1871.

. . . . . 488, n. 4

Legea belgiană asupra contractului de transport, din 25 aug. 1891.

. 498

Mahomet (Koranul).

. . . . 81, n. 2 şi *tr. fr.*, 407, n. 2 ; 565 nota

Moise (Deuterenomul).

. . . . 81, n. 2 şi *tr. fr.*, 339 ; 407, n. 2

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ BUCUREŞTI

VERIFICAT 1987

VERIFICAT 2007

VERIFICAT